

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
Arnold Chikobava Institute of Linguistics
Institute of Caucasiology
Academy of Sciences of Tskhum-Abkhazia

Nana M. Machavariani, Rita Amichba-Marghania

Abkhazian Language

Textbook

(Grammar Review, Texts and Dictionary Included)

Tbilisi
2018

ივ. ჯავახიშვილის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტი
კავკასიოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ინსტიტუტი
ცხუმ-აფხაზეთის მეცნიერებათა აკადემია

ნანა მაჭავარიანი, რიტა ამიჭბა-მარღანია

აფხაზური ენის პრაქტიკული სახელმძღვანელო

(გრამატიკული მიმოხილვა, ტექსტები, ლექსიკონი)

თბილისი
2018

„აფხაზური ენის პრაქტიკული სახელმძღვანელო“ მოიცავს აფხაზური ენის პრაქტიკული შესწავლისათვის გამიზნულ გაკვეთილებს, რომლებიც აფხაზური ენის ფონოლოგიური სისტემის გათვალისწინებითაა აგებული. თითოეულ გაკვეთილში გაერთიანებულია წარმოთქმის ადგილისა და ჟღერადობის მიხედვით გაერთიანებული ფონემები. თითოეული ფონემა დახასიათებულია აგრეთვე თავისი მორფოლოგიური ფუნქციის მიხედვითაც, გარდა დრო-კილოთა მაწარმოებელ აფიქსებში მათი მონაწილეობისა (ეს საკითხი განხილულია დრო-კილოთა კატეგორიების განხილვისას). მოცემულია აფხაზურიდან ქართულად და ქართულიდან აფხაზურად სათარგმნი ტექსტები, სავარჯიშოები, მოხმობილია ანდაზები და აფორიზმები... თითოეული გაკვეთილის ბოლოს ჩამოთვლილია ამ გაკვეთილში არსებული ახალი სიტყვები.

სახელმძღვანელოს ერთვის აფხაზური ენის გრამატიკული მიმოხილვა, გამოყენებული ლიტერატურა, რეზიუმე ინგლისურ ენაზე, აფხაზური ტექსტები ქართული სიტყვასიტყვითი თარგმანით, 7000 სიტყვიანი აფხაზურ-ქართული ლექსიკონი.

წიგნი განკუთვნილია აფხაზური ენის შესწავლით დაინტერესებულ პირთათვის.

რეცენზენტი – საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის
წევრ-კორესპონდენტი, პროფ. ვ. შენგელია

ტექნიკური რედაქტორი – ლ. ვაშაკიძე
რეზიუმეს ინგლისური თარგმანი – რ. ჯაიანი
კომპიუტერული უზრუნველყოფა – რ. პაპიაშვილი

დაიბეჭდა თსუ გამომცემლობის სტამბაში

© ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
თსუ არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტი

ISBN

სარჩევი

შესავალი	7
გაკვეთილი №1 (А а, Е е, И и, О о, У у, Ы ы).....	10
გაკვეთილი №2 (Б б, Ѓ ѓ, П п)	17
გაკვეთილი №3 (Д д, Т т, Т т).....	21
გაკვეთილი №4 (Дә дә, Тә тә, Тә тә).....	25
გაკვეთილი №5 (Г г, К к, К к).....	30
გაკვეთილი №6 (Гь гь, Кь кь, Кь кь).....	34
გაკვეთილი №7 (Гә гә, Кә кә, Кә кә).....	38
გაკვეთილი №8 (К к, Кә кә, Кь кь).....	43
გაკვეთილი №9 (З з, Ц ц, Ц ц)	48
გაკვეთილი №10 (Зә зә, Цә цә, Цә цә)	53
გაკვეთილი №11 (Ць ць, Ч ч, Ч ч)	59
გაკვეთილი №12 (Ц ц, Ё ё, Ё ё)	64
გაკვეთილი №13 (В в, Ф ф)	68
გაკვეთილი №14 (З з, С с).....	71
გაკვეთილი №15 (Жь жь, Шь шь)	74
გაკვეთილი №16 (Жә жә, Шә шә).....	77
გაკვეთილი №17 (Ж ж, Ш ш).....	80
გაკვეთილი №18 (Ҳ ҳ, X x)	83
გაკვეთილი №19 (Ҳә ҳә, Xә хә)	86
გაკვეთილი №20 (Ҳь һь, Xь хь).....	89
გაკვეთილი №21 (X x, Xә хә, Ө ө).....	93
გაკვეთილი №22 (М м, Н н, Л л, Р р).....	98
გრამატიკული მიმოხილვა.....	104
ლიტერატურა.....	182
Summary.....	188
ტექსტები.....	209
შემოკლებათა განმარტებები	225
ლექსიკონი.....	226

აფხაზური ანბანი

აფხაზური ანბანი аҧсуа нбан	ქართული ტრანკრიფცია აკყრუათა транскрипция	აფხაზური ანბანი аҧсуа нбан	ქართული ტრანკრიფცია აკყრუათა транскрипция
А а	ა	П п	პ
Б б	ბ	Гҭ гҭ	ფ
В в	ვ	Р р	რ
Г г	გ	С с	ს
Гь гь	გ̣	Т т	ტ
Гә гә	გ°	Тә тә	ტ°
Ծ Ծ	ღ	Ӏ т	თ
Ծь Ծь	ღ̣	Ӏә тә	თ°
Ծә Ծә	ღ°	У у	ჟ// უ
Д д	დ	Ф ф	ფ
Дә дә	დ°	Х х	ხ
Е е	ე	Хь хь	ხ̣
Ж ж	ჟ	Хә хә	ხ°
Жь жь	ჟ̣	Х х	ჰ
Жә жә	ჟ°	Хә хә	ჰ°
З з	ზ	Ц ц	ც
З з	ძ	Цә цә	ც°
Зә зә	ძ°	Ц ц	წ
И и	ი // ი	Цә цә	წ°
К к	კ	Ч ч	ჩ
Кь кь	კ̣	Ч ч	ჭ
Кә кә	კ°	Ӈ е	ჩ°
Қ қ	ქ	Ӈ е	ჭ°
Қь қь	ქ̣	Ш ш	შ
Қә қә	ქ°	Шь шь	შ
К к	ყ	Шә шә	შ°
Кь кь	ყ̣	Ы ы	ღ
Кә кә	ყ°	ӊ ӊ	წ
Л л	ლ	Ц ц	ჯ
М м	მ	Ць ць	ჯ
Н н	ნ	ь	~
О о	ო	ә	°

შესავალი

აფხაზური ენა განეკუთვნება იბერიულ-კავკასიურ ენათა ოჯახის აფხაზურ-ჩერქეზულ ენათა ჯგუფს. ამ ჯგუფში აფხაზურის გარდა გაერთიანებულია აბაზური, ყაზარდოული, ადიღეური და უბიხური ენები.

აფხაზურ ენაზე მოლაპარაკე აფხაზები ცხოვრობენ საქართველოში, აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაში, მცირე ჯგუფი ცხოვრობს აჭარაში (ბათუმსა და მის მიმდებარე სოფლებში).

აფხაზები ცხოვრობენ პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში, ასევე – თურქეთსა და სირიაში.

აფხაზური ენის დიალექტებია აბჟურული და ბზიფური. აბჟურული დიალექტი გავრცელებულია ოჩამჩირის რაიონში, ბზიფური დიალექტი – გუდაუთის რაიონში.

აფხაზური ახალდამწერლობიანი ენაა. დამწერლობის შექმნის პირველი ცდა ეკუთვნის რუს გენერალს, კავკასიოლოგ **პ. უსლარს** (1862).

პირველი საანაბანო წიგნი გამოიცა 1865 წელს თბილისში. ეს იყო რუსული გრაფიკის საფუძველზე შედგენილი აფხაზური ანბანი.

შემდგომში აფხაზურმა ანბანმა რამდენჯერმე განიცადა ცვლილება. რუსული გრაფიკის საფუძველზე შედგენილი ანბანის რამდენიმე სახეობა იხმარებოდა 1926 წლამდე. 1926-1938 წლებში გამოიყენებოდა ჯერ აკად. **ნ. მარის** მიერ შედგენილი ე. წ. ანალიზური ანბანი ლათინური ანბანის საფუძველზე, ხოლო შემდეგ **ნ. იაკოვლევის** მიერ ლათინურ გრაფიკაზე დაფუძნებული ანბანი. 1938-1954 წლებში იხმარებოდა ქართული გრაფიკის საფუძველზე შექმნილი ანბანი, ხოლო 1954 წლიდან დღემდე მოქმედებს ისევ რუსულ გრაფიკაზე დაფუძნებული ანბანი (გვანცელაძე 2003: 18-20).

პირველი ცდა აფხაზური სიტყვებისა და ფრაზების ჩაწერისა მოცემულია თურქი მოგზაურის **ევლია ჩელების** ჩანაწერებში (XVIII), აგრეთვე ფრანგი მოგზაურის **ჟან გამბას** ჩანაწერებში (XIX ს.-ის I ნახ.).

აფხაზური ენის პირველი მოკლე მეცნიერული აღწერა მოცემულია გერმანელი ენათმეცნიერის **გ. როზენის** ნაშრომში "Ossetische Sprachlehre nebst einer Abhandlung über das Mingrelische, Suanische und Abchasische", რომელიც ბერლინში დაიბეჭდა 1846 წელს.

აფხაზური ენის პირველი სრული გრამატიკული აღწერა ეკუთვნის **პ. უსლარს**, რომელსაც დიდი ღვაწლი მიუძღვის მრავალი იბერიულ-

კავკასური ენის შესწავლის საქმეში. პ. უსლარის მონოგრაფია "Этнография Кавказа. Языкознание. Абхазский язык" დღემდე აფხაზური ენის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს გამოკვლევადაა აღიარებული და ჯერაც არ დაუკარგავს აქტუალურობა.

აფხაზური ენის ქართულთან ნათესაობის პრობლემისადმი მიძღვნილი ცნობილი ქართველი პედაგოგისა და მეცნიერის, პ. ჭარაიას გამოკვლევა "Об отношении абхазского языка к яфетическим", პეტერბურგი, 1912.

აღსანიშნავია ნ. მარის "К вопросу о положении Абхазского языка к яфетическим", 1912, "О языке и истории абхазов", М.-Л., 1938.

აფხაზური ენის მოკლე გრამატიკული მიმოხილვა ეკუთვნის ცნობილ გერმანელ კავკასიოლოგს ა. დირს, რომელიც შესულია მის წიგნში "Einführung in das Studium der Kaukasischen Sprachen", ლაიფციგი, 1928.

აფხაზური ენის ფონეტიკისა და მორფოლოგიის მნიშვნელოვან საკითხებს განიხილავდა ა. გენკო აფხაზურ ენასთან მიმართებაში.

წარმატებით იკვლევდა აფხაზური ენის საკითხებს ცნობილი ისტორიკოსი და ენათმეცნიერი, აკად. ს. ჯანაშია.

შემდგომში აფხაზური ენის შესწავლის საქმე განაგრძო ცნობილმა ქართველმა ენათმეცნიერმა, აკადემიკოსმა ე. ლომთათიძემ. აფხაზური ენის არც ერთი ცოტად თუ ბევრად მნიშვნელოვანი საკითხი არ დარჩენილა ქეთევან ლომთათიძის ყურადღების მიღმა. ის გარემოება, რომ აფხაზური ენა მთის იბერიულ-კავკასიურ ენათაგან ერთ-ერთ ყველაზე უკეთ შესწავლილ ენად ითვლება, ე. ლომთათიძის მრავალრიცხოვან ნაშრომთა შედეგია.

უცხოელ მკვლევართაგან საგანგებოდაა აღსანიშნავი ფრანგი კავკასიოლოგის ჟ. დიუმეზილისა და გ. დეტერსის დამსახურება აფხაზური ენის კვლევის საქმეში.

აფხაზურ ენას დიდი წარმატებით იკვლევენ აფხაზი ენათმეცნიერებიც. აფხაზური ენის კვლევა აფხაზეთში დ. გულიამ დაიწყო, მან რამდენიმე საყურადღებო ნაშრომიც შექმნა ამ დარგში. აფხაზ მკვლევართა ნაშრომები ეხება აფხაზური ენის ფონეტიკა-ფონოლოგიას, მორფოლოგიას, სინტაქსს, ლექსიკას, ლექსიკოგრაფიას, დიალექტოლოგიასა და სხვა კარდინალურ საკითხებს.

აფხაზური ენის გამოქვეყნებული ლექსიკონებიდან აღსანიშნავია ნ. მარის მოკლე „აფხაზურ-რუსული ლექსიკონი“ (მოსკოვი-ლენინგრადი, 1938), ბ. ჯანაშიას „აფხაზურ-ქართული ლექსიკონი“ (თბილისი, 1954), „აფხაზური ენის განმარტებითი ლექსიკონი“ ავტორთა კოლექ-

ტივისა (I ტ. სოხუმი, 1986, II ტ. სოხუმი, 1987), რომელიც ამ ენის პირველ განმარტებით ლექსიკონს წარმოადგენს.

ცალკე უნდა აღინიშნოს **ვ. კასლანძიას** „აფხაზურ-რუსული ლექსიკონი“ (სოხუმი, 2003), **თ. გვანცელაძის** „აფხაზურ-ქართული ლექსიკონი“ (თბილისი, 2012), ავტორთა კოლექტივის „რუსულ-აფხაზური ლექსიკონი“ და დარგობრივ-ტერმინოლოგიური ლექსიკონები.

აფხაზური ენის სისტემურ კვლევას ჩვენში თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დაარსებისთანავე მიექცა ყურადღება. ამ მიზნით, აკად. **ივ. ჯავახიშვილს** განზრახული ჰქონდა, მოეწვია აფხაზური ენის კურსის წასაკითხად პ. ჭარაია, მაგრამ იგი, სამწუხაროდ, გარდაიცვალა. 1922-1924 წლებში თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ამ ენის კურსს კითხულობდა **დ. გულია**, შემდეგ კი 30-იანი წლების მეორე ნახევრამდე – აკად. **ს. ჯანაშია**, რომელსაც 1937 წლიდან შეენაცვლა **ქ. ლომთათიძე**. ქ. ლომთათიძემ აღზარდა აფხაზური ენის მრავალი აფხაზი, ქართველი და უცხოელი სპეციალისტი.

უცხოეთში აფხაზურ ენას იკვლევდნენ და იკვლევენ: **კ. ბოუდა**, **ვ. ალენი**, **ა. კუიპერსი**, **კ. პარი**, **გ. შარაშიძე**, **ჯ. ჰიუიტი**, **ა. სპრუიტი**, **ვ. ლუკასენი** და სხვანი.

აფხაზური ენის კვლევის მიმართულებით აღსანიშნავია აფხაზი ენათმეცნიერების **ლ. ჭკადუას**, **შ. არისთავას**, **კ. შაყრილის**, **ხ. ბლაჟბას**, **ვ. კონჯარიას**, **ვლ. კასლანძიას**, **ო. ძიძარიას**, **ე. კილბას**, **ლ. ჰაგბას**, **ა. ხეციას** და სხვათა ნაშრომები.

გაკვეთილი № 1

ხმოვანთა სისტემა

А а, Е е, И и, О о, У у, Ы ы

А а

დაბალი აწეულობის ვიწრო ხმოვანი.

განსაზღვრულობის პრეფიქსი. აწარმოებს ზოგად სალექსიკონო ფორმას, ნივთთა კატეგორიის კუთვნილების აფიქსი: **аҕы ашыапы** „ცხენის ფეხი“, ნივთთა კატეგორიის III პ.-ის მრ. რ.-ის ნიშანი ზმნაში: **д-а-геит** „მან (ნ.) ის (ად.) წაიყვანა“, რიგობითი რიცხვითი სახელის მაწარმოებელი: **а-хпҕа** „მესამე“ (ნ.), ირ. ობ.-ის თანმხლები ზმნის სამი-მარტეზო პრეფიქსი: **и-л-а-р-хэит** „ისინი მას (ქ.) რაღაცას (ნ.) ეუბნებიან“.

თარგმნეთ ქართულად:

- Аа, ан.
- Аа, А́мра. Аа, а́мза. Амра п̄хóит. Амза лашóит.
- Абри́ дárбан?
- А́ри Темы́р иóуп.
- Ари́ дárбан?
- Ари́ сарá соуп.
- Бзы́ара убáаит!
- Бзы́ара ббáаит!
- Абзы́араз!

Сарá, уарá, барá, иарá, ларá, иарá, харá, шəарá, дарá...

- А́а, ауниверситéт.
- ари́ закúзеи //закúзи?
- ари́ ааудитóриа а́уп. Ааудитóриа дúуп, илашóуп.
- Ари́ Темы́р иоума?
- А́аи, ари́ Темы́р иóуп.
- Ари́ Лáша иóума?
- Мап, ари́ А́втандил иóуп.
- И́убозеи уарá?
- Сарá амра збоит.

- Ўбода уарá?
- Сарá Амза дызбоит.
- Ўбода барá?
- Сарá саб дызбóит.
- Сарá избóит
- уарá иубóит
- барá иибóит
- иарá ибóит
- ларá илбоит
- Уарá уабáнхои? – Сарá Қáрт сынхóит.
- Барá бабáнхои? – Сара Гагра сынхóит.
- Иарá дабáнхои? – Иарá Áкæа дынхóит.
- Ларá дабáнхои? – Ларá Гал дынхóит.

áа – აი	харá – ჩვენ
áаи (аиéи) – დიახ	шæарá – თქვენ
áмра – მზე	дарá – ისინი
Áмра – ქალის სახელი	сарá соуп – მე ვარ
аласнá – ლეკვი	ацарá – წასვლა
атамá – ატამი	агъшарá – ყურება; ლოდინი
амшýн – ზღვა	ахьз – სახელი
арí/абрí – ეს	атæарá – ჯდომა
анí /абнí – ის	áччара – სიცილი
ýи (убрí) – ის	агýлара – ადგომა
мшыбзиá – გამარჯობა	áшæа – სიმღერა
бзиá (ра) бнáит – გამარჯობა (ქ. მიმართ)	áшæахæара – მღერა
абзиáраз – ნახვამდის	ауниверситét – უნივერსიტეტი
сарá – მე	закáызеи //закáызи – ეს რა არის?
уарá – შენ (მკ.)	áуп – არის
барá – შენ (ქ.)	адý – დიდი
иарá – ის (მკ.)	áлаша – ნათელი
ларá – ის (ქ.)	абарá – ხედვა, დანახვა
	анхарá – ცხოვრება

E e

წინა წარმოების, საშუალო აწეულობის ხმოვანი. აფხაზური წარმოშობის სიტყვაფორმებში ეს ხმოვანი მეორეულია.

аэш – ციყვი	есыуаха – ყოველლამ
иацы / иецы – გუშინ	есымзá – ყოველთვე
ескынгы́ – ყოველთვის	еихá – მეტად

თარგმნეთ ქართულად:

Сарá иацы аэш збéит. Аэш áцла íкэлóит. Уí пшзóуп, ихэцуп. Áмза есыуаха илашоит. Уí есымзá аеы́псахует. Áмра ескынгы́ харпхóит. Тамáр зегь рéиха дыбзíоуп. Аýскэа егырыла íкоуп.

თარგმნეთ აფხაზურად:

მე გუშინ თრითინა ვნახე. თრითინა ხეზე ადის. იგი ლამაზია, პატარაა. მთვარე ყოველლამ ანათებს. იგი ყოველთვე იცვლება. მზე მუდამ ათბობს. თამარი უფრო უკეთესია.

- Уарá Темы́р иацы дыубама?
- Áаи, сарá Темы́р иацы дызбéит.
- Иуáихэи Темыр.
- Áсалам шэзáаитиит.

ჩასვით სიტყვები წერტილების ნაცვლად:

Сарá . . . . . збéит . . . . . áцла íкэлóит. Уи . . . . . Áмра . . . . . пхóит.
Тамáр . . . . . бзиóуп.

უპასუხეთ კითხვებს:

- Барá аэш бзíа иббома?
- Манана, барá áмра барпхáма?
- Изеипшрóузеи áмза?
- Изеипшрóузеи аэш?

аэш – ციყვი	ахэычý – პატარა ბავშვი
иацы // иецы – გუშინ	áмра – მზე
ескынгы́ – ყოველთვის, მუდამ	áмза – მთვარე

есѣуаха – ყოველლამე	арѣхарá – გათბობა
есѣмза – ყოველთვე	зегьн – ყველა
еихá – უფრო მეტად	абарá – ხედვა, დანახვა
áкәларá – 1. რაიმეზე ზედ ასვლა; 2. თავდასხმა	

И и

წინა წარმოების ზედა აწეულობის ხმოვანი, მამაკაცთა კლასის III პირის, მრავლობითი რიცხვის III პირის, ასევე ნივთთა კლასის III პირის კუთვნილების ნიშანი; მომდინარეობს **иара** (ის მკ., ნ.) ნაცვალ-სახელისაგან. სამიმართებო პრეფიქსი; „და“ კავშირის ფუნქციის მქონე ელემენტი.

иарá – იგი (მკ.)	иахá – უფრო მეტად
а-иарá – წოლა	а-иа́ша – სწორი
иáрбан – რა, რომელი?	а-иа́ша – სიმართლე
а-иáрта – ლოგინი	á-иашья // áешья – ძმა
иахá – გუშინ	и́рласны – სწრაფად
иахья – დღეს	

თარგმნეთ ქართულად:

Иарá сарá сашья иóуп (дсашьóуп). Иарá Темыр íхьзуп. Ари сарá сашья иáртоуп. Иарá иахá ао́ныка даáит. Тамар и́рласны бáаи ара́хь, áзы сыт! Адгэр аиа́ша мoа дыкәуп. Иацы́ амш бзи́ан.

თარგმნეთ აფხაზურად:

ის ჩემი ძმავა. მას თემური ჰქვია. ეს ჩემი ძმის ლოგინია. ის წუხელ თავის ლოგინში იწვა. თამარ, მოდი აქ ჩქარა, წყალი მომეცი! მისი (ქ.) სიტყვები მართალია. ეს ისლია.

ჩასვით სიტყვები წერტილების ნაცვლად:

. . . . сарá дсашьóуп. Ари́ сарá . . . .

ჩასვით ასოები წერტილების ნაცვლად:

Сарá .кы́та; Уарá .кы́та; Барá .кы́та.

შეადგინეთ წინადადებები:

дүүп, ауáда, аклáсс
 стóит, сара, аҭсшæа
 акрá, Кьасóу, аҭсыз
 ларá, абзíа, барá акакán

иарá – იგი (მკ.)	a-íаша – სწორი
a-иарá – წოლა	a-иáша – სიმართლე
íарбан – რა?, რომელი?	a-иáшьа – ძმა
a-иáрта – ლოგინი	íрласны – სწრაფად
иахьá – დღეს	ámæа – გზა
иахá // еихá – უფრო მეტად	акáта – ბადე

О о

საშუალო აწეულობის უკანა წარმოების ხმოვანი.

аóбласт – ოლქი	аóрдер – ორდერი
аóрган – ორგანო	уахá – ამაღამ
аóрден – ორდენი	ицó – ვინც მიდის

თარგმნეთ ქართულად:

Áа аóбласт ду. Сарá áмпьыл сымоуп. Темыр иаб áибашьра ду аóрден íмоуп. Харá хаоны аóрдер хáмазам. Уахá áмза бзíан илашóит. Дара сасрá ицот, ахáмтакæагь рацæаны ирымоуп.

თარგმნეთ აფხაზურად:

აი დიდი რაიონი. მე ბურთს ვხედავ. იგი დიდია, ლამაზია. თემურის მამას დიდი სამამულო ომის ორდენი აქვს. ჩვენ არ გვაქვს ჩვენი სახლის ორდერი. ამაღამ მთვარე ლამაზად ანათებს. ისინი მიდიან და ბევრი საჩუქრები აქვთ.

დაასრულეთ სიტყვები:

- сарá изб. . . . .
- уарá иуб. . . . .
- барá уб. . . . .
- иарá иаб. . . . .
- харá иа. . . . .
- шарá ижэб. . . . .
- дарá ир. . . . .

Ажәаҭҭка – Аҭсрá уацәшәб уáлагар, иҭны иушьталоит.

ანდაზა – „სიკვდილის თუ გემინია, ის გამოგეკიდება“.

У у

უკანა წარმოების ზედა აწეულობის ხმოვანი ამავე ნიშნით გადმოიცემა у (w) წყვილზავისმიერი ფონემაც. მამაკაცთა კლასის II პირის ნიშანი. მომდინარეობს **уара** (შენ მკ.) ნაცვალსახელისაგან.

Уарá – შენ (მკ.)	ауахә́ама – ეკლესია
ауáда – ოთახი	ауацьáк – ბუხარი
уахá – ამაღამ	ауáл – ვალი
ауаџы – ადამიანი	ауáз – 1. ქადაგება; 2. გასაჭირის მოყოლა
ауáрба – არწივი	уажә́ы – ახლა, ამ მომენტში.
ауарџáнць – ტოროლა	
ауардь́н – ურემი	

თარგმნეთ ქართულად:

Адәахьы акәа ауеит. Хара зыгы́ы ауацьяк азааигәара хтәоуп. Амца бзиан еикәуп. Хара ҳаҭхарҭхоит. Алакәкәа еибаххәоит. Уаха икаҳцари?

თარგმნეთ აფხაზურად:

გარეთ წვიმს. ჩვენ ყველანი ბუხრის წინ (გარშემო) ვსხედვართ. ცეცხლი კარგად ანთია. ჩვენ ვთბებით (თავს ვითბობთ). ერთმანეთს ზრპრებს ვუყვებით. მეტი რა უნდა ვაკეთოთ?

Ажәаҭҭка – Ауаџы цәҭҭа хара унаџс.

ანდაზა – „ცუდ კაცს ახლოს არ გაეკარო“.

ადჰან – მინდორი, ეზო	ამცა – ცეცხლი
აკჰა – წვიმა	ანზია – კარგი
ხარა – ჩვენ	ამცა ეიკჰცარა – ცეცხლის დანთება
ზეგყნ – ყველა, ყველანაირი	აყყრჷყარა – გათბობა
აზააიგჰარა – ახლოს	ალაკჰ – ზღაპარი

Ы ы

ნეიტრალური ხმოვანი.

ამпыл – ბურთი	ауалыр – კასრი
áлым – ლომი	аты – ბუ
амхын – ყანა	ахын – თავი
акын – ერთი რომელიღაც	ахын – სახლის სახურავი
амаахыр – მაყვალი	

თარგმნეთ ქართულად:

- Сарá ампыл сымоуп.
- Уарá ампыл умоума?
- Барá ампыл бымоума?
- Ааи, сарá ампыл сымоуп.

Áа амаахыр. Амаахыр хáауп. Даур амаахыр ифóит. Кáто амаахыр бзíа илбóит

Даур, угыл, амаахыр ыф!

თარგმნეთ აზნაზურად:

აი მაყვალი. მაყვალი გემრიელია. დაური ჭამს მაყვალს. კატოს უყვარს მაყვალი, დაურ, ადექი, მაყვალი ჭამე!

Утахын – ახლობელი	акрыфара – ჭამა; კვება
ахахарá – სასარგებლო	áфатá – საჭმელი
áфарá – ჭამა	

გაკვეთილი № 2

წყვილბაგისმიერი ხშულები

Б 6, П 6, П 11

Б 6

წყვილბაგისმიერი ხშული, მჟღერი თანხმოვანი.

П პირის ქალთა კლასის აღმნიშვნელი პრეფიქსი. მომდინარეობს **бара** (შენ ქ.) ნაცვალსახელისაგან.

მონაწილეობს **Аиба > еиба** საურთიერთო-სათანაო კატეგორიის მაწარმოებელ პრეფიქსში: **Аибабара** – „ურთიერთდანახვა“.

კითხვითი ნაწილაკის თავკიდური ბგერაა: **ба, дарбан** „ვინ?“, **йарбан?** „რა?“

რაოდენობით რიცხვით სახელთა მაწარმოებელი **-ба** სუფიქსის შემადგენლობაშია – **0-ба** „ორი“.

án – მამა	барá – შენ (ქ.)	а́нарт – ესენი	а́наста – ღომი
áна – ტყე	а́нара – დანახვა	а́на – ცოცხალი	áнаа – კლდე

თარგმნეთ ქართულად:

Са́ра áна збéит. Áна áната́ пста́уп.
 А́ри са́ра са́б ио́уп. Ба́ра áнахь бцо́ма?
 Са́б иахьá а́ус иуéит. Ба́ра ба́б даба́цеи?
 – А́ри да́рбан?
 – А́ри са́ра са́б ио́уп.

თარგმნეთ აფხაზურად:

1. ეს მამაჩემია. 2. მამაჩემი აქაა. 3. შენ (ქ.) ტყეში მიდიხარ? 4. შენ (ქ.) მამაშენს ხედავ.

თარგმნეთ ქართულად:

Áна и́лоуп
 Са́ра сы́коуп
 А́ра и́коуп
 Ба́б ды́нбоит.

Сарá сцóит
 Барá бцóит
 Уарá уцóит

- Тамáр барá бцáма?
- Ааи, сарá сцéит.
- Темýр, уарá уцáма?
- Мап, сарá сымцазéит.

აბ – მამა

აბáрт – ისინი

აბýста – ლომი

áбна – ტყე

áбга – მელია

áбхá – კლდე

аýсура – სამსახური

аурá – გაკეთება

áлалара – შესვლა

áкалара – ყოფნა; მომწიფება

áказаара – ყოფნა, არსებობა

П п

წყვილბაგისმიერი ხშული ყრუ თანხმოვანი.

Апснý – აფხაზეთი

áпсуа – აფხაზი

апсáдгыл – სამშობლო

áпсшá – 1. აფხაზური ენა;

2. მისალმება

апá – ვაჟიშვილი

апхá – ქალიშვილი

апсы – 1. სული; 2. მკვდარი

апáра – ფული

áпара – ხტუნვა

апсабара – ბუნება

апсаáтá – ფრინველი

апáгы – ამაყი

апсшьáра – დასვენება

апсшьáрамш – უქმე დღე

апхá – თბილი

áпшза – ლამაზი

áпсын – გაზაფხული

თარგმნეთ ქართულად:

Хапсáдгыл апсабáра дáара ипшзóуп. Сандý аонýтá псаáтáкáа иратáаны илы́моуп: акáткáá, акáтáкáа, акýзкáа, ашáишáй, абáс агíртгы. Спáа ашкóл дáлгеит. Сыпхá дыстудéнтуп. Апáра апáратра итáстцеит. Харá

ა́псҭа б́ы́зша хә́оит (иахцоит). Ахә́чы дь́пшоит. Саб а́псҭы́з кра дцэ́нт. Дау́т дп́а́гьоуп. А́апынра а́аит.

თარგმნეთ აფხაზურად:

ჩვენი სამშობლოს ბუნება ლამაზია. ბებიაჩემს ჰყავს ბევრი შინაური ფრინველი: ქათმები, ბატები, იხვები, ინდაურები, ასევე სხვა. ჩემმა შვილმა (მკ.) სკოლა დაამთავრა. ჩემი შვილი (ქ.) სტუდენტია. ფული საფულეში ჩავდე. ჩვენ აფხაზურ ენას ვსწავლობთ. ბავშვი ხტუნავს. მამაჩემი სათევზაოდ წავიდა. დავითი ამაცია. გაზაფხული მოვიდა.

წერტილების ნაცვლად ჩასვით შესაბამისი ასოები:

сáра . . .пшоит	ларá . . .пшоит
уарá . . .пшоит	харá . . .пшоит
барá . . .пшоит	шәарá . . .пшоит
иарá . . .пшоит	дарá . . .пшоит

Ажаапка – Апшá лауцáр, афýртын аауры́хәеит.

ანდაზა – „ქარს დათეს, ქარიშხალს მიიღებ“.

дáара – ძალიან	акәáта – იხვი
ао́нытә – შინაური	апшá – ქარი
áрацәа – ბევრი	áлацара – დათესვა
áмазаара – ქონა, ყოლა	афýртын – ქარიშხალი
акә́ты – ქათამი	архрá – მოხვეჭა

П п

მკვეთრი ხშული თანხმოვანი.

апá – წვრილი	апкá – წერო
áпап – მღვდელი	апатарá – ბოდვა
апарпáр – თუთიყუში	апáшә – ქათქათა
апарпáрәы – ლაქლაქა	áпкара – 1. ცემა; 2. ჭრა
апáсма – ჭვავის პური	апырпы́л – წიწაკა
áпату – პატივი	апырпы́лбагәа – ბულგარული წიწაკა
апатка́леира – ტიტინი	апшьарá – 1. კურთხევა, 2. პირჯვრის გადაწერა

თარგმნეთ ქართულად:

Ауахәамаҭы апап дызбәит. Уи пату ду йкәстоит. Сахәшьа апасма ча бзиа илбәит. Сгәыла апарпәр имоуп. Ахәычы ашәура ймоуп, дпатәит. Фатма дпәткәләиуеит, илбаләк лхәәит. Уи асаби дпәшәза лнапы дакын. Сашәа апырпылца бзиа ибәит. Мадина лзәра поуп. Апкә пьыруеит.

თარგმნეთ ავხაზურად:

ეკლესიაში მღვდელი შემხვდა. მე მას პატივს ვცემ. ჩემს დას ჭვავის პური უყვარს. ჩემს მეზობელს თუთიყუში ჰყავს. ბავშვს სიცხე აქვს და ბოდავს. ფატიმა ლაქლაქებს, რაც ენაზე მოადგება, ყველაფერს ამბობს. მას ხელში ქათქათა ჩვილი ეკავა. ჩემს ძმას მწარე წიწკა უყვარს. მადინას ვიწრო წელი აქვს. წერო დაფრინავს.

ჩასვით ასოები წერტილების ნაცვლად:

ауахәама . . . апап. . . . збәит. Ахәычы ашәура. . . моуп . . . патәит. Мадина . . . зәра поуп.

Ажәапкә – Акәбры хәчуп, аха ашьа ажәеит.

ანდაზა – „კოლო პატარაა, მაგრამ სისხლს წოვს“.

ауахәама – ეკლესია

аду – დიდი

агәыла – მეზობელი

акра – ქერა

азәра – წელი

акәбры – კოლო

ашьа – სისხლი

ауащы – ადამიანი

агылара – დგომა

атынха – ნათესაობა

атла – ხე

ахәычы – პატარა

გაკვეთილი №3

ენაკბილისმიერი ხმულები

Д д, Т т, Т т

Д д

სადა ენაკბილისმიერი მჟღერი თანხმოვანი.

ადამიანის კლას-კატეგორიის მესამე პირის პრეფიქსი, რომელიც აღნიშნავს გარდაუვალი ზმნის სუბიექტს, გარდამავალი ორპირიანი და სამპირიანი ზმნის პირდაპირ ობიექტს; უქონლობის სუფიქსის შემადგენლობაშია: -**да**; **ҟыда** „უცხენოდ“.

ада – ძარღვი	адаҟь – ბაყაყი	адац – ფესვი
ады – დიდი	дара – ისინი	адыҟь – ადგილი, მიწა

თარგმნეთ ქართულად:

Ацла адац амоуп. Адаҟь азы изааҟалеит. Дара ацла ду рбейт. Санду лдақәа лыҟьуейт.

თარგმნეთ აფხაზურად:

ხეს ფესვი აქვს. ბაყაყი ხეზე ზის. იგი დიდია, მათ ბაყაყი დაინახეს. ჩემს ბებიას ძარღვები სტკივა.

თარგმნეთ ქართულად:

- Изейҟьшроузеи адаҟь?
- Адаҟь иацәоуп.
- Ацла адац амоума?
- Ааи, ацла адац амоуп.
- Мап, адаҟь адацқәа, амазам, уи адақәа амоуп.

Ажәаҟка – Ацла адацла игылоуп, аааҟь – тынхала.

ანდაზა – „ხე ფესვებით დგას, კაცი კაცით ძლიერია“.

თარგმნეთ ქართულად:

Адаҟьы ашьа йкоуп. Ашьа каҟьшьуп. Адаахьы ақәа ауейт. Идыдуейт. Имацәысуейт.

– Ари дызúстада?
 Ари сарá сан лóуп.
 – Ари дызúстада?
 Ари сарá сѡыза иоúп.

– Барá áдыд-мацѡыс бацѡшѡáма?
 Áаи, сарá áдыд-мацѡыс сацѡшѡéит.

შეადგინეთ წინადადებები:

адуней, áду, áдгыл, адаú, дарá.

адá – ძარღვი	азы – წყალი
адú – დიდი	азáапалара – წყალში ჩავარდნა
áдагъ – ბაყაყი	дызúстада? – ვინ არის?
адац – ფესვი	áдыд-мацѡыс – ჭექა-ქუხილი
áдгыл – ადგილი, მიწა, ქვეყანა	адуней – ქვეყანა
áцла – ხე	дарá – ისინი

Т т

ენაკბილისმიერი ხშული, **та** „შიგ“ ფუძე-წინდებულის შემადგენლობა-შია: **итоу** „რაც შიგ აქვს“.

ауантá – უთო	атырас – გვიმრა
ахтырпá – ყაბალახი	атáк – პასუხი
áпта – ღრუბელი	исыт – მომეცი!
атуán – ჭერი	атáра – მიცემა
атацѡы – ცარიელი	ильт – მიეცი (ქ.)!

თარგმნეთ ქართულად:

Кáма ауантá лымоуп. Ларá дуантóит. Темýр ахтырпá ихóуп.
 Сарá ахтырпá схóуп.
 – Даúр ахтырпá ухóума?
 – Áаи, сарá ахтырпá схóуп.

Áḡḡḡḡ ḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡ. ḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡ, ḡḡḡḡḡḡ.
 – ḡḡḡḡḡ, ḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡ!

თარგმნეთ აფხაზურად:

თემურმა ზუ დაინახა. მას ატამი აქვს. მას უთო აქვს. ისინი ატამს ჭამენ.

– მომეცი ატამი!

ჩასვით სიტყვები წერტილების ნაცვლად:

Ḳáḡḡ . . . ḡḡḡḡḡ. Ḳḡḡḡ . . . ḡḡḡḡḡ. Ḳḡḡḡ . . . ḡḡḡḡḡ.

ჩასვით ასოები წერტილების ნაცვლად:

Ḳáḡḡ ḡḡḡḡḡ . . ḡḡḡḡ! Ḳḡḡḡ ḡḡḡḡḡ . . ḡḡḡḡ! Ḳḡḡḡ ḡḡḡḡḡ . . ḡḡḡḡ! . . ḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡ!
 . . ḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡ!

შეადგინეთ წინადადებები:

ḡḡḡḡḡḡ, ḡḡḡḡ, ḡḡḡḡḡḡ.
 ḡḡḡḡḡḡ, Ḳáḡḡ, ḡḡḡḡḡḡ.
 ḡḡḡḡḡḡ, ḡḡḡḡ, ḡḡḡḡḡḡ.
 ḡḡḡḡḡḡ, ḡḡḡḡ, ḡḡḡḡḡḡ.

Ажәфҭка – Ḳḡḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡḡ, ḡḡḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡḡ.

ანდაზა – „როცა ჯიბე ცარიელია, ცოტა მეგობარი გყავს“.

áḡḡ – დიახ
 ḡḡḡḡ – ატამი
 ḡḡḡḡḡḡ – ქუდი
 ḡḡḡḡḡḡ – დახურვა
 ḡḡḡḡḡ – ნაბადი
 ḡḡḡḡḡḡ – მაცვალი

ḡḡḡḡḡḡ – დაუთოვება
 áḡḡḡḡ – ჭამა
 ḡḡḡḡḡḡ – ჯიბე
 ḡḡḡḡḡ – მეგობარი
 ḡḡḡḡ – ცოტა

Т т

ენაკბილისმიერი, მკვეთრი ხშული თანხმოვანი.

атáта – რბილი	атапáнча – დამბაჩა
ататахара – დარბილება	аткáа – ტყვე
атарá – ამოღება (სითხე)	аткáн – ტყლაპი
артрá – გაღება	аталнóшь – თამადა
áтлара – გარღვევა	атýша – უფსკრული, ხრამი
атý – ბუ	áатра – გახსნა, გაღება

თარგმნეთ ქართულად:

Тамар атамá бзúа илнóит. Сарá атамá сфóит, уи татоуп. Ашэ áарты!
Тоти атý ибéит. Ýи áтцла íкəтəан. Сарá саб атапáнча ýмоуп. Асмáт быцкýн
тлéит. Атыша шэáртоуп.

თარგმნეთ აფხაზურად:

თამარს ატამი უყვარს. მე ვჭამ ატამს, ის რბილია. გააღე კარი!
ტოტიმ ბუ დაინახა. ბუ იჯდა ხეზე. მამაჩემს დამბაჩა აქვს. ასმათ, შენი
კაბა გაირღვა. უფსკრული საშიშია.

ჩასვით სიტყვები წერტილების ნაცვლად:

Атамá . . . . Атыша . . . . Атапáнча . . . . . имоуп.

ýи – ის	áтцла – ხე
ашэ – კარი	íкəтəара – დაჯდომა
ашэ – ყველი	ацкýн – კაბა
анрá – დანახვა	ашэáрта – საშიში

გაკვეთილი №4

ლაბიალიზებული ხშულები

Дә да, Ғә тә, Ғә тә

Дә да

ლაბიალიზებული ენაკბილისმიერი მჟღერი თანხმოვანი.
შედის ლოკალური პრევერბის შემედგენლობაში: **адәы** „გართ“.

адәын – მინდორი	адәынґа – ტურა	ардәына – შაშვი
адәыкрын – ია	адәынҕна – მატარებელი	ақәардә – სკამი

თარგმნეთ ქართულად:

Адәын адәыкрынала итәуп. Ўи даара иґшзәуп. Адәынґа әбна иәлоуп.
Ўи даара игызмәлуп. Сарә ақәардә сымәоуп. Ардәына тысуп. Сарә адәынҕна
збәит.

თარგმნეთ აფხაზურად:

ეზოში იაა (შიგ არის). იგი ძალიან ლამაზია. ტურა ტყეშია, იგი
ძალიან ეშმაკია. მე სკამი მაქვს. შაშვი ჩიტია, იგი დაფრინავს. მე
მატარებელი დავინახე.

თარგმნეთ ქართულად:

- Ғамар, бара адәыкрын ббәма?
- Ааи сарә адәыкрын збәит.
- Изеиґшрәузеи адәыкрын?
- Адәыкрын даара иґшзәуп.

თარგმნეთ ქართულად:

Адәынҕна абжын гәит. Сарә адәынҕна абжын сахәит. Адәынҕна авокзәл
иәадгылт. Ўи Ғәмыр даәнагеит. Ғәмыр сарә сәыза иәуп.

თარგმნეთ აფხაზურად:

მატარებელი სოხუმში ჩამოვიდა. თემურმა მატარებელი დაინახა.
მატარებელმა მოაყვირა (ხმა გამოიღო) თამარი მატარებელში იყო.

ჩასვით სიტყვები წერტილების ნაცვლად:

Адэыңба ... гэит. Темыр ... даанагеит.
 Ардэына ... сахаит.

უპასუხეთ კითხვებს:

Барá адэыкрын ббама?
 Уарá ардэына убáма?
 Изеипшрúзеи ардэына?

адэы – ეზო; მინდორი	акэардэ – სკამი
адэыкрын – ია	абжыы – ხმა
адэыңга – ტურა	ахарá – გაგონება
адэыңба – მატარებელი	абжыы сахаит – ხმა გავიგე
ардэына – შაშვი	изеипшрúзеи? – როგორია?

Тә тә

ლაბიალური ენაკბილისმიერი ხშული, ყრუ თანხმოვანი.

арытәа – ბრტყელტუჩა   áматәа – ტანსაცმელი; ნივთი
 атәá – თივა; ცაცხვი   атәákәа – ზვინი

თარგმნეთ ქართულად:

Темыр иандуи иабдуи рыкны дýкан. Темыр иабду атәáрытахы дигéит. Уáка атәá дырхит. Атәá еизыргеит. Атәákәа еикәырцеит. Темыр иабду дýцхраауан.

თარგმნეთ აფხაზურად:

თემური ბეზიასთნ და ბაბუასთნ იყო. თემური ბაბუას თივის ალებაში ეხმარებოდა. იქ თივას ჭრიდნენ. თივისგან ზვინებს დგამენ.

ჩასვით სიტყვები წერტილების ნაცვლად:

Саб . . . еизынгеит. Аоны . . . хáмоуп. Сарá . . . áасхæеит. Áзын áрахә . . . рфóит.

თარგმნეთ ქართულად:

Сарá аҭэáртáхьы сцéит. Саб аҭэá ирхýт. Сарá сýцхрáауан.

თარგმნეთ აფხაზურად:

მე მაქვს გაზი (ხელსაწყო). კამას აქვს გაზი.
 – თქვენ იყიდეთ ტანისამოსი?
 – დიახ, ჩვენ ვიყიდეთ ტანისამოსი.

ჩასვით ასოები წერტილების ნაცვლად:

сарá аҭэá . .ирхэóит	харá аҭэá . .рхэéит.
уарá аҭэá . .рхит	шэарá аҭэá . .рхэит.
иарá аҭэá . .рхэeit	дарá аҭэá . .рхэит.

შეადგინეთ წინადადებები:

ирхýт, аҭэá, сáбдý.
 еизýзгоит, аҭэá, сарá.
 еикэицóит, сашýá, аҭэá.
 хáбдý, сáреи, хáицхрáауан, сашýéи.
 иахýá, Кýасоý, урхуáма аҭэá.

Ажәаҭҭка – Тәи млашыи изеибадыруам.

ანდაზა – „მამღარს მშიერიც მამღარი ეგონაო“.

агарá – წაღება	áрахэ – საქონელი
áкалара – 1. ყოფნა; 2. მომწიფება	áзын – ზამთარი
áизгара – აკრეფა, შეგროვება	иахýá – დღეს
áикэцара – დაწყობა	ахрá – 1. მოცელება; 2. ლესვა
ацхýраара – დახმარება	

Тә тә

ლაზიალური ენაკბილისმიერი ხშული, მკვეთრი თანხმოვანი; დანიშულების სუფიქსის შემადგენლობაშია: **сара стәы** „ჩემი კუთვნილი“.

атәыџа – რქა	атәыл – ქვეყანა
атәарá – დაჯდომა	Аҭснытәла – აფხაზეთი
атәы́м – უცხო	аҭсаатә, аҭсаа – ფრინველი

თარგმნეთ ქართულად:

Акэты, акэата, акыз, ардэына-пэсаатэуп. Ёбга, ажэа, акэасэб, алым-бнатэ пэстэқоуп.

Ацгэы, ала, ажэ, аеы, ацэ-аонатэ пэстэқоуп.

თარგმნეთ აფხაზურად:

ქათამი, იხვი, ბატი, შაშვი – ფრინველებია. ფრინველები დაფრინავენ.

მგელი, კატა, ძაღლი ცხოველებია. მელა, კურდღელი, შველი გარეული (ტყის) ცხოველებია.

კატა, ძაღლი, ძროხა, ხარი შინაური (სახლის) ცხოველებია.

აუღლეთ ზმნები:

сарá . .тэоуп

иарá . .тэоуп

уарá . .тэоуп

харá . .тэоуп

барá . .тэоуп

шэарá . .тэоуп

иарá . .тэоуп

дарá . .тэоуп

ларá . .тэоуп

Апэсны +(а)тэыла = Апэсынтэыла

Қарт+ (а)тыла = Қырттэыла

Аурыс +(а)тэыла = Урстэыла

თარგმნეთ ქართულად:

– Бага́л, уарá уабáнхой?

– Сарá Ёкэа сынхóит.

– Утэыла иахьзúзеи?

– Сарá стэыла Апэсынтэыла áхьзуп.

უპასუხეთ კითხვებს:

Ёжэ атэыла дуума?

Ёбга аонáтэ пэстэúма?

Ацгэы бнáтэ пэстэúма?

Адэыкрын пэшзóума?

Адэыбба áаама?

Ардэына абжэы бахáама?

Ажәаҭҭа – Утәаанза, уахьтәо атыҭҭ гәат.

ანდაზა – „სანამ დაჯდები, დახედე, სად ჯდები“.

акәты́ – ქათამი

акә́ата – იხვი

акы́з – ბატი

а́рдәына – შაშვი

аҭы́рра – ფრენა

а́нҭа – მელა

ацҭә́н – კატა

ала́ – ძაღლი

ажә – ძროხა

ацә – ხარი

атәарá – ჯდომა

ааны – სახლი

Аҭсынтәыла – აფხაზეთი

Урыстәыла – რუსეთი

Қыртәыла – საქართველო

а́нҭа – ტყე

аҭы́ – ცხენი

а́мра – მზე

акәасáн – არჩვი

გაკვეთილი №5

უკანაენისმიერი ხშულები

Г г, К к, К к

Г г

უკანაენისმიერი ხშული, მჟღერი თანხმოვანი.

შედის მოქმედების იარაღის აღმნიშვნელ -გა სუფიქსში: ажы-га – ბარი.

ága – ზღვის ნაპირი

áгызмал – ეშმაკი

агарá – წაყვანა, წაღება

агыгшэыг – მხეცი

агáра – აკვანი

áгага – ჩრდილი

თარგმნეთ ქართულად:

Апсны́ агеи ашьхеи п̄шзоуп. Сарá с̄ызалахь ашәкы́ (и)згоит. Ахәчы дгáроуп. Абгахәчы́ гызмáлыуп. Тамáр лы́гага дацәшә́бит.

თარგმნეთ აფხაზურად:

ზღვა და მთა ლამაზია აფხაზეთში. მე ჩემი მეგობრისათვის წიგნი მიმაქვს. ბავშვი აკვანში წევს. მელა ეშმაკია. ლომი მხეცია. თამარს თავისი ჩრდილის ეშინია.

ჩასვით სიტყვები:

Абгахәчы́и а́лыми. . . .

Тамáр дацәшә́бит. . . . Ахәчы. . . . гароуп.

Сарá изгóит. . .

Уарá иугóит. . .

Барá ибгóит. . .

Ларá илгóит. . .

Иарá ии́гóит. . .

– Тамáр, барá ашәкә́ы бгáма?

– А́и сарá ашәкә́ы згéит.

უპასუხეთ კითხვებს:

- Темыр, уарá ампыл угáма?
- Мап сарá ампыл сымгазéит.

áга – ზღვის ნაპირი	ашәкәы́ – წიგნი
агáра – აკვანა	áшьха – მთა
агарá – წყევანა, წაღება	ашәарá – შიში; შეშინება
агыгшәы́г – მხეცი	абгахәычы́ – მელა
áгызмал – ეშმაკი	áлым – ლომი
áгага – ჩრდილი	ады́рра – ცოდნა

Қ қ

უკანაენისმიერი ხშული თანხმოვანი.

акәардә // аскáм – სკამი	Қáрбеи – მკ.-ის საკუთარი სახელი
ақалпáд – წინდა	ашкáң – კარადა
акы́та – სოფელი	ақáшь – ფაფა

თარგმნეთ ქართულად:

Ары́ аскáм áуп. ýи дýуп. Ақалпáд ипъхóуп. Сарá скы́та ипъшзóуп, идýуп. Қáрбеи ашкóл дтóуп. Ýи ацарá ибзи́аны итцóит. Ауáдафы ашькáң гы́лоуп. Кáма ақáшь бзи́а илбóит. Акәáц астóл икәгы́лоуп.

თარგმნეთ აფხაზურად:

ეს სკამია. იგი დიდიია. წინდა თბილია. ჩემი სოფელი ლამაზია, დიდიია. ქარბეი სკოლაში დადის. ის სწავლობს. ოთახში კარადა დგას. კამას ფაფა უყვარს. მაგიდაზე ხორცი ძევს.

ჩასვით ასოები წერტილების ნაცვლად.

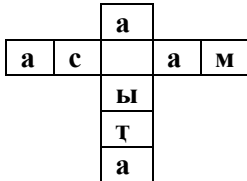
Сарá . .кы́та. . Уарá . .кы́та. . Кáма . .кы́та. . Дарá . .кы́та.

შეადგინეთ წინადადებები:

дýуп, ауáда, аклáсс;

არí, лкы́та, Кáма, áуп;
арá, ашкóл, дарá, итóуп;
уóма, Қáрбеи, арí, уарá.

შეადგინეთ სიტყვები:

აკáардә // аскáм – სკამი
აკалы́ád – წინდა
აკы́та – სოფელი
ашы́кáт – კარადა
აკáшь – ფაფა

აკááц – ხორცი
აკáруа – ქარვა
ауáда – ოთახი
აҢá – მტერი
аи́ңь – უკეთესი

К к

უკანაენისმიერი ხშული, მკვეთრი თანხმოვანი, განუსაზღვრელობის სუფიქსი: **акы́** – ცხენი, **кык** – რომელიღაც ცხენი. მომდინარეობს **акы** „ერთი“ რიცხვითი სახელისაგან.

აკакáн – კაკალი
áкáтá – ბადე
აკалáт – კალათი
აკлáсс – კლასი
აკлáсс уáда – საკლასო ოთახი
აკáмбáшь – კამეზი

აკрá – ჭერა/დაჭერა
აკáхара – წაქცევა
აკы́лсра – გაძრომა, შეძვრომა
ákшара – რქენა, რჩოლა
икшóит – ირქინება

თარგმნეთ ქართულად:

Къасóу акáтала аҗсыз икáэит. Сашы́á крýифóит. У́и акакáнчаҗа бзиá ибóит. Сан акаҳу́а лжәуэит. Сандý акасы́ лхóуп. Сарá ашóура сакуéит. Сандý áцэá дакáэит. Акры́фара áамта ááит. Ачқэ́ын дкáхаит. Асмáт áцэца сыркы́! Исыркы́ áкалам!

უპასუხეთ კითხვებს:

- Асйда барá амла бакéама?
- Мап, сарá амла сакзóм, сарá азна сакéит.
- Саид, уарá ахьта уакéама?
- Áи, сарá ахьта сакéит.

თარგმნეთ აფხაზურად:

შენ გშია. მე მშია. მე მწყურია. – გცივა? – კი, მე მცივა. – არა, მე არ მცივა, მე მცხელა.

Ажаапкa – Áнзамыкé инапáла амат ркéит.

ანდაზa – „სულელის ხელით გველს იჭერენ“.

ачкь́п – ჩანგალი	áцáа – ძილი
апхь́з – თევზი	ацáцá – ჭიქა
áжáра – დაღვეა	áнзамыкé – სულელი
акакáнчапá – ნიგვზიანი ფხალი	анап́ь – ხელი
áхьта – სიცივე	áмат – გველი
ашóура – სიცხე	

გაკვეთილი №6

პალატალური ხშულები

ГЬ ГЬ, ҚЬ ҚЬ, КЬ КЬ

ГЬ ГЬ

პალატალიზებული უკანაენისმიერი ხშული, მჟღერი თანხმოვანი. **ГЬЫ** „ც“ ნაწილაკი: **анап-ГЬЫ** „ხელიც“.

агъама – გემო

а́дгъыл – მიწა

а́гъежь – ბორბალი

амага́на – ნამგალი

амгáл – გამომცხვარი კვერი

агъил – ვარდი

თარგმნეთ ქართულად:

Амгáл агъама хáауп. Агъíл пшзóуп. Тамар агъíл лы́моуп. Темы́р Тамáр агъíл илы́итоит. Агъíл капшъýп.

– Изеипшрóузеи Тамáр лгъíлкэа?

Тамар лгъíлкэа капшъýп.

ჩასვით ასოები წერტილების ნაცვლად:

Са́ра амгáл . .ымоуп

уа́ра амгáл . .моуп

ба́ра амгáл . .моуп

иа́ра амгáл . .моуп

ла́ра амгáл . .моуп

ха́ра амгáл . .амоуп

шэа́ра амгáл . .ымоуп

да́ра амгáл . .ымоуп

Сан амгáл лзит. Уа́ра ауáргъала ýмоуп. Ла́ра ауáргъала бзíа илбóит. Ха́ра ауáргъала хáргъалоит.

áдгыл – ადგილი, მიწა	áкапшы – წითელი
áгыжь – მრგვალი	азра – შეწვა
áхаа – გემრიელი, ტკბილი	ауáргъала – საქანელა
áтара – მიცემა	абзйáбара – სიყვარული
áпшза – ლამაზი	áргъалара – ქანაობა

Қь кь

პალატალიზებული უკანაენისმიერი ხშული ყრუ, ფშვინვიერი თანხმოვანი.

акъáла – კარავი	акъáád – ქალალდი
акъырмыт – აგური	ахақьым – ექიმი
Қаáзым – მკ.-ის საკუთარი სახელი	

თარგმნეთ ქართულად:

Ари акъáла áуп. Уи áбна иáлагылоуп. Аонкáа акъырмыт áла идыргылоит. Шъазйна дхақьым бзиоуп. Қаáзым Очамчыра дынхóит. Акъáád цкъóуп, ибзиóуп.

თარგმნეთ აფხაზურად:

ეს კარავია. იგი ტყეში დგას. სახლებს აგურისგან აკეთებენ. ქალაქში აგურის სახლები ბევრია. ქაზიმი ოჩამჩირეში ცხოვრობს. ქალალდი სუფთაა, კარგია.

ჩასვით ასოები წერტილების ნაცვლად:

Иарá . . ынхóит Гáгра. Ларá . . ынхóит Очамчыра. . Иарá . . ынхóит Уарча.
Иарá . . дабанхои? Лара дабанхои?

უპასუხეთ კითხვებს:

- Гáгра кытоума?
- Мап, Гáгра қалáқьуп.
- Ешыра қалáқьума?
- Мап, Ешыра кытоуп.

შეადგინეთ წინადადებები:

დაára, áკалакъ, Очамчыра, ипшзóуп.
 сарá, сабдúи, арá, инхóит, сандúи.
 дынхóит, сарá, Тамшь, сашья.
 бынхóма, барá, Очамчыра?

Ажәаҭҭа – Ақбаад зеггы алазоит.

ანდაზა – „ქალაღდი ყველაფერს უძღლებს“.

акы́а – პატოსანი, ალალი	ашкәкәа – თეთრი
акы́ала – კარავი	ауааы́ – ადამიანი
áკалакъ – ქალაქი	áцкыа – 1. სუფთა; 2. წმინდანი;
акы́аад – ქალაღდი	Ацкыа Гьарыгь – წმინდა
аргы́лара – აშენება	გიორგი
агы́лара – ადგომა	кы́ырса – შობა

Кь кь

პალატალიზებული უკანაენისმიენრი ხშული, ყრუ, მკვეთრი თანხმოვანი.

акы́нда – კიბე	акы́акыа – მაგარი
Кыасóу – მკ.-ის საკუთარი სახელი	икы́акыоуп – მაგარია

თარგმნეთ ქართულად:

Ары́ Кыасóу иóуп. Кыасóу Цлóу дынхóит. Ары́ Кыасóу иашья́ иóуп.
 Ары́ Кыасóу иахәшьá лоуп. Кыасóу иашья́ Даур́ ихьзуп. Кыасóу иахәшьá
 Ка́ма лыхьзуп. Дарá зеггы́ Цлóу инхóит. Цлóу кы́та дýуп. Да́ара ипшзóуп.

თარგმნეთ აფხაზურად:

ეს კიაზოა. კიაზო ჭლოუში ცხოვრობს. კიაზოს ძმას დაური ჰქვია,
 კიაზოს დას კამა ჰქვია. ისინი ჭლოუში ცხოვრობენ. ჭლოუ დიდი და
 ლამაზი სოფელია.

თარგმნეთ ქართულად:

- Уарá уабáнхои?
- Сарá Ешы́ра сынхóит.
- Ешы́ра кы́тоума?
- А́аи, Ешы́ра кы́тоуп.

დაასრულეთ სიტყვები:

- Ешы́ра кыт . . .
- А́аи Ешы́ра кыт . . .
- Гáгра Кыт . . .
- Мап, Гáгра кыт . . . уи қал. . .

áиашья – ძმა
 áиахэшьа – და
 áхьыз – სახელი

дáара – ძალიან
 áпшзара – სილამაზე
 áқалакь – ქალაქი

გაკვეთილი №7

ლაბიალიზებული უკანაენისმიერები

Гә гә, Кә кә, Кә кә

Гә гә

ლაბიალიზებული უკანაენისმიერი მჟღერი თანხმოვანი. **გә** ლოკალური პრევერები, მომდინარეობს **აგәы** „გული“ ლექსემისაგან.

агәы – გული	агәыла – მეზობელი
агәара – ღობე	агәабән – ლეიბი
агәыр – ნემსი	агәაბзиара – ჯანმრთელობა

თარგმნეთ ქართულად:

Сарá сгәыла иáшта пьшзóуп, идýуп. Ýи агәára áкәыршоуп. Барá агәыр бýмоума? Агәыр парýп.

– Гәýнда бгәы бýхьуама?

Мап, сгәы сýхьзом.

Бабду игәабзиара шпáкóу?

Сáбду игәабзиара цәгьам.

თარგმნეთ აფხაზურად:

მისი მეზობლის ეზო ლამაზია, დიდია. მას ღობე აქვს შემოვლებული. შენ ნემსი გაქვს? ნემსი წვეტიანია.

– გუნდა, გული გტკივა?

– არა, გული არ მტკივა.

– ბაბუაშენის ჯანმრთელობა როგორ არის?

– ბაბუაჩემის ჯანმრთელობა არც ისე ცუდია.

თარგმნეთ ქართულად:

Сарá сыцгәы Писмáсо áхьзуп. Писмáсо дáара ипьшзóуп. Иарá ахш бзиá иабóит.

– Барá ацгәы бýмоума?

Мап сарá ацгәы сýмазам.

Гәýнда лгәыла. Иарá игәára. Сарá сыцгәы.

ჩასვით ასოები წერტილების ნაცვლად:

Сарá . . . гəы	Ларá . . . гəы
Уарá . . . гəы	Ҳарá . . . гəы
Барá . . . гəы	Шəарá . . . гəы
Иарá . . . гəы	Дарá . . . гəы

ჩასვით სიტყვები წერტილების ნაცვლად:

Сандý . . . . илзахит . . . . ацгəы лымоуп.
 Ўи дáара ипшзóуп. Сандý . . . . бзиа илбóит.

შეადგინეთ წინადადებები:

Агəыла, áшта, дýуп, ипшзóуп.
 Ацгəы, сарá, шкəакəоуп.
 Агəабзиáара, сан..., цəгьóуп.

агəы – გული	áмазаара – ეონა, ყოლა
агəыр – ნემსი	ахьáа – ტკივილი
агəанán – ლეიბი	ацгəы – კატა
агəáра – ღობე	áхьыз – სახელი
агəыла – მეზობელი	иáхьызуеи? – რა ჰქვია?
агəабзиáара – ჯანმრთელობა	ахш – რძე
áшта – ეზო	ибзиóуп – კარგია
адý – დიდი	ицəгьóуп – ცუდია
агəáра áкəыршоуп – შემოღობილია	ицəгəám – არა უშავს

Қа қа

უკანაენისმიერი ლაბიალიზებული ხშული. **Қа** ლოკალური პრევერბი. გამოხატავს „ზედ“ მყოფობას, შედის ნივთთა კატეგორიის სუფიქსის **қаа**-ს შემადგენლობაში: **аққаа** „ცხენები“.

ақәән – ქვაბი	ақәңара – ზედ ახტომა
ақәасән – შველი	ақәла – თანატოლი
ақәа – წვიმა	аққәшаара – შეხვედრა
ақәғылара – ზედ დადგომა	ачуән – თუჯის ქვაბი

თარგმნეთ ქართულად:

Ақәа ауеит. Ачуән архныңшынағы икнәхауп. Ақәасән дәара иңшзәуп. Ёсма сарә сықәала ләуп, хара хаикәлацәәуп. Саб аоны ахын дықәлеит. Урт иахәа иеикшәоит. Уи қәрала деихабуп.

თარგმნეთ აფხაზურად:

წვიმა მოდის. ქვაბი კავზე კიდია. არჩვი ძალიან ლამაზია. ის ტყეშია. არჩვი მთაზე დგას. კადირი დაობს.

უპასუხეთ კითხვებს.

Ёсма бықәла ләума?
Дабәқәлеи баб?
Ақәа (и)ауама?
Ачуән дуума?

Ажәаңка – Ақәңара ахыыкам аңстазаара ңхәака ицом.

ანდაზა – „სადაც უთანხმოება არ არის, იქ არც განვითარებაა“ .

Аоны – სახლი	иахәа – დღეს
ахын – სახურავი	ýи – ის
ýрт – ისინი	аиҳаны – უფროსი
адý – დიდი	атәыаа – რქა
акамнәшь – კამეჩი	ахжәара – მტვრევა
ақәңара – ბრძოლა, ზედ ახტომა	ақәла – თანატოლი
ацә – ხარი	ақәлара – ასვლა რაღაცაზე
ақәасән – შველი	

Кә кә

უკანაენისმიერი ლაბიალიზებული ხშული თანხმოვანი.

თარგმნეთ ქართულად:

Ҙамар акәтыи акәтеи лымоуп. Ҙемыр акәац бзиа ибóит. Кáма акәыкәу лбéит.

- Уарá акәыгы́ ýмоума?
- Ааи сарá акәты́ сымоуп.
- Барá акәáта бýмоума?
- Мап, сарá акәáта сымазам.
- Сарá ашә асыркәéит.

თარგმნეთ აფხაზურად:

თამარს ქათამი და იხვი ჰყავს. თემურს ხორცი უყვარს. კამამ გუგული დაინახა.

- შენ ქათამი გყავს?
- დიახ, მე ქათამი მყავს.
- შენ იხვი გყავს?
- არა, მე იხვი არ მყავს.

ჩასვით ასოები წერტილების ნაცვლად:

Иарá акәты́ . .моуп. Ларá акәáта . .ýмоуп. Барá акәы́кәу . .бáма? Барá акәáц . .фáма?

თარგმნეთ აფხაზურად:

დედაჩემს ხორცი უყვარს. ბებიაშენმა გუგული დაინახა. მათ ქათამი და იხვი ჰყავთ.

შეუხამეთ ერთმანეთს სიტყვები:

изсóит	акәáта
ипыруéит	акәты́
	аҘсы́з
	акәы́кәу
	акәы́нры

უპასუხეთ კითხვებს:

Акэ́нкэу пьыру́ама?

Акэ́нры дúума?

Кáма акэ́тйи акэ́тйи лы́моума?

Акэ́нры пьыру́ама?

акэ́аа зысу́ама?

Ажәаҟә – Акәтаҟь пҟьыр, иузейбгәтәуам.

ანდაზა – „კვერცხი თუ გატყდა, მისი გამთელეზა შეუძლებელია“.

акэ́тй – ქათამი

акэ́აа – იხვი

акәады́р – უნაგირი

акэ́нкэу – გუგული

акэ́აц – ხორცი

акэ́нры – კოლო

акәәб́на – სოკო

акә́ара – ნაკადული

аркы́а – დაკეტვა

ашә – კარი; ყველი

გაკვეთილი №8

ფარინგალური ხმულები

К к, Ка ка, Кь кь

К к

ფარინგალური ხმული თანხმოვანი.

а́кыз – ბატი

а́кán – გოგრა

а́кáма – ხანჯალი

а́ката – ახალგაზრდა

а́каркын – ყელი

а́казшьá – ხასიათი

а́калара – ყოფნა, დამწიფება

а́кацара – კეთება

თარგმნეთ ქართულად:

Темы́ри Тама́ри а́кызкэа ры́моуп. У́рт да́ара ип̄шзóуп. А́кызкэа азы́ бзиа́ ирбóит. Аласб́а а́кыркын а́баџ кы́лахеит. А́кán калеит. У́и х́аауп. Санду́ а́кán бзиа́ илбóит.

- Тама́р, бара́ а́кызкэа бы́мазáми?
- Мап, сара́ а́кызкэа сы́мазам.
- Темы́р, уанду а́кызкэа лы́мазами?
- Ааи, санду́ а́кызкэа лы́моуп.

თარგმნეთ აფხაზურად:

თემურს და თამარს ბატები ჰყავთ. ისინი ძალიან ლამაზები არიან. ბატებს წყალი უყვართ. ლეკვს ყელში ძვალი გაეჩხირა. გოგრა დამწიფდა. ის ტკბილია. ბებიაჩემს გოგრა უყვარს.

- თამარ, ბატები გყავს?
- არა, მე ბატები არ მყავს.
- თემურ, ბებიაშენს ბატები ჰყავს?
- დიახ, ბებიაჩემს ჰყავს ბატები.

ჩასვით ასოები წერტილების ნაცვლად:

Са́ра . .кыз сы́моуп. Шэ́ара а́кызкэа . .ымóуп. Бара́ а́кызкэа ..ымóума?
 Тама́р ланду́ а́кán . .фóит.

თარგმნეთ ქართულად:

Тамár лказшьá бзйоуп. Сандý акызкæа лымоуп. Сашьá акáб ифóит.
Акрыфара áамта áаит.

Ажæапкæ – Икасцаша хæа заанатц умтæхæалан, ианыкоутдалак ихæа.
ანდაზა – „ჯერ გადახტი, ჰოპ მერე დაიძახეო!“

ჩასვით სიტყვები წერტილების ნაცვლად:

Сандý . . . ифóит. Тамár . . . бзйоуп. Акыз . . . бзйá иабóит.
Áмра . . . бзйá илбóит.
– Áмра . . . бымазами?
– Áаи, сара . . . сымоуп.

შეადგინეთ წინადადებები:

Акыз, бзйá, азý, иáбоит.
Тамár, бзйоуп, лказшьá.
Сарá, амакá, сашьá, ймоуп.

ажæапкæ – Акарматцýс áшæахæара аумрцáн.
ანდაზა – „ნუ ასწავლი ბულბულს გალობას“.

ákацара – კეთება	акáма – ხანჯალი
акýлахара – გაჭედვა	акыркýн – ყელი
аласбá – ლეკვი	акáзшьá – ხასიათი
áнa – ძვალი	амакá – ქამარი
áфара, акрыфара – ჭამა, სადილობა	атцáн – მოსწავლე
áамта – დრო	áкалара – ყოფნა;
áаира – მოსვლა	დამწიფება;
акáн – გოგრა	акатá – ახალგაზრდა

Кә кә

ლაბიალური ფარინგალური ხშული თანხმოვანი.

ашæкæýн – წიგნი	акæарá – ყორე/ ქვიანი ნაპირი
акæýд – ლობიო	амшýн акæарá – ზღვის ნაპირი

akəart – კრუხი
akəraan – ყორანი

Akəa – სოხუმი
akəysh – ჭკვიანი

თარგმნეთ ქართულად:

Ари akəraan оуп. Уи дүүп еикəацəоуп. Тамар Akəa дынхóит. Akəa ахтýнн калакýуп. Уи дáара ипшзəоуп. Akəa амшын еикəа афýкəан ишътəоуп. Амшын akəará дáара ипшзəоуп.

თარგმნეთ აფხაზურად:

ეს ყვავია. იგი დიდია, შავია. თამარი სოხუმში ცხოვრობს. სოხუმი დიდი ქალაქია. ის ძალიან ლამაზია. სოხუმი ზღვის ნაპირასაა. ზღვის სანაპირო ძალიან ლამაზია.

უპასუხეთ კითხვებს:

- Темыр, уарá уабánхой?
- Сы́мра, барá бабánхой?
- Тамар, барá башьá дабánхой?

თარგმნეთ აფხაზურად:

სოხუმი ლამაზი ქალაქია. მე სოხუმში ვცხოვრობ. მე მიყვარს ჩემი ქალაქი. ჩემს ძმას წიგნები აქვს.

თარგმნეთ ქართულად:

Сарá ашəкəкəа сы́моуп. Сашьá дáара дкəýшуп. Атцарá бзианы ицəóит.

ჩასვით სიტყვები წერტილების ნაცვლად:

- . . . . . kəýшуп
- . . . . . ukəýшуп
- . . . . . шəкəýшуп
- . . . . . kəýшуп

შეადგინეთ წინადადებები:

- сарá, бзиá, Akəa, избóит.
- унхóма, Akəa, уарá.
- ашəкəкəá, сашьá, ýмоуп.
- akəraan, áбна, иáлоуп.
- сандý, akəýд, илфóит.

Ажәаҭҭка – Аҭәарт иагәдырцаз, акәчышь иаахоит.
ანდაზა – „რასაც კრუხს ესვრი, წიწილას მოხვდება“.

аикәацәа – შავი	акәчышь – წიწილა
агәыдцара – სროლა	аахара – მოწვევა, გამოწვევა
ахтныкалакь – დედაქალაქი	аахара – დარტყმა

Кь кь

ფარინგალური პალატალური ხშული თანხმოვანი.

алапкьа – ტარო	ацакьа – კლდე
акьашь – ჭუჭყიანი	аилкьа – მოხერხებული
акьака – ბრტყელი	

თარგმნეთ ქართულად:

Сабдү ифны́ ааигәара цакьа дук ыкоуп. Ацакьа азыхь ацысны илѐиуеит. Уарá уеимáакәа кьашьүп.

- Темыр, уарá ацакьа убáма?
- Ааи, сарá ацакьа збѐит.
- Ианбá?
- иацы́.

თარგმნეთ აფხაზურად:

ბაბუაჩემის სახლის გვერდით არის დიდი კლდე. კლდიდან წყარო გამოედინება. შენი ფეხსაცმელი ჭუჭყიანია.

- თემურ, შენ კლდე ნახე?
- დიახ, მე კლდე ვნახე.
- როდის?
- გუშინ.

Изеиҭшрöузеи? – როგორია?

Адгыл икьáкоуп – მიწა ბრტყელია.

თარგმნეთ აფხაზურად:

მე ვნახე ბატი. იგი ლამაზია. მას აქვს ქამარი. იგი დიდია. მე ვხედავ კლდეს. იგი დიდია, ლამაზია. როგორია კლდე?

ჩასვით სიტყვები წერტილების ნაცვლად:

Сарá . . . . збѣит. Сашьá . . . . ймоуп. Шѣарá . . . . жѣбáма?

თარგმნეთ ქართულად:

- Барá აცáкьá ббáма?
- Мап, сарá აцáкьá сымбазѣит.
- Башьá აцáкьá ибáма?
- Áаи, сашьá აцáкьá ибѣит.

უპასუხეთ კითხვებს:

Уарá азíа Рíца убахьóума? Ианбаубеи уарá азíа Рíца?
Изеиᄁшрóузеи азíа Рíца?

შეადგინეთ წინადადებები:

- აцáкьá, уарá, иубáма?
- áдгьыл, кьáкьoуп.
- Рíца, сарá, (и)збахьѣит, азíа.

алапкьá – ტარო	áдгьыл – მიწა, ადგილი
áкьашь – ჭუჭყიანი	азьíхь – წყარო
акьáка – ბრტყელი	аимáа – ფეხსაცმელი
აцáкьá – კლდე	ацарá – წასვლა
айлкьá – მკვირცხლი, მარჯვე, მოხერხებული	атцара – სწავლა
амакá – ქამარი	ааигѣара – ახლოს
абарá – ნახვა	ахѣарá – ლაპარაკი
ианбá – როდის?	áдаᄁь – ბაყაყი
иацьí – გუშინ	адý – დიდი

გაკვეთილი №9

სისინა აფრიკატები

З з, Ц ц, Ц ц

З з

სისინა აფრიკატი, შედის ინტენსივობის **za** ელემენტის შემადგენლობაში.

азыс – ბატკანი

аҭсыз – თევზი

азы – წყალი

аза – ნესტი

Заз – მკ.-ის საკუთარი სახელი

азáза – ცვარი

азын – ზამთარი

азíа – ტბა

атзын – კედელი

азíас – მდინარე

თარგმნეთ ქართულად:

Азын асы ауейт. Ахэычкэа асы иáлоуп. Темыр асы ýламлан, убаáзоит. Тамар, азы сыт. Азыс азáза иáлоуп. Заз аҭсыз ибейт. Даур аҭсыз бzíа ибóит. Бзыҭ азіасуп. Рíца азіауп. Тамар дызҭáбуп.

თარგმნეთ აფხაზურად:

ზამთარში თოვლი მოდის (თოვლს აკეთებს). ბავშვები თოვლში (შიგ) არიან. თემურ, თოვლში (შიგ ნუ ხარ), დასველედეები! თამარ, წყალი მომეცი! ბატკანი ცვარში (შიგ) არის. ძამმა თევზი დაინახა. დაურს თევზი უყვარს . ბზიფი მდინარეა, რიწა ტბაა. თამარი გოგოა.

თარგმნეთ ქართულად:

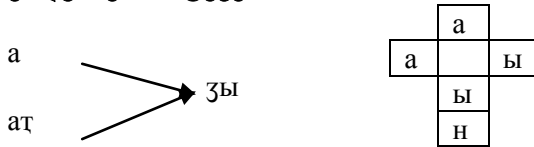
Азын асы ауейт. Темыр, азы сыт! Сара аҭсыз бzíа избóит.

ჩასვით სიტყვები წერტილების ნაცვლად:

Азын . . . . ауейт. Сара . . . . бзиа избóит. Темыр, ... Сыт. Азыс . . . . илоуп. Сара . . . . збейт. Дара ирбейт. Уара . . . . убама?

შეადგინეთ სიტყვები:

უპასუხეთ კითხვებს:

- Азын асы ауама?
- Ааи, азын асы ауеит.
- Уара асы бзиа иубома?
- Мап, сара асы бзиа избазом.

- áзыс – ბატკანი
- апысыз – თევზი
- азы́ – წყალი
- азá – ნესტი
- Заз – მკ.-ის საკუთარი სახელი
- азáза – ცვარი
- áзын – ზამთარი
- азíа – ტბა
- атзы́ – კედელი
- азíас – მდინარე
- асы – თოვლი

- асы ауéит – თოვლი მოდის
- у́нáазоит – დასველდება შენ (მკ.)
- áзџан – გოგო
- асы́ дýлоуп – თოვლში შიგ არის (ის) (თოვლზე დადის)
- асы́ й́лоуп – თოვლში შიგ არიან (ისინი) (თოვლზე დადიან)
- асы́ ýламлан – შენ (მკ.) თოვლში შიგ არ ჩადგე! (თოვლზე არ იარო!)

Ц и

სისინა აფრიკატი, შედის სათანაო შინაარსის გამომხატველ **аиц**-პრეფიქსის შემდაგენლობაში. ლოკალური პრევერბი, გამოხატავს „თან“ მყოფობას: **арахэ хрыцын** „საქონელს ვახლდით“.

თარგმნეთ ქართულად:

- Шәарá иацы́ шәабáказ?
- Ҳарá иацы́ аоһны́ хáкан.
- шәарá шәáнбааи?
- Ҳарá иацы́ хáаит?

- იაхьа уабáцои?
– Иахьá сөзей сарей атеáтрахь хцóит.

Ари хтáца лóуп. У́и Адица лыхьзуп. Адица áцха бзиá илбóит. Сарá акэáц бзиа избóит. Сашьá дхэ́йцуеит. Сахэ́шá дыццакуеит. Сарá áмц схэ́зóм. Сарá исы́цлеит. Хáра ашьхымзакэ́а рацэ́аны ихáмоуп. Убри áкы́нтэ афны́ есы́мша áцха хáмоуп.

Ажэаҟка – Шьхыц зқэмтэо шэтык ы́кам.

ანდაზა – „არ არსებობს ყვავილი, ფუტკარი რომ არ ჯდებოდეს“.

თარგმნეთ ქართულად:

- Мшыбзиá Сáндро! Уабáцои?
– Бзи́ара убáат, Алхаз! Сара афны́ка сцоит, Уара уабáцои?
– Сарá а́усурахь сцоит, сáтáмзааит дáара сыццакуеит, абзиараз!
– Абзи́араз, утáца áсалам сызлы́т!

Ацуфара – Акэ́цбал дузам, ихэ́йчуп, аха афны́цка рашыла итэуп (**Акакан**).

გამოცანა – „ქოთანო არც დიდია, პატარაა, მაგრამ შიგნით ნიგვზის ზეთით სავსეა“ (**ნიგოზი**).

Ац – კბილი	áцра /ацýра – 1. ცალი; 2. კაკა-
áца – კუჭი	ლი, მარცვალი
ацá – ბალი, ალუბალი; მწარე,	иацы́ – გუშინ
ცხარე	áмц – ტყუილი
ацáкьа – კლდე, ტინი	цъаргьы́ – არსად
ацахá – ნაჭერი, ნაგლეჯი,	атáца – რძალი, პატარძალი
ნაფლეთი	áцха – თაფლი
áцха – ხიდი	акэ́áц – ხორცი
áцхара – კბენა, კბეჩა	ахэ́йцра – ფიქრი
áцкьа – სუფთა	áццакра – აჩქარება
áцлара – მიმატება	ахэ́арá – ლაპარაკი, თქმა
ацы́н – კვერნა	зны́мзар зны – როდისმე
ацарá – წასვლა	áңхашьара – სირცხვილი
ацаңхá – გასაღები	áрацэ́а – ბევრი
афы́ц – ახალი	сáтáмзаит – გეთაყვა

ашьхымза – სკა	абзыараз – ნახვამდის
уьры акынтә – ამიტომ	асалам – სალამი
есымша – ყოველთვის	акәцәал – ქოთანნი
акәтәара – დაჯდომა	адү – დიდი
ашәт – ყვავილი	ахә – მაგრამ
ыказам – არ არის	аоныцка – შიგნით
уабәаои – სად მიდიხარ?	арашы – ნიგვზის ზეთი
дәара – ძალიან	

Цц

სისინა აფრიკატი, შედის ლოკალური პრევერბის **па-** შემადგენლობაში, გამოხატავს „ქვეშ“ მყოფობას: **ацоуп** „ქვეშ აქვს“ ..., **п** – ძირ-სუფიქსი დინამიკურ გარდაუვალ ზმნებში: **стацит** „რალაციდან გამოვედი“, აგრეთვე შედის **па** ძირ-სუფიქსის შემადგენლობაში დინამიკურ გარდამავალ ზმნებში: **итасцит** „რალაცაში ჩავდე“.

аца – ფსკერი	ацаа – ყინვა
ацла – ხე	ацааы – მოსწავლე

თარგმნეთ ქართულად:

Уахынла итаауеит. Сарә стаауп. Харцааы адца хәлтәит. Сыоны аңхьа ацла гылоуп. Ацабырг ухәароуп! Ларә аңсуа цәсла дынхәит. Сарә азцаара сымоуп. Ацааы арцааы длазцааит. Ус кашәымцән!

თარგმნეთ აფხაზურად:

ღამე ყინავს. მე მოსწვალე ვარ. ჩვენმა მასწავლებელმა დავალება მოგვცა. ჩემი სახლის წინ ხე დგას. სიმართლე უნდა თქვა. ის (ქ.) აფხაზური წესებით ცხოვრობს. შეკითხვა მაქვს. მასწავლებელმა მოსწავლეს ჰკითხა. – ასე არ გააკეთოთ!

Ажәаңка – Ацәра лашәроуп, ацарәдара лашьцәроуп.
ანდაზა – „სწავლა სინათლეა, უსწავლელობა სიბნელე“.

арцаԾ – მასწავლებელი	агьларა – დგომა
აძარა – სწავლა, სწავლება, განათლება	აღაშარა – სინათლე
აძარადარა – უსწავლებლობა, უწიგნურობა	აღაშაძარა – სიბნელე
აძარც – წესი	აძარა – დავალება
აძარა – წვრილი, თხელი	აუა – ხალხი
აძარა – ჭეშმარიტება	აუ – ის
აძარა – კითხვა	აუა – ღამდამობით
ауа – ღამე	აუა – მცენარე
აძარა – მიცემა	აუა – ჭა
	აძარა – ზღაპ. ჯუჯა ხალხი
	აძარა – თრთვილი

გაკვეთილი №10

ლაბიალიზებული სისინა აფრიკატები

ზა ვა, Цә ца, Цә па

ზა ვა

ლაბიალიზებული, სისინა აფრიკატი.

- азын – ერთი ვიღაც
 áვэаара – რეცხვა
 дааазын – სხვა ვიღაც

თარგმნეთ ქართულად:

Тамар áვэаага асапын (и)áлхэит. Ўи лымаҭаакәа лызэаóит. Тамар лымаҭаакәа áмраҭы илырбéит. Нас илуантéит.

- Барá икалцóи?
 – Сарá сызэаóит.
 – Бахәшьá икалцóи?
 – Сахәшьá дуантóит.

თარგმნეთ აფხაზურად:

თამარმა სარეცხის საპონი იყიდა. ის თავის ნივთებს რეცხავს. თამარმა თავისი ნივთები მზეზე გაფინა (მზე დაანახვა), შემდეგ გააუთოვა.

- შენ (ქ.) რას აკეთებ?
 – მე ვრეცხავ
 – შენი და რას აკეთებს?
 – ჩემი და აუთოვებს.

Икаицóзей? – რას აკეთებს ის (მკ.)?

Икалцóзей? – რას აკეთებს ის (ქ.)?

Икарцóзей – რას აკეთებენ ისინი?

ჩასვით ასოები წერტილების ნაცვლად:

Сарá . . .ызэаóит. Уарá . . .зэаóит. Барá . . .ызэаóит. иарá . . .ызэаóит.
 Лара . . .ызэаóит. Харá . . .ызэаóит. Шәарá . . .ызэаóит. Дарá . . .ызэаóит

თარგმნეთ ქართულად:

- Тамარ иკაიძოზეი?
- Тамარ, დაჲხეოიტ, დыჲუეიტ, დызჲჳოიტ, დუანტოიტ.
- Уарა иკაუციოი?
- Сарá жәабаркынза сыпхьязоит.

თარგმნეთ აფხაზურად:

- რას აკეთებს დედაშენი?
- დედაჩემი რეცხავს.
- რას აკეთებს შენი და?
- ჩემი და დედას ეხმარება.

Азәы – ერთი (ადამიანი)
 აჳჳაара – რეცხვა
 даәазәы – სხვა (ადამიანი)
 иკაიძოზეი? – რას აკეთებს? ის (მკ.)
 иკაიძოზეი? – რას აკეთებს? ის (ქ.)
 აჳჳაага сапын – სარეცხის საპონი

Цә цә

სისინა ლაზიალური აფრიკატი, გონიერთა კლასის მრავლობითობის სუფიქსის შემადგენლობაშია -**цәа**: **аჳჳაბ-цәа** „გოგოები“.

აцә – ხარი	арацәá – ბევრი
áцәá – ძილი	амацәáз – ბეჭედი
ацәá – ტყავი, კანი	ацәáжәара – ლაპარაკი

თარგმნეთ ქართულად:

Ақәаурá иакәы́цит. Амш еилгéит. Áцәáкәа цәы́рцит. Стáацәа áцәáкәа
 иáхәაп̄шуеит. У́и дáара ип̄шзóуп.
 – Ақәаурá иакәы́цма?
 – Áаи, ақәаурá иакәы́цит.
 – Амш еилѓлама?
 – Ааи, амш еилгéит, áмра цәы́рцит.

თარგმნეთ აფხაზურად:

წვიმა შეწყდა. გამოიდარა. ცაზე ცისარტყელა გამოჩნდა. ჩემი ოჯახი ცისარტყელას უყურებს. ის ძალიან ლამაზია.

- წვიმა შეწყდა?
- კი, შეწყდა.
- გამოიდარა?
- დიახ, გამოიდარა, მზე გამოვიდა.

Ажәаҭҭка – Ацәгәа зымбәац абзи́ара изды́ршам.

ანდაზა – „ვისაც ცუდი არ უნახავს, კარგსაც ვერ გამოიცნობს“.

- атәаҭҭы – атаәцә
- артаҭҭы – артаәцә
- а́зҭаҭ – а́зҭаҭцә

დაასრულეთ სიტყვები:

А́зҭаҭ. . ашкәы́ иаҭҭхьоит. Сара́ ашәкә. . рацәаны́ исы́моуп. Сашьа́ а́мпыл. . рацәаны́ ймоуп. Атааҭы . .әуэит. Ами́на ацә́ажәара бзиа . .лб́оит. Сара́ аты́нчразы а́шәа . .ҳә́оит.

თარგმნეთ აფხაზურად:

მოსწავლეები, მასწავლებლები, გოგოები, დედები, მამები, ცისარტყელა გამოჩნდა. მე ვხედავ ცისარტყელას. გოგოები საუბრობენ.

უპასუხეთ კითხვებს:

Уара́ утаа́әара́ дýума? Уа́н илы́хьзузеи? Уа́б и́хьзузеи? Уа́б аус аб́аиуеи? Уашьа́ и́хьзузеи? Уаҳәшьа́ илы́хьзузеи?

შეადგინეთ წინადადებები:

- дýуп, ста́ацәара, сара́.
- сара́, и́хьзуп, Бата́л, сашьа́.
- иҭҭшзаны́, Ка́ма, дыәуэит.

Атаацә // атаацәара – ოჯახი	აцә – ხარი
аҳәаҭшра – ყურება, დათვალაიერება	анацә – თითი
ақәы́цра – შეწყვეტა, თავის დანებება	აцә́ажәара – ლაპარაკი

აცა – ძილი; კანი; სანთელი
 აцагъа – რთული; ცუდი; ჭორი.
 аиашъа, ашьца – ძმა, ძმები
 аынза– аынзца – მეგობარი,
 მეგობრები
 ацакырыра – ღელვა
 абыа – კარგი
 абыара – სიკეთე
 аца – ღმერთი
 азыца – წერო
 ацака – ცისარტყელა

აყანца – გოგოები
 амацаз – ბეჭედი
 ака – წვიმა
 айлгара – გამოდარება;
 გამორკვევა
 ацаыра – ამოსვლა
 ацаын – მოსწავლე
 арцаын – მასწავლებელი
 амыш – დღე
 апыхара – კითხვა
 араца – ბევრი

Ца па

სისინა ლაბიალური აფრიკატი.

აცა – ვაშლი
 აцаца – ჭიქა
 აцаца – ზარი

აცაыара – ტირილი
 ацаымка – სატეხი
 ацары – ბერწი

თარგმნეთ ქართულად:

Ацаца ашкól аштакны амыл иáсуан. Абáр ацаца абжы́ гéит.
 Абацэы́ра аурóк иáлгеит. Ацаца шны и́коуп, азбá иакуéит. Азы ржéит.
 Нас ры́ккласс уáдахь ицéит. У́а иáпыхóит, ицéит, ихасáбуéит.

ჩასვით გამოტოვებული ასოები:

сарá и. .цаахит
 уарá и. .цаахит
 барá и. .цаахит
 ларá и. .цаахит
 иарá и. .цаахит

თარგმნეთ აფხაზურად:

მოსწავლეები ეზოში ფეხბურთს თამაშობენ. ზარი დაირეკა.
 დაიწყო ფიზკულტურის გაკვეთილი. გახურებულ მოსწავლეებს

მოსწყურდათ, წყალი დალიეს, შემდეგ საკლასო ოთახში შევიდნენ. იქ ისინი კითხულობენ, წერენ და ითვლიან.

თარგმნეთ ქართულად:

Естáт ацáа иацáа бзíа ибóит. Сайда лашьá Алхáс íмпыл лцáахít. Алхáс дцáóит. Сарá уáцáы Áкáака сцóит. Дау́р áцáца áзна афí ижáйт.

თარგმნეთ აფხაზურად:

ესტატეს უყვარს ვაშლი. საიღამ დამალა თავისი ძმის, ალხასის ბურთი. ალხასი ტირის. ხვალ სოხუმში მივდივარ. დაურმა დალია ღვინით სავსე ჭიქა.

- მე ვაშლს ვჭამ, ზარმა დარეკა.
- შენ გიყვარს ვაშლი?
- დიახ, მე მიყვარს ვაშლი
- მე არ მიყვარს ვაშლი.
- მომეცი ვაშლი!
- აიღე ვაშლი!

Ажәаҭҭка – Ину́мам – умцә́ыуан, иану́моу – уҭы́гьамхан!

ანდაზა – „როცა არ გაქვს – ნუ ტირი, როდესაც გაქვს – ნუ იამაყებ!“

áцáца – ჭიქა	ацáаара – ყვირილი
амхáцá – კოვზი	áштá – ეზო
ацáцáа – ზარი	áсра – დარტყმა
апáгáыр – ანკესი	áмпыл асра – ფეხბურთის თამაში
ацáы́мҭ – ლურსმანი	а́бáр – აგერ
ацáы́ – წვეტიანი ჯოხი, შამფური	áҭхьара – კითხვა
аапáа – ტომარა	аҭы́гьара – სიამაყე
ацáа – ვაშლი	ашрá – დულილი
áцáахра – დამალვა	ишны́ и́кoу – გახურებული,
а́бааҭцáы́ра – ფიზკულტურა	მდულარე
(ძვლებს ვარჯიში); ვარჯიში	азнá – წყურვილი
шáкы́ – ასი	аа́рá – წერა
арнаарá – ლპობა	áхаса́бра – თვლა
апáы́уара – ტირილი	áлаҭара – დაწყება

ἀπαρχα – დამალვა
απαρχα – ტირილი
ἀφαρα – ჭამა
αβχγδ – ხმა
αβγα – დამპალი

ἀιαττα – მწვანე
ἀzna – სავსე
αωv – ღვინო
ἀjαρα – დალევა

გაკვეთილი №11

შიშინა აფრიკატები

Ць аь, Ч ч, Ч ч

Ць аь

შიშინა აფრიკატი (რბილი).

áць – მუხა	ацьякьáл – დეკეული
ацья́ – შრომა	ацья́м – ჯამი
ацья́з – ბრინჯაო	ацья́м – სპარსელი

Ацьиши ацымшььи утратыхкәоуп. Áцьма, áжә, ала, ацгәы́-әнатә пьстәкә́оуп. Ақәы́цьяма, ақәасáб, абáн-бнатә пьстәкә́оуп. Ақәы́цьяма апысы́ цәгь́оуп, ескьы́нагы́ áфатә иáшьтәоуп.

Сарá иахьá ацьармы́кьахь сцәит. Иарá ахáрць ду каитцәит. Сәы́за исáмхә́закәа цьара дцәит. Санду́ ацьы́ка бзи́а калцәит.

თარგმნე აფხაზურად:

ხახვი და ნიორი ბოსტნეულია. თხა, კურდღელი, ძაღლი – შინაური ფრინველებია. მგელი, შველი, ჯიხვი – გარეული (ტყის) ცხოველებია. მგელი ცუდი ზნისაა, მუდამ საჭმელს ეძებს.

Афоризм – Ацьабаала иурхаз ача еиха ихаауп.

აფორიზმი – შრომით მოპოვებული პური გემრიელია.

цьяна́т – სამოთხე	апҕенцыр – ფანჯარა
ацьярмы́кьа – ბაზარი	ақәы́цьяма – მგელი
áць – მუხა	цьяра́ – სადღაც
ацья́кьа – მარილი	ахáрць – ხარჯი
áцьны́ш – ეშმაკი	аилаць – ელარჯი
ацья́кәре́и – სიმინდი	аилацьра (еилацьра) – ერთად
ацымшььи́ – ხახვი	შემწვარი
цьяханы́м – ჯოჯოხეთი, ჯანდაბა	ацьянáа – შრომა

ацъра – შეწვა

áцъшьахэы – სასწაული

áлапъыцъ – წამწამი

аутра – ბოსტანი

áцъымшь – წარბი

ყ ყ

შიშინა აფრიკატი.

ача – პური

ачашә – ხაჭაპური

ачыкә – ბურჭი

ачапәа – ფხალეული (ფხალი)

ачаала – ცელი

ачанах – თეფში

ачуан – თუჯის ქვაბი

თარგმნეთ ქართულად:

Сарá ачáшә бзiа избóит, ахá уажэы сычгóит. Сандú ачуán áзна абы́ста луйт. Сашьá ачáра ду иуйт. Нáала áшьыжь áча áхэша ахьшьны́ илфóит. Амина áшэи акэтáңы еилáлцъит.

თარგმნეთ აფხაზურად:

მე მიყვარს ხაჭაპური, მაგრამ ამჟამად ვმარხულობ. ბებია მობარშა სავსე ქვაბი ღომი. ჩემმა ძმამ დიდი ქორწილი გადაიხადა. დილით ნალა კარაქიან პურს ჭამს. ამინამ კვერცი და ყველი (ერთად) შეწვა.

უპასუხეთ კითხვებს:

– Барá ачáшә бзiа ибнóма?

– Áаи, сарá ачáшә бзiа избóит.

– Сарá ачáшә ачапәа áдкылан бзiа избóит.

– Ачáшә сыркы́!

– Акэы́дчапәа сыркы́!

Ажәапкә – Ачҳара – мазара дууп.

ანდაზა – „მოთმინება დიდი სიმდიდრეა“.

თარგმნეთ ქართულად:

Сарá ачá иáасхэеит. Сан ачуán áзна áчамыкәа луйт. Сандú ачáшә лзiт. Сахэшьá ачы́с айшәа йкәлыргылеит. Саб áсасцәа бзiа ибóит. Ýи ичейцъыка бзиóуп. Сабдú дыччóит. Алáф хәарá бзiа ибóит.

თარგმნეთ აფხაზურად:

მე პურს ვყუდულობ. ბებია მ ხაჭაპური გამოაცხო. ჩემმა დამ სუფრა გაშალა. მამაჩემს სტუმრები უყვარს. ის სტუმართმოყვარეა. ბაბუაჩემი იცინის. მას უყვარს ხუმრობა.

აღადგინეთ სწორი კავშირი:

сарá	уччóит
уарá	быччóит
иарá	сыччóит
ларá	дыччóит
барá	дыччóит

Ажәаҭҭка – абҭахәыҭыҭ акәҭыҭжә уфарыма хәа ианазцаа, ачча иакәан.

ანდაზა – „მელას რომ ეკითხებოდნენ, წიწილა გინდაო, ეცინებოდა“.

ачá – პური	аурá – მუშაობა, კეთება
ачáала – ცელი	áшьижә – დილა
ачанрá – ცხვირსახოცი	áхәша – კარაქი
ачанáх – თეფში	ахьшьрá – წასმა, წაცხება
ачáра – პურობა, ქორწილი	áчамыкәа – ელარჯი, რძეში გა- კეთებული
ачхьáрҭ – ფლოსტები	ачейҭыка – პურმარილი, სტუ- მარმასპინძლობა
ачáшә – ხაჭაპური	ахәáт – ნაღები
ачгарá – მარხვა; дычгóит – მარხულობს	ачааыр – არაჟანი
ачуáн – თუჯის ქვაბი	ашьáмсиа – ქოლგა
аччáа – გლახაკი, მათხოვარი	áчәҭара – გაკეთება, მომზადება
ачы́кь – ბუჩქი	áччара – სიცილი
áчәҭа – ფხალეული; ალესი- ლი	ачы́с – საჭმელი
áчхара – მოთმენა	ачы́т – ჩითი
ахá – მაგრამ	азрá – შეწვა
уажәы́ – ახლა, ამჟამად	абҭахәыҭыҭ – მელა
áзна – სავსე	акәҭыҭжә – ქათმის ხორცი
абы́ста – ღომი	аишәа – სუფრა

ყ ყ

შიშინა აფრიკატი.

აყაბნ – წებო

აყაკ – დუგმა

აყარამ – ჭერამი

აყაყა – თირკმელი

აყარა – დასკდომა

აყკაყინ – ბიჭი

თარგმნეთ ქართულად:

Ари ақкәын йдупцо, зегьын чыгәза икаитцойт. Сарá сáншьа Ачандáра дынхойт. Мадина абһьыцкәа лчáбуеит. Ахәыцкәа ичырчыруа ак еибáрхәон. Хәычык счáчакәа сыхьуеит. Тәмыри Батáлыи амачáр (и)ржәуáн.

თარგმნეთ აფხაზურად:

ამ ბიჭს რასაც დაავალე, ბეჯითად ასრულებს. დედაჩემის ძმა აჭანდარაში ცხოვრობს. მადინა ქალაღებს აწებებს. ბავშვები ერთ-მანეთში ჟღურტულებენ. მე თირკმელები ცოტათი მტკივა. თემური და ბათალი მაჭარს სვამენ.

შეადგინეთ წინადადებები:

Избахьейт, арт, цьарá, áккәынцәа

Самсón, Чáнба, иóуп, áпсуа, драматýрг, рáпхьазатәи.

Ажәапкәа – Сычкәнра зымбáз, сáжәра имбáндаз – ихәейт áтáхмада.

ანდაზა – „მოხუცმა თქვა: ვინც ჩემი ახალგაზრდობა არ იცის, ჩემი სიბერე არ ენახოსო“.

áккәын – ბიჭი

აყაყა – თირკმელი

აყáпшь – სუფთა, ლამაზი, მო-
წესრიგებული (აკურატული)

აყында – განსაკუთრებული

აყындара – განსაკუთრებულობა

აყышәара – დაჯღაბნა

აყышә – ნაცარი

áкыныш – თოლია

зегьын – ყველაფერი

áншьа – დედის ძმა

Ачандáра – აჭანდარა (სოფ.
აფხაზეთში)

áккәынра – სიყმაწვლე

áтáхмада – მოხუცი

акы – ერთი

аибáхәара – ერთმანეთთან საუ-
ბარი

ачарам – ჭერამი
 ачӀнра – დაწებება
 ачынӀа – ბეჯითი
 ачырчырра – ჭიკჭიკი
 адцӀа – დავალება

ханык – ცოტა
 амачӀр – მაჭარი
 ажӀа – ძველი, მოხუცი
 цьарӀа – სადღაც
 арт – ესენი

გაკვეთილი №12

გემინირებული შიშინა აფრიკატები

Ц а, Ё е, Ё ё

Ц а

შიშინა გემინირებული აფრიკატი.

ац – კანის ჭუჭყი	ацыр – ფოლადი
ацадра – დიდყურა	ацыш – ნიორი
ацаца – დიდი ჯიბე	ацыц – ჯანსაღი

თარგმნეთ ქართულად:

Ацыш утрагыхуп, хэартара дуалоуп. Санду ацыш аутрафы илалцэит.
Сынтэа ацыш бзыаны икалэит. Санду ацыш рацааны италгалеит.

- Кама, банду ацыш лалцама?
- Ааи, илалцэит.
- Ианба?
- Амфышафены. Шэара ацыш шэымоума?
- Аи, харгы иацы ацыш лахцэит.

თარგმნეთ აფხაზურად:

ნიორი ბოსტნეულია. ის სასარგებლოა. ბებიაჩემმა ბოსტანში
ნიორი დარგო. წელს ნივრის კარგი მოსავალია. ბებიაჩემმა ნივრის
დიდი მოსავალი აიღო.

Ажапка – Ацыш ага иугаргы, ашьха иугаргы афшы ахыцуам.
ანდაზა – „ნიორი სადაც არ უნდა იყოს, სუნი მაინც არ ქრება“.

ацыш – ნიორი	харгы – ჩვენც
ацыр – ფოლადი	иацы – გუმბინ
ахыц – ქაფი	аҟаҟаа – ძლიერი
ага – ხეობა; ზღვის ნაპირი	ейпшуп – მსგავსია
ашьха – მთა	афшы – სუნი
ахыцра – გადმოსვლა	

Է Է

შიშინა გემინირებული აფრიკატი, უკუქცევითობის კატეგორიის მაწარმოებელი; -Է პრეფიქსი გამოხატავს საკუთარ თავზე ჩადენილ მოქმედებას.

აԷն – ცხენი

დაԷазны – სხვა დროს

აԷадá – ვირი

აԷага – თოხი

амԷыша – კვირა

აԷадáҥс – ჭაკი

თარგმნეთ ქართულად:

ԳաԲრაԳáлан. Иахьá мԷы́шоуп. Амш бз́йоуп. Очамчы́ра аԷы́рыҥера ы́коуп. Хара́ аԷы́рыҥраҥхь хц́оит. Хара́ аԷы́ хáмоуп. Ўи Шáвра áхьзуп. Хәәцы́с ҥшз́оуп. Ўи шыкәсы́к ахы́цуеит.

თარგმნეთ აფხაზურად:

მოსავლის აღების დრო იყო. დღეს კვირაა. კარგი ამინდია. ოჩამჩირეში დოღია. ჩვენ დოღზე მივდივართ. ჩვენ ცხენი გვყავს. მას შავრა ჭქვია. კვიცი ლამაზია. ის ერთი წლისაა.

გაითამაშეთ დიალოგი და თარგმნეთ ქართულად:

– Алло! Мшыбз́иá!

– Сайда, йкабцои?

– Сарá аҥы́шәарақәа сәазы́кастоит. Барá?

– Сарá сәы́скәабейт, сәе́иласхәейт, атеáтрахь сҗар стах́уп. ҥшы́цҗар стах́ын.

– Иҥаб́уп, ахá сýмам. Даҥазны́ хәицҗап. Абз́иараз!

– Абз́иараз!

Ажәаҥка – ԳაԲრაԳáлан аԷы́наҥгы́ аԷы́ аҥәахуеит.

ანდაზა – „შემოდგომაზე თავიცი კი საჭმელს იმარაგებს“.

ԳაԲრაԳáлан (ԳაԳალან) –

შემოდგომა

აԷն – ცხენი

шыкәсы́к – ერთი წელი

аҥы́шәара – გამოცდა

аԷы́кәабара – ბანაობა

აеуцыс – კვიცი	აеилахаара – ჩაცმა
аеада – ვირი	сцар стаху́п – მინდოდა წასვლა
аеыныга – ფიწალი	бсы́ццар стахы́н – მინდოდა
амеы́ша – კვირა	გამომყოლოდი
шыкэсык ахы́цуеит – ერთი	ита́нуп – გმადლობ
წლისაა	аха сы́мам – არ მცალია
аеы́рыѳра – დოლი	даеазны́ – სხვა დროს
аеы́т – ერთი ბეწო	ахэ́йнап – თაგვი
еы́т-еы́т – ნაწილ-ნაწილ	ахэ́н – საჭმელი

ე ფ

შიშინა გემინირებული აფრიკატი, შედის **ეა** „შიგ, ზედ“ ლოკალური პრევერბის შემადგენლობაში. მომდინარეობს **აფყ** „პირი“ სიტყვისაგან, **иаѳоуп** „ზედ აბია“.

აეá – ახალი	აეáкыа – ციცაბო (ფერდობი)
აეანá – გონებაჩლუნგი	აეáншра – შეხედვა სახეში
აეაэын – ნერწყვი	აეáр – ახალგაზრდობა

თარგმნეთ ქართულად:

Сабдý аеырпы́н ймоуп. Ўи аеырпы́н аирхэ́бит. Сарá сазызырѳéит. Аеырпы́н абжы́н хаауп. Сарá ашэ́кэ́н ѳыц сы́моуп. Ўи сан исзáалхэ́ит. Сарá ашэ́кэ́н áнхъара бзйá избóит. Ларá акагы́н даеэ́ám. Сан áзэ́жара дае́уп. Сарá сѳы сызэ́э́бит. Харá аце́áжэ́ара хае́уп.

თარგმნეთ აფხაზურად:

ბაბუაჩემს სალამური აქვს. ის მასზე უკრავს. მე ვუსმენ სალამურის ხმას. სალამურის ხმა ტკბილია. მე ახალი წიგნი მაქვს. ის დედამ მიყიდა. მე კითხვა მიყვარს. ის არაფერს აკეთებს. დედა რეცხავს. მე პირს ვიბან. ჩვენ ვსაუბრობთ.

Ажэапкa – Аеаха́ ада́гэа дихы́ччон.

ანდაზა – „მუნჯი ყრუს დასცინოდა“.

амҕын – შეშა	ахынчыра – ვიღაცის (რადაცის)
аҕынц – ახალი	დაცინვა
аҕыр – ახალგაზრდობა	адгәа – ყრუ
аҕырпын – სალამური	аҕжын – ხმა
аҕынхра – მოწყვეტა	ахәа – ტკბილი
аҕын – პირი, სახე	ихәауп – ტკბილია
аҕахә – მუნჯი	әзәзәра – რეცხვა, დაბანა
әахәра – ყიდვა	ацәәжәра – ლაპარაკი
исзәахәит – მიყიდა (მან. ქ. მე ის)	ажәра – სიბერე

გაკვეთილი №13

კბილზაგისმიერი სპირანტები

В в, Ф ф

В в

მჟღერი კბილზაგისმიერი სპირანტი.

Ва ლოკალური პრევერბი, მომდინარეობს **авара** „გვერდი“ ლექსემისგან, **дрывоуп** „გვერდითაა“.

авакьыц – ნეკნი

áватəара – გვერდით ჯდომა

áвара – გვერდი

авнá – ნაკლოვანება, ნაკლი

áвагылара – გვერდით დგომა

аваны́за – ელენტა

თარგმნეთ ქართულად:

Сара сшыза дсывагылоуп. Иара иваныза ихьуеит. Аҕыыч авба имоуп.
Анцəа Ева даҕытцеит Адам ивакьыцла.

თარგმნეთ აზხაზურად:

მე ჩემი ამხანაგი გვერდით მიდგას. მას (მკ.) ელენტა სტკივა.
ქურდს დანაშაული აქვს. ღმერთმა ევა შექმნა ადამის ნეკნისაგან.

თარგმნეთ ქართულად:

Сарá уарá усывагылоуп.

Сарá барá бсы́вагылоуп.

Сарá ларá дсы́вагылоуп.

Сарá иарá дсы́вагылоуп.

Ахáтца ип̄хəы́с д́иватəоуп.

– Барá бəны́ б́авсуома?

– Áаи, сарá савсуеит сыəны́.

– Уарá уавсуома áбна?

– Мап сарá áбна с́авсзом.

анцəá – ღმერთი

аласнá – ლეკვი

аəны́за – მეგობარი

авацəы́сəы – უსაქმური

áвара – გვერდი	аџны – სახლი
аваныза – ელენთა; ნაღველი	áмазаара – ქონა, ყოლა
авбá – ნაკლი, დანაშაული	аџыч – ქურდი
арџиарá – შექმნა	

Ф ф

კბილზაგისმიერი სპირანტი.

áфара – ჭამა	афџы – სუნნი
афáрхь – ფიჩხი	афырцáн – სირჩა
áфатá – საჭმელი	афыртын – ქარიშხალი
фна – ექვსი	афырхáцара – სიმამაცე
афлыка – ნავი	афыхá – მუქთახორა
афы – ელვა	абырфын – აბრეშუმი
афымца – დენი, ელექტროობა	

თარგმნეთ ქართულად:

Афыртын áцлақа канáжыт. Ўи иахьá афырхáцара (и)áаиргьшит. Áпшáма пьхэыс áфатá калцáйт. Ўи уаџы фахьáк иáуп.

Ҳақытáф афымца стáнциа дыргылеит. Сáра абырфын цкы лшáуп. Афлыка хáкэтáн амшын хáлалеит. Афáн-‘Фыц Амшын Еикáа афықáн ишьтоуп.

- Леуáрса, уарá иуфáи?
- Сарá ачáшá сфáйт.
- Барá ашьыжь йбфеи?
- Сарá ача áхэша ахьшьны исфáйт, ахш зжáйт.
- Хáлáлс ибоуааит!

თარგმნეთ აფხაზურად:

სოფელში ელექტროსადგური ააშენეს. სარია აბრეშუმის კაბას იცვამს. ჩვენ ნავში ჩავსხედით და ზღვაში შევედით. ახალი ათონი ზღვის პირას მდებარეობს.

Ажáапкá – Афырхатца знык ауп даныпсуа, ашáаргэында шáы зкыинтá дыпсуéйт.

ანდაზა – „მამაცი ერთხელ კვდება, მშიშარა ათასჯერ“.

áκəτəpαrα – დაჯდომა (რამეზე)

áლალαrα – შესვლა (რამეში)

αцкýн – კაბა

αшəцαrά – ჩაცმა

áшьыжъ – დილა

αчá – პური

áxəшa – კარაქი

αхьшьpá – წასმა

αхш – რძე

áжəpα – დალევა

Амшын Ейқəα – შავი ზღვა

áшьтαлαrα – წოლა

áшьтαлαrα – გამოდევნება

გაკვეთილი №14

წინაენისმიერი სადა სისინა სპირანტები

З з, С с

З з

წინაენისმიერი სადა სისინა სპირანტი. **з-** სასხვისო (სასარგებლო) ქცევის ნიშანი. სამიმართებო პრეფიქსი, რომელიც ენაცვლება „ш-ს“ რიგის პირ-კლასის პრეფიქსებს.

аз – ნაღველი (ორგანო)	áзаца – ერთადერთი
азáга – წონის საზომი ერთეული	зегън – ყველა
азакаán – კანონი	áзин – უფლება
зака – რამდენი	áзкәа – ზურგი
áзамана – მშვენიერი	азхарá – გაზრდა, მატება
азанáат – ხელობა	зны – ერთხელ

თარგმნეთ ქართულად:

Ауаџы аз ýмоуп. Даýр азáга ýмоуп. Акәцáл áзна акәýд тóуп. Кама азанаат замáна лымоуп. Темýр пуха зацәýк дýмоуп. Лара Гәýнда лыхьзуп. Леон изхарá дыхәáрит. Ниáз азакаán дахьпóм.

თარგმნეთ აფხაზურად:

ქოთანი სავსეა ლობიოთი. კამას მშვენიერი ხელობა აქვს. თემურს ერთადერთი ქალიშვილი ჰყავს. მას გუნდა ჰქვია.

თარგმნეთ ქართულად:

Хара зегън ауџы изинкәа рыхьчаразы хаикәпóит.
Сарá азýн сýмоуп. Уарá азýн (и)ýмоума? харá азýн хáмоуп.

ჩასვით სიტყვები წერტილების ნაცვლად:

‘Енак (зны) . . . áбна иáлан.
Батáл (закарóи) . . . узáга.
Кáма (ирызхауеит) . . . , ларá пшышыкәса лхьцует.

Афраzeологизм – Ауáа ýзкәа икыдычалоит.

ფრაზეოლოგიზმი – „ზურგს უკან დასცინიან“.

аз – ნაღველი	áнға//азқаа – ზურგი
азáга – წონის საზომი ერთეული	азхаpá – მატება
азакáаn – კანონი	зны – ერთხელ, თავდაპირველად, ოდესღაც
закá – რამდენი	ауады – ადამიანი
áзамана – მშვენიერი, კარგი	áзна – სავსე
азанаат – პროფესია, ხელობა	акәпәáл – ქოთანი
áзацә – ერთადერთი; მარტოხელა	апхá – ქალიშვილი
зегьý – ყველა	
азýн – უფლება	

С с

წინანუნისმიერი სადა სისინა სპირანტი, მხოლოდითი რიცხვის I პირის პრეფიქსი. მომდინარეობს **сара** „მე“ პირის ნაცვალსახელისაგან; გარდაქცევითობის -с სუფიქსი: **хаца-с** „კაცად“.

асá – ნაჭერი	асáркыа – სარკე
сара – მე	áсac – სტუმარი
асáаn – თეფში	асапын – საპონი
асáат – საათი	асы – თოვლი
асáна – მტვერი	асáхья – სახე, ნახატი
áсалам – სალამი	асыс – კრავი, ბატკანი
áсаламшәкәы – წერილი, ბარათი	асáхьатыхы – მხატვარი
áсаби – ბავშვი	сынтәá – წლეულს

თარგმნეთ ქართულად:

Сара Áкәа сынхóит. Áшьижь сара ачáшә сак сфóит. Áри барá бсаан аýма? Асáат шака́ ы́коу удýруама? Асáат хәба рзы айзара хáмоуп. Сара сынтәá ауниверситёт сáлгеит. Иахья́ сөы́зцә, áсаламшәкәы рзысышьтит. Иахья́ сөы́за дахтáн. Áзынра áаит, асы́ ауéит. Асáхьатыхы́ áсаби исáхья тýихит.

თარგმნეთ აფხაზურად:

მე სოხუმში ვცხოვრობ. დილით მე ვჭამ ხაჭაპურის ნაჭერს. ეს შენი თეფშია? იცი (მკ.) რომელი საათია? ხუთ საათზე კრება გვაქვს. ამ წელს დავამთავრე უნივერსიტეტი. ჩემს მეგობარს გავუგზავნე წერილი. დღეს სტუმრები გვყავდა. დადგა ზამთარი, თოვლი მოდის. მხატვარმა დახატა ბავშვის სურათი.

აუღლეთ ზმნა და წერტილების ნაცვლად ჩასვით შესაბამისი ასოები:

- Сарá . .тəуп
- Уарá . .тəуп
- Барá . .тəуп
- Иарá . .тəуп
- Ларá . .тəуп
- Иарá . .тəуп

Ажәаҭka – Асас аҭатәҭы иҭыџналоит.

ანდაზა – „სტუმართან ერთად ბარაქაც მოდის“.

áшьыжь – დილა	хәна – ხუთი
ачáшә – ხაჭაპური	айзара – კრება
áҭара – ჭამა	áлгара – დამთავრება
арí – ეს	азышьтṛá – ვილაცისთვის გაგ-
асáат шакá ы́кои? – რომელი	ზავნა
საათია	ашьтṛá – გაგზავნა
адьṛра – ცოდნა	áзын – ზამთარი
атәарá – ჯდობა	áира – მოსვლა

გაკვეთილი №15

წინაენისმიერი შიშინა სპირანტები

ЖЬ жь, ШЬ шь

ЖЬ жь

წინაენისმიერი შიშინა რბილი სპირანტი.

ажь – ყურძენი

ажьахаа – ურო

ажья – კურდღელი

ажьй – მჭედელი

ажьяфь – ჭაჭა

ажьй – ხმა

თარგმნეთ ქართულად:

Ажь х́аауп. Ажьа́ а́бна и́лоуп. У́и да́ара иш́ааргэ́йндоуп. Са́ра ажьа́ зб́еит. Ажьа́ ишкэ́акэоуп. Са́ра убжь́й са́хауэ́т.

თარგმნეთ აფხაზურად:

ყურძენი ტკბილია. კურდღელი ტყეში არის (შიგ არის). იგი ძალიან მშიშარაა. მე კურდღელი ვნახე. იგი დიდია, თეთრია. მჭედელი ჭედავს.

გაითამაშეთ დიალოგი და თარგმნეთ ქართულად:

– Тамар барá ажь бз́йа ибб́ома?

– А́аи, са́ра ажь бз́йа изб́оит.

– Те́мыр уа́ра ажьа́ убáма?

– Мап, са́ра ажьа́ сымбаз́еит.

ჩასვით ასოები წერტილების ნაცვლად:

Са́ра ажь . . . ф́оит. Аб́жы аб́жы . . . ге́ит. Ажьа́ абна . . . лоуп. Ажьа́ . . . ф́шзоуп.

ჩასვით სიტყვები წერტილების ნაცვლად:

Са́ра . . . зб́еит. У́и . . . и́лоуп. Саш́я аб́жы . . . Ажьы . . . Ажьа́. Та́мар . . . лф́оит. Те́мыр . . . и́моуп. Ѓйо . . . бз́йа изб́оит. А́зын . . . ау́еит.

áжъ – ყურძენი	аџънъ – ხმა
ажъá – კურდღელი	áфара – ჭამა
áжъаџъ – ჭაჭა	áзын – ზამთარი
ажънъ – მჭედელი	асын – თოვლი
áжъахәа – ურო	ажънъ – ხორცი

Шь шь

წინანუნისმიერი შიშინა თანხმოვანი, **шьа** ლოკალური პრევერბი, მიმდინარეობს „ფეხი“ სიტყვისაგან: **ишьоуп** „ფეხთ აცვია“.

ашъá – სისხლი	ашъапын – ფეხი
ашъáл – შალი	шьарда – ბევრი
áшьака – სვეტი, ბოძი	áшьата – ფესვი

თარგმნეთ ქართულად:

Шъыжълá амшънъ áхъ сцалалойт. Шъжъхъá áшьтахъ сарá аýсурахъ сцойт. Сашъá амашъйна ймоуп. Аоны ахънра ашьашъáлақә ахәхәа иахъынхалан. Áштá шъáцла итәуп. Áри сан лашъá (саншьа) иоуп. Ушьапы шьтýх!

თარგმნეთ აფხაზურად:

დილაობით ზღვაზე დავდივარ. საუზმის შემდეგ სამსახურში მივდივარ. ჩემს ძმას მანქანა ჰყავს. სახლის სახურავიდან გრძელი ლოლოვბია გადმოკიდებული. ეზო ხალხითაა სავსე. ის ჩემი ძმია. ეს დედაჩემის ძმია. ფეხი ასწიე!

ашъá – სისხლი	ашъапын – ფეხი
ашъáныста – შველი	áшьтахъ – შემდეგ
áшьака – სვეტი, ბოძი	амшънъ – ზღვა
ашъақар – ყლორტი	ашьтýхра – აწივა

áшьата – ფესვი, ძირი	ишьты́х – ასწიე
шьжьхьá – საუზმე	áшьтамта – შთამომავლობა
ашьауардың – არწივი	ишьтамта иазхайт – მას შთამო-
áшьахə – შვენიერი, შესანიშ-	მავლობა გაუმრავლდა.
ნავი	алагы́лара – შუაში დგომა
ашьашьáл – მოლი, კონდარი	амашьíна – მანქანა
ашьашьáл – ყინულის ლოლო	áхəхə – გრძელი
ашькы́л – უზანგი	ахы́нра – სახურავი
аоны́ – სახლი	ахы́нхáлара – ჩამოკიდება

გაკვეთილი №16

ლაბიალიზებული შიშინა სპირანტები

Жә жә, Шә шә

Жә жә

წინაენისმიერი შიშინა ლაბიალიზებული სპირანტი.

ажә – ძროხა

жәанр́анмза – თებერვალი

жәанá – ათი

áжәцыс – მერცხალი

ажәанжъ – ამბავი

амжәá – თუთა

жәна – ცხრა

áжәла – თესლი

áжәлар – ხალხი

თარგმნეთ ქართულად:

Ажә аҳаскьын áфойт. Ўи амхы иалалейт. Ажә ахш хáауп. Сарá ахш зжәуейт. Сарá амжәá бзиá избóйт.

თარგმნეთ აფხაზურად:

ძროხა ბალახს ჭამს. იგი ჩვენს ეზოში დგას (შიგ არის). ძროხის რძე გემრიელია. მე რძეს ვსვამ. მე თუთა მიყვარს.

თარგმნეთ ქართულად:

Сарá ахш зжәуейт

Уарá ахш ужәуейт

Барá ахш бжәуейт

Иарá ахш ижәуейт

Ларá ахш лжәуейт

Харá ахш хажәуейт

Шәарá ахш шәжәуейт

Дарá ахш ржәуейт

Ижә ахш!

Ахш ижә!

გაითამაშეთ დიალოგი და თარგმნეთ ქართულად:

- Манана, бара ахш бзиа ибнóма?
- Ааи, сара ахш бзиа избóит.
- Манана, б́ааи ахш ы́жэ!
- Уажэ́ы снэ́иуеит.

თარგმნეთ ქართულად:

Сара ажэинр́аала стéит. Уара́ ажэлар урдыруа́ма? Шэара́ ажэцы́с жэбóма? Уара́ иужэлóи? Бара́ ибыжэлóи? (ибы́жэлóзеи?) Дзыжэлада (ижэлóзеи?)

áжэ – ძროხა	áжэра – დაღვევა
жэб́а – ცხრა	ажэинр́аала – ლექსი
ажэцы́с – მერცხალი	ацара́ – სწავლა
жэаб́а – ათი	ады́рра – ცოდნა
áжэлар – ხალხი	áжэла – გვარი, თესლი
амжэ́а – თუთა	да́ара – ძალიან
áхш – რძე	ихэартóуп – სასარგებლოა

შე შე

წინანუნისმიერი შიშინა ლაბიალური სპირანტი, **П** პირის მრავლობითობის ნიშანი მომდინარეობს **шэара** „თქვენ“ ნაცვალსახელისგან.

áшэ – ყველი	алéишэа – საქციელი, ხასიათი
áшэт – ყვავილი	ашэара́ – შიში
ámшэ – დათვი	шэара́ – თქვენ
áшэ – კარი	ашэ́ыр – ხილი

თარგმნეთ ქართულად:

Áмшэ шэара́хуп. Ўи áбна йлоуп. Áмшэ алéишэа б́аау́суп. Иара́ д́ара ишэ́артóуп. Шэара́х амшэ ибеит.

- Темыр, уарá амшә убáма?
- Мап, сарá амшә сымбазéит.
- Тамáреи Хьы́нлеи ашә́ыр бзи́а ирбóит. Ў́рт ранду́ ашә́ыр ры́лтцит.
- Тамáр, Хьы́нбла, шәáаи! Ашә́ыр шә́фа!
- Áри шәарá шәán лóума?
- Áри шәарá шәáхәшьа лóума?
- Шәарá шәабáцои?
- Шәáи! Арáхь шәáи!

თარგმნეთ ავხაზურად:

დათვი გარეული ცხოველია. იგი ტყეშია. (შიგ) არის. დათვი ფიცხია. იგი საშიშია. შვარახმა დათვი დაინახა.

- თემურ, შენ დათვი გინახავს?
- არა, მე დათვი არ მინახავს.
- თამარს და ხიბლას ხილი უყვართ. მათ ბებია მ ხილი მისცა.
- თამარ, ხიბლა, მოდით აქ! ხილი ჭამეთ!
- თქვენ სად მიდიხართ?
- მოდით! აქ მოდით!

Ажәаҟҟа – Ашәаргәында йгага дацәшә́ит.

ანდაზა – „მშიშარას საკუთარი ჩრდილისაც ეშინია“.

áшә – ყველი	áшәарах – გარეული ცხოველი
áшәт – ყვავილი	исымбазéит – არ დამინახავს
áмшә – დათვი	иры́лтцит – მისცა მათ ის (ქ.)
áшә – კარი	ашәаргәыныда – მშიშარა
алéишәа – საქციელი, ხასიათი	áгага – ჩრდილი
ашәарá – შიში	ашәáрта – საშიშროება
шәарá – თქვენ	урт – ისინი
ашә́ыр – ხილი	

გაკვეთილი №17

მაგარი შიშინა სპირანტები

Ж ж, Ш ш

Ж ж

წინაენისმიერი შიშინა მაგარი სპირანტი.

ажá – ივანი

ажáкья – წვერი

áжахаара – ცოხნა

áжра – თხრა

ажыга – ბარი

ажы – ხოჭო

თარგმნეთ ქართულად:

Ажá цлоуп. Уи даára иҳаракуп. Аҳáтца ажáкья íмоуп. Ўи ақбаад қапшыуп. Áцьма аҳаскы́н жаҳэбит. Сарá сашья́ ажы́гала аны́шэ иижуэит. Барá бан ҳабжы́н лаҳайт.

თარგმნეთ აფხაზურად:

ივანი ხეა. იგი ძალიან მაღალია. კაცს წვერი აქვს. იგი წითელია. თხა ბალახს ცოხნის. ჩემი ძმა ბარით მიწას თხრის. დედაშენმა ჩვენი ხმა გაიგონა.

გაითამაშეთ დიალოგი და თარგმნეთ ქართულად:

– Манáна, барá ажа бнáма?

– Áаи сарá ажá збéит.

– Тамáр, барá баб ажáкья ио́ума?

– Мап, сарá саб ажáкья íмазам.

Ажá сáшта итагы́лоуп.

– Шэарá шэ́шта дýума?

– Мап, ҳарá хáшта дýзам, ихэчуп.

ჩასვით სიტყვები წერტილების ნაცვლად:

Ажá . . . . . бымóуп. Áцьма аҳаскы́н . . . . . Сарá сашья́ . . . . . аны́шэ. . .

ажá – იფანი	аҧжы́ – ხოჭო
ажáкьа – წვერი	áцла – ხე
áжаҳаара – ცოხნა	áцьма – თხა
ажра́ – თხრა	аҳаскьын – ბალახი
ажы́га – ბარი	áиашьа – ძმა
аҧжы́ – ხმა	аны́шә – მიწა

Ш ш

წინაენისმიერი შიშინა გემინირებული სპირანტი, შედის ზმნის საგარე-
მოებო ელემენტის შემადგენლობაში: **а-ш** „როგორც“, **и-ш-ы-к-оу**
„როგორც არის“.

áш – ტილოს ქსოვილი	аша́нá – ხმელი, მშრალი
ашá – მწარე	ашра́ – ადუღება; ყეფა
ша́анза – გათენებამდე	ашара́ – გაყოფა
áшла – ჭალარა	áштá – მინდორი, ეზო

თარგმნეთ ქართულად:

Áштá а́цла ду тагы́лоуп. Аҧсны́ ашы́ц гы́лоит. Алá шуéит. Иара́
зегы́н и́лшоит. Ша́анза сгы́лан, сýсқәа зыгы́н кáстцéит. Ашы́мҳа сфéит, дáара
ихáан, ихáмаз еи́қараны́ иахшéит. Сара́ ана́ша бз́иа избóит. Сандý
дышлoуп. Сан ашы́ла алхэ́ит. Баҧыр ашáмтазы дáаит.

თარგმნეთ აფხაზურად:

ეზოში დიდი ხე დგას. აფხაზეთში ბზა ხარობს. ძალლი ყეფს. მას
ყველაფერი შეუძლია. ადრე ავდექი და ყველეფარი გავაკეთე. მე წყავი
შევჭამე. ის ძალიან გემრიელი იყო. რაც გვქონდა, თანაბრად გავიყავით.
წყალი ადუღდა. მე კიტრი მიყვარს. ბებიაჩემი ჭალარაა. დედამ
სიმინდის ფქვილი იყიდა.

ჩასვით ასოები წერტილების ნაცვლად:

сарá . . . шлóуп
 уарá . . . шлóуп
 барá . . . шлóуп
 иарá . . . шлóуп
 ларá . . . шлóуп
 харá . . . шлóуп
 шაарá ... шлóуп
 дарá . . . шлóуп

Ажәаҭҭа – Ашá зымфáц ахáа изды́руам.

ანდაზა – ვისაც ცხარე არ უჭამია, ის სიტკბოს გემოს ვერ გაიგებს.

áш – ტილოს ქსოვილი	ашыц – ბზა
ашá – მწარე	шашахá – ნათელი, ბრწყინვალე
шаанза – გათენებამდე	ашымха – წყავი
áшла – ჭადარა	éикарóу – თანაბარი
ашаhá – ხმელი, მშრალი	алá – ძალლი
ашрá – ადუღება; ყეფა	аýс – საქმე
ашарá – გაყოფა	áцла – ხე
áшта – მინდორი, ეზო	áмазаара – ქონა, ყოლა
алшáра – შეძლება	агýлара – ადგომა
ашхýрцааҭҭ – კრაზანა	дáара – ძალიან
ашáмта – გათენება	ашацá – 1. ანგელოზები;
анáша – კიტრი	2. შემქმნელი, გამჩენი

გაკვეთილი №18

უკანაენისმიერი სპირანტები

Җ Җ, X x

Җ Җ

უკანაენისმიერი სადა სპირანტი, მჟღერი თანმხოვანი. შედის ლოკალურ პრევერბ **җра**-ს შემადგენლობაში, „შიგ“ მნიშვნელობით: **иҗраз** „გულში რაც ჰქონდა“.

аҗá – მტერი

áнҗа – ზურგი

áҗна – გემი

анҗán – ჯიხვი

абаҗыр – ბელურა

áзҗан – გოგო

თარგმნეთ ქართულად:

Абҗáб дáара ипҗзóуп. Сарá сынҗа сыхьеит. Áҗба амшын ихуп. Уи аскья́ла иáадгылт.

– Иáхьзуи арí áҗна?

– Áри áҗна „Шóта Руставели“ áхьзуп.

Иацы́ сашья́ áҗба ибéит. Уи́ дáара ипҗзóуп. Абаҗыр пьыруéит. Сарá аҗа дсы́мазам. Áри áзҗан дыпҗзóуп.

თარგმნეთ აფხაზურად:

ჯიხვი ძალიან ლამაზია. მე ზურგი მტკივა. გემი ზღვაშია. იგი კლდესთან დგას.

– რა ჰქვია ამ გემს?

– ამ გემს „შოთა რუსთაველი“ ჰქვია.

ჩასვით სიტყვები წერტილების ნაცვლად:

Сарá . . . знéит. Абаҗыр . . . ахэоит. Уи́ . . . хáауп.

Уарá . . . убахьóума? Изеипҗшрóузеи . . . ? Иаанагáда . . . ?

განაგრძეთ ჩამოთვლა:

Áбнаҗə пьстəкəа// Áшəарахкəа : Áмшə. . . .

Апҗсаатəкəа// Ацарақəа : абаҗыр. . .

შეადგინეთ წინადადებები:

иху́п, амшы́н, ანბა
 лбе́ит, ანბან, ავზან
 А́кәа, ანბა, аскы́ала, иа́адгылт

ანბა – გემი	да́ара – ძალიან
ანა – მტერი	амшы́н – ზღვა
ანაწყრ – ბელურა	аскы́ала – ნავსადურო
ანბა – ზურგი	ა́шаа – სიმღერა
ანბან – ჯიხვი	ау́аа – ხალხი
ავზან – გოგო	а́нрагы́лара – ფეხის დადგმა

X x

უკანაენისმიერი სპირანტი, შედის **xa** ლოკალური პრევერბის შემადგენლოაზში, მომდინარეობს **ახы** „თავი“ სიტყვისაგან; **ихоуп** „ზედ აზია თავი“, მადინამიკურებელი სუფიქსია: **дхацахент** „მე იგი (ად.) კაცად ვაქციე“; **x-** ძირ-სუფიქსია გარდამავალ, დინამიკურ ზმნებში: **итасхит** „რალაციდან ამოვიღე“.

ахаа – გემრიელი, ტკბილი	хазы́ – ცალკე
ахага – სულელი, გიჟი. შეშლილი	хаз-хазы́ – ცალ-ცალკე
ахақайтра – თავისუფლება	хайр – სიკეთე
ахапы́щ – კბილი	ахан – სასახლე
ахаша – ოთხშაბათი	ахатца – კაცი, ქმარი
ахәаша – პარასკევი	ахкы́ – სახეობა
ахиара – მზაობა, მზად ყოფნა.	ахара – ბრალი, დანაშაული
иахы́ – დღეს	уаха́ – ამაღამ
ахагы́лара – თავზე დადგომა, მოვლა	

თარგმნეთ ქართულად:

Са́ра а́фатәхаа бзы́а избóит. Са́ра иахы́а ақы́тахь сцóит, аха́ уаха́ схынхэ́бит. Мады́на лха́тца ашкóл афы́н ау́с иуэ́ит.

- Уи ахџцараз есымшџ дыхиџуп. Ахакьџм ачымазаџы дааихагылеит.
 – Астџна, иахџа аџсура уџџма?
 – Мап (Мамоу), ахџша сыпџсы сшьџбит.
 – Уарџ ахџџша џны иџауџџи?
 – Сарџ ахџџша апџсыз кра сџџбит.
 – Уарџ ухџ уџџџитуп, абџџараз!

თარგმნეთ აფხაზურად:

მე გემრიელი საჭმელი მიყვარს. მე დღეს სოფელში მივდივარ, მაგრამ ხვალ დავბრუნდები. მადინას მეუღლე სკოლაში მუშაობს.

- ასთანა, დღეს სამსახურში მიდიხარ?
 – არა, ოთხშაბათს ვისვენებ.
 – შენ პარასკევს რას აკეთებ?
 – მე პარასკევს სათევზაოდ (თევზის საჭერად) მივდივარ.

Ажџапџка – Ахшыџ ахыџкоу – аџџџарагы џкоуп.

ანდაზა – „ჰკულის პატრონი წარმატებულია“.

ахџ – მაგრამ
 ахыџа – სოფელი
 аџара – წასვლა
 ахынхџრა – დაბრუნება
 аџсура – სამსახური, მუშაობა
 есымшџ – ყოველ დღე, ყოველთვის

ахакьџм – ექიმი
 ачымазаџы – ავადმყოფი
 апџсшьџра – დასვენება
 апџсыз – თევზი
 апџсызкра – თევზაობა

გაკვეთილი №19

ლაზიალიზებული უკანაენსმიერი სპირანტები

ჟა ჟა, ზა ზა

ჟა ჟა

უკანაენსმიერი ლაზიალიზებული სპირანტი, მჟღერი თანხმო-
ვანი.

აჟაჟ – ფიცარი	აჟჟა – აღვირი
აზაჟაჟა – ზღვის უბე	აჟაჟჟჟ – ჭიაყელა
აჟაჟა – ძლიერი	აჟაჟჟჟა – ღრუტუნე

თარგმნეთ ქართულად:

Сабду аҟақәа еиқәыицоит. Абаҟәаза ҟшзоуп. Гагра абаҟәаза аҟна
аадгылт.

Ахәа иҟәырруеит. Аҟы аҟәра аҟоуп.

ҟәака иҟәара ҟшзоуп.

ҟара хабҟа ҟәҟоуп.

Ара аҟақәа рацәаны еиқәуп.

თარგმნეთ აფხაზურად:

ბაზუაჩემი ფიცრისგან სკამს აკეთებს. ნაპირი ლამაზია. ჭიაყელა
მიწიდან ამოძვრა. ღორი ღრუტუნებს. ცხენს აღვირი აქვს.

უპასუხეთ კითხვებს:

уаба́цои?	}	А́кәа
баба́цои?		Ќарт
шаба́цои?		Ѓагра

ჩასვით სიტყვები წერტილების ნაცვლად:

..... сыҟәҟоуп	..... хаҟәҟоуп
..... уҟәҟоуп	..... шаҟәҟоуп
..... быҟәҟоуп	..... ҟәҟоуп
..... дыҟәҟоуп	..... дыҟәҟоуп

გაითამაშეთ დიალოგი და თარგმნეთ ქართულად:

- Ўнда бабацои?
- Карт сцит?
- Инхода Карт?
- Карт сашьей сахашьей инхит.

- Уара аеы умоума?
- Аааи сара аеы сымоуп.
- Уара уахашья ацгэы лымоума?
- Мап, сара сахашья ацгэы лымазам.

ჩასვით სიტყვები წერტილების ნაცვლად:

Сара . . . сымоуп. Ўи . . . пшзоуп. Ўи аҟара . . . Сара . . . . бзиа.

аҟаы – ფიცარი	აҟна – გემი
აбаҟааза – ზღვის უბე, პორტი	აпшза – ლამაზი
აҟара – ალვირი	Аҟаа – სოხუმი
აҟаҟа – ძლიერი	Карт – თბილისი
аҟыппа – ღრუტუნე	ацара – წასვლა
анды – ბაბუა	

Хә хә

უკანაენისმიერი ლაბიალური სპირანტი.

арахә – საქონელი	ахәаша – პარასკევი
ахәша – კარაქი	ахәлпәз – საღამო
ахәы – მოღუნული, გაღუნული, მოკაკული	ахә – 1. დაჭრილი; 2. ფასი
ахәда – კისერი, ყელი	ахықә – კიდე, განაპირი
аахәара – ყიდვა	ахәмаппа – თამაში
	ахәәрта – სარგებლობა

თარგმნეთ აფხაზურად:

Темыр арахэ ймоуп. Арахэ азы ахыкә йқәуп. Иацы хәашан. Ханифá дааит. Ларá áхәша хзаалгеит. Харá áхәша дáара нахгәапханы иахфеит. Сарá адәкьáнахь сцәит. Акахýа áасхәет.

Батáл, амш бзиóума?

Áмра пхóма?

áаи, áмра пхóит.

თარგმნეთ ქართულად:

Иахýа хәáшоуп.

Иахýа шәахьóуп.

Иацы хәáшан.

Иацы шәахьáн.

თარგმნეთ აფხაზურად:

ხის ტოტი. გუშინ პარასკევი იყო. გუშინ კარგი ამინდი იყო.

ჩასვით სიტყვები წერტილების ნაცვლად:

Мы́ка . . . имóуп. Сарá . . . сфóит. Иахýа хәáшоуп . Иацы . . .

Сарá . . . (и)сýхьуеит.

ჩასვით ასოები წერტილების ნაცვლად:

Сарá ..ыхә́мáруеит. Уарá ..хә́мáруеит. Барá ..ыхә́мáруеит. Иарá ..ыхә́мáруеит. Харá ..ахә́мáруеит. Шәарá ..ыхә́мáруеит. Дарá ..хә́мáруеит.

Ажәапҭка – Зхы азы ихәартам, азәы изгыы дхәартам.

ანდაზა – „ვინც საკუთარი თავისთვის არ ვარგა, ის არც სხვისთვის არ ივარგებს“.

амáзаара – ქონა, ყოლა

иацы – გუშინ

áаира – მოსვლა

дáара – ძალიან

агәапхарá – სიამოვნება, მოწონება

ақәра – ფიცი

áагара – მოტანა

áфара – ჭამა

адәкьáн – ძალაზია, დუქანი

акахýа – ყავა

хәл(ы)нзýа! – საღამო მშვიდობისა!

апхá – თბილი

áмра – მზე

ахý – თავი

аәазәы, даәазәы – სხვა (ვინმე)

გაკვეთილი №20

უკანაენისმიერი პალატალიზებული სპირანტები

ჩხ ჩხ, ჩხ ჩხ

ჩხ ჩხ

უკანაენისმიერი პალატალური სპირანტი.

აჩხა – საჯიშე მამრი, ცხოველი	акәтәчх – კვერცხი
აჩხара – ნახნავი, ხნული	აჩხыч – ქურდი
აჩნәчх – მამალი	აჩхың – ფოთოლი

თარგმნეთ ქართულად:

Үи хәызцаа зегъи дрәиңьуп. Тагалан аҗла ачхкәа капсәит. Арбаңх ныкәәит, җнатуәит. Сгәыла ескынгъы даңьуәит. Сарә шыңжыхьа акәтәңх сфәит.

თარგმნეთ აფხაზურად:

შემოდგომაზე ხეს ფოთლები სცვივა. მამალი დადის, ყივის. ჩემი მეზობელი ყოველთვის ჩხუბობს. მე საუზმეზე ვჭამ კვერცხს.

წერტილების ნაცვლად ჩასვით შესაბამისი ასოები:

Сарә . .გәыңьәит	харә . .გәыңьәит
Уарә . .გәыңьәит	шәара . .გәыңьәит
Барә . .გәыңьәит	дарә . .გәыңьәიტ
иарә . .გәыңьәიტ	

– Игәыңьың!	– გაბედე, გადაწვიტე!
Абас икапа!	– ასე გააკეთე!
Быңһацәыңьың!	– ნუ წუხდები! (ნუ დეღავ)

Ажәаңка – Аңьыч икәчгы дыказаап.

ანდაზა – „ქურდის ქურდიც არის“.

тагáлан – შემოდგომა	აფხéჟრა – გაბედვა
áцла – ხე	აფხьч – ქურდი
акапсарá – დაცვენა	აფხрá – ერთმანეთის
аны́кəара – სიარული	ლანძღვა; ჩხუბი
афьтрá – დამახეზა, ყვირილი	აფхатəхьтəцəра – წუხილი;
шь́нжьхьа – საუზმე	ღელვა
ащьза – მეგობარი	აფхь́ – ფოთოლი,
зегь́ – ყველა	აფхь́ц – ფურცელი
абáс – ასე	агəхьрəхьара – სიხარული
áкəцəра – კეთება	áрнəფь – მამალი
აფхéჟ – გაბედული; წინამძღოლი	აიფь – უკეთესი

Хь хь

უკანაენისმიერი პალატალური სპირანტი, ზმნის საგარემოებო ელემენტის შემადგენლობაშია: **ахь** „სადაც“, **с-ахьцо** „სადაც მივდივარ“.

áхьа – წაბლი	áхьтə – სიცივე
ахьáа – ტკივილი, შეწუხება	áхьтəкəра – გაყინვა, გათოშვა
áхьра – ავადმყოფობა, ტკივილი	áхьчə – დარაჯი, მწყემსი
áхьажь – ჩხიკვი	ахь́ – ოქრო
áхьантə – მძიმე, ძნელი	ахь – „კენ“ თანდებული
áхьəцəрə – ზღარბი	уáхь – იქით
áхьəцə – რცხილა	
áхьыц – სახელი, სახელწოდება, დიდება	
ахьыц игеит – სახელის მოიხვეჭა	

თარგმნეთ ქართულად:

- Иахьá шəахьóуп. Хь́йбла áбнахь дцéит. Ўа áхьəцəрə лбéит.
 Ўи íхьзи íжəлеи еидкь́ланы ирхəóит. Áхьц бáапсы игéнт.
 – Шəарá áхьəцəрə жəбəхьóма?
 – Ааи, хəрá áхьəцəрə хбəхьéит.
 – Ианб́á?

– Цы́пх а́пхын.

– Иа́на?

– А́бнаҕы.

Сашы́а а́бнахь дце́ит. Хы́ылба ашкóл ахь дце́ит.

ჩასვით წერტილების ნაცვლად ასოები:

Са́ра ашә́кәы́ . .აფხებიტ.

Шә́арә ашә́кәы́ . .აფხებóმა?

Да́ра ашә́кәы́ . .აფხებóმა?

Ба́ра ашә́кәы́ . .აფხებóმა?

თარგმნეთ ქართულად:

Иахы́а амш бзиóуп. Са́ра ашә́кәы́ са́пхьóит. Хы́йбла аса́хьа ты́лхуеит. Леу́арса дкәашóит, ахы́з ига́р итаху́п.

თარგმნეთ აფხაზურად:

– თქვენ წაბლი გიყვართ?

– დიახ, ჩვენ გვიყვარს წაბლი.

– თქვენ ნახეთ ნახატი?

– არა, ჩვენ ნახატი არ გვინახავს.

უპასუხეთ კითხვებს:

Уа́ра и́хьхьзуеи? Ба́ра и́бы́хьзуеи? Уа́ра и́ужәлоуеи? Ба́ра и́бы́жәлоуеи? Шә́арә шәабáнхои? Ира аус иабаиуеи?

გაითამაშეთ დიალოგი და თარგმნეთ ქართულად:

– Ха́ибады́руз! Са́ра А́стамыр сы́хьзуп.

– Ба́ра и́бы́хьзуеи?

– Са́ра Ка́ма сы́хьзуп.

– Ба́ра и́бы́жәлои (и́бы́жәлозéи)?

– Са́ра сАә́збóуп, сАә́зыпхáуп.

– Шәабáнхои шә́арә?

– Ха́ра Ешы́ра ханхóит.

Ажәа́пка – Ахы́и хә́чуп, аха́ ахә́ дýуп.

ანდაზა – „ოქრო პატარაა, მაგრამ ძვრფასია“.

Иахьá – დღეს
 ашəахьá – ორშაბათი
 ацарá – წასვლა
 абарá – ხედვა
 харá – ჩვენ
 ианá? – როდის?
 цы́пх – შარშან
 áпхын – ზაფხული
 иабá? – სად?
 áиашьá – ძმა
 шəарá – თქვენ

ашəкəы́ – წიგნი
 ашкóл – სკოლა
 амш – დღე
 амш нзыоуп – კარგი ამინდია
 асáхьá – ნახატი, სურათი; 2.
 გარეგნობა, ხედი
 асáхьатыхра – ხატვა
 хайбады́руаз – გავიცნოთ.
 áжəла – ოჯახი, ჯიშო, გვარი
 анхарá – ცხოვრება

გაკვეთილი №21

ლარინგალური სპირანტები

X x, Xə xə, @ @

X x

ლარინგალური სპირანტი, I პირის მრავლობითობის პრეფიქსი. მომდინარეობს **xara** „ჩვენ“ ნაცვალსახელისაგან.

axá – მსხალი	ашымха – წყავი
алымха – ყური	ахапън – გამოქვაბული
алаха – ლელვი	ахауа – ჰაერი

თარგმნეთ ქართულად:

Иахьá áмш бзйоуп. Ахáуа цкьоуп. Апъсабáра пшзóуп. Харá а@ныка хцóит. Сарá иахьá ацъармыкъахь сцóит. Ўа ашэпър аáсхэар стэхúп. Ахá, алахá, ашымха, убáс егьíртгьы-шэыроуп. Сандú апъхáл ду лымоуп. Ўи харá ихаздырзом. Багрáт хатыр ду зкэú уа@уп.

თარგმნეთ ქართულად:

- Ахáуа зеипшрóузеи?
- Ахáуа бзйоуп, ицкьоуп.
- Апъсабáра зеипшрóузеи?
- Апъсабáра пшзóуп.

Сарá сцóит Гáграка.
Харá хцóит Áкэака.

აუღლეთ ზმნები:

Сарá исахáит
Уарá иуахáит
Барá ибахáит
Харá ...

Уарá иуахáма?	}	Шэарá ишэахáма?
Барá ибахáма?		

თარგმნეთ აფხაზურად:

ჩვენ მივდივართ სახლში. ჩვენ ვაგროვებთ ხილს.

– თქვენ კრეფთ მსხალს, წყავს, ლელვს?

– დიახ, ჩვენ ვაგროვებთ მსხალს, წყავს, ლელვს.

ჩასვით ასოები წერტილების ნაცვლად:

Ҷарá Áķæaka . .цóит. Шæарá Áķæaka . .цóма?

Ҷанифá ахá . .фоит. Сандý алахá бзиá . .бóит.

Афоризм – Йухæо ёткъыс йудыруа еихáзааит.

აფორიზმი – „ჯობს მეტი იცოდე და ცოტა ილაპარაკო“.

ахá – მსხალი

ашы́мха – ყური

алахá – ლელვი

ашы́мха – წყავი

ахапъы – გამოქვაბული

ахáуа – ჰაერი

харá – ჩვენ

ахарá – გაგონება, მოსმენა, სმენა

ахамта – საჩუქარი

апхáл – დოქი

ацкъа – სუფთა; წმინდა

апсабáра – ბუნება

áпшза – ლამაზი

ашæп – ხილი

áахæара – ყიდვა

адý – დიდი

убáс егъýртгъи – ასე შემდეგ

изеипшрúзей? – როგორია?

Хә хә

ლარინგალური ლაბიალური სპირანტი.

а́нхáá – ქლიავი

а́ххáá – სავარცხელი

а́хæы́напъ – თაგვი

а́хáóу – წინადადება

áхæара – თქმა

áлахæа – ყვავი

а́хæы́с – ხბო

а́хæы́хæ – მტრედი

თარგმნეთ ქართულად:

- Аҳа́ыс да́ара ип̄шзо́уп.
- Ка́ма, аҳа́ыхә ббахьо́у?
- Ааи, аҳа́ыхә (и)збахьэ́ит.
- Уа́ра аҳа́ыхә убахьо́ма?
- Ааи, аҳа́ыхә (и)збахьэ́ит.
- Аҳа́ыхә зейп̄шро́узеи?
- Аҳа́ыхә п̄шзо́уп. У́и (аҳа́ыхә) аты́нчра иазхә́роуп (иасимвалуп).

ჩასვით ასოები წერტილების ნაცვლად:

А. .ы́хә п̄ыруэ́ит. Са́ра а. .ы́нап̄ збэ́ит. И. .а́ ажә́! Са́ра стә́ы с. .о́ит. Сб́ыхәо́ит, а. .аса́ сыт. Сы́чхара а. .а́акә́а ирхь́цит.

ჩასვით სიტყვები წერტილების ნაცვლად:

- са́ра ашә́ . . .
- уа́ра ажә́инраала . . .
- ба́ра ажә́ . . .
- да́ра ахә́оу . . .
- ишә́хә . . .

შეადგინეთ წინადადებები:

- ა́шә́, са́ра, исхә́ოит, бзы́аны.
- да́ара, са́ра, сы́бжьы́, иха́ауп.
- уахә́шьа́, уа́ра, бзы́аны, а́шә́, илхә́ома.
- башь́а, ба́ра, а́шә́, ихә́ома, ибзы́аны.

დაამატეთ სიტყვები:

- Ашә́ырқә́а: а́бхә́а: . . . .
- Аца́рақә́а: а́хә́ыхә́: . . . .

აბхა́ა – ქლიავი	ა́бхә́арә́ – თქმა (რადაცაზე)
აххә́ა – სავარცხელი	а́ххә́ა – შემასმენელი
аҳа́ынап̄ – თაგვი	а́зыххә́აа́ – ქვემდებარე
ахә́оу – წინადადება	а́тара – მიცემა
ა́хә́ара – თქმა	а́чхара – მოთმინება
ა́ლაхә́ა – ყვავი	а́хь́пра – 1. გადმოსვლა; 2. შესრულება
аҳа́ыс – ხბო	(ასაკზე) შეუსრულდა

აჰაჩა – მტრედი	აშაა – სიმღერა
აჰააა – მათხოვარი	აჰაინრაალა – ლექსი
აჰინჩრა – მშვიდობა	აჰაა – სიტყვა
აჰაჰაჰა – კეთება	აჰაჰა – ხმა
აჰააა – რთული	აჰაჰაჰა – მარტივი
აჰა – ღვინო	

ღ ა

ლარინგალური სპირანტი.

აჰაჰა – სახლი	აჰაა – ბოლი, კვამლი
აჰაჰაჰა – მოსწავლე	აჰაა – გზა
აჰაჰაჰა – მასწავლებელი	აჰაა – ძვალი
აჰაჰაჰა – ადამიანი	აჰაჰაჰა – ამხანაგი, მეგობარი

თარგმნეთ ქართულად:

Сара сыйза Темыр ихъзуп. Темыр Акэа дынхоит. Уи ашкол дтоуп, дцаоуп. Уи ацара бзианы ицоит.

- Темыр, уарá уыйза зѳаб илыхъзузеи?
- Сарá сыйза зѳаб Тамár лыхъзуп.
- Тамár дабáнхои?
- Акэа дынхоит. Уи сгáыла лóуп, аныкаѳы ханхоит.

თარგმნეთ აფხაზურად:

ჩემს მეგობარს თემური ჰქვია. თემური სოხუმში ცხოვრობს. ის მოსწავლეა, სკოლაში სწავლობს. ის კარგად სწავლობს.

შეადგინეთ წინადადებები:

илтóит, ацааы, адцá, арцааы.
дысгáапхóит, ауааы, дáара, арí.

Ажәапҭка – аыңыа зцóмыз азә дрыхъзомызт.

ანდაზა – „მკვდარი მკვდარს აეკიდაო“.

аџны – სახლი	џнџ – ორი
аџаџы – მოსწავლე	џыџыа – ორი ადამიანი
арџаџы – მასწავლებელი	аџпџ – დავალება
ауаџы – ადამიანი	џзџан – გოგო
џпџа – ბოლი, კვამლი	аџџыпџа – მეზობელი
џмџа – გზა	азџы – ვიღაც ერთი
џнџа – ძვალი	аџарџа – სწავლა
аџыза – ამხანაგი, მეგობარი	дџара – ძალიან
аџџа – სამშაბათი	аџарџа – სიარული
џџада – ჩრდილოეთი, ზევით	аџзџарџа – დაწვევა, მოსწრება
џџра – სირბილი	аџы – ღვინო

Амчыбж амшқәа:

კვირის დღეები:

ашџахџџ	–	ორშაბათი
аџџа	–	სამშაბათი
џхџа	–	ოთხშაბათი
аџшџџа	–	ხუთშაბათი
ахџџа	–	პარასკევი
асџџа	–	შაბათი
амџыша	–	კვირა

გაკვეთილი № 22

სონორი ბგერები

М м, Н н, Л л, Р р

М м

სონორი ბგერა. უარყოფითობის ნიშანი ზმნაში. შედის კითხვითი -**მა** ელემენტის შემადგენლობაში.

ама́ахыр – მაყვალი	ámла – შიმშილი
амага́на – ნამგალი	ámᄁa – გზა
áмазаара – ქონა, ყოლა	áматᄁсыз – გველთევზა
áмариа – იოლი	амгáл – მჭადი
ámза – მთვარე	ámгэa – მუცელი
ámза – თვე	

თარგმნეთ ქართულად:

Мýрман амага́на ймоуп. Ама́ахыр хáауп. Áмза лашóит. Са́ра áмла сакит. Са́ра амгáл сыфóит. Са́йд áмᄁыл дáсуеит.

თარგმნეთ აფხაზურად:

მურმანს ნამგალი აქვს. მაყვალი ტკბილია. მთვარე ანათებს. მე მშია. მე მჭადს ვჭამ.

А́жааᄁка – Аᄁхáлкaтaᄁы иахíтaхыу ама́а áитóит.
ანდაზა – „ქოთანს მექოთნე ყურს სადაც უნდა მიაბამს“.

უპასუხეთ კითხვებს:

- Сшьапы́ амᄁ áлалеит.
- Уара́ ýмгэa ухьóаама?
- Иара́ áматᄁсыз ибoма?

თარგმნეთ აფხაზურად:

მთვარე ლამაზია. ეკალი წვეტიანია. გზა გრძელია. გველთევზა საშიშია. მურმანს შია. მე მუცელი მტკივა. მანანა მჭადს ჭამს.

ჩასვით ასოები წერტილების ნაცვლად:

сарá ...моуп
 уарá ... моуп
 барá ... моуп
 иарá ...моуп
 ларá ...моуп
 харá ... моуп
 шæарá ...моуп
 дарá ... моуп

áхаа – გემრიელი, ტკბილი	аҭхáл – ქოთანის, დოქი
áмла – შიმშილი	аҭахра – სურვილი
áмпыл – ბურთი	аҭара – მიცემა

Н н

სონორი ბგერა, ზმნის საგარემოებო ელემენტის **ан** შემადგენლობაშია, აღნიშნავს მოქმედების დროს: **с-ан-ц-о** „როცა მივდივარ“. ლოკალური პრევერბი **н** „ზედ სიბრტყეზე“.

ан – დედა	анхааы – გლეხი
ананы – ხელი	áнарха – ქონება; გავლენა
áнасып – ბედი	анáтра – ნათლობა
áнаур – აჩრდილი	динáтуеит – ნათლავს
анéира – წასვლა	ánбан – ანბანი

თარგმნეთ ქართულად:

Ары сарá сан лóуп. Ларá ахэчы дылнáтуеит. Ларá ауахэáмахь днeйуеит. Сарéи сашьéи áнбан шáкэы хáмоуп. Ўи дáара ипъшзóуп.
 Сарá сoыза иацы áнаур ибéит. Ўи дáара дацэшэéит.
 Анхааы анхáра ду ýмазам, аха игэы тбáауп. Ах ипъхá áнасыпъ бзиá лóуит. Ларá дáара дыпъшзóуп.

თარგმნეთ აფხაზურად:

ეს დედაჩემია. იგი ბავშვს ნათლავს. იგი ეკლესიაში მიდის. მე და ჩემს ძმას სააანზანე წიგნი გვაქვს. იგი ძალიან ლამაზია.

ჩემმა ამხანაგმა აჩრდილი ნახა გუშინ. მას ძალიან შეეშინდა.

გლებს ქონება არ აქვს, მაგრამ მთვარია დიდი გული აქვს. თავადის ქალს კარგი ბედი აქვს. იგი ძალიან ლამაზია.

Ажәаҭка – Ўнасыҭ ахьыҭкоу ушьапы унаҭагоит.

ანდაზა – „სადაც არის ბედი შენი, იქ მიგიყვანს ფეხი შენი“.

ჩასვით ასოები წერტილების ნაცვლად:

сарá . .неуеит

уарá . .неуеит

барá . .неуеит

иарá . .неуеит

харá . .неуеит

шәарá . .неуеит

дарá . .неуеит

ахәычн – ბავშვი

ауахәама – ეკლესია

анәира – წასვლა

ашәкән – წიგნი

ах – თავადი

әнасыҭ – ბედი

аәнаҭара – მოყვანა

Л л

სონორი ბგერა. **Ш** პირის ქალთა კლასის კუთვნილების ნიშანი „л“-ს რიგისა. მომდინარეობს **лара** (ის, ქ.) ნაცვალსახელისაგან. შედის ინსტრუმენტალისის **-ла** სუფიქსის შემადგენლობაში – **напе-ла** „ხელით“, **ла** ძირ-სუფიქსია გარდაუვალ დინამიკურ ზმნებში. **ла-**ლოკალური პრევერბია, გამოხატავს „შიგ“ მყოფობას: **илоуп** „შიგ არის“.

әла – თვალი

ала – ძაღლი

аланá – ლეკვი

алаҭара – დაწყება

алакә – ზღაპარი

алахá – ლელვი

алахәа – ყორანი

თარგმნეთ ქართულად:

Сарá алá сымоуп. Ўи дáарá ип̄шзóуп. Сарá слá бзiа избóит. Темы́р дáлагóит алакэкэá хэарá. Тамáр алахá илфéит. Ўи дáарá ихáуп. Áлахэá еикэаацóуп. Ўи абжы́и цэгьóуп. Сарá сы́шта ал тагы́лоуп. Ўи хара́күп, ип̄шзóуп.

თარგმნეთ აფხაზურად:

მე ძალლი მყავს. ის ძალიან ლამაზია. მე მიყვარს ჩემი ძალლი. თემურმა ზღაპრების მოყოლა დაიწყო. თამარმა ლეღვი შეჭამა. იგი ძალიან ტკბილია. ყორანი შავია. მას ცუდი ხმა აქვს. ჩვენს ეზოში თხმელა დგას. იგი მაღალი და ლამაზია.

უპასუხეთ კითხვებს:

- Барá ал бнóма?
- Уарá алабá умазами?
- Тамáр, барá алахá бзiа ибнóма?
- Шэарá алакэкэá жэдыруама?

ჩასვით ასოები წერტილების ნაცვლად:

Ари́ Левáн ...оүп. Леван Кáрт ...ынхóит. Ари́ Левáн ...ашьá ...оуп. Тамáр ... ашьá Гиóрги Кэ́тешь дынхóит.

თარგმნეთ აფხაზურად:

ეს თამარის ძმია. ის თბილისში ცხოვრობს. ქუთაისი ქალაქია, თბილისი სოფელია?

შეადგინეთ წინადადებები:

- дáарá, áқалакь, Кáрт ип̄шзóуп.
- сарá, сабдүи, ара, инхóит, сандүи.
- дынхóит, сарá, Гáгра, сашьá.
- бынхóма, барá, Кэ́тешь?

А́жәап̄ҟа – Алáцэгьá иаргы́и иáфом, изфогьы́и иáнатом.

ანდაზა – „ცუდი ძალლი არც თვითონ, ჭამს არც სხვას აჭმევს“.

აბზიáბარა – სიყვარული	აგýларა – დგომა
ბზiа избiит – მიყვარს	აхарак(ы) – მაღალი
ახაарá – თქმა	ал – თხმელა
áцэгá – ცუდი	Кáрт – თბილისი
áштá – ეზო	Кáтэш – ქუთაისი

Р р

სონორი ბგერა, III პირის მრ. რიცხვის ნიშანი „r“-ს რიგისა. კაუზატის პრეფიქსი ზმნაში, შედის კრებითი მრავლობითის სუფიქსის შემადგენლობაში: -**ра**, -**раа**; აწარმოებს მასდარს: **ак-ра** „ჭერა, დაჭერა“.

ар – ჯარი	арыжәтә – სასმელი
арá – კაკლის ხე	áрзахал – განცხადება
арасá – თხილი	аирá – დაბადება
арафýн – საკმეველი	арý – ეს
арýнц – მარცვალი	аиáаира – გამარჯვება
áргýс – ვაჟი	áраца – ბევრი
áрашаара – გამარგლვა	арцаáн – მასწავლებელი
рашаарáмза – ივნისი	уарá – შენ (მკ.)
áршзá – ლამაზი	кýнрса – შობა

თარგმნეთ ქართულად:

Сарá аáнцáа рацáаны исымоуп. Иахýа Аиаáаира мшуп. Сарá сырцаáн адцá сылтeит. Рашаарáмзасы Тыркәтәылака сцóит. Арý ашәкәýн зтәýнда? Алхás ýмáтәкәа рыцкýа! Хáштá арадý тагылоуп. Уарá арасá бзiа иубóма? Ёсма áрзахал иáнýн, ддәýнцит.

თარგმნეთ ავხაზურად:

მე ბევრი მეგობარი მყავს. დღეს გამარჯვების დღეა. მასწავლებელმა დავალება მომცა. ივნისის თვეში თურქეთში წავალ. ვისია ეს წიგნი? ალხას, გაიწმინდე შენი ტანსაცმელი. ჩვენს ეზოში დიდი კაკლის ხე დგას. გიყვარს თხილი?

უპასუხეთ კითხვებს:

- Уарá ацарá уцóма?
- Арí áцла иахьзúзеи?
- Тамáр дыпшзóма?
- Уарá уашьéи уáби иуцхрáама?

Ажәапкә – Абз хáа зегьýн арпшзоит.

ანდაზა – „ტკბილი ენა ყველაფერს ალამაზებს“.

ащýза – მეგობარი	áиахәшьа – და
иахьá – დღეს	арýцкьара – წმენდა, გასუფთავება
áмш – დღე	абз – ენა
адцá – დავალება	зегьýн – ყველაფერი
áтара – მიცემა	апшпрá – გარეგნობა; ყურება
ацарá – წასვლა	агхá – ნაკლი, შეცდომა
ашәкә́н – წიგნი	áшта – ეზო
ацәаматәа // áматәа –	харá – ჩვენ
ტანსაცმელი	аәрá – წერა
ацәщýча – ტანსაცმელი	áхьыз – სახელი
áиашьа – ძმა	áрпшзара – მორთვა, მოკაზმვა

გრამატიკული მიმოხილვა

შესავალი

აფხაზური ენა განეკუთვნება იბერიულ-კავკასიურ ენათა ოჯახის აფხაზურ-ჩერქეზულ ენათა ჯგუფს. ამ ჯგუფში აფხაზურის გარდა გაერთიანებულია აბაზური, ყაბარდოული, ადიღეური და უბიხური ენები.

აფხაზურ ენაზე მოლაპარაკე აფხაზები ცხოვრობენ საქართველოში, აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაში, მცირე ჯგუფი ცხოვრობს აჭარაში (ბათუმსა და მის მიმდებარე სოფლებში).

აფხაზები ცხოვრობენ პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში, ასევე – თურქეთსა და სირიაში.

აფხაზური ენის დიალექტებია აბჟური და ბზიფური. აბჟური დიალექტი გავრცელებულია ოჩამჩირის რაიონში, ბზიფური დიალექტი – გუდაუთის რაიონში.

აფხაზური ახალდამწერლობიანი ენაა. დამწერლობის შექმნის პირველი ცდა ეკუთვნის რუს გენერალს, კავკასიოლოგ **პ. უსლარს** (1862).

პირველი საანაზნო წიგნი გამოიცა 1865 წელს თბილისში. ეს იყო რუსული გრაფიკის საფუძველზე შედგენილი აფხაზური ანბანი.

შემდგომში აფხაზურმა ანბანმა რამდენჯერმე განიცადა ცვლილება. რუსული გრაფიკის საფუძველზე შედგენილი ანბანის რამდენიმე სახეობა იხმარებოდა 1926 წლამდე. 1926-1938 წლებში გამოიყენებოდა ჯერ აკად. **ნ. მარის** მიერ შედგენილი ე. წ. ანალიზური ანბანი ლათინური ანბანის საფუძველზე, ხოლო შემდეგ **ნ. იაკოვლევის** მიერ ლათინურ გრაფიკაზე დაფუძნებული ანბანი. 1938-1954 წლებში იხმარებოდა ქართული გრაფიკის საფუძველზე შექმნილი ანბანი, ხოლო 1954 წლიდან დღემდე მოქმედებს ისევ რუსულ გრაფიკაზე დაფუძნებული ანბანი (გვანცელაძე 2003: 18-20).

პირველი ცდა აფხაზური სიტყვებისა და ფრაზების ჩაწერისა მოცემულია თურქი მოგზაურის **ევლია ჩელების** ჩანაწერებში (XVIII), აგრეთვე ფრანგი მოგზაურის **ჟან გამბას** ჩანაწერებში (XIX ს.-ის I ნახ.).

აფხაზური ენის პირველი მოკლე მეცნიერული აღწერა მოცემულია გერმანელი ენათმეცნიერის **გ. როზენის** ნაშრომში "Ossetische Sprachlehre nebst einer Abhandlung über das Mingrelische, Suanische und Abchasische", რომელიც ბერლინში დაიბეჭდა 1846 წელს.

აფხაზური ენის პირველი სრული გრამატიკული აღწერა ეკუთვნის

პ. უსლარს, რომელსაც დიდი ღვაწლი მიუძღვის მრავალი იბერიულ-კავკასური ენის შესწავლის საქმეში. პ. უსლარის მონოგრაფია "Этнография Кавказа. Языкознание. Абхазский язык" დღემდე აფხაზური ენის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს გამოკვლევადაა აღიარებული და ჯერაც არ დაუკარგავს აქტუალურობა.

აფხაზური ენის ქართულთან ნათესაობის პრობლემისადმი მიძღვნილი ცნობილი ქართველი პედაგოგისა და მეცნიერის, **პ. ჭარაიას** გამოკვლევა "Об отношении абхазского языка к яфетическим", პეტერბურგი, 1912.

აღსანიშნავია **ნ. მარის** "К вопросу о положении Абхазского языка к яфетическим", 1912, "О языке и истории абхазов", М.-Л., 1938.

აფხაზური ენის მოკლე გრამატიკული მიმოხილვა ეკუთვნის ცნობილ გერმანელ კავკასიოლოგს **ა. დირს**, რომელიც შესულია მის წიგნში "Einführung in das Studium der Kaukasischen Sprachen", ლაიფციგი, 1928.

აფხაზური ენის ფონეტიკისა და მორფოლოგიის მნიშვნელოვან საკითხებს განიხილავდა **ა. გენკო** აფხაზურ ენასთან მიმართებაში.

წარმატებით იკვლევდა აფხაზური ენის საკითხებს ცნობილი ისტორიკოსი და ენათმეცნიერი, აკად. **ს. ჯანაშია**.

შემდგომში აფხაზური ენის შესწავლის საქმე განაგრძო ცნობილმა ქართველმა ენათმეცნიერმა, აკადემიკოსმა **ქ. ლომთათიძემ**. აფხაზური ენის არც ერთი ცოტად თუ ბევრად მნიშვნელოვანი საკითხი არ დარჩენილა ქეთევან ლომთათიძის ყურადღების მიღმა. ის გარემოება, რომ აფხაზური ენა მთის იბერიულ-კავკასიურ ენათაგან ერთ-ერთ ყველაზე უკეთ შესწავლილ ენად ითვლება, ქ. ლომთათიძის მრავალრიცხოვან ნაშრომთა შედეგია.

უცხოელ მკვლევართაგან საგანგებოდაა აღსანიშნავი ფრანგი კავკასიოლოგის **ჟ. დიუმეზილისა** და **გ. დეეტერსის** დამსახურება აფხაზური ენის კვლევის საქმეში.

აფხაზურ ენას დიდი წარმატებით იკვლევენ აფხაზი ენათმეცნიერებიც. აფხაზური ენის კვლევა აფხაზეთში **დ. გულიამ** დაიწყო, მან რამდენიმე საყურადღებო ნაშრომიც შექმნა ამ დარგში. აფხაზ მკვლევართა ნაშრომები ეხება აფხაზური ენის ფონეტიკა-ფონოლოგიას, მორფოლოგიას, სინტაქსს, ლექსიკას, ლექსიკოგრაფიას, დიალექტოლოგიასა და სხვა კარდინალურ საკითხებს.

აფხაზური ენის გამოქვეყნებული ლექსიკონებიდან აღსანიშნავია **ნ. მარის** მოკლე „აფხაზურ-რუსული ლექსიკონი“ (მოსკოვი-ლენინგრადი, 1938), **ბ. ჯანაშიას** „აფხაზურ-ქართული ლექსიკონი“ (თბილისი,

1954), „აფხაზური ენის განმარტებითი ლექსიკონი“ ავტორთა კოლექტივისა (I ტ. სოხუმი, 1986, II ტ. სოხუმი, 1987), რომელიც ამ ენის პირველ განმარტებით ლექსიკონს წარმოადგენს.

ცალკე უნდა აღინიშნოს **ვ. კასლანძიას** „აფხაზურ-რუსული ლექსიკონი“ (სოხუმი, 2003), **თ. გვანცელაძის** „აფხაზურ-ქართული ლექსიკონი“ (თბილისი, 2012), ავტორთა კოლექტივის „რუსულ-აფხაზური ლექსიკონი“ და დარგობრივ-ტერმინოლოგიური ლექსიკონები.

აფხაზური ენის სისტემურ კვლევას ჩვენში თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დაარსებისთანავე მიექცა ყურადღება. ამ მიზნით, აკად. **ივ. ჯავახიშვილს** განზრახული ჰქონდა, მოეწვია აფხაზური ენის კურსის წასაკითხად **პ. ჭარაია**, მაგრამ იგი, სამწუხაროდ, გარდაიცვალა. 1922-1924 წლებში თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ამ ენის კურსს კითხულობდა **დ. გულია**, შემდეგ კი 30-იანი წლების მეორე ნახევრამდე – აკად. **ს. ჯანაშია**, რომელსაც 1937 წლიდან შეენაცვლა **ქ. ლომთათიძე**. ქ. ლომთათიძემ აღზარდა აფხაზური ენის მრავალი აფხაზი, ქართველი და უცხოელი სპეციალისტი.

უცხოეთში აფხაზურ ენას იკვლევდნენ და იკვლევენ: **კ. ბოუდა**, **ვ. ალენი**, **ა. კუიპერსი**, **კ. პარი**, **გ. შარაშიძე**, **ჯ. ჰიუიტი**, **ა. სპრუიტი**, **ვ. ლუკასენი** და სხვანი.

აფხაზური ენის კვლევის მიმართულებით აღსანიშნავია აფხაზი ენათმეცნიერების **ლ. ჭკადუას**, **შ. არისთავას**, **კ. შაყრილის**, **ხ. ბლაჟბას**, **ვ. კონჯარიას**, **ვლ. კასლანძიას**, **ო. ძიძარიას**, **ე. კილბას**, **ლ. ჰაგბას**, **ა. ხეციას** და სხვათა ნაშრომები.

ფონეტიკა

აფხაზური ენა ფონემათა სიუხვით გამოირჩევა. აფხაზურ სალიტერატურო ენაში 64 ფონემაა, ბზიფურ დიალექტში 9 დამატებითი ფონემა დასტურდება. აზჟურ დიალექტი აფხაზური სალიტერატურო ენის საფუძველია. ამ დიალექტში დღემდე (უფროსი თაობის მეტყველებაში) შეინიშნება კბილბაგისმიერი მკვეთრი **ფ**. სპირანტი, რომელიც ამჟამად გაქრობის გზაზეა და გადასულია **п** მკვეთრ ხშულში.

ხმოვნები

აფხაზურ სალიტერატურო ენაში 5 ხმოვანია: **а, е, и, о, у**, დამატებით **ы** „ირაციონალური, ანუ ნეიტრალური“ ხმოვანი. ამათგან ძირითადია **а** და **ы** ხმოვნები, დანარჩენები დიფთონგური წარმომავლობისაა: **е** მიიღება **иа** ან **аи** კომპლექსებისაგან: **ецъ** < **ицъ** „გუშინ“ **и** მიიღება **иы** ან **иы** კომპლექსებისაგან **ицейт** < **иыцейт** „ისინი წავიდნენ“, **о** მიიღება **ya** და **ay** კომპლექსებისაგან: **оха** < **yoxá** < **yaxá** „ამდამ“, ხოლო **у** მიიღება **ыу** ან **уы** კომპლექსებისაგან: **апатъ** < **апатыу** „პატივისცემა“.

აფხაზური **а** ხმოვანი დაბალი აწეულობის ვიწრო ხმოვანია. გვხვდება სიტყვის თავში, შუაში, ბოლოში: **áн** „დედა“, **апаны** „ხელი“, **абърца** „აივანი“...

ასევე სიტყვის ყველა პოზიციაში შეიძლება შეგვხვდეს ორი **аа** ხმოვანი, რომლის ამოსავლად **ʒа** მარცვალი ივარაუდება: **аблаám** „ბალღამი“.

ზოგ შემთხვევაში მოსალოდნელი სამი ან ოთხი ხმოვნის ნაცვლად მუდამ ორი **а** ხმოვანი დასტურდება: **áнда** < ***а-áнда** < ***а-ʒанда** „ღობე“.

е ხმოვანი წინა წარმოების საშუალო აწეულობის ფონემაა, გვხვდება სიტყვის ნებისმიერ პოზიციაში. აფხაზურ საკუთარ ლექსიკურ ფონდში მეორეული წარმოშობისაა. ნასესხებ სიტყვებში **е** ხმოვანი **а** ხმოვნითაა შეცვლილი: **წესი** > **ацáс**, **ჩელტი** > **ачáлт**.

თუ **е** ხმოვნის წინ გამსესხებელ ენაში **г, к, қ, ҕ, х, к** თანხმოვნები დგას, მაშინ აფხაზურში **е** ხმოვნის პალატალიზაცია გადაეცემა თანხმოვანს და ვიღებთ **гь, қь, къ, ҕь, хь, кь** თანხმოვნებს, რომელთაც **а** ხმოვანი მოსდევს: **სარკე** > **асаркья**, **გემო** > **агьама**...

ხმოვანი **и** წინა წარმოების ზედა აწეულობის ფონემაა. მარტივი სახით თითქმის არ გვხვდება, დიფთონგური ბუნებისაა.

თუ **ი** გამსესხებელ ენაში **г, к, ж, х, й** თანხმოვნებს მოსდევს, აფხაზურში ხდება ამ თანხმოვანთა პალატალიზაცია. **гь, кь, жь, хь, йь** მათ შემდეგ კი თავს იჩენს ნეიტრალური **ы** ხმოვანი: **ადგილი > адгылы, კობე > акьына...**

ხმოვანი **о** საშუალო აწეულობის უკანა წარმოების ფონემაა. იგი გვხვდება სიტყვის ნებისმიერ პოზიციაში: **уахá** „ამაღამ“, **дызбоит** „მე მას (ად.) ვხედავ“, **ицо** „ისინი მიდიან რა...“

ნასესხებ სიტყვებში **о** ხმოვანი დაიშლება **ya** კომპლექსად, თუ მის წინ დგას ლაბიალიზაციისაკენ მიდრეკილების მქონე თანხმოვანი **y** იქცევა წინა თანხმოვნის ლაბიალიზაციის მიზეზად, **a** ხმოვანი კი ხშირად შენარჩუნდება: მეგრ.: **ოხვამე > аухама** „ეკლესია“... დამატებითი ლაბიალიზაციისაკენ მიდრეკილების უქონელ თანხმოვანთა შემდეგ კი **о** ხმოვანი **a** ხმოვნით იცვლება: **ფონი > аһаи...**

ხმოვანი **y** უკანა წარმოების ზედა აწეულობის ფონემაა. **и** ხმოვნის მსგავსად უფროსი თაობის მეტყველებაში ისიც იშვიათად დასტურდება, რაკი დიფთონგური ბუნება აქვს. ნასესხებ სიტყვათა მახვილიანი **y** ხმოვანი აფხაზურში ზოგჯერ უცვლელი რჩება მეგრ. **ულუ > აფხაზ. áуһа || áуһау** „უღელი“.

ნასესხებ სიტყვებში **y** ხმოვანი იწვევს ლაბიალიზაციის მიდრეკილების მქონე თანხმოვანთა ლაბიალიზებას და შემდეგ **ы** ხმოვნის გაჩენას: **დუქანი > адәкәи** <* **адәыкәи...**

ხმოვანი **ы** უფრო ვიწროა ვიდრე **a**. იგი თითქმის არ გვხვდება სიტყვის თავში, ხშირია სიტყვის შუა და ბოლო პოზიციაში: **ахыза** „საბანი“, **азы** „წყალი“. ხშირად **ы** ხმოვანი მიღებულია **a** ხმოვნისაგან: აზაზური **ха** – აფხაზ. **a-хы** „თავი“. **ы** ნეიტრალური ხმოვანი ვერ ძღვება **x** თანხმოვნის გვერდით და მას ენაცვლება **a** ხმოვანი.

ნახევარხმოვნები

ნახევარხმოვანი **и (ə)** შუაენისმიერი ფონემაა და დასტურდება ნებისმიერ პოზიციაში **иара** „ის, იგი“ (მკ. ან არაგ.), **ахиуан** „პირუტყვი“.

ნახევარხმოვანი **y (ʏ)** წყვილბაგისმიერი ბგერაა და ისიც ყველა პოზიციაში დასტურდება **yара** „შენ“ (მკ.), **уацәы** „ხვალ“, **даауейт** „იგი (ად.) მოდის“...

თანხმოვნები

ავხაზურ სალიტერატრო ენაში სულ **56** თანხმოვანი ფონემაა. ისინი იყოფა ხშულებად, აფრიკატებად, სპირანტებად, სონორებად.

ხშული თანხმოვნებია: **ბ, ბჟ, პ, დ, ტ, ტ, დჰ ტჰ, თჰ, გ, კ, კ, გზ, კზ, კზ, გჰ, კჰ, კჰ.**

აფრიკატი თანხმოვნებია: **ჯ, ძ, ძ, ჯჰ, ძჰ, თჟ, ჟ, ჟ, ძ, ჟ, ჟ.**

სპირანტი თანხმოვნებია: **ვ, ფ, ზ, ც, ჯ, შ, ჯზ, შზ, ჯჰ, შჰ, ზ, ხ, ზზ, ხზ, პჰ, ჰჰ, ჰ.**

სონორი თანხმოვნებია: **მ, ნ, ლ, რ.**

ხშული და აფრიკატი თანხმოვნები ქმნიან სამეულთა სისტემას, სპირანტები წყვილდებულთა სისტემას, სონორები ცალეულთა სისტემას.

ხშული, აფრიკატი და სპირანტი თანხმოვნები გართულდებულია ლაბიალიზაციით, პალატალიზაციით და ველარიზაციით (მაგარი ფონემები).

წყვილბაგისმიერი ხშულები სამეულთა ერთი რიგითაა წარმოდგენილი. მჟღერი **ბ**, ფშვინვიერი **ბჟ**, მკვეთრი **პ**. ისინი გვხვდება სიტყვებში **აბარა** „დანახვა“, **აბჟრა** „აფრა“ **აურა** „ნაბადი“.

ენაკბილისმიერი ხშულები ხმოვანთა ორი სამეულის რიგით არის წარმოდგენილი: 1. სადა ენაკბილისმიერი **დ ტ ტ**. ეს ბგერები არის სიტყვებში **ადა** „მარღვი“, **ატაძა** „პატარძალი“, **ათვ** „ბუ“... 2. ლაბიალიზებული ენაკბილისმიერი **დჰ თჰ თჰ** სამეული რთული ბუნების ბგერებია. ეს ფონემები გვხვდება სიტყვებში: **ადჰვ** „მინდორი“, **ატჰა** „თივა“, **ატჰვ** „მონა“. ამ ორი რიგის თანხმოვანთა მჟღერებია: **დ, დჰ; ფშვინვიერები: ტ, ტჰ; მკვეთრები ტ, ტჰ...**

უკანაენისმიერ ხშულთა სამეულები სამ რიგს ქმნიან: 1. სადა უკანაენისმიერი **გ, კ, კ**. ეს ფონემები არის სიტყვებში **აგარა** „აკვანი“, **აკვტა** „სოფელი“, **აკაკარა** „კაკანი“.

2. ლაბიალიზებული უკანაენისმიერი ფონემებია **გჰ, კჰ, კჰ**. ეს ფონემები არის სიტყვებში: **აგჰვ** „გული“, **აკჰა** „წვიმა“, **აკჰა** „უბე“.

3. პალატალიზებული უკანაენისმიერი **გზ, კზ, კზ**. ისინი დასტურდება სიტყვებში: **აგზა** „ცუდი“, **აკზა** „კარავი“, **აკზაკზა** „მაგარი“.

მჟღერებია: **გ, გჰ, გზ; ფშვინვიერები: კ კჰ, კზ; მკვეთრები კ, კჰ, კზ...**

ფარინგალურ ხშულთა სისტემა ნაკლოვანია. ამ სისტემაში ამჟამად შედის მხოლოდ სადა ფარინგალური მკვეთრი **k**, ლაბიალიზებული მკვეთრი **kə** და პალატალიზებული მკვეთრი **kʰ**. ამ სამეულებს აკლია ფშვინვიერი და მჟღერი სახეობები. დასახელებული ბგერები არის სიტყვებში: **აკაქაშ** „წითელი“, **აკა** „სოხუმი“, **აკარა** „ქნევა“.

სისინა აფრიკატები აფხაზურ სალიტერატურო ენაში სამეულთა ორი რიგის სახით არის წარმოდგენილი: 1. სადა სისინა აფრიკატები **ჟ**, **ძ**, **წ**. ისინი არის სიტყვებში: **აჟა** „ნედლი“, **აძ** „ნისკარტი“, **აწა** „ფსკერი“.

2. ლაბიალიზებული სისინა აფრიკატები **ჟა**, **ძა**, **წა** სპეციფიკური რთული ფონემებია. ეს ფონემები არის სიტყვებში: **აჟაქ** „ერთი ვიღაც“, **აძა** „ხარი“, **აწა** „ვაშლი“. დასახელებულთაგან: **ჟ**, **ჟა** მჟღერია, **ძ**, **ძა** ფშვინვიერი, **წ**, **წა** – მკვეთრი.

შიშინა აფრიკატებიც ორი სამეულის სახით არის წარმოდგენილი. 1. სადა შიშინა აფრიკატები **შხ**, **ჩ**, **ჭ**. ისინი არის სიტყვებში **აშხ** „მუხა“, **აჩა** „პური“, **აჭაქანი** „ბიჭი“. 2. მაგარი ანუ ინტენსიური შიშინა აფრიკატები **შ**, **ჩ**, **ჭ** სპეციფიკური ფონემებია. ეს სამეული არის სიტყვებში. **აშყ** „ფოლადი“ **აჩენ** „ცხენი“, **აჭენ** „პირი“. დასახელებულ ორ სამეულში მჟღერებია: **შხ**, **ჩ**; ფშვინვიერები: **ჩ**, **ჩ**; მკვეთრები: **ჩ**, **ჭ**.

კბილბაგისმიერ სპირანტთაგან აფხაზურს მოეპოვება მჟღერი **ვ** და **ფ** ფონემათაგან შემდგარი წყვილგული. ეს ფონემები არის სიტყვებში: **ავარა** „გვერდი“, **აფენ** „ელვა“.

წინაენისმიერი სადა სისინა **ჟ** და **წ** წყვილგულიდან **ჟ** მჟღერია, **წ** – ყრუ. ეს ფონემები არის სიტყვებში: **აჟა** „მთვარე, თვე“, **აწა** „სტუმარი“.

წინაენისმიერი შიშინა სპირანტები აფხაზურში სამი წყვილგულით არის წარმოდგენილი: 1. სადა შიშინა **ჟხ**, **შხ**. ეს ფონემები დასტურდება სიტყვებში: **აჟხ** „ყურძენი“, **აშხა** „კურდღელი“. 2. ინტენსიური, შიშინა **ჟ**, **შ** არის სიტყვებში: **აჟრა** „თხრილი“, **აშა** „მწარე“... 3. ლაბიალიზებული შიშინა **ჟა**, **შა** დასტურდება სიტყვებში: **აჟა** „ძროხა“, **აშა** „ყველი“. დასახელებულ სამ წყვილგულში მჟღერებია: – **ჟხ**, **ჟ**, **ჟა**, ყრუებია: – **შხ**, **შ**, **შა** ფონემები.

უკანანისმიერი სპირანტებიც სამი წყვილელით არის წარმოდგენილი

1. სადა **ჟ, ხ** თანხმოვნები. ისინი გვხვდება სიტყვებში: **აჟა** „მტერი“, **ახы** „თავი“. 2. ლაბიალიზებული **ჟა, ხა**. ისინი დასტურდება სიტყვებში: **აჟаы** „ფიცარი“, **ахада** „კისერი“. 3. პალატალიზებულ **ჟხ, ხჟ** სპირანტები გამოითქმის როგორც ერთ ფონემად შერწყმული **ჟხ, ხჟ** კომპლექსები. ეს ფონემები არის სიტყვებში: **аңхьыц** „ფოთოლი“, **ахьы** „ოქრო“... დასახელებული ბგერებიდან მჟღერებია **ჟ, ჟა, ჟხ, ხოლო ხ, ხა, ხჟ** ყრუ ფონემებია.

ლარინგალური სპირანტებიდან აფხაზურს სამი ფონემა მოეპოვება: ყრუები – **х** და **ха**, მჟღერი **а**. ეს ფონემა არის სიტყვებში: **ах** „ბატონი“. **х** თანხმოვნით გადმოიცემა ქართული **х** ფონემა. მაგ.: **орхано** > **ауархан** „ხალიჩა“. ამ ფონემას არ მოეპოვება თავისი რიგის მჟღერი ლარინგალური შესატყვისი ფონემა. ლაბიალიზებული **ха** დასტურდება სიტყვებში: **ахаара** „თქმა“, **ахыс** „ხბო“. აფხაზური ენის ლაბიალიზებული ლარინგალური **а** ფონემა სპეციფიკურია. იგი არის სიტყვებში: **ады** „ღვინო“, **ацады** „მოსწავლე“.

სონორი ბგერებიდან **м** ბაგისმიერ-ცხვირისმიერია, **н** – ცხვირისმიერი. ისინი არის სიტყვებში: **ámра** „მზე“, **аң** „დედა“... ნარნარა **л, р** თანხმოვნები უფრო ინტენსიურია, ვიდრე შესაბამისი ქართული ფონემები. ისინი დასტურდება სიტყვებში: **ал** „მურყანი“, **ар** „ჯარი“... ოთხივე სონორი მჟღერი ბგერაა.

ძირთა სტრუქტურა, მარცვალი და მახვილი

აფხაზური სიტყვის ძირი ისტორიულად მარტივი იყო. ახლაც მრავალი საკუთრივ აფხაზური ძირი შედგება ცალი თანხმოვნისაგან, რომელსაც **а** ან **ы** ხმოვნები ახლავს. ზოგჯერ ძირისეული თანხმოვანი უხმოვნოდაც არის წარმოდგენილი **С: а-п-а** „ფსკერი“, **а-к-ра** „ჭერა“ **а-с-ра** „ცემა“. ვარუდობენ, რომ აფხაზურისათვის ამოსავალი იყო **CV: а-га-ра** „წაღება“. ამჟამად **CVC**-ც დასტურდება. მაგ.: **а-ныл-ра**... აფხაზურ ძირთა დიდი ნაწილი წარმოქმნილია კომპოზიციით ან რედუქლიკაციით. ამ დროს მახვილის ზემოქმედებით მიიღება თანხმოვან-თკომპლექსები. კომპლექსთა წარმოქმნისას მნიშვნელობა აქვს მეზობლად მოხვედრილ ფონემათა რაგვარობას. აფხაზურისათვის შეუთავსებელი კომპლექსის დასაძლევად თანხმოვნებს შორის გაჩნდება **ы** ხმოვანი (ჩვეულებრივ, ორი თანხმოვნის წინ ან შემდეგ). ამჟამად ენაში

ყველაზე გავრცელებულია თანხმოვანთა ისეთი კომპლექსები, რომელთა პირველი კომპონენტებია ბაგისმიერი **ნ, ჲ, მ** თანხმოვნები: **ნჰ, ნჯ, ნწ, ნპ, ნფ, ჲც, ჲშხ, ჲშ, ჲჟ, ჲხ, ჲხხ, ჲჟ, ჲჟა, ჲჟ, ჲჟ, ჲჟ, მჰ, მწ, მპ, მჯ, მრ, მც, მტ, მწ, მკა, მშა, მჟ, მც, მჟ, მჟ, მჟ, მჟ** რაც შეეხება **ჩკ, ჩქ, ტკ** კომპლექსებს, ისინი დასტურდება ძირითადად ქართულიდან ნასესხებ სიტყვებში.

მახვილის ძლიერი ზემოქმედების შედეგად ფუძე შეიძლება ძალზე შეიცვალოს და მივიღოთ რამდენიმე თანხმოვნისანი კომპლექსიც: **აჲცტჟა** „ღრუბელი“, **აჲჩშა** „გამოსავალი“, სადაც ხშირად არის სპირანტი ან სონორი თანხმოვანი.

მახვილი აფხაზურში ინტენსიური და მოძრავია, იგი შეიძლება სიტყვას მოუდიოდეს ნებისმიერ პოზიციაში. მრავალი ომონიმური სიტყვა დღესდღეობით თითქოს მახვილის მიხედვით განსხვავდება. მაგ. **აჲა** „თვალი“, **აჲა** „ძალი“, **აჲა** „საბერველი“ და **აჲა** „მტერი“, მაგრამ ისტორიულად ეს სხვადასხვა ფუძეებია. ანუ აფხაზურში მახვილი სიტყვათგანმასხვავებელი ფუნქციით არ არის აღჭურვილი.

ფონეტიკური პროცესები

ფონეტიკურ პროცესთაგან აფხაზურში გავრცელებულია ასიმილაცია, დისიმილაცია, მეტათეზისი, სუბსტიტუცია და რედუქცია. ყველაზე ხშირია ასიმილაციის პროცესი ხმოვნებსა და დიფთონგებში; როგორც პროგრესული, ისე რეგრესული; სრული და არასრული, კონტაქტური ან დისტანციური.

პროგრესული კონტაქტური ასიმილაციის დროს წინამავალი ბგერის გავლენით იცვლება მომდევნო და მთლიანად (იშვიათად), ან ნაწილობრივ ემსგავსება მას. მაგ.:

ია > იე > ე: იაჲა > იეჲა > ეჲა „დღეს“.

უა > უო > ო: უაჲა > უოჲა > ოჲა „ხვალ“.

შბ > შჲ: უშბაჲოუ > უშჲაჲოუ ? „როგორ ხარ შენ (მკ.)?“

რტ > რდ: აჲარტაჲა > აჲარდაჲა „სკამლოგინი“.

რეგრესული კონტაქტური ასიმილაციის დროს წინამავალი ბგერა მომდევნო ბგერის ზეგავლენით ემსგავსება მას.

აი > ეი სჲაიტ > სჲეიტ „წავედი“.

სბ > ჰბ აჲხჲსბა > აჲჟჲსბა „ქალიშვილი“.

კონტაქტური დისიმილაციის შედეგად კაუზატივის მაწარმოებელი **რ**- თავსართის გავლენით ზმნის III პირის მრავლობითი რიცხვის

ნიშანი **p-** იცვლება **d-** ნიშნით (განემსგავსება კაუზატივის ნიშანს): **рýркацент > дыркацент** „მათ მას (მკ.) რაღაც გააკეთებინეს“...

დისტანციური დისიმილაციის შედეგად უარყოფით ბრძანებით-ში უარყოფის პრეფიქსი **m-** განიმსგავსებს უარყოფისავე **m-** სუფიქსს: **ыумгáм! > ыумгáн!** „შენ (მკ.) ის არ წაიღო!“...

მეტათეზისის დროს ბგერები ადგილს უცვლიან ერთმანეთს. მაგ.: **аклапáд > акалпáд** „წინდა“...

სუბსტიტუციის დროს ერთ ბგერას ჩაენაცვლება მეორე. მაგ. **ашьáмсиа > ачáмсиа** „ქოლგა“...

რედუქცია ძალზე გავრცელებულია. მაგ.: **амашýн > амшýн** „ზღვა“. ხმოვნები უჩინარდებიან მახვილის ზემოქმედებით (გვანცელაძე 2003: 25–36).

მორფოლოგია

აფხაზურ ენაში გამოიყოფა მეტყველების 10 ნაწილი: 1. არსებითი სახელი, 2. ზედსართავი სახელი, 3. რიცხვითი სახელი, 4. ნაცვალსახელი, 5. ზმნა (მასდარი, აბსოლუტივი, მიმღეობა), 6. ზმნიზედა, 7. თანდებული, 8. კავშირი, 9. ნაწილაკი, 10. შორისდებული.

არსებითი სახელი

აფხაზურ ენაში სახელები, შედარებით ზმნასთან, კატეგორიათა სიმცირით გამოირჩევა. მაგალითად ამ ენაში არ არის ბრუნვათა სისტემა. არსებით სახელს არ გააჩნია ბრუნება, მაგრამ, სამაგიეროდ ამ კატეგორიის უქონლობა შევსებულია ენაში მოქმედი სხვადასხვა მორფოლოგიური საშუალებებით და ამით ხდება ბრუნვათა სისტემის უქონლობის კომპენსაცია.

ის, რაც სხვა ენებში სახელთა დერივაციით გადმოიცემა, აფხაზურში თავმოყრილია ზმნაში. ამით ხდება ენაში გარკვეული ბალანსირება კატეგორიებით ღარიბ სახელსა და კატეგორიებით მდიდარ ზმნას შორის; რის მორფოლოგიურ გამოხატვასაც სახელი ვერ ახერხებს, ის ზმნური კატეგორიებით გადმოიცემა.

აფხაზური ენის არსებითი სახელი განარჩევს: 1. ზოგადობის 2. განსაზღვრულობა-განუსახდვრელობის, 3. გრამატიკული კლასის, 4. რიცხვის, 5. კუთვნილების, 6. გარდაქცევითობის, 7. ინსტრუმენტალისის, უქონლობის მორფოლოგიურ კატეგორიებს.

1. ზოგადობის კატეგორია, სალექსიკონო ფორმა

განსხვავებით სხვა იბერიულ-კავკასიურ ენათაგან აფხაზურისათვის სპეციფიკურია არსებითი სახელის **ზოგადი** სალექსიკონო ფორმის არსებობა, რომელსაც **a**- პრეფიქსი აწარმოებს. ასეთი ზოგადი ფორმები არსებითის გარდა აქვთ აგრეთვე ზედსართავ სახელებს, მასდარს, ერთი ტიპის მიმღეობებს, ზმნიზედათა გარკვეულ ნაწილს.

ზოგადი ფორმის **a**- პრეფიქსი დაერთვის როგორც ძირეულ, ისე ნასესხებ სიტყვებს. თუ სიტყვის ფუძე იწყება **e, ი, o, y** ხმოვნებით, **ი** და **y** ნახევარხმოვნებითა და თანხმოვნებით, მაშინ **a**- პრეფიქსი მუდამ უცვლელად იქნება წარმოდგენილი: **a-xáца** „კაცი“, **a-они́** „სახლი“, **a-mýча** „მუქთახორა“.

თუ სიტყვა ფუძისეული **a-** ხმოვნით იწყება, მაშინ ზოგად ფორმაში ხდება ფუძისეული ხმოვნისა და პრეფიქსის შერწყმა ერთ **a** ხმოვნად: „***a-ია-ბა** > ***a-აბ** > **აბ** „მამა“, ***a-იანა** > ***a-ან** > **ან** „დედა“ და სხვ.

ორი **a** ხმოვნის შემთხვევაშიც ფუძის თავში ზოგადი ფორმის **a-** პრეფიქსი შეერწყმის წინ მდგომს და სამი **a-**ს ნაცვლად მაინც ორი **a-** ხმოვანი დარჩება: **აანда** „ღობე“, **აამта** „დრო“, **аамыста** „აზნაური“.

2. განსაზღვრულობა-განუსაზღვრელობის კატეგორია.

ზოგადი ფორმის **a-** პრეფიქსიანი სახელები ითავსებენ **განსაზღვრულობის** გადმოცემის ფუნქციასაც და აღნიშნავენ განსაზღვრულ, ცნობილ საგანსა თუ მოვლენას: **аҭы** „ცხენი“, **ацәа** „კანი“, **ацәа** „ვაშლი“, **ацкы** „კაბა“...

a- პრეფიქსი გვხვდება აფხაზურ გვარსახელებშიც: **Амаршьан** „მარშანიას გვარის (ეს) ადამიანი“, **а-Бҭәжәба** „ბლაჟებას გვარის (ეს) ადამიანი“.

განუსაზღვრელობით კატეგორიაში ზოგად სახელს ჩამოშორდება ხსენებული **a-** თავსართი, თუ იგი ფუძის კუთვნილებას არ წარმოადგენს, ან: ბოლოს დაერთვის **-к** განუსაზღვრელობითი სუფიქსი, რომელიც **акы** „ერთი“ რიცხვითი სახელის ძირიდან უნდა მომდინარეობდეს (ლომთათიძე 1974-1975).

ҭык „რომელიღაც ცხენი“, **цәак** „რომელიღაც ვაშლი“ **цкык** „რომელიღაც კაბა“, მაგრამ **ан** „დედა“ – **анк** „რომელიღაც დედა“, **აბ** „მამა“ – **абк** „რომელიღაც მამა“, რადგან **a-** ამ სიტყვებში ფუძისეულია.

3. გრამატიკული კლასის კატეგორია

სხვა იბერიულ-კავკასიურ ენათა მსგავსად აფხაზურშიც არის **გრამატიკული კლასის** მორფოლოგიური კატეგორია, რომელსაც არსებითი სახელების გარდა განარჩევს რიცხვითი სახელი, ნაცვალსახელი და ზმნა (აბსოლუტივი, მიმღობა).

არსებითი სახელი განარჩევს **გონიერთა** (ადამიანისა) და **არაგონიერთა** (ნივთის) მორფოლოგიურ კლასებს.

გონიერთა (ადამიანის) კლასში შედის: 1. ადამიანის აღმნიშვნელი **საზოგადო** არსებითი სახელები: **ауащы** „ადამიანი“, **ахәца** „კაცი“, **агәыла** „მეზობელი“... 2. **საკუთარი** სახელები: **Ахра**, **Кәаста**, **Агрба**... 3. **ეთნონიმები**: **аҭсуа** „აფხაზი“, **акыртҭа** „ქართველი“, **аурыс** „რუსი“... 4. **ნათესაობის ტერმინები**: **ан** „დედა“, **аб** „მამა“, **аҭә** „ვაჟიშვილი“... 5. **ხელობის სახელები**: **ажкы** „მჭედელი“, **ахьча** „მწყემსი“,

арпачы „მასწავლებელი“... 6. **ანთროპომორფულ** არსებათა სახელები: **áncá** „ღმერთი“, **აწყстаа** „ემმაკი“, **зызлан** „ალი“... ყველა ზემოთ ჩამოთვლილ სახელს დაესმის კითხვა **дарбан?** „ვინ? რომელი?“.

არაგონიერთა (ნივთთა) კლასში შედის: ყველა დანარჩენი სახელი, მიუხედავად იმისა, სულიერს აღნიშნავს თუ უსულოს: **аҭы** „ცხენი, **аҭада** „ვირი“, **ámза** „მთვარე“...

ყველა ზემოთ ჩამოთვლილ სახელს დაესმის კითხვა **иарбан?** „რა? რომელი?“

ისევე როგორც სხვა იბერიულ-კავკასიური ენები, არც აფხაზური, განსხვავებით ინდოევროპულ ენათაგან, არ განარჩევს სახელთა გრამატიკულ სქესს.

არ აღინიშნება არსებით სახელებში არც კლასის მორფოლოგიური კატეგორია, იგი აქ მხოლოდ სემასიოლოგიურია.

სახელთა სემასიოლოგიური გრამატიკული კლასი მორფოლოგიურად განირჩევა მრავლობითობის, კუთვნილების კატეგორიებში, აგრეთვე ზმნათა პირ-კლასის აღმნიშვნელი აფიქსებით.

4. რიცხვის კატეგორია

მრავლობითის წარმოება აფხაზურში ნაირ-ნაირია. განსხვავებას ქმნიან ნივთისა და ადამიანის კლასებში გაერთიანებული სახელები.

ნივთის კლასის სახელის მრავლობითობის აღსანიშნავად გამოყენებულია **-кәа** სუფიქსი: **áла** „თვალი“, **алакәá** „თვალები“. თუ სიტყვას ბოლოში მოუდის მახვილი, მას მრავლობითობის სუფიქსი გადაიზიდავს. თუ სიტყვა მთავრდება ნეიტრალური **ы-** ნახევარხმოვნით, მრავლობითობის სუფიქსის დართვისას ეს **ы** ჩავარდება, რადგან მახვილს დავარგავს: **ананы** „ხელი“, **анакәá** „ხელები“, **ахы** „თავი“, **ахкәá** „თავები“.

ადამიანის კლასის სახელების მრავლობითობა გამოიხატება **-цәа** სუფიქსით. ამ შემთხვევაშიც: თუ სიტყვის ბოლო მარცვალი მახვილიანია, ეს მახვილი სუფიქსზე გადაინაცვლებს: **апцá** „შვილი“ **апцәá** „შვილები“, **ачкәын** „ბიჭი“, **ачкәынцәá** „ბიჭები“, **азцәáн** „გოგო“, **азцәаңцәá** „გოგოები“...

მაგრამ **áн** „მამა“, **аңацәá** „მამები“, **áн** „დედა“, **аңацәá** „დედები“... ფუძისეული **-а** ხმოვანი აღდგება მრავლობით რიცხვში.

განუსაზღვრელ ფორმაში სახელს მრავლობით რიცხვშიც ჩამოსცილდება განსაზღვრულობა-ზოგადობის **а-** ნიშანი, ხოლო განუსაზღვრელობითი **-к** სუფიქსი კი დაერთვის მრავლობითობის აღმნიშვნელი სუფიქსის შემდეგ: **ақкәá** „ცხენები“ (ზოგადი ფორმა), **қкәáк** „რომელიღაც ცხენები (განუსაზღვრელი ფორმა).

განუსაზღვრელობით კატეგორიაში გარკვეულ თავისებურებას ამჟღავნებენ ადამიანთა კატეგორიის სახელები. აქ სახელი დაირთავს -**цәа** ადამიანთა კლასის მრავლობითობის აღსანიშნავ სუფიქსს და კიდევ -**кәа** ნივთთა კლასის მრავლობითობის აღმნიშვნელ სუფიქსს: **астудент-цәа** „სტუდენტები“ (ზოგადი ფორმა), **студентцәакәа́к** „რომელიდაც სტუდენტები“ (განუსაზღვრელი ფორმა), **аҟҭацәа́** „გოგოები“, **зҟацәакәа́к** „რომელიდაც გოგოები“, **апҭацәа́** „შვილები“, **пҭацәакәа́к** „რომელიდაც შვილები“.

გონიერთა კლასში შემავალი ზოგი არსებითი სახელი დაირთავს მხოლოდ არაგონიერთა კლასის -**кәа** სუფიქსს: **ахәса ахәса-кәа́** „ქალები“, **ахәычы – ахәыч-кәа́** „ბავშვები“.

წარმომავლობის სახელთა მრავლობითი რიცხვის წარმოებისას ხშირია ოდენ -**кәа** სუფიქსის გამოყენება -**цәа**-ს პარალელურად: **ауры́ккәа || ауры́кцәа** „რუსები“, **ақы́рткәа || ақы́ртцәа** „ქართველები“.

არსებით სახელთა **კრებითობა** გადმოიცემა -**аа** სუფიქსის მეშვეობით, რომელიც ძირითადად გამოიყენება გვარსახელის, ტომის წარმომადგენელთა ან წარმომავლობის სახელთა კრებითი ფორმის საწარმოებლად: **аҟҭы-аа́** „აბჟულები“, **Акә-аа́** „სოხუმელები“, **апҭы-аа́** „აფხაზები“...

ზოგ სიტყვას მრავლობითი თავისებურად აქვს ნაწარმოები: **ауа́с** „ადამიანი“, **ауаа** „ადამიანები“.

аа- კრებითი მრავლობითის მაწარმოებელი გვხვდება აფხაზური წარმოშობის გვარებში სიმრავლის, კრებითობის გამოსახატავად. **Ҡар-ба, Дел-ба, Аш-ба...** **ба<пҭа** „შვილი“ ფუძისაგან; იგი ახლავს სახელს მხოლოდ რიცხვში. ზოგჯერ **ба**-ს ადგილას გვხვდება -**пҭа** ან -**па**: **патеи-па** „პატეი-შვილი“. მრავლობითობის წარმოებისას ხსენებული -**ба, -па** სუფიქსი ჩამოშორდება გვარს და მის ადგილს დაიჭერს -**аа** სუფიქსი: **Ҡар-ба, Ҡар-аа, Дел-ба, Дел-аа**.

კრებითობის მაწარმოებელია აგრეთვე რთული -**ра-аа>ра-аа>раа** სუფიქსი: **Бесик-раа́** „ბესიკი და მისიანები“ **дад-раа́** „პაპა“ (მიმართვისას, გადმონაშთია გვაროვნული თემური წყობილებისა).

ცხოველ-ფრინველთა ნაშიერების ან მცირე ზომის საგანთა -**с** სუფიქსიან სახელებს მრავლობითში -**с** ჩამოსცილდება და მის ადგილას დაერთვის -**р(а)** სუფიქსი: **арпҭы́с** „ჭაბუკი“, **арпҭарá** „ჭაბუკები“, **асы́с** „ბატკანი“, **асарá** „ბატკნები“, **ахәы́с** ხბო“, **ахәарá** „ხბორები“.

-**с** დიმიუნტივის სუფიქსი, ქ. ლომთათიძის აზრით, მომდინარეობს **апы́с** „ჩიტ“ სიტყვისაგან (ლომთათიძე).

ამრიგად, აფხაზურში მრავლობითობის მაწარმოებელი სუფიქსებია: **-кәа, -цәа, -аа, -ра, -раа < р+аа < а+аа**.

5. კუთვნილების კატეგორია

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, აფხაზურს არ მოეპოვება ბრუნვათა სისტემა, მათ შორის ნათესაობითი ბრუნვა. ის, რაც სხვა ენებში გამოიხატება ნათესაობით ბრუნვაში დასმული სახელით, (ე. ი. **კუთვნილება**) აფხაზურში გამოიხატება კუთვნილებითი ნაცვალსახელებიდან, ანუ პირ-კლასის ნაცვალსახელებიდან მომდინარე პრეფიქსებით.

სახელთა კუთვნილების კატეგორია აფხაზურში სახელის ფუძეზე ნაცვალსახელური წარმოშობის პრეფიქსთა დართვით იწარმოება. კუთვნილების გამომხატველი ნაცვალსახელური პრეფიქსებია:

მხ. რ.

I პ.	сара –	„მე“	с(ы)
II პ.	уара –	„შენ“ (მკ.)	у(ы)
	бара –	„შენ“ (ქ.)	б(ы)
III პ.	иара –	„ის“ (მკ.)	и(ы)
	лара –	„ის“ (ქ.)	л(ы)
	иара –	„ის“ (ნ., არაგ.)	а

მრ. რ.

I პ.	хара –	„ჩვენ“	х(а)
II პ.	шара –	„თქვენ“	ш(ы)
III პ.	дара –	„ისინი“	р(ы)

ამ პრეფიქსთაგან მხოლოდობითი რიცხვის მეორე და მესამე პირთა პრეფიქსები განარჩევენ მფლობელის გრამატიკულ კლასს. მეორე პირში ერთმანეთს უპირისპირდება მამაკაცისა და ქალის ქვეკლასები, ხოლო მესამე პირში – მამაკაცის, ქალისა და არაგონიერთა (ნივთის) ქვეკლასები. მეორე პირში **н(ы)** პრეფიქსი აღნიშნავს მხოლოდ მდედრობითი სქესის ადამიანებს. უფრო კონკრეტულია დანაწილება მესამე პირში: **и(ы)**- პრეფიქსით აღინიშნება მამაკაცი და მამრობითი სქესისად გაგებული ანთროპომორფული არსებანი (ღმერთი, ანგელოზი, წინასწარმეტყველი, ეშმაკი, ქაჯი, ტყის კაცი), **л(ы)**- პრეფიქსით აღინიშნება ქალი და მდედრობითი სქესისად მიჩნეული ანთროპომორფული არსებანი (ღვთისმშობელი, ალი, ტყის ქალი...), ხოლო **а**- პრეფიქსი აღნიშნავს ყველა არაგონიერ არსებასა და მოვლენას, მიუხედავად იმისა, სულიერია მფლობელი, თუ უსულო:

ნათესაობითი ბრუნვის (კუთვნილების გამომხატველი) პრეფიქსი მიერთვის არა მსაზღვრელს, არამედ საზღვრულს პრეფიქსად: **აჟჟაბ** **л-напы** „გოგოს ხელი“.

თუ სიტყვას მახვილი მოუდის ზოგადობის **a-** პრეფიქსზე, მაშინ კუთვნილებითი პრეფიქსები **ы-** ნახევარხმოვნითაა წარმოდგენილი: **აღა** „თვალი“ **сыла** „ჩემი თვალი“, მაგრამ **აღა** „ძალი“, **ღა** „ჩემი ძალი“.

	მხ. რ.		მრ. რ.
I პირი	с(ы)- шәкәы „ჩემი წიგნი“	I პირი	ха- шәкәы „ჩვენის წიგნი“
	у(ы)- шәкәы „შენი (მკ.) წიგნი“	II პირი	шәы- шәкәы „თქვენი წიგნი“
II პირი	н(ы)- шәкәы „შენი (ქ.) წიგნი“		
	и(ы)- шәкәы „მისი (მკ.) წიგნი“	III პირი	ры- шәкәы „მათი წიგნი“
III პირი	л(ы)- шәкәы „მისი (ქ.) წიგნი“		
	а- шәкәы „მისი (არაგ./ ნივთ.) წიგნი“		

6. გარდაქცევითობის კატეგორია

არსებით სახელთა **გარდაქცევითობის** ფორმები ასრულებს ქართული ენის ვითარებითი ბრუნვის ფუნქციას, თუმცა ბრუნვა არ არის. იგი იწარმოება ზოგადობის **a-** პრეფიქსის გარეშე წარმოდგენილ ფუძეზე **-с** სუფიქსის დართვით: **а-ха́ца** „მამაკაცი“, **хаца́-с** „მამაკაცად“, **а-нџа́р** „იარალი“, **нџа́р-с** „იარაღად“, **ауа́л** „ვალი“, **уа́л-с** „ვალად“.

7. ინსტრუმენტალისის კატეგორია

ინსტრუმენტალისი იწარმოება სახელის ზოგადობის **a-** პრეფიქსამოცილებულ ფორმაზე **-ла** სუფიქსის დართვით. ეს ფორმა ქართულად ვითარებითი ბრუნვით გადმოიცემა: **а-напы** „ხელი“, **напы-ла** „ხელით“, **ашьапы** „ფეხი“, **шьапы-ла** „ფეხით“, **а-еы** „ცხენი“, **еы-ла** „ცხენით“.

მრავლობით რიცხვში მდგარ სახელებთან **-ла** „დამოუკიდებელ ფუძედ“ იქცევა და დაირთავს მრავლობითი რიცხვის კუთვნილებით **ры-** პრეფიქსს, ხოლო არსებითი სახელი წარმოდგენილია მრავლობით

თი რიცხვის ფორმით: **анап-кэа ры-ла** „ხელებით“, **ашап-кэа р-ыла** „ფეხებით“, **ае-кэа ры-ла** „ცხენებით“.

ასევე ფორმდება -**ла** ელემენტი ნაცვალსახელებთან და საკუთარ სახელებთან ერთად ხმარებისას: **сарá сы-ла** „ჩემით“, **уарá уы-ла** „შენით“ (მკ.), **Алиас ны-ла** „ალიასის მეშვეობით“.

8. უქონლობის კატეგორია

უქონლობას გამოხატავს -**да** სუფიქსი, რომელიც სახელის ფუძეს დაერთვის: **ахы** „თავი“, **хы-да** „უთავო“, **аеы** „ცხენი“ **еыда** „უცხენო“, **аоны** „სახლი“, **оны-да** „უსახლო“.

უქონლობის კატეგორიის წარმოებისას, ისევე როგორც ინსტრუმენტალისის კატეგორიაში, სახელს ზოგადობა/განსაზღვრულობის აპრეფიქსი ჩამოსცილდება და მხოლოდ ამის შემდეგ ფორმდება -**да** უქონლობის სუფიქსით. ამგვარ ფორმებს აფხაზურში ზმნიზედური მნიშვნელობაც აქვს.

9. არსებით სახელთა სიტყვაწარმოება

აფხაზურში გვხვდება **ოდენფუძიანი, კომპოზიციით მიღებული** და **აფიქსაციით ნაწარმოები** არსებითი სახელები.

ოდენფუძიანია: **азы** „წყალი“, **ахы** „თავი“, **ацәа** „ვამლი“ და სხვ.

კომპოზიციით (ფუძეთა შეერთებით) მიღებული არსებითი სახელები აფხაზურში მრავლადაა. გვხვდება ორ, სამ და მეტკომპონენტია-ნი კომპოზიტები.

1) ორკომპონენტია-ნი კომპოზიტებია: **абнакәыты** „ხოხობი“ **ábна** „ტყე“, **акәты** „ქათამი“, **ацәымц** „კრაზანა“, **áцә** „ხარი“, **ámц** „ბუზი“, **амцáнз** „ალი“, **ámц** „ცეცხლი“, **áнз** „ენა“.

ეს სახელები შედგება ორი არსებითი სახელისაგან, ამასთან წინამავალი არსებითი სახელი მიმართებითი ზედსართავის ფუნქციით გვევლინება, ამიტომაც წინ უძღვის საზღვრულს, გამოდის მსაზღვრელად.

2) ორკომპონენტია-ნი კომპოზიტები, რომლებიც შედგება არსებითი და ზედსართავი სახელების ფუძეებისაგან: **ауацәапш** „წითური კაცი“, **ауафы** „კაცი, ადამიანი“, **áпш** <**акáпш** „წითური“, **аеейкәа** „შავი ცხენი“, **аеы** „ცხენი“, **аи́кәа** „შავი, **жәрацәгъá** „სიბერე ცუდი“, **ажәрá** „სიბერე“, **áцәга** „ცუდი“.

3) ორკომპონენტია-ნი კომპოზიტები, რომლებიც შედგება ორი არსებითი სახელისაგან და დაკავშირებულია ერთიმეორესთან **и-** კავში-

რით: **აҕеицыка** „პურ-მარილი“, **ача** „პური“, **ацыка** „მარილი“, **ацәейж** „სხეული“, **ацәа** „კანი“, **ажьы** „ხორცი“.

4) ორკომპონენტის კომპოზიტები, რომლებიც შედგება რიცხვითი სახელის ფუძისა და არსებითი სახელისაგან: **а-оы-маа** „არვა“ **о́бá** „ორი“, **амаá** „ხელი“.

5) ორკომპონენტის კომპოზიტები, რომლებიც შედგება სახელური ძირისა და ზმნური ძირისაგან. **ажәапкá** „ანდაზა“, **ажәá** „სიტყვა“, **апкá-рá** „გაჭრა“, **амрагы́лара** „აღმოსავლეთი“, **áмра** „მზე“, **агы́лара** „ადგომა“.

6) სამკომპონენტის კომპოზიტები, რომლებიც შედგება სახელური და ზმნური ფუძეებისაგან: **абы́зкаҭаҭа** „ობობას ქსელი“, **абы́з** „ენა“, **акáҭа** „ბადე“, **ахáра** „ქსოვა“, **лахьы́нцәҭгьа** „უბედური“. **аláхь** „შუბლი“, **а-нцá-рá** „დაწერა“, **áцәьҭа** „ცუდი“.

7) ოთხკომპონენტის კომპოზიტები, რომლებიც შედგება სახელური და ზმნური ფუძეებისაგან. **амышьхәы́лц** „იდაყვი“, **а-ма-пы́** || **а-на-пы́** „ხელი“, **а-шьа-пы́** „ფეხი“, **ахәá** „მოღუნული“, **á-лц-ра** „გამოდრომა“, **аеуапцáршә** „საოფლე, თოქალთო“, **аеы́** „ცხენი“, **а-уапá** „ნაბადი“, **пá** „ქვეშ“, **а-пá-ршә-ра** „ქვეშ დაგება“.

კომპოზიციის (თხზვის) დროს ზოგადობის **а-** პრეფიქსი დაერთვის მხოლოდ ახალი, რთული სიტყვის (კომპოზიტის) პირველ რთულ წევრ ფუძეს.

ავიქსაცია ავხაზურში პროდუქტიულია. ავიქსთა ერთი ნაწილის მნიშვნელობა გამჭვირვალეა, ისინი პრაქტიკულად ნახევარავიქსებს წარმოადგენენ, ზოგი ავიქსის წარმომავლობა კი საგანგებოდაა საკვლევი:

ა) განყენებულ ცნებათა (აბსტრაქტული სახელების) მაწარმოებელი **-ра** სუფიქსი: **ахапá-ра** „ვაჟკაცობა“, **апсара́** „ავხაზობა“

ბ) პროფესიის, მოქმედის აღმნიშვნელი **-оы** სუფიქსი, რომელიც ადამიანის აღმნიშვნელ ძირს ემთხვევა: **арца-оы** „მასწავლებელი“, **апаоы** „მოსწავლე“, **азса-оы** „მოცურავე“...

გ) თვისების, ჩვევის, მანერის ან ხერხის აღმნიშვნელი **-шьá** სუფიქსი: **ауаоы-шьá** „ადამიანობა“, **аказ-шьá** „თვისება, ხასიათი“, **азса-шьá** „ცურვის ხერხი“...

დ) სამოქმედო საგნის ან დანიშნულების **-тә** სუფიქსი, რომელიც ემთხვევა **а-тә** „საკუთრება“ სიტყვის ძირს: **аусý-тә** „სამუშაო, გასაკეთებელი რამ“, **афá-тә** „საჭმელი“, **аитагá-тә** „სათარგმნი“

ე) მოქმედების იარაღის აღმნიშვნელი **-га** სუფიქსი: **ахыс-га** „სასროლი (იარაღი)“, **ажы́-га** „ბარი“, **арцá-га** „სახელმძღვანელო“

ვ) კნინობით-ალერსობითი სახელების -**ჯა** სუფიქსი, რომელიც უკავშირდება **აჯა** „ბებერი, ძველი“ სიტყვის ფუძეს: **атакәа-жа** „დედაბერი“, **алыга-жа** „ბერიკაცი“, **агаза-жа** „ბრიყვი, სულელი“

ზ) ფამილარული მიმართვის -**хит** სუფიქსი, რომელიც მხოლოდ ადამიანის საკუთარ სახელებს დაერთვის: **манча-хит** „ჩემო მანჩა“

თ) ნაშიერთა ან მცირე ზომის საგანთა მაწარმოებელი (დომინუტივის) -**с** სუფიქსი: **асы-с** „ბატკანი“, **азы-с** „თიკანი“, **ахәы-с** „ხბო“

ი) ერთეულის, ცალის აღმნიშვნელი -**к** სუფიქსი, რომელიც განუსაზღვრელობასაც გამოხატავს: **әы-к** „ერთი ცხენი“, **шәкәы-к** „ერთი წიგნი“ **хәх-к** „ერთი ქვა“

კ) ერთეულის ცალის აღმნიშვნელი -**ц** სუფიქსი: **аханы-ц** „ცალი კბილი“, **аңы-ц** „ცალი ფოთოლი“, **ашхы-ц** „ერთი ფუტკარი“.

ლ) სიმცირის აღმნიშვნელი -**ба** სუფიქსი, რომელიც სიმცირისავე აღმნიშვნელ -**с** || > **з** სუფიქსს მოსდევს: **ала-с-ба** „ლეკვი“, **арһы-з-ба** „ჭაბუკი“, **аһхәы-с** „ქალიშვილი“...

მ) ეთნონიმთა, ტომის სახელთა ან სადაურობის მაწარმოებელი -**әа**, სუფიქსი, რომელიც ემთხვევა ადამიანის სადაურობის აღმნიშვნელ -**әа** ძირს: **аһсы-уа** „აფხაზი“, **акырт-уа** „ქართველი“, **агыр-уа** „მეგრელი“...

ნ) გვარსახელთა მაწარმოებლად თავდაპირველად **а-һа** „ვაჟი, ძე“ სიტყვის კუთვნილების პრეფიქსიანი **и-һа** „მისი (მკ.) ძე“ ფორმა დაერთვოდა ძირითად სახელს. ეს წარმოება რამდენიმე გვარსახელს დღესაც აქვს: **Инал-иһа** „ინალის ძე“, **Дадал-иһа** „დადალის ძე“. შემდგომში **иһа** ელემენტი შეერწყა წინამავალ საკუთარ სახელებს, დაიკარგა კუთვნილების **и**- პრეფიქსი, ხოლო **һ**- თანხმოვანი გამჟღერდა. ამ გზით მივიღეთ -**ба** სუფიქსი, რომელიც აფხაზურ გვარსახელთა უმრავლესობას აწარმოებს. **Кыс-ба**, **Цәыц-ба**, **Шынкә-ба**... თუ -**ба** სუფიქსიან გვარს მოსდევს ამ გვარის მამაკაცის სახელი, მაშინ -**ба** სუფიქსი უჩინარდება:

ქალის აღნიშვნისას -**ба** სუფიქსის ნაცვლად -**һа** „ასული“ ფუძე ემატება გვარსახელის ძირითად ნაწილს: **Кәасы-һа**, **Цәыц-һа**...

აფხაზური წარმოშობის რამდენიმე გვარს აწარმოებს კრებითობის -**аа** სუფიქსიც: **Ашәац-аа**, **Бармыш-аа**, **Абгац-аа**... სხვა შემთხვევაში ორი **а** ხმოვნით გადმოიცემა ქართველური წარმოშობის გვარსახელები, რომლებიც ქართულ სალიტერატურო ენაში -**ва** დაბოლოებით გვხვდება: **Читанаа** < ჭითანავა, **Сичинаа** < სიჭინავა...

ო) ადგილის აღმნიშვნელი -**та** სუფიქსი: **әгә-та** „შუა ადგილი, შუაგული“, **агәар-та** „ქართა, საქონლის სადგომი“, **Бзыһ-та** „ბზიფის ხეობა“.

პ) ადგილის აღმნიშვნელია აგრეთვე რთული -**р-та**, -**с-та**, **т-ра** სუფიქსები: **аус-урта** „სამუშაო ადგილი“, **ацәарта** „საწოლი“ **аһхә-рта** „სამკითხველო“

ჟ) ტოპონიმთა მაწარმოებელი **-рыпш** სუფიქსი, რომლის **-р** თანხმოვანი შესაძლოა კუთვნილების პრეფიქსი იყოს, ხოლო **-пш** ელემენტის წარმოშობა გაურკვეველია: **Дә-рыпш** „დურიფში“, **Цанд-рыпш** „ცანდრიფში“... ტოპონიმებს აწარმოებს აგრეთვე რთული **-р-хәа** „მათი გორა, მათი ბორცვი“ ნახევარსუფიქსი: **Цы-рхәа** „ჯირხვა“, **Блабы-рхәа** „ბლაბურხვა“... ორიოდე ტოპონიმში დასტურდება აგრეთვე **-ын||-н** სუფიქსი: **Апс-нын** „აფხაზეთი“, **Агыр-нын** „სამეგრელო“, **Бзып-ын** „ბზიფის აფხაზეთი“.

რ) ნაშრომის, ნაკეთობის აღმნიშვნელი **-мта** სუფიქსი: **афы-мта** „ნაწერი, თხზულება“, **аусу-мта** „ნაშრომი“, **акаца-мта** „ნაკეთობა“

ს) მამრობითი სქესის ცხოველ-ფრინველთა აღმნიშვნელი **-н** ნახევარსუფიქსი: **арна-н** „მამალი“, **акәтә-н** „კვერცი“ სიტყვაშიც.

ტ) სნეულების აღმნიშვნელი **-хь** ნახევარსუფიქსი, რომელიც **ахьаа** „ტკივილი“ სიტყვის ძირს უკავშირდება: **ахь-хь** „თავის ტკივილი, შაკიკი“, **амгәа-хьаа** „მუცლის ტკივილი“, **агәы-хь** „გულის ტკივილი“

უ) ვაზის აღმნიშვნელი ნახევარსუფიქსი **-жь**, რომელიც **ажь** „ყურძენი“ სიტყვას უკავშირდება, **ахәыхәы-жь** „მტრედყურძენა“ **азны-жь** „ზამთრის ყურძენი“, **азы-жь** „წყალყურძენი“.

ნაცვალსახელი

ნაცვალსახელს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება აფხაზურ ენაში. ნაცვალსახელის მეშვეობით გამოიხატება აფხაზურში ე. წ. სახელთა კუთვნილებითი კატეგორია.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, აფხაზურში არ არის ნათესაობითი ბრუნვა და საერთოდ ბრუნვები. ის, რაც სხვა ენებში გამოიხატება ნათესაობით ბრუნვაში დასმული სახელით (ე. ი. კუთვნილება) აფხაზურში გამოიხატება კუთვნილებითი შინაარსის მქონე პრეფიქსებით, ანუ პირის ნაცვალსახელებიდან მომდინარე ფორმანტებით.

კლასოვან-პიროვანი ნაცვალსახელი და კუთვნილებითი ნაცვალსახელის შინაარსის გამოხატვა

მხ. რ.																
I პ.	сара	–	„მე“	–	с(ы)											
II პ.	<table border="0"> <tr> <td rowspan="2">}</td> <td>уара</td> <td>–</td> <td>„შენ“ (მკ.)</td> <td>–</td> <td>у(ы)</td> </tr> <tr> <td>бара</td> <td>–</td> <td>„შენ“ (ქ.)</td> <td>–</td> <td>б(ы)</td> </tr> </table>	}	уара	–	„შენ“ (მკ.)	–	у(ы)	бара	–	„შენ“ (ქ.)	–	б(ы)				
			}	уара	–	„შენ“ (მკ.)	–	у(ы)								
бара	–	„შენ“ (ქ.)		–	б(ы)											
III პ.	иара	–	„ის“ (მკ.)	–	и(ы)											

ლარა – „ის“ (ქ.)	–	ლ(ы)
იარა – „ის“ (ნ., არაგ.)	–	а

მრ. რ.

I პ. хара – „ჩვენ“	х(а)
II პ. шәара – „თქვენ“	шә(ы)
III პ. дара – „ისინი“	р(ы)

ყველა კლასოვან-პიროვანი ნაცვალსახელი შეიძლება გამოყენებული იყოს უფრო მარტივი ფორმითაც, **ра**-ს გარეშე: **са** „მე“, **уа** „შენ“ (მკ.), **ба** „შენ“ (ქ.), **иа** „ის“ (მკ. და არაგ.) **ლა** „ის“ (ქ.), **ха** „ჩვენ“, **шәа** „თქვენ“, **და** „ისინი“...

მრავლობითი რიცხვის **хара** „ჩვენ“ და **шәара** „თქვენ“ ნაცვალსახელების გვერდით გამოიყენება **харт** „ჩვენ“ და **шәарт** „თქვენ“.

„აფხაზური ენის გრამატიკაში“ (ნაწილი დამუშავებულია ხ. ბლაჟუბას მიერ) მითითებულია, რომ **хара**-ს აქვს ინკლუზიური მნიშვნელობა: მოსაუბრე რთავს „ჩვენ“-ში მსმენელსაც, ხოლო ექსკლუზიური მნიშვნელობა, რომელიც მსმენელს გამორიცხავს, მიიღება პირის **хара** „ჩვენ“ ნაცვალსახელზე **-т** (**хар-т**) სუფიქსის დართვით (შდრ. აბაზ. **харабарат** „ჩვენ შენ გარეშე“. ანალოგიურად იწარმოება მეორე პირის ფორმა **шәара** „თქვენ“, **шәар-т** (შდრ. აბაზ. **шәарабарат** „თქვენ ჩემ გარეშე“ (აფხაზური ენის გრამატიკა 1968: 35).

ქართული – „სტუდენტის ხელი“ აფხაზურში იქნება **астудент – инапы...** ქართულის ნათესაობითი ბრუნვის შესაბამისი სუფიქსი მიერთვის არა მსაზღვრელს, არამედ საზღვრულს პრეფიქსად:

ქართ. ქალიშვილ-ის ხელი **აფხაზ.** **аҟәаб л-напы**

თუ სიტყვაში მახვილი მოდის ზოგადობის **а**- პრეფიქსზე, მაშინ კუთვნილებითი პრეფიქსები **ы**-თია წარმოდგენილი:

áла – **сыла** „ჩემი თვალი“

ала́ – **сла́** „ჩემი ძაღლი“

მაგ.: **сарá с-áн и-напы** „მამაჩემის ხელი“

сарá с-áн л-шьаны́ „დედაჩემის ფეხი“

уарá у-фы́за и-хы́ „შენი (მკ.) ამხანაგის თავი“

ასე მიიღება კლასოვან-პიროვან ნაცვალსახელთაგან კუთვნილებების შინაარსის მქონე ნაცვალსახელური პრეფიქსები აფხაზურში.

აფხაზურში დამოუკიდებელი მნიშვნელობის კუთვნილებითი ნაცვალსახელების უქონლობა ჩანაცვლებულია პირ-კლასის ნაცვალსახელთაგან მომდინარე ე. წ. „ი“-ს რიგის პრეფიქსებით (იხ. ზემოთ).

ნაცვალსახელური კუთვნილებითი პრეფიქსები ემთხვევა შესაბამის კლასოვან-პიროვან ნაცვალსახელთა თავკიდურ ელემენტებს, გარდა ორი შემთხვევისა:

მესამე პირის მხოლოებითი რიცხვის კუთვნილებითი **a-** პრეფიქსი განსხვავდება ნივთთა (არაგონიერთა) კლასის მესამე პირის **нара** „ის“ კლასოვან-პიროვანი ნაცვალსახელის **на-** ძირისაგან. ეს **a-** პრეფიქსი იკარგება სინტაგმიდან, თუ საზღვრული სიტყვის წინ უშუალოდ დგას ამ ნიშნით გადმოსაცემი მსაზღვრელი.

მრავლობითი რიცხვის III პირის კუთვნილებითი **p-** ნიშანი, რომელიც არ ემთხვევა შესაბამისი **дара** „ისინი“ ნაცვალსახელის თავკიდურ ელემენტ **д-ს**.

გამოთქმულია მოსაზრება, რომ **дара** „ისინი“ უნდა მომდინარეობდეს „**para**“-დან და დისიმილაციის საფუძველზეა **p-** მიღებული. ამის საილუსტრაციოდ მოყვანილია **и-д-рашәит //и-р-рашәит** „ისინი მარგლავენ“.

ამრიგად პირველადი უნდა ყოფილიყო არა **дара**, არამედ **para** (აფხ. ენის გრამატიკა 1968: 34).

ქ. ლომთათიძე კი ფიქრობს, რომ III პირის მრავლობითის ნიშანი **д-** უნდა ყოფილიყო ისტორიულად და არა **p-** იგი **д-** უნდა მომდინარეობდესო **дара** ნაცვალსახელისაგან (ლომთათიძე 1945).

ამრიგად, სახელურ სინტაგმაში აფხაზურში ასეთ შემთხვევებში დამატებით კლასოვან-პიროვანი ნაცვალსახელიც ან მკუთვნელის აღმნიშვნელი სიტყვაც უნდა იყოს გამოყენებული: **ла(ра)||апхәыс лыцкы капшыуп** „მისი ქალის კაბა წითელია“... ამ დროს ნაცვალსახელი შეიძლება წარმოდგენილი იყოს როგორც სრული, ისე მარტივი სახითაც (გვანცელაძე 2003: 60).

აფხაზურში კუთვნილებითი ნაცვალსახელის როლში ხშირად გვევლინება კუთვნილებითი ნაცვალსახელური პრეფიქსებით გაფორმებული **a-тәы** „კუთვნილება, საკუთრება“ ან **a-хатәы** „თავისი, პირადი“ ფუძეები, რომელთა ამოსავალი მნიშვნელობა დაჩრდილულია.

- са(ра) – стәы** „ჩემი კუთვნილი“
- иа(ра) – итәы** „შენი (მკ.) კუთვნილი“ და ა. შ.
- ха(ра) х-тәы** „ჩვენი კუთვნილი“
- шәа(ра) шә-тәы** „თქვენი კუთვნილი“

ჩვენებითი ნაცვალსახელი

ჩვენებითი ნაცვალსახელი აღნიშნავს მოსაუბრესთან ახლოს ან შორს მყოფობას. ჩვენებითი ნაცვალსახელიც შეიძლება შეგვხვდეს სრული ან შემოკლებული სახით:

მოსაუბრესთან ახლოს მყოფი: **აბრი//არი** „ეს“, **აბართ//ართ** „ესენი“.

მოსაუბრესთან მოშორებით მყოფი, ხილული: **აბნი ანი** „ეგ, ის“, **აბანტ ანტ** „ეგენი, ისინი“.

მოსაუბრესთან შორს მყოფი და უკვე ნაცნობი: ...**უბრი//უი** „ის, იგი“, **უბართ ურტ** „ისინი“.

ჩამოთვლილი ნაცვალსახელები ხშირად ენაცვლება III პირის კლასოვან-პიროვან ნაცვალსახელებს. შესიტყვებაში ყველა ჩვენებითი ნაცვალსახელი მსაზღვრელია და წინ უძღვის საზღვრულს. მაგ.: **აბრი//არი აფნი** „ეს სახლი“, **აბნი//ანი აფნი** „ეგ სახლი“, **უბრი აფნი** „ის სახლი“, **აბართ//ართ აფიკაა** „ეს სახლები“, **აბანტ//ანტ აფიკაა** „ეგ სახლები“, **უბართ//ურტ აფიკაა** „ის სახლები“ (გვანცელაძე 2003: 59).

კითხვითი ნაცვალსახელის შინაარსის გამოხატვა

დამოუკიდებელი კითხვითი ნაცვალსახელი აფხაზურს არ გააჩნია. ამ მნშვნელობით აფხაზური იყენებს **ნა** ძირს, „ნ“-ს რიგის კლასოვან-პიროვანი ნაცვალსახელური წარმოშობის პრეფიქსებით გაფორმებულს:

სარბან სარა? „მე ვინ, რომელი ვარ?“

უარბან უარა? „შენ (მკ.) ვინ, რომელი ხარ?“

ბარბან ბარა? „შენ (ქ.) ვინ, რომელი ხარ?“

დარბან? { **იარა?**
ლარა? „ის (ადამ.) ვინ, რომელია?“

იარბან იარა? „ის (ნ., არაგ.) რა, რომელია?“

ხარბან ხარა? „ჩვენ ვინ, რომელი ვართ?“

შაარბან შაარა? „თქვენ ვინ, რომელი ხართ?“

იარბან დარა? „ისინი ვინ, რომელი არიან?“

იგივე **-ნა** ძირია კითხვით სიტყვაში **იზნან?** „რატომ“, „რისთვის“, ეს ძირი ნაწილაკად ჩართვის დროსაც გვხვდება.

კითხვით ნაცვალსახელებში დიფერენცირებულია ადამიანისა და ნივთის (არაგონიერთა) კატეგორიები, **дарбан?** „ვინ?“ (ადამიანი) და **иарбан?** „რა?“ (ნივთი, არაგონ.).

„ვინ“ ნაცვალსახელის მნიშვნელობის გადმოსაცემად გამოიყენება ადამიანის კლასის კითხვითი -**да < дарбан?** „იგი (ადამ.) რომელი, ვინ (არის)?“ სუფიქსით ნაწარმოები ფორმები:

- сара сызус(та)да?** „მე ვინ ვარ?“
- уара узус(та)да?** „შენ (მკ.) ვინ ხარ?“
- бара бзус(та)да?** „შენ (ქ.) ვინ ხარ? და ა. შ.

კითხვით-კუთვნილებითი „ვისი?“ ნაცვალსახელის მნიშვნელობა აფხაზურში გადმოიცემა საკუთრების აღმნიშვნელ **тәы** ძირზე ადამიანის კლასის კითხვითი -**да** სუფიქსის დართვით:

- сыз(тәы)да?** „მე ვისი ვარ?“
- уз(тәы)да?** „შენ (მკ.) ვისი ხარ?“
- быз(тәы)да?** „შენ (ქ.) ვისი ხარ?“ და ა. შ.

„ვინ?“ და „რა?“ ნაცვალსახელთა მნიშვნელობით იხმარება აგრეთვე დამხმარე **акәзаара** „ყოფნა“ ზმნის კითხვითი კილოს ფორმები:

- сара сзакәы(зе)и?** „მე ვინ, რა ვარ?“
- уара узакәы(зе)и?** „შენ (მკ.) ვინ, რა ხარ?“
- бара бзакә(зе)и?** „შენ (ქ.) ვინ, რა ხარ?“ და ა. შ.

განსაზღვრებითი ნაცვალსახელი

განსაზღვრებითი ნაცვალსახელება: **а-хата** „თვით, თვითონ“, რომელიც იცვლება კლასებისა და პირის მიხედვით:

- с-хата** „მე თვითონ“
- у-хата** „შენ (მკ.) თვითონ“
- б-хата** „შენ (ქ.) თვითონ“ და ა. შ.

дасу/доусы „ყოველი“, **рызагы** „ყველა“, **иззыгы** „ყველა“, **аеа /даеа** „სხვა“, **егы** „სხვა, მეორე“...

განუსაზღვრელობითი ნაცვალსახელი

განუსაზღვრელობითი ნაცვალსახელება: **акы** „რაც, რამე“ (არაგონიერთა კლასის რიცხვით სახელთაგან „ერთი“ მომდინარე), **азы** „ვიდაც, ვინმე“ (გონიერთა კლასის „ერთი“ რიცხვითი სახელისაგან მომდინარე), **акыр** „რამე; რამდენიმე“, **зыр** „ვინმე, ვიდაც, **пытәк**

„რამდენიმე“ (არაგ.) **пѣтык** „რამდენიმე“ (აღამ.), **поуқы/ шыоуқы** „ზოგი, ვინმე“ (გვანცელაძე 2003: 61-63).

ზედსართავი სახელი

აფხაზურ ენაში ზედსართავი სახელი მეტყველების ნაწილთა შორის გამოყოფილია როგორც სემანტიკურ-გრამატიკული კატეგორია, რომელსაც არსებითი სახელის დამახასიათებელი ნიშნებიც აქვს. ესენია ზოგადობის პრეფიქსი **а-**, განუსაზღვრელობის **-к** სუფიქსი, მრავლობითობის **-кәа** სუფიქსი, გარდაქვევითობის **с** სუფიქსი...

მაგ.: **а-капш** „წითელი“ (ზოგადი ფორმა)
капшы-к „რომელიღაც წითელი (განუსაზღვრელი ფორმა)
капш-кәа „წითლები“
капшы-с „წითლ(ად)“...

ზედსართავი სახელი არის ვითარებითი და მიმართებითი. ატრიბუტულ სინტაგმაში ვითარებითი ზედსართავით გამოხატული მსაზღვრელი მოსდევს საზღვრულს: **асы́ шкә́кәа** „თოვლი თეთრი“, **ае́ы́ ды́у ...** „ცხენი დიდი“ და სხვ.

მრავლობით რიცხვში ნივთთა (არაგონიერთა) კატეგორიაში მრავლობითობის **-кәа** სუფიქსით ფორმდება მსაზღვრელი: **ае́ы́ ды́у** „დიდი ცხენი“, **ае́ы́ дү́кәа** „დიდი ცხენები“.

აღამიანის კლასში (გონიერთა კატეგორიაში) კი ადგილი აქვს სხვაობას: აღამიანთა კატეგორიის სახელს მრავლობითში ექნება თავისი **-цаа** სუფიქსი, ან რომელიმე სხვა სუფიქსი, მაგ.: კრებითობის **-ра, -аа...** ხოლო ვითარებითი ზედსართავით გამოხატულ მსაზღვრელს, რომელიც აგრეთვე მოსდევს საზღვრულს, თავისი, ნივთთა (არაგონიერთა) კატეგორიის **-кәа** სუფიქსი: **аха́цаа ды́кәа** „დიდი კაცები“, ზედმიწ.: „კაცები დიდები“... **ае́ы́цаа бзы́акәа** „ამხანაგები კარგები“ **ачкә́ынцаа хә́ы́чкәа** „ბიჭები პატარები“...

ვითარებითი ზედსართავი სახელის ხარისხის ფორმები

ვითარებით ზედსართავ სახელთა შედარებითი ხარისხის ფორმა იწარმოება აღწერით **-аиха** „მეტად“, **ацкы́с** „უფრო, ვიდრე“ დამოუ-

კიდებელ სიტყვათა კუთვნილებითი ფორმის დამატებით. ასეთ შემთხვევაში ზედსართავი სტატიკური ზმნის დაბოლოებას იღებს **ყი ახაца еиха дьун** „ის კაცი უფრო დიდა“, **арй чкэын иарá ицкьыс бзыоуп** „ეს ბიჭი იმაზე უფრო კარგია“...

ვითარებით ზედსართავ სახელთა აღმატებითი ხარისხის ფორმა იწარმოება ინტენსივობის **-за, -зза** სუფიქსებით: **ады** „დიდი“, **иду-зза** „უდიდესი“...

აღმატებითი ხარისხი აღწერთადაც გამოიხატება, ამისათვის გამოყენებულია **даара-за** „ძალიან“, **кырза** „ბევრად“ სიტყვები, რომლებიც დაერთვის სტატიკური ზმნის ფორმის მქონე ვითარებით ზედსართავს: **даара ипшзо-уп** „ძალზე მშვენიერია“ **кырза бзыо-уп** „ძალიან კარგია“.

თვისების ინტენსიურობის გამომხატველია აგრეთვე ვითარებით ზედსართავ სახელებს დართული ხმაბადებითი, ფუძეგარკვევებული სიტყვა-სუფიქსები: **-кэакэара, -цацаара, -хахара, -шьшьыра...**, რომლებიც შესაძლოა **-за** სუფიქსითაც იყოს წარმოდგენილი: **ипшза-кэакэара** „ძალიან ლამაზი“, **икапш-какара-за** „ძალზე წითელი“...

ვითარებითი ზედსართავის ოდნაობით ხარისხს აწარმოებს **цэы-პრეფიქსი. а-цэы-капш** „მოწითალო“, **а-цэы-хэа** „მონაცრისფრო“...

მიმართებითი ზედსართავით გამოხატული მსაზღვრელი წინ უსწრებს საზღვრულს. ასეთი მსაზღვრელ-საზღვრული სუბსტანტიური სინტაგმაა.

მიმართებითი ზედსართავები ავხაზურში სხვა სახელთა ფუძისგანაც შეიძლება იყოს ნაწარმოები. კუთვნილებითობის **-тэы** სუფიქსით, რომელიც **а-тэы** „საკუთრება“ სიტყვიდან მომდინარეობს: **ахáхá-тэы аоны** „ქვის სახლი“, **амфэйтэи гэара** „ხის ღობე“, **тагáлантэи быць** „შემოდგომის ფოთოლი“...

რიცხვითი სახელი

ავხაზურში რიცხვითი სახელი არის რაოდენობითი, რიგობითი, კრებითი, მიახლოებითი, ჯერობის, ჯუფთობის...

რაოდენობითი რიცხვითი სახელი განასხვავებს კლას-კატეგორიას. ნივთის (არაგონიერთა) კლასის რაოდენობითი რიცხვითი სახელის ფუძეს, ორიდან მოყოლებული, ერთვის **-ნა** ან მისგან მომდინარე **-ნა** სუფიქსი, ადამიანის კლასში კი **ნა**-ს ნაცვლად გვაქვს **-ფы**, სამიდან მოყოლებული, რომელიც **ауафы** „ადამიანი“ სიტყვიდან მომდინარედ მი-აჩნია ქ. ლომთათიძეს. ამასთან ზოგადობის **а**- პრეფიქსი რიცხვით სა-

ხელს ჩამომორდება. **-ფი** სუფიქსს შესაძლოა **-კ** განუსაზღვრელობის აფიქსიც დაერთოს **ხ-ფი(კ)** „სამი რომელიღაც ადამიანი“...და სხვ.

არაგონიერი, ნივთი	გონიერი, ადამიანი
აკყ „ერთი“	აჯყ
ფ-ნა „ორი“	ფი-ნა (-კ)
ხ-ნა „სამი“	ხ-ფი (-კ)
ნაშ-ნა „ოთხი“	ნაშ-ფი (-კ)
ხა-ნა „ხუთი“	ხა-ფი (-კ)
ფ-ნა „ექვსი“	ფ-ფი (-კ)
ნაშ-ნა „შვიდი“	ნაშ-ფი (-კ)
აა-ნა „რვა“	აა-ფი (-კ)
ნა-ნა „ცხრა“	ნა-ფი (-კ)
ნაა-ნა „ათი“	ნაა-ფი (-კ)

განსხვავებას ქმნის: „ერთი“ რიცხვითი სახელი არაგონიერთა კლასში **-აკყ**, ადამიანთა კლასში **აჯყ**.

„ორი“ არაგონიერთა კლასში **ფ-ნა**, ადამიანთა კლასში **ფი-ნა**; რიცხვი ორსავე შემთხვევაში არის **ფ** „ორი“, **-ნა** არაგონიერთა (ნივთის), ხოლო **-ნა** ადამიანთა კლასის ნიშანია.

ხ-ნა **ნა** მიღებულია **ნა**-საგან **ნ**-ს **ნა**-დ დაყრუების შედეგად **ხ**-ს მომდევნო პოზიციაში.

თერთმეტიდან მოყოლებული რაოდენობითი რიცხვითი სახელები იხმარება ნივთის (არაგონიერთა) კატეგორიის **-ნა** სუფიქსის გარეშე, ადამიანის (გონიერთა) კლასისათვის კი **-ფი** შენარჩუნებულია.

თერთმეტიდან რიცხვითი სახელი მიიღება ასე: **ნაა** „ათი“, რომელსაც ერთვის ან კავშირით **ნ**, ან უკავშიროდ ერთეულისავე (ათამდე) რიცხვითი სახელის ძირი **-ნა**-ს გარეშე.

არაგონიერთა ნივთთა კლასი	გონიერთა, ადამიანის კლასი
ნაა-ნა > ნაა „თერთმეტი“	ნაა-ნა-ფი(-კ)
ნაა-ნა „თორმეტი“	ნაა-ნა-ფი(-კ)
ნაა-ნა „ცამეტი“	ნაა-ნა-ფი(-კ)
ნაა-ნა-ნა „თოთხმეტი“	ნაა-ნა-ნა-ფი(-კ)
ნაა-ნა „თხუთმეტი“	ნაა-ნა-ფი(-კ)
ნაა-ნა „თექვსმეტი“	ნაა-ნა-ფი(-კ)
ნაა-ნა-ნა „ჩვიდმეტი“	ნაა-ნა-ნა-ფი(-კ)
ნაა-ნა „თვრამეტი“	ნაა-ნა-ფი(-კ)

ze-и-жә „ცხრამეტი“ **ze-и-жә-ფы(-к)**

ოცის შემდგომ „ოცდაცხრამეტის“ ჩათვლით რიცხვითი სახელები იწარმოება შემდეგნაირად: აღებულია „ოცის“ აღმნიშვნელი **ფაჟა** ფუძე და ემატება რიცხვითი სახელები „ერთიდან“ „ცხრამეტამდე“. შუაში ჩაერთვის **и** კავშირი, რომელიც იწვევს **a > еи** ცვლილებას ნაწილობრივი ასიმილაციით და მიიღება:

არაგონიერთა, ნივთთა კლასი

ფაჟა(е)и акы	„ოცდაერთი“
ფაჟა(е)и фба	„ოცდაორი“
ფაჟა(е)и хџа	„ოცდასამი“
ფაჟა(е)и пшььба	„ოცდაოთხი“
ფაჟა(е)и хәба	„ოცდახუთი“
ფაჟა(е)и фьба	„ოცდექვსი“
ფაჟა(е)и бжььба	„ოცდაშვიდი“
ფაჟა(е)и аабა	„ოცდარვა“
ფაჟა(е)и жәба	„ოცდაცხრა“
ფაჟა(е)и жәаба	„ოცდაათი“
ფაჟა(е)и жәениза	„ოცდათერთმეტი“
ფაჟა(е)и жәафа	„ოცდათორმეტი“
ფაჟა(е)и жәаха	„ოცდაცამეტი“
ფაჟა(е)и жәиџш	„ოცდათოთხმეტი“
ფაჟა(е)и жәохә	„ოცდათხუთმეტი“ და ა. შ.

გონიერთა, ადამიანის კლასი

ფაჟა(е)и азәы	„ოცდაერთი“
ფაჟა(е)и фыжә(е)и фыца	„ოცდაორი“
ფაჟა(е)и хфы(-к)	„ოცდასამი“
ფაჟა(е)и пшьфы(-к)	„ოცდაოთხი“
ფაჟა(е)и хәфы(-к)	„ოცდახუთი“

ოცეულთა სახელების წარმოება შემდეგნაირია: „ორმოცს“ აღნიშნავს **ფы-и-ფაჟა** რიცხვითი სახელი (არაგონიერთა, ნივთთა კლასი) ან **ფы-и-ფაჟა-фы(к)** (გონიერთა, ადამიანთა კლასი), „სამოცს“ აღნიშნავს **хы-и-ფაჟა**, „ოთხმოცს“ **пшьы-и-ფაჟა...** და ა. შ. ანუ სიტყვასიტყვით: „ორჯერ ოცი“, „ოთხჯერ ოცი“ და სხვ. **-и** თანხმომავანი აღნიშნავს ჯერობას.

ასეულებს აფხაზურში ასეთი წარმოება აქვს: **шәкы** „100“ **шәкыакы** „ას ერთი“, **шышә** „ორასი“, **хышә** „სამასი“, **жәшә** „ცხრაასი“ და მისთ.

зыкъы „ათასი“, **зыкъышы(к)** „ათასი ადამიანი“ (გონიერთა, ადამიანთა კლასი)

ათასეულებს შორის თვლა ისევე გრძელდება, როგორც ასეულებს შორის.

რიგობითი რიცხვითი სახელი რაოდენობით რიცხვით სახელზე **а-** პრეფიქსის და დანიშნულების **-тәи** სუფიქსის დართვით მიიღება. **а-оша-тәи** „მეორე“, **а-хпә-тәи** „მესამე“ და ა.შ.

რიგობით რიცხვით სახელებში გამოიყენება **-оа** სუფიქსიანი რაოდენობითი რიცხვითი სახელი.

პირველისათვის გამოიყენება **апхьа** „წინ, წინა“ ზმნიზედა, რომელსაც დანიშნულების **-тәи** სუფიქსი დაერთვის: **апхьа-тәи** „პირველი“, ან **р-апхьа-тәи** „მათგან უპირველესი“, სადაც **р-** III პირის მრავლობითობის ნიშანია. ზედმიწევნით: „მათგან უპირველესი“...

წილობითი რიცხვითი სახელი აღწერთად გადმოიცემა: **ошара шаны хәтак** „ერთი მეორედი“, ზედმიწევნით: „ორგან გაყოფილი ერთი ნაწილი“ და სხვ.

თუ წილადის მრიცხველი „ერთია“, მაშინ მნიშვნელის როლში მყოფ რაოდენობით რიცხვით სახელს ერთვის **р-ак** „მათგან ერთი, ერთი მათგანი“ **хпә-р-ак** „ერთი მესამედი“, **пшә-р-ак** „ერთი მეოთხედი“... „ნახევარს“ აღნიშნავს სიტყვა **әнжа: ацә әнжа** „ვამლის ნახევარი“.

კრებითი რიცხვითი სახელი იწარმოება რაოდენობით სახელზე **а-** პრეფიქსის დართვით **а-хәна** „ხუთივე“, **а-жәна** „ათივე“. ასევე **а-** პრეფიქსისა და **-гьы** „ც“ ნაწილაკის დართვით: **а-хәна-гьы** „ხუთივე“, **а-жәна-гьы** „ათივე“...

მიახლოებითი რიცხვითი სახელი მიიღება რაოდენობით რიცხვით სახელზე **акара** „ტოლი, ოდენი“ სიტყვისაგან მომდინარე **-ка** სუფიქსის დართვით: **оша-ка** „ორიოდე რამ“, **оша-ка** „ორიოდე ვინმე“; ან ჩამოთვლით: **оша-хпә** „ორი-სამი რამე“, **оша-хшык** „ორი-სამი ვინმე“.

ჯერობის რიცხვითი სახელი რაოდენობით რიცხვით სახელზე რთული **-н-тә** სუფიქსის დართვით იწარმოება, რომელშიც **-н** ჯერობის სუფიქსია, **-тә** კი დანიშნულების: **оы-н-тә** „ორჯერ“, **хы-н-тә** „სამჯერ“ და ა. შ.

„ერთი“ რიცხვითი სახელისაგან ჯერობის რიცხვითის მისაღებად **за** „ერთი რიცხვითი სახელის 3 ელემენტს ერთვის **-ны-к** სუფიქსები და ვიღებთ **з-ны-к** „ერთხელ“ შინაარსს.

ჯუფთობის სახელები იწარმოება ფუძის გაორკეცებით: **ак-ака** „თითო-თითო რამე“, **ორ-ორი** რამე“, **ор-ორი** რამე“, **ор-ორი** ვინ-მე“, **აკაკა** „თითო-თითოდ“ (არაგონ, ნივთის შესახებ) **აჯაჯა** „თითო-თითოდ“ (გონიერის, ადამიანის შესახებ) **-ა** სუფიქსი, სავარაუდოდ, ინსტრუმენტალისის მაწარმოებელი უნდა იყოს.

ზ მ ნ ა

ავხაზური ზმნა მორფოლოგიურ კატეგორიათა სიუხვით გამოირჩევა. ამ ენას არ გააჩნია ბრუნების სისტემა, ამიტომ ის, რაც სხვა ენებში სახელის ბრუნვათა მეშვეობით აისახება, ავხაზურში ზმნის საშუალებით გადმოიცემა.

მასდარი

მასდარი ავხაზურში ზმნის საწყისი ფორმაა, რომელსაც **a-** თავსართი და **-pa** ბოლოსართი აწარმოებს.

ერთმანეთისაგან განსხვავდება დინამიკური და სტატიკური ზმნის მასდარი.

დინამიკური ზმნის მასდარი ზემოთ აღნიშნული **a-** პრეფიქსისა და **-pa** სუფიქსის მეშვეობით იწარმოება **a-ka-a-pa** „კეთება“, **a-ta-pa** „მიცემა“, **a-p-a-p-a** „სწავლა“...

სტატიკური ზმნის მასდარს დაერთვის **-zaa** ე. წ. მდგომარეობის ხანგრძლივობის, დიურატიულობის აღმნიშვნელი სუფიქსი.

a-ma-zaa-pa „ქონა, ყოლა“, **a-ka-zaa-pa** „ყოფნა-არსებობა“.

ზოგჯერ მასდარი წარმოდგენილია ზოგადობის **a-** პრეფიქსის გარეშე და ასრულებს მიზნის გარემოების როლს. მაგ.: **хьызрацара дцент** „სახელის მოსახვეჭად წავიდა“ (გვანცელაძე 2003: 64).

სტატიკურობა-დინამიკურობა

ზმნეები ავხაზურში ორ რიგად იყოფა: სტატიკური და დინამიკური.

სტატიკურობა-დინამიკურობას ავხაზური ზმნის უღლებისათვის არსებითი მნიშვნელობა აქვს.

სტატიკური ზმნეები

სტატიკურ ზმნებს თავისებური ფუძე აქვთ და ისინი დროთა წარმოების მიხედვით ძალზე შეზღუდულია, აქვთ აწმყო დრო **-п** სუ-

ფიქსით ნაწარმოები და ნამყო განუსაზღვრელი დრო -**н** სუფიქსით ნაწარმოები.

სტატიკური ზმნის ფუძედ შეიძლება გამოყენებული იყოს არსებითი და ზედსართავი სახელის ფუძე (**а**-პრეფიქსჩამოშორებული და დრო-კილოთა, პირ-კლასისა და სხვა კატეგორიათა ნიშნებდართული: **сара сыбзиоуп>сыбзиуп** „მე კარგი ვარ“, **сара сыдыуп** „მე დიდი ვარ“.

-**заа** სუფიქსიანი მასდარისაგან სტატიკური ზმნის წარმოებისას ეს სუფიქსი ძირს ჩამოსცილდება: **а-ка-заа-ра** „ყოფნა, არსებობა“, **сы-ко-уп** „მე ვარ“, **а-ма-заа-ра** „ქონა, ყოლა“, **исы-мо-уп** „ის მე მაქვს, მყავს“.

ზოგჯერ სტატიკური ზმნა დინამიკური ზმნის ფუძისაგანაც იწარმოება, მას შედეგობითი შინაარსი ექნება:

и-ка-с-по-ит „მე რაღაცას ვაკეთებ“.

и-ка-по-уп „იგი გაკეთებულია“.

ამგვარი წარმოებისას დინამიკური გარდამავალი ზმნა სტატიკურ გარდაუვლად იქცევა. სტატიკური ზმნა ყოველთვის გარდაუვალია.

ზოგი ზმნური ფუძე დინამიკურ და სტატიკურ ზმნას ერთდროულად აწარმოებს. მაგ.: **а-тәа-ра** „ჯდომა“, **а-гыла-ра** „დგომა“, **а-цәа-ра** „დაძინება“, **сытәоуп** „ვზივარ“, **сытәоит** „ვჯდები“, **дцәоуп** „სძინავს მას“, **дцәоит** „იძინებს იგი“...

დინამიკური ზმნები

დინამიკური ზმნები იწარმოება საკუთრივ დინამიკურ ზმნათა ფუძეებიდან: **а-ба-ра** „ხედვა“, **а-ца-ра** „წასვლა“, **а-ныл-ра** „წვა“...

გარდა ამისა ნასახელარი სტატიკური ზმნური ფუძეებისაგანაც:

ა) ნასახელარ სტატიკურ ზმნას ერთვის გარდაქცევითობის მაღინამიკურებელი -**ха** სუფიქსი:

а-кәыш „ჭკვიანი“, სტატიკური: **д-ы-кәышуп** „იგი ჭკვიანია“, დინამიკური **д-ы-кәыш-хе-ит** „იგი დაჭკვიანდა“.

ბ) გარდამავალი ნასახელარი დინამიკური ზმნის მისაღებად გამოიყენება **а-тәы** „მონა, საკუთრება“ სიტყვისაგან მომდინარე -**тәы** აფიქსი, რომლის წინ ფუძეში ჩნდება სუბიექტის კლასოვან-პიროვანი პრეფიქსები: **аңза** „ცოცხალი“ – სტატ. **и-ңзиуп-уп** „იგი (არაგ.) ცოცხალია“, დინამიკ. **и-ңза-с-тә-ит** „მე იგი (არაგ.) გავაცოცხლე“.

გ) დინამიკური ზმნის საწარმოებლად გამოიყენება **р-** კაუზატივის პრეფიქსი: **а-иаша** „მართალი“, – სტატ. **и-ашо-уп** „იგი (არაგ.) მართალია“, – დინამიკ. **исы-р-иаше-ит** „მე იგი (არაგ.) გავამართლე“.

დ) გარდამავალი და გარდაუვალი ზმნების ერთი ჯგუფი იყენებს გასადინამიკურებლად დამოუკიდებელ სახელთა ფუძეებისაგან მო-

მდინარე ფუბე-წინდებულეებზე დართულ ძირ-სუფიქსებს: **-па, -х, -ла, -ц...** **а-кә-па-ра** „რამეზე დადება“, **ақәы-х-ра** „ზედაპირიდან აღება“, **а-кә-ла-ра** „რამეზე ასვლა“, **а-кәы-п-ра** „რაიმეიდან გამოსვლა“.

-па, -х სუფიქსები გარდამავალ, ხოლო **-ла, -п** სუფიქსები გარდაუვალ ზმნებს ახასიათებს.

პირის, კლასისა და რიცხვის კატეგორია აფხაზურში

გარდამავლობა, ინვერსია

ქვემოთ წარმოდგენილი მსჯელობა ძირითადად **ქ. ლომთათიძის** დებულებებს ემყარება:

აფხაზური ენის ზმნას პიროვან-კლასოვანი უღვლილება ახასიათებს, რაც კლასოვანი უღვლილების განვითარების შედეგია (ჩიქობავა 1953: 51-63; 131, 181).

ისევე, როგორც ქართველურ ენებში, აფხაზურშიც ზმნა პოლიპერსონალურია; იგი ასახავს სუბიექტისა და ორივე ობიექტის პირს. თუ ქართველურ ენებში ზმნას შეუძლია მხოლოდ ორი პირის და მესამის რიცხვის (ძვ. ქართულში) მორფოლოგიური ნიშნის შეგუება, აფხაზურ ზმნას ერთსა და იმავე დროს სამი და მეტი მორფოლოგიური პირის აფიქსის ასახვა ძალუძს.

პირის, კლასისა და რიცხვის ნიშნები აფხაზურ ზმნაში პრეფიქსებია. ერთადერთი გამონაკლისია ნივთთა კლასის მრავლობითობის **-кәа** სუფიქსის გამოვლენა ზმნაში, გარკვეულ შემთხვევებში.

აფხაზური ზმნის ერთ-ერთი უმთავრესი კატეგორიაა ადამიანისა და ნივთთა კლასის კატეგორია.

გრამატიკულ კლასებს ზმნა განარჩევს მხოლოდითი რიცხვის II და III პირში; მხოლოდითი რიცხვის II პირში ზმნა ასხვავებს მამაკაცისა და ქალის ქვეკლასებს: მკ. ქვეკლასის ნიშანია **у-**, ხოლო ქ. ქვეკლასის ნიშანი არის **н-**; **у-цонт** „შენ (მკ.) მიდიხარ“, **н-цонт** „შენ (ქ.) მიდიხარ“...

მხოლოდითი რიცხვის III პირში ზმნა განარჩევს ადამიანთა კლასს (მკ.-ისა და ქ.-ისას ერთად), მკ.-ის ქვეკლასს, ქ.-ის ქვეკლასს, ნივთთა კლასს. ადამიანთა (გაუდიფერენცირებლად) კლასის ფორმანტია **п-**, მკ.-ის ქვეკლასს აღნიშნავს პრეფიქსი **и-**, ქ.-ის ქვეკლასს კი **п-**; ნივთის კლასის მაჩვენებლებია **и-, а-,на-** პრეფიქსები...

აღნიშნული აფიქსები კლასის ჩვენების გარდა, გამოხატავენ აგრეთვე, სუბიექტისა და ობიექტების პირსა და რიცხვს.

აფხაზურში გამოყოფენ პირისა და კლასის ნიშანთა ორ წყებას:

პირის ნიშანთა ის წყება, რომელიც III პირში განარჩევს მკ.-ისა და ქ.-ის კლასებსა (ცალ-ცალკე) და ნივთთა კლასს, პირობითად წოდებულია „ჩ“-ს რიგად (ქ.-ის ქვეკლასის აფიქსის **ჩ**-ს მიხედვით), ხოლო მეორე რიგი აფიქსებისა, რომელიც III პირში განარჩევს მკ.-ის (გაუდიფერენცირებლად) კლასს, ადამიანს (პიროვნებას) და ნივთს (საგანს) სახელდებულია „ძ“-ს რიგად. ადამიანის (გონიერის) კლასის აფიქს „ძ“-ს მიხედვით (ლომთათიძე 1942: 389-392; დირი 1907: 76, 77; ლომთათიძე 1967; ამიჭბა 1984; შაყრილი 1961; აფხაზური ენის გრამატიკა 1968).

პირის, კლასისა და რიცხვის ნიშანთა სქემა:

„ჩ“		„ძ“		
	მბ. რ.	მრ. რ.	მბ. რ.	მრ. რ.
Iპ.	ც -/3-	ხ(ა) -/აა	ც -	ხა -
IIპ.	ყ - (მკ. კ.) ჩ - (ქ. კ.)	შა -	ყ - (მკ. კ.) ჩ - (ქ. კ.)	შა -
IIIპ.	ი - (მკ. კ.) ჩ - (ქ. კ.) ა -/აა- (არაგონ. კ.)	რ -/ა-	ა - (ადამ. კ.) ი - (არაგონ კ.)	ი -

იმისდა მიხედვით, თუ რომელი პირის ნიშანი დგას ზმნის ძირის წინ და რომელი იცვლება პირისა და კლასის მიხედვით, სუბიექტისა თუ ობიექტისა, პირის ნიშანთა წყობა იქნება სუბიექტური ან ობიექტური.

წყობა სუბიექტურია, თუ ზმნის ძირის წინ რეალური და გრამატიკული სუბიექტის ნიშანი დგას და ეს ნიშანი პირისა და კლასის მიხედვით იცვლება. სუბიექტური წყობა გარდამავალ ზმნებში გვხვდება.

წყობა ობიექტურია, თუ ზმნის ფუძის წინ ობიექტის ნიშანი დგას და ეს ნიშანი პირისა და კლასის მიხედვით იცვლება. ობიექტური წყობა გარდაუვალ და ინვერსიულ ზმნებს ახასიათებს.

აფხაზური ზმნის ფორმებში გამოიყოფენ ე. წ. მიმართებით ნაცვალსახელებს, მიმართებით პრეფიქსებს. ეს პრეფიქსები განარჩევს „ძ“-სა და „ჩ“-ს რიგს; იხმარება მიმღეობურ წარმოებაში პირ-კლასის აფიქსთა ნაცვლად: „ძ“-ს რიგის აფიქსთა ნაცვლად იხმარება **ი**- სამიმართებო პრეფიქსი, „ჩ“-ს რიგის აფიქსთა ნაცვლად **ჰ**- სამიმართებო პრეფიქსი: **ი-ჩ-ბო** „რასაც ხედავს“, **ი-ჩა-ჰ-ბო** „ვინც აკეთებს“...

პირის ნიშანთაგან განსხვავებით, **ი**- და **ჰ**- პრეფიქსები პირს, კლასსა და რიცხვს არ განარჩევს... სახელური მრავლობითობის ნიშანი

ამ წარმოებებშიც დაერთვის ზმნას და რიცხვს გამოხატავს. ასეთივე წარმოება დადასტურებულია ადიღურშიც. ეს ფორმები სიტყვა-წინა-დადებებს წარმოადგენენ მიმღობის ფუნქციით (ლომთათიძე 1942).

აფხაზურში არ არის ქართველურ ენათა მსგავსი პირის ნიშანთა დიფერენციაცია სუბიექტურ და ობიექტურ ნიშნებად, მაგრამ ჩანასახის სახით ასეთი დაპირისპირება მაინც გვაქვს: (შდრ. **на**- პრეფიქსი, რომელიც მხოლოდ გარდამავალი ზმნის სუბიექტს აღნიშნავს).

პირისა და კლასის ნიშნები აფხაზურში სუბიექტის აღსანიშნავადც გამოიყენება და ობიექტის აღსანიშნავადაც.

მათი სხვადასხვა როლში გამოსვლა დამოკიდებულია ზმნის გარდამავლობაზე.

სინტაქსური ფუნქციის მიხედვით „**д**“-ს რიგის პირის ნიშნები გამოყენებულია: ა) გარდაუვალ ზმნათა სუბიექტისა და ბ) გარდამავალ ზმნათა პირდაპირი ობიექტის გამოსახატავად. ხოლო „**н**“-ს რიგის პირის ნიშნები: ა) გარდამავალ ზმნათა სუბიექტისა, ბ) ირიბი ობიექტისა და გ) გარკვეული ნაწილაკის დართვით ინსტრუმენტალობის გამოსახატავად.

აფხაზურ ზმნას პირ-კლასის ნიშნები თავში მოუდის. მათი ადგილი მკაცრად განსაზღვრულია:

ზმნის მთლიან ფორმაში პირველ ადგილას ყოველთვის „**д**“-ს რიგის აფიქსები გამოდის, მათ მოსდევს „**н**“-ს რიგის აფიქსები.

გარდაუვალ ზმნაში პირველ ადგილას არის სუბიექტის ნიშანი „**д**“-ს რიგისა, II ადგილას ირიბი ობიექტის ნიშანი „**н**“-ს რიგისა: **д-н-шьталоит** „იგი (გონ.) შენ (ქ.) მოგსდევს“.

გარდამავალ ორპირიან ზმნაში პირველ ადგილას არის უახლოესი (პირდაპირი) ობიექტის ნიშანი „**д**“-ს რიგისა, ხოლო II ადგილას სუბიექტის ნიშანი „**н**“-ს რიგისა.

გარდამავალ სამპირიან ზმნაში პირველ ადგილას დგას უახლოესი (პირდაპირი) ობიექტის ნიშანი „**д**“-ს რიგისა, მას მოსდევს ირიბი ობიექტის და სუბიექტის ნიშნები „**н**“-ს რიგისა: **н-у-с-тоит** „მე შენ (მკ.) გაძლევ მას (ნ.)“.

ზოგ ზმნას პირის ნიშნების ინვერსიული წყობა ახასიათებს. ინვერსიულია გრძნობა-აღქმის, კუთვნილების გამომხატველი და ზოგი სხვა ზმნა.

ინვერსიულ ზმნაში გრამატიკული სუბიექტის პირის ნიშანი აღნიშნავს რეალურ ობიექტს, ხოლო გრამატიკული ირიბი ობიექტის ნიშნით რეალური სუბიექტია გამოხატული. ინვერსიული ზმნები გარდაუვალია, ისინი სტატიკურიც შეიძლება იყოს და დინამიკურიც. ინვერ-

სიულ ზმნებში გარდამავალ ზმნათა მსგავსად, რეალური სუბიექტი „**д**“-ს რიგის აფიქსებით გამოიხატება, მაგრამ „**п**“-ს რიგის აფიქსებით სინამდვილეში ირიბი ობიექტია გადმოცემული.

ყველა გარდამავალი ზმნა ზოგ ზმნურ კატეგორიაში (პოტენციალისი, უნებურობა) ინვერსიული, ე. ი. გარდაუვალი ხდება.

აფხაზურში, როგორც აღვნიშნეთ, პირისა და კლასის ნიშნები პრეფიქსებია ორსავე რიცხვში. რთულფუძიან გარდამავალ ზმნაში სუბიექტის პირის ნიშანი განკვეთს ფუძეს და ძირის წინ აღმოჩნდება: **и-ка-с-цент** „მე ის გავაკეთე“, **акацара** „კეთება“.

ეს მოვლენა იმდენად სისტემატური ხასიათისაა, რომ აფხაზური ზმნის გარდამავლობის ერთ-ერთ ნიშნადაა მიჩნეული.

ნივთის კლასის სუბიექტის პირის ნიშნად გარდამავალ განკვეთილ ზმნებში გვხვდება **на**-ფორმანტი: **ацма и-ка-на-цент** – „თხამ გააკეთა“... (ლომთათიძე 1942).

სათანადო ფონეტიკურ გარემოში პირისა და რიცხვის ნიშნებს ცვლილება მოსდით:

I სუბიექტური პირის ნიშანს მხოლობითსა და მრავლობითში და II სუბიექტური პირისა და რიცხვის ნიშანს: **с-, х-, шә-** გარდამავალ ზმნაში მჟღერი თანხმოვნით დაწყებულ ფუძეთა წინ მოსდის ასიმილაცია: **с > з, х > аа, шә > жә**...

როგორც ქ. ლომთათიძემ გაარკვია, პირის ნიშანთა გამჟღერება ხდება მხოლოდ გარდამავალ ზმნებთან. აბაზური ენის დიალექტებში აღნიშნულ მოვლენას (იგულისხმება პირის ნიშანთა გამჟღერება) ადგილი აქვს მკვეთრი თანხმოვნით დაწყებულ ზმნაშიც. აფხაზურში გამჟღერებული პირის ნიშანი ზოგჯერ მაშინაც გვხვდება, როდესაც საამისო პირობა არ არსებობს: **дзымбент < дсымбент** „იგი ვერ (არ) ვნახე“, ეს ფაქტები (უკანასკნელს მკვლევარი დადებით ფორმათა ანალოგიით ხსნის) ქ. ლომთათიძეს ამ მოვლენის (პირის ნიშანთა გამჟღერების) უნიფიკაციის მომასწავლებლად მიაჩნია.

„**п**“-ს რიგის III პირის მრავლობითობის ნიშანი **р-**, კაუზატივის კატეგორიის მაწარმოებელ **р-** ფორმანტთან შეხვედრისას განიცდის დისიმილაციას: **р > д**... ქ. ლომთათიძის აზრით, ამ ფონეტიკურ მოვლენას აქვს გარკვეული მორფოლოგიური საფუძველი: – „ეს აფიქსები წარმოშობით ერთნი ჩანს, შემდგომ ფუნქციურად განსხვავებული... კაუზატივის აფიქსიც იგივე მრავლობითობის აფიქსი უნდა ყოფილიყო... შესაძლოა, დისიმილაციის ამ ფაქტით შემოგვენახა პირის ნიშნის მოსალოდნელი სახეობა (ლომთათიძე 1945: 91).“

ცალკე აღნიშვნის ღირსია აფხაზურში მრავლობითობის ასახვა ზმნაში **-კაა** ნივთთა კლასის მრავლობითობის მაწარმოებელი ფორმანტი: **и́каспеит** „მე ის გავაკეთე“, **и́каспакаэит** „მე ისინი გავაკეთე“. ამ საკითხს სპეციალური გამოკვლევა მიუძღვნა რ. ჯანაშიამ (ჯანაშია 1964).

-კაა სუფიქსი იხმარება აფხაზურში ყველანაირ ზმნასთან. მისი ხმარება ფაკულტატურია, იგი დაერთვის ზმნის ფუძეს დროის მაწარმოებელთა წინ და აღნიშნავს: 1) პირდაპირი ობიექტის სიმრავლეს, 2) გარდაუვალი ზმნის სუბიექტის სიმრავლეს, 3) გარდამავალი ზმნის სუბიექტის სიმრავლეს, 4) ირიბი ობიექტის სიმრავლეს, 5) მოქმედების მრავალგზისობას.

ამ შემთხვევებიდან აფხაზურისათვის ყველაზე ნიშანდობლივია პირდაპირი ობიექტისა და გარდაუვალი ზმნის სუბიექტის სიმრავლის აღნიშვნა **-კაა** სუფიქსით; ე. ი. „**д**“-ს რიგის აფიქსებით გამოხატულ პირთა მრავლობითობა. შდრ.: ძველი ქართულის ვითარება: **-ენ** სუფიქსით პირდაპირი ობიექტისა და ზოგჯერ გარდაუვალი ზმნის სუბიექტის მრავლობითობის ასახვა ზმნაში.

რ. ჯანაშიას აზრით, III პირში **-კაა** სუფიქსის დართვა იმითაა გამოწვეული, რომ „**д**“-ს რიგის III პირის მრავლობითობა გამოიხატება ერთი **и**- ფორმანტით, როცა მხოლოდობით რიცხვში იმავე რიგში ორი: **д**- და **и**- ფორმანტი გვაქვს – ერთი ადამიანისა და მეორე ნივთისათვის.

„**д**“-ს რიგის აფიქსებით გადმოცემულ პირთა სიმრავლის აღსა-ნიშნავად **-კაა** სუფიქსის გამოყენება აფხაზურისათვის ნაკლებ დამახასიათებელი, მეორეული მოვლენაა (ჯანაშია 1964: 247-251).

აფხაზური ზმნისათვის დამახასიათებელია აგრეთვე ისეთი შემთხვევები (განპირობებული სხვადასხვა მიზეზებით), როდესაც ზმნაში სუბიექტისა ან რომელიმე ობიექტის პირი არ აისახება:

სუბიექტის პირი არ ჩანს გარდამავალ ზმნაში:

- ა) აბსოლუტივში,
- ბ) დადებით ბრძანებითში.

ა) აბსოლუტივში ზმნის სუბიექტის ნიშანი არ ჩანს, მომდევნო ზმნის საშუალებით ირკვევა, რომელი პირია მოქმედი: **и-ка-с-пеит** – „მე გავაკეთე“ – პირიანი ფორმაა, **и-кацаны с-ааит** – „კეთებით მოვედი“ – აბსოლუტივია.

აბსოლუტივში სუბიექტის პირის ნიშნის უქონლობა გარდამავალ ზმნაში ქ. ლომთათიძეს იმ უძველეს მოვლენად მიაჩნია, როდესაც გარდამავალ ზმნაში მხოლოდ პირდაპირი ობიექტის პირი აღინიშნებოდა (ლომთათიძე 1948: 4-13).

... ცალკე უნდა აღინიშნოს, რომ ლოკალური პრევერბები ირიბ ობიექტს შეიწყობენ კონკრეტული (განსაზღვრული) შინაარსით გამოყენებისას, ხოლო უობიექტოდ წარმოგვიდგებიან, როცა ისინი განზოგადებულად (განუსაზღვრელი შინაარსით) იხმარება: შდრ.: **ашә амаа а-ҧы-и-жәент** – „კარის სახელური მოჰკლიჯა“, **Илымхакәа ҧы-и-жәент** „ყურები ააგლიჯა“.

შეიძლება ზოგჯერ ირიბი ობიექტის პირის ნიშანი მორფემისეულ ხმოვანთა შერწყმის საფუძველზე იყოს გაუჩინარებული; ამის ნიადაგზე წარმოქმნილ რთულ, შერწყმულ მორფემაში იგი უთუოდ დაცულად უნდა ჩაითვალოს (ლომთათიძე 1982: 60, 61).

პირის ნიშნები აფხაზურში პირის ნაცვალსახელთაგან მომდინარეობს. ეს ფაქტი ჯერ კიდევ უსლარმა აღნიშნა. სამეცნიერო ლიტერატურაში ეს დებულება გაზიარებულია (უსლარი 1862: 15).

პირის ნაცვალსახელებში კი თავკიდურა თანხმოვანთა სახით კლას-კატეგორიის ზოგი ფორმანტი შემოგვენახა (ჩიქობავა 1953).

აფხაზურში, როგორც აღვნიშნეთ, წარმოდგენილია უღვლილების კლასოვან-პიროვანი ტიპი. აფხაზურ ენაში პოლიპერსონალური ზმნის წარმოქმნა ხდებოდა კლასოვანი უღვლილების თანდათანობითი მოშლისა და პიროვანი უღვლილების თანდათანობითი ჩამოყალიბების პროცესში (როგავა 1953: 443).

აფხაზურმა ენამ კლასოვანი უღვლილებიდან კლასოვან-პიროვან უღვლილებაზე გადასასვლელად გამოიყენა პრეფიქსული გზა. „ჩ“-ს რიგის აფიქსები „ჩ“-ს რიგის აფიქსთა ფონეტიკურ სახესხვაობას წარმოადგენს; შემდეგ მოხდა მათი გამოყენება უკვე პირის ნიშნებად (გ. თოფურია 1962: 55).

აფხაზურ ზმნაში მონოპერსონალიზმის დროისაა „ჩ“-ს რიგის აფიქსები, რომლებიც ახლა ადამიანის კლასს აღნიშნავს (ანდლულაძე 1968: 149). ისტორიულად „ჩ“ აფიქსი ნივთის კლასის აღმნიშვნელი უნდა ყოფილიყო (როგავა 1954: 9-12; როგავა 1953: 443, 447).

აფხაზურში კლასებად დაყოფას საფუძველად ედო დაყოფა პიროვნებისა და საგნის კლასებად.

ნივთთა კლასის აფიქსით ჯერ ქალის, ხოლო შემდეგ საერთოდ ადამიანის კლასის აღნიშვნა იბერიულ-კავკასიურ ენათათვის დამახასიათებელია. აფხაზურში ნივთთა კლასის **ჩ**- ნიშანი ადამიანთა კატეგორიის აღსანიშნავადაა გამოყენებული; **ჩ**- ნიშნის ნივთთა კლასის ნიშნიდან მომდინარეობას ადასტურებს მისი (**ჩ**- ფორმანტის) გამოვლენა III პირის მრავლობითობის ნიშნად კაუზატივის კატეგორიის წარმოებაში (ლომთათიძე 1945). ხოლო საერთო წესის მიხედვით, იბე-

რიულ-კავკასიურ ენებში მრავლობითობის ნიშანი ადამიანთა კატეგორიის ნიშნიდან არ მიიღება, ე. ი. **ძ**- ნივთისა იყო (ანდლულაძე 1968: 151).

ნივთთა კლასიდან **ძ**- ნიშანი ადამიანთა კატეგორიაში გადმოვიდა ჯერ ქალის კლასის აღსანიშნავად და შემდეგ განზოგადდა ადამიანის კატეგორიის ნიშნად.

ნ- ნიშანი აფხაზურში უნდა ყოფილიყო ქალის კატეგორიის საერთო ნიშანი პირების გარჩევამდე. ადილ. **ფ-ბ° > ბ-ბ°** – „ქალი“, შდრ.: **ბ°** – „მამაკაცი“, აფხაზურში ქალის კლასი II პირში გამოიხატება **ნ**- ნიშნით, II პირის მამაკაცის **ყ**- ნიშანი გენეტურად უკავშირდება საერთო იბერიულ-კავკასიურ „ვ“- ნიშანს: ხუნძ. ვუგო – „ვარ“, ქართვ. ვარ. ზან. ვორექ – „ვარ“, სვან. ხვარი – „ვარ“ (როგავა 1954: 10).

ქ. ლომთათიძის აზრით, აბსოლუტივის კატეგორია წინ უსწრებს დროის კატეგორიას. დროის ჩამოყალიბებასთან ერთად, თავი იჩინა სუბიექტის პირმაც ზმნაში. ამ ნიადაგზე ერთმანეთს დაუპირისპირდა:

აბსოლუტივი – **ძ(ы)-ნა-ны** – „იგი (ად.) ნახვით“...

ნამყო განუსაზღვრელი – **ды-з-на-н** – „მე ვნახე იგი“

ბ) აფხაზური გარდამავალი ზმნის დადებითი ბრძანებითის ფორმაში არ აისახება სუბიექტის პირი:

и-ка-у-цеит – „შენ (მკ.) გააკეთე ის (ნ.)“

и-ка-па! – „გაკეთე! ის (ნ.)“...

ქ. ლომთათიძე უშვებს, რომ ბრძანებითისა და აბსოლუტივის წარმოების პრინციპს შორის გარკვეული კავშირი უნდა იყოს სუბიექტის გამოუხატველობის მხრივ; ... სუბიექტის პირის გაჩენა გარდამავალ ზმნაში მეორეული მოვლენაა. თავდაპირველად გარდაუვალ ზმნაში გამოიხატებოდა სუბიექტის პირი, გარდამავალში პირდაპირი ობიექტისა, ისევე, როგორც სხვა კავკასიურ ენებში. ე. ი. აფხაზური გარდამავალი ზმნაც ნეიტრალურია გვართა მიხედვით (ლომთათიძე 1942: 12). შესაძლოა, აფხაზურ ზმნაში გაუჩინარდეს ნივთის კლასის III პირის უახლოესი ობიექტის ნიშანი, თუ ზმნის ფორმას წინ უძღვის ნაცვალსახელი, ან არსებითი სახელი:

ача (и)-у-с-тоит „მე შენ (მკ.) პურს გაძლევ“ შებრუნებულ წყობაში უახლოესი (პირდ.) ობიექტის ნიშანი აღდგება: **и-у-с-тоит ача** – „გაძლევ პურს“.

ირიბი ობიექტის ნიშანი შეიძლება არ ახლდეს ზოგ პრევერბიან ზმნას. ეს იმაზეა დამოკიდებული, თუ როგორი შინაარსით არის პრევერბი გამოყენებული ზმნაში: კონკრეტულითა თუ განზოგადებულით.

ვ. კონჯარიას აზრით, პირველად აფხაზურში ...**yapa** ნაცვალსახელით აღინიშნებოდა როგორც ქალი, ისე კაცი (**в**- ადამიანს ნიშნავდა საერთოდ) თანდათან ... ფორმანტმა დაიწყო მკ. კლასის II პირის ნიშნის ფუნქციის შესრულება (კონჯარია 1963: 391, 392).

н, რომელიც I გრამატიკულ კლასს, ნივთთა კლასს და აქედან მრავლობით რიცხვს გამოხატავს, ერთი და იგივე ოდენობა უნდა იყოს ისტორიულად და ნივთთა კლასის **р**- დ-ს უნდა უკავშირდებოდეს... საფიქრებელია, ნივთთა კლასის **на > а** უკავშირდებოდეს იმავე დ-ს. **а**-ს ნივთთა კლასის ფუნქცია **н**-ს დაკარგვის შემდეგ უნდა ჰქონდეს მიღებული, თავდაპირველად იგი კლასის ნიშნის თანმდევი თანხმოვანი უნდა ყოფილიყო (შდრ. **ჭა, და, ლა...**)“ (ანდლულამე 1968: 151).

აფხაზურისათვის ნავარაუდევია ოთხკლასიანი ამოსავალი სისტემა:

I	в > у ...
II	д > л
III	н(а) > а
IV	д р н

პირისა და კლასის ნიშანთა წარმოშობის თაობაზე, როგორც ვხედავთ, ძირითადად, ერთი აზრისანი არიან მკვლევრები: პირისა და კლასის ნიშნები კლასის ნიშანთაგან და პირის ნაცვალსახელთაგან მომდინარეობს.

ტაპანთურში პირისა და კლასის ნიშნები იგივეა, რაც აფხაზურში, აქაც ორი რიგი გამოიყოფა პირისა და კლასის ნიშნებისა (იმავე პრინციპით): „**д**“-ს რიგი, „**л**“-ს რიგი.

გარდამავალ მჟღერი თანხმოვნით დაწყებულ ზმნასთან, აფხაზურის მსგავსად, ტაპანთურშიც I სუბიექტური პირის ნიშანი მხოლოდობითში და I და II სუბიექტური პირის ნიშნები მრავლობითში მჟღერდება. ტაპანთურში გამჟღერებას იწვევს მკვეთრი თანხმოვნით დაწყებული ერთი **акъабара** – „ბანა“ ზმნაც (ლომთათიძე 1944).

ტაპანთურში დაცულია ის მჟღერი – **ф** – სპირანტი, რომლისგანაც მომდინარეობს აფხაზური **х > аа** (I პირის ნიშანი მრავლობით რიცხვში): **ита-ф-цың** – „მას (ნ.) შიგ ჩავაგდებთ“ (ლომთათიძე 1944: §40).

აფხაზურში III პირის სუბიექტის ნიშნად ნივთთა კლასში (თუ ზმნა გარდამავალი სამპირიანია, ან ორპირიანი რთულფუძიანი) გვევლინება **на**- პრეფიქსი. დანარჩენ შემთხვევებში არის **а**-. ტაპანთურშიც ასეა, მაგრამ აქ ზმნებს უფრო ახასიათებთ წინდებულისანი ფორმები. პირის ნიშანიც ასეთ შემთხვევაში ექცევა წინდებულის შემდეგ და რთული ფუძის მქონე ზმნათა მსგავსად, ნივთთა კლასის სუბიექტის

პირის ნიშანი წარმოგვიდგება **на**-ს და არა **а**-ს სახით: **ачы даннаба** – „ის (ად.) ცხენმა როცა დაინახა“.

на- ფორმანტი ა. გენკოს **а**- ფორმანტისაგან მიღებულად მიაჩნია სინტაგმის არასწორი დაყოფის პირობებში (გენკო 1955: 191).

ტაპანთურში წარმოდგენილი პირის, კლასისა და რიცხვის გამოხატვის სისტემა ზმნურ ფორმაში მატერიალურადაც და აგებულების პრინციპითაც სავსებით ემთხვევა აფხაზურისას.

თითქმის ასეთივე ვითარებაა აშხარულშიც:

1. ზოგჯერ აშხარულში **а**- კლასის ნიშნის მაგიერ **и**- იხმარება, რაც შემთხვევითი ფაქტის შთაბეჭდილებას ახდენს: **ашә ичәы ааихт** – „იგი (ნ.) კართან მოვიდა“. ეს შეიძლება ადიღურის გავლენით აიხსნას.

2. „სხვა“ – სიტყვა ყველა დიალექტში ხან **дача**-ს სახითაა, ხან **ача**-ს სახით. აშხარულში დასტურდება **рачак**, რაც „д“-ს გრამატიკული კლასის ნიშნად კვალიფიკაციას უეჭველს ხდის.

3. აშხარულში I პირის ნიშნის გაუმჟღერებელი სახეობაც დასტურდება მრავლობით რიცხვში: **ихажәып** – „დავლევთ“...

4. ზმნის უარყოფით ფორმაში, სადაც გამჟღერების პირობა მოხსნილია, ხშირად გვხვდება პირის ნიშნის გამჟღერებული სახეობა (ლომთათიძე 1954: §35).

ტაპანთური და აშხარული დიალექტები უმნიშვნელო გადახრათა მიუხედავად, მიჰყვება აფხაზურ ენას პირის, კლასისა და რიცხვის კატეგორიათა წარმოების საკითხში.

წარმოქმნის კატეგორიები

პირთა რაოდენობის ზრდასთან ერთად, აფხაზურ-ადიღურ ენათათვის დამახასიათებელ პოლიპერსონალურ ზმნას საშუალება ეძლევა გამოხატოს ნაირგვარი მიმართება სუბიექტურ და ობიექტურ, ან ობიექტურ პირებს შორის. ზმნაში მორფოლოგიური ნიშნით გამოხატული, პირებს შორის არსებული ურთიერთმიმართება ქმნის იბერიულ-კავკასიურ ენათა ზმნის მორფოლოგიურ და სიტყვაწარმოებით კატეგორიათა მრავალფეროვნებას.

აფხაზურ-ადიღური ენების რელატიურ (და ზოგჯერ აბსოლუტურ ზმნასაც) უღლების კატეგორიათა – პირის, კლასის, რიცხვის გარდა მოეპოვება წარმოქმნის კატეგორიები: ქცევის, პოტენციალის, უნებურობის, კაუზატივისა და საურთიერთო-სათანაო.

ქცევის კატეგორია

აფხაზური ენის ზმნას ახასიათებს ქცევის კატეგორია.

აფხაზურში ქცევის კატეგორია რამდენადმე განსხვავდება ქართველურ ენათა ქცევის კატეგორიისაგან.

ქ. ლომთათიძე აფხაზურ-აზაზურში გამოყოფს ორ ქცევას: სათავისო (სასუბიექტო) და სასხვისო (საობიექტო) ქცევებს (ლომთათიძე 1947: 411-419; ლომთათიძე 1967; ლომთათიძე 1976).

აფხაზური ენის გრამატიკაში გამოყოფილია აგრეთვე ქცევის მესამე სახეობაც, ნეიტრალური ქცევა. ცალკეა გამოყოფილი უკუქცევი-თობის კატეგორია (აფხაზური ენის გრამატიკა 1968: 136-143).

ქ. ლომთათიძის ნაშრომებში აფხაზურში ნეიტრალური ქცევის გამოყოფის შემთხვევას ვერ ვხვდებით; უკუქცევი-თობის კატეგორიას ქ. ლომთათიძე სათავისო ქცევად მიიჩნევს (ლომთათიძე 1976).

1. სათავისო (სასუბიექტო) ქცევა იწარმოება ზმნურ ფორმაში – რეფლექსურობის ელემენტის მონაწილეობით. ეს ელემენტი მოსდევს „ი“-ს რიგის აფიქსებს და აღნიშნავს გარდამავალი ზმნის სუბიექტის მხოლოდ თავისაკვე თავზე მოქმედებას. აფხ.: **и-е-и-цәахит** – „მან თავი დაიძალა“.

ე- რეფლექსურობის ელემენტს ქ. ლომთათიძე ადასტურებს ტაპანთურშიც. თუ აფხაზურში რეფლექსურობის ელემენტს კუთვნილებითი აფიქსი მუდამ წინ ახლავს, და პირის ორ ნიშანს წარმოგვიდგენს: აფხ. **с-еы-с-шьуент** – „თავს ვიკლავ“, ტაპანთურში რეფლექსური ფორმების **ე-** ელემენტს კუთვნილების გამომხატველი პირის ნიშნები აღარ ერთვის და აფხაზური **с-е-с-шьуент**-ის ნაცვლად ტაპანთურში **сеысшьит** ფორმას ვხვდებით.

ტაპანთურში ზმნა საკუთარი თავისაკენ მიმართულ მოქმედებას კაუზატივის ფორმითაც გამოხატავს: **пшак ссырсын** – „ცოტა ქარს მოიქროლებ“... (ლომთათიძე 1976: §44; 152).

რეფლექსურობის ელემენტი აშხარულში თითქოს ფუძესაა შეზრდილი; ეს ნათელი ხდება საგარემოებო აფიქსთა წარმოებისას: **-ш-**, **-ан-**..., რომლებიც რიგით პირველი პირის აფიქსის შემდეგ დაისმის აფხაზურში: **с-е-аны-с-шьуа** – „მე თავს როცა ვიკლავ“... აშხარულში კი **ე-** ელემენტი საგარემოებო აფიქსების შემდეგ მოხვედრილა: **шәы-еы-д-сы-р-дырра** – „მათ მე როგორც თავი გავაცნო“...

აღნიშნულ ფორმათა წარმოებისას აშხარულში დასტურდება სამი საფეხური:

1) **ე** ელემენტს ახლავს კუთვნილებითი აფიქსი: **уеыртла** „გაიხადე“, 2) კუთვნილებითი აფიქსი ჩამოშორებულია: **еылшыит** „თავი მოიკლა“, 3) კუთვნილებითი აფიქსი ჩამოშორებულია და ზმნას უჩნდება ობიექტის ნიშანი.

აშხარულში, აფხაზურისაგან განსხვავებით, ტაპანთურის მსგავსად, უკუქცევითი მოქმედება შეიძლება პირის ნიშნის გაორკეცვითაც მოხდეს: **иаассырдырп** „მე ჩემს თავს გავაგებინებ“ (ლომთათიძე 1954: 638).

2. სათავისო ქცევა გამოხატავს სუბიექტის მოქმედებას, მიმართულს თავისსავე სხეულის ნაწილზე, რომელიც კონკრეტულ ასახვას პოულობს ზმნის ფუძეში.

აფხაზური ზმნის სასხვისო ქცევას ახლავს მიმართულების აღნიშვნა და წარმოდგენილია ორი ქვესახეობით:

ა) ირიბი ობიექტისკენ მიმართული მოქმედება, რომელიც აღინიშნება აფხაზური 3-, (ბზიფური 3-) აფიქსით): ე. წ. ირიბი ობიექტისათვის სასარგებლო ქცევა:

3- აფიქსი გამოხატავს პირდაპირი ობიექტის განკუთვნებას ირიბი ობიექტისადმი (გარდამავალ, სამპირიან ზმნებში), ან სუბიექტისა და მისი მოქმედების განკუთვნებას ირიბი ობიექტისადმი (გარდაუვალ ზმნებში).

3- ელემენტის მონაწილეობით ზმნურ ფორმაში პირთა რაოდენობა იზრდება ერთით: **споит** – „მივდივარ“, **сизцоит** – „მისთვის მივდივარ“, **икасцоит** – „მე მას ვაკეთებ“, **илзыикасцоит** – „მე მას მისთვის (ქ.) ვაკეთებ“...

ბ) ირიბი ობიექტიდან მიმართული მოქმედება, რომელიც აღინიშნება **цә**- აფიქსით.

цә- აფიქსი გამოხატავს ირიბი ობიექტისათვის ე. წ. საზიანო, მისგან აქეთ მიმართულ მოქმედებას.

цә- ელემენტის მონაწილეობით ზმნურ ფორმაში პირთა რაოდენობა იზრდება ერთით, როგორც ეს 3-ს შემთხვევაში იყო: **стәоит** – „ვჯდები“, **сицәтәоит** – „მისი სურვილის საწინააღმდეგოდ ვჯდები“, **изгоит** – „მე ის მომაქვს“, **илцәызгоит** – „მე ის მისი (ქ.) სურვილის საწინააღმდეგოდ მომაქვს (ვართმევ)“.

3- ელემენტი ქ. ლომთათიძის აზრით, იგივეა, რაც სახელებში გამოყენებული (**а**)зы – „თვის“ თანდებული. თუ ეს ელემენტი სახელს დაერთო, ზმნაში აღარ იქნება წარმოდგენილი და მასაც ერთი, ირიბი ობიექტური პირი დააკლდება: **ахәычы изы (и)каспоит**, **ахәычы изыикасцоит** – „ბავშვისთვის ვაკეთებ“, – **ахәычы изы касцоит** „ბავშვს

ვუკეთებ“... **и́каспонт** ორპირიანი გარდამავალი ზმნაა, – **изы́каспонт** სამპირიანია. სასხვისო ქცევაში ზმნას ემატება ერთი – ირიბ ობიექტური პირი (ლომთათიძე 1947: 415).

სასხვისო ქცევის **3-** და **იჰ** – პრეფიქსები მასდარშიც ჩანს. ზოგჯერ ისინი ზმნის ფუძესაა შეზრდილი: **азхара** – „ზრდა, თვის მატება“, **азцара** – „კლება, თვის მცირება“...

3- და **იჰ-** პრეფიქსები ყოველთვის ირიბი ობიექტის აფიქსის შემდეგ დგას.

აფხაზურის **3-** და **იჰ-** პრეფიქსებით ნაწარმოები სასხვისო ქცევა, ქართულის „ვუკლავ“ სასხვისო ქცევის ფორმას, რომელიც იმასაც ნიშნავს, რომ „მისთვის ვკლავ“ და იმასაც, რომ „მისას ვკლავ“, ორი განსხვავებული აფიქსით წარმოგვიდგენს (ლომთათიძე 1947: 418).

პოტენციალისის კატეგორია

აფხაზურ-ადიღურ ენებში ზმნის კატეგორიათა შორის გამოიყოფა შესაძლებლობის (პოტენციალისის) კატეგორია (ლომთათიძე 1955: 163).

პოტენციალისი ეწოდება გრამატიკულ კატეგორიას, რომელიც ამა თუ იმ მოქმედების შესაძლებლობას გამოხატავს.

პოტენციალისის კატეგორია დაკავშირებულია რეალურ სუბიექტთან.

პოტენციალისის კატეგორია მორფოლოგიურად აისახება ზმნაში.

აფხაზურ ზმნას პოტენციალისის კატეგორია ეწარმოება **3-** (ბზიფ. **3'** -) პრეფიქსით.

აფხაზურ-აბაზურში პოტენციალისის ნიშნის ადგილი მკაცრად ლოკალიზებულია: კერძოდ, ის ყოველთვის დგას რეალური სუბიექტის პირის ნიშნის შემდეგ: **и-сы-3-гом** – „მე მას (ნ.) ვერ წავიღებ“... **и-3-ном** – „ის ვერ მიდის“...

პოტენციალისის ნიშანი რთულ ზმნებში იწვევს სუბიექტის ნიშნის რთული ფუძიდან გადმოსმას: **и-ка-с-понт** – „მე მას (ნ.) ვაკეთებ“... **и-с-зы-капом** „მე მას (ნ.) ვერ ვაკეთებ“.

სამპირიან გარდამავალ ზმნაში პოტენციალისის წარმოებისას ირღვევა კუთვნილებით აფიქსთა ჩვეულებრივი თანმიმდევრობა (ლომთათიძე 1955: 249-255).

როგორც ცნობილია, სამპირიან გარდამავალ ზმნებში I ადგილას დგას პირდაპირი (უახლოესი) ობიექტის ნიშანი, II ადგილი ირიბი ობიექტური პირის ნიშანს უკავია, ხოლო III ადგილას გვხვდება სუბი-

ექტური პირის აფიქსი: **и-с-у-то-м** „მე შენ (მკ.) მას (ნ.) არ მოგცემ“ **и-а-с-хәо-м** – „მე შენ (მკ.) მას (ნ.) არ გეტყვი“.

პოტენციალისის ფორმაში იმავე სამპირიან ზმნაში რეალური სუბიექტის ნიშანს უკავია II ადგილი: **и-сы-з-у-то-м** – „მე შენ (მკ.) მას (ნ.) ვერ მოგცემ“, **и-сы-з-уа-хәом** – „მე შენ (მკ.) მას (ნ.) ვერ გეტყვი“...

პოტენციალისის აფიქსი ყოველთვის სუბიექტს უკავშირდება, ამიტომ გარდამავალ და გარდაუვალ ზმნებში ეს კატეგორია ერთნაირად იწარმოება.

პოტენციალისის აფიქსის დართვა იწვევს გარდამავალი ზმნის პირის ნიშანთა ინვერსიას (რომელიც მორფოლოგიურ გამოხატულებას პოულობს რთულფუძიან და სამპირიან ზმნებში: გრამატიკული სუბიექტი იქცევა ირიბ ობიექტად და გადმოინაცვლებს მეორე, ირიბი ობიექტური პირის ადგილას:

- и-ка-с-цонт** – „მე მას (ნ.) ვაკეთებ“
- и-ка-с-цо-м** – „მე მას (ნ.) არ ვაკეთებ“
- и-с-зы-кацо-м** – „მე მას (ნ.) ვერ ვაკეთებ“...

სუბიექტის ნიშანი გადმოსმულია რთული ფუძიდან.

- и-у-с-тоит** – „მე მას (ნ.) შენ (მკ.) გაძლევ“...
- и-у-с-том** – „მე მას (ნ.) შენ (მკ.) არ მოგცემ“...
- и-сы-з-у-том** – „მე მას (ნ.) შენ (მკ.) ვერ მოგცემ“...

სუბიექტის ნიშანი გადმოსმულია ირიბი ობიექტის პირის აფიქსის ადგილას, ხდება ინვერსია, გარდამავალი ზმნა იქცევა გარდაუვლად.

აფხაზურში პოტენციალისის კატეგორია ზმნის უარყოფით ფორმებს უფრო ახასიათებს, დადებით წარმოებაში კი იშვიათად გვხვდება (ლომთათიძე 1955: 154).

აფხაზურში პოტენციალისის კატეგორია ეწარმოება ზმნას ყველა დროსა და კილოში (ბრძანებითის გარდა), კაუზატიურ წარმოებასა და სათანაო კატეგორიაში.

უარყოფით წარმოებათა გვერდით, პოტენციალისი გვხვდება ზმნის დადებით – ფინიტურ ფორმებში: **-оит** და **-ун** სუფიქსიანებში, **-хәа** ნაწილაკთან ერთად, ოღონდ, უნდა აღინიშნოს, რომ მომდევნო ზმნა ყოველთვის უარყოფითშია: **и-с-зы-фот-хәа сы-ка-м-ызт** „მე არ მეგონა, თუ შევჭამდი“... **и-с-зы-фа-п-хәа сы-ка-м-ызт** „მე არ მეგონა, შევჭამ-მეთქი“... ასეთი წარმოება პირობით შინაარსს შეიცავს.

დადებით წარმოებაში პოტენციალისი გვხვდება:

1. კითხვით ფორმებში: **изхысуоу?** „შეუძლია ისროლოს?“, პირობით კილოში: **узахәазар** „შენ (მკ.) თუ შეგიძლია უშველო“...
2. ნა-

ტვრით კილოში: **сызцандаз-хәап** „ნეტავ შევიძლო წასვლა“.

აფხაზურში პოტენციალისი აღწერიტადაც გადმოიცემა: **алшара** „შემღება“ ზმნის საშუალებით. **аилкаара сылымшеит** „ვერ შევიძელ გამეგო“... შდრ.: პოტენციალისის ფორმა: **и-с-з-е-и-лы-м-кааит**... „ის მე (ჩემთვის) ვერ გავიგე“ (ლომთათიძე 1955).

აფხაზურში **адырра** – „ცოდნა, გაგება“ ზმნის უარყოფითი ფორმები პოტენციალისის აფიქსის გარეშე არ იწარმოება. იგი მუდამ ქართული „ვერ“ ნაწილაკის შინაარსს ატარებს, აშხარულში კი **игьсыздырам** „არ ვიცი“ ფორმის გვერდით ჩვეულებრივია **игьыздырам** – „არ ვიცი“.

უნებურობის კატეგორია

აფხაზურ-ადიღურ ენებში ზმნის მორფოლოგიურ კატეგორიათა შორის გამოიყოფა უნებურობის კატეგორია, რომელიც გამოხატავს რეალური სუბიექტის მიერ ჩადენილ მოქმედებას.

აფხაზურში ეს კატეგორია იწარმოება **амха /амаха** პრეფიქსით. ეს პრეფიქსი შედგება ორი **(а)ма** და **ха** ნაწილისაგან. **ма-** ელემენტი „ხელის“ აღმნიშვნელ ძირად მიაჩნია ქ. ლომთათიძეს (ლომთათიძე 1955; ლომთათიძე 1976).

იგივე **ма-** ელემენტს გამოყოფს ქ. ლომთათიძე ე. წ. მიჩნევის (მოჩვენების) კატეგორიაშიც (ლომთათიძე 1970: 157). აბაზური ამ კატეგორიის საწარმოებლად იყენებს **-ма** პრეფიქსს.

маха>мха პრეფიქსის დამოკიდებულება ზმნის ფორმასთან ისეთივეა, როგორც პოტენციალისის წარმოებისას: **дцәит** – „მან (ად.) დაიძინა“, **дамхацәит** – „მას (ად.) უნებურად ჩაეძინა“...

სამპირიან გარდამავალ ზმნებსა და რთულფუძიან ზმნებში უნებურობის კატეგორიის პრეფიქსი ისეთსავე ცვლილებას იწვევს, როგორსაც პოტენციალისის პრეფიქსი: აქაც სუბიექტური პირის ნიშანი ზმნის ფუძის გარეთ გამოდის და დაისმის პრევერბის წინ. სამპირიან გარდამავალ ზმნებში კი სუბიექტის ნიშანს უჭირავს მეორე ადგილი (ე. ი. ირიბი ობიექტის ადგილი), ხდება ინვერსია.

ქ. ლომთათიძის აზრით, პოტენციალისის კატეგორია უნებურობის კატეგორიასთან ისეთ მიმართებაში უნდა იყოს, როგორ მიმართებაშიც არის ე. წ. სასარგებლო **з-**, **зы-** და ე. წ. საზიანო **цә-** პრეფიქსებით ნაწარმოები ქცევის კატეგორიები ერთიმეორესთან. **з-** პრეფიქსი გამოხატავს მიმართულებას ირიბ ობიექტური პირისაკენ, ხოლო **цә-** პრე-

ფიქსი კი მიმართულებას ირიბ ობიექტური პირიდან: **исзааигейт** – „მომიტანა მე მან“, **исцәигейт** – „წაიღო ის ჩემგან მან“.

цә- საზიანო ქცევის და **амха-** უნებურობის პრეფიქსები დასტურდება კონტამინირებულ ფორმებშიც: **(и)сцәамхафейт** – ის (ნ.) ჩემგან (მე) უნებურად შემომეჭამა... **исзыкамцейт** – „ის მე ვერ გავაკეთე“, **исзыуамхәейт** – „ის მე შენ ვერ გითხარი“... ასეთი ფორმები უმთავრესად უარყოფითი წარმოებებისათვის არის დამახასიათებელი, ხოლო **исамхакапейт** – „ის მე უნებურად გავაკეთე“, **исамхаухәейт** – „ის მე შენ უნებურად გითხარი“ – ფორმები კი დადებითისათვის.

პოტენციალისისა და უნებურობის კატეგორიები კავშირშია ზმნის რეალურ სუბიექტთან.

კაუზატივის კატეგორია

აფხაზურ-ადილურ ენებში ზმნის კატეგორიათა შორის გამოიყოფა კაუზატივის კატეგორია.

კაუზატივის კატეგორია აფხაზურ ენაში **p-** პრეფიქსით იწარმოება.

კაუზატიურ წარმოებაში ზმნას ემატება ერთი, პირდ.ობიექტის პირი, გარდაუვალი ზმნა გარდამავალი ხდება. გარდამავალ ზმნებში **p-** პრეფიქსს შეაქვს შუალობის შინაარსი: ზმნას უჩნდება ახალი, სხვისი საშუალებით მოქმედების შემსრულებელი პირი:

არაკაუზატიური ფორმა
გარდაუვ. ზმნა

კაუზატიური ფორმა
გარდამ. ზმნა

ды-гылт „ის (ად.) დადგა“

ды-и-p-гылт „მან (ად.) ის (ად.) დააყენა“

и-лы-фыит „დაწერა მან“ (ქ.)“

и-лы-и-p-фыит „დააწერინა მან (მკ.) ის (ნ.) მას (ქ.)“

სამპირიანი ზმნებიდან კაუზატიურ შინაარსს აფხაზური ენა აღწერილითად გამოხატავს: **и-лыртаратәы ка-с-цап** „შენ (მკ.) იგი (ქ.) მათ რომ მოგცენ ვიქმ“.

სამპირიან ზმნათა ფუძეში ნაწილაკებისა და ქცევის აფიქსთა მონაწილეობითა და კაუზატივის აფიქსით იწარმოება კაუზატივის კატეგორია: **и-у-зы-л-сы-p-захуейт** „მას (ნ.) შენთვის (მკ.) მე მას (ქ.) ვაკერი-

ნებ“, **и-у-зы-еыхәа-сы-р-гылап** „მას (ნ.) შენთვის (მკ.) მე დავდგამ კერასთან“.

კაუზატივის მნიშვნელობა შეიძლება გადმოიცემოდეს **тә-** დანიშნულების აფიქსით (ლომთათიძე 1945: 89).

კაუზატივის **р-** პრეფიქსი მარტივფუძიან ზმნებში ძირის წინ დგას, რთულფუძიან ზმნებში კი ხან ფუძის წინ დგას, ხან ჩართულია ფუძეში (ლომთათიძე 1945: 89).

ზმნა კაუზატივის ფორმით, ყოველთვის გარდამავალია; თუ კაუზატივის ნიშანი განკვეთილ ფუძეშია, სუბიექტის ნიშანი მის წინ დგას, თუ კაუზატივის ნიშანი ფუძის გარეთ გამოდის, სუბიექტის ნიშანიც მას გადმოჰყვება.

კაუზატივის კატეგორიაში ცვლილებები ხდება სუბიექტის მესამე პირის მრავლობითობის ნიშნისა და ირიბი ობიექტის ნიშნის შეხვედრისას კაუზატივის კატეგორიის ფორმანტთან:

III პირის მრავლობითი რიცხვის ნიშანია აფხაზურში **р-** პრეფიქსი; იგივე **р-** პრეფიქსი გამოიყენება ირიბი ობიექტის ნიშნადაც იმავე პირსა და რიცხვში... კაუზატივის **р-** პრეფიქსის გამოვლენასთან ერთად, ზმნაში III პირის მრავლობითის ნიშანი და იმავე პირის ირიბი ობიექტის **р-** ნიშანი წარმოდგენილია **д-**ს სახით: **сыдыртәент** „მე მათ დამსვეს“, ***сырыртәент... иддырбоит** „ისინი მათ მას ანახვებენ“, ***ирырбоит...**

კაუზატივის ნიშანთან შეხვედრისას III პირის მრავლობითი რიცხვის **р-** ნიშნის **д-**დ ქცევა დისიმილაციურ მოვლენადაა ცნობილი.

ქ. ლომთათიძე თვლის, რომ აღნიშნულ ფონეტიკურ მოვლენას (**р > д**) მოეპოვება თავისი მორფოლოგიური საფუძველი, იმდენად, რამდენადაც აფხაზური ენა ორი **р-**ს თავმოყრას კარგად იგუებს: **арырхара** „შეშინება“, ეს აფიქსები წარმოშობით ერთნი ჩანს, შემდგომ ფუნქციურად განსხვავებული, ე. ი. კაუზატივის აფიქსიც იგივე მრავლობითის აფიქსი უნდა ყოფილიყო. ორი ერთნაირი აფიქსის თავმოყრამ განაპირობა ერთ-ერთის (პირის ნიშნის) დისიმილაცია.

დისიმილაციის ამ ფაქტში **ქ. ლომთათიძე** ხედავს პირის ნიშნის მოსალოდნელი სახეობის შემონახვის შემთხვევას: სწორედ იმიტომ უნდა განსხვავებულიყო ეს ორი აფიქსი ერთმანეთისაგან, რომ მათ ერთი წარმოშობა ჰქონდათ; (შდრ. ადილ. ირ. ობიექტისა და სუბიექტის პირის ნიშანი **иа-, и-** ერთ-ერთი **р-**დ გადადის, როცა ისინი ერთმანეთს ხვდებიან).

ქ. ლომთათიძის აზრით, ზმნის კაუზატივის ფორმაში III პირის ნიშნად გამოვლენილი **д-** შეიძლება უკავშირდებოდეს სათანადო „**дара**“ ნაცვალსახელს, რაც თავისთავად იმას არ გამორიცხავს, რომ

მასთან კავშირი ჰქონდეს ადამიანის კლასის **д**- ნიშანსაც: ეს მოვლენა აფხაზურისათვის არაა უცხო: შდრ. ...**уара-у, сара-с...** კავკასიური ენე-ბიდან ცნობილია მრავლობითის აფიქსით ჯერ ქალის, ხოლო შემდეგ საერთოდ ადამიანის კლას-კატეგორიის გაფორმებაც (ლომთათიძე 1945: 93; როგავა 1954: 9-12).

ტაპანთურშიც კაუზატივის აფიქსი იწვევს III პირის მრავლობითი რიცხვის ნიშნის **д**-დ ცვლას. აფხაზურში ეს მოვლენა სისტემატურია, როდესაც **р**- აფიქსით III პირის სუბიექტის მრავლობითობაა გადმოცემული, ხოლო როდესაც **р**- ირიბ ობიექტს გამოხატავს, შესაძლოა **д**-ს გვერდით **р**-ც გვექონდეს: **и-д-дыр-гылеит, и-р-дыр-гылеит** – „ისინი მათ მას უყენებენ“.

ტაპანთურში კი **р**- აფიქსი ირიბი ობიექტის როლშიაც სისტემებრ **д**-თია წარმოდგენილი: **иддержахт** „მათ მათ ის შეაკერინეს“...

ტაპანთურს (ადილეურის გავლენით) ერთი თავისებურება ახასიათებს:

თუ ერთპირიანი გარდაუვალი ზმნა კაუზატივში სამპირიანი გახდება, ორმაგად იქნება მასში გამოხატული კაუზატივის შინაარსი, აფხაზურისაგან განსხვავებით, ზმნაში იქნება ორი კაუზატივის აფიქსი: **дыррыгээзэнта** „ის მას მათგან შეეშინებინა“, **дыдырырцат** „მათ იგი მან გააგზავნინა“ (ლომთათიძე 1944: 130).

კაუზატივის კატეგორია აშხარულშიც სხვა დიალექტთა მსგავსად იწარმოება, ოღონდ აქ უფრო ხშირად გამოიყენება. რთულფუძიან ზმნებში კაუზატივის **р**- აფიქსის ფუძეში, ძირის წინ წარმოდგენა (და არა მის წინ, როგორც ეს აფხაზურშია) სისტემატურადაა გატარებული აშხარულში. აფხაზურის მონაცემი მეორეული ჩანს.

აშხარულისათვის უცხოა კაუზატივის ნიშნის ორმაგი ხმარება, რაც ტაპანთურში ჩვეულებრივი მოვლენაა (ადილეურის გავლენით) (ლომთათიძე 1954: §36).

ამრიგად, აფხაზურ-აბაზურში კაუზატივის კატეგორიის წარმოება პრეფიქსულია, მცირეოდენ გადახრათა გათვალისწინებით, კაუზატივის წარმოების თვალსაზრისით აფხაზური და აბაზური ენების დიალექტთა შორის თანხვედრაა.

აფხაზურში გამოიყოფა აღწერითი და სიტყვაწარმოებითი სუფიქსით ნაწარმოები კაუზატივიც.

აფხაზურსა და აბაზურში კაუზატივის **р**- პრეფიქსი გენეტურ კავშირშია ამავე ენაში არსებული მრავლობითი რიცხვის აღმნიშვნელ **р**-ფორმანტთან.

საურთიერთო კატეგორია

აფხაზურ-ადიღურ ენებში ზმნის კატეგორიათა შორის გამოიყოფა საურთიერთო კატეგორია.

საურთიერთო კატეგორია გულისხმობს ზმნით აღნიშნულ მოქმედებაში ორი ან მეტი პირის (ინდივიდის) მონაწილეობას.

ზმნის საურთიერთო კატეგორიას აფხაზურ-ადიღურ ენებში განიხილავს ქ. ლომთათიძე (ლომთათიძე 1961).

საურთიერთო კატეგორიას აწარმოებს პრეფიქსები: აფხაზურ-აბაზურში **ა(ი)**, **ა(ი)-ი**, **ა(ი)-ბა**.

აფხაზურში ქ. ლომთათიძე გამოკვეთს **აი-** პრეფიქსის **ი-** და **ბა-** ელემენტებთან დაკავშირების შემთხვევებს, რის საფუძველზეც საჭიროდ მიაჩნია, ზმნის საურთიერთო კატეგორიაში გამოიყოს საურთიერთო-სათანაო (-**ა/ეიი**-) და საურთიერთო-საორმხრივო (**ა/ეიბა-**) ქვეკატეგორიები.

ი- სათანაოს ფუნქციით დამოუკიდებლადაც გვხვდება: **сара лара слышун** – „მე მას ვახლავარ“, **дицкәашәоит** – „ის (ად.) მასთან (მკ.) ცეკვავს“...

სათანაო კატეგორიით გამოხატული გარდამავალი ზმნის ფორმა სამპირიანია: **илицысфонт** – „მას (ნ.) მასთან (ქ.) ერთად ვჭამ“, საურთიერთო-სათანაო **аиц-** პრეფიქსით გამოხატულ კატეგორიაში გარდამავალი სამპირიანი ზმნა გარდამავალ ორპირიან ზმნად იქცევა: **илицысфонт** > **иеницахфонт** – „ჩვენ მას ერთად ვჭამთ“, ე. ი. ორიბი ობიექტისა და სუბიექტის ორი განსხვავებული პირის ნაცვლად მივიღებთ მრავლობით რიცხვში დასმულ სუბიექტის პირს (ლომთათიძე 1960/1961: 279).

საურთიერთო კატეგორიის წარმოების პრინციპი აფხაზურში, ადიღურსა და უბიხურში ერთნაირია.

აღნიშნულ კატეგორიაში ზმნის პირთა რაოდენობა მცირდება ერთით;

ზმნის გარდამავლობა იცვლება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ საურთიერთო-საორმხრივო პრეფიქსში თავმოყრილი აღმოჩნდება პირდაპირი ობიექტისა და სუბიექტის პირები.

აფხაზურში საურთიერთო-საორმხრივო ქვეკატეგორიის მაწარმოებელი **აიბა-** პრეფიქსი რთული შედგენილობისაა: **აი-** საურთიერთო კატეგორიას აწარმოებს დამოუკიდებლად, **ბა-** პრეფიქსი კი ზმნებში ცალკე არ გვხვდება.

აიბა-/ეიბა- პრეფიქსი, განსხვავებით **აი-/ეი-** და **აიი-/ეიი-** პრეფიქსებისაგან, მხოლოდ გარდამავალ ზმნებს ახასიათებს.

აი-/ეი- პრეფიქსი ზმნის მარტივ ფუძეს უშუალოდ არ ერთვის. მისი დართვა ზმნურ ფორმაზე ქცევის აფიქსთა, ან წინდებულთა დართვას იწვევს; **აიბა-** პრეფიქსი თავისუფლად ერთვის რთული და მარტივი ფუძის მქონე ზმნებს. მარტივ მზნებში თითქოს **ბა-** ელემენტს აქვს დაკისრებული ფუძის გამრთულების ფუნქცია. ეს ფაქტი, შესაძლოა, **ბა-** ელემენტის ზმნიზედურ წარმოშობაზე მიუთითებდეს.

რთულ **აიბა-** პრეფიქსს გარკვეულ შემთხვევაში (თუკი მასში გაერთიანებული იქნება სუბიექტისა და პირდაპირი ობიექტის პირები) შეუძლია ზმნა გარდაუვლად აქციოს.

საურთიერთო-საორმხრივო ქვეკატეგორიის წარმოებისას ორპირიან გარდამავალ ზმნათაგან მიიღება ერთპირიანი ზმნები. სუბიექტისა და პირდაპირი ობიექტის პირები ერთიანდება მრავლობითი რიცხვით წარმოდგენილ სუბიექტის პირში: **дырдыруент** „ისინი მას იცნობენ“, **еибадыруент** „ისინი ერთმანეთს იცნობენ“...

სამპირიან ზმნათაგან მიიღება ორპირიანი გარდამავალი ზმნა, როდესაც:

ა) ერთიანდება სუბიექტისა და ირიბი ობიექტის პირები მრავლობითი რიცხვით წარმოდგენილ სუბიექტის პირში: **иласхәент** – „მე მას (ქ.) ის ვუთხარი“, **еибырхәент** – „მათ ის ერთმანეთს უთხრეს“...

ბ) თავს იყრის ირიბი და პირდაპირი ობიექტები მრავლობითი რიცხვით წარმოდგენილ პირდაპირი ობიექტის პირში:

дырбоит – „ის (ქ.) მას (ად.) ხედავს“, **еибарбоит** – „ისინი ერთმანეთს ხედავენ“...

საურთიერთო კატეგორიის **აი-/ეი-** და საურთიერთო სათანაო ქვეკატეგორიის **აიц-/ეиц-** პრეფიქსები დამოუკიდებლად იმისაგან, ზმნის ფუძე რთულია თუ მარტივი, ფუძის წინ დაისმის. ეს იმით არის გამოწვეული, რომ ისინი დაკავშირებულია გარდაუვალი ზმნის სუბიექტთან ან ირიბ ობიექტთან, რომლებიც აფხაზურში მუდამ ფუძის წინ გვხვდება.

აიბა- პრეფიქსი რთულფუძიან ზმნებში ფუძეშია ჩასმული აფხაზურში, ხოლო ტაპანთურში **აიბა-** || **იბა-** პრეფიქსი ასეთ შემთხვევებშიც ფუძის წინ დაისმის: **атагәара** – „წაჯიკავება“, **абатагәара** ურთიერთწაჯიკავება (ლომთათიძე 1944: 191).

ფუძეში **აიბა-** პრეფიქსი გვხვდება სახეცვლილი სახით: **აიბა** > **еиба** > **ииба** > **იბა**...

უღლების კატეგორიები

ზმნა აფხაზურ ენაში გამოირჩევა თავისი რთული აგებულებით. ერთსა და იმავე ზმნურ ფორმაში თავი შეიძლება მოიყაროს ათზე მეტმა მორფემამ, რომლებიც წარმოქმნისა და უღლების კატეგორიებს მიეკუთვნება.

ცნობილია, რომ იბერიულ-კავკასიური ენების ზმნა რთული მორფოლოგიით ხასიათდება. ამ მხრივ აფხაზური ზმნა ზერთულად შეიძლება დახასიათდეს.

აფხაზური ზმნით შეიძლება სხვა ენათა მთელი წინადადებით გამოხატული აზრის გადმოცემა. განსაკუთრებით ეს ეხება ფინიტურ-ინფინიტურ წარმოებას ზმნისა (რომელსაც ქვემოთ განვიხილავთ). ეს უკანასკნელი სხვა ენათა მთავარი და დამოკიდებული წინადადებების ფუნქციებს ითავსებს.

ზმნის ფინიტური და ინფინიტური ფორმები

აფხაზურს არ მოეპოვება დამოკიდებული და მთავარი წინადადებები, როგორც დამოუკიდებელი სინტაქსური კატეგორია, არა აქვს აგრეთვე დამოკიდებული წინადადების კავშირები. ის, რაც სხვა ენებში სინტაქსის სფეროს განეკუთვნება და წარმოდგენილია მთავარი და დამოკიდებული წინადადებების სახით, აფხაზურში თავისებურადაა ასახული ზმნის დრო-კილოთა ფორმებში.

ამის მიხედვით აფხაზურში გვაქვს დროთა წარმოების ორი ფორმა. მთავარი წინადადების შესაბამისი დროთა ფინიტური წარმოება და ფინიტური წარმოების ზმნური დაბოლოებები. ეს დაახლოებით, მთავარი წინადადების როლში გამოდის სხვა ენებში მაგ.: **сара сцент** „მე წავედი“.

დროთა ისეთ წარმოებას კი, რომელიც სხვა ენების დამოკიდებულ წინადადებას შეესაბამება, ქეთევან ლომთათიძე უწოდებს ინფინიტურ წარმოებას.

საგარემოებო ელემენტთან ზმნათა ინფინიტური წარმოება

ინფინიტური წარმოების ზმნა ფინიტური წარმოების ზმნისაგან იმით განსხვავდება, რომ მას პრეფიქსად უჩნდება სხვადასხვა საგარემოებო ელემენტი: ადგილის, დროის, ვითარების, მიზეზის...

დროის -**ан** „როცა“, ადგილის -**ахь** „სადაც“, ვითარების -**ш** „როგორც“ მიზეზის **з-** „იმიტომ, ვის, რის გამო“.

ეს საგარემოებო ელემენტები ზმნაში დაისმის „**д**“-ს რიგის აფიქს-თა შემდეგ. საგარემოებო პრეფიქსის დართვა იწვევს ზმნის სუფიქსის შეცვლასაც: ფინიტობის **-н** სუფიქსი ინფინიტური წარმოებაში **-з** სუფიქსით შეიცვლება:

- с-ц-о-н** „მე წავედი“
- с-ан-цо-з** „როცა წავედი“
- с-ахь-цо-з** „სადაც წავედი“
- с-ш-цо-з** „როგორც წავედი“

იმისათვის, რომ წინადადებას დასრულებული სახე ჰქონდეს, აფხაზურში აუცილებელია წინადადებაში ერთი ფინიტური წარმოების ზმნა მაინც იყოს (გამონაკლისია კითხვითი წინადადება) **с-ахь-не-и-уа и-у-а-с-хао-м** „არ გეტყვი სად მივდივარ“, ზედმიწევნით: „სადაც მივდივარ (იმას) შენ (მკ.) მე არ გეტყვი“.

ზმნის ფინიტურობა ანუ დასრულებულობა საგანგებო მორფემებით გამოიხატება, ამათგან ზოგი მხოლოდ ფინიტობის გამომხატველია, ზოგი კი ერთდროულად გადმოგვცემს ფინიტობასაც და დროსაც: ოდენ ფინიტობისაა დინამიკურ ზმნათა **-ит > т**, ფინიტობასთან ერთად დროსაც აღნიშნავს **-н** და სტატ. ზმნათა **-п** სუფიქსები.

სტატიკურ ზმნებსაც, ისევე, როგორც დინამიკურს, აქვთ დროთა ინფინიტური წარმოებაც. ფინიტობის **-уп** სუფიქსი აწმყო დროისა, რთული მონაცემია. ინფინიტურ წარმოებაში **-п** ჩამოშორდება და დარჩება მხოლოდ **-у**. მაგ.: **д-ан-коу...** „როცა არის“, **д-ахьы-коу...** „სადაც არის“, **ды-шы-коу** „როგორც არის“.

სამიმართებო პრეფიქსიანი ინფინიტური წარმოება

აფხაზურს არ მოეპოვება მიმართებითი ნაცვალსახელები და მიმართებითი ზმნიზედები: ვინც, რაც, რომელიც, როგორიც, რანაირიც... სხვა ენების რთულ წინადადებათა წევრ-კავშირები აფხაზურში მოქცეულია ინფინიტური წარმოების ზმნაში და გამოხატავს სასუბიექტო და საობიექტო მიმართებებს: „წამსვლელი – ის ვინც მიდის“, „ის რაც მიდის“, ოღონდ:

დროთა ინფინიტურ წარმოებაში გამოიყენება მიმართებითი **з**-პრეფიქსი ადამიანისათვის (გონიერთა კლასი) და **и** – ნივთისათვის (არგონიერთა კლასი). მაგ.: **и-з-фо** „ვინც ჭამს, მჭამელი“, **ии-фо** „რასაც ჭამს, შესაჭმელი“.

ზმნის ფორმაში მხოლოდ ერთი პირი შეიძლება იყოს მიმართებითი **изфа** „ვინც შეჭამა“, **илфа** „რაც შეჭამა“, **нуста** „რომელიც მე შენ (მკ.) მოგეცი“, **дузта** „ვინც შენ (მკ.) ის (ად.) მოგცა“...

ამრიგად:

и(ы) ენაცვლება „д“-ს რიგის პირ-კლასის აფიქსებს, მუდამ პირველ ადგილას დგას ზმნაში და გამოხატავს: ერთპირიანი გარდაუვალი ზმნის სუბიექტს, ორპირიანი გარდაუვალი ზმნის ირიბ ობიექტსა და გარდამავალი ზმნის პირდაპირ ობიექტს:

ერთპირიანი გარდაუვალი სტატიკური ზმნა	
ფინიტური წარმოება	ინფინიტური წარმოება
Сара сы-коуп „მე ვარ“	(и)ы-коу „ვინც, რაც არის“
ერთპირიანი გარდაუვალი დინამიკური ზმნა	
Сара сцит „მე მივდივარ“	и-цо „ვინც, რაც მიდის“
ორპირიანი გარდაუვალი სტატიკური ზმნა	
Сара д-сы-моуп афыза „მე მყავს მეგობარი“	сара и-сы-моу афыза „მეგობარი, რომელიც მე მყავს“
ორპირიანი გარდამავალი დინამიკური ზმნა	
ფინიტური წარმოება	ინფინიტური წარმოება
Сара дызбоит ахэычы пшза „მე ვხედავ ლამაზ ბავშვს“	сара избо ахэычы дыпшзоуп „ბავშვი, რომელსაც მე ვხედავ, ლამაზია“

მსგავსივე ვითარებაა სამპირიან გარდამავალ ზმნებშიც: **и-у-а-с-хээз** „რაც მე შენ (მკ.) გითხარი ის“...

3- გამოიყენება მხოლოდ ორპირიან და სამპირიან ზმნებში და არ იხმარება ერთპირიანებში, რადგან იგი ენაცვლება „д“-ს რიგის პირ-კლასის პრეფიქსებს, ეს უკანასკნელნი კი არ გამოიყენებიან ერთპირიან ზმნებში.

სამიმართებო 3- პრეფიქსი ენაცვლება ორპირიანი გარდამავალი ზმნისა და ყველა გარდამავალი ზმნის სუბიექტის, აგრეთვე გარდამავალი ზმნის ირიბი ობიექტის ნიშნებს:

ორპირიანი გარდამავალი ზმნა	
ფინიტური წარმოება	ინფინიტური წარმოება
иара сара избоит „მე მას ვხედავ“	сара сызбо „ვინც, რაც მე მხედავს, ჩემი დამნაზავი“

სტატიკური ზმნის ნაკვთები

სტატიკურ ზმნას აქვს ფინიტური აწმყო **-უი** სუფიქსით ნაწარმოები და ფინიტური ნამყო განუსაზღვრელი **-ი** სუფიქსით ნაწარმოები. რთული **-უი** სუფიქსი დროსა და ფინიტობას ერთდროულად გამოხატავს. **-უ** დროისაა, **-ი** ფინიტობის მაგ.: **сыкоуп** „ვარ“, **иbзиоуп** „კარგია“, **ихаауп** „ტკბილია“...

აწმყოს ინფინიტურ ფორმას ოდენ **-უ** სუფიქსი აწარმოებს. მაგ.: **сахьыкоу...** „სადაც ვარ“, **ишbзиоу...** „ის რომ კარგია“, **ихаау...** „რაც ტკბილია“...

ნამყო განუსაზღვრელის ფინიტურ ფორმას აწარმოებს **-ი** სუფიქსი. მაგ.: **сыкан** „ვიყავი“, **иbзиан** „კარგი იყო“. ინფინიტურ ფორმაში კი **-ი** სუფიქსის ადგილას **-з** სუფიქსი ჩნდება, ფონეტიკური ცვლილება არ ხდება; მაგ.: **сахьыкоу** „სადაც ვიყავი“, **ишыbзиаз** „კარგი რომ იყო“...

ზოგ სტატიკურ ზმნას ერთვის განგრძობითობის (დიურატიულიობის) **-заа** სუფიქსი, რითაც ემსგავსება დინამიკურ ზმნას.

დინამიკური ზმნის ნაკვთები

1. აწმყო, 2. მყოფადი I, 3. მყოფადი II, 4. ნამყო უსრული 5. ნამყო განუსაზღვრელი 6. ნამყო სრული ანუ აორისტი, 7. ნამყო უკვეობითი 8. ნამყო წინარე წარსული.

1. აწმყო

-ya-ит > -ye-ит, სადაც **-ya** დროისაა, **-ит** კი ფინიტობისა...

თუ ზმნის ფუძე **a**- ხმოვნით ბოლოვდება, მაშინ **-yeит** სუფიქსი წინა ხმოვანთან შერწყმით **-oит** სახეობას იძლევა: **с-ца-ya-ит > с-ца-yeит > с-цоит** „მივდივარ“, **из-ба-ya-ит > и-з-ба-yeит > и-з-боит** „ვხედავ“.

თუ ზმნის ფუძე ბოლოვდება ნებისმიერი თანხმოვნით, **и, у...** ნახევარხმოვნებით, **aa** ხმოვნებით ან **xa** მარცვლით, მაშინ **-yeит** სუფიქსი არ განიცდის ცვლილებას: **и-с-ты-с-х-yeит** „მე მას (ნ.) ვხატავ“, **с-неи-yeит** „მივდივარ“, **и-у-у-еит** „ემუის“, **еи-лы-с-каа-yeит** „მესმის, ვიგებ“, **с-баха-yeит** „ვბარავ“...

აწმყოს ინფინიტურ ფორმაში ზმნის ფუძეს ოდენ დროის აღმნიშვნელი **-ya** სუფიქსი დაერთვის, რომელიც ერწყმის ფუძის **a**- ბოლო ხმოვანს და იძლევა **o**-ს (**a-ya>o**): **с-ахь-ца-ya > с-ахь-цо** „სადაც მივდი-

ვარ“, **и-з-ба-ya** > **и-з-бо** „რასაც ვხედავ“, სხვა შემთხვევებში **-ya** უცვლელი რჩება: **и-ты-с-х-ya** „რასაც ვხატავ“, **с-ахь-не-ya** „სადაც მივდივარ“, **и-у-ya** „რაც ყმუის“, **и-еи-лы-с-каа-ya** „რაც მესმის, ვიგებ“, **д-ан-баха-ya** „როცა ბარავს“...

ზოგჯერ აწმყოს ფორმას მყოფადის შინაარსიც აქვს, ქართულის მსგავსად: **yaцәы Акәа сцонт** „ხვალ სოხუმში მივდივარ, წავალ“.

2. მყოფადი I

გამოხატავს იმ მოქმედებას, რომელიც მომავალში აუცილებლად უნდა მოხდეს. ფინიტური ფორმა იწარმოება ზმნის ფუძეზე **-п** სუფიქსის დართვით. ამ დროს ფონეტიკური ცვლილებები არ ხდება. **с-ца-п** „წავალ“, **д-ы-з-ба-п** „მას (ად.) ვნახავ“, **и-ты-с-хы-п** „დავხატავ“, **еи-лы-с-каа-п** „გავიგებ“.

ინფინიტურ ფორმაში **-п**- სუფიქსს ენაცვლება **-ра** ან **-лак//лакь//лаг** სუფიქსები: **сан-ца-ра//с-ан-ца-лак// с-ан-ца-лакь //с-ан-ца-лаг** „როცა წავალ“...

3. მყოფადი II

ახასიათებს მომავლის უფრო განუსაზღვრელი შინაარსი. ფინიტური ფორმას აწარმოებს რთული **-ш-т<-ша-ит**, რომელშიც **-ша>-ш** მომავალი დროის აღმნიშვნელია, ხოლო **-ит >т** ფინიტობისა. ამ რთული სუფიქსის დართვისას ფონეტიკური ცვლილებანი არ ხდება: **с-ца-шт** „წავალ“, **еи-лы-с-каа-шт** „გავიგებ“.

ინფინიტური ფორმა მყოფ. II-ისა მიიღება ოდენ მომავალი დროის აღმნიშვნელი **-ша** სუფიქსის დართვით ზმნის ფუძეზე. ფონეტიკური პროცესები არ ხდება. **с-ан-ца-ша** „როცა უნდა წავიდე“, **еи-лы-с-каа-ша** „რაც უნდა გავიგო“.

4. ნამყო უსრული

აწარმოებს **-ya-н** სუფიქსი, რომელიც ემყარება აწმყოს ნაკვეთის **-ya** სუფიქსიან ინფინიტურ ფუძეს, რომელიც გართულებულია დროისა და ფინიტობის ერთდროულად გამომხატველი **-н** სუფიქსით. (შდრ. სტატიკურ ზმნათა ნამყო განუსაზღვრელის **-н** სუფიქსი).

-yaн სუფიქსი ფუძისეულ **-а** ხმოვანთან შერწყმისას იძლევა **-он** დაბოლოებას: **с-ца-ya-н > с-ц-он** „მივდიოდი“, **д-ы-з-ба-ya-н > дызбон** „მას (ად.) ვხედავდი“...

აქაც: თანხმოვნებით, **и, у** ნახევარხმოვნებით, **-аа** და **-ха** მარცვლებით დამთავრებულ ფუძეებში უცვლელია **-ya-н** დაბოლოება: **и-ты-с-х-ya-н** „ვხატავდი“, **с-неи-ya-н** „მივდიოდი“, **еи-лы-с-каа-ya-н** „მესმოდა, ვიგებდი“, **с-баха-ya-н** „ვბარავდი“.

ინფინიტური წარმოებისას -ya სუფიქსს **-н** სუფიქსის ნაცვლად ინფინიტურობის **-з** სუფიქსი ერთვის: ფონეტიკური პროცესები კი იგივეა, რაც ფინიტურ ფორმათა წარმოებისას: **с-сахь-ца-ya-з > с-ахь-ц-о-з** „სადაც მივდიოდი“, **д-аны-з-ба-ya-з > д-ан-ы-з-бо-з** „როცა მას (ად.) ვხედავდი“, **и-ты-с-х-ya-з** „რასაც, ვისაც ვხატავდი“, **с-ахьне-ya-з** „სადაც მივდიოდი“, **неилыскаа-ya-з** „რასაც ვიგებდი, რაც მესმოდა“, **с-ан-баха-ya-з** „როცა ვბარავდი“...

5. ნამყო განუსაზღვრელი

-н სუფიქსით იწარმოება. ეს სუფიქსი დროსა და ფინიტობას ერთდროულად გამოხატავს. ფონეტიკური ცვლილება არ ხდება, მხოლოდ თანხმოვანთა შორის **-ы-** ნეიტრალური ხმოვანი გაჩნდება.

с-ца-н „წავედი (და)“..., **ды-з-ба-н** „იგი (ად.) დავინახე (და)“..., **и-ты-с-хы-н** „დავხატე (და)“..., **с-неи-н** „მივედი (და)“..., **неилыскаа-н** „გავიგე (და)“..., **сы-баха-н** „დავბარე (და)“...

ინფინიტურ ფორმაში -н სუფიქსს ინფინიტის **-з** სუფიქსი ენაცვლება: **с-ан-ца-з** „როცა წავედი“, **д-ан-ы-з-ба-з** „როცა იგი (ად.) დავინახე“, **ис-ты-с-хы-з** „რაც, ვინც დავხატე“, **с-ахь-не-и-з** „სადაც მივედი“, **неилыскаа-з** „რაც გავიგე“, **с-ан-бах-а-з** „როცა დავბარე“.

6. ნამყო სრული, აორისტი

-ит ფინიტობის სუფიქსის დართვით იწარმოება, ეს სუფიქსი ზოგ თანხმოვანზე დაბოლოებულ ფუძეებთან მარტო **-т-**ს სახით შეიძლება შეგვხვდეს: **и-з-дыр-т** „გავიგე“, **с-хал-т** „ავედი“ ცალი **а-** ხმოვნით დამთავრებულ ფუძეებში **-ит** სუფიქსის **и-**ს გავლენით **а** ხმოვანი იცვლება **-е** ხმოვნით: **с-ца-ит > с-це-ит** „წავედი“, **д-ы-з-ба-ит > ды-з-бе-ит** „იგი (ად.) ვნახე“.

ხოლო თანხმოვნებით, **у** ფონემით, **аа, ха** მარცვლებით დასრულებულ ფუძეებში ფონეტიკური ცვლილებები არ ხდება: **и-ты-с-х-ит** „დავხატე“, **и-з-у-ит** „გავაკეთე, ვქენი“, **и-еи-лы-с-каа-ит** „გავიგე“, **с-баха-ит** „დავბარე“, **и-** ფონემით დამთავრებულ ფუძეებში ზოგჯერ ერთი **-и-** იკარგება: **с-не-ит < с-неи-ит** „მივედი“, **с-ааи-ит > с-аа-ит** „მოვედი“.

ინფინიტური ფორმა აღარ დაირთავს დროისა და ინფინიტურობის სუფიქსს, არ ხდება ფონეტიკური ცვლილებები: **с-ан-ца** „როცა წავედი“, **д-ан-ы-з-ба** „როცა იგი (ად.) ვნახე“, **и-ты-с-х(ы)** „რაც დავხატე“, **с-ахь-неи** „სადაც მივედი“, **неи-лы-с-каа** „რაც გავიგე“, **с-ан-баах-а** „როცა დავბარე“.

ზოგჯერ, ქართულის მსგავსად, ამ ფორმას აწმყო – მყოფადის მნიშვნელობაც აქვს: **с-цент шта аоныка** „წავალ (წავედი) – აწი შინ (სახლში)“...

7. ნამყო უკვეობითი

-хьа-ит >хье-ит სუფიქსი აწარმოებს, **хьа-** უკვეობითობის აღმნიშვნელია, **-т** კი ფინიტობის: **с-ца-хьეит** „უკვე წავედი“, **ды-з-ба-хьეит** „უკვე ვნახე“, **и-ты-с-х-хьეит** „უკვე დავხატე“, **с-неи-хьეит** „უკვე მივედი“ **неи-лы-с-каа-хьეит** „უკვე გავიგე“.

ინფინიტურ ფორმაში გამოიყენება ორი სუფიქსი: უფრო გავრცელებულია რთული **-хьау-** > **-хьоу-**, სადაც **-хьа** უკვეობითობას აღნიშნავს, ხოლო **-у** იგივეა, რაც დასტურდება სტატიკურ ზმნათა აწმყოში.

მეორე, უფრო იშვიათი ხმარებისაა **-ц** სუფიქსი, რომელიც უკვეობითობის აღმნიშვნელია: **и-ка-с-ца-хьоу// и-ка-с-ца-ц** „რაც უკვე გამიკეთებია“, **и-з-ба-хьоу//и-з-ба-ц** „რაც, ვინც უკვე მინახავს“, **и-ты-с-хьоу // и-ты-с-хьы-ц** „რაც, ვინც უკვე დამიხატავს“...

გავრცელებულია ამგვარ გამოთქმებში: **икаспац касцит** „იმასვე ვაკეთებ, რაც მიკეთებია“, **изутац ит!** „შენ (მკ.) ვისთვისაც მიგიცია, (კვლავ) მიეცი!“

8. ნამყო წინარე წარსული

-хьа-н სუფიქსი აწარმოებს, რომელშიც **-хьа** უკვეობითობას აღნიშნავს, ხოლო **-н** ნამყო დროსა და ფინიტობას ერთდროულად: **с-ца-хьан** „უკვე წასული ვიყავი“, **ды-з-ба-хьан** „უკვე მენახა, ნანახი მყავდა“, **и-ты-с-х-хьан** „უკვე დახატული მყავდა“, **с-неи-хьан** „უკვე მისული ვიყავი“, **неи-лы-с-каа-хьан** „უკვე გაგებული მქონდა“...

ინფინიტურ ფორმაში ორი რთული სუფიქსია: **-хьა-з** და **-цы-з**. **-хьა** და **-ц** უკვეობითობას აღნიშნავენ, ხოლო **-з** ნამყო დროის აღმნიშვნელია. აქედან **-цы-з** უფრო უარყოფით ფორმებში დასტურდება: **с-ан-ца-хьаз** „როცა უკვე წასული ვიყავი“, **и-з-ба-хьა-з** „რაც, ვინც უკვე ნანახი მქონდა, მყავდა“, **и-ты-с-х-хьаз** „რაც, ვინც დახატული მქონდა, მყავდა“, **с-ан-неи-хьаз** „როცა უკვე მისული ვიყავი“, **и-еи-лы-с-каа-хьаз**

„რაც უკვე გაგებული მქონდა“... შდრ. უარყოფითი ფორმები: **с-аны-м-ца-ңыз** „როცა ჯერ კიდევ არ ვიყავი წასული“, **и-сы-м-на-ңыз** „ვინც, რაც ჯერ კიდევ არ მენახა“, **и-т-сы-м-х-ңыз** „ვინც, რაც ჯერ კიდევ არ დამეხატა“, **с-аны-м-неи-ңыз** „როცა ჯერ კიდევ არ ვიყავი მისული“, **и-еи-л-сы-м-каа-ңыз** „რაც ჯერ კიდევ არ (ვერ) გამეგო“.

კატეგორიული მყოფადი

იწარმოება აღწერით, **-ауи** „არის“ მეშველი ზმნის დახმარებით (გამოყოფს ზოგი მკვლევარი).

ამ დროს ზმნა წარმოდგენილია აწმყოს ინფინიტურ **-ya** სუფიქსიან, ან აორისტის ინფინიტურ უსუფიქსო ფორმაზე დამყარებული პირობითი კილოს **-p** მაწარმოებლიანი ფორმით: **и-ка-с-па-р ауи** „უნდა გავაკეთო“ (რათა, რომ გავაკეთო არის) **и-ка-с-па-р акын** „უნდა გამეკეთებინა“ („რათა რომ გამეკეთებინა, იყო“).

ზოგჯერ ძირითადი ზმნის პირობითი **-p** სუფიქსის წინ ჩნდება **-за** სუფიქსი, რომელიც დიურატიულობის, განგრძობითობისა: **и-ды-руа-за-р ауи** „მან (მკ.) უნდა იცოდეს“...

ნაკვეთისა და კილოს ფორმას შორის გარდამავალია:

თურმეობითი I

-заа-п

თურმეობითი II

-заа-ры-н

იწარმოება როგორც სტატიკურ ისე დინამიკურ ზმნათაგან, იყენებს საყრდენად ზმნათა წმინდა ფუძეს; აწმყოს **-ya>o** დაბოლოებიან ან უკვეობითის **-хья** სუფიქსიან ფუძეებს: **сыка-заа-п** „თურმე ვყოფილვარ“, **д-цо-заа-п** „თურმე მიდის“, **сыка-заа-ры-н** „თურმე ვყოფილვარ“, **д-ца-заа-ры-н** „წასულა“, **д-ца-хья-заа-н** „თურმე უკვე წასულა“, **д-ца-хья-заа-ры-н** „თურმე უკვე წასულიყო“.

ცხრილი

1.	აწმყო	ფ.	-yaи-т >ye-т	(сцит)
		ინფ.	-ya > o	(санцо)
2.	მყ. I	ფ.	-п	(сцап)
		ინფ.	-ра, -лак, -лакь, -лаг	(санцалак)
3.	მყ. II	ფ.	-ша-ит > -ш-т	(сцашт)
		ინფ.	-ша	(санцаша)

4.	ნამყ. უსრ.	ფ.	-ya-н > он	(сюн)
		ინფ.	-уаз	(санцоз)
5.	ნამყ. განუს.	ფ.	-н	(сцан)
		ინფ.	-з	(санцаз)
6.	ნამყ. სრ., აორისტო	ფ.	-ит>г	(сцит)
		ინფ.	-0	(санца)
7.	ნამყ. უკვ.	ფ.	-хъа-ит > -хъе-ит	(сцахъeit)
		ინფ.	-хъау- > -хъоу	(санцахъ-оу)
		ინფ.	-ц	(санца-ц)
8.	ნამყ. წინარ. წარს.	ფ.	-хъа-н	(сцахъан)
		ინფ.	-хъа-з	(санцахъаз)
		ინფ.	-цы-з	(санцацыз)
9.	კატეგორიული მყოფ.		-р ауп -р акъын	(икасцар ауп) (икасцар акъын)
10.	თურმ. I	ფ.	-заа-п	(сыка-заа-п)
11.	თურმ. II	ფ.	-заа-ры-н	(сыка-заа-ры-н)

ინფ. ფორმები არ აქვს.

კილოს კატეგორია

ავხაზურს მოეპოვება: 1. ბრძანებითი, 2. დაშვებითი, კონიუნქტივი, 3. პირობითი, 4. მიზან-პირობითი, 5. კავშირებითი I, 6. კავშირებითი II, 7. ნატვრითი და 8. მოჩვენებითი კილოები, 9. თხრობით კილოს სპეციალური მაწარმოებელი არ გააჩნია, ზემოთ განხილული ნაკვთები თხრობითი კილოსათვისაა დამახასიათებელი.

1. ბრძანებითი კილო

ძირითადად ეწარმოება **დინამიკურ ზმნებს** II პირის ორსავე რიცხვში. თუ ზმნა გარდაუვალია დაირთავს უკლებლივ ყველა პირისა და კლასის ნიშანს: **у-ца!** „შენ (მკ.) წადი!“, **н-ца!** „შენ (ქ.) წადი“, **ша-ца!** „წადით!“ **у-и-цхраа!** „შენ (მკ.) მას (მკ.) დაეხმარე!“

თუ ზმნა გარდამავალია, მაშინ მხოლოდით რიცხვში სუბიექტის კლასოვან-პიროვანი პრეფიქსები არ გამოჩნდება. თხრობითი კილო: **и-ка-у-поит** „შენ (მკ.) რაღაცას აკეთებ“ **и-ка-ца!** „გააკეთე!“ თხრ.

კილო: **д-аа-у-гоит** „შენ (მკ.) ის (გონ.) მიგყავს“, ბრძ. კილო: **д-аа-г!** „მოიყვანე! იგი“ მრავლობით რიცხვში სუბიექტის პირის ნიშანი იქნება წარმოდგენილი. ეს იმიტომ, რომ მრავლობითი რიცხვის პირ-კლასის ნიშნები პირსა და რიცხვს ერთდროულად აღნიშნავს და რიცხვის „ხათრით“ შენარჩუნებულია! (ქ. ლომთათიძე).

шә-ца! „წადით!“ **и-ка-шә-ца!** „გააკეთეთ!“ **д-аа-жә-г!** „მოიყვანეთ!“ (გარდაუვალშიც და გარდამავალშიც).

ბრძანებითის ფორმას ხშირად დაერთვის კატეგორიულობის, მოთხოვნის აღმნიშვნელი **-и(шь)** სუფიქსი: **у-це-(шь)!** „აბა, წადი!“ **у-гыл-и(шь)!** „აბა, ერთი ადექი!“ **и-ка-це-и(шь)!** „აბა, გააკეთე!“

სტატკური ზმნის ბრძანებითს ჩვეულებრივ **-з** სუფიქსი აწარმოებს: **у-ка-з!** „იყავი!“ **у-тәа-з!** „იჯექი!“

2. კონიუქტივი, დაშვებითი კილო

ეწარმოება ორსავე რიცხვსა და სამსავე პირს. მაწარმოებელია – **ааит** (დინამიკურ ზმნებში) და **-з-ааит** (სტატკურ ზმნებში) თუ ფუძე **а**-თი მთავრდება მოსალოდნელი სამი **а**-ს ნაცვლად ორი **а** იქნება წარმოდგენილი: ***д-ца-ааит** > **д-цааит** „დაე, წავიდეს!“ თუ ფუძე ორი **а**-თი მთავრდება, მოსალოდნელი 4-დან 2 **а** იქნება წარმოდგენილი: ***иеликаа-ааит** > **иеликааит** „დე, მან ის გაიგოს!“

ამგვარი რამ არ ხდება სტატკურ ზმნებში **-з-ааит** სუფიქსის დაერთვისას: **д-гыла-з-ааит** „დაე, იდგეს!“ **и-баа-з-ааит!** „დაე, დალპეს“.

3. პირობითი კილო

იწარმოება **-р, -за-р, -з-т-гыи** სუფიქსებით, აქედან **-р** სუფიქსი არ გამოიყენება სტატკურ ზმნებში, ხოლო დინამიკური ზმნის პირობითი კილოს **-з-ар** სუფიქსი საყრდენად იყენებს სხვადასხვა ნაკვთის მზა ფორმებს: **д-ца-р** „თუ წავა“, **сы-ка-з-ар** „თუ ვარ“, **д-аа-и-у-а-з-ар** „თუ მოვა“, **ды-ка-з-тгы** „თუ არის კიდევაც.“

4. მიზან-პირობითი კილო

გამოიყენება პირობითი კილოს **-р** სუფიქსიანი ფორმა, რომელსაც დამატებით დაერთვის გარდაქცევითობის **-ц, -тә** ან **-ны** სუფიქსები. ზოგჯერ **р(ра)** ვარიანტის სახითაცაა წარმოდგენილი (ეს უფრო ძვე-

ლია). მაგ.: **с-ааираны** „რათა მოვიდე“, **и-ка-ы-ца-рц**, **и-ка-с-цартә**, **и-ка-с-ца-раны** „რათა გავაკეთო“...

ამავე კილოს საწარმოებლად გამოიყენება აგრეთვე **-ра** სუფიქსიან ფორმაზე დართული **азы** „თვის“ თანდებული: **ды-з-га-ра-зы** „რათა წავიყვანო, მის წასაყვანად“...

5. 6. კავშირებითი კილო

აქვს ორი ფორმა: კავშირებითი I იყენებს **-ра** სუფიქსიან მყოფადი I-ის ფორმას, რომელსაც ეკვეცება სუფიქსის **а** ხმოვანი და დაერთვის **-н** სუფიქსი (ფინიტური წარმოება) ანდა **-з** სუფიქსს (ინფინიტურ წარმოებაში) **с-ца-рын** „წავიდოდი“, **с-ан-ца-рыз** „როცა წავიდოდი“, **и-ка-с-ца-рыз** „რასაც გავაკეთებდი“. კავშირებითი II ემყარება **-ша** სუფიქსიან II მყოფადის ფორმას და დაერთავს იმავე **-н** სუფიქსს (ფინიტურ წარმოებაში) ანდა **-з** სუფიქსს (ინფინიტურ წარმოებაში): **с-ца-шан** „წავიდოდი“, **с-ан-ца-шаз** „როცა წავიდოდი“, **и-ка-с-ца-шан** „გავაკეთებდი“, **и-ка-с-ца-шаз** „რასაც გავაკეთებდი“.

7. ნატვრითი კილო

აწარმოებს: **-нда -ндаз** სუფიქსი. გამოთქმულია ვარაუდი, რომ ეს აფიქსი მომდინარეობს ქართული „ნეტა“ ნაწილაკიდან **-з** კი ნამყოფ დროის ინფინიტური სუფიქსია: **с-ыка-нда(з)** „ნეტავი მამყოფა!“, **с-цо-нда (з)** „ნეტავი წავსულიყავი!“, **и-ка-с-па-нда (з)** „ნეტავი გამეკეთებინა!“ და ა. შ.

8. მოჩვენებითობის კილო

იწარმოება **-шәа** ნაწილაკის დართვით:

и-з-шо-шәа „თითქოს ვხედავ“,

д-ца-з-шәа „თითქოს წავიდა“,

сы-коу-шәа „თითქოს ვარ“...

ცხრილი

1. თხრობითი	-----
2. ბრძანებითი	(კატეგორიული. -ш!) (სტატიკური. -з)
3. კონიუქტივი (დაშვ.)	-ааит , -з-ааит
4. პირობითი	-р , -за-р , -з-т-гы

5. მიზან-პირობ.	- რ-ц, -тә, -ны, -азы „თვის“
6. კავშირებითი I	- ра (I მყ.) + н (ფინ.) з (ინფინ.)
7. კავშირებითი II.	- ша (II მყ.) + н (ფინ.) з (ინფინ.)
8. ნატვრითი	- нда -ндаз
9. მოჩვენებითი	- шәа

აბსოლუტივი

გადმოსცემს დამატებით მოქმედებას ან მდგომარეობას, რომელიც წინ უსწრებს ძირითადი ზმნით გამოხატულ მოქმედებას.

ინფინიტური ფორმა გარკვეულწილად:

I ზმნის დრო-კილოთა სუფიქსის არმქონე იშვიათი ფორმა: **а-ма-заа-ра > сы-ма:**

сөыызцаа сы-ма саант „მეგობრებთან ერთად მოვედი“.

II უფრო გავრცელებულია აწმყოს ინფინიტურ დაბოლოებიანი ფორმა: **-ya>o**

д-гәырбьо (< д-гәырбья-ya) დაანტ „იგი გახარებული მოვიდა“

III გარდაქცევითობის **-ны** სუფიქსიანი:

ауроккәа кацаны, ахәмарра сцеит „გაკვეთილები მოვამზადე (და, რა) სათამაშოდ წავედი“.

IV მხოლოდ უარყოფითი ფორმის აბსოლუტივისათვის დამახასიათებელი, **кәа** სუფიქსიანი წარმოება: **апәа имфакәа икаижьит** „ვამლი შეუქმელად გადაადლო“.

გარდამავალი ზმნის ფუძისაგან ნაწარმოებ აბსოლუტივებში სუბიექტის პირი, კლასი და რიცხვი ჩვეულებრივ არ აღინიშნება.

კითხვითი ფორმა

აფხაზური ზმნა კითხვით ფორმათა სიუხვით გამოირჩევა. გვხვდება შემდეგი სახის კითხვითი ფორმები:

1. ინტონაციური: **yara иакауцент?**

2. ალტერნატიული: თავსა და ბოლოში გაფორმებული:

дцо-у / дымцо-у?

„წავიდა თუ არ წასულა?“

3. ჩაკითხვისას: **-ба** ნაწილაკიანი: **дцеитба?** „წავიდაო?“

4. საგანგებო კითხვითი აფიქსები გამოიყენება ყველა ნაკვთის ფორმაში:

განარჩევს ადამიანისა და არაგონიერთა კლასებს. ადამიანი „**დარბან?**“

არაგონიერი, ნივთი „**ნარბან?**“

დარბან> -**და** სუფიქსი დაერთვის ნაკვთის ინფინიტურ ფორმას:

იцо დარბან? „ვინც მიდის ვინ არის?“ > **იцо-და?** „ვინ მიდის?“, **იკადა?** „ვინ არის?“, **ი-казца-და?** „ვინ გააკეთა? **дызбада?** „ვინ დაინახა?“

5. არაგონიერთა კლასის კითხვითი ფორმები იწარმოება ნებისმიერი ნაკვთის ინფინიტურ ფორმაზე კითხვითი: -**ი**, -**ზეი**, -**ზი** სუფიქსების დართვით: **иугеи?** „რა წაიღე?“, **иуго-ზეი** „რა მიგაქვს?“, **иуго-ზი?** „რა წაიღე?“

-**და** სუფიქსიანი კითხვითი ფორმებით ირკვევა სუბიექტის ვინაობა, ხოლო

-**ი**, -**ზეი**, -**ზი** სუფიქსიანი კითხვითი ფორმებით ირკვევა ობიექტის ვინაობა ან რაობა.

6. ზმნით გამოხატული მოქმედების ან მდგომარეობის რაობა ირკვევა -**მა** სუფიქსიანი კითხვითი ფორმებით, ითხოვს პირდაპირ პასუხს: **дцома?** „მიდის?“, **дкоума?** „არის?“, **икацама?** „გაკეთა?“

7. სპეციფიკურ საგარემოებო ელემენტებზე: **ан** (დროის), **ахь** (ადგილის), **ш** (ვითარების) პრეფიქსებს ერთვის -**ბა** ელემენტი, ვიღებთ **анба** „როდის?“ **ахьба**> **ахьџа** > **аба** „სად?“, ***шба** > **шџа** „როგორ?“ ..ესენი დაერთვის ნაკვთთა ინფინიტურ ფუძეებს:

данбацо? „როდის მიდის?“

дабацо? „სად მიდის?“

дышџацо? „როგორ მიდის?“

8. ზოგჯერ პრეფიქსს და სუფიქსს ზმნა ერთდროულად დაერთავს:

данбацеи? „როდის წავიდა?“

9. მიზეზის აღმნიშვნელი **з**-პრეფიქსიანი კითხვითი ფორმები ჩვეულებრივ -**ი**, -**ზეი**, -**ზი** კითხვითობის სუფიქსებს დაერთავენ: **у-з-цеи?** „რისთვის, რატომ წახვედი?“

ზმნის უარყოფითი ფორმები

აწარმოებს **м** აფიქსი, რომელიც ხან პრეფიქსია, ხან სუფიქსი.

-**მ** სტატიკურ ზმნებში, დინამიკურ ფინიტურ აწმყოში, მყოფად I, მყოფად II, ნამყო უსრულში დგას ძირის შემდეგ (სუფიქსია).

სტატიკური ფინიტური	დინამიკური ფინიტური
აწმყო сы-ка-м „არ ვარ“	с-по-м „არ მივდივარ“
ნამყ. უსრ. сы-ка-мы-з-т „არ ვყოფილვარ“	сцомызт „არ მივდიოდი“
მყოფადი I –	с-ца-ры-м „არ წავალ“
მყოფადი II –	с-паша-м „არ წავალ“.

მ- ზმნის ძირის წინ დგას დინამიკურ ფინიტურ ნამყო განუსა-ზღვრელში, აორისტში, ნამყო უკვეობითში, ნამყო წინარე წარსულის ფორმებსა და იმავე დინამიკურ ზმნათა ყველა ნაკვეთის ინფინიტურ ფორმებში (პრეფიქსია).

დინამიკური ზმნის ფინიტური წარმოება

ნამყო განუს.	сы-м-ца-з-т	„არ წავედი და“
აორისტ	сы-м-це-ит	„არ წავედი“
ნამყო უკვეობითი	сы-м-ца-ц-т	„არ წავსულვარ“
ნამყო წინ. წარს.	сы-м-ца-цы-з-т	„არ ვიყავი წასული“

დინამიკური ზმნის ინფინიტური წარმოება

აწმყო	с-ахьы-м-цо	„სადაც არ მივდივარ“
მყოფ. I	с-ахьы-м-цара	„სადაც არ წავალ“
მყოფ. II	с-ахьы-м-ца-ша	„სადაც არ წავალ“
ნამყ. უსრ.	с-ахьы-м-цо-з	„სადაც არ მივდიოდი“
ნამყ. განუს.	с-ахьы-м-ца-з	„სადაც არ წავედი და“
აორისტ	с-ахьы-м-ца	„სადაც არ წავედი“
ნამყ. უკვ	с-ахьы-м-ца-ц	„სადაც არ წავსულვარ“
ნამყ. უკ. წინ. წარს.	с-ахьы-м-ца-цы-з	„სადაც არ წავსულიყავი“

უარყოფის **მ-** ასევე პრეფიქსია დინამიკურ ზმნათა უარყოფით-კითხვით ფორმებში, თხრობითის გარდა ყველა კილოსა და სიტყვა-წარმოებით კატეგორიაში.

აწმყო: **дымцой?** „ის არ მიდის?“

თავისებურია უარყოფითი ბრძანებითის წარმოება, რომელშიც დინამიკური ზმნის ძირის წინ დგას უარყოფის პრეფიქსი, ხოლო ზმნის ძირის შემდეგ **-н** სუფიქსი, რომელიც მიღებულია უარყოფის **მ-** ნაწილაკისაგან დისტანციური დისიმილაციით: **и-у-м-га-м>и-у-м-га-н!** „არ წაიღო!“

у-м-ца-м > у-м-ца-и! „არ წახვიდე!“

განსხვავებით დადებითი ბრძანებითისაგან უარყოფით ბრძანებითში ყველა კლას-პირის აფიქსია უკლებლივ წარმოდგენილი.

მიმღობა

მიმღობის გამოსახატავად აფხაზურში ყველაზე პროდუქტიულია სამიმართებო პრეფიქსიანი **и(ы)**- და **з**-პრეფიქსიანი ზმნის ინფინიტური წარმოება.

არის ზმნის ფუძის სახით წარმოდგენილი მიმღობები: **а-лала** „ირაო, საქონელი“ (**а-ла-ла-ра** „რამეში შესვლა“), **а-м-дыр** „უვიცი“ (**а-дыр-ра** „ცოდნა“) **а-так** „პასუხი“ (**атара** „მიცემა) **а-м-у-ча** „მუქთახორა“ (**ау-ра** „ქმნა“). აფხაზური მიმღობას აწარმოებს აგრეთვე ზმნის ფუძეზე მოქმედი პირის აღმნიშვნელი **-фы** ან სამოქმედო საგნის აღმნიშვნელი **-тә** სუფიქსის დართვით: **а-р-ца-ра** „სწავლება“ > **а-р-ца-фы** „მასწავლებელი“, **а-ца-ра** „სწავლა“ > **а-ца-фы** „მოსწავლე“, **аиба-ш-ра** „ბრძოლა“ ზედმიწ. „ურთიერთკვლა, ომი“ > **аиба-ш-фы** „მეომარი“, **а-ка-ца-тәы** „გასაკეთებელი (**а-ка-ца-ра** „კეთება“), **а-ус-у-тә** „სამუშაო“ (**а-ус** „საქმე“, **а-у-ра** „ქმნა“).

ამჟამად არაპროდუქტიული **-хьа**, **-ха**, **-х** სუფიქსებით ნაწარმოები მიმღობები: **а-џа-та-хьа** „აღთქმა“ (**а-џы** „პირი“, **а-та-ра** „მიცემა“) **а-хәа-хьа** „ნათქვამი“ (**а-хәара** „თქმა“) **аа-за-хьа** „ბუთხუზა ბავშვი“ (**аа-за-ра** „აღზრდა“), **а-цы-нл-а-ха** „ნამწვი“ (**а-ныл-ра** „წვა“), **а-ча-х** „კვებული“ (**а-ча-ра** „პურობა“) **а-х-цәа-ха** „მონაჭერი“, (**а-х-цәа-ра** „მოჭრა, წაკვეთა“) **а-пшәа-ха** „ნაგლეჯი“ (**а-пшәа-ра** „მოწყვეტა, მოგლეჯა“) **а-лы-пш-аа-х** „ამორჩეული, შერჩეული“ (**а-л-пш-аа-ра** „ამორჩევა“) **а-ка-шәа-ра-х** „მიგდებული ბავშვი“ (**а-ка-шәа-ра** „გადაგდება“), **а-шәа-ра-х** „ნადირი“ (**а-шәа-ра** „ნადირობა“).

ზმნიზედა

ზმნიზედები აფხაზურში სამ უმთავრეს ჯგუფში ერთიანდებიან:

1. **ადგილის ზმნიზედები**: **абра** || > **ара** „აქ“, **убра** || > **уа** „იქ“, **абна** || > **ана** „მანდ“ (რომლებიც კავშირშია ნაცვალსახელებთან: **абри** || > **ари** „ეს“, **убри** || > **уи** „ის, იგი“, **абни** || > **ани** „ეგ“, **ааигәа** „ახლოს“, **аарцә** „გამოდმა“, **нырцә** „გაღმა“, **ааада** „მალა, ზემოთ“, **ааада** „დაბლა, ქვემოთ“. ზოგი ადგილის ზმნიზედა იწარმოება არსებითი სახელის ფუძეზე **-н** სუფიქსის დართვით: **амәан** „გზად“, **акытан** „სოფლად“.

2. **დროის ზმნიზედები** სხვადასხვა გზით არის ნაწარმოები:

იახა || > **ეხა** „დღეს“, **იაყი** || > **ეყი** „გუმინ“, **უაჰა** „ამაღამ“, **უაჰყი** „ხვალ“, **უაჰაშტაჰ** „ზეგ“ (ზედმიწ.: „ხვალის შემდეგ“), **ალშყი-კასანიკ** „მთელ წელიწადს“, **ესყიშა** „ყოველდღე“, **უსკან** „მაშინ“, **ზნიკ** „ერთხელ“, **აშამტაყი** „განთიადისას“, **პყიხჯონ** „შუალამისას“...

3. ვითარების ზმნიზედები: **აბას** || > **ას** „ასე, ამგვარად“, **უბას** || > **უს** „ისე“, **აბანს** || > **ანს** „ეგრე“ (ეს ზმნიზედები ადგილის რამდენიმე ზმნიზედის მსგავსად კავშირშია ნაცვალსახელებთან: **აბრი** || > **არი** „ეს“, **უბრი** > **უი** „ის, იგი“, **აბნი** || > **ანი** „ეგ“. **იააღყიყანი** „მოულოდნელად, უცებ“, **იარაჰნიკ** „უცებ“, **იარაჰანი** „ბლომად“, **ხაყიყაკ** „მცირედ“, **ყიყიყადა** „აუცილებლად“.

თანდებული

აფხაზური ენა გამოირჩევა თანდებულთა სიმცირით. თანდებულთა სიმცირე სახელებთან კომპენსირებულია წინდებულთა სიუხვით ზმნებში.

ძირითადი თანდებულებია: **-აჰ-** „კენ, -ში“ (**აჰკოღ აჰ** „სკოლისაკენ“) – **აჰყი-** „ში“ (**აყიყა-ჰ** „სოფელში“), **-კა** „-კენ; -ში“ (**აჰყი-კა** „სახლში, შინ, შინისაკენ“), **-ნჰა** „-მდე“ (**აყიყა-ნჰა** „სოფლამდე“), **-ყიყი** || **ყიყი** „-თან“ (**სარა ყიყი** „ჩემთან“), **ჰკა** „-კენ“ (**აჰკოღ აჰკა** „კლუბისაკენ“), **-ნტა** „-დან“ (**ყარყი-ნტა** „თბილისიდან“), **ამყან** „ძირას“ (**აჰაჰაჰა ამყან** „ვაშლის ხის ძირას, ქვეშ“), **-ყი** „-თვის“ (**აჰარა-ყი** „სწავლისათვის“, **სარა ყი-ყი** „ჩემთვის“), **-ლა** „-ით“ (**ყიყი-ლა** „ფეხით, ქვეითად“, **ყი-ლა** „ცხენით“) და სხვ.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, ლოკალური ურთიერთობა/მიმართულება აფხაზურში ძირითადად ლოკალური პრევერბებითა და ძირ-სუფიქსებით გადმოიცემა, ამიტომ თანდებულები სახელებთან იშვიათად იხმარება. აფხაზური ენის სხვა დიალექტებში შეიმჩნევა **-აჰ-**, **-ყიყი** || **-ყიყი**, **-კა** თანდებულების ერთი **-ჰ < აჰყი-** „ში“ თანდებულით შეცვლის ტენდენცია.

კავშირი

აფხაზურ ენას არ გააჩნია რთული ქვეწყობილი წინადადება. შესაბამისად, არც მაქვემდებარებელი კავშირები. ის, რაც სხვა ენებში სინტაქსის სფეროს განეკუთვნება და წარმოდგენილია მთავარი და დამოკიდებული წინადადების სახით, აფხაზურში თავისებურად ასახულია ზმნის დრო-კილოთა ფორმებში. მთავარ წინადადებას დროთა ფინი-

ტური, ხოლო დამოკიდებულს დროთა ინფინიტური წარმოება შეესაბამება (იხ. ზემოთ).

აფხაზურში გამოყოფენ კავშირთა სამ მთავარ ჯგუფს:

1. მაერთებელი კავშირები, რომლებიც უფრო ნაწილაკური ბუნებისაა და დამოუკიდებელ ერთეულებს არ წარმოადგენს. მაგ.: **-ი** სუფიქსი უდრის ქართულის „და“ კავშირს და დაერთვის წინადადებაში წარმოდგენილ ყველა საკავშირებელ სიტყვას: **сар-и, санду-и, илико-и, илариони-и** „მე ბებია (ჩემი), ილიკო და ილარიონი“.

ამავე წესით გამოიყენება აგრეთვე ქართული **-ც** ნაწილაკის ფარდი **-гьы**, კავშირ-ნაწილაკი: **сар-гьы, уар-гьы, иар-гьы** „მეც, შენცა და ისიც“...

2. მაცალკეებელი კავშირები: **иа** „ან“, **ма** „ან“: **иа сара, иа уара** „ან მე, ან შენ“, **ма ацәа, ма аха** „ან ვაშლი, ან მსხალი“.

3. მაპირისპირებელი კავშირები: **аха** „მაგრამ“, **амала** „ოღონდ“, **акәымзар || мамзар || макәымзар** „თორემ“.

ნაწილაკი

აფხაზურ ენას ნაწილაკებიც მცირე რაოდენობით მოეპოვება. დადასტურებითი ნაწილაკებია: **аа, ааи, аиеи** „ჰო, დიახ, კი“; უარყოფითი ნაწილაკებია: **мап, мамоу** „არა, ვერა“. დანაწილებას გადმოსცემს დამოუკიდებლად ხმარებული ან ზმნის ფორმაში ჩართული **гәашьа** „საწყალი“ ნაწილაკი: **дыпҕс-гәашье-ит** „მოკვდა საწყალი“. სხვათა სიტყვის ნაწილაკია **ахәа-ра** „თქმა“ ზმნის ძირისაგან მომდინარე **-хәа** სუფიქს-ნაწილაკი, რომელიც უდრის ქართულის **-მეთქი, -თქო, -ო** ნაწილაკებს: **саргьы сцоит-хәа ухәе-ит** „მეც წავალ-მეთქი, გითხარი“, **саргьы сцоит-хәа сызиахә** „გადაეცი (ჩემთვის უთხარი) მას, მეც წავალ-თქო“ **саргьы сцоит-хәа сөиҳәеит** „მეც წავალ, მითხრა მან“.

შორისდებული

შორისდებულებია: გაოცების, მწუხარების გამომხატველი **унан** „ვაიმე, უიმე, უი“, **дида** „დედი!“, გამამხნეველებელი **ахахаит, амарцья**; გაოცების **цьым-цьым**; რისხვის გამომხატველი: **уут, ааит**; სიწყნარისაკენ მომწოდებელი **сишь, ашьшьыхәа** „სუ, ჩუმად, წყნარად“, მიმართვისას სახმარი **о, уа, уаа** „ო, ჰო, ჰე“ და სხვ.

სინტაქსი

ატრიბუტული სინტაგმა

ზემოთ აღინიშნა, რომ აფხაზურს ბრუნების სისტემა არ გააჩნია; შესაბამისად, სახელური შესიტყვების (ატრიბუტული სინტაგმის) კონსტრუქციაც თავისებურადაა ასახული ამ ენაში.

კონკრეტული საკითხის განხილვისათვის აუცილებლად მიგვაჩნია ნაცვალსახელის, რიცხვითი სახელისა და ზედსართავი სახელის თავისებურებათა გათვალისწინება არსებით სახელთან კომბინაციაში: შესიტყვებაში შემავალ კომპონენტთა ადგილი, შეთანხმება რიცხვისა და კლასის მიხედვით და სხვ.

ნაცვალსახელი სინტაგმაში

ნაცვალსახელს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება აფხაზურ ენაში. ნაცვალსახელის მეშვეობით გამოიხატება აფხაზურში ე. წ. სახელთა კუთვნილებითი კატეგორია.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, აფხაზურში არ არის ნათესაობითი ბრუნვა და საერთოდ ბრუნვები. ის, რაც ქართულში გამოიხატება ნათესაობით ბრუნვაში დასმული სახელით (ე. ი. კუთვნილება) აფხაზურში გამოიხატება კუთვნილებითი შინაარსის მქონე პრეფიქსებით, ანუ პირის ნაცვალსახელებიდან მომდინარე ფორმანტებით.

კლასოვან-პიროვანი ნაცვალსახელი და კუთვნილებითი ნაცვალსახელის შინაარსის გამოხატვა

მხ. რ.

I პ.	сара	– „მე“	–	с(ы)	
II პ.	{	уара	– „შენ“ (მკ.)	–	и(ы)
		бара	– „შენ“ (ქ.)	–	н(ы)
III პ.	иара	– „ის“ (მკ.)	–	и(ы)	
	лара	– „ის“ (ქ.)	–	л(ы)	
	иара	– „ის“ (ნ., არაგ.)	–	а	

მრ. რ.

I პ.	хара	–	„ჩვენ“	–	х(а)
II პ.	шара	–	„თქვენ“	–	шә(ы)

III კ. **дара** – „ისინი“ – **р (ы)**

ყველა კლასოვან-პიროვანი ნაცვალსახელი შეიძლება გამოყენებული იყოს უფრო მარტივი ფორმითაც, **ра**-ს გარეშე **са** „მე“, **ya** „შენ“ (მკ.), **ба** „შენ“ (ქ.), **а** „ის“ (მკ. და არაგ.) **ла** „ის“ (ქ.), **ха** „ჩვენ“, **шәа** „თქვენ“, **да** „ისინი“.

მრავლობითი რიცხვის **хара** „ჩვენ“ და **шәара** „თქვენ“ ნაცვალსახელების გვერდით გამოიყენება **харт** „ჩვენ“ და **шәарт** „თქვენ“.

„აფხაზური ენის გრამატიკაში“ (ნაწილი დამუშავებულია ხ. ზღაჟბას მიერ) მითითებულია, რომ **хара**-ს აქვს ინკლუზიური მნიშვნელობა: მოსაუბრე რთავს „ჩვენ“-ში მსმენელსაც, ხოლო ექსკლუზიური მნიშვნელობა, რომელიც მსმენელს გამორიცხავს, მიიღება პირის **хара** „ჩვენ“ ნაცვალსახელზე **-т (хар-т)** სუფიქსის დართვით (შდრ. აბაზ. **хара барат** „ჩვენ შენ გარეშე“. ანალოგიურად იწარმოება მეორე პირის ფორმა **шәара** „თქვენ“, **шәар-т** (შდრ. აბაზ. **шәарабарат** „თქვენ ჩემ გარეშე“ (აფხაზური ენის გრამატიკა 1968: 35).

ქართული „სტუდენტის ხელი“ აფხაზურში იქნება **астудент инапы...** ქართულის ნათესაობითი ბრუნვის შესაბამისი სუფიქსი მიერთვის არა მსაზღვრელს, არამედ საზღვრულს პრეფიქსად:

ქართ. ქალიშვილის ხელი აფხაზ.: **аҟәаб л-напы**

თუ სიტყვაში მახვილი მოდის ზოგადობის **а**- პრეფიქსზე, მაშინ კუთვნილებითი პრეფიქსები **ы**-თია წარმოდგენილი:

áла – **сыла** „ჩემი თვალი“

ала́ – **сла** „ჩემი ძაღლი“

მაგ. **сара с-аб инапы** „მამაჩემის ხელი“

сара с-ан л-шьапы „დედაჩემის ფეხი“

уара у-фыза и-хы „შენი (მკ.) ამხანაგის თავი“

ასე მიიღება კლასოვან-პიროვან ნაცვალსახელთაგან კუთვნილების შინაარსის მქონე ნაცვალსახელური პრეფიქსები აფხაზურში.

აფხაზურში დამოუკიდებელი მნიშვნელობის კუთვნილებითი ნაცვალსახელების უქონლობა ჩანაცვლებულია პირ-კლასის ნაცვალსახელთაგან მომდინარე ე. წ. „л“-ს რიგის პრეფიქსებით (იხ. ზემოთ).

ნაცვალსახელური კუთვნილებითი პრეფიქსები ემთხვევა შესაბამის კლასოვან-პიროვან ნაცვალსახელთა თავკიდურ ელემენტებს, გარდა ორი შემთხვევისა:

მესამე პირის მხოლოდობითი რიცხვის კუთვნილებითი **а**- პრეფიქსი განსხვავდება ნივთთა (არაგონიერთა) კლასის მესამე პირის **нара** „ის“

კლასოვან-პიროვანი ნაცვალსახელის **ია** ძირისაგან. ეს **ა-** პრეფიქსი იკარგება სინტაგმიდან, თუ საზღვრული სიტყვის წინ უშუალოდ დგას ამ ნიშნით გადმოსაცემი მსაზღვრელი.

ყურდღებაა გამახვილებული „აფხაზური ენის გრამატიკაში“ (გვ. 34) აგრეთვე მრავლობითი რიცხვის III პირის კუთვნილებით **რ-** ნიშანზე, რომელიც არ ემთხვევა შესაბამისი **დარა** „ისინი“ ნაცვალსახელის თავიკიდურა ელემენტ **დ-**ს (აფხაზური ენის გრამატიკა 1968: 34).

გამოთქმულია მოსაზრება, რომ **დარა** „ისინი“ უნდა მომდინარეობდეს „**рара**“-დან და დისიმილაციის საფუძველზეა **р-** მიღებული. ამის საილუსტრაციოდ მოყვანილია **и-д-рашэит //и-р-рашэит** „ისინი მარგლავენ“.

ამრიგად, პირველადი უნდა ყოფილიყო არა **დარა**, არამედ **рара** (აფხაზური ენის გრამატიკა, გვ. 34).

ქ. ლომთათიძე კი ფიქრობს, რომ III პ.-ის მრ.-ის ნიშანი **д-** უნდა ყოფილიყო ისტორიულად და არა **р-**. იგი **д-** უნდა მომდინარეობდეს **дარა** ნაცვალსახელისაგან (ლომთათიძე 1945: 34).

სახელურ სინტაგმაში აფხაზურში დამატებით კლასოვან-პიროვანი ნაცვალსახელიც ან მკუთვნილის აღმნიშვნელი სიტყვაც უნდა იყოს გამოყენებული: **лара аҭхәыс лыцкы каҭшьуп** „მისი ქალის კაბა წითელია“... ამ დროს ნაცვალსახელი შეიძლება წარმოდგენილი იყოს როგორც სრული, ისე მარტივი სახითაც (გვანცელაძე, 2003, 60).

აფხაზურში კუთვნილებითი ნაცვალსახელის როლში ხშირად გვევლინება კუთვნილებითი ნაცვალსახელური პრეფიქსებით გაფორმებული **а-тәы** „კუთვნილება, საკუთრება“ ან **а-хатәы** „თავისი, პირადი“ ფუძეები, რომელთა ამოსავალი მნიშვნელობა დაჩრდილულია.

са (ра) с-тәы „ჩემი კუთვნილი“

уа(ра) утәы „შენი (მკ.) კუთვნილი“ და ა. შ.

ჩვენებითი ნაცვალსახელი

შესიტყვებაში ყველა ჩვენებითი ნაცვალსახელი მსაზღვრელია და წინ უძღვის საზღვრულს. მაგ.: **абри // ари аоны** „ეს სახლი“, **абни // ани аоны** „ეგ სახლი“, **убри // уи аоны** „ის სახლი“, **абарт // арт аоныкәа** „ეს სახლები“, **абант // ант аоныкәа** „ეგ სახლები“, **убарт // урт аоныкәа** „ის სახლები“ (გვანცელაძე 2003: 59).

ზედსართავი სახელი სინტაგმაში

ზედსართავი სახელი არის ვითარებითი და მიმართებითი. ატრიბუტულ სინტაგმაში ვითარებითი ზედსართავით გამოხატული მსაზღვრელი მოსდევს საზღვრულს: **асы шкәакәа** „თოვლი თეთრი“, **аҧы дыу** „ცხენი დიდი“ და სხვ.

მრავლობით რიცხვში ნივთთა (არაგონიერთა) კლასში მრავლობითობის **-кәа** სუფიქსით ფორმდება მსაზღვრელი: **аҧы дыу** „დიდი ცხენი“, **аҧы дукәа** „დიდი ცხენები“.

ადამიანის (გონიერთა) კლასში კი ადგილი აქვს სხვაობას: ადამიანთა კატეგორიის სახელს მრავლობითში ექნება თავისი **-цаа** სუფიქსი, ან რომელიმე სხვა სუფიქსი, მაგ.: კრებითობის **-ра, -аа**, ხოლო ვითარებითი ზედსართავით გამოხატულ მსაზღვრელს, რომელიც აგრეთვე მოსდევს საზღვრულს, თავისი, ნივთთა (არაგონიერთა) კატეგორიის **-кәа** სუფიქსი: **ахацаа дыукәа** „დიდი კაცები“, ზედმიწ.: „კაცები დიდები“... **афызцаа бзнакәа** „ამხანაგები კარგები“ **аҧкәынцаа хәычкәа** „ბიჭები პატარები“...

რიცხვითი სახელი სინტაგმაში

ნივთის კატეგორიის რიცხვითი სახელი ჩვეულებრივ წინ უძღვის საზღვრულს. „ერთი“ რიცხვითი სახელი გამონაკლისია. იგი, როგორც ზემოთ ითქვა, განუსაზღვრელობის ნიშნად **-к** სუფიქსის სახით ერთვის სახელს.

რიცხვითი სახელი მსაზღვრელის როლში ადამიანის, გონიერთა და ნივთის, არაგონიერთა კლასს არ განარჩევს.

ორიდან მოყოლებული, არსებით სახელს ნივთთა კატეგორიაში მსაზღვრელად წინ მიერთვის რიცხვითი სახელის ძირი:

фачык „ორი რომელიღაც ცხენი“

хәчык „ხუთი რომელიღაც ცხენი“...

ქეთევან ლომთათიძე ვარაუდობს, რომ ადამიანის (გონიერთა) კლასშიც იგივე ვითარება უნდა ყოფილიყო ისტორიულად, მაგრამ ამჟამად შეცვლილი ჩანს. ორიდან მოყოლებული სახელი თავისი ფუძით წინ უძღვის საზღვრულს და ადამიანთა, გონიერთა კლასის სუფიქსსაც ინარჩუნებს:

фы хацаа „ორი კაც(ებ)ი“

რიცხვით სახელთა მსაზღვრელად გამოყენებისას შესაძლებელია შებრუნებული (პოსტპოზიციური) წყობაც: საზღვრულს მოსდევს მსაზღვრელად რიცხვითი სახელი. ასეთ შემთხვევაში ადამიანთა (გონი-

ერთა) და ნივთთა (არაგონიერთა) რიცხვით სახელთან ერთად საზღვრული არსებითი სახელი სინტაგმაში ზოგადი ფორმითაა წარმოდგენილი, ხოლო მსაზღვრელი რიცხვითი სახელი, მთლიანად, ფუძის სახით.

მაგ.: **ахаца хой** „კაცები სამი“
а-екаа хѣа „ცხენები სამი“

შებრუნებული წყობა უფრო გავრცელებულია ადამიანთა (გონიერთა) კლასში.

მაგ.: **сара сѳыцца ѳыща** „ჩემი ამხანაგები ორი (ად.)“
 აღსანიშნავია, რომ (ნივთთა, არაგონიერთა) კატეგორიის რიცხვით სახელს პოსტპოზიციურ წყობაში მიახლოებითი შინაარსიც ახლავს.

მაგ.: **аекаа ѳна** „ცხენები ორიოდე“.

პრედიკატული სინტაგმა

აფხაზურ ენაში წინადადების წევრები ერთმანეთს უკავშირდებიან გარკვეული წესით და იქმნება შესიტყვებანი ანუ წყვილები, რომელთა შორის ერთი მთავარია, მეორე მასზე დამოკიდებული.

აფხაზური შესიტყვების წევრთა შორის არის სინტაქსური ურთიერთობის შემდეგი სახეობები: **შეთანხმება, მირთვა, სიტყვათა რიგი**. აფხაზურისათვის მართვა და კოორდინაცია არაა დამახასიათებელი.

შეთანხმება ხდება სახელებს შორის, ან სახელსა და ზმნას შორის კლასში, პირსა და რიცხვში. შესაბამისად არის შეთანხმების ორი სახეობა: 1. სახელი ითანხმებს ზმნას კლასში და აჩენს მასში სათანადო გრამატიკული კლასის ნიშანს: **уара у-хәмаруеит** „შენ (მკ.) თამაშობ“, **бара бы-хәмаруеит** „შენ (ქ.) თამაშობ“ და ა. შ.

2. სახელი ითანხმებს ზმნას რიცხვში, თუ სახელი სუბიექტია ან ობიექტი: **сара сѳоит** „მე მივდივარ“, **хара хѳоит** „ჩვენ მივდივართ“ და ა. შ.

მირთვა აფხაზურისათვის მეტად გავრცელებული სინტაქსური ურთიერთობის სახეობაა. მისი პროდუქტიულობა გამოწვეულია ბრუნების სისტემის უქონლობით ამ ენაში.

მირთვისას სინტაგმის წევრებს მორფოლოგიურად გამოხატული გრამატიკული კატეგორიები არ ახასიათებს.

ერთმანეთს მიერთვის: ა) ზმნა და აფიქსიანი სახელი: **шапы-ла дааит** „ფეხით მოვიდა“.

ბ) ზმნა და უაფიქსო სიტყვა: **Гагра диеит** „გაგრაში წავიდა“.

გ) ნასახელარი ინფინიტური სტატიკური ზმნა და უაფიქსო სიტყვა **зынза и/хэычуп** „ძალიან პატარაა“.

სიტყვათა რიგი აფხაზურ შესიტყვებაში ამ ენის გრამატიკული სტრუქტურის თავისებურების გამო ხშირად მორფოლოგიურ-სინტაქსურ ფუნქციას ასრულებს. სიტყვათა რიგი მყარია, იშვიათად – შედარებით თავისუფალი. სიტყვათა რიგის საკითხი ატრიბუტულ სინტაგმაში განხილული გვაქვს ზემოთ, აქ მხოლოდ პრედიკატული სინტაგმის სიტყვათა რიგს შევხებით.

წინადადებაში რეალური სუბიექტის აღმნიშვნელი სიტყვა ჩვეულებრივ პირველ ადგილას დგას, მას მოსდევს ირიბი და პირდაპირი ობიექტის აღმნიშვნელი სიტყვები, მაშინ როდესაც ზმნაში შეიძლება სათანადო კლასოვან-პიროვანი პრეფიქსები იმავე ან შებრუნებული წყობით იყოს წარმოდგენილი:

ერთპირიან	S	S		
ზმნასთან:	↓	↓		
	ахэыҭы	д-цэыуоит		„ბავშვი ტირის“.
ორპირიან	S	O	O_{ორ} S	
ზმნასთან:	↓	↓	↓ ↓	
	Кама	ашәкәы и-лы-моуп		„კამას წიგნი აქვს“.
სამპირიან	S	O_{ორ}	O₃	O₃O_{ორ}S
ზმნასთან	↓	↓	↓	↓ ↓ ↓
	анду	Адгәыр апәа и-и-л-тәит		„ბებია ადგურს ვაშლი მისცა“.

(გვანცელაძე 2003: 118-122).

თუ წინადადებაში არის გარდაუვალი ზმნა, მაშინ ქვემდებარისა და დამატების განლაგება ემთხვევა ზმნაში სათანადო აფიქსთა განაწილებას, ე. ი. ჯერ დგას სუბიექტი (ქვემდებარე), შემდეგ კი ირიბი ობიექტი (ირიბი დამატება).

მაგალითად: **ачкәын сара д-сы-и-уп** „ბიჭი მე მახლავს“

გარდამავალი ზმნის შემცველ წინადადებაში პირველ ადგილას სუბიექტის (ქვემდებარის) აღმნიშვნელი სახელი დგას, ხოლო შემდეგ ობიექტებისა (სამპირიან ზმნასთან ჯერ პირდაპირი ობიექტის სახელი დგას, შემდეგ ირიბი ობიექტისა, ხოლო ზმნის წინ – სუბიექტისა), ე. ი. სახელთა განლაგება საპირისპიროა ზმნურ ფორმათა სათანადო აფიქსების განაწილებისა.

მაგალითად:

ორპირიანი – Алхас пхәыс да-аа-и-геит „ალხასმა ცოლი მოიყვანა“

სამპირიანი – сара сыпха ак и-л-а-схәеит „მე ჩემს ასულს რაღაც ვუთხარი“.

თუ ზმნაში პირველ ადგილას დგას მხოლოდითი რიცხვის III პირის **д**-ს რიგის არაგონიერთა კლასის **ы** – პრეფიქსი ან მრავლობითი რიცხვის III პირის **и**- პრეფიქსი და შესაბამისი სახელიც უშუალოდ წინ უძღვის ზმნას, მაშინ ზმნურ ფორმას **и(ы)** ნიშანი ჩამოშორდება.

გარდაუვალი: ахәыцкәа (**и**) хәмаруеит „ბავშვები თამაშობენ“

გარდამავალი: сара апәа (**и**)-с-фе-ит „მე ვაშლი შევჭამე“ (გვანცელაძე 2003: 73).

ლექსიკა

აფხაზური ენის ლექსკური ფონდი ისევე მოიცავს საკუთარი და ნასესხებ ლექსიკურ ერთეულებს, როგორც ყველა ენა.

აფხაზური ენის ძირითად ლექსიკურ ფონდს განეკუთვნება **ნაცვალსახელები**: (*сара* „მე“, *уара, бара* „შენ“, *иара, лара* „ის, იგი“, *хара* „ჩვენ“, *шара* „თქვენ“, *дара* „ისინი“, *абри* „ეს“, *убри* „ის“...),

სხეულის ნაწილების აღმნიშვნელი, ანუ სომატური ლექსიკა: (*ахы* „თავი“, *агъы* „გული“, *анапы* „ხელი“, *ашьапы* „ფეხი“, *ахәда* „კისერი“. ნათესაობის ტერმინები: *ан* „დედა“, *аб* „მამა“, *аҭа* „მე, ვაჟიშვილი“, *аҭха* „ასული“, *анишьа* „მმა“.

რიხვითი სახელები: *акы, азъы* „ერთი“, *џна, џыщә* „ორი“, *хҭа* „სამი“, *жааба* „ათი“.

ცხოველთა და ფრინველთა სახელები: *ацә* „ხარი“, *ажә* „ძროხა“, *ащма* „თხა“, *ахәа* „ღორი“, *ахәыс* „ხბო“, *апыс* „ჩიტი“, *арнаҭь* „მამალი“, *арчына* „დედალი“, *абга* „მგელი, ტურა“, *ацгәы* „კატა“...

ბუნების მოვლენათა სახელები: *акәа* „წვიმა“, *асы* „თოვლი“, *ацаа* „ყინვა“, *амацәыс* „ელვა“...

ლანდშაფტის ლექსიკა: *ашьха* „მთა“, *арха* „ველი“, *амшын* „ზღვა“, *аҭста* „ხეობა“, *азмах* „ჭაობი“, *ахра* „კლდე“, *атыша* „უფსკრული“.

ზმნები: *абара* „ხედვა, დანახვა“, *ахәыцра* „ფიქრი“, *атара* „მიცემა“, *акра* „ჭერა“, *асра* „ცემა“... ძირითადი ლექსიკური ფონდი აფხაზურს საზიარო აქვს აბაზურთან, სხვაობა ფონეტიკურ ვარიანტებშია.

აფხაზური წარმოშობის სიტყვები კანონზომიერ შესატყვისობას ავლენს ადიღეურ-ჩერქეზულ და უბიხურ ენათა შესაბამის მასალასთან. ასევე ქართველურ, ნახურ და დაღესტნურ ენებთან. მაგ: *са-ра* „მე“ (შდრ. აბაზ. *са-ра* „მე“, ადიღ.-ყაზ. *сә* „მე“, უბიხ. *сҭәә* „მე“), აფხაზური *а-нз* „ენა“ (აბაზ. *нзы*, ადიღ.-ყაზ. *нзә*, უბიხ. *нзә* „ენა“).

აფხაზურ ენაში, სხვადასხვა ეპოქაში მეზობელ ენათაგან, რომლებთანაც აფხაზებს უშუალო კუთურულ-ეკონომიკური და პოლიტიკური ურთიერთობა ჰქონდათ, მკვიდრდებოდა ნასესხები ლექსიკა. ქართული, ჩერქეზული, თურქული, რუსული და ზოგი სხვა ენებიდან საკმაოდ ბევრი სიტყვაა შესული აფხაზურში. სესხების დროს ხდება ნასესხები სიტყვების ფონეტიკური ადაპტაცია. მნიშვნელობის ცვლა, გაფართოება, დავიწროება, გადატანა და სხვა. მაგ: ადიღ.-ყაზ. წარმოშო-

ბის ლექსემები **а-калпъд** „წინდა“, **а-къа́нз** „ადათი, ჩვეულება“, **а-къа́кәа** „ულაყი“.

არაბულ-სპარსული წარმოშობისაა: **ацъал** „ბედისწერა“, **а-таты́н** „თამბაქო“, **а-къа́ф** „ქეიფი“, **ахә́шьа** „ხოჯა“, **цъанат** „სამოთხე“, **цъаха-ным** „ჯოჯოხეთი, ჯანდაბა“.

რუსულიდან ნასესხებია: **а-закә́н** „კანონი“, **а-нау́ка** „მეცნიერება“, **афица́р** „ოფიცერი“, **а-сто́л** „მაგიდა“, **а́-област** „ოლქი“.

ქართულიდან ნასესხებია: **а-цъа́р** „ჯვარი“, **а-гала́ბа** „გალობა“, **а-зарёба** „ზიარება“, **Гя́ргәаба** „გიორგობა“, **Кәы́ркәа** „ივნისი, კვირიკობისთვე“, **а-уаха́ама** „ეკლესია“.

აფხაზური ენის ლექსიკური ფონდის გამდიდრება ხდება ახალი სიტყვების, ნეოლოგიზმების ჩამოყალიბების გზითაც. ნეოლოგიზმები მიიღება კომპოზიციითა და აფიქსაციით, ზოგჯერ ორივეთი ერთდროულად. სიტყვამაწარმოებელი აფიქსებისაგან ყველაზე ხშირად **-ра**, **-фы**, **-га**, **-рта//ტრა**, **-мта**, **-дара**, **-тәра**, **-ркра** სუფიქსები გამოიყენება. ამ აფიქსებით ნაწარმოებია: **аеи́дсалара** „შეპირისპირება“, **аиды́ртәалара** „შედულება“, **ацәы́ргакәцара** „გამოფენა“, **ахы́зыншьалара** „მიძღვნა“.

ხატოვანი სიტყვა-თქმები

აფხაზურ ლექსიკაში ხატოვანი სიტყვა-თქმა ყოველი მეორე თუ არა, მესამე სიტყვა. ამ ენის მსოფლხედვის წყალობით, თუ შეიძლება ასე ითქვას, თითქმის ყოველი მესამე სიტყვა მხატვრული აზროვნების ნიმუშს მოგვაგონებს.

абду „ბაბუა, პაპა“ („მამა+დიდი“), **анду** „ბებია, დიდედა“ („დედა+დიდი“), **ахә́шьаду** „მამიდა“ („დიდი და“), **ахә́а** „სიმამრი, მამამთილი“ („ირიბი მამა“)... მყარ გამონათქვამებად ქცეული სინტაგმებია გადატანითი მნიშვნელობით.

абзиабара „სიყვარული“ („კარგად დანახვა“), **агә́абзиара** „ჯანმრთელობა“ („გულის სიკარგე“), **агә́азыны́пра** „გულშემატკივრობა“ („მასზე გულის წვა“), **агә́апъхара** „მოწონება“ („გულის სითბო“), **азы́пъшра** „მოლოდინი“ (კენ ყურება)...

საინტერესოა მცენარეთა და ცხოველთა ზოგიერთი სახელი: **амцы́рнъы** „ანწლი“ („ბუზების ფოთოლი“), **анцә́рцыс** „ბულბული“ („ღმერთების ჩიტი“), **абгары́мц** „ციცინათელა“ („მგლების ბუზი“).

ნამდვილ ფრაზეოლოგიზმებს განეკუთვნება გამონათქვამები: **иаб ихә́ы икит** „ძალზე ძვირი დააფასა“ („მამამისის ფასი დაადო“),

иаҧара иҧышит „თავს გაუვიდა, აიშვა, ლაგამი წაიყარა“ („აღვირი პირიდან გამოუვარდა“), **аҧстаа диргәырҧьоит** „ცოდვას სჩადის, ცუდად იქცევა“ („ემშაკს ახარებს“), **абаа хижәом** „სუსტია, უძლურია, უნდოლია“ („ციხეს ვერ დაანგრევს“), **абга иҧылт** „გაუმართლა, ბედმა გაუღიმა“ („მგელი შეხვდა“), **дәыҧсшәак иеихәоит** „ზრდილობის გამო ესალმება“ („მინდვრის აფხაზურს ეუბნება“), **ажә шкәакәа иҧылеит** „არ გაუმართლა, კოვზი ნაცარში ჩაუვარდა“ („თეთრი კურდღელი შეხვდა“), **ижә атыша иҧахазшәа дгылоуп** „არ იცის, რა ქნას; დაბნეულია; საცოდავად დგას“ („ისე დგას, თითქოს ძროხა ხრამში ჩაუვარდა“), **камчхәыла еибадырбо** „სანაქებო ქალიშვილი ან ქალი“ („მასზე მათრახის ტარით ანიშნებენ ერთმანეთს“) და მრავალი სხვა.

ლიტერატურა

ამიჰა 1984 – В. А. Амч-п̄ха, Р. К. Гулия-п̄ха, А̄п̄суа б̄ызш̄аа, афонетика, аморфология, А̄к̄аа.

ანდლულაძე 1968 – ნ. ანდლულაძე, კლასოვანი და პიროვანი უღვლილების ისტორიის ზოგი საკითხი იბერიულ-კავკასიურ ენებში, თბილისი.

აფხაზური ენის გრამატიკა 1968 – Грамматика абхазского языка, Сухуми.

ბლაჯბა 1957 – Х. С. Бгажба, Бзы́нский диалект абхазского языка. Труды абхазского института языка, литературы и истории им. Д. И. Гулия, т. XXVIII, Сухуми.

გენკო 1955 – А. И. Генко, Абазинский язык. Грамматический очерк наречия тапанта, Москва.

გვანცელაძე 2003 – თ. გვანცელაძე, აფხაზური და ქართული ენების შემსწავლელთათვის, ტ. I, თბილისი.

გვანცელაძე 2011 – თ. გვანცელაძე, აფხაზური ენა (სტრუქტურა, ისტორია, ფუნქციონირება), თბილისი.

დეეტერსი 1930 – G. Deeters, Das Kharthwelische Verbum. Leipzig.

დეეტერსი 1930 – G. Deeters, Der abchasische Sorahbau wachrichten von der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen Philologisch-Historische Klasse, H. 3. Berlin.

დირი 1907 – А. М. Дирр, О классах (родах) в кавказских языках, сборник материалов для описания местностей и племён кавказа, Тифлис.

დიუმეზილი 1931 – A. Dumezil, La Langua des Oubykhs. Paris.

დიუმეზილი 1932 – A. Dumezil, Etudes comparatives sur les langues causiennes du Word-Ouest Morphologie, Paris.

დიუმეზილი 1975 – A. Dumezil, Le verb oubvkh. Etudes descriptives et comparatives. Memor de l'Academie des inscriptions et belleslettres. HST I. Paris.

თაბულოვა 1976 – Н. Т. Табулова, Грамматика абазинского языка. Фонетика и морфология, Черкесск.

თოფურია 1962 – გ. თოფურია, კლასოვანი უღვლილებიდან პიროვან უღვლილებაზე გადასვლის ერთ-ერთი გზის შესახებ იბერიულ-კავკასიურ ენებში, იკე ტ. XIII, თბილისი.

იაკოვლევი 1941 – Н. Ф. Яковлев, Д. А. Ашхамаф. Грамматика ады-

гейского литературного языка. Москва, Ленинград.

კლიმოვი 1980 – Г. А. Климов, М. Е. Алексеев. Типология кавказских языков. Москва.

კონჯარია 1963 – В. Х. Конджария, Ахацаа ркласс аџбатџи ахачырбага афункциакџа аџсуа бызшџаџы, Труды института языка, литературы и истории им. Д. И. Гулия, Сухуми.

კუმახოვი 1964 – М. А. Кумахов, Морфология адыгских языков, Москва, – Нальчик.

კუმახოვი 1967 – М. А. Кумахов, Адыгейский язык. АН СССР, т. IV, ИКЯ. Москва.

კუმახოვი 1967 – М. А. Кумахов, Убыхский язык, АН ССР, т. IV, ИКЯ, Москва.

ლომთათიძე 1942 – ქ. ლომთათიძე, გარდამავლობის კატეგორია აფხაზურ ზმნებში, ენიმკ-ის მოამბე, ტ. XII, თბილისი.

ლომთათიძე 1942 – К. В. Ломтатидзе, Относительное местоимение в глагольных формах абхазского языка. Сообщения АН Грузинской ССР, т. III, №4, Тбилиси.

ლომთათიძე 1944 – ქ. ლომთათიძე, აფხაზური ენის ტაპანტური დიალექტი (ტექსტებიტურთ), თბილისი.

ლომთათიძე 1945 – ქ. ლომთათიძე, კაუზატვის კატეგორია აფხაზურში, სმამ, ტ. VI, №1, თბილისი.

ლომთათიძე 1947 – ქ. ლომთათიძე, ქცევის კატეგორიისათვის აფხაზურ ზმნაში, თსუ შრომები, ტ. XXX-XXXI, თბილისი.

ლომთათიძე 1948 – ქ. ლომთათიძე, აფხაზური გარდამავალი ზმნის უსუბიექტო ფორმები, იკე, ტ. II, თბილისი.

ლომთათიძე 1954 – ქ. ლომთათიძე, აშხარული დიალექტი და მისი ადგილი სხვა აფხაზურ-აბაზურ დიალექტთა შორის (ტექსტებიტურთ), თბილისი.

ლომთათიძე 1955 – ქ. ლომთათიძე, პოტენცილისისა (შესამღებლობისა) და უნებურობის კატეგორია აფხაზურ-აბაზურ ზმნაში, სმამ, ტ. XVI, თბილისი.

ლომთათიძე 1956 – ქ. ლომთათიძე, გვარის კატეგორიის საკითხისათვის აფხაზურში, იკე, ტ. VIII.

ლომთათიძე 1957 – К. В. Ломтатидзе, Из грузинско-абхазской грамматической встречи. Труды абхазского института языка, литературы и истории им. Д. И. Гулия, т. XXVIII, Сухуми.

ლომთათიძე 1960/1961 – ქ. ლომთათიძე, საურთიერთო (საურთი-

ერთო-სათანაო, საურთიერთო-საორმხრივო) კატეგორია აფხაზურ-ადიღურ ენებში, იკე, ტ. XII, თბილისი.

ლომთათიძე 1961 – ქ. ლომთათიძე, საურთიერთო კატეგორიის საკითხისათვის ქართველურ ენებში, I ზმნის საურთიერთო კატეგორია ზანურში, ქართველურ ენათა სტრუქტურის საკითხები, ტ. II, თბილისი.

ლომთათიძე 1967 – К. В. Ломтатидзе, Абазинский язык. ЯН ССР, т. IV, ИКЯ, Москва.

ლომთათიძე 1970 – ქ. ლომთათიძე, მიჩნევის (მოჩვენების, მოჩვენებითობის) კატეგორიისათვის აფხაზურ-ადიღურ ენებში და შესაბამისი წარმოების საკითხი ქართულში, იკე, ტ. XVIII, თბილისი.

ლომთათიძე 1972 – ქ. ლომთათიძე, „ცოდნის“ აღმნიშვნელი ძირის შესახებ აფხაზურ-ადიღურ ენებში, თსუ შრომები, 133 (142), თბილისი.

ლომთათიძე 1975 – К. В. Ломтатидзе, К вопросу о природе сонантов и об их коррелятивных парах (по данным абхазско-адыгских и картвельских языков. В. Я., №3, Москва.

ლომთათიძე 1976 – ქ. ლომთათიძე, აფხაზური და აბაზური ენების ისტორიულ-შედარებითი ანალიზი, I. ფონოლოგიური სისტემა და ფონეტიკური პროცესები, თბილისი.

ლომთათიძე 1976 – К. В. Ломтатидзе, Категория версии в картвельских и абхазско-адыгских языках. ЕИКЯ, т. III, Тбилиси.

ლომთათიძე 1976 – К. В. Ломтатидзе, Категория потенциалиса (возможности) в картвельских и абхазско-адыгских языках, ЕИКЯ, т. III, Тбилиси.

ლომთათიძე 1979 – ქ. ლომთათიძე, განსაზღვრულობა-განუსაზღვრელობის ასახვა აფხაზური ზმნის უღვლილებაში, მაცნე №2, ენისა და ლიტერატურის სერია, თბილისი.

ლომთათიძე 1982 – ქ. ლომთათიძე, ლოკალურ პრევერბთა ძირითადი სახეობანი და მათი გაფორმება აფხაზურსა და აბაზურში, თბილისი.

ლომთათიძე 1991 – ქ. ლომთათიძე, კონკრეტული სახელის განზოგადებისა და საგნობრივ მიმართებათა გადანაცვლების ტენდენციის შესახებ (ნაშიერთა სახელთა მიხედვით). – ეტიმოლოგიური ძიებანი, თბილისი.

მარი 1938 – Н. Я. Марр, К вопросу о положении абхазского языка среди яфетических. О языке и истории абхазов. Москва, Ленинград.

მაჭავარიანი 1998 – ნ. მაჭავარიანი, სასხვისო ქცევის „ც“ პრეფიქსის წარმომავლობისათვის აფხაზურში, არნ. ჩიქობავას საკითხავები, IX, თბილისი.

მაჭავარიანი 1999 – ნ. მაჭავარიანი, ზმნის საურთიერთო კატეგორიის აბზა- მაწარმოებლის წარმომავლობისათვის აფხაზურში, საენათმეცნიერო ძიებანი VIII, თბილისი.

მაჭავარიანი 2007 – ნ. მაჭავარიანი, ვითარებითი ზედსართავის ოდნაობითი ხარისხის ც- პრეფიქსის წარმომავლობისათვის აფხაზურში, „საენათმეცნიერო ძიებანი“, XXV, თბილისი.

მაჭავარიანი 2015 – ნ. მაჭავარიანი, ობიექტისა და სუბიექტის პირის ნიშანთა განლაგებისათვის ქართულ და აფხაზურ გარდამავალ ზმნებში, ენათმეცნიერული შტუდიები, თბილისი.

მაჭავარიანი 2015 – ნ. მაჭავარიანი, კაუზატივის კატეგორიის აფიქსები ქართულსა და აფხაზურში, ენათმეცნიერული შტუდიები, თბილისი.

მაჭავარიანი 2015 – ნ. მაჭავარიანი, ლოკალურ პრევერბთა და მას-დარულ ფუძეთა შემცველი მცენარეთა სახელწოდებანი აფხაზურში, ენათმეცნიერული შტუდიები, თბილისი.

მაჭავარიანი 2015 – ნ. მაჭავარიანი, აფხაზურ და ქართულ ზმნურ კონსტრუქციათა მსგავსება უნებურობის კატეგორიის წარმოებისას, ენათმეცნიერული შტუდიები, თბილისი.

მაჭავარიანი 2015 – ნ. მაჭავარიანი, ერგატიული კონსტრუქცია აფხაზურსა და ქართულში (პირ-კლასისა და პირის აფიქსთა განლაგების ეკვივალენტურობისათვის აფხაზური და ქართული გარდამავალი ზმნის კონსტრუქციაში), ენათმეცნიერული შტუდიები, თბილისი.

მაჭავარიანი 2015 – ნ. მაჭავარიანი, კითხვითობის -მა და უარყოფითობის -მ- მორფემათა ისტორიისათვის აფხაზურში და მათი საერთო ამოსავლის კავშირი ქართული ენის ანალოგიურ კატეგორიებთან, ენათმეცნიერული შტუდიები, თბილისი.

მაჭავარიანი 2015 – ნ. მაჭავარიანი, მორფოლოგიური იზოგლოსები ქართული და აფხაზური ენების ზმნურ კონსტრუქციებს შორის – 1, ენათმეცნიერული შტუდიები, თბილისი.

მაჭავარიანი 2015 – ნ. მაჭავარიანი, მორფოლოგიური იზოგლოსები ქართული და აფხაზური ენების ზმნურ კონსტრუქციებს შორის – 2, ენათმეცნიერული შტუდიები, თბილისი.

მაჭავარიანი 2015 – ნ. მაჭავარიანი, ზმნის სათანაო კატეგორიის წარმოების კვალი ქართულში, ენათმეცნიერული შტუდიები, თბილისი.

მაჭავარიანი 2015 – ნ. მაჭავარიანი, მადინამიკურებელი (გარდაქცევითობის) -ხა სუფიქსის წარმომავლობისათვის აფხაზურში, ენათმეცნიერული შტუდიები, თბილისი.

მაჭავარიანი 2016 – ნ. მაჭავარიანი, ახალი არგუმენტი ძველი მოსაზრებისათვის, არნ. ჩიქობავას საკითხავები, XXVII, თბილისი.

როგავა 1950 – გ. როგავა, გრამატიკულ კლასთა ექსპონენტების გადმონაშთებისათვის ადილურ ენებში, სმამ, ტ. XI, თბილისი.

როგავა 1953 – გ. როგავა, კლასიანი უღვლილების პირიან უღვლილებაში გადასვლისათვის იბერიულ-კავკასიურ ენებში, სმამ, ტ. XIV, №7, თბილისი.

როგავა 1953 – Г. В. Рогава, К вопросу о структуре именных основ и категории грамматических классов в адыгских (черкесских) языках. (Автореферат докторской диссертации), Тбилиси.

როგავა 1954 – Г. В. Рогава, К вопросу о генезисе аффикса третьего лица в абхазском и древнегрузинском языках. Труды абхазского института языка, литературы и истории им. Д. И. Гулия, т. XXV, Сухуми.

როგავა 1962 – გ. როგავა, ზმნის პოლიპერსონალიზმის ისტორიისათვის იბერიულ-კავკასიურ ენებში, იკე, ტ. XIII, თბილისი.

როგავა 1964 – გ. როგავა, ერგატივის საკითხისათვის აფხაზურ-ადილურ ენებში, თბილისი.

როგავა 1966 – Г. В. Рогава, З. Н. Керашева, Грамматика Адыгейского языка. Краснодар, Майкоп.

როგავა 1967 – Г. В. Рогава, Абхазско-адыгские языки, ЯН ССР, т. IV, ИКЯ, Москва.

როგავა 1970 – გ. როგავა, პირის პრეფიქსთა გამჟღერება სონანტების წინ აფხაზურ-ადილურ ენათა ზმნებში, იკე, ტ. XVII, თბილისი.

როგავა 1980 – გ. როგავა, ორგანული და ნივთიერი კუთვნილების კატეგორია ადილურ ენაში, თბილისი.

უსლარი 1862 – П. К. Услар, Этнография кавказа. Языкознание. I. Абхазской языкъ, Санкт-Петербург.

შაგიროვი 1967 – А. К. Шагиров, Кабардинский язык, ЯН СССР, т. IV, ИКЯ, Москва.

შადური 1975 – ი. შადური, აფხაზური ენის მორფემათა რანგობრივი სტრუქტურა (გარდამავალ ზმნათა სისტემა), საკანდიდატო დისერტაციის ავტორეფერეტი, თბილისი.

შანიძე 1923-1924 – აკ. შანიძე, ორგვარი ფორმა მრავლობითი რიცხვის პირველი პირისა სვანურში, წელიწდეული, ტ. I-II, ტფილისი.

შანიძე 1976 – აკ. შანიძე, ძველი ქართული ენის გრამატიკა, თბილისი.

შანიძე 1980 – აკ. შანიძე, ქართული ენის გრამატიკის საფუძველები, თხზ. თორმეტ ტომად, ტ. III, თბილისი.

შარდანოვი 1955 – А. Х. Шарданов, Категория потенциалиса и версии (в системе спряжения адыгских языков) (Кандидатская диссертация), Тбилиси.

შაყრილი 1961 – К. С. Шакрыл, Аффиксация в абхазском языке. Сухуми.

ჩიქობავა 1942 – არნ. ჩიქობავა, ერგატიული კონსტრუქციის პრობლემისათვის კავკასიურ ენებში. ამ კონსტრუქციის სტაბილური და ლაბილური ვარიანტები, ენიმკ-ის მოამბე, ტ. XII, თბილისი.

ჩიქობავა 1948 – არნ. ჩიქობავა, ერგატიული კონსტრუქციის პრობლემა იბერიულ-კავკასიურ ენებში, I, ნომინატიური და ერგატიული კონსტრუქციის ისტორიული ურთიერთობა ძველი ქართული სალიტერატურო ენის მონაცემთა მიხედვით, თბილისი.

ჩიქობავა 1953 – არნ. ჩიქობავა, გრამატიკული კლას-კატეგორია და ზმნის უღვლილების ზოგი საკითხი ძველ ქართულში (წინასწარი მოხსენება), იკე, ტ. V, თბილისი.

ჩიქობავა 1979 – არნ. ჩიქობავა, იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერების შესავალი, თბილისი.

ჯავახიშვილი 1938 – ივ. ჯავახიშვილი, ქართული და კავკასიური ენების თავდაპირველი ბუნება და ნათესაობა, ტფილისი.

ჯანაშია 1964 – რ. ჯანაშია, მრავლობითობის სახელური -ქა სუფიქსი აფხაზურ ზმნაში, იკე, ტ. XIV, თბილისი.

ჯანაშია 1954 – ბ. ჯანაშია, აფხაზურ-ქართული ლექსიკონი, თბილისი.

N. M. Machavariani, R. Amichba-Marghanian

Abkhazian Language Textbook

(Grammar Review, Texts and Dictionary Included)

Summary

Introduction

The Abkhazian language is a part of the Abkhazian-Circassian language family of the Ibero-Caucasian languages. This group includes Abaza, Kabardian, Adyghe and Ubykh languages as well.

Abkhazians who can speak Abkhazian live in Georgia, in particular, in the Autonomous Republic of Abkhazia and a small group lives in Adjara (in Batumi and its surrounding villages).

Abkhazians also live in Turkey, Syria and the former Soviet countries.

The dialects of Abkhazian are Abzhywa and Bzyb. Abzhywa dialect is spoken in Ochamchire municipality and Bzyb is spoken in Gudauta.

Abkhazian uses a new script.

Grammar Review

Phonetics

The Abkhazian language is characterized by the abundance of phonemes.

The Abkhazian literary language includes 64 phonemes while in Bzyb dialect there are extra 9 phonemes. Abzhywa dialect is the basis of the Abkhazian literary language. In this dialect the labiodental ejective spirant **f** is still noticed (in the speech of the older generation) that is gradually disappearing and being transformed into the ejective explosive **p**.

Vowels

The Abkhazian literary language has 5 vowels **a**, **e**, **i**, **o**, **u** and extra, irrational i.e. a neutral vowel **ə**. Among those the vowels **a** and **ə** are basic and the rest has a diphthongal origin: **e** is produced from the clusters **ja** or **aj**: **ecə** < **jacə** "yesterday", **i** is produced from the clusters **jə** or **əj**: **jcejt** < **jəcejt** "They went", **o** is produced from the clusters **wa**<**aw**: **óxa**<**úoxa**<**úaxa** "tonight" and **u** is produced from the clusters **əw** or **wə**: **apaŋu**<**apaŋəw** "respect".

Semivowels

The semivowel **j** is a mediolingual phoneme and is found in any position on **jará** “he/it”, **ahajwán** “cattle”.

The semivowel **w** is a bilabial sound and it is found in any position as well **wará** “you” (male), **waç°á** “tomorrow”, **daajwejt** “He/She comes”...

Consonant Phonemes

The Abkhazian literary language has 56 consonant phonemes. They are divided into explosives, affricates, fricatives and sonorants.

Explosive consonants: **b, p, p̣, d, t, ṭ, d°, t°, g, k, ḳ, g̣, ḳ, g°, k°, ḳ°, ç̣, ç̣°, q, q̣, q̣°.**

Affricate consonants: **ʒ, c, ç, ʒ°, c°, ç°, ʒ̣, ç̣, ç̣°, ʒ̣°, ç̣°, ç̣°.**

Fricative consonants: **v, f, z, s, ʒ, šs, ʒ̣, ṣ̌, ʒ̣°, ṣ̌°, γ, x, γ̣, x̣, ç°, h°, wi.**

Sonorant consonants: **m, n, l, r.**

Explosive and affricate consonants create a system of triplets, fricative consonants – a system of duplets, sonorant consonants – a system of solos.

Explosive, affricate and fricative consonants are complicated by labialization, palatalization and velarization (hard phonemes).

Structure of Roots, Syllables and Stress

Historically, Abkhazian word roots were simple. Even today a number of peculiarly Abkhazian roots consist of a single consonant accompanying the vowels **a** or **ə**. Sometimes a basic consonant is represented without a vowel: **á-k-ra** “to catch”, **á-s-ra** “to beat”, **a-ç-á** “bottom”, **a-ga-rá** “to take”. It is supposed that the order CV was basic to Abkhazian. Today CVC is also attested, e.g. **a-ból-ra...** “to burn”. A great part of Abkhazian roots was produced through composition or reduplication.

The stress in Abkhazian is intense and changeable. It may be used in any position in a word. As it seems a number of homonymous words differ from each other with stress, e.g. **ála** “eye”, **alá** “dog”, **áya** “wind-bag”, **ayá** “enemy” etc. but historically these are different roots. In other words, in Abkhazian stress does not have a differentiating function.

Phonetic Processes

The phonetic processes in Abkhazian are as follows – assimilation, dissimilation, metathesis, substitution and reduction.

Morphology

The speech of Abkhazians living in Adjara as well as the Abkhazian language have ten parts of speech: 1. Noun; 2. Adjective; 3. Numeral; 4. Pronoun; 5. Verb (masdar, absolute, participle); 6. Adverb; 7. Postposition; 8. Conjunction; 9. Particle; 10. Interjection.

The paper deals with each part of speech separately considering the morphological features typical to the Abkhazian language. It also includes the differences that are found in the speech of Abkhazians living in Adjara when producing the categories of a noun and a verb, as well as, the peculiarities of the unchangeable parts of speech.

Noun

In the Abkhazian language a noun, compared to a verb, lacks some categories. For example, the language does not have declension. A noun does not have declension, but this gap is filled by various morphological means of the language and thereby compensating the lack of the case system.

What is expressed by the derivation of nouns in other languages in Abkhazian they are gathered in a verb. In this way, it is possible to find the balance between a noun that is poor in categories and a verb being rich in them. The verbal categories express those that cannot be expressed morphologically by a noun.

The Abkhazian noun has the morphological categories of 1. Generality 2. Definiteness-Indefiniteness 3. Grammar Class 4. Number 5. Possessiveness 6. Transformativeness 7. Instrumentalis, 8. Lacking.

Pronoun

Pronouns are especially important in the Abkhazian language. They express the so-called possessive category of nominals.

Abkhazian does not have a possessive case and the cases in general. In other languages possessiveness is expressed by nominals in the possessive case while Abkhazian uses prefixes having the same function i.e. the formants deriving from the personal pronouns.

A Class-Personal Pronoun and Expressing the Function of a Possessive Pronoun

Singular

I p.	{	sara	– s(ə)	– I
II p.	{	wara	– w(ə)	– You (m)
		bara	– b(ə)	– You
III p.	{	jara	– j(ə)	– He
		lara	– l(ə)	– She
		jara	– a	– It

Plural

I p.	hara	– h(a)	We
II p.	š^oara	– š ^o (ə)	You
III p.	ɖara	– r(ə)	They

Georgian **studentis xeli** “the student’s hand” is **astudent j-napə** in Abkhazian. The relevant suffix of the Georgian possessive case adds not to an attribute but to a head word as a prefix, e.g.

Geo. **kalivilis xeli** “the girl’s hand” and Abkh. **azyab l-napə**

If in a word *trēs* is used on the prefix **a-** of generality the possessive prefixes include **ə**, e.g.

ála – sóla	“My eye”
alá – sla	“My dog”
sara s-ab j-napə	“My father’s hand”
sara s-an l-šapə	“My mother’s leg”
wara wwiəza j-xə	“Your friend’s head”

This is how pronoun prefixes having the function of possessiveness in Abkhazian are produced from the class-personal pronouns.

In Abkhazian the absence of the personal pronouns having the independent meaning is replaced by the prefixes of the group of „I” derived from the class-persona pronouns.

In addition, the Abkhazian language has demonstrative, interrogative, definite and indefinite pronouns.

Adjective

In the Abkhazian language an adjective is distinguished as a semantic-grammatical category that has the peculiarities of a noun as well. They are the prefix **a-** of generality, the suffix **-k** of indefiniteness, the suffix **-k⁰a** of

plurality, the suffix **-s** of transformation, e.g.

a-qapš "red" (a general form).

qapš-k "any shade of red" (an indefinite form)

qapš-k^oa "the red"

qapš-s "in red"

An adjective is qualitative and relative. In an attributive syntagm a qualitative adjective or an attribute follows a head word, e.g. **asə šk^oaq^oa** "snow white", **ačə dəw** "a horse big" etc.

A relative adjective as an attribute precedes a head word. Such an attribute and a head word are a substantive syntagm.

Numeral

In Abkhazian a numeral may be cardinal, ordinal, collective, approximate, correlative, fraction, of frequency etc.

A cardinal number has class-categories. A base of a cardinal number of the class of inanimate things/irrational beings is added by the suffixes **-ba** or **-pa** (derived from **-ba**) from the number "two" while in the class of humans it has **-wiə** instead of **-ba** from the number "three" that according to K. Lomtatidze's point of view derives from the word **awawiwə** "human". It should be noted that the prefix **-a** of generality is detached from a numeral. The suffix **-wiə** may be added by the affix **-k** of generality, e.g. **x-wiw(k)** "any three people" etc. For example:

aqə	"One"	} (inanimate things/ irrational beings)	aʒə	} (humans)
wi-ba	"Two"		wiwəʒa	
x-pa	"Three"		x-wiwə	
pš-ba	"Four"		pš-wiwə	
x^o-ba	"Five"		x^o-wiə	
f-ba	"Six"		f-wiwə	
bž-ba	"Seven"		bž-wiwə	
aa-ba	"Eight"		aa-wiwə	
ž^o-ba	"Nine"		ž^o-wiə	
ž^oa-ba	"Ten"		ž^oa-wiwə	

The exception is the number "one" in the class of irrational beings as **-aqə** and in the class of humans as **aʒə** and the number "two" in the class of inanimate objects as **wi-ba** and in the class of humans as **wiwə-ʒa**.

Verb

The Abkhazian verb is rich in morphological categories. This language does not have a system of declension, so, what in other languages are expressed by means of declension in Abkhazian they are expressed by a verb.

Category of Person, Class and Number in Abkhazian

The Abkhazian verb is characterized by the person-class conjugation that is a result of the development of the class conjugation.

The verb is poly-personal. It reflects a subject and both objects. If in the Kartvelian languages a verb can take two persons and the morphological marker of the number of the third person (old Georgian) the Abkhazian verb can take the affixes of three or more morphological persons at the same time.

In the Abkhazian verb the markers of a person, a class and a number are prefixes. The only exception is the suffix – **ḵ^oa** of the plural of the class of inanimates in some cases.

One of the main categories of the Abkhazian verb is the category of the class of humans and the class of nonliving things.

The verb differentiates the grammatical classes in the singular II and III persons. In the singular II person the verb differentiates the subclasses of males and females. The marker of the subclass of males is **w-** while the marker of the subclass of females is **b-**, e.g. **w-cojt** “You (male) are going”, **b-cojt** “You (female) are going” etc.

In the singular III person the verb differentiates the class of humans (both males and females), the subclass of males, the subclass of females, the class of nonliving things. The formant of the class of humans (without differentiation) is **d-**, the marker of the subclass of males is the prefix **j-**, for females it is **l-** and for nonliving things the prefixes are **j**, **-a-**, **na**.

The said affixes show not only the class but also the person and the number of a subject and objects.

In Abkhazian two groups of the markers of a person and a class are distinguished. The first group of markers that differentiates the classes of males and females (separately) and the class of nonliving things/irrational beings in the III person is called the group of “**l**” (based on the affix **l** of the subclass of females) while the second group of affixes that differentiates the classes of males, humans and nonliving things in the III person is called the group of “**d**” (based on the affix **d** of the class of humans).

Scheme of Markers of Person, Class and Number:

		"l"			"d"
	Singular	Plural		Singular	Plural
I p.	s/z	h(a)-/aa	I p.	s	h-/ha
II p.	w- (class of males) b- (class of females)	} s ^o -/z ^o -	II p.	w- (class of males) b- (class of females)	} s ^o -
III p.	j- (class of males) l- (class of females) j-/a-/na- (irrational beings)		} r-/d-	III p.	

Depending on which person marker precedes a verb root and which person marker changes according to a person and a class, of a subject or of an object, the order of person markers is subjective or objective.

The order is subjective if a verb root is preceded by a real and grammatical subject marker that changes according to a person and a class. A subjective order is found in transitive verbs.

The order is objective if a verb root is preceded by an object marker that changes according to a person and a class. An objective order is typical for intransitive and inversive verbs.

Categories of Derivation

Along with the increasing number of persons the poly-personal verb typical to the Abkhazian-Adyghe languages is given a possibility to express various relations between subjective and objective or objective persons. The interrelation between persons expressed morphologically in a verb creates the diversity of the morphological and derivational categories of the Ibero-Caucasian verb.

The Abkhazian-Adyghe relative verb, sometimes even an absolutive verb, together with the conjugation categories (person, class and number), has the derivational categories of version, potential, involuntariness, causative and reciprocity.

Category of Version

The Abkhazian verb is characterized by the category of version.

In Abkhazian the category of version is somewhat different from the category of version in the Kartvelian languages.

K. Lomtadidze distinguished subjective and objective versions in Abkhaz-Abaza.

1. Subjective version is produced in a verbal form with the participation of the element of reflexivity. This element follows the affixes of the group of „I” and denotes the action of the subject of a transitive verb just on itself, e.g. Abkh. **j-čə-j-ç°axəjt** “He hid himself”.

2. Subjective version expresses the action of a subject towards his own body part that is reflected in the verbal base, e.g. “body”, Abkh.-Abaz. **š°ə-**, “foot”, Abkh.-Abaz. **ša-** etc. Abkh.: **i-sə-ša-s-çojt**, “I wear it on my feet”.

Objective version of the Abkhazian verb can express two directions of an action:

a) An action towards an indirect object that is marked by the Abkhazian affix **z-** (Bzyb **z’-**). It is the so called “useful version for an indirect object”:

The affix **z-** indicates that a direct object is intended for an indirect object (in transitive, three-person verbs) or a subject and his action is intended for an indirect object (in intransitive verbs).

With the participation of the element **z-** in a verbal form the number of persons is increased by one, e.g. **scojt** “I am going”, **sizcojt** “I am going for him/her”, **iqasçojt** “I am doing it”, **ilzəqasçojt** “I am doing it for her” etc.

b) An action by an indirect object that is marked by the affix **c°**.

With the participation of the element **c°** in a verbal form the number of persons is increased by one as it was with the element **z-**, e.g. **sť°ojt** “I am taking a seat”, **sicť°ojt** “I am taking a seat against his/her will”, **izgojt** “I am taking it”, **ilc°əzgojt** “I am taking it against her will”.

Category of Potential

In the Abkhazian-Adyghe languages there is the category of potential among the categories of a verb.

The category of potential is a grammatical category that expresses a possibility of an action.

The category of potential is related to a real subject.

The category of potential is reflected morphologically in a verb.

The category of potential of the Abkhazian verb is marked by the prefix **z-** (Bzyb-**z'**).

In Abkhazian-Abaza the place of the marker of potential is strictly localized, in particular, it always follows the person marker of a real subject, e.g. **i-sə-z-gom** "I cannot take it", **d-z-com** "He/She cannot go".

Category of Involuntariness

In the Abkhazian-Adyghe languages there is the Category of Involuntariness among the morphological categories of a verb that expresses an action of a real subject.

In Abkhazian this category is formed by the prefix **amxa/amaqa**. This prefix consists of two parts (**a**)**ma** and **qa**. As Ketevan Lomtadze believed the element **ma-** is a base denoting a hand (Lomtadze 1954; Lomtadze 1976).

Ketevan Lomtadze distinguished the same element **ma-** in the conclusive (Lomtadze 1970: 157).

The position of the prefix **maqa** > **mxax** in the verbal form is the same as in the formation of the category of potential, e.g. **dc°ejt** "He/She fell asleep", **damxac°ejt** "He/She involuntarily fell asleep".

Category of Causative

In the Abkhazian-Adyghe languages there is the Category of Causative among the categories of a verb. It is marked by the prefix **r-** in the Abkhazian language.

In the formation of causative a verb is added by a direct object and an intransitive verb turns into a transitive verb. The prefix **r-** gives transitive verbs the function of indirectness, in particular, a verb takes a new person that acts by means of another one.

Non-Causative Form Intransitive Verb	Causative Form Transitive Verb
də-gəlt “He/She stood”	də-j-r-gəlt “He/She made him/her stand”
j-lə-wiəjt “She wrote”	j-lə-j-r-wiəjt “He made her write it”.

Category of Reciprocity

In the Abkhazian-Adyghe languages there is the Category of Reciprocity among the categories of a verb. It implies the participation of two or more persons in an action expressed by a verb.

In Abkhazian K. Lomtadze outlined the cases of connecting the prefix **aj-** with the elements **c-** and **ba-**. On the basis of the said fact she believed that it was necessary to distinguish reciprocal-accompanying (**-a/ejc-**) and reciprocal-mutual (**a/ejba-**) subcategories in the category of reciprocity of a verb.

The element **c-** is also found independently with the function of the category of accompanying, e.g. **sara lara sləcup** “I am with her”, **dickʰašʰojt** “He/She dances with him”.

The transitive verb form expressed by the category of accompanying is three-personal, e.g. **iləcəsfojt** “I eat it with her”. In the reciprocal-accompanying category expressed by the prefix **ajc-** a three-person transitive verb turns into a two-person transitive verb, e.g. **iləcəsfojt** > **jejahfojt** “We eat it together”, i.e. instead of two different persons of an indirect object and a subject we have a plural subject (Lomtadze 1960/1961: 279).

The prefix **ajba-/ejba-**, in contrast to the prefixes **aj-/ej-** and **ajc-/ejc-**, is typical only to transitive verbs.

In the formation of the reciprocal-mutual subcategory a two-person

transitive verb turns into a one-person verb. Subjective and direct objective persons unite in a plural subjective person, e.g. **dərdərwejt** “They know him/her”, **ejbadərwejt** “They know each other”.

Categories of Conjugation

In Abkhazian a verb is distinguished by its complex structure. More than ten morphemes belonging to the categories of derivation and conjugation may be gathered in one and the same verbal form.

It is known the Ibero-Caucasian verb is characterized by complex morphology. Concerning this the Abkhazian verb may be described as an extra-complex verb.

It is possible to denote an idea, expressed by several sentences in other languages, by a single Abkhazian verb. This particularly refers to the finite-infinite formation of a verb that takes the function of main and subordinate clauses of other languages.

Masdar

A masdar is an infinitive form of a verb in Abkhazian that is marked by the prefix **a-** and the suffix **-ra**.

A masdar may be of a dynamic or a static verb.

The masdar of a dynamic verb is formed by the said prefix **a-** and the suffix **-ra**, e.g. **a-qaça-ra** “to do”, **a-ṭ-ara** “to give”, **a-ç-ar-a** “to learn”.

The masdar of a static verb is added by the element **-zaa** the so-called suffix denoting the duration of a state, e.g. **a-ma-zaa-ra** “to have”, **a-qa-zaa-ra** “to be”.

Static and Dynamic Verbs

In Abkhazian verbs may be static or dynamic.

It is essentially important for the Abkhazian conjugation whether a verb is static or dynamic.

Static Verbs

Static verbs have peculiar bases and they are very limited in terms of the tense formation. They have the present tense formed by the suffix **wp** and the past tense formed by the suffix **-n**.

The bases of a noun and an adjective may be used as the base of a static verb but without the prefix **a-** and with the markers of the categories of tense and mood, person and class etc.: **sara səbziaowp** > **səbzıwp** “I am good”, **sara sədəwp** “I am big”.

Dynamic Verbs

Dynamic verbs are derived peculiarly from the bases of dynamic verbs, e.g. **a-ba-ra** “to see”, **a-ta-ra** “to go”, **a-bəl-ra** “to burn” etc. They are also derived from the bases of denominative static verbs:

a) A denominative static verb is added by the suffix **-xa** of making the transformation dynamic, e.g. **a-q°əš** “intelligent”, static: **d-q°əš-wp** “He/She is intelligent”, dynamic: **d-q°əš-xe-jt** “He/She became intelligent”.

b) To form a denominative transitive dynamic verb the affix **-t°** derived from the word **a-t°ə** “slave, property” is used that is preceded by the subjective class-personal prefixes in a base, e.g. **abza** “alive”, static: **j-bzi-wp** “It is alive”, dynamic: **-bza-s-t°-jt** “I made it be alive”.

c) To form a dynamic verb the prefix of causative **r-** is used, e.g. **a-jaša** “right”, static **j-jašə-wp** “It is right”, dynamic **isə-r-iašə-jt** “I justified it”.

d) One group of transitive and intransitive verbs uses the root-suffixes added to the base-prepositions derived from the bases of nominals that are independent in changing into dynamic: **-ça, -x, -la, -ç**, e.g. **a-ķ°-ça-ra** “to put something on something”, **aķ°-x-ra** “to take something from the surface of something”, **a-ķ°-la-ra** “to climb up something”, **a-ķ°-ç-ra** “to come out of something”.

Finite and Infinite Forms of Verbs

Abkhazian does not have main and subordinate clauses as an independent syntactic category and even the connectors for them. What belongs to the syntactic field and is expressed by main and subordinate clauses in other languages it is expressed in the tense and mood forms of a verb in Abkhazian.

With this respect, we have two forms of the tense formation: the finite formation of tenses relevant to main clause and the verbal suffixes of the finite formation. In other languages, it is close to the role of a main clause, e.g. **sara scejt** “I went”.

The tense formation that is close to the role of a subordinate clause in other languages was called the infinite formation by Ketevan Lomtadze.

Infinite Formation of Verbs Containing Elements of Adverbial Modifiers

A verb having the infinite formation differs from a verb having the finite formation with a prefix that is an element of adverbial modifiers of place, time, manner, cause etc., e.g. time **-an** “when”, place **-ax** “where”, manner **-šs** “how”, reason **z-** “because, for, because of”.

These elements follow the affixes of the group of „**d**”- in a verb. Taking the prefixes of adverbial modifiers causes the change of a verbal suffix as well, e.g. the suffix **-n** of the finite formation is replaced by the suffix **-z** in the infinite formation.

s-c-o-n	“I went”
s-an-co-z	“when I went”
s-ax-co-z	“where I went”
s-šs-co-z	“how I went”

Relative Infinite Formation with Prefixes

Abkhazian does not have relative pronouns and relative adverbs - who, what, which, that etc. The Member-connectors of a sentence of other languages are implied in a verb with the infinite formation and express subjective and objective relations, e.g. “a goer – the one who goes; the one what goes”, but in the tense infinite formation the prefix **z-** is used for humans and **j-** for things, e.g. **jzfo** “the one who eats; an eater”, **jfo** “what is eaten”.

In a verb form only one person can be relative, e.g. **jzfa** “the one who ate” **jlfa** “the one what was eaten”, **jwsta** “the one that I gave to you (male)”, **dwzta** “the one who gave him/her to you (male)” etc. So, **j(ə)** replaces the affixes of the person-class of the group of “**d**”, always takes the first position in a verb and expresses the subject of a one-person intransitive verb, the indirect object of a two-person intransitive verb and the direct object of a transitive verb:

One-Person Intransitive Static Verb	
Finite Formation	Infinite Formation
sara sə-qowp “I am”	j(ə)-qow “Who/what is”
One-Person Intransitive Dynamic Verb	
sara scojt “I go”	j-co “Who/What goes”

Two-Person Intransitive Static Verb	
sara d-sə-mowp awiəza “I have a friend”	sara j-sə-mow awiəza “The friends that I have”
Two-Person Transitive Dynamic Verb	
Finite Formation	Infinite Formation
sara dəzbojɬ ax^oəç^əə pš^ʰʒa “I see a beautiful child”	sara jzbo ax^oəç^əə dəpš^ʰʒowp “The child who I see is beautiful”

The situation is similar in three-person transitive verbs, e.g. **j-w-a-s-h^oaz** “That, what I told you”.

The element **z-** is used only in two-person and three-person verbs because it replaces the person-class suffixes of the group of „I” that are not used in one-person verbs.

The relative prefix **z-** replaces the markers of two-person transitive verbs and the subject of all transitive verbs as well as the markers of the indirect object of a transitive verb.

Two-Person Transitive Verb	
Finite Formation	Infinite Formation
jara sara jzbojɬ “I see him/her”	sara səzbo “The one who/what can see me”
Two-Person Intransitive Verb	
jara sara jsəmwɔp “I have it”	sara səzmow “The one who/what owns me”.

We should also mention the forms of a three-person transitive verb. On the one hand, we have **j-rə-z-to** “the one who/what gives them something” and on the other hand **j-zə-r-to** “the one who/what is given to it by them”.

The same prefix **z-** is used in the possessive-relative forms of nominals and replaces the prefixes of the group of „I”, e.g. **sara s-əwino** “my house”, **zəwino** “whose house”.

With such forms, it is important to use the verbs together first with the infinite formation and then with the finite formation, e.g.

zə-winə (j)-zə-z-dərgəlaz   axaça daajt

↑

Inf.

↑

Fin.

“The man came whose house was built”.

Tense and Mood System

Abkhazian has three grammatical tenses: present, past and future. Each tense has several screeves.

As stated above, the Abkhazian verbs are static or dynamic. Dynamic and static verbs have different conjugation of the screeves.

Static verbs have a peculiar base and they are very limited in terms of the screeve conjugation while dynamic verbs are richer in the screeves.

The forms of all the screeves of static and dynamic verbs distinguish the finite and the infinite formation.

Static Verb Screeves

A static verb has a finite present tense that is formed by the suffix **-wp** and a finite past indefinite tense formed by the suffix **-n**.

Dynamic Verb Screeves

1. Present, 2. Future I, 3. Future II, 4. Past Imperfect, 5. Past Indefinite, 6. Aorist, 7. Past Perfect, 8. Past in the Past.

Category of Mood

Abkhazian has 1. Imperative, 2. Allowing Conjunctive, 3. Conditional, 4. Purpose-Conditional, 5. Conjunctive I, 6. Conjunctive II, 7. Willing and 8. Pretending Moods. As for 9. Indicative Mood, it does not have a special formative element. The above-mentioned screeves are typical to the indicative mood.

Absolutive

Absolutive conveys an additional action or a state that precedes the action conveyed by a basic verb. It is somewhat an infinite form.

Interrogative Form

1. Intonational: **wara jgawčejt?**

2. Alternative: the element **w** is used at starting and final positions, e.g. **dco-w-dəmco-w?**

“Has he/she gone or not?”

3. Asking additional probing questions: the particle **-ba** is used, e.g. **dcejtba?**

The special affixes of a question are used in all the screeve forms. The classes of humans and non-living things/irrational beings are distinguished.

4. A human – “**darban?**”. Irrational being/non-living thing - „**iarban?**”

The suffix **darban** > **-da** is added to the infinite form of a screeve, e.g.

jco darban? “Who is going? Who is it?”

> **jco-da?** “Who is going?”

jgada “Who is it?” **jqaz-da?** “Who did it?” **dəzbada** “Who saw it?”

5. The Class of Irrational Beings: the suffixes **-j**, **-zej**, **-zj** are used, e.g. **jwge-j?** “What did you take?” **jwgo-zej** “What are you taking?”, **jwgo-zi?** “What did you take?”.

The suffix **-da** identifies a subject while the suffixes **-j**, **-zej**, **-zj** identify an object.

6. To ask questions about an action or a state expressed by a verb the interrogative forms with the suffix **-ma** are used that require direct answers, e.g. **dcoma?** “Is he/she going?”, **dəqowma?** “Is he/she?”, **jqaçama?** “Have he/she done it?”

7. Specific adverbial modifier elements: the prefixes **an** (time), **ax** (place), **š** (manner) are added by the element **-ba** and we get the question words **anba** “When?”, **ax[~]ba** > **axpa** > **aba** “Where?”, ***šba** > **špa** “How?” These ques-

tion words add to the infinite bases of the screeves:

danbaco? “When is he/she going?”

dabaco? “Where is he/she going?”

dəʃpaco? “How is he/she going?”

8. Sometimes a verb takes both a prefix and a suffix:

danbacej? “When did he/she go?”

9. The question forms indicating to a purpose take the suffixes **-j**, **-zej**, **-zj**, e.g. **wzcej?** “For what/Why did you go?”

Negative Forms of Verbs

The negative forms of verbs are formed by the element **m** that serves as a prefix or a suffix. In static verbs and dynamic finite verbs (present, past I, past II, past imperfect) it follows the base i.e. it is a suffix.

Static Finite		Dynamic Finite	
Present	sə-qa-m “I am not”	s-co-m	“I am not going”.
Past Imperfect	sə qa-mə-z-ʃ “I have not been”.	scoməzʃ	“I was not going”.
Future I:	–	s-ca-rə-m	“I will not go”.
Future II:	–	s-caš-a-m	“I will not go”.

The said element precedes the verbal base in the past dynamic finite forms (past indefinite, aorist, past perfect, past in the past) and in the infinite forms of all screeves of the same dynamic verbs.

Participle

The infinite formation with the relative prefix **i(ə)-** and the prefix **z-** is the most productive to get a participle in Abkhazian.

Some participles are represented as verbal bases, e.g. **a-lala** “a fowl, cattle” (cf. **a-la-la-ra** “to get into smth.”), **a-m-dər** “ignorant” (cf. **a-dər-ra** “to know”) **a-tak** “response” (**atara** “to give”) **a-m-u-ča** „drumble” (cf. **a-u-ra** “to do”, **a-ča-ra** “to eat”). Abkhazian also forms a participle by adding the agent marker **-wiə** or the patient marker **-ʃə** to the verbal base, e.g. **a-r-ča-ra** “to teach” > **a-r-ča-wiə** “a teacher”, **a-ča-ra** “to learn” > **a-ča-wiə** “a learner”, **ajba-š-ra** “to fight” > **ajba-š-wiə** “a fighter”, **a-qa-ča-ʃə** “something to be done” (cf. **a-qa-ča-ra** “to do”), **a-us-u-ʃə** “work” (cf. **a-us** “work”, **a-u-ra** “to do”) etc.

Adverb

Adverbs in Abkhazian are divided into three main groups:

1. Adverbs of place: **abra** || > **ara** “here”, **ubra** || > **wa** “there”, **abna** || > **ana** “there” (that are related to the pronouns **abri** || > **ari** “this”, **ubri** || > **wi** “that”, **abni** || > **ani** “that”), **aaig^oa** “near”, **aarc^o** “over here”, **nerc^o** “across/over there”, **awiada** “above”, **alada** “below”. Some adverbs of place are produced by adding the suffix **-n** to the nominal base, e.g. **amwian** “on the way”, **akotan** “in the village” etc.

2. Adverbs of time are produced in different ways: **jax^oa** || > **ex^oa** “today”, **jacə** || > **ecə** “yesterday”, **waxa** “tonight”, **waçə** “tomorrow”, **waçəštax^o** “the day after tomorrow”, **alšək^osanək^o** “all the year round”, **esəmša** “everyday”, **usqan** “then”, **znək^o** “once”, **aš^oamtazə** “at sunrise”, **çxəbžon** “at midnight” etc.

3. Adverbs of manner: **abas** || > **as** “this way”, **ubas** || > **us** “that way”, **abans** || > **ans** “that way” (these adverbs are related to the pronouns like the said adverbs of place: **abri** || > **ari** “this”, **ubri** > **ui**, “that”, **abni** || > **ani** “that”. **jalərq^oanə** “suddenly”, **jaraznaç^o** “at once”, **jrəcəjanə** “plenty”, **xəççzak^o** “slightly”, **xəmpada** “necessarily” etc.

Postposition

The Abkhazian language is distinguished by the lack of postpositions. The lack of postpositions of nominals is compensated by the abundance of prepositions in verbs. The basic postpositions are: **-ax^o-** “to, in/at” (**ašəkol ax^o** “to school”), **-aqə^o-** “in” (**akəta-qə^o** “in the village”), **-qa** “to, in/at” (**awinə-qa** “at home), **-qne** || **-qən** “with” (**sara s-qne** “with me”), **šəqa** “to” (**açklub ašəqa** “to the club”), **-nç^o** “from” (**kartə-nç^o** “from Tbilisi”), **amçan** “under” (**açəaçla amçan** “under the apple tree”), **-zə** “for” (**açara-zə** “for education”, **sara s-zə** “for me”), **-la** “by/on” (**šapə-la** “on foot”, **çə-la** “by horse”) etc.

Conjunction

Abkhazian does not have a complex sentence. Accordingly, it does not have subordinating connectors neither. What belongs to syntax and is expressed by main and subordinate clauses it is somehow reflected in the tense and mood forms of a verb. A main clause accords to the finite formation of a verb while a subordinate clause accords to the infinite formation (see above).

In Abkhazian conjunctions are divided into three main groups: conjun-

ctive, disjunctive and adversative conjunctions.

Particle

Abkhazian lacks particles as well. Positive particles are **aa**, **aaj**, **aiej** “yes” and negative particles are **map**, **mamou** “no”.

Interjection

Interjections may express surprise and sadness: **wnan**, **dida**; support: **ahahajt**, **amarža**; surprise: **žəm-žəm**; anger **uuʃ**, **aajt**; a call for being quiet: **siš**, **aššəh^əa** etc. Some interjections are used when addressing, e.g. **o**, **wa**, **waa** etc.

Syntax

I Analysis of an Attributive Syntagm

As stated above Abkhazian does not have the conjugational system. Accordingly, the structure of a nominal (attributive) syntagm is represented in its degree in the language.

A Syntagm Containing a Pronoun

Thus, in Abkhazian in a nominal syntagm in such cases an additional class-personal pronoun or a word denoting an owner should be used as well, e.g. **la(ra) aph^əés ləçkə qápšwɔ** “Her || The women’s dress is red”. The used pronoun may be complex or simple.

A Syntagm Containing an Adjective

In an attributive syntagm a modifier that is an equative adjective follows a head word, e.g. **asə šk^əak^əa** “snow white” (literal trans.), **ačə dəw** “a horse big” (literal trans.) etc.

In a plural form in the category of inanimate objects/irrational beings the suffix **-k^əa** of plurality adds to a modifier, e.g. **ačə dəw** “a big horse”, **ač^ə dəuk^əa** “big horses” etc.

In the class of humans there is a difference, in particular, a nominal of the class of humans has its suffix **-c^əa** or any other suffix, e.g. the suffixes of collectiveness **-ra**, **-aa...** while a modifier that is an equative adjective that follows a head word has its own suffix (of the category of irrational beings) **-k^əa**, e.g.

axac°a dəuk°a	“big men”
awiwəz°a bziak°a	“good friends”
aqk°ənc°a x°əqk°a`	“little boys”

A modifier expressed by a relative adjective precedes a head word. Such a modifier and a head word are a substantive syntagm.

A Syntagm Containing a Number

A numeral of the category of inanimate objects/irrational beings usually precedes a head word. The number “one” is an exception. As stated above, it adds to a nominal as the suffix **-k** of indefiniteness.

A numeral as a determiner is not characterized by the difference in the classes of humans and inanimate objects/irrational beings.

From the number “two” in the category of inanimate objects a noun is attached by the numeral base at the starting position as a determiner, e.g. **wiwəč°ək** “two horses”, **x°č°ək** “five horses” etc.

When using numerals as determiners the opposite order is also possible i.e. a numeral as a determiner follows a head word. In this case, a head word or a noun is represented in the general form in a syntagm while a determiner or a numeral is represented completely, in the form of a base, e.g. **axac°a xwiə** “three men”, **ač°k°a xpa** “three horses”.

The inversive order is more common in the class of humans, e.g. **sara swiwəz°a wiwəža** “two friends of mine”.

It should be noted that the numerals of the category of inanimate things/irrational beings have an approximate meaning in the postpositional place, e.g. **ač°k°a wiba** „about two horses“.

II Predicate Syntagm

In the Abkhazian language the members of a sentence connect to each other through the certain rules and create pairs or syntagms in which one member is main and the other is subordinated.

The members of an Abkhazian syntagm have the following types of a syntactic interrelation: concord, syntactical subordination and order of words.

Concord is between nominals or a nominal and a verb in class, person and number. Accordingly, there are two types of concord: 1. A verb concurs to a nominal in a class and shows the marker of a relevant grammatical class, e.g. **wara w-x||marwejt** “You (male) are playing”, **bara bə-x||marwejt** “You (fe-

male) are playing” etc. 2. A verb concords to a nominal in number if a nominal is a subject or an object, e.g. **sara scojt** “I am coming”, **hara hcojt** “We are coming” etc.

Syntactical Subordination is very common in Abkhazian. It is productive as there are no conjugational system in the language. In this relation, the members of a syntagm are not characterized by grammatical categories expressed morphologically. In such a syntagm we have:

- a) A verb and an affixed nominal, e.g. **šapə-la daajt** “He/She came here on foot”;
- b) A verb and an unaffixed word, e.g. **gagra dcejt** “He/She went to Gagra”;
- c) A denominative infinite static verb and an unaffixed word, e.g. **zənzə jx|əçup** “very small”.

Order of Words in an Abkhazian syntagm may function as a morphological-syntactic mean because of the peculiarities of the grammatical structure of this language. It is always fixed but rarely it is somehow free.

ტექსტები

1.

Харá ашьхымзақæа рацæаны ихáмоуп. Ашьхыцқæа рацæаны йртоуп. Ўрт áцха рацæаны икáртоит. Нás áамта анаилакы́й áцха ᵿи`ры́маҳхоит ирацæаны́.

ჩვენ სკები ბევრი გვაქვს. ფუტკრები ბევრი "შიგ" არიან. ისინი თავფლს ბევრს აკეთებენ. როცა დრო მოდის (რა) თავფლს ვართმევთ ბევრს.

2.

Адæахы́й áқæа ауéит. Харá зыгы́й áоны ауацъáк азааигæарá хтæоуп. Ауацъáк афýй áмца бзианы́ еикæуп. Харá áмца айгæара хтæаны́ хаæхá-рҭҭхоит.

Ауацъáк афýй áпшæма пхæýйс афáтæ ᵿи`калцоит. Архышнафýи ик-на́хауп ачýан абы́ста злáлуа || зтáлуа.

გარეთ წვიმა მოდის. ჩვენ ყველანი სახლში ბუხართან ვსხედვართ.

ბუხარში ცეცხლი კარგად ანთია. ჩვენ ცეცხლის გარშემო ვსხედვართ რა, ცეცხლის წინ ვთბებით (თავს ვითბობთ) ბუხარში დიასახლისი საჭმელს აკეთებს. ჯაჭვზე კიდია ღომის ქვაბი შიგ ღომით.

3. Харá хбáхча

Харá ханхóит ақы́таф. Харá ихáмоуп ашта. Уй́ дáара йдууп, йпшзоуп. Арáхь иубóит еиуеиҭшым ашæырцлақæа. Шæýркæас йкоуп абáрт: атæá, ахá, ашымха, áца, абхæá, алахá, атамá, амышмалá, ахæýр-на, арасá, акакán, амытмы́ць, ажь... убас итыгы́й.

Еихáрак áпшхани áапшни хара хбáхча даара ипшзоуп.

ჩვენი ზადი

ჩვენ ვცხოვრობთ სოფელში. ჩვენ გვაქვს ეზო. ის ძალიან დიდია, ლამაზია. ეზოში ბალახი მწვანე "იქ" არის. აქ ვხედავთ სხვადასხვა

ხილის ხეებს. ხილი არის ასეთი: (ერთიმეორეს რომ არ ჰგავს): ვაშლი, მსხალი, წყავი, ბალი, ქლიავი, ლეღვი, ატამი, მუმშალა, ხურმა, თხილი, კაკალი, ბროწეული, ყურძენი და სხვ.

ყველაზე უფრო ზაფხულში და გაზაფხულზეა ჩვენი ბაღის ძალიან ლამაზი.

Áшыкәс áатакәа, áмзақәа

Áшыкәс иáмоуп ҧшьаамтак: áзын, áаҧын, áҧхын, тага́лан.

Áшыкәс áамтакәа хҧа-хҧа мза ры́моуп.

Áаҧын мзақәá ирыхьзуп: хәажәкы́ра, мшапы́, латцарá.

Áҧхын мзақәá ирыхьзуп: рашәарá, ҧхынгәы́, нánхәа.

Тага́лан мзақәá ирыхьзуп: цәы́нбрá, жьтаарá, абцарá.

Áзын мзақәá ирыхьзуп: ҧхынчкәы́н, ажьырны́хәа, жәабран.

წელიწადის დროები, თვეები

წელიწადში ოთხი დროა: ზამთარი, გაზაფხული, ზაფხული, შემოდგომა.

თითოეულ დროში სამ-სამი თვეა.

გაზაფხულის თვეებს ჰქვია: მარტი, აპრილი, მაისი.

ზაფხულის თვეებს ჰქვია: ივნისი, ივლისი, აგვისტო.

შემოდგომის თვეებს ჰქვია: სექტემბერი, ოქტომბერი, ნოემბერი.

ზამთრის თვეებს ჰქვია: დეკემბერი, იანვარი, თებერვალი.

Áмчы́нжь áмшқәа – კვირის დღეებია

ашәахьá	ორშაბათი
ада́ша	სამშაბათი
áхаша	ოთხშაბათი
аҧшьáша	ხუთშაბათი
ахәáша	პარასკევი
асáнша	შაბათი
аме́нша	კვირა

4. **Áაпын**

Иаáит áапын. Ип̄хáррахеит. Áтцлақәа иб̄ыбышза й̄шәтит. Зых̄ынц̄ыара еитцәá б̄жы́ла их̄ькоуп. Атә́ыла х̄ышәáшәарақәа р̄кынтәи ип̄ырн̄ы́ иаáит áжәцарақәа. Ап̄сабáра ф̄ы́хеит. Ап̄сы́ áлалейт. Азы́ иазх̄ауейт, иáцлоит. Аш̄хáкәарф̄ы асы́ азы́тра их̄ьк̄яны́. Анхацәа иалáгоит ахáндеира. Урт̄ амхкәá дры́цк̄ьоит, ирцәаф̄әойт, иларцойт, ирчáлтоит; Нás áп̄ш анаáлакь идрашә́бит; Áп̄ш драшә́оит ы́нтә: идрашә́бит áзнашәа, áәанашәа. Áжәцарақәа асóфкәарф̄ы рытрақәа к̄арцойт. П̄сáтәи áжәцарақәа ртрақәá рáхь их̄ынхәуейт. Áжәцарақәа их̄ырхуейт áжәцарап̄шқакәа. Áрт̄ ажәцарап̄шқакәá ара́ка ирызх̄ауейт, иртцойт áп̄рыш̄ыа, нás áх̄ышәашәара аны́калалакь, ип̄ырн̄ы́ атә́ыла п̄хáррақәа рáхь ицо́йт.

გაზაფხული

მოვიდა გაზაფხული. დათბა. ხეები გაფურჩქვნით აყვავდნენ. (áштәра). ყველგან მწვანე ფოთლებით დაფარულია. ქვეყანა ცივებიდან 'იკიდან' ფრენით მოვიდნენ მერცხლები. ბუნებამ გაიღვიძა. სული გამოცოცხლდა. წყალმა მოიმატა (áцлара, áзхара) მთებზე თოვლის დადნობის გამო. გლეხები იწყებენ (алагара) მუშაობას. ისინი ნაკვეთს ასუფთავებენ, ხნავენ, თესენ, მიწას ასწორებენ. მერე სიმინდი 'როცა' იზრდება, თოხნიან. სიმინდს თოხნიან ორჯერ. თოხნიან პირველი 'თოხნა', მეორე 'თოხნა'. მერცხლები აივნებზე 'თავის' ბუდეებს იკეთებენ. ძველი მერცხლები თავის ბუდეების 'კენ' დაბრუნდნენ. მერცხლები ჩეკენ ბარტყებს 'მერცხალ-პატარებს'. ეს ბარტყები აქ იზრდებიან, სწავლობენ ფრენას, შემდეგ სიცივე როცა მოდის, ფრენით ქვეყანა თბილებისაკენ მიდიან.

5. **Áп̄хын**

Áп̄хынра аáит. Áп̄хынра ишóрахоит. Áп̄хынра áмшькәа д̄ухоит, ирыцлоит, ацхкәа к̄яáф̄хоит. Áп̄хын ашóра мшкәá рáан, анхацәá ашәш̄раф̄ы итәоит, мамзарг̄ы́ áзах̄ы ф̄ы́кәабара ф̄ырхшәáшәара-хәа ицоит. Ахәычкәа ап̄хын иаушьтуп, ап̄сшьáрамшкәа рымоуп. Ахәычкәа рып̄сшьáрамшкәа ра́ан ртаацәа ирыцхраáуейт.

Анхацәá ачáи ф̄ыр̄хеит, атáтын ф̄ыр̄хеит, идр̄ып̄хуейт, нás иды́р-оит. Иарá убás идрашә́ойт áп̄ш. Ап̄хынра анхацәá тә́амиахә рымым-кәá а́ус р̄уейт. Ап̄хын аутраты́х рáцәоуп.

ზაფხული

ზაფხული მოვიდა. ზაფხულში ცხელა. ზაფხულში დღეები დიდი ხდება, ღამეები მოკლე ხდება. ზაფხულის სიცხიანი დღეები 'როცა არის მაშინ', გლეხები ჩრდილში (ашашыра) სხდებიან, ან (мамзаргы) მდინარისაკენ საბანაოდ (аеыкаадара) გასაგრილებლად (аеырхшаа-шаара) მიდიან. ბავშვები ზაფხულობით გაშვებულნი არიან. (ауштра), არდადეგები აქვთ. ბავშვები არდადეგები 'როცა აქვს მაშინ' თავიანთ მშობლებს ეხმარებიან (ацхраара).

გარდა ამისა, თოხნიან სიმინდს. ზაფხულში გლეხები დაჯდომის 'არ ქონით' აკეთებენ. ზაფხულში ბოსტნეული (аутратых) ბევრია.

6. Тагалан

Иааит тагалан. Тагалан еиха ихьшаашаарахоит. Абыңкәа каҭ-сойт, аҭлақәа 'и'цәхәйт. Абыңкәа хашьапкәа рыҭақа рбжыь гоит. Адәы аҭы зыхьынцъара абыңкәа рацәаны икаҭсоуп.

Ақәа ирлас-ирласны иауейт. Аҭарақәа атәыла ҭхәррақәа рәхь ицоит. Анхацәа рымхкәа тәргалоит. Раарыхра адәы икәыргоит. Азынра реаздырхьиойт. Ашәырқәа ҭырхәуейт. Анхацәа цьоуқы аҭш чырхәуейт, цьоуқы аҭхәы дырхәуейт, аеа, цоуқы аҭш аларгоит, аҭхәакәа еикәырҭоит. Иарá убáс тагалан иртáауейт áжь. Азáхәа аҭлақәа иры-кәуп. Урт аҭлақәа ирыкәланы мҭәышәла áжь ртáауейт. Иртауейт еиуыиҭшым áжь хккәа.

შემოდგომა

მოვიდა შემოდგომა. შემოდგომაზე მეტ სიცვიეებს იჭერს. ფოთლები ცვივა, ხეები შიშვლდებიან. ფოთლები ჩვენს ფეხებქვეშ ხმას იღებენ. ეზოში ყველგან ფოთლები ბევრი ყრია.

წვიმა ხშირ-ხშირად მოდის. ჩიტები ქვეყანა 'თბილებისაკენ' მიდიან. გლეხები მოსავალს იღებენ. მოსავალს 'რაც მოიყვანეს' მიწიდან იღებენ. ზამთრისათვის ემზადებიან. ხილს კრეფენ (ჭრიან). გლეხები ზოგი სიმინდს ტეხენ, ზოგი ჩალას ჭრიან, ზოგიერთს კი სიმინდი მი-აქვთ, (ჩალის) ზვინს დგამენ. ასევე შემოდგომობით აგროვებენ (კრეფენ) ყურძენს. ვაზი ხეებზე ზედ არის. ამ ხეებზე აცოცებით (ასვლით) კალათით ყურძენს აგროვებენ. აგროვებენ ყურძნის სხვადასხვა სახეობებს.

7. Азын

Иааит азын. азын д́аара и́хьтоуп. Есымш́а асы́ ауеит. Зехын-
ц́ыара асы́ шкэ́акэ́аза ишь́тоуп. Ашэ́апы́цы́ып, зегы́ сýла и́таҳэ́хэ́оуп.
Ашь́хақэ́а ахамы́ шкэ́акэ́ақэ́а ршэ́цаны́ игы́лоуп. Азы́н еимáадыны
и́цáауеит. Азы́ткэ́акэ́а и́и́цáауеит. Амра аны́пхáлакь а́цаа́кэ́а зтуе́йт,
асы́ ашьты́цра иалаго́ит. Асы́ аны́шьтоу ахэ́ыцкэ́а асы́ еигэ́ыдырцо́ит,
асы́ и́лахэ́маро́ит. Асы́ а́еы ахэ́ыцкэ́а ичарáзуе́ит. Асы́ иалхны́ ауа́ы
исахы́а кáрцо́ит. Асы́ ц́э́цэ́аны́ ахы́нбрақэ́а ианры́кэ́ы асы́ и́а`қэ́хгала асы́
ры́кэ́ырхуе́ит. Азын а́рдэ́ынақэ́а ра́цо́оуп. Ашэ́ары́цааы́цэ́а а́рдэ́ынақэ́а
ршы́уеит. Азын (а́цх) а́цх д́ууп, амш кы́афуп. Уахы́нла а́цых кы́р
и́цаа́нза, ахэ́ыш́таара́ а́а́а́пхы́а х́тэ́аны́ ажэ́ы́нжы́кэ́а еи́ба́хэ́хэ́оит.

ზამთარი

მოვიდა ზამთარი. ზამთარში ძალიან ცივა. ყოველ დღე თოვლი
მოდის. ყველგან თოვლი თეთრად ძევს. ხეხილი, რაც მწვანეა, ყველა
თოვლით დაფარულია. მთებმა ნაზადი თეთრი მოისხეს (ჩაიცვეს რა)
დგანან. ზამთარში ძალიან ყინავს. გუბეები იყინებიან. მზე როცა
აცხუნებს, ყინულები დნება, თოვლი დადნობას იწყებს. თოვლი როცა
დევს, ბავშვები თოვლს ერთმანეთს ესვრიან, თოვლით თამაშობენ.
თოვლზე ბავშვები სრიალებენ, თოვლიდან "მისგან" კაცის ფიგურას
აკეთებენ. თოვლი ბევრი სახურავებს "როცა" ზედ ადევს, თოვლის
ასალები ლაფერით თოვლს აცლიან (ზევიდან იღებენ). ზამთარში
შაშვები ბევრია. მონადირეები შაშვებს ხოცავენ. ზამთარში ღამე
დიდია, დღე მოკლეა. საღამოობით "ღამემდე არ მისული" კერის წინ
ჯდომით, ჩვენ ამბებს ერთმანეთს ვუყვებით.

8. Акэ́йд

Акэ́йд лáртцо́ит а́пш аны́ларцо́ а́амтазы. Хазы́ илау́цáргы́ а́уеит,
ма́мзаргы́ а́пш ахы́ло иáцлоу́цáргы́ а́уеит. Ёи́цтаргало́ит акэ́йдгы́
ა́пшгы́. Акэ́йд заана́цы и́еыхны́ хазы́ амра иáатан иаҳáрцо́ит. Нás уá
иахы́кэ́у и́пканы́ а́цáа игэ́ылхны́ акы́ и́тап́саны́ и́აკу́заалакь саакы́ума
ка́стру́лума и́тап́саны́ иах́цáахуе́ит. Шы́кэ́сыкынза акэ́йдгы́ а́пшгы́
и́аҳа́хóит.

Акэ́йд еи́лы́пшы́ааны́ иаҳა́зэ́зэ́ბიტ азы́ хáршы́უეит აчуან ხэ́чы
ა́кны́ ი́таҳა́псóიტ. Нás еи́ლა́шэ́უეит იბზიаны́ იჯэ́აánза ина́хго́იტ.
Иჯéუეит анах́გáахэ́лакь áшь́таҳь акэ́йд რшы́шы́ы́га áла ი́აҳარшы́-
шы́უეიტ. Апы́рпы́л хэ́ычык áхто́იტ. А́цышы́ а́цымы́шы́ ი́ххны́ иалаე

хáпсоит. Ацыкагь-ахышгы а́кáпшыгы áхтоит. Хэчык еилахаршды́-нтэит. Нás аххы́ла хыхны́ иала́хапсоит.

ლობიო

ლობიოს თესენ, როცა სიმინდს თესენ, იმ დროს, შეიძლება ცალკეც დაითესოს, შეიძლება ერთადაც, სიმინდთან. ერთად აგროვებენ სიმინდსაც და ლობიოსაც. ლობიოს ადრე ვაგროვებთ ცალკე და (მზეზე დადებით) ვახმოვბთ. შემდეგ დავცეხავთ დარტყმით, რომ კანი მოვაცილოთ, ჩავყრით რაიმეში ან მეშოკში ან ქვაბში და ვინახავთ (ათაჰრა). ერთ წელიწადს გვყოფნის სიმინდი და ლობიო.

ლობიოს ვარჩევთ და წყლით ვრეცხავთ. ქვაბში ჩავყრით ვხარშავთ, კარგად რომ მოიხარშება, ვტოვებთ. კარგად რომ მოიხარშება, შემდეგ ლობიოს მოსარევით ამოვზელთ (არшышыра), ცოტა წიწკას ვუმატებთ. ნიორს და ხახვს (თავს) ჩავყრით. აჯიკას თეთრს და წითელს დავუმატებთ. ვურევთ. შემდეგ საკაზმს ვუკეთებთ.

9. Акәаха

Ахәаса́ а́апын мзызы ишәтә́эит. Ма́й, йуны мзызы ахәаса́ ибзиа́ны икалоит, ише́жьза ианшәла́къ ахәаса́ кы́баны харшәшә́оит. Нас ихáкәшә́оит. Инахáкәшә́алакъ а́штахь аса́ара дý имтцаны́ ибзианы́ ихáжәшә́оит. Нás хáза ачә́ан кна́ххауеит ахәы́са та́хапсоит. Азы́ атá-хтә́оит, инаганы́ а́мца иахáкнахха́уеит. Ибзианы́ ишы́роуп, ижә́йт-хәа анахгә́ахалакъ, иаакныхны́, алу́хәдаф икылхны́, ихра́зоит. Иахразы́з акә́аха ачәуан итáтәаны́ икна́хан еи́тáх, а́мцафы еилахаршә́уеит. Нас, йкныхны́ а́пы́ка хы́ш алапсаны́ ихаргы́лоит. Ианы́хшәашә́ахалакъ а́шьтахь а́пәтлы́кақәа, мамзаргы́ абáнкақәа итáтәаны́ иахáркә́эит.

ტყემალი

ალუჩა გაზაფხულ(ის) თვეებში იფურჩქნება. მასში და ივნისში ალუჩა კარგად მწიფდება. როცა გაყვითლდება, ალუჩას (დარხევით) ვანჯღრევთ, შემდეგ ვაგროვებთ (აკәшәара) როცა მოვაგროვებთ, შემდეგ ვყრით დიდ ტაშტში და კარგად ვრეცხავთ. შემდეგ ცალკე თუჯის ქვაბს ვკიდებთ. ალუჩას შიგ ვყრით. წყალს ვასხამთ და შემდეგ ვდგამთ ცეცხლზე. კარგად უნდა წამოდულდეს, როცა მოიხარშება, როცა კარგად მოიხარშება, მოვხსნით და საცერში გავატარებთ. რასაც გავცრით,

ისევ ვასხამთ ქვაბში (ჩადებით) დავდებთ ცეცხლზე და იხარშება. შემდეგ მოვხსნით და მარილის დაყრით დავტოვებთ. როცა გაცივდება, შემდეგ ბოთლებში ან ქილებში ჩასხმით დავხურავთ.

10. Ачáи

Ачáи харкудúеит мáрти фыврáли мзáзы. Маí мзáзы еихы́-лфыаауеíт. Нас иѣаххэеíт нанхэа, цэббра, сентиабр мзаánза. Ачеи иақэхáңсоит аудабрениá, избáнзар иахá ýтатахан ибзианы́ иаеáларц азы́. Напы́ла иѣаххэеíт аңхын. Ааңын маркатылла ихаркэ́йдуеит. Маме заргы́ атрáктор ихнатэ́бит.

Лацара мзáзы аче́й ианахы́лѣиаалакь áкaтáра ссáқэа фыхны́ адыны́ иáаганы, áмра ахáбаша цýарá инақэ́ыңсан, ихаро́йт. Инаџа-ла́кь áшьтахь хазы́ макэ́án хычы́к захны́, за́ка фáххыз иакы́шьа тае хаңсоит. Иантахаңсалáкь áштáхь, амакэ́ány хы́ иңџэ́аны-ңџэ́аны иѣá-хэхэ́oit. Нас икэ́áкэ́аны-икэ́áкэ́аны, еиларпáфны напы́ла азы́ áалтаанза ихаркэ́ыѣуеит. Ёшьтеи ибзи́ан ихаркэ́ыѣит ана́хгэ́ахэ́лакь áшьтахь, ýтoи иаатганы́ áмрафы́ иеитáх ихаро́йт.

ჩაი

ჩაის ჭრიან (ფორმას აძლევენ) თებერვალ-მარტში. მაისში პატარა ყლორტები იზრდება. შემდეგ აგვისტო-სექტემბრამდე ვაგროვებთ. ჩაის აყრიან სასუქს, რადგან მეტი მოსავალი მიიღონ, კარგად რომ გაიზარდოს. ხელით ვაგროვებთ, ზაფხულში და შემოდგომაზე ვაგროვებთ მაკრატლით, ან ტრაქტორი ყრის, ჭრის.

მაისის თვეში ჩაი რომ გაიზრდება, პატარა ფოთლების (მოგროვებით) მოგვაქვს სახლში მზე რომ უყურებდეს, ვაშრობთ. როცა გამოშრება, შემდეგ ცალკე პატარა ტომარაში ჩავყრით, რამდენიც ჩაეტევა. როცა ჩავყრით, შემდეგ ზევით თავს მოვუკრავთ. მაგრად მოვუჭერთ. შემდეგ ხელით ვჭყლეტთ, ვიდრე წყალი ბოლომდე არ გამოუვა. ვჭყლეტთ, როცა უკვე კარგად გამოვჭყლეტთ, მივხვდებით, გადმოვყრით ტომრიდან და ისევ მზეზე ვაშრობთ.

11.

И́кан е́шьеи иа́хэшьеи. Аи́ахэ́шәа х́а́та дрýман. Ёна́к зны́ аи́ашья дце́ит иа́хэ́шья лба́ра. Иеиба́мбеи́жътеи а́краа́туан. Аи́ахэ́шья да́ара деи́гэ́йрџеи́т лашья́ ине́ира. Кы́р а́амта еидтэ́аланы еи́цәажэ́он. Пъы́трак а́шьтахь аи́ахэ́шья ус илхэ́ейт: – „има́зэиу-хә́а акы́ггы́ сы́мам акры́фара у́тахы́зыргы́. „Акы́ггы́ ауры́м, а́мла саќжом – ихэ́ейт а́иашья. Убры́ а́амтазы шә́ары́цара й́каз лх́а́ца ихэ́й а́гәы́блаа́ и́цахә́аны илы́ман. Пъы́трык а́шьтахь а́иашья дцо́йт. Ласы́ дхы́нхэ́ит лх́а́цагы́. Дгә́ырџа́цәа́ днeи́пъы́лоит, ихэ́й й́стап-хә́а́ акә́ы́быра дны́кә́лоит. А́гәы́блаа́ дана́а́әаха а́фатэ́ы а́ты́ңан а́күа́ ы́цан. Аб́ас лы́хы́т аи́ахэ́ша. Лаша́ и́цәы́лтә́ахыз а́фатә́ кү́ахеит.

იყვენ ძმა და და. დას ქმარი ჰყავდა. ერთხელ ძმა წავიდა დის სანახავად. დიდხანს ერთმანეთი არ ენახათ (აინაბარა, აკურტრა). დას ძალიან გაუხარდა (აგაყრჯარა) ძმის მოსვლა. დიდხანს 'ურთიერთ'-ჯდომით 'ურთიერთ'ლაპარაკობდნენ. რამდენიმე ხნის შემდეგ და ასე ამბობს: – „მზადო (ამაზარა) რამე არა მაქვსო, ჭამა რომც გინდოდესო (ათაქრა). რაიმე არ მინდა (აურა) საჭმელი (ამლა) არ მინდა (აკრა) – თქვა ძმამ. ამ დროს სანადიროდ მყოფი თავისი ქმრისთვის წილი (ახაყ) გობის ქვეშ (აქაქარა) ჰქონდა. რამდენიმე ხნის შემდეგ ძმა მიდის. მალე დაბრუნდება მისი ქმარიც. გახარებით შეხვდება (აქაქლარა). მივცემო საჭმელს, კუთხისაკენ წავიდა (აკაქალარა). გობი 'როცა' ახადა, საჭმლის მაგივრად კუ ქვეშ იდო. ასე დაემართა (ახყრა) დას. ძმას 'რაც' დაუმალა საჭმელი, კუდ იქცა.

12. Сарá сызлау́хә́гә́ышьө́зеи?

Ды́кан хат́хә́а захь́зыз та́хма́дык. Уи хьа́ак и́цә́ейрцы́н. Уажэ́ы сее́йџха́п ушь́тан, сее́йџха́п ший́хә́оз зын́жә́ ды́псу́а дана́лага, а́хақы́м иа́хь дце́ит. Уа́ дахьне́из а́хақим д́и́азца́аит: – иухьу́а́зеи-хә́а х́а́тхә́а? – сы́џра сы́хьуеи́т-ихэ́ейт.

Иу́пъы́рха́гаратә́ иу́фа́зеи-хә́а дани́азца́а х́а́тхә́а аи́кә́ы́пъхьа́зара да́лагеи́т: а́кә́ы́дча́џа, абы́рчма́нча́џа, ака́пу́стача́џа, ахә́ы́лча́џа, – хә́ა ахә́ара, дша́фы́з а́хақы́м и́цашаны́ ды́әа́ткә́ейт: – уа́ра а́ри а́кара а́хас-кы́ын ча́џа зфа́з, са́ра сызлау́хә́гә́ышьө́зеи у́рткә́а зды́руа́әа х́а́кы́моуп ум́пъшы́кә́а убры́ й́ахь у́ца́!

მე რით შემიძლია გიშველო?

იყო ერთი ჰათხუა 'დარქმეული' მოხუცი კაცი. მას ტკივილი გაუჩნდა (აщәыртра) ახლა კარგად გავხდები (აиҭхара), მერე კარგად გავხდები, როგორც ამბობდა, სიკვდილის პირას როცა მივიდა, ექიმთან წავიდა. იქ 'სადაც' მივიდა, ექიმმა ჰკითხა: – „რა გტკივაო?“ ჰათხუამ: – „მუცელი მტკიავო“ – უთხრა.

შემშლელი (აҭырхагахара) რა ჭამეო – როცა შეეკითხა, ჰათხუამ ჩამოთვლა (аиҭәыҭхьагара) დაიწყო: ლობიო ნიგვზით, ეკალა, კომბოსტო, ჭარხალი ნიგვზით. თქმას როგორც განაგრძობდა 'ამბობდა', ექიმმა გაკვირვებით (აцшьяра) წამოიჭრა (ааацкара): – „შენ ამდენ ნიგვზიან ბალახს ჭამ, მე რით შემიძლია გიშველი (ахәара) (гәышьа), ვინც იცის ეგ, ექიმობა სხვა ვინმემ, მასთან დაუყოვნებლივ (აҭшра), იქ წადიო!

13. Ах деимсѐит

Знѝ аҭсны ах Мамсыр-хәа нхадык диитан. Аҭха, ах азәалаҭы дахышьтаз, деимсѐит. Ары Мамсыр иаҳайт. Ахә яа аамтаз атак ихаратәы дыкамызт. Адырәаены ашыьж Мамсыр иҭыи инапѝ зәжәаны ах дахышьтаз дыныины: – „хайр абзѝара умазааит“ – ихәеит.

Ары ах уамашәа, ибеит ийхәаз измааназ изеилымкааит. Нәс ах үст диизцәаит: – „изакүзеи уарә, изыхыухәაазеи сарә смеимсазѐитеи, иеймсо ауады иәуп: – „хайр абзѝара умазәаит“ – хәა зархәо.

Мамсыр үс наитѐикит: – „иахә сшышьтаз ауатәхаҭы исаҳайт уеймсабж, ахә сҭы снапы зәжәаамызт, акынтә иахә, исзымхәეит. Ах Мамсыр иихәаз игәაҭхьеит, үи хамтаз еыкгы ийтѐит.

თავადმა დააცემინა

ოდესღაც, აფხაზეთის თავადთან ერთი გლეხი მამსერი მოვიდა (ათაара). ღამე, თავადი 'ზალაში' სადაც იწვა, დააცემინა (აშытара, аимсара). ეს მამსერმა გაიგო, მაგრამ იმ დროს პასუხი რომ ეთქვა (атакра хәара) არ შეეძლო. მეორე დღეს დილას მამსერი თავისი 'პირი' და ხელის დაბანით თავადი 'სადაც' იწვა, იქ მივიდა: – „ხეირი კარგი გქონებოდესო“ – უთხრა (იცოცხლეო!).

ეს თავადს გაუკვირდა (уамашәа), დაინახა ნათქვამი, რით არის გამოწვეული, არ იცოდა (аилкаара) შემდეგ თავადი ასე შეეკითხა: – „რა

არის ეს შენ (მკ.) რატომ თქვი (აჰაჰა), მე ხომ არ დამიცემინებია (აიმსარა), ვინც აცემინებს, იმ კაცს 'არის' ეუბნებიან „ხეირი კარგად გქონებოდეს“.

მამსერმა ასე უპასუხა (ათაკ): წუხელ 'საღამოს' 'როგორც' ვიწექი ოთახში, გავიგონე შენი ცემინების ხმა, მაგრამ 'ჩემი' პირი-ხელი დაუბანელი მქონდა, ამიტომ წუხელ ვერ გითხარი. თავადს მამსერის ნათქვამი მოეწონა და 'ამის' საჩუქრად ცხენი 'ერთი რამ' მისცა.

14.

Иныхон ѿица айгѣылацаѧ. Азѧи ибзианы дынхон, ыгыи ибѧапысны дынхон. Ибзианы ихоз ататын дахомызт. Ибѧапысны ихоз ататын дахон. Аѧара рацааны ататын иахтнѧитон. Еснагъ иѧхѧыс диѧцахауан: – иუმбѧи хагѧыла ибзиан дшынхѧ, аѧѧара ататын иахтнѧитом, иуѧмшои уаргыи ус ѧкалара – хѧа иѧхѧыс иѧлхѧон. Ари ахѧца дѧалаган ататын ѧхара дакѧუѧит, аѧѧара айзакра дѧалагеит. Аѧѧара еиზигаз ѧლა аѧны бзиа иргылт, Ачѧара иуйт. Убри ѧшьтахь иѧарласны ари ахѧца иѧны блѧт.

ცხოვრობდა ორი მეზობლ(ებ)ი. ერთი კარგად ცხოვრობდა, მეორე ცუდად ცხოვრობდა. კარგად რომელიც ცხოვრობდა, თუთუნს არ სწევდა. (აჰაჰა) ცუდად რომელიც ცხოვრობდა, თუთუნს სწევდა. ბევრ ფულს თუთუნზე ხარჯავდა (აჰტყარა) ყოველთვის ცოლი (მისი) ეჩხუბებოდა: (აჰაჰა). – ვერ ხედავ, ჩვენი მეზობელი როგორ ცხოვრობს, ფულს თუთუნზე არ ხარჯავს, არ შეგიძლია (აჰაჰა) შენც ასე მოიქეო. – უთხრა ცოლმა. ასე, ქმარმა თუთუნის წევას თავის დანებება დაუწყო და ფული რაც შეაგროვა, კარგი სახლი აიშენა იმით, პურობა გადაიხადა. ამის შემდეგ მალე ამ კაცის სახლს ცეცხლი მოეკიდა და დაიწვა.

15. Ахѧынцѧраѧшь

Ѧнак зны ахѧынцѧраѧшь тѧыла харѧк аѧнытѧ ѧсасцѧа атѧаит. Ахѧынцѧраѧшь ѧсасцѧа патыу зларыкѧнаѧашаз имазѧины акгыи ѧмамыт. Ашылатра иѧაѧшыит, аха ашыла-хѧა акгыи ыѧкамыт. Ахѧынцѧраѧшь ѧალაган агѧылацаѧа რაхь ицейт, шыლაѧაаჰრა-хѧა. Агѧылацаѧа зыгыи ирылсит, ахѧა ашыла цѧარгыи иამѧუит. Нас иѧანათაჰაѧаз, агѧы ѧმაхьха, аѧныѧа ихынхѧыит. Аѧны ѧსасцѧა ѧшны итѧან. Ахѧынцѧраѧшь ѧსасцѧა патыу ахьызрыკѧнаѧѧаз хьымзыѧшыаны

იáჳბეიტ აჴსტაზáára იალტყრც. Áსასცáа азалакны ишцáажáóз ахынтá-
ráŋшь ауатáх ахь иныóналт.

Ахэынцэрáŋшь ахэызба áашьтыхны áхáа инáтцнакит ипүнакáрц,
ахá убрí áамтáз áсасцáа аŋшáма, дызѳу áабап, рхáан, ауатáх
иааóнашылт. Áсасцáа ахэынцэрáŋшь икáнатóз анырба дкны, áхэызба
áмырхит, ахá уызгьы ахэынцэрáŋшь ахьѳéит ахэызба áхáа аѳырхара.
Ахэызба áхáа иахьыѳнáрхаз, ашьá налыжжын агэыштáа инахьыкьас-
сейт. Абáс áсасцáа ахэынцэрáŋшь еикáдырхéит. Убрí áахысгьы
ахэынцэрáŋшь агэыштáа кáŋшьѳá икоуп.

გულწითელა

ერთხელ გულწითელასთან შორიდან სტუმრები მოფრინდნენ ჩიტს არაფერი მზად, რითაც გამასპინძლებოდა, არ ჰქონდა. გობში ჩაიხედა, მაგრამ ფქვილი არანაირი (არაფერი) შიგ არ იყო. ჩიტმა დაიწყო მეზობლებთან სვლა ფქვილის სასესხებლად (აŋсаахра) მეზობლები ყველა მოიფრინა, მაგრამ ფქვილი ვერსად იშოვა (მიიღო). შემდეგ, რაღა დარჩენოდა (რა ექნა) გულშეშფოთებული სახლში დაბრუნდა. სახლში სტუმრები უცდიდნენ რა, ისხდნენ. ჩიტმა სტუმრებს პატივი რომ ვერ სცა, შეურაცხყოფით გადაწყვიტა (აჳნáра) ცხოვრებიდან წასვლა. სტუმრები ზალაში (დიდ ოთახში) რომ ლაპარაკობდნენ, ჩიტი სახლში შევიდა, ოთახში. გულწითელამ დანა აიღო რა, მიიღო ყელზე (აцáкpa), რომ გამოეჭრა (აŋкáра), მაგრამ ამ დროს სტუმრებმა თქვეს რასშიაო (აѳраа), ვნახოთო (აბáра) ოთახში შეიჭრნენ (აаóынашылáра). სტუმრებმა გულწითელა რომ დაინახეს, რას აკეთებდა, დაიჭირეს (აკpa), აიღეს (მისგან) დანა, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, გულწითელამ მაინც მოასწრო დანის კისრის ქვეშ გამოსმა. დანა კისერში (იმ) ადგილას რომ გამოსვა, სისხლმა გამოჟონა (აღыжжpa) გულის პირზე ჩამოუვიდა (აკьасáра). ასე სტუმრებმა გულწითელა გადაარჩინეს (აикáырхáра). მას შემდეგ გულწითელას გულის პირი წითელი გაუხდა.

16. Ажьá шáаргэынáа иáхьыз

Икан жьáк. Уí дáára ишáон. Уí зыŋсы таны áбна иáаз зыгьы ирцáшáон. Áбнаѳ цýрá махэык áатцысыр, иара шáаны иáсрá иáлагон.

Ажьá абáс сшáó адáы санбанзакáзáауеи ахáán иáჳბეიტ аеáшьырц.

‘Éнáк знý áбна илкьян сеýсшьуеит-хáа ишцóз змáхык ианы-
хькáгыла, азмáх ахькáаѳы ихькáтáлаз áдаŋькáа азмáх ры‘eана-
ларŋсеит ажьá иáцáшáаны. Ажьá иабáз дáара ицýанашéйт, сáргьы

исыцәшә цоукы́ и́казаап аҳәан иа́агәырҕеит, ае́шьрагы́ агә́и итә́з ма́п ацә́накуеит. Абә́с ажә́а ша́аргәында ае́и́мшьҕакә́а аа́ыны́ка ихы́нхә́йт.

მშიშარა კურდღელს (რაც) მოუვიდა (თავს გადახდა)

იყო ერთი კურდღელი. ის ძალიან შიშობდა (მშიშარა იყო). ტყეში ყველა ცოცხალის ეშინოდა. ტყეში სადმე ტოტი რომ შერხეულიყო, ის შიშით სიკვდილს იწყებდა.

კურდღელმა, ამრიგად ეშინოდა რა, ქვეყანაზე რამდენ ხანს უნდა ვიცხოვროო (აқзаара) თქვა რა, გადაწყვიტა (აңара) თავი მოეკლა.

ერთხელ ტყიდან გამოვარდა რა, თავს მოვიკლავო თქვა და როგორც მიდიოდა, ერთ ჭაობთან მიირბინა რა, (ахыкәгылара). ჭაობში ნაპირზე ისინი (რომლებიც) (ზე) ისხდნენ ბაყაყები, ჭაობში ჩაცვივდნენ. კურდღლის შეეშინდათ რა. კურდღელმა რაც დაინახა, ძალიან გაუკვირდა, (ащашара), ჩემიც რომ ეშინიათო (რა), ასეთებიც არსებობენო, თქვა რა, გაუხარდა (агәырҕыара), ფიქრი თვითმკვლელო-ბაზე გულში რომ ჰქონდა, აღარ გავაკეთებო (ацәкра) უარი თქვა. ასე, მშიშარა კურდღელმა თავი არ მოიკლა რა, სახლში დაბრუნდა.

17. Аҕан рáжәабыжъ

Ажә́йтәан и́кан а́цан уа́а. Урт да́ара иуа́а ссақә́ан, аты́рас ы́кәланы ика́рҕон. Дара́ ры́да зы́ҕсы́ тоу азә́и ды́коуп-хә́а и́камы́зт. Акы́ иацә́шәо́мызт, анцә́а ды́хәрцо́умызт. Дара́ рыха́ан сы ауа́мызт, кә́а ауа́мызт, ҕш́а а́суа́мызт. Ғна́к зны́ а́цангә́ара иштатә́аз хыхы́нҕтә́ иаазы́шьты́з рызы́мды́руа, ирбо́йт ахы́тәи́ кә́асá, ахы́тәи́ гә́ра аны́ргы́ланы. Ага́ра дга́ран хә́чы́к. Ацанцә́а да́ара иеи́гәырҕе́ит. Ахә́чы́ драазо́н, уамашә́а изха́уан. Ари́ Ахә́чы́ данду́ха, ус дра́зца́ауеит: – „шә́ара шә́зы́цәшә́о-хә́а а́кыгы́ збо́м, аха́ и́камло́й шә́зы́цәшә́о-хә́а акры́казар. А́цан рабду́ хы́шә шы́кә́са зхы́цуаз ы́с ихә́ойт: „хара хазы́цәшә́о абамба́ сы ауны́ а́мца акы́р а́уп. Абри́ хә́аны́ дна́лгон е́ипш ира́азаз ахә́чы́ ды́ҕы́рны́ дцо́йт. Ус ишы́каз ҕна́к зны́ а́цан рашы́аеиха́б а́цмақә́а ахы́еилагы́лаз даны́наҕш ибо́йт а́б аҕа́цá шы́тысуаз. Ари́ иибаз а́ла иды́рт аҕш́а а́сра ишала́газ, рынцә́ара́ а́амта ша́аз. Иа́арласынгы́ иауе́йт абамба́ сы. Уи асы́ а́мца акын. А́цанцә́а нықә́йблаа ице́ит.

Абә́с а́ла инцә́оит а́цанцә́а рты́хәутә́и.

ჯუჯების ამბავი

ძველად იყვნენ ჯუჯა ხალხი. ისინი ძალიან პატარა (accapa) ხალხი იყვნენ, გვიმრაზე აძრომით ჩეხდნენ (акаҭара). მათ გარდა სულიერი ვინმე თუ იყო, არ იცნობდნენ (არ არისო) (аҭазаара). არაფრის არ ეშინოდათ (ашаара), ღმერთის არ სწამდათ (ахатара). ისინი როცა ცხოვრობდნენ (ахаара) თოვლი არ მოდიოდა, წვიმა არ მოდიოდა, ქარი არ უბერავდა (ácpa). ერთხელ ჯუჯების ეზოში (როგორც) ისხდნენ ზევიდან, ვინც გამოგზავნა არ ცოდნით, დაინახეს ოქროს არჩვი, ოქროს აკვნით ზედ რომ ედგა. აკვანში იწვა (аҭарацара) ბავშვი. ჯუჯებს ძალიან გაუხარდათ. ბავშვს ზრდიდნენ (ააჯара). საოცრად იზრდებოდა. ეს ბავშვი დიდი როცა გახდა, ასე შეეკითხა: – „თქვენ რაიმესი რომ გეშინოდეთო, რაიმეს ვერ ვხედავ, მაგრამ არ არისო თქვენი შესაშინებელიო რამე არისო?“ ჯუჯების ბაბუამ 300 წლის რომელიც იყო (ахыцра), ასე უთხრა: – ჩვენ გვეშინა ბამბის თოვლს წამოსვლით ცეცხლი რომ წაეკიდოსო. ამის თქმა 'როცა' დაამთავრასავით, რომ გაზარდეს ის ბავშვი, ფრენით წავიდა. როგორც იყვნენ, ერთხელ, ჯუჯათა უფროსმა ძმამ თხები სადაც იდგნენ როცა შეხედა, დაინახა ბოტს წვერი როგორც უცანცარებდა (аҭысра). ეს დაინახა რა, მით გაიგო, ქარმა ქროლა როგორ დაიწყო, მათი გაქრობის (анҭара) დრო მოვიდა რა. მალეც წამოვიდა ბამბის თოვლი. ამ თოვლს ცეცხლი მოეკიდა. ჯუჯები დაწვით (акыблара) წავიდნენ.

ასე გაქრნენ ჯუჯები უკვალოდ (аҭыхтәа).

18. Алмасхán икәаскья

Алмасхán имәтәы икәаскья а́мца ацра́ланы абы́лра иа́лагеит. А́хәхәабжь за́хаз аҭы́лацәа е́йзеит. Хь́фар мардә́нк п̄шааны́ ахы́б ды́кәлоит. Уа́ка илап̄ш на́кәшәоит еахә́арак а́кауар. Ары́ а́кауар ап̄шә́ма иа́аганы́ йман, иды́ны а́лаихыбы́рц. – „А, абаа́ҭсы́ аҭә́ымаҭи а́жыхә́еи сы́шәт, ахы́бра са́лагоит а́ра а́кауар ы́кәоуп“.

„А́р е́ибашьу́ан, Хабы́ц дцә́әо́н“ – хә́а ибжы́ най́ргеит ца́ка иҭагы́лаз руа́зәык. О́ынтә́ үс зы́кастҭары́зеи үсгы́ иды́ны ихы́бра́ны ды́коуп. – ихә́еит Хь́фар.

აღმასხანის ხის სახლმა ცეცხლის მოდებით (აჟრალა) დაწვა დაიწყო. ყვირილის ხმა გაგონილი მეზობლები შეიკრიბნენ (აიზარა). ხფარმა კიბე 'ერთი' იპოვა რა (აჟშაარა), სხვენზე (სახურავზე) შეძვრა (აკალარა) და მისი მზერა შეჩერდა (აკაშაარა) ყავარის 'რამ' კონაზე. ამ ყავარით, პატრონს მოტანით 'ქონებით', სახლი გადაეხურა რა (ახინრა) – „ღმერთო ჩემო, ლურსმანი და ჩაქუჩი მომეცით, სახურავს დავიწყებ, აქ ყავარი 'ზედ' არის“.

„ჯარი როცა ომობდა, ჰაბეჯი თესდაო – დაუძახა (ხმა გაიღო) (არგარა) ქვევით 'ქვე' რომ ედგნენ, იმათგან ერთმა.

ორჯერ საქმე რატომ გავაკეთო, მაინც სახლს სახურავი უნდა გაუკეთდესო. – თქვა ხფარმა.

19. Сшапкѣá иры́тшѣтѣ

Апóштамѡангаѡы́ Гы́д ахѡышьтѡ́ыртаѣы дахьышьтаз áшархѣа ицѡартá дны́латѡан иáпъхья ишьтаз иѡы́за иáхь ихьы нарханьы́ ýс ихѡейт: – „абры́ схы́ иáтѡу ахчы́ хѡчýп.

Схы́ ианáтѣтáлакь, цѡáшья сы́мам, исыртаáит, даѣá хчы́к. Еигьы́ иѡы́за ус ѣááиттит: – уарá Гы́д-хеит, ѡыхчы́к зхы́ иатѣтаны ахѡышь-тѡ́ыртаѣы иды́рцѡ, ýрт апрафы́сырцѡá, ашѡкѡыѡыщѡá роуп. Усанйихѣá Гы́д иаанцѡ́ымы́нхан ýс акѡзар схы́ иатѣ́рымтѡзар сшьáпкѣá иры́-тáртѣááит ихѡейт иѡы́за и́ихѡáз тáбыргыз цы́шья́.

ჩემი ფეხების ქვეშ დააწყვეთო

ფოსტალიონი გედი საავადმყოფოში 'სადაც' იწვა, სწრაფად თავის საწოლზე წამოჯდომით მის წინ მწოლი თავისი ამხანაგისკენ თავის მიბრუნებით (არჰრა) ასე თქვა: – „ეს ჩემს თავქვეშ ბალიში პატარააო“.

თავქვეშ დამიდონ, ძილი არა მაქვსო, მომცენ მეორე ბალიშიც. მანაც, მისმა ამხანაგმა ასე უთხრა: – „შენ გედჯან, ორი ბალიში თავის ქვეშ ვისაც უდევს საავადმყოფოში, იძინებს, ისინი პროფესორები და მწერლები არიან. როცა თქვა, გედს არ მოეწონა (აჟჰაყაყა) თუ ასე თავქვეშ არ დამიდებენ, ფეხებქვეშ დამიდონო თქვა. ამხანაგმა მისი ნათქვამი რაც იყო, მართალიაო იფიქრა.

Хацаки́ пѣхѣски сасык дыртѣн. Ўрт итѣаны акы́р ица́жѣеит. Акы́р ажѣ́нбжѣ́а еибѣ́рхѣеит. Аха́ца ипѣхѣ́сс ихы́ налу́кѣны ўс ихѣ́йт: – бара́ аца́жѣ́арагы бзѣ́оуп, аха́ бнѣ́ины фатѣ́ык ѣ́сас изцѣ́ыр-геи а́стол икѣ́ыргылеи; апѣхѣ́сс ус илхѣ́ои́т: – афа́тѣ а́стол икѣ́ыргылазшѣ́а пѣхѣ́азаны́, уара́ уцаны́ аѣ́ы аага́!

Аха́цагы саргы́ аѣ́ы аазга́зшѣ́а пѣхѣ́за́ ихѣ́йт. Аха́ца ипѣхѣ́сси айма́кра ианала́га ѣ́сас ус ѣ́ааитѣ́т: – ша́акѣ́тц уы азы́хѣ́ан айма́к кашѣ́ымтѣ́ан сара́ исфа́зшѣ́а, изжѣ́ызшѣ́а ша́ыпѣхѣ́за́ еихѣ́́ан дыѣ́агы́лан дцарц иѣ́ыинеихеит.

ცოლ-ქმართან სტუმარი მივიდა. ისინი ჯდომით, დიდხანს ლაპარაკობდნენ. ქმარმა ცოლს, მისკენ მიტრიალებით (ახს აკაყკრა) ასე უთხრა: – „შენი ლაპარაკები კარგია, მაგრამ უკეთესია საჭმელი სტუმარს, წახვიდე 'იქიდან' მოუტანო (ააყყარა), მაგიდა გააწყო (აკაყყარა). ცოლმა ასე უთხრა: – „საჭმელი მაგიდაზე თითქოს დავდგო, ჩავთალე (აპხაჯარა), შენ წადი ღვინო მოიტანე!“ ქმარმა: – „მეც ღვინო თითქოს მოვიტანე, წარმოიდგინეო, უთხრა. ქმარმა და ცოლმა დავა როცა დაიწყეს, სტუმარმა ასე უთხრა (აყყრა): – „შეწყვეტეთ თქვენ ამის გამო დავა, არ 'გაკეთოთ'. მე თითქოს ვჭამე, თითქოს დავლიე, წარმოიდგინეთო (აპხაჯარა) თქმით, ადგა (ააყყარა) წასვლით, გაემართა (აყყარა).

21. Ламы́с зма́мыз адѣ́нѣба

Ծы́цѣа алы́гажѣ́а адѣ́нѣба аха́́ан изымб́ацыз, иакѣ́ымтѣ́ацыз адѣ́нѣба аатгы́лартаѣ́ы иаа́йт. Адѣ́нѣба цѣ́оуკы́ иახы́ѣырны́ илбаау́́ан, цѣ́оуკы́ еикѣ́тѣ́суа адѣ́нѣба ит́алон. Ата́хма́даца́ адѣ́нѣба амарду́́ан ианна́дгыла, апѣхѣ́́а уара́ уца́, уара́ ута́млакѣ́а упѣхѣ́́а ста́лом-хѣ́́ა хаты́р еикѣ́тѣ́არала́ აჯѣ́აკѣ́ა шნეიმýრდა – ააიმýრდოზ ადѣ́ნѣба რзы́მტშჯ́აკѣ́ა არცѣ́აა ты́რგო ინы́კუუაშა იცეიტ. აბ́ას რызნაუ́́იტ ცы́ცѣა алы́гажѣ́ა ლამы́ს зма́мыз ადѣ́ნѣба.

უნამუნო (ნამუსის არმქონე) მატარებელი

ორი მოხუცი კაცი, რომელთაც მატარებელი არასდროს ენახათ და არ მჯდარიყვნენ, სადგურში მოვიდა. მატარებლიდან ზოგი ნელა გამოდიოდა (ახყყარა), ჩამოდიოდა (აღბარა). ზოგი ჯიკაობით (აიკეტარა) მატარებელში შედიოდა.

მოხუცი კაცები მატარებლის კიბესთან 'როცა' დადგნენ, „პირველად (წინ) შენ წადი, ვიდრე შენ არ შეხვალ (ათალა) პირველი მე არ შევალო, ხათრს უწევდნენ (хатыр еикәшара), სიტყვებს ერთმანეთს 'როგორც' უნაცვლებდნენ (აიმдара-აаимдара) მატარებელი მოუცდელად (азгьшра) ყვირილის 'მიცემით' (арцаа атыргара), აორთქლებით (акәхәашара) წავიდა. ასე გაუკეთა (аурá) ორ მოხუც კაცს უნამუსო მატარებელმა.

22. Мамы́д ие́ы инапала аҕычца ишры́тас

Ажәытәан Мамы́дхәа ты́ркәак Тәмш дынхон. Иарá йман еы́нзиак. Аҕы́чра аны́каз ашы́кәсаан Мамы́д сөы́ рҕычысуеит ихәан уахынла ипҕа́чхаҕы ие́ы на́ганы иөнәйклон.

Уахы́кызнý Мамы́д ипҕа́ысгы́ иаргы́ шы́цәыз ие́ы аты́гьра иа́лагеит. Ари казцо́з аҕычца ра́кәын. Апҕа́чха атә́ы кы́лырхәаны ае́ы ианáладыркáцалакь ае́ы иты́гьуа Мамы́д даанарҕшуан. Мамы́д игә́ы анаҕта́за, хаи, аҕы́чца хырхáгыз уроуа́аит, ихәан ае́ы аҕәра нахатаны́, абáрца ины́цәйкит. Иарá дны́шьтáланы ды́цәеит. Аҕы́чцаагы́ы уи акә́ын йртахы́з ае́ы рыманы ицеит. Акәады́р áмам, аха́... рхәан игә́ырнҕьатә́а ирге́йт.

მამედმა თავისი ცხენი თავისი ხელით ქურდებს როგორ მისცა

ძველად, მამედი სახელად, თურქი ვიღაც ტამიშში ცხოვრობდა. მას ჰყავდა კარგი ცხენი. ქურდობა რომ იყო (აკაзаара) იმ წელიწადს, მამედმა ჩემს ცხენს მოიპარავენო-თქმით, ღამ-ღამობით ფაცხაში შეყვანით კეტავდა სახლში (აдынаკრა). ერთ ღამეს მამედს თავის ცოლთან ერთად როგორც ეძინა(თ), მისმა ცხენმა წიხლების ყრა დაიწყო. ამის გამკეთებლები ქურდები იყვნენ. ფაცხის ჭუჭრუტანაში წვრილი ჯოხების შეყოფით (აკылархәара) ცხენს როცა ურჭობდნენ (áлакашара) მაგრად, ცხენი წიხლებს ყრიდა (ათыгара). მამედს ეღვიძებოდა (აагьшра). მამედს როცა მობეზრდა ეს (აгьшарá), ქურდები გაგიმრავლდნენო (ახырхара) (აура) თქმით, ცხენი აღვირის გაკეთებით, აივანზე მიაბა (ატაკრა). მან, (მამედმა) დაწოლით დაიძინა. ქურდებსაც (ეს იყო), რაც უნდოდათ, ცხენის (ქონებით) წავიდნენ. უნაგირი არ აქვს, მაგრამ... 'თქმით' გახარებულებმა წაიყვანეს.

შემოკლებათა განმარტება

- აბჟ. – აბჟურური
ადამ. – ადამიანი
არაგონ. – არაგონიერი
არს. – არსებითი სახელი
ბზიფ. – ბზიფური
გადატ. – გადატანითი მნიშვნელობით
დინამიკ. – დინამიკური ზმნა
ეთნ. – ეთნოგრაფიული
ზედს. – ზედსართავი სახელი
ზმნ. – ზმნა
ზმნზ. – ზმნიზედა, ზმნისართი
თანდ. – თანდებული
კავშ. – კავშირი
მკ. – მამაკაცის კლ.
მრ. – მრავლობითი რიცხვი
მხ. – მხოლობითი რიცხვი
მოძვ. – მოძველებული
ნ. – ნივთის კლ.
ნაცვ. – ნაცვალსახელი
ნაწ. – ნაწილაკი
რიცხვ. – რიცხვითი სახელი
სტატ. – სტატიკური ზმნა
ქ. – ქალის კლ.
შორისდ. – შორისდებული
წიგნ. – წიგნის ენით

აფხაზურ-ქართული ლექსიკონი

A

áa არს. 1. ურთხელი.

áa არს. 2. ღვედი.

áa 3. ნაცვ. აი.

აабá რიცხვ. რვა (წ.).

აáгара ზმნ. მოტანა, მოყვანა. иааиго-
ит მოაქვს, მოჰყავს (ადამ.).

აáдгылара ზმნ. მოდგომა. даáдгылеит
მოადგა.

áазахьа ზედს. ბუთხუზა.

áагылара ზმნ. შეჩერება. даагылеит
შეჩერდა.

áаи ნაწ. ჰო, კი, დიახ.

აаигáá ზმნზ. ახლო, ახლოს, მახ-
ლობლად.

აáира ზმნ. მოსვლა. даáиуеит, даáит
მოდის, მოვიდა.

áакыдгылара ზმნ. შემოვლა. даакы-
дгылеит შემოიარა.

аакы́нская ზმნზ. ამას წინათ, ახლა-
ხან, დიდი ხანი არაა.

áамта არს. დრო, ჟამი, ხანი.

áамыста არს. აზნაური.

áамыстара არს. აზნაურობა (აზნაუ-
რის წოდება).

áамышьтахь ზმნზ. შემდეგ.

áан ზმნზ. ...დროს.

áангылара ზმნ. გაჩერება, დადგომა.
даангылеит გაჩერდა, დადგა.

áнда არს. ღობე.

áандавých არს. ყუაფივარი.

áандан ზმნზ. პირას ტყისა, ყანისა.

áанкылара ზმნ. გაჩერება. иаанíкы-
леит გააჩერა.

áапкра ზმნ. გაცოფება. иаапкыеит,
иаапкит ცოფდება, გაცოფდა.

áара არს. ურთხლის ტყე.

áара არს. ბრალი, დანაშაული.

аарá ზმნ. მოსვლა. даáуеит, даáит მო-
დის, მოვიდა.

аáрла, аáрла хэа ზმნზ. ძლივს.

áартра ზმნ. გაღება. иааиртуеит, иа-
аиртит აღებს, გააღო.

áарпшра ზმნ. გამოაშკარავება. иа-
аирпшит გამოაშკარავა.

áархэра ზმნ. მობრუნება. иааирхэит
მოაბრუნა.

аáрцэ ზმნზ. გამოღმა. саპириспири
нырцэ გაღმა.

áас არს. ქვეტყე.

áастá ზმნზ. შედარებით.

áаскьагара ზმნ. ახლოს მოწვევა.
иааскьéнгéит ახლოს მოსწია.

áатра ზმნ. გაღება. иатуеит, иаатíт
იღება, გაიღო; ашьэ аатуеит კარი
გაიღება.

ааптра არს. მწყემსების საზამთრო
სადგომი ადგილი ბარში.

áапсара ზმნ. დაღლა. даапсéит და-
იღალა.

áапса ზედს. დაღლილი, დაქანცუ-
ლი, დამაშვრალი. ауаа áапса და-
ღლილი, დაქანცული კაცი.

áапшра ზმნ. მოხედვა. даапшуеит,
даапшит აქეთ იხედება, მოიხედა.

áапхьара ზმნ. მოხმობა. даáипхьóит,
даáипхьéит იხმობს, მოიხმო.

áапын არს. გაზაფხული.

áапынра არს. გაზაფხული.

áашьа ზმნზ. ზარმაცი.

áшьтра ზმნ. გამოგზავნა, გამოშვება.
дааíшьтíт გამოგზავნა, გამოუშვა.

áашьышь არს. მაჩვი. მრ. áашьарақэа.

áацара ზმნ. მოდენა. иааицóит, иааи-
цеит აქეთ დენის, მოდენა.

áазамта არს. გაზრდილი, გამოზრ-
დილი.

áazara *ზმნ.* 1. ზრდა. დიააჟიტ, დია-აჟეიტ ზრდის, ზარდა.
áazara *ზმნ.* 2. მოწვდომა. იააჟიტ, იააჟეიტ აქამდე წვდება, მოწვდა.
ააцá *არს.* ტომარა.
аачá *არს.* წვრილი ღვედი, თასმა.
аачыц *არს.* სიბრძნის კბილი.
áaxara *ზმნ.* მოხვედრა. იაáხეიტ მოხვდა;
аáxara *ზმნ.* მოწვევა. დაáხოიტ, დაáხეიტ აქეთ სწევს, მოსწია.
áaxaпыц *არს.* საძირე კბილი.
аáxəara *ზმნ.* ყიდვა. იაáихəоит, იაáи-хəеит ყიდულობს, იყიდა.
аáxəatə *არს.* საყიდელი.
аáxəəa *არს.* მყიდველი, მუმტარი.
аахыц *ზმნზ.* ამიერ; გადმოღმა.
аахыц-кавказ *არს.* ამიერ-კავკასია.
áaxəra *ზმნ.* მობრუნება. დაáхəит მობრუნდა.
áаəнажьлара *ზმნ.* შენობაში შემოშვება. იაаəнайжьлеит შემოუშვა.
ааəра *ზმნ.* ხმის მოღწევა. იაáəყеит, იაáəдит ხმას აღწევს.
аб *არს.* 1. მამა.
аб *არს.* 2. ბოტი, ვაცი.
ábaa *ზედს.* გამხდარი.
ábaaxara *ზმნ.* გახდომა. იაбаáхəит გახდა.
абас *ზმნზ.* ასე, აგრე.
абán *ზმნზ.* ეგერ, ეგე.
абána *არს.* აბანო.
абánt *ნაცვ.* ისინი, იგინი.
абáнс *ზმნზ.* абáнс, абáрс ასე, ისე.
абáр *ნაცვ.* აი, აგერ, აგე.
абáрт *ნაცვ.* ესენი, ეგენი.
абарскатəй *ნაცვ.* ამდენი.
абáсала *ზმნზ.* ამგვარად, ამრიგად, ამნაირად.
абаскáк *ნაცვ.* ამდენი.
абаскаəык *ნაცვ.* ამდენი (ადამ.).
áбашьра *ზმნ.* შეომება. диáбашьყеит,

диáбашьит ეომება, ეომა.
áбазьей *არს.* ძიძის ქმარი, გამზრდელი.
áбду *არს.* პაპა, ბაბუა.
абипáзатə *არს.* დედისერთა ვაჟი.
аби-пəй *არს.* მამა-შვილი.
áбрагь *არს.* ყაჩაღი, ავაზაკი, ფირალი.
áбрагьра *ზმნ.* ყაჩაღობა. дабрáгьყеит, дабрáгит ყაჩაღობს, იყაჩაღა.
абрáгьцас *ზმნზ.* ყაჩაღურად, ავაზაკურად.
абрátəи *ზედს.* აქაური.
абрáха *ზმნზ.* აქეთ.
абрй *ნაცვ.* ეს.
абри áкара *ზმნზ.* ამოდენა, ამდენი.
абри éипш *ზმნზ.* ამისთანა.
абрй нахыс *ზმნზ.* ამას იქით, ამის იქით, ამის შემდეგ.
абрыжəы *ზმნზ.* ახლა.
абрыхра *ზმნ.* გათხოვილი ქალიშვილის დაბრუნება დედ-მამის სახლში გათხოვებიდან დაახლოებით ერთი წლის შემდეგ.
áбпса *არს.* მამინაცვალი.
áбшьтра *არს.* მამის ნათესაობა.
áбшьтəa *არს.* საკლავი, დაკოდილი ბოტი.
áбцас *ზმნზ.* მამასავით, მამობრივად.
áбхəa *არს.* მამამთილი, სიმამრი.
áбхəараa *არს.* ქმრისთვის ცოლის მშობლები.
áбхəында *არს.* რძლისთვის ქმრის ძმა, მაზლი; ქმრისთვის ცოლის ძმა.
áбцьар *არს.* იარაღი.
áбцьарматəa *არს.* შეიარაღება, იარაღი.
áбцьархапыц *არს.* საკბეჩი კბილი.
áга *არს.* სულელი, ბრიყვი.
агəáп *არს.* ტყაპანი, ზღართანნი.
агьаурым *ზმნ.* არაფერია.
агйрахь *ზმნზ.* მეორე მხარეს.

ადырдагъ *ზმზ.* ხელმეორედ.
ადырдагъых *ზმზ.* კიდევ, კვლავ, ისევ.
ადырдауха *ზმზ.* მეორე ღამეს.
ადырдаены *ზმზ.* მეორე დღეს.
адәахьала *ზმზ.* გარედან.
адәахьы *ზმზ.* გარეთ.
аеи *ნაწ.* ჰო, კი, დიახ.
аиааира *ზმზ.* გამარჯვება. დიაააит გაიმარჯვა.
аиаи *ნაწ.* ჰო, კი, დიახ.
аиара *ზმზ.* დაწოლა. დიоит, დиейт წვევა, დაწვა.
аиаара *არს.* საპალნე, ტვირთი.
аиарта *არს.* ლოგინი, ქვეშაგები.
აиасра *ზმზ.* გადასვლა. დиасит გადავიდა.
аиакьара *ზმზ.* ფეხით, ცხენით, მანქანით... გაჩქარებით, გამალებით გავლა. დиакеит გაიარა.
аиаша *არს.* სიმართლე, სწორი, ქეშმარიტება.
аиапәа *არს.* ვარსკვლავი.
аиапәа *ზედს.* მწვანე.
აиба *ზედს.* ობოლი.
аибабара *ზმზ.* ერთმანეთის ნახვა. еибадоит, еибадеит ერთმანეთს ნახულობენ, ერთმანეთი ნახეს.
аибага *ზედს.* მარჯვე, მარდი, ყოჩალი. а҃аа еибага ყოჩალი კაცი.
аибагәызра *ზმზ.* ერთმანეთის კოცნა. еибагәызуеит, еибагәызит ერთმანეთს ჰკოცნიან, ერთმანეთი გადაკოცნეს.
аибадырра *ზმზ.* ერთმანეთის გაცნობა. еибадыруеит, еибадырит ერთმანეთს ეცნობიან.
аибажьара *ზმზ.* ერთმანეთის მოტყუება. еибажьоит, еибажьеит ერთმანეთს ატყუებენ, ერთმანეთი მოატყუეს.
аибара *ზმზ.* სიობლე, ობლობა.

аибардырра *ზმზ.* ერთმანეთის გაცნობა. еибаирдыруеит, еибаирдырит ერთმანეთს აცნობს, ერთმანეთს გააცნო.
аибаркра *ზმზ.* ღილისა, კილოსი და მისთანების შეზნევა. еибаиркуеит, еибаиркыит იზნევს, შეიზნია.
аибапсахра *ზმზ.* ერთმანეთის შეცვლა. еибапсахуеит, еибапсахит ერთმანეთს ცვლიან, ერთმანეთი შეცვალეს.
аибашьра *არს.* ომი.
аибашьыга *ზედს.* სამხედრო; საომარი.
аибашьды *არს.* მეომარი.
аибахара *ზმზ.* დაობლება. деибахеит დაობლდა.
аибафара *ზმზ.* ერთმანეთის დაკბენა. еибафоит, еибафеит ერთმანეთს კბენენ, ერთმანეთი დაკბინეს.
аибга *ზედს.* მთელი.
аибытара *ზმზ.* აწყობა. еибытоит, еибытеит აწყობს, ააწყო.
аигәара *ზმზ.* ერთმანეთის ჯიკაობა. еигәоит ერთმანეთს უჯიკავებენ, ერთმანეთს უჯიკავებს.
аигәытасра *ზმზ.* ერთმანეთის ხელის კვრა. еигәытәсуеит, еигәытәсит ერთმანეთს ხელს ჰკრავენ, ერთმანეთს ხელი ჰკრეს.
аигәлара *ზმზ.* მეზობლობა, მეზობლური დამოკიდებულება.
аигәырғьара *ზმზ.* სიხარული. დиеигәырғьоит, დиеигур҃еит უხარია, უხაროდა.
аигүшә *არს.* წალდი.
аигзара *ზმზ.* ზოგვა, დაზოგვა. деигзоит, деигзеит ზოგავს, დაზოგა.
аидара *არს.* ტვირთი.
аидгылара *ზმზ.* ერთმანეთის გვერდით დადგომა. еидгылоит, еидгылеит ერთმანეთის გვერდით

- დგებიან, ერთმანეთის გვერდით დადგნენ.
- áидкыларა ზმნ.** ერთიმეორეზე მიდებით დაჭერა, დაკავება. еидынкылеит ერთმანეთზე მიდებით დაიჭირა.
- áидкыслара ზმნ.** ერთმანეთის შეხება. еидкыслоит, еидкыслеит ერთმანეთს ეხებიან, ერთმანეთს შეხვნი.
- áидзахыларა ზმნ.** ერთმანეთს მიკერება. еидыизахылоит, еидыизахылеит ერთმანეთს აკერებს, ერთმანეთს მიაკერა.
- áидчабларა ზმნ.** ერთმანეთზე შეწება. еидчаблоит, еидчаблеит ერთმანეთს ეწებება, ერთმანეთს შეეწება.
- áидыжларა ზმნ.** ერთიმეორის გვერდით დამარხვა. еидыжлоит, еидыжлеит ერთიმეორის გვერდით მარხავს, ერთიმეორის გვერდით დამარხა.
- áидыргыларა ზმნ.** ერთმანეთის გვერდით დაყენება. еидиргылоит, еидиргылеит აყენებს, დააყენა.
- áидырчабларა ზმნ.** ერთმანეთზე შეწება. еидырчаблоит, еидырчаблеит ერთმანეთს აწებებს, ერთმანეთს შეაწება.
- áидыслара ზმნ.** ერთმანეთის შეტაკება. еидыслеит ერთმანეთს შეეტაკვნი.
- аиéи ნაწ.** ჰო, კი, დიახ; შდრ. áаи, аéи, аиáи.
- аиéитцáкыа ნაწ.** ჰო, მართლა.
- áиешья არს.** ძმა.
- áивахэара ზმნ.** ერთმანეთის გვერდით დაბმა. еивáиxэоит, еивáиxэеит ერთმანეთის გვერდით აბამს, ერთმანეთის გვერდით დააბა.
- áивнагара ზმნ.** ერთმანეთის გზაში აცდენა. еивнагеит ერთმანეთს გზაში ასცდნენ.
- áизааигéахара ზმნ.** ერთმანეთის დაახლოება. еизáаигéаxоит, еизáаигéаxеит ერთმანეთს უახლოვდებიან, ერთმანეთს დაუახლოვდნი.
- áизара ზმნ.** შეკრება. еизóит, еизéит იკრიბებიან, შეიკრიბნენ.
- áизга არს.** წიგნ. კრებული.
- áизгара ზმნ.** შეგროვება, შეკრება. еизы́нгоит, еизы́нгеит შეაგროვებს, შეაგროვა, კრებს, შეკრიბა.
- áизцара ზმნ.** ერთ ადგილას, ერთი ადგილისაკენ მორევვა. еизы́цоит, еизы́нцеит ...ერეკება, ...მორეკა.
- áизы́бзиахара ზმნ.** ერთმანეთის შეწყობა. еизы́бзиахеит ერთმანეთს შეეწყვნენ.
- áизынхара ზმნ.** ერთმანეთის შერჩენა. еизынxéит ერთმანეთს შერჩნენ.
- áизыразхара ზმნ.** შეთანხმება. еизы́разхеит შეთანხმდნი.
- áизытцкыара ზმნ.** განრისხებულად, გაბრაზებულად ერთმანეთისათვის ძგერება. еизытцкeит ერთმანეთს ეძგერნენ.
- áизыхэхэара ზმნ.** ფხვიერი, მსუბუქი რამის, მაგალითად, მტვრის, თივის, ნაფოტის შექუჩება. еизы́ихэхэоит, еизы́ихэхэеит აქუჩებს, შეაქუჩა.
- áитага არს.** წიგნ. თარგმანი, ნათარგმნი.
- áитагара ზმნ.** გადატანა, გადაწევა. еитéингоит, еитéингеит გადააქვს, გადაიტანა, გადასწევს, გადასწია.
- áитакра ზმნ.** სითხის ერთი ჭურჭლიდან მეორეში გადასხმა. еитáнкueит, еитáнкыит ასხამს, გადაასხა.

- áitaneiaaira** *ზმნ.* ერთმანეთში მიმოსვლა. eitáneiaaueit ერთმანეთში დადიან, ერთმანეთში მიმოსვლა აქვთ.
- áitaṭara** *ზმნ.* გახტომა. deitáṭeuit გახტა.
- áitaxatə** *არს.* ნერგი.
- áitaxara** *ზმნ.* დარგვა. eitáixauuit, eitáixait რგავს, დარგო.
- áitaxəara** *ზმნ.* ნათქვამის გადაცემა. eitəixəeuit ნათქვამი გადასცა.
- áitnyṭсахра** *ზმნ.* ნივთების ერთმანეთზე გადაცვლა, გაცვლა. eitnyṭсахueit, eitnyṭсахит ერთმანეთზე ცვლის, ერთმანეთზე გადაცვალა.
- áitymtəra** *ზმნ.* დაობლება. deitýmitəit დააობლა; შდრ. áetymtəra.
- áitymxara** *ზმნ.* დაობლება. deitýmxeit დაობლდა; შდრ. áibaxara.
- áikanra** *ზმნ.* გატოლება. dieikanueit, dieikanit ეტოლება, გაეტოლა.
- áikəáṭa** *არს.* ხელცული.
- áilabaazara** *ზმნ.* გაწეწვა, გალუმბვა. deilábaazeit გაიწეწა, გაილუმბა.
- áilagara** *ზმნ.* არევა, არევ-დარევა. deilagəit აირია, აირ-დაირია.
- áilagaṭy** *არს.* ჩამშლელი, დამრღვევი. მრ. áilagaṭəa.
- áilagzara** *ზმნ.* შეთავსება. eiləigzəuit, eiləigzeuit ათავსებს, შეთავსა.
- áilalara** *ზმნ.* ერთმანეთის შერთვა. eiláloit, eiláleit ერთმანეთს ერთვის, ერთმანეთს შეერთო.
- áilajyra** *ზმნ.* გროვად დაყრა. eilajýžit გროვად დაყარა.
- áilajəṭəara** *ზმნ.* გაწეწვა, გაბურძგნა. eilajəṭəbit, eilajəṭəeuit იწეწება, გაიწეწა იბურძგნება, გაიბურძგნა.
- áilarṭatara** *ზმნ.* დახლართვა. eilarṭatəbit, eilarṭateit ხლართავს, დახლართა.
- áilarəyṭra** *ზმნ.* არევა-დარევა. eilarəyṭueit, eilarəyṭnit არევ-დარევს, არივ-დარია.
- áilaṭsa** *არს.* ნარევი. ფხვიერი და მარცვლოვანი რამ.
- áilaṭsara** *ზმნ.* ფხვიერი და მარცვლოვანი რამის ერთმანეთში არევა. eilaṭsəbit, eilaṭsəeuit ირევა, აირია.
- áilaṭṭra** *ზმნ.* ხელით მარგვლა, გამარგვლა. eiləiṭṭueit, eiləiṭṭuit ხელით მარგლავს, ხელით გამარგლა.
- áilakə** *არს.* ლიფი, ელეგი.
- áilashra** *ზმნ.* ჩუხჩუხი, დულილი. eilashueit, eilashit ჩუხჩუხებს, აჩუხჩუხდა, დულს, ადულდა.
- áilashəṭəra** *ზმნ.* შებინდება, დაბინდება, შელამება. eilashəṭəit შებინდდა, დაბინდდა, შელამდა.
- áilashəṭəyra** *არს.* მწუხრი, ბინდი.
- áilashəṭəymṭa** *არს.* ბინდი, მწუხრი, დაისი. áilashəṭəymṭazy შებინდებისას.
- áilacəəṭəra** *ზმნ.* თათბირი. eilacəəṭəeuit ითათბირეს.
- áilazara** *ზმნ.* მორიგება ფასში. eilazəbit, eilazəeuit ფასში რიგდებიან, ფასში მორიგდნენ.
- áilazəara** *ზმნ.* სითხეების ერთმანეთში არევა. eiláizəoit, eilaizəeuit სითხეებს ერთმანეთში ურევს, სითხეები ერთმანეთში აურია.
- áilaxəara** *ზმნ.* დახლართვა, აწეწვა, დაწეწვა. eilaxəeuit დაიხლართა, აიწეწა, დაიწეწა.

áилахэара *ზმნ.* დახლართვა, აწეწვა. ეილეихэეит დახლართა, აწეწა.

áилахэлара *ზმნ.* დაღამება. ეილáхэ-ლოიტ, ეილáхэლეიტ ღამდება, დაღამდა.

áилахэхаахэытра *ზმნ.* გავაჭრება. ეილáхэхаахэытэიტ, ეილაхэхаахэ-ытит ერთმანეთს ევაჭრებიან; ერთმანეთს გავაჭრენ.

áилахынхэра *ზმნ.* გულის რევა. сгэы ეილáхынхэუეიტ, ეილáхынхэიტ გული მერევა, მაზიდებს.

áилаць *არს.* ყველშეზელილი ღომი, ელარჯი.

áилахэáра *არს.* ფუთა, ბოხჩა, ნაკრაული.

áилахэара *ზმნ.* ტანთ ჩაცმა. деилáихэоит, деилáинхэეიტ აცმევს, ჩააცვა.

áиладеилас *არს.* არეულობა, შფოთიანობა, შფოთი, ამბოხი.

áиладынтра *ზმნ.* არევა. еиладынт-уеит, еиладынтит ირევიან, აირივენ.

áиладынтра *არს.* არეულობა, შფოთი.

áилгара *ზმნ.* გამოდარება. áмш áилгара, áмш еилгэიტ გამოიდარა.

áилкаара *ზმნ.* გაგება, შეტყობა. еилынкаауеит, еилынкааит იგებს, გაიგო, იტყობს, შეიტყო.

áилкья *ზედს.* მკვირცხლი, მარჯვე, გერგილიანი, საზრიანი.

áилкьяра *არს.* სიმკვირცხლე, სიმარჯვე, გერგილიანობა, საზრიანობა.

áилцара *არს.* საზრიანობა.

áилыргара *ზმნ.* გარჩევა, გარკვევა. еилиргóит, еилиргэიტ არჩევს, გარჩია; არკვევს, გარკვია.

áилышэшэара *ზმნ.* გამოყრა. еилышэшээიტ გამოაყრა.

áилыцра *ზმნ.* განშორება, გათიშვა. деилыцуеит, деилыцтит ერთმა-

ნეთს შორდებიან, განშორდენ, ითიშებიან, გაითიშენ.

áилыхра *ზმნ.* 1. ტანს გახდა. деилыихуеит, деилыихыит ტანთ ხდის, ტანთ გახადა.

áилыхра *ზმნ.* 2. განშორება. еилыихуеит, еилыихыит ერთმანეთს გააშორებს, ერთმანეთს გააშორა.

áилыхра *ზმნ.* 3. გასხვლა. еилыихуеит, еилыихыит სხლავს, გასხლა.

áилыхра *ზმნ.* 4. დახარისხება, გადარჩევა, შერჩევა. еилыихуеит, еилыихыит ახარისხებს, დაახარისხა, არჩევს, გადაარჩია, არჩევს, შეარჩია.

аимаáзахра *ზმნ.* მეწაღეობა, ხარაზობა.

аимаáзахы *არს.* მეწაღე, ხარაზი.

áимакра *ზმნ.* დავა. еимáркуеит, еимаркит დაობენ; ერთმანეთს წაედავენ, ერთმანეთს შეედავენ.

áималара *ზმნ.* გაბარდება, მობარდება. еимáლეიტ გაიბარდა, მოიბარდა.

áимарщцра *ზმნ.* შეჭმუხვნა, მოჭმუხვნა. еимаирщцыт შეჭმუხნა, მოჭმუხნა.

áимарфэфэара *ზმნ.* მოჭყრა. еимарфэфуеит მოუჭყრა.

áимарцахэра *ზმნ.* მოღუმვა, შეჭმუხვნა. еимарцахэიტ მოღუმვა, შეჭმუხნა.

áимгэа *არს.* მაკე.

áимдара *ზმნ.* 1. ძებნა, ჩხრევა. деимдóит, деимдэიტ ეძებს, ეძება; ჩხრევს, გაჩხრიკა.

áимдара *ზმნ.* 2. დავლა. еимыидоит, еимыидеიტ დაიარება, დაიარა.

áимдара *ზმნ.* 3. გაცვლა. еимырдоит, еимырдеიტ სცვლიან, გასცვალეს.

áимппра *ზმნ.* გაფანტვა. еимппыт გაიფანტა.

áимсара *ზმნ.* ცხვირის დაცემინება.

- деимсѳит, деимсѳеит ცხვირს აცემინებს, ცხვირი დააცემინა.
- áимсы** არს. საცვეთი, მესტი; მრ. аимсқá.
- áимтѳара** ზმნ. აკლება, დარბევა. еимытѳоит, еимытѳѳит იკლებს, აიკლო; არბევს, დაარბია.
- áимтѳаѳы** არს. მტაცებელი, მმარცველი. მრ. áимтѳаѳѳа.
- áимѳаѳа** არს. კაპი.
- áимхѳыц** არს. მძივი.
- аимхѳá** არს. ხველა.
- áимхѳара** ზმნ. ხველება, დახველება. деимхѳѳит, деимхѳѳеит ახველებს, დაახველა.
- аимхѳáршѳаа** არს. ყივანახველა.
- áимыжѳра** ზმნ. დაშლა. еимыжѳуеит, еимыжѳыт შლის, დაშალა.
- áимыжѳжѳара** ზმნ. გლეჯა, დაგლეჯა, ფლეთა, დაფლეთა, ფხრიწა. еимыжѳжѳоит, еимыжѳжѳѳеит იგლიჯება, დაიგლიჯა, იფლითება, დაიფლითა, იფხრიწება, გაიფხრიწა.
- áимырттаара** ზმნ. ქექვა, გაქექვა, ჩხრეკა, გაჩხრეკა. еимырттаауѳеит, еимырттааѳит ქექს, გაქექა, ჩხრეკს, გაჩხრეკა.
- áимытѳра** ზმნ. დაშლა. еимытѳуеит, еимытѳѳит იშლებიან, დაიშალნენ.
- áимыхѳра** ზმნ. დაშლა. еимыихуеит, еимыихѳит შლის, დაშალა.
- áимѳала** არს. თანამგზავრი.
- áйн** არს. პირუტყვის დედა.
- áинаалара** ზმნ. ერთმანეთთან შეწყობა. еинаáлеит ერთმანეთს შეწყვენენ.
- áингалара** ზმნ. დამზადება.
- áиниара** ზმნ. ერთმანეთთან შეხვედრა. еиниѳеит ერთმანეთს ხვდებიან, ერთმანეთს შეხვდნენ.
- áинраалара** ზმნ. შერიგება. еинираáлеит, еинираáлеит არიგებს, შეარიგა.
- áинкѳара** ზმნ. ერთმანეთთან დაჯახება. 1. еинкѳеит ერთმანეთს დაეჯახნენ.
- áинкѳара** ზმნ. 2. ერთმანეთზე დაჯახება. еиныйкѳоит, еиныйкѳѳеит ერთმანეთს აჯახებს, ერთმანეთს დააჯახა.
- áинтѳыш** არს. ხვლივი.
- áинтѳыш** არს. ხვლივი (ზზიფ.).
- áиныѳриара** ზმნ. ერთმანეთის შეხვედრება. еиныѳრიѳიტ, еиныѳრიѳѳეит ერთმანეთს ახვედრებს, ერთმანეთს შეახვედრა.
- áиныѳრшѳара** ზმნ. შერიგება. еиныйршѳоит, еиныйршѳѳეит არიგებს, შეარიგა.
- áинышѳара** ზმნ. შერიგება. еинышѳѳეит შერიგდნენ.
- áинжѳлантѳ** არს. მოგვარე. хáинжѳлантѳуп მოგვარეები ვართ.
- áинжѳыларა** ზმნ. ერთმანეთზე იერიშის მიტანა. еинжѳылеит ერთმანეთზე იერიში მიაქვთ, მიიტანეს.
- áирá** ზმნ. დაბადება, შობა. дииуѳеит, дийт იბადება, დაიბადა.
- áиргѳ, áиргѳ хѳа** ზედს. ძლივს; სუსტად.
- áиргѳ-áиргѳ хѳа** ზედს. ძლივძლივობით.
- áирсѳра** ზმნ. ერთმანეთის წაკიდება, ერთიმეორის წაჩხუბება. еирсѳѳит ერთმანეთს წაჰკიდა, ერთიმეორეს წააჩხუბა.
- áирыц** არს. დოქი. პატარა, თიხის ხელადა, ლიტრა.
- áисара** ზმნ. დანადგევა. еисѳიტ, еисѳѳეит ნადგევდებიან, დანადგევდნენ.
- áисиѳრა** ზმნ. დაბუყება. еисиѳуеит, еисиѳѳიტ ბუყდება, დაბუყდა.

áисра ზმნ. 1. ჩხუბი, წახუბება. диéисуеит, диéисит ეჩხუბება, წაეჩხუბა.

áисра ზმნ. 2. ჩხუბი. деисуéит, деисит ჩხუბობს, იჩხუბა.

áисыр არს. ისლი.

áиуа ზედს. исéиуоу ჩემიანი; ихáи-уоу ჩვენიანი, ჩვენგანი.

áиуацáахара ზმნ. ერთმანეთის დანათესავება. еиуацáахéит ერთმანეთს დაუნათესავდნენ.

аи́џка არს. ქვედა ტანი, ჩიხორა.

áи́џшра არს. მსგავსება. диéи́џшуп ჰგავს მას.

áи́џшымра არს. განსხვავება, სხვაობა.

áи́џхнырwларა ზმნ. სირბილში ერთმანეთის გაჯიბრება. еи́џхный-рwлоит, еи́џхныйрwлеит სირბილში ერთმანეთს აჯიბრებს, სირბილში ერთმანეთს გააჯიბრა.

аи́џхызра ზმნ. სიზმრად ჩვენება. диéи́џхызуеит, диéи́џхызит სიზმრად ეჩვენება, სიზმრად ეჩვენა.

áи́џыларა ზმნ. ერთმანეთის შეხვედრა. еи́џылеит ერთმანეთს შეხვდნენ.

аи́кáá ზედს. ауаw еи́кáá არს. შავ-გვრემანი.

áи́кáа არს. хихитáй áи́кáа შარვალი; цáкáтáй áи́кáа პერანგის ამხანაგი.

áи́кáацáа ზედს. შავი.

áи́кáацáарა არს. სიშავე.

áи́кáацáахара ზმნ. გაშავება. деи́кá-ацáахéит გაშავდა.

áи́кáыбаара ზმნ. სულ მთლად და-ლპობა. еи́кáыбаáит სულ მთლად დალპა.

áи́кáыкра ზმნ. დაჩუმება, დაწყნარება деи́кáикуеит, деи́кáыкиит აჩუმებს, დააჩუმა, აწყნარებს, დააწყნარა.

áи́кáыларა ზმნ. გაღვივება, გაჩაღება. еи́кáылеит გაღვივდა, გაჩაღდა.

áи́кáларა ზმნ. ერთმანეთზე დაწყობა. еи́кáлоит, еи́кáлеит ერთმანეთზე ეწყობიან, ერთმანეთზე დაეწყვენენ.

áи́кáлацáа ზედს. მრ. ტოლნი, ერთი ხნისანი.

áи́кáмшáарა ზმნ. ერთმანეთთან ვერ შეხვედრა. еи́кáшáом, еи́кáýmшá-еит ერთმანეთს ვერ ხვდებიან, ერთმანეთს ვერ შეხვდნენ.

áи́кáыжъра ზმნ. ერთიმეორეზე დაყრა. еи́кы́йжъуеит, еи́кáйжъит ერთიმეორეზე ყრის, ერთიმეორეზე დაყარა.

áи́кáршáарა ზმნ. ერთმანეთთან შეხვედრება. еи́кáиршáоит, еи́кáир-шáéит ერთმანეთს ახვედრებს, ერთმანეთს შეახვედრა.

áи́кáырxара ზმნ. გადარჩენა. еи́кáир-хéит გადაარჩინა.

áи́кáтáарა ზმნ. ერთიმეორეზე შესხდომა. еи́кáтáеит ერთიმეორეს შესახდნენ.

áи́кáшáахáтxара ზმნ. შეთანხმება, მორიგება. еи́кáшáахáтхéит შეთანხმდნენ, მორიგდნენ.

áи́кáшáарა ზმნ. შეხვედრა, შეყრა. еи́кáшáéит ერთმანეთს შეხვდნენ, ერთმანეთს შეეყარნენ.

áи́кáтáра ზმნ. გაჩაღება, გაღვივება, დანთება. еи́кáтáоит, еи́кáтáцеит აჩაღებს, გააჩაღა, აღვივებს, გააღვივა, ანთებს, დაანთო.

áи́кáхара ზმნ. გადარჩენა. деи́кáхéит გადარჩა.

áи́кáхáларა ზმნ. განასკვა, გამონასკვა, გამოსკვნა. еи́кáхáлоит, еи-кáхáалеит სკვნის, განასკვა.

аи́џ არს. მსხვილი ღერდილი.

áи́џара ზმნ. მტრობა.

- áñǵaǵǵǵǵ** არს. მრ. ერთმანეთის მტრები.
- áñǵǵǵǵǵ** ზმნ. მუცელში შეკრულობა, ყაბზობა.
- áñǵǵǵǵ** ზმნ. უკეთესობა; ჯობნა, უმჯობესობა.
- áñǵǵǵǵǵǵ** ზმნ. მჯობინება, არჩევა. éñǵǵǵǵǵǵǵǵ, éñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ ამჯობინებს, ამჯობინა, ურჩევნია, არჩია.
- áñǵǵǵǵǵǵǵ** ზმნ. გათანაბრება. eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ, eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ ათანაბრებს, გათანაბრა.
- áñǵǵǵǵǵǵǵǵ** არს. ერთი ჭკუის ხალხი, ერთი ჯურის ხალხი, ერთი რიგის ხალხი.
- áñǵǵǵǵǵǵǵǵ** ზმნ. გახეთქა. eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ, გახეთქა.
- áñǵǵǵǵǵǵǵǵǵ** ზმნ. დაპობა, გაპობა, გაჩეხა. eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ, eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ აპობს, გააპო, ჩეხს, გაჩეხა.
- áñǵǵǵǵǵǵǵǵ** ზმნ. გაშველება. eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ, eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ აშველებს, გააშველა.
- áñǵǵǵǵǵǵǵǵǵ** ზმნ. ერთმანეთის მიდევნება. eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ, eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ ერთმანეთს მისდევენ, ერთმანეთს მისდევს.
- áñǵǵǵǵǵǵǵǵǵ** არს. ძმები ერთმანეთისათვის.
- áñǵǵǵǵǵǵǵǵ** არს. ვიწრო, გრძელი და მოკლეფეხებიანი მაგიდა.
- áñǵǵǵǵǵǵǵǵǵ** არს. პატარა, დაბალი მაგიდა, მთლიანი ხისაგან ამოჭრილი ნახევარი წრის ფორმისა.
- áñǵǵǵǵǵǵǵǵǵ** ზმნ. ერთმანეთზე წაქეხება. eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ, eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ ერთმანეთზე აქეხებს, ერთმანეთზე წააქეხა.
- áñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ** ზმნ. ერთმანეთის გაარშიყება. eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ, eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ ერთმანეთს ეარშიყებიან, ერთმანეთს გაუარშიყდნენ.
- áñǵǵǵǵǵǵǵǵ** ზმნ. გამოცვლა, წახდენა. eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ, eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ ხასიათი გამოცვალა, ხასიათი წაუხდა.
- áñǵǵǵǵǵǵǵǵǵ** არს. მრ. რძლები, ძმების ცოლები ერთმანეთისათვის, შილები.
- áñǵǵǵǵǵǵǵǵ** ზედს. მრუდე. ითქმის ბრტყელ რამეზე.
- áñǵǵǵǵǵǵǵǵ** ზმნ. ერთად ჩასვლა. eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ, ერთად ჩავიდნენ.
- áñǵǵǵǵǵǵǵǵǵ** ზმნ. ერთად ცეკვა. eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ, eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ ერთად ცეკვავენ, ერთად იცეკვებს.
- áñǵǵǵǵǵǵǵǵǵ** ზმნ. ერთმანეთის შეჯიბრება. eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ, eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ ერთმანეთს ეჯიბრებიან.
- áñǵǵǵǵǵǵǵǵ** ზმნ. აპილობილება. deñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ, აპილობილდა.
- áñǵǵǵǵǵǵǵǵǵ** ზმნ. ერთბაშად ანთება, ერთბაშად გულის მოსვლა. deñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ, eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ ერთბაშად აენტო, ერთბაშად გული მოუვიდა.
- áñǵǵǵǵǵǵǵǵǵ** არს. ერთსულოვნება.
- áñǵǵǵǵǵǵǵǵ** ზმნ. ერთად წასვლა. eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ, eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ ერთად წავიდნენ.
- áñǵǵǵǵǵǵǵǵ** არს. ერთპირობა, ერთსულოვნება.
- áñǵǵǵǵǵǵǵǵ** ზმნ. ერთად სროლა. eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ, eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ ერთად ისვრიან, ერთად ისროლეს.
- áñǵǵǵǵǵǵǵǵǵ** ზმნ. ერთად, ერთმანეთთან წოლა. eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ, eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ ერთმანეთთან დაწვენენ.
- áñǵǵǵǵǵǵǵǵ** ზედს. უფრო ცუდი, უარესი.
- áñǵǵǵǵǵǵǵǵǵ** ზმნ. საუბარი, ბაასი, მუსაიფი. eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ, eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ საუბრობენ, ისაუბრეს, ბაასობენ, იბაასეს, მუსაიფობენ, იმუსაიფეს.
- áñǵǵǵǵǵǵǵǵǵ** ზმნ. გაუარესება. eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ, eñǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵǵ გაუარესა.

- áицəахара ზმნ.** გაუარესება. еицəа-хəит გაუარესდა.
- аицəкьысра ზმნ.** სლოკინი, დასლოკინება. деицəкьысуеит, деицəкьы-сит ასლოკინებს, დაასლოკინა.
- áицəхара ზმნ.** ერთმანეთის ლანძღვა, გალანძღვა. еицəхауəит, еицəхəит ერთმანეთს ლანძღავენ, ერთმანეთი გალანძღეს.
- áицəызра ზმნ.** ერთმანეთის დაკარგვა. еицəызит ერთმანეთს დაეკარგენ.
- áизнра ზმნ.** ერთმანეთთან დავა. еизнуəит, еизнəит ერთმანეთს ედავებიან, ერთმანეთს შეედავენ.
- аицəра არს.** უმცირესი ნაწილი.
- аицəрак არს.** უმცირესობა (ნ.).
- аицəрафык არს.** უმცირესობა (ადამ.).
- áицарпапара ზმნ.** ჩატენა, გატენა. еицаирпапоит, еицаирпапеит ტენის, ჩატენა, ტენის, გატენა.
- áицарпъхьара ზმნ.** სასმლის, ჩაის: დაყენება. еицаирпъхьəит, еицаирпъхьəит აყენებს, დააყენა.
- áицархара ზმნ.** დაბრკოლება, შეფერხება. еицархəит დაბრკოლა, შეაფერხა.
- áицатəра ზმნ.** შემცირება. еицəитəуəит, еицəიტəიტ ამცირებს, შეამცირა.
- áицарпъхьара ზმნ.** სასმლის, ჩაის დაყენება еицарпъхьит გამოსვლა, გამოვიდა.
- áицакьара ზმნ.** 1. დაბრკოლება, შეფერხება, ჩაშლა. еицəикəიტ დააბრკოლა, შეაფერხა, ჩაშალა.
- áицакьара ზმნ.** 2. დაბრკოლება, შეფერხება, ჩაშლა. еицəкəიტ დაბრკოლდა, შეფერხდა, ჩაიშალა.
- áицатара ზმნ.** 1. გატენა. еицəитəიტ, еицəიტəიტ ტენის, გატენა.
- áицатара ზმნ.** 2. დაწინილება, დამჯავება. еицəიტəიტ, еицəიტəიტ აწინილებს, დააწინილა, ამჯავებს, დაამჯავა.
- аицəхарá ზმნ.** შემცირება. еицəхəიტ შემცირდა.
- áицəхара ზმნ.** დაბრკოლება, შეფერხება. еицəхеит დაბრკოლდა, შეფერხდა.
- аицбы ზედს.** უმცროსი.
- аицбыра არს.** უმცროსობა.
- аицбыратəи ზედს.** аицбыратəи ашкəл დაწყებითი სკოლა.
- аицыншахə არს.** მოძვ. „უმცროსის წილი“ ძმების გაყოფის დროს უმცროსი ძმის წილი.
- аицынзá ზედს.** ყველაზე უმცროსი.
- аицыра არს.** უმცირესი ნაწილი.
- áицыхра ზმნ.** გამართვა, გაწევა. еицыхуəიტ, еицыхихит მართავს, გამართა, წევს, გასწია.
- áицəхара ზმნ.** მოვლა. еицəхауəიტ, деицəхаит უვლის, მოუარა.
- áицəгылара ზმნ.** ერთმანეთის პირში წადგომა. еицəгылеит ერთმანეთს პირში წაუდგნენ.
- áицəргылара ზმნ.** პირისპირ დაყენება. еицəиргылоит, еицəиргылеит პირისპირ დააყენა.
- áицəртəра არს.** ტანადობა, მოყვანილობა; აგებულება, აღნაგობა.
- áицəрпъара ზმნ.** ერთმანეთზე გამოდება. еицəирпъəიტ, еицəирпъəიტ ერთმანეთს გამოსდებს, ერთმანეთს გამოსდო.
- áицəрпъшра ზმნ.** 1. ერთმანეთისათვის შეხედება, ერთმანეთისათვის ყურებინება. ирпъшуəიტ, ирпъшит ერთმანეთს ახედებს, ერთმანეთს შეახედა, ერთმანეთს აყურებინებს, ერთმანეთს აყურებინა.
- áицəрара ზმნ.** ერთმანეთის გამოდე-

- ბა. еиѳаѳрит, еиѳаѳэит ერთმანეთს ედებთან, ერთმანეთს გამოედვნი.
- áiѳაѳშრა ზმნ.** ერთმანეთის ყურება. еиѳаѳшуэит, еиѳаѳშიт ერთმანეთს უყურებენ, ერთმანეთს უყურეს.
- áiѳахэйтхэйтრა ზმნ.** ერთმანეთში ჩურჩული. еиѳахэйтхэйтუэит, еиѳахэйтхэйтит ერთმანეთს ეჩურჩულებიან.
- áiѳахысრა ზმნ.** მიმოსროლა, ერთმანეთის პირისპირ სროლა. еиѳахысуэит, еиѳахысит მიმოსვრიან, მიმოსროლეს, ერთმანეთს პირისპირ ესვრიან, ერთმანეთს პირისპირ ესროლეს.
- áiѳахара ზმნ.** ერთმანეთის შეფეთება, ერთმანეთის შეჩეხება, შეჯახება. еиѳахаит ერთმანეთს შეეფეთენ, ერთმანეთს შეეჩეხენ, ერთმანეთს შეეჯახენ.
- áiѳытра ზმნ.** გაყოფა. еиѳытит გაიყვნი.
- áiѳыхара ზმნ.** დავა, შედავება, ცილობა. еиѳыхоит, еиѳыхеит დაობენ, ერთმანეთს ედავებიან; ერთმანეთს შეედავენ, ერთმანეთთან ცილობენ, ერთმანეთში ცილობა ჰქონდათ.
- áiѳыхра ზმნ.** აქნა. еиѳыхуэит, еиѳыихит ქნის, აქნა.
- аихá არს.** 1. რკინა; ნაჯახი, ცული.
- аихá არს.** 2. ლაგამი.
- áiхаааалара ზმნ.** ერთმანეთთან შერდა. еиҳыаааалоит, еиҳыаааалеит ერთმანეთს აზრდის, ერთმანეთს შეაზარდა.
- аихáмға არს.** რკინიგზა.
- áiхара ზმნ.** გაწევა, წამოწევა. деихóит, деихéит იწევს, იწევა; გაიწია, იწევს, წამოიწია.
- áiхарғәғәара ზმნ.** ერთმანეთზე დაქერა. еихаирғәғәэит ერთმანეთს დააჭირა.
- аихаршы́ არს.** გავარვარებული, გახურებული რკინა, შანთი.
- аихарҳара ზმნ.** დამცნობინება. еихáирхауэит, еихáирхаит ამცნობინებს; ამცნობინა, დაამცნობინა.
- аихаңсы́хә არს.** რკინის მჭრელი სამუშაო იარაღი, მაგალითად, ნაჯახი, ცული, ეო.
- аихáц არს.** დუგმა; შდრ. ады́гма.
- аихацәы́ არს.** რკინის შამფური.
- аихацáмача არს.** წვრილი გაფუჭებული რკინეულობა.
- аиха-хәы არს.** ცულის ტარი.
- áiхаха არს.** დამცნობილი, ნამყენი.
- áiхаҳара ზმნ.** დამყნა, მყნობა, დამყნობა, მიმყნობა. еихáихауэит, еихáихаит ამყნის, დაამყნო, ამყნობს, დაამყნო, ამყნობს, მიამყნო.
- áiхгара ზმნ.** ашыап-еихгара ფეხის გადადგმა, ფეხის წადგმა. ишыапы еихынгэит ფეხი გადადგა, ფეხი წადგა.
- áiхнагара ზმნ.** ერთმანეთის აცდენა. еихнагэит ერთმანეთს ასცდენ.
- áiхратара ზმნ.** მზითვეის მიცემა. деихрáаитцоит, деихрáаицеит მზითვეს აძლევს, მზითვეი მისცა.
- аихы́мца არს.** კვესი. аихы́мца еихишьра ტალის დაკვესება.
- аихы́мцатра არს.** ხილინდარი, საკვესის, ტალისა და აბედის სატარებელი ტყავის პატარა ჩანთა.
- áiхырпъҳара ზმნ.** საქსუალის აწევა-დაწევა მაქოთი მისაქსუალის გასაყრელად. еихыирпъхэбит, еихыирпъхэбит სწევს, ასწია.
- áiхырхәара ზმნ.** თავის დაკვრა. диéихырхэоит, диéихырхээит თავს

უკრავს, თავი დაუკრა.
áixyшәашәара *ზმნ.* კოპწიაობით მი-
 დის. деихышәашәо днәиуеит.
áицъра *ზმნ.* მოკუზვა, მოკუნტვა.
 деицъуеит, деицъйт икунзѳа, мои-
 кунзѳа, икунтѳа, моикунтѳа.
аиҳабы́ *ზედს.* უფროსი.
аиҳабы́ра *ზმნ.* უფროსობა.
аиҳа́ра *ზედს.* მეტი ნაწილი.
аиҳа́рак *არს.* მეტი ნაწილი უმრავ-
 ლესობა (ნ.).
аиҳа́разак *არს.* დიდი უმრავლესობა
 (ნ.).
аиҳарадык *არს.* უმრავლესობა (ადამ.).
áиҳәткәыкәыларა *ზმნ.* ჩაცუცქება.
 деиҳәткәыкәылеит ჩაცуцქѳа.
áиҳәшы́цәа *არს.* დები ერთმანეთისა-
 თვის.
áиоды́раара *ზმნ.* ერთმანეთისაგან
 გარჩევა. еиоды́иды́раауеит, еиоды́-
 ды́рааит ერთმანეთისაგან არჩევს,
 ერთმანეთისაგან გაარჩია.
áиодка́ара *ზმნ.* გადატიხვრა. еиоды́и-
 каауеит, еиоды́икааит ტიხრავს,
 გადატიხრა.
áиодтә́ара *ზმნ.* ორად გაჭრა. еиоды́и-
 тәаит, еиоды́тәаит ორად ჭრის,
 ორად გაჭრა.
áиодызара *ზმნ.* ამხანაგობა.
áиодзә́ა *არს.* ამხანაგები ერთმანეთი-
 სათვის.
áиодырп́ара *ზმნ.* გახეთქა. еиодырп́-
 ит, еиодырп́еит ხეთქს, გახეთქა.
áиодсра *ზმნ.* 1. ერთმანეთისთვის ჩა-
 ვლა, ერთმანეთისთვის გავლა.
 еиоды́сит ერთმანეთს ჩაуარეს, ერ-
 თმანეთს გაუარეს.
áиоды́сра *ზმნ.* 2. მიტოლება. еиоды́-
 суеит, еиоды́сит ეტოლება, მიეტო-
 ლა.
áиодыхра *ზმნ.* ერთმანეთზე გაცვლა.
 еиоды́рхуеит, еиоды́рхит ერთმანეთ-

ზე ცვლიან, ერთმანეთზე გაცვა-
 ლეს.
ак *რიცხვ.* მრავლისაგან ერთი.
акáка *რიცხვ.* თითო.
акáкала *ზმნზ.* თითო-თითოდ.
ákә *კავშ.* თუ.
ákәын *ზმნ.* ის (ნ.) იყო.
акы́ *რიცხვ.* ერთი.
акы́р *ნაცვ.* რაიმე.
акы́раамта *ზმნზ.* დიდხანს, კარგა
 ხანს, ხანგრძლივ.
акырзбахьбу *ზედს.* ბევრის მნახვე-
 ლი, ბევრის მომსწრე, ბევრის შე-
 მსწრე.
акы́рцъара *ზმნზ.* ბევრ ალაგას, ბევრ-
 გან.
акы́рнтә *ზმნზ.* ბევრჯერ.
аламáла *ზმნზ.* ადვილად.
áлпхынрак *ზმნზ.* მთელი ზაფხული,
 მთელი ზაფხულის განმავლობა-
 ში.
áлзынрак *ზმნზ.* მთელი ზამთარი,
 მთელი ზამთრის განმავლობაში.
áлымтала *ზმნზ.* იმ დროს.
ámала *კავშ.* ოღონდ.
ámалахазгы́ *ნაწ.* არამცდაარამც.
ан *არს.* დედა.
aná *ზმნზ.* იქ.
aná-ará *ზმნზ.* აქა-იქ, ეგერ-აგერ.
anáтәи *ზედს.* იქაური.
áназзеи *არს.* ძიძა.
anáхь *ზმნზ.* იქეთ.
anáхьтәи *ზმნზ.* იქეთური.
ánбан *არს.* ასო.
áндү *არს.* დიდედა, ბებია.
áнт *ნაცვ.* ისინი, იგინი მხედველო-
 ბის არეში მყოფნი.
анты́скатәи *ზედს.* იმდენი.
áни́ *ნაცვ.* ის, იგი მხედველობის არე-
 ში მყოფი.
ániрахь *ზმნზ.* იქეთ, იქეთა მხარეს.
ániрахьтәи *ზედს.* იქეთური;

- ánra** არს. დედობა.
ანრა-чкэынра არს. დედა-შვილობა.
анс ზედს. ისე; ზმნზ. ისეთი.
анс-áрс ზმნზ. ისე და ასე.
анскагэй ზედს. იმდენი.
ánпса არს. დედინაცვალი.
ánшья არს. ბიძა დედით.
ánшья ипхэыс არს. ბიძოლა დედის ძმის ცოლი.
ánшьязара არს. ღვიძლი ბიძა დედის ძმა.
ánшьтра არს. დედით ნათესაობა.
ánхэа არს. დედამთილი, სიდედრი.
ánхэпхэа არს. მული.
анхша-абхшá არს. ერთი დედ-მამის შვილები.
ажэ ზედს. ბებერი, მოხუცებული.
ájэабатэй რიცხვ. მეათე (ნ.).
ажэár არს. წიგნ. ლექსიკონი.
ажэárdэына არს. შოშია.
ájэеизатэй რიცხვ. მეთერთმეტე (ნ.).
ájэмыжэ არს. ძველმანი, ძველ-ძველი.
ájэра არს. მოხუცებულობა, სიბერე.
ájэра ზმნ. დაბერება, მოხუცება.
дажэйт დაბერდა, მოხუცდა.
ájэпја არს. სიბერის დროინდელი უკანასკნელი ვაჟიშვილი, ნაბოლარა, ბოლოლა.
ájэпхэа არს. სიბერის დროინდელი უკანასკნელი ქალიშვილი, ნაბოლარა, ბოლოლა.
ájэымта არს. სიბერე, სიბერის ჟამი.
ájэымташха არს. სიბერის ჟამი, მოხუცებულობის დრო.
ájэынтаеа არს. იხ. áжэымташха.
ájэынтэ ზმნზ. ძველ დროს, ძველად.
ájэынтэан ზმნზ. ძველად, ძველ დროს.
ájэынтэ-натэ аахыс ზმნზ. ძველთაგან, დიდი ხნიდან, ათადან-ბაბადან, უხსოვარი დროიდან.
- ájэынтэра** არს. ძველი დრო.
ájэынтэтэй ზედს. ძველი, ძველებური.
ájэынтэпас ზმნზ. ძველებურად.
арá ზმნზ. აქ.
арáнтэй ზმნზ. აქედან.
арáнза ზმნზ. აქამდე.
арáтэй ზედს. აქაური.
арáхэ ზმნზ. აქეთ; აქ.
áрба არს. მამალი. კრებითი სახელის მნიშვნელობითაც.
áрбафэ არს. მამალი საერთოდ ფრინველებში; მამალი ქათამი.
áрбафэчышы, áрбафэ хэычы არს. ყვინჩილა, მამლაყინწა.
áрдэына არს. შაშვი.
арт ნაცვ. ესენი.
артыскатэй ნაცვ. ამდენი (ადამ.).
арй ნაცვ. ეს.
арйрахэ ზმნზ. აქეთა მხარეს.
арйрахэтэй ზედს. აქეთური.
áрма ზედს. მარცხენა.
áрмарахэ ზმნზ. მარცხნივ.
áрмарахэ ала ზედს. მარცხნიდან.
áрс ზედს. ასე; ასეთი.
арстэй ზედს. აქედან.
арскаáмта ზმნზ. ამდენ ხანს.
арскак ზედს. ამდენი; ამდენ ხანს.
арскатэй ზედს. ამდენი.
аркафык არს. ამდენი (ადამ.).
áрпызба არს. ჭაბუკი, ყმაწვილი კაცი.
áрпыс არს. ჭაბუკი, ყმაწვილი კაცი.
მრ. áрпар, áрпарцэа, áрпаркэа; арпáрацэакак
áрпья ზედს. მარჯვენა.
áрпьярахэ ზმნზ. მარჯვნივ.
áрцна არს. დედალი.
áрхына არს. რუხი შაშვი.
арыма ზედს. ცაცია.
áрымзаа ზედს. უამრავი; აუარებელი, აურაცხელი, ბევრი, მრავალი.
ас ზმნზ. ასე.

áca არს. 1. იარაღი, მახვილი.
áca ზედს. 2. аҕаа áca ჩია და გამხდა-
 რი კაცი.
астәй ზედს. აქედან.
атлаз არს. ქსოვილი ატლასი, სტავ-
 რა.
átлас არს. ატლასი.
áу ზედს. გრძელი.
áура არს. სივრძე.
аурьла ზმნზ. სივრძით.
áурыхә არს. პირუტყვი: ხარი, ძროხა,
 აგრეთვე კატა, ძაღლი. სრელა, ვე-
 ფხვის ფერისა, ზოლებგაყოლე-
 ბული.
áýха ზმნზ. იმ ღამეს.
аýхәнтәарак ზმნზ. მთელი იმ ღამის
 განმავლობაში.
апсá არს. áxә -апса ფასი; изыпсá-
 узи? ფასი რაა? რა ღირს? რას ფა-
 სობს?
апсны́ არს. აფხაზეთი.
апснытәи არს. აფხაზეთისა.
ápсуа ზმნზ. აფხაზი. მრ. áпсуаа,
 áпсацәа; áпсақәа.
ápсуа бызшьәа არს. აფხაზური ენა,
 აფხაზური. შდრ. áпсшәа.
ápсшәа არს. აფხაზური, აფხაზური
 ენა.
апсшьәала ზმნზ. აფხაზურად.
апшь ზედს. წითელი; მწითური, ჟღა-
 ლი.
ápшьбатәи რიცხვ. მეოთხე (6.).
ápшьа ზმნზ. წინ.
ápшьала ზმნზ. წინიდან.
ápшьажәа არს. წიგნ. წინასიტყვაობა.
апшьәацы ზმნზ. გუშინწინის წინა-
 დღე.
ápшьәацтәи ზედს. გუშინწინის წი-
 ნადღისა.
апшьыпхцәа ზმნზ. შარშანწინის წი-
 ნა წელი.
апшьыпхцәатәи ზედს. შარშანწინის

წინა წლისა.
аҕ არს. მსხვილი სეტყვა.
áҕа არს. 1. ფუქსი, საბერველი სა-
 მჭედლოში.
áҕа ზედს. 2. მეჩხერი, თხელი.
áқара ზედს. ოდენა.
áқәа არს. ზვინი.
áқәқәá არს. ზედიზედ გასროლის
 ხმა, ბათქა-ბუთქი.
áқығә არს. ბრახუნის ხმა; დარტყმის
 ხმა.
áқығә-қығә მრავალგზის კაკუნი,
 ბრახუნი.
ашьá არს. ძმა.მრ. áшьцәа
áша ზედს. მწარე, მძაღე.
áшара არს. სიმწარე.
áшахара ზმნ. გამწარება. иашахóит,
 иашахәит მწარდება, გამწარდა.
ашә არს. ყველი.
áшәа არს. სიმღერა.
áшәажа არს. ჩვილი ყველი.
áшәа-хы არს. სიმღერის დასაწყისი.
áшәахәара ზმნ. გალობა. ашәа ихәó-
 ит, ашәа ихәәит გალობს, იგალო-
 ბა.
ашәахәады არს. მრ. áшәахәацәа მო-
 მღერალი.
áшәәилацә არს. სულგუნი, გადაზე-
 ლილი ყველი.
áшәрхәа არს. ჩვილი, ახალი სულუ-
 გუნი პიტნით შეკაზმული და ჩა-
 რძევებული.
áшәңыч არს. ყველიპარია.
áшәха არს. ყველის კვერეული.
áшәхааа არს. ხმელი სულუგუნის
 კვერეული.
ашәырқә́н არს. გადაზელილი და და-
 გრეხილი ყველი.
áшәуаа არს. ჩრდილოეთ კავკასიაში
 მოსახლე აბაზები. მრ.; მხ. áшәуа.
ашә́н არს. აბაზებით დასახლებული
 მხარე ჩრდილოეთ კავკასიაში.

áча არს. მწყერი.
áчашәара ზმნ. მწყერზე ნადირობა.
 дачáшәоит, дачáшәеит მწყერზე
 ნადირობს, მწყერზე ინადირა.
аеá ნაცვ. სხვა. (ნ.)
аеазнý ზმნზ. სხვა დროს.
аеак аеакý ნაცვ. სხვა; კიდევ ერთი.
аенý ზმნზ. იმ დღეს.
аенýнтәарак ზმნზ. მთელი იმ დღის
 განმავლობაში.
áцала არს. შილი, მაზლის ცოლი.
азәáжә ზმნზ. თითო-თითო (ადამ.).
азәáжәала ზმნზ. თითო-თითოდ
 (ადამ.).
азәгýнý ნაცვ. უარყოფით ზმნასთან
 ერთად არც ერთი (ადამ.), არავინ,
 არავის.
áжә-запәык რიცხვ. (ადამ.) მხოლოდ
 ერთი; მარტო ერთი, ერთადერთი.
азәи, азәý რიცხვ. ერთი (ადამ.).
áжәи-áжәи ნაცვ. ერთმანეთი.
áжýк-áшýк ნაცვ. თითო-ოროლა
 (ადამ.).
азәýр ნაცვ. ვინმე.
азәýрәнý ნაცვ. საკმაოდ ბევრი, საკმა-
 ოდ ბევრნი (ადამ.).
ахá კავშ. მაგრამ.
áхә არს. ღუზა.
áхәбатәи რიცხვ. მეხუთე (ნ.).
áхпәтәи რიცხვ. მესამე (ნ.).
ацьал არს. ბედი, ბედისწერა.
áцьал-хә ბედი, ბედისწერა.
ах არს. მთავარი.
áхамта, áхамата არს. ძველად საჩუ-
 ქარი უფროსისაგან უმცროსისა-
 დმი; 2. საჩუქარი.
ахарá ზმნ. სმენა, გაგონება. иахауәит,
 иахáит ესმის, გაიგონა.
ахáс ზმნზ. მთავრად.
ахтнý არს. 1. მთავრის და აგრეთვე
 თავადაზნაურთა სახლკარი; 2. სა-
 სახლე.

ахтнýаады არს. შინაყმა, მოჯალაბე.
ахтнýқалакы არს. დედაქალაქი.
ахтынрá არს. მთავრის და აგრეთვე
 თავადაზნაურთა სახლკარი.
ахтырпýс არს. მთავრის და აგრეთვე
 თავადაზნაურთა სასახლის მსა-
 ხური ვაჟი.
ахтырпýхýс არს. მთავრის და აგრეთ-
 ვე თავადაზნაურთა სასახლის
 მსახური ქალი.
áхкәажә არს. 1. მთავრის და აგრეთ-
 ვე თავადის ან აზნაურის ცოლი;
 2. ქალბატონი.
áхра არს. 1. სამთავრო. апýснý ахра
 აფხაზეთის სამთავრო; 2. მთავრის
 უფლება; 3. გადატ. ბატონობა.
ахрáтәра არს. ბატონყმობა.
ахтáс ზმნზ. 1. როგორც მთავარი;
 გადატ. დიდკაცურად.
áхәа არს. ხმალი.
ахәшýá არს. და. მრ. áхәшýцәа.
áфбатәи რიცხვ. მეექვსე (ნ.).
афтека არს. აფთიაქი.

Б

а-б არს. ბოტი, ვაცი, მამალი დაუკო-
 დავი თხა.
а-бá არს. ფართალი, ფართლეული,
 ფართლეულობა.
а-баá არს. 1. ციხესიმაგრე.
а-баá ზედს. 2. დამპალი, დამყაყებუ-
 ლი, გახრწნილი.
а-баандаәтәрá ზმნ. დაპატიმრება.
 дбаандадыитәуеит, дбаандадыи-
 тәит აპატიმრებს, დააპატიმრა.
а-баандаады არს. პატიმარი.
а-баарá ზმნ. ღობა, დამყაყება.
 инаáит დაღპა, დამყაყდა.
а-баáрра არს. ჭაობი, ჭანჭრობი, საფ-
 ლობი.
а-баатә-гәáра არს. ზღუდე, გალავა-
 ნი.

- a-бааџсрá** არს. ბოროტება.
a-бааџсы́ ზედს. ცუდი, ავი, ბოროტი.
- á-бааза** ზედს. სველი.
áбаазара ზმნ. დასველება. ибаазэит დასველდა.
- a-бааџатэы́** არს. 1. გუდა, რომელშიაც გუდის ყველს აკეთებენ; 2. რძე, რძეულობა.
- ბáна** არს. მამილო, მამიკო.
a-нáна ზედს. ахaхэ нáна თავზე თმა-გაბურღული.
- a-нагъáл** არს. ცხენის ძუისაგან ან თხის ბალნისაგან დაწნული თოკი.
- a-нагъы́р** არს. ბოგა, ბოგირი.
a-назáр არს. ბაზარი, ბაზრობა.
a-нáтиирта არს. საფართლო, ბაზარ-ხანა.
a-нáтииџы არს. ფართლის ვაჭარი, მეფართლე, ბაზაზი.
a-найна არს. ბაია.
a-наирáм არს. ბაირამი.
a-накалуá არს. ერთგვარი ნიგვზიანი და შაქრიანი, ცხრაფურცელა ნამცხვარი, ფაჰლავა.
нáкэын ზმნ. бара нáкэын შენ იყავი.
a-налы́шь არს. ბალიში. акэады́р абалы́шь უნაგირის ბალიში.
a-налини́ца არს. საავადმყოფო.
a-намнá არს. ბამბა.
a-намнáаазара არს. მებამბეობა.
a-намнáарыхџы არს. მებამბე.
a-намнáлыx არს. ბამბეული.
a-намнáтэá არს. პოპოქი.
a-нáра ზედს. მშრალი ადგილი.
a-нарá ზმნ. 1. ნახვა. инóит, ибéит ხედავს, ნახა.
a-нарá ზმნ. 2. შრობა, გაშრობა. инóит, ибéит შრება, გაშრა.
a-нарбáл არს. ბორბალი, თვალი მაგურმისა.
- á-нарбарра** ზმნ. ყბედობა. дбарнá-руеит, дбарнáрит ყბედობს, იყბედდა.
a-нáрд არს. ბარდი.
a-нáрдра არს. ეკლით გადახლართული ბუჩქნარიანი ადგილი, ბარდნარი.
áнáртa არს. აივანი.
a-нарткáл არს. ღვედის მოსაქნელი საკმაოდ მსხვილი, ნახევრად გაპობილი ჯოხი; ჭიმი, ბაჭაჭყი.
a-нáт არს. ზაქი.
a-накъмáз არს. ბაქმაზი; შდრ. абекъмéз.
a-наџреи არს. ბელურა, ჭივჭავი.
a-наџэáза არს. ნავსადგური, პორტი, ბოლაზი.
á-наџь არს. ბოტი, ვაცი სანაშენე.
a-наџьá ზედს. სქელი ჩვეულებრივ ითქმის საჭმელზე.
a-накá არს. ძეგლი.
a-накэы́л არს. მორგვი.
нáша ზედს. ამოდ, ფუჭად, ტყუილად, ტყუილ-უბრალოდ.
нáшак ნაცვ. нáшак иоуп არაფერი შვილია.
a-наша-мáша ზმნზ. უბრალო.
a-нáцэ არს. ზღმარტლი.
a-нáцэ-тла არს. ზღმარტლის ხე.
a-нáхта არს. საპყრობილე, საპატიმრო, სატუსაღო.
á-нахэ არს. კლდე.
á-нахэра არს. კლდოვანი ადგილი.
a-нáць არს. ბაჟი, მინდი.
a-нацá არს. მდოგვი.
a-нáха არს. ნიჩაბი.
a-нáхча არს. ბადი, ბაღნარი, წალკოტი.
a-нáхчакацара არს. მებაღეობა.
a-нáхчакацаџы არს. მებაღე, მეზვრე.
a-нáхча-тыты́ндра არს. ხენდრო, მარწყვი.

a-ბაა არს. ძვალი.
a-ბააღაშა არს. ძვლის ტვინი.
ა-ბააღთა ზედს. ძვლისა.
ა-ბააღთაჲრა ზმნ. ორსულობა, ფეხ-
 მძიმობა. лында лтәым ორსულა-
 დაა, ფეხმძიმედაა.
a-ბააღაჩა არს. სახსარი, სადრეკი.
ა-ბაა არს. საერთო სახელია მგლისა,
 ტურისა, მელასი.
a-ბაადუ არს. მგელი.
a-ბააღაა არს. მგელზე პატარაა, ტუ-
 რაზე დიდი, ცხოველი.
a-ბაარა არს. მეწყერი.
a-ბააჲმჲ არს. ბზიფ. ციციანათელა,
 ელვანა.
a-ბაააჲ არს. ტურა.
a-ბააჲ არს. შინდი.
a-ბააჲრა არს. შინდნარი.
a-ბააბუ არს. ბებუთი.
a-ბაა ზედს. მდიდარი.
a-ბაა არს. სიმდიდრე.
a-ბაააჲრა ზმნ. გამდიდრება.
 дбаахет გამდიდრდა.
a-ბაა არს. ხათაბალა.
a-ბაა არს. ბერი, მონაზონი.
a-ბაა არს. ბერდანი, ბერდანის
 თოფი.
a-ბაააჲ არს. ბექმაზი.
a-ბა არს. ენა.
a-ბაა ზედს. ცოცხალი.
a-ბაააჲ ზედს. კარგად მყოფი,
 ჯანმრთელი.
a-ბაააჲ არს. მეორე გაკრეჭის მა-
 ტყლი.
ა-ბააჲ არს. სულელი, ბრიყვი.
აბააჲ არს. სისულელე, სიბ-
 რიყე, სირეგვნე, სიტუტუცე.
აბააჲ ზმნ. გასულელება.
 дбааჲхет გასულელდა.
ბააჲ ზმნ. მისდღეში, თავის-
 დღეში, არასოდეს, ვერასოდეს,
 არასდროს, ვერასდროს.

a-ბაა არს. სიცოცხლე.
a-ბაა ზმნ. გაცოცხლება. ибзаи-
 тауеит, ибзаитәит აცოცხლებს, გა-
 აცოცხლა.
a-ბაა ზმნ. გაცოცხლება. дьнза-
 хәит გაცოცხლდა.
ა-ბაა ზედს. ენაჩლექია,
 ჩლიფინა.
ა-ბაა ზმნ. ენის ჩლექა.
 ибз еилакышәуеит ენა ეჩლიქება.
a-ბაა, **ბაა** ზედს. კარგი, კეთილი.
ბაა ზმნ. კარგად.
a-ბაა ზმნ. სიყვარული, შეყვარ-
 რება. бза дьнбит, бза дьнбәит
 უყვარს, შეუყვარდა.
a-ბაა ზმნ. ერთმანეთის
 სიყვარული, შეყვარება. бза
 еибәбит, бза еибәбәит ერთმანე-
 თი უყვართ, ერთმანეთი შეუყ-
 ვარდათ.
a-ბაა არს. სიკეთე.
ბააა! ზმნ. მშვიდობით! ნახვამდის!
ბაა **უბაა**! ზმნ. გაგიმარჯოს!
ბაა **უბә**! ზმნ. გაგიმარჯოს! პასუ-
 ხი მისალმებაზე.
ბაა **უუ**! **ბაა** **უუაა**! ზმნ. გამარ-
 ჯობა! პასუხი მისალმებაზე.
a-ბაა ზმნ. კარგად გახდომა.
 дьнбаахәит კარგად გახდა.
ა-ბაა არს. ნაქი, საკლიტე, სასის
 ფარდა.
a-ბაა არს. მრ. ნაა, აბაა
 ბზიფელი.
a-ბაა არს. ძიძის ძე, ძუძუმტე,
 ძიძის შვილი ვაჟი.
a-ბაა არს. ძიძის ასული,
 ძიძის შვილი ქალი, ძუძუმტე ქა-
 ლი.
a-ბაა არს. ბია, კომში.
ა-ბაა არს. ბიძაშვილი, ვაჟი
 მამის ძმისა.
აბაა არს. ბიძაშვილი, მა-

- მის ძმის ქალი.
á-биашьа ипхъыс არს. ბიცოლა, მამის ძმის ცოლი.
á-биахэшьа лпхъá არს. მამიდაშვილი, ქალი.
á-биашьаызара არს. ღვიძლი ბიძა მამის მხრივ.
á-биахэшьаызара არს. ღვიძლი მამიდა.
á-бла არს. თვალი.
а-блаám არს. ნარწყევი, ნაღველი, ბაღლამი.
á-блакъара ზმნ. თქვლევა. иблакьбит, иблакэит თქვლეფს, ათქვლეფა.
á-бласаркья არს. სათვალე.
а-блатар ზედს. თვალმარჯვე, თვალგამჭირახი.
а-блис არს. ეშმაკი.
á-бна არს. ტყე.
á-бнаызара არს. მეტყევეობა.
а-бнáзара ზმნ. ნადირობა ბეწვეულზე. дыбнáзоит, дыбнáзоит ნადირობს ბეწვეულზე, ბეწვეულზე ინადირა.
а-бнакрá ზმნ. გაველურება, გაგარეულება. ибнакьбит გაველურდა, გაგარეულდა.
а-бнáлара ზმნ. გაპარვა, გაქცევა, ტყედ გაჭრა. дыбнáлеит გაიპარა, გაიქცა, ტყედ გაიჭრა.
á-бнамаѳэахэ არს. ხე-ტყე, ხე-ტყის მასალა.
á-бнара არს. ტყიანი ადგილი.
а-бнарасá არს. გარეული თხილი.
а-бнаршэыра არს. უღრანი ტყე, ტევრი; უდაბური ტყე.
а-бнатóура არს. ტევრი.
а-бнауащы არს. ტყის კაცი, ქაჯი.
а-бнáцэ არს. ხარირემი.
а-бнапéá არს. მაჟალო, პატარა ვაშლი.
á-бнаѳа არს. წვრილიანი ტყე.
á-бнахэыгэ არს. ბაღარა.
а-бнеáцэ არს. ხარირემი.
бнóуп ზმნ. ბარა ბоýп შენ (ქ.)ხარ.
а-боура არს. ბოსელი.
á-бжаандá არს. ძგიდე, ტიხარი.
á-бжьагара ზმნ. დარიგება. иáбжьа-игоит, иáбжьаигоит არიგებს, დაარიგა.
а-бжьáгьалдызра ზმნ. თრევა, კარდაკარ სიარული. дыбжьáгьалдызоит, дыбжьáгьалдызит დაეთრევა, ეთრია, კარდაკარ დადის, კარდაკარ იარა.
á-бжьара ზმნ. რჩევა. диáбжьоит, диáбжьеит ურჩევს, ურჩია.
а-бжьáра ზმნ. შუა, შორის.
а-бжьарá ზმნ. 1. გახედნა. ибжьэбит, ибжьэит ხედნის, გახედნა.
а-бжьарá ზმნ. 2. გახედნა. дбжьэбит, дбжьэит იხედნება, გაიხედნა.
а-бжьáжьра ზმნ. გამოორჩენა. ибжьаи-жьуеит, ибжьаижьбит რჩება, გამოორჩა.
а-бжьарзарá ზმნ. ორ რისამე, ვისიმე შორის ჩატევა. ибжьаирзэбит, ибжьаирзэит ორს-შუა ატევს, ორს-შუა ჩაატია.
а-бжáс არს. ვეფხვი.
а-бжьаѳсрá ზმნ. ორთა, მაგალითად, მოჩხუბართა შორის, ორ საგანს შუა სიკვდილი. дыбжьаѳсйт ორთა შუა მოკვდა.
а-бжьацáлара ზმნ. რისამე შორის შერევა. ибжьáiицалоит, ибжьáiицалеит რისამე შორის ერეკება, რისამე შორის შერევა.
а-бжьаѳарá ზმნ. ვისიმე ან რისამე შორის დადება. ибжьáiиѳеит შორის დადო.
а-бжьахарá ზმნ. ორთა შუა გაჩხერა. ибжьахеит ორთა შუა გაიჩხირა.

бжьба რიცხვ. შვიდი (ნ.).

а-бжьѐи არს. ძმარი.

а-бжьѳбжик არს. ოფოფი.

а-бжькьарá ზმნ. ორ რამეს შორის გა-
მალეობით, სწრაფად გავლა. **дын-
жькѐит** ორ რამეს შორის სწრაფად
გაიარა.

а-бжьн არს. ხმა.

а-бжьытгарá ზმნ. ხმის ამოდება.
ибжьн тьингеит ხმა ამოიღო.

а-бжьнц არს. იელი.

á-бжьынтра არს. იელნარი.

а-бжьнс ზედს. წამხდარი, გაფუჭე-
ბული, ხელიდან წასული.

а-бжьнсырта არს. გასასვლელი ად-
გილი.

бжьѳн რიცხვ. შვიდი (ადამ.).

бжьѳык რიცხვ. შვიდი (ადამ.).

á-бжа რიცხვ. ნახევარი.

бжалá ზმნზ. სანახევროდ.

á-бжарақынжа ზმნზ. ნახევრად.

бжацьарá ზმნზ. ნახევარ ადგილას.

а-бжеипыра ზმნზ. ნახევარზე ნა-
კლები.

бжеихán ზმნზ. მეტხანს, მეტწილად.

а-бжеихáра ზედს. ნახევარზე მეტი.

абжн არს. ბოსტანა, ჭიფანდურა, ხა-
რაბუზა, ნეხვის ჭია.

а-бринць არს. ბრინჯი.

á-брыу არს. ხრახნი.

а-бтн არს. მერქნის ჩვეულებრივი
ბალღინჯო, კენკრის ბალღინჯო,
ბალღინჯო მეფარე.

а-бтэрá ზმნ. მაკინტალობა, გამაკინ-
ტლება. **иабтэуеит**, **иабтэит** მაკინ-
ტლობს, გამაკინტლდა.

а-бтán არს. ჯიხვი, ხარ-ჯიხვი.

а-бтánць არს. ღორღი.

á-бтажэ არს. ფუფხი.

á-бтаҕара ზმნ. ბანდალი, ბანცალი.
дынтаҕэит, **дынҕаҕэит** ბანდა-
ლებს, იბანდალა, ბანცალებს,

იბანცალა.

á-бта-кэартэра ზედს. მალი.

а-бтаҕара არს. წელი.

á-бта-хэаршы არს. ზურგის ტვინი.

á-бтаҕама არს. შუნი.

á-бтыҕра ზმნ. ბწკენა, ჩქმეტა.
дынтыҕуеит იჩქმიტება.

а-бты́тара ზმნ. ჩიჩქენა, გაჩიჩქენა.
иа́нтыаоит, **иа́нтыатеит** ჩიჩქენის,
გაჩიჩქენა.

а-бты́н არს. ფოთოლი.

á-бшы́тэа არს. საკვლავი, დაკოდელი
ბოტი.

а-бчарах არს. მწყემსების, მონადი-
რეთა უფროსი.

а-бчарá ზმნ. მკა, თავთავების მოჭრა.
ибчóит, **ибчéит** მკის, მომკა.

бчан ზმნზ. მკის დროს.

а-бчы არს. წითელა.

а-бхэá არს. ქლიავი.

á-бын არს. მტვერი.

а-бы́нкра ზმნ. დამტვერვა. **ибынкит**
დაიმტვერა.

а-бы́нц არს. ცახე.

а-бызкатáха არს. ობობა, ბაბაჭუა, ფე-
იქარა.

а-бызкатáҳара არს. აბლაბუდა, ობო-
ბას ქსელი.

á-бызшэа არს. ენა მეტყველების
მნიშვნელობით.

а-бы́кь არს. ბუკი, საყვირი, ნესტვი.

а-бы́кь-бжьы არს. ბუკის ხმა.

а-былра არს. 1. ხანძარი.

á-былра ზმნ. 2. წვა, დაწვა. **ибылуеит**,
ибылит წვავს, დაწვა.

а-бынкэты არს. ხოხობი.

а-бынчá არს. ფურ-ირემი.

á-былфѳн არს. ტრუსის სუნი, და-
მწვრის სუნი.

а-бымбыл არს. ბუმბლი, ბუმბულით
გატენილი ლეიბი.

а-бынхэá არს. გარეული ღორი, ტახი.

a-бырлаш, абырлыш არს. მარგალიტი.
a-бырчман არს. ეკალა.
a-бырг ზედს. ხანში შესული კაცი.
a-быркьыл არს. მოაჯირი.
a-бырфын არს. აბრეშუმი.
a-быста არს. ღომი.
быркъапысán არს. 1. ფოთლების ცვენის დრო; 2. გადატ. შემოდგომა.
a-быкə არს. 1. კვირტი, კოკორი.
a-быкə არს. 2. ბოყვი, აფრა. абыны абыкə სახლის ბოყვი, აფრა.
a-быдырə ზმნ. ბლუილი. иныдырəйт, иныдырəйт ბლუის, იბლუვლა.
a-быдə არს. სპილენძი.
a-быдырə ზმნ. მოსინვა. иныдырəйт, иныдырəйт ისინვა, მოსინვა.
a-быдырə არს. სპილენძის მჭედელი, თოქმაჩი.
a-быдырə ზედს. სპილენძისა.

Г

á-га არს. ზღვა.
á-гага არს. აჩრდილი, ლანდი.
a-гандəl არს. გამდელი, გადია.
ганкахьн ზმნზ. ერთ მხარეზე.
a-гарə ზმნ. 1. წაღება, წაყვანა. игəнт წაიღო, წაიყვანა.
a-гарə ზმნ. 2. игroup, игəн მიემართება. áмəа бнала игroup გზა ტყე-ტყე მიდის.
a-гарə ზმნ. 3. სმენა. игəнт, игəнт ისმის, გაისმა. ала шыбж гоит ძალის ყეფა ისმის.
a-гəра არს. აკვანი.
a-гаралахəá არს. არტახი.
a-гарантə არს. აკვნის ბავშვი, ქორფა, ჩვილი.
a-гəра-шəа არს. ნანა, ნანინა, იავნანა.
a-гəрацəра ზმნ. აკვანში ჩაწვენა. дгəралцоит, дгəралцеит აკვანში

აწვენს, აკვანში ჩააწვინა.
a-гаратəхəá არს. ჩვეულებრივ აყიროსაგან გაკეთებული საშარდე, აკვნის ნახვრეტქვეშ დაკიდებული.
a-гəрлəра ზმნ. აკვანში ჩაწოლა. дгəрлеит აკვანში ჩაწვა.
a-гарцəн არს. ბოტის ტყავისაგან გაკეთებული ღვედი, ერთ ბოლოზე რკინის რგოლით, რომელსაც ხმარობენ ტვირთის ზურგზე მოსაკიდებლად.
a-гəрцəра ზმნ. აკვანიდან ადგომა. дгəрцит აკვანიდან ადგა.
a-гəрчəра ზმნ. აკვანიდან ამოყვანა. дыгəрылхыит აკვანიდან ამოიყვანა.
a-гарыгəгəра ზმნ. ბარბაცი. дгарыгəгə оит, дагарыгəгəеит ბარბაცებს, დაბარბაცდა.
a-гатəýлəн არს. ზღვისპირეთი, საპირისპირო ашьхатəýлəн.
á-гауəды არს. ზღვისპირელი, ზღვისპირეთის მოსახლე.
á-гацəша არს. ზღვაური.
a-гəчəмкəра ზმნ. შეკრთომა, დაბნევა. дгəчəмкит შეკრთა, დაიბნა.
a-гацə არს. სულელი ბრიყვი.
a-гацəрə არს. სიბრიყვე, სისულელე.
гацəцəс ზმნზ. ბრიყვეულად, სულელურად.
a-гацəхарə ზმნ. გამოსულელეება, გასულელეება. дгацəхəйт გამოსულელდა, გასულელდა.
á-гафə არს. ზღვის ნაპირი, ზღვისპირი.
a-гды ზედს. დოლა, ურქო, ქოლიკი.
á-гмыг ზედს. საზიზღარი, სამაგელი.
a-гмыгəра არს. სისამაგლე, საზიზღრობა, სამაგლობა.
a-грə არს. ნაკლი.
a-граммəтикə არს. გრამატიკა.
á-гəрəцəра არს. ქაშანი, თოვლზე გატკეპნილი გზა.

ა-გხარა *ზმნ.* 1. გახდომა. დაგხეით გახდა.

ა-გხარა *ზმნ.* 2. დაგვიანება. დაგხეით დაგვიანა.

ა-გყშაყ *არს.* მხეცი.

ა-გყშალ *არს.* ეშმაკი.

ა-გყლარა *არს.* 1. სიმაღლე, ტანი.

ა-გყლარა *ზმნ.* 2. ადგომა. დყშლეით ადგა.

ა-გყმტყ *ზედს.* სუსტი, უღონო.

ა-გყნფაყს *არს.* ბურვაკი.

ა-გყჟრა *ზმნ.* დაკლება. იგიჟყით დააკლო.

ა-გყრტა *არს.* ბნედა.

ა-გყრტაყლა *არს.* სამეგრელო.

ა-გყრუა *არს.* მეგრელი. მრ. აყრუა, აყრკა.

ა-გყრუშა *არს.* ამრაგყლარაჟტაი იაყუა აყრუა „მეგრული ქარი“-სამეგრელოდან მონაბერი ქარი აფხაზეთისათვის, მისი დასავლეთი ნაწილისათვის ეს არის აღმოსავლეთის ქარი.

ა-გყრუშა *არს.* მეგრული მეტყველება.

ა-გყრხარა *ზმნ.* მოკლება, დაკლება, დანაკლებება. იაგყრხეით მოაკლო, დააკლო, დაანაკლულა.

გყწყაყშყ *არს.* ბარაბულკა, ხონთყარა.

Гь

გყააყრ *არს.* გაიყრი.

ა-გყად *არს.* გედი.

ა-გყალარა *ზმნ.* ქანაობა. დგყალბით, დგყალბეით ქანაობს, იქანავა.

ა-გყაყა *არს.* გემო.

ა-გყაჟ *არს.* ბორბალი.

ა-გყარგყალაც *არს.* კავიანი გრძელი ჯოხი, რომელსაც იყენებენ ხარების გასახედნად.

ა-გყაყ *არს.* ვარდი.

Гә

ა-გააიბაგარა *ზმნ.* ერთმანეთის გაჯავრება. რგააიბაგეით ერთმანეთი გააჯავრეს.

ა-გააარა *ზმნ.* 1. გაბრაზება, წყრომა, გაწყრომა. დგაააით გაბრაზდა; 2. გაწყრა.

ა-გააბალაა *არს.* პატარა გობი, ხელობა, ბარქაში.

ა-გააბან *არს.* გობანი, ლეიბი.

ა-გააბანაყ *არს.* გვაბანაკი.

ა-გააბყლრა *ზმნ.* გულშემატკივრობა. იგაყ ბყლყეით, იგაყ ბყლყან გული შესტკივა, გული შესტკიოდა.

ა-გააბყწყყა *არს.* გულის ფიცარი, გულის ყავაზი.

ა-გააგა *ზმნ.* ძველად მწყემსად გაცემული ბავშვი.

ა-გააგარა ეყვის, გუმანის ქონა. იგა იგაბით, იგა იგაბეით.

ა-გააგარა *ზმნ.* შემჩნევა, შენიშვნა. იგააბეით შეამჩნია, შენიშნა.

ა-გააგეირა *ზმნ.* წუხილი, შეწუხება, შფოთვა, შემფოთება. დგააგეირეით, დგააგეით წუხს, შეწუხდა, შფოთავს, შემფოთდა.

ა-გააყა *არს.* ღვიძლი.

ა-გააყლა *არს.* საწყენი, სამდურავი,

ა-გააყლარა 1. მოგონება, გახსენება. იგააყლარაბეით მოიგონა, გაიხსენა.

ა-გააყლარა *ზმნ.* მოგონება. იგააყლარაბეით, იგააყლარაბეით აგონდება, მოაგონდა.

ა-გააყლს *ზმნ.* საწყენი.

ა-გააყლსრა *ზმნ.* წყენა, გულს დაკლება. იგაყ იაყლსით ეწყენა, გულს დააკლდა.

ა-გააყმ *არს.* ნაგავი.

გაანაყლა *ზმნ.* სგაანაყლა ჩემი ფიქრით, ჩემი აზრით.

ა-გააყრ *არს.* ბზიფ. ბაკმი, შარავანდი,

- შარავანდედი; შდრ. аеыкәаха.
- a-გәара** *ზმნ.* მიწოლა. дагәоит, дагәеит აწვება, მიაწვა.
- a-гә́ára** *არს.* ღობე.
- a-гә́арацара** *ზმნ.* საქონლის ბინაზე, სადგომზე მორეკა. игә́араитцонт საქონელს ბინაზე, სადგომზე ერეკება.
- a-гәаргәалéи** *არს.* ბავშვების სათამაშო ურემი.
- a-гә́арлара** *ზმნ.* საქონლის ბინაზე, სადგომზე მოსვლა. игә́арлеит საქონელი ბინაზე, სადგომზე მოვიდა.
- a-гә́арп** *არს.* კარ-მიდამო.
- a-гәарцра** *ზმნ.* საქონლის სამოვრად გასვლა. игә́арцуеит, игә́арцит საქონელი სამოვრად გადის, საქონელი სამოვრად გავიდა.
- a-гә́архра** *ზმნ.* საქონლის სამოვრად გარეკვა. игә́арихуеит, игә́арихит საქონელს სამოვრად მირეკავს, საქონელი სამოვრად გარეკა.
- a-гәапхарá** *ზმნ.* მოწონება. игәапхар-ит, игәапхәéит მოსწონს, მოეწონა.
- a-гәáкәкра** *ზმნ.* გულის დადება. игә́ы áкәикит გული დაუდო.
- a-гәáкәпцәара** *ზმნ.* მობეზრება, მოყირჭება. игә́ы áкәпцәеит მობეზრდა, მოყირჭდა.
- a-гәáң** *არს.* კურკა.
- a-гәáк** *ზედს.* 1. ტანჯული, დატანჯული, წამებული. ачымазаг гәáк მძიმე ავადმყოფი, მწუხარე ავადმყოფი; 2. გადატ. ღარიბი, ღატაკი.
- a-гәáкრა** *ზმნ.* ტანჯვა, დატანჯვა, წამება, წვალება. дгәáкуеит, дгәáкит წვალობს, ეწვალება; ეწვალა. იტანჯება, დაიტანჯა, ეწამება, ეწამა. акыр сгәáкит ბევრი ვეწვალე, ვიტანჯე.
- гәáкрыла** *ზმნზ.* ვაივავალხით.
- a-гәáшьа** *არს.* აიენის შუა სვეტი.
- a-гәáшә** *არს.* ჭიშკარი, ალაყაფის კარები.
- a-гәацәара** *ზმნ.* რაზედმე გულის აცრუება. игә́ы ацәéит გული აუცრუვდა.
- a-гәацәá** *არს.* ღვიძლი.
- a-гәацәкыра** *არს.* ფილტვების ანთება.
- a-гәахшәара** *ზმნ.* მოყირჭება, მობეზრება. игә́ы ахшәéит მოყირჭდა, მობეზრდა.
- a-гәáа** *არს.* ფუტურო, ფულურო.
- a-гәáаара** *არს.* ჩავარდნილი ადგილი.
- a-гәабжыанытә** *ზედს.* შუათანა.
- a-гәбжынацәа** *არს.* შუა თითი.
- a-гәыбжыпкыа** *ზედს.* მთელი.
- a-гәыбңán** *არს.* საყვედური.
- a-гәбылá** *არს.* გულშემატკივარი.
- a-гәгәým** *არს.* თულუხი, თუნგი.
- a-гәы** *არს.* გული.
- агә́ыдкылара** *ზმნ.* მოხვევა. дгә́ыди-кылоит, дгә́ыди-кылеит ეხვევა, მოეხვია.
- a-гә́ыджылылара** *ზმნ.* დიდი, მძიმე რამის რამეზე მოგდება. игә́ыди-жылеит მიაგდო.
- a-гә́ыдцара** *ზმნ.* სროლა. игә́ыдитцеит ესვრის, ესროლა.
- a-гә́ыдхалара** *ზმნ.* დაჯახება. дигә́ы-дхалеит დაეჯახა.
- a-гә́ыдибакылара** *ზმნ.* ერთმანეთის გადახვევა. игә́ыди-бакылоит, игә́ыди-бакылеит ერთმანეთს ეხვევიან, ერთმანეთს გადაეხვივნენ.
- a-гә́ыдырңәәалара** *ზმნ.* გულზე მიკვრა. дигә́ыдирңәәалоит, дигә́ы-дирңәәалеит გულზე იკრავს, გულზე მიიკრა.
- a-гә́ыдыпсалара** *ზმნ.* მიყრა. игә́ыди-псалоит, игә́ыди-псалеит აყრის,

- მიყარა.
- a-გაყდყფაალა** *ზმნ.* გულზე მიკრა, გულში ჩაკვრა. დიგაყდყფაალაიტ, დიგაყდყფაალაეიტ გულზე ეკვრება, გულზე მიეკრა, გულში ეკვრება, გულში ჩაეკრა.
- a-გაყდყფაალა** *ზმნ.* ურთიერთ გულის ტკივილი. რყგაყდყფაალაიტ, რყგაყდყფაალაეიტ ურთიერთზე გული შესტკივათ, ურთიერთზე გული შესტკიოდათ.
- a-გაყდყფაალა** *ზმნ.* საზრიანობა.
- a-გაყდყფაალა** *ზმნზ.* შუა; შუაში; შუაზე.
- a-გაყდყფაალა** *ზმნზ.* შუა, შუაგულში, შუაში.
- a-გაყდყფაალა** *ზმნ.* ხელის კვრა, ბიძგება, ბიძგის კვრა. დიგაყდყფაალაიტ ხელი ჰკრა, უბიძგა, ბიძგი ჰკრა.
- a-გაყდყფაალა** *ზმნ.* შუა.
- a-გაყდყფაალა** *ზმნ.* საბრალო, შესაბრალო.
- a-გაყდყფაალა** *არს.* დარდი, სადარდელი.
- a-გაყდყფაალა** *არს.* გულ-ღვიძლი, ჯიგარი.
- გაყდყფაალა** *ზმნზ.* გულწრფელად.
- a-გაყდყფაალა** *არს.* მეზობელი.
- a-გაყდყფაალა** *ზმნზ.* მეზობლად.
- a-გაყდყფაალა** *ზმნ.* ჩაკვრება. იაგაყდყფაალაეიტ, იაგაყდყფაალაეიტ შიგ აკვრებს, ჩაკვრა.
- a-გაყდყფაალა** *არს.* გულის ქინძისთავი.
- გაყდყფაალა** *ზმნზ.* მეზობლურად.
- a-გაყდყფაალა** *ზმნ.* გახვევა, შეხვევა. იაგაყდყფაალაეიტ, იაგაყდყფაალაეიტ ახვევს; გახვია, გაახვია, ახვევს; შეხვია, შეახვია.
- a-გაყდყფაალა** *ზმნ.* ამოხვევა. იაგაყდყფაალაეიტ ამოხვია.
- a-გაყდყფაალა** *ზმნ.* ამოჭრა. იაგაყდყფაალაეიტ, იაგაყდყფაალაეიტ ჭრის, ამოჭრა.
- a-გაყდყფაალა** *არს.* გველეშაპი.
- a-გაყდყფაალა** *ზმნ.* კარჭლვა, გაკარჭლვა. იაგაყდყფაალაეიტ, იაგაყდყფაალაეიტ იკარჭლვება, გაიკარჭლვა.
- a-გაყდყფაალა** *ზმნ.* შიგნიდან გამოღება. იაგაყდყფაალაეიტ, იაგაყდყფაალაეიტ შიგნიდან იღებს, შიგნიდან გამოიღო.
- a-გაყდყფაალა** *ზმნ.* ამოწერა. იაგაყდყფაალაეიტ ამოწერა.
- a-გაყდყფაალა** *ზმნ.* უქეიფოდ გახდომა, შეუძლოდ გახდომა, ავად გახდომა. იაგაყდყფაალაეიტ უქეიფოდ გახდა, შეუძლოდ გახდა, ავად გახდა.
- a-გაყდყფაალა** *არს.* დარისებური ექო, წკეპარი.
- a-გაყდყფაალა** *არს.* კორკანტელა.
- ა-გაყდყფაალა** *არს.* ცოდვა.
- a-გაყდყფაალა** *ზმნ.* გულის დაწყდომა. იაგაყდყფაალაეიტ, იაგაყდყფაალაეიტ გული სწყდება, გული დასწყდა.
- a-გაყდყფაალა** *ზმნ.* ერთმანეთისათვის წყენინება. რყგაყდყფაალაეიტ ერთმანეთს აწყენინებს.
- a-გაყდყფაალა** *ზმნ.* გულსაკლავი, გულსატკეპნი.
- a-გაყდყფაალა** *ზმნ.* წყენინება, გულის დაწყვეტა. იაგაყდყფაალაეიტ აწყენინა, გული დასწყვიტა.
- a-გაყდყფაალა** *არს.* ჯორო.
- a-გაყდყფაალა** *ზმნ.* გადატ. გულქვა, უგრძობელი, სქელკანიანი.
- a-გაყდყფაალა** *არს.* ნემსი.
- ა-გაყდყფაალა** *არს.* გურული. მრ. აგაყდყფაალა.
- a-გაყდყფაალა** *არს.* შინაარსეულობა, შინაგანი სამყარო, შინაგანი თვისება ადამიანისა უმთავრესად.
- a-გაყდყფაალა** *არს.* სანდო პირი, სანდო პიროვნება.
- a-გაყდყფაალა** *ზმნ.* ნდობა. იაგაყდყფაალაეიტ, იაგაყდყფაალაეიტ ენდობა, ენდო.
- a-გაყდყფაალა** *ზმნ.* დაუნდობელი, გა-

- უტანელი, უპირო.
- a-გაყრარგარა ზმნ.** დარწმუნება. აგაყრა იირგოიტ, აგაყრა იირგეიტ არწმუნებს, დაარწმუნა.
- a-გაყრაყარა ზმნ.** დარწმუნება. აგაყრა იყაროიტ, აგაყრა იყარეიტ არწმუნებს, დაარწმუნა.
- a-გაყრაყარა ზმნ.** დარწმუნება, დაჯერება. აგაყრაყარეიტ დარწმუნდა, დაიჯერა.
- a-გარგაყარა არს.** რგოლი.
- a-გაყრგაყარა არს.** საქორწინო გვირგვინი.
- a-გაყრგაყარა აყარა ზმნ.** გვირგვინის დადგმა, ჯვრის დაწერა. აგაყრგაყარა რყარეიტ, აგაყრგაყარა რყარეიტ; გვირგვინს ადგამს, გვირგვინი დაადგა, ჯვარს სწერს, ჯვარი დასწერა.
- a-გაყრგაყარა აყარა ზმნ.** ჯვარის შეცვლა. აგაყრგაყარა რყარეიტ, აგაყრგაყარა რყარეიტ ჯვარს უცვლის, ჯვარი შეუცვალა.
- a-გაყრგაყარა ზმნ.** გამხმნევა. იგაყრგაყარეიტ ამხმნევებს, გაამხმნევა.
- a-გაყრგაყარა ზმნ.** გახარება. დგარგაყარეიტ, დგარგაყარეიტ ხარობს, გაიხარა.
- a-გაყრგაყარა ზმნ.** სასიხარულო.
- a-გარგაყარა არს.** ცერცვი.
- a-გაყრგაყარა ზმნ.** გამხმნევა, თავის თავის გამხმნევა. იგაყრგაყარეიტ გაამხმნევა; თავის თავი გაიმხმნევა.
- a-გაყრგაყარა ზმნ.** გულისამრევი.
- a-გაყრგაყარა არს.** გვირისტი.
- a-გაყრგაყარა ზმნ.** დაგვირისტება, გვირისტით გაკერვა. იგაყრგაყარა რყარეიტ, იგაყრგაყარა რყარეიტ აგვირისტებს, დააგვირისტა, გვირისტით კერავს, გვირისტით გაკერა.
- a-გაყრგაყარა არს.** დარდი, ჯავრი.
- a-გაყრგაყარა ზმნ.** დარდი. დგაყრგაყარეიტ, დგაყრგაყარეიტ. დარდობს, იდარდა.
- a-გაყრგაყარა ზმნ.** 1. გულზე გახეთქა. იგაყრგაყარეიტ გულზე გახეთქა.
- a-გაყრგაყარა ზმნ.** 2. გულზე გასკდომა. იგაყრგაყარეიტ, იგაყრგაყარეიტ გულზე სკდება, გულზე გასკდა.
- a-გაყრგაყარა ზმნ.** გულჩვილი.
- a-გაყრგაყარა ზმნ.** გულის აჩუყება. იგაყრგაყარეიტ გული აჩუყდა.
- a-გაყრგაყარა ზმნ.** მოსაწყენი, გულის გამწყალელებელი, თავის მომბეზრებელი, აბეზარი.
- a-გაყრგაყარა ზმნ.** თავის მომბეზრება, გულის გამწყალება. იგაყრგაყარეიტ თავი მომბეზრა, გული გაუწყალა.
- a-გაყრგაყარა ზმნ.** გულზე წვა. იგაყრგაყარეიტ, იგაყრგაყარეიტ გულზე სწვავს, გულზე ამოწვა.
- a-გაყრგაყარა ზმნ.** იმედოვნება, იმედის ქონა. დგაყრგაყარეიტ, დგაყრგაყარეიტ იმედოვნებს, იმედოვნა, იმედი აქვს, იმედი ჰქონდა.
- a-გაყრგაყარა ზმნ.** ბედვა, გაბედვა. იგაყრგაყარეიტ გაბედა.
- a-გაყრგაყარა ზმნ.** გულის გაკეთება. იგაყრგაყარეიტ გული გაუკეთა.
- a-გაყრგაყარა ზმნ.** წყრომა, გაწყრომა, გაბუტვა. დგაყრგაყარეიტ, დგაყრგაყარეიტ წყრება, გაწყრა, იბუტება, გაიბუტა.
- a-გაყრგაყარა არს.** მკერდი, გულმკერდი.
- a-გაყრგაყარა არს.** ცხოველთა გულმკერდი.
- a-გაყრგაყარა არს.** გავა.
- a-გაყრგაყარა ზმნ.** ფიზილად ყოფნა. იგაყრგაყარეიტ, იგაყრგაყარეიტ ფიზილად არის, ფიზილად იყო.
- a-გაყრგაყარა ზმნ.** სიფიზილე, სიფიზილე; ფიზილად ყოფნა. იგაყრგაყარეიტ, იგაყრგაყარეიტ ფიზილად, ფიზილად იყავი!
- a-გაყრგაყარა არს.** ახლო ნათესავი.

თი (ნ.).
даеаэы́ ზედს. სხვა; კიდევ ერთი (ადამ.).
даеа́цара ზმნზ. სხვაგან, სხვა ადგილას.
а-да́ц არს. ფესვი.
а́дгала ზმნ. მომარაგება იდიგაღეიტ მოიმარაგა.
а-дгы́ла არს. მოკავშირე.
а́дгы́лара ზმნ. 1. რისამე, ვისიმე გვერდით დგომა. д́идгы́лоуп, д́идгы́лан გვერდით დგას, გვერდით იდგა.
а́-дгы́ლара ზმნ. 2. ვისიმე ან რისამე გვერდით დადგომა. დიდгы́леიტ ვისიმე ან რისამე გვერდით დადგა.
а́-дгы́л არს. მიწა, მიწა-წყალი.
а́-дгы́лбгара არს. მეწყერი.
а́-дгы́лбжаха არს. კუნძული.
а́-дгы́лбжында არს. ყელი.
а́-дгы́лты́сра არს. მიწისძვრა.
а́-дгы́л-пәа არს. მიწა-ვაშლა; შდრ. ачы́ркәа.
дгы́лаха́ан ზმნზ. მისდღემში, თავის დღეში, არასდროს.
дека́бр არს. დეკემბერი.
а-де́нґ არს. атыты́н де́нґ თამბაქოს ნაკრავლი.
ди, д́и́а არს. მიმართვისას დედი, დედიკო, დედილო.
д́и́да შორისდ. დედა! გაკვირვებისა; д́и́да, исахауа́зи! დედა, რა მესმის!
а-дикә́ан არს. დიაკვანი, დიაკონი.
а-дикә́ანра არს. დიაკვნობა.
а-д́и́н არს. სარწმუნოება.
а́-дкы́ლара ზმნ. 1. მიღება. იადიკыღეიტ მიაღო.
а́-дкы́ლара ზმნ. 2. მიღება. იადიკыღეიტ მიიღო.
а-дны́хәალара ზმნ. მილოცვა. იდინы-хәაღეიტ, იდინыхәაღეიტ ულოცავს,

მიულოცა; и́дырныхәაღეიტ მიულოცეს.
а́-дтәа́лара ზმნ. 1. მიჯდომა. დიდтәა-лоуп, დიდтәაღან უზის, ეჯდა.
а́дтәა́ლара ზმნ. 2. მიჯდომა, ამოჯდომა, მოჯდომა. დიდтәაღეიტ მიუჯდა, ამოუჯდა, მოუჯდა.
а-дý ზედს. 1. დიდი.
а-дý არს. 2. ხუზარა, ჯიღეხი.
дук ахмы́рпкәа ზმნზ. ცოტა ხნის შემდეგ.
дýк мы́рпýкәа ზმნზ. ცოტა ხნის შემდეგ.
а-ду́лап ზმნ. საქმლისა და ჭურჭლის კარადა.
а-дунéи არს. მსოფლიო, სამყარო, წუთისოფელი, ქვეყნიერება.
дунеиха́ан ზმნზ. მისდღემში, თავის დღეში, არასდროს.
а-дýра არს. სიდიდე.
а-дýзза ზედს. უდიდესი.
а-дýззаза ზედს. უდიდესზე უდიდესი.
а-дýхара ზმნ. დიდად გახდომა, დიდად გამოსვლა, გაზრდა. иды́хеიტ დიდი გახდა, დიდი გამოვიდა; გაიზარდა.
а-дңры́жәа არს. ერთგვარი ნამცხვარი კვერცხით, თაფლითა და ღუმის ქონით შეზავებული.
а́-дшәა́ლара ზმნ. დაზომვა. იდიшәაღეიტ დააზომა, დაიზომა.
а́-дчапә́ალара ზმნ. მიჭედვა იადიჩა-пәაღეიტ მიაჭედა.
а́дзахы́ლара ზმნ. დაკერება, მოკერება. იადიзахыღეიტ დააკერა, მოაკერა; ачы́нба а́дизахыღეიტ ჯიბე დააკერა.
а-дзы́салара ზმნ. ვინმესთან, რამესთან ცურვა და́дзы́საღეიტ, და́дзы́საღეიტ ...ცურავს, ...იცურავს.
а-дпә́ არს. ვალდებულება.

ა-დტაალარა ზმნ. 1. მიკითხვა, მონახულება. დიდტაალებიტ მიაკითხა, მონინახულა.

აძტაალარა ზმნ. 2. მიყინვა. იაძტაალებიტ მიაყინა.

აძტარა ზმნ. 1. მიდება. იაძიტოიტ, იაძიტეიტ ადებს, მიადო.

ა-დტარა ზმნ. 2. მიხურვა. იაძიტეიტ მიხურა.

აძტყუალარა ზმნ. მიტირება. დიდტყუალოიტ, დიდტყუალებიტ მისტიორის; მისტირა, მიატირა.

აძტაბლარა ზმნ. მიწებება. იაძტაბლოიტ, იაძტაბლებიტ ეწებება, მიეწება.

ა-დჟაჟაალარა ზმნ. მიბმა. იაძჟაჟაალოიტ, იაძჟაჟაალებიტ აბამს, მიაბა.

ა-დყდ-მატყის არს. ელვა-ქუხილი.

ა-დყდრა არს. დაქუხება, ჭეჟა, დაჭეჟება. იდყდუეიტ, იდყდიტ ქუხს, დაიქუხა, ჭეჟს, დაიჭეჟა.

დყსუტაალაკ ზმნ. ვინც არ უნდა იყოს.

ა-დყრ არს. ნაცნობი.

ა-დყრგა არს. ნაჩნევი, გამოსაცნობი ნიშანი.

ა-დყრგან არს. ტაფა.

ა-დყრგანტყხა არს. ბოლოქანქალა, თოხიტარა, მაბზაკუნა.

ა-დყრგანყრშა არს. დანაყილი ნიგვზით ან ყველით გატენილი და დუმის ქონში შემწვარი ნამცხვარი, ერთგვარი ღვეზელი.

ა-დყრგანყნ არს. ხის ტლანქი ბაკაბუკები, ოჩოფეხები.

დყრგანყნ არს. ბავშვის საალერსო სახელი.

ა-დყრგლარა არს. ქილა, დერგი.

ა-დყრდყ არს. თითისტარი.

ა-დყრრა ზმნ. ცოდნა. იდყრუეიტ, იდყრიტ იცის, იცოდა.

ა-დყრრა ატარა ზმნ. შეტყობინება, ცნობინება, უწყება. ადყრრა იტეიტ

შეტყობინა, აცნობა, აუწყა.

აძყრტაბლარა ზმნ. მიწებება, მიკვრა. იაძყრტაბლოიტ, იაძყრტაბლებიტ აწებებს, მიაწება, აკრავს, მიაკრა.

დყრგაგყ, დყრგეგყ ზმნ. კიდევ.

ა-დყსრა ზმნ. დაბუჟება. იდყსუეიტ, იდესიტ ბუჟდება, დაბუჟდა.

ა-დყტყსალარა ზმნ. მიყრა. იაძყმტყსალებიტ მიაყარა.

ა-დყტყრა ზმნ. მაგრად ცემა, მიბეგვა. დიდყტყხიტ მიბეგვა.

ა-დყტყჟაალარა ზმნ. შემოყრა, შემოხვავება. იაძყმტყჟაალოიტ, იაძყმტყჟაალებიტ გარშემო აყრის, შემოაყარა, გარშემო ახვავებს, შემოახვავა.

ა-დჟაალარა ზმნ. შეხმობა, მიხმობა. იაძჟაალებიტ შეახმა, მიახმა.

ა-დჟაჟარა არს. ბარი, ვაკე.

დჟ

ა-დჟაჟა არს. ყამირი, კორდი, უშალი.

ა-დჟაჟან არს. დუქანი.

ა-დჟაჟანხყჩა არს. მედუქნე.

ა-დჟაჟაშრა არს. ტრიალი მინდორი, გაშლილი მინდორი.

ა-დჟაჟანყშ არს. მცირე მინდორი; მინდორი ტყეში.

ა-დჟაჟან არს. მინდორი, ველი.

ა-დჟაჟანგა არს. მელა.

ა-დჟაჟანჟყრა ზმნ. შენობიდან გარეთ გამოშვება. დდჟაჟანჟყრხიტ ...გამოუშვა.

ა-დჟაჟანჟყხყარა ზმნ. გარეთ გამოხმობა, გარეთ გამოძახება. დდჟაჟანჟყხყეიტ გარეთ გამოიხმო, გარეთ გამოიძახა.

ა-დჟაჟანჟყარა ზმნ. (სულიერი რისამე) შენობიდან გარეთ გაგდება. დდჟაჟანჟყაიტ გააგდო.

ა-დჟაჟანჟყარა ზმნ. რაიმე შენობი-

დან გარეთ გაგდება, გახტუნება.
 ддәы́лрпџеит გააგდო, გაახტუნა.
а-дәы́нцара არს. განავალი.
а-дәы́кәлара ზმნ. გამგზავრება, წა-
 სვლა, გზას გადგომა. ддәы́кәлеит
 გაემგზავრა, წავიდა, გზას გაუდ-
 გა.
а-дәы́кәпара ზმნ. გასტუმრება, ვისი-
 მე ან რისამე გაგზავნა. идәы́кәи-
 теит გაისტუმრა, გაგზავნა.
а-дәы́ңба არს. მატარებელი.

E

егьá ზედს. რამდენიც.
егьаурым ზმნ. არაფერია, არა უშავს
 რა.
егьхáрам ზედს. უბრალო, უდანაშა-
 ულო.
егьхáрамкәа ზმნზ. უბრალოდ, უდა-
 ნაშაულოდ.
егьтәám ზმნზ. დიდი ხანი არაა. а́рй
 калéижьте егьтәám დიდი ხანი
 არაა, რაც ეს მოხდა.
егьы́рт ნაცვ. სხვა, სხვები, დანარჩენ-
 ნი, დანარჩენები. еы́ща еикәхéит,
 егьы́рт тахéит ორი გადარჩა, სხვე-
 ბი კი დაიღუპნენ.
á-еды́гьа არს. ადიღელი; деды́гьоуп
 ადიღელია.
еибгáла ზედს. უვნებლად.
еитá ზედს. ისევ, კვლავ, კიდევ.
еитóуп ზმნ. ბარი-ბარში არიან, ბა-
 რი-ბარსა არიან, ბათილსა არიან.
éилажәжәоу ზედს. გაწეწილი, აბურ-
 ძგნული, გაფოფრილი. ахахә
 éилажәжәа გაწეწილი, აბურძგნუ-
 ლი, გაფოფრილი თმა.
еилырганы́ ზმნზ. გარკვეულად.
 еилырганы́ иды́! გარკვეულად წე-
 რე!
éимақыроу ზედს. სადაო, საკამათო,
 საცილობელი. еимақыроу азтца-

атәы სადავო საკითხი.
éимгәаду არს. ორსული, ფეხმძიმე.
éижәлантә ზედს. მოგვარები, შდრ.
 áижәлантә.
éижәлоу ზედს. ერთგვარი, ერთგვა-
 როვანი, თანაგვარი.
еи́пшны́ ზმნზ. ერთნაირად.
éи́пшу ზედს. ერთმანეთის მსგავსი,
 ერთნაირი, ერთგვარი; მსგავსი.
éи́ңны ზმნზ. უკეთ, უკეთესად, უმ-
 ჯობესად.
éи́ңу ზედს. უკეთესი, საუკეთესო,
 უმჯობესი.
еи́шьеи-еҳәшьéи არს. და-მმა.
éи́жбуа არს. მოდავენი.
еитá ზედს. უფრო ცოტა, უფრო ნა-
 კლები.
еиха ზედს. მეტი.
éи́шырңоу ზმნზ. შუაზე, ორად გა-
 ხეთქილი.
еи́накәзаалакь ზმნზ. არასდროს, არა-
 სოდეს.
ерáзнак, еразнакы́ ზმნზ. უცბად, ერ-
 თბაშად, მაშინათვე, დაუყოვნებ-
 ლივ.
á-ерхара ზმნ. შექცევა. и́еирхеит შე-
 აქცია.
есаáира ზმნზ. თანდათან, თანდათა-
 ნობით, რაც დრო გადის.
есаашáщхьажа ზმნზ. ყოველ ცისმა-
 რე დღეს.
есуахá ზმნზ. ყოველდამ.
ескы́нагь, ескы́нгы́ ზმნზ. მუდამ,
 ყოველთვის.
есены́ ზმნზ. ყოველდღე.
есымзá ზმნზ. ყოველთვის, ყოველ-
 თვეიურად.
есымшá ზმნზ. ყოველდღე.
есыме́ы́ша ზმნზ. ყოველ კვირა დღეს.
есыме́ы́шатәи ზედს. ყოველი კვირა
 დღის.
есы́уаха ზმნზ. ყოველდამ.
есы́шыкәса ზმნზ. ყოველ წელს, ყო-

ველ წლიურად.
есышыкәсәтәи ზედს. ყოველწლიურ-
 რი.
á-ешья არს. ძმა.
á-ешьяра არს. ძმობა.
á-ешьяга არს. ძმისწული.
á-ешьязара არს. ღვიძლი ძმა.
ешьятәс ზმნზ. ძმურად.
á-еш არს. ციყვი, თრითინა, თრია.
á-ешә არს. ვარსკვლავი.
ехá ზმნზ. უფრო.
á-ехәә არს. საწნახელი.
á-ехәшья არს. და.
á-ехәшьяра არს. დობა.
á-ехәшьяга არს. დისწული.
á-ехәшьягазара არს. ღვიძლი დის-
 წული ვაჟი.
á-ехәшьягаңха არს. დისწული ქალი.
á-ехәшьягаңхазара არს. ღვიძლი დის-
 წული ქალი.
á-ехәшьязара არს. ღვიძლი და.

В

á-вагылара ზმნ. 1. გვერდით და-
 დგომა, გვერდით, გვერდში ამო-
 დგომა. дйвагылеит დადგა, ამო-
 უდგა.
а-ваныза არს. ელენტა, ტყირპი.
а-важьра ზმნ. რისამე გვერდით: მი-
 გდება, დაგდება. иаваижьбит მიაგ-
 დო, დააგდო.
а-вапцәс არს. ნეკნი, გვერდის ძვალი.
á-вапәира ზმნ. გადახვევა, შეხვევა.
 дáвапәит უხვევს, გადაუხვია, უხ-
 ვევს, შეუხვია.
á-вапәирта არს. მოსახვევი.
á-вахәара ზმნ. გვერდით შებმა. иá-
 ваихәоит, иáваихәеит გვერდით
 აბამს, გვერდით შეაბა.
а-внá არს. ბრალი, დანაშაული.
á-внара ზმნ. დაბრალება. иáвиноит,
 иáвибеит აბრალებს, დააბრალა.

á-всра ზმნ. გვერდით ჩავლა. дáвсит
 გვერდით ჩაუარა.
áвкьара ზმნ. დაჩქარებით, გამალე-
 ბით ფეხით, ცხენით ან სხვა რი-
 თიმე ვისიმე, რისამე გვერდით
 გავლა, ჩაქროლება. дйвкәит გაია-
 რა, ჩაუქროლა.
á-впәркьәцра ზმნ. დაწეწკა, დაძეწკა.
 иáвпәиркьәцит დაწეწკა, დაძეწკა.
á-впәтцара ზმნ. გარკობა. иáвпәитәит
 გაირკო.
á-впәхара ზმნ. მოყოლება. иáвпә-
 хәит მოყვა.
á-впәраара ზმნ. ოდნავ გამოლება.
 иáвпәраәит ოდნავ გამოილო.

З

а-з არს. ნაღველი.
а-з ზედს. წაბლის ფერი. იტყვიან
 მხოლოდ ცხენზე. аеы-з წაბლის
 ფერი ცხენი.
а-з არს. ცალი.
заá ზმნზ. წინასწარ, წინდაწინ, ად-
 რითვე.
а-зáаигәәхара ზმნ. დაახლოვება. да-
 зáаигәәхәит დაუახლოვდა.
зáанатц, заанатцы ზმნზ. ადრითვე,
 წინდაწინ, წინასწარ.
а-заандáкь არს. მშვილდი.
а-зáга არს. საწყავი.
á-залымдарра არს. გაუგებრობა.
залымдарыла ზედს. გაუგებრობით.
á-замана ზედს. კარგი; კეთილი.
замáнак ზედს. არც ისე.
а-занаáт არს. პროფესია, ხელობა.
а-зáжә ზედს. ამპარტავანი, ყოყორა.
а-зáжәра არს. ყოყორობა.
а-зарá ზმნ. წყვა, აწყვა. изóит, изéит
 წყავს, აწყა.
а-зарáкьа არს. მზესუმზირა, მზე-
 სუქვრიტა.

- a-зардагъ** ზედს. ზერდაგი, ჩალისფერი, ოქროსფერი.
- a-зарéба** არს. ზიარება.
- a-зарзá** არს. რაზა, კომპი.
- закá** ზედს. რამდენი; რამდენიც.
- закáнтә?** ზედს. რამდენჯერ?
- закáраан** ზედს. რამდენჯერ?
- a-зáщпара** ზმნ. ვისთვისმე, რისთვისმე მომატება. изáщыиттеит მოუმატა.
- á-затә** არს. ერთადერთი.
- á-затәра** არს. 1. მარტობა, სიმარტოვე; 2. მარტოხელობა.
- a-затәхара** ზმნ. მარტოხელად დარჩენა, ხელმარტოდ დარჩენა. дзатәхэит მარტოხელად, ხელმარტოდ დარჩა.
- затәхык** ზმნზ. მხოლოდ, მარტო, მარტოდენ.
- á-захәа** არს. ჯიქი.
- a-захәа-пъша** არს. амраташәарахынтәи иáсуа апъшá „ზახუური ქარი“ – ჯიქეთის ქარი – დასავლეთის ქარი.
- a-згәáара** ზმნ. ვიზედმე ან რაზედმე გაჯავრება, გაბრაზება, წყრომა. дзгәáаит გაუჯავრდა, გაუბრაზდა, გაუწყრა.
- a-згәáмтара** ზმნ. ვერ შემჩნევა. изгәáтом, изгәáмтеит ვერ ამჩნევს, ვერ შეამჩნია.
- a-згәáкრა** ზმნ. საჭიროება. дзгәáкит დასჭირდა.
- зегьы́** ნაცვ. ყველა; სულ.
- зегьы-зегьы** რიცხვ. სულ ყველა.
- зегьы́нцъара** ზმნზ. ყველგან, ყოველგან.
- зейпъштáм** ზედს. ჩინებული, შესანიშნავი, საუცხოვო.
- зейпъшкáмлáц** ზმნზ. ჯერ არ ყოფილი, უმაგალითო.
- зейпъш-ды́кáм, зейпъшы́кáм** ზედს. უბადლო, სწორუპოვარი, შეუღარებელი, საუკეთესო.
- зейпъшá-ды́кáм, зейпъшы́кáм** ზედს. იგივეა, რაც зейпъшы́кáм, зейпъшá-ды́кáм.
- a-зы́н** არს. უფლება ნება.
- зы́нда** ზმნზ. ნებადაურთველად.
- a-зы́ндара** არს. უუფლებობა.
- a-зы́н áтара** ზმნ. უფლების მიცემა. азы́н и́ттоит, азы́н и́титеит უფლებას აძლევს, უფლება მისცა.
- a-зкы́латәара** ჩასაფრება. дызкы́латәеит ჩაუსაფრდა.
- á-зла** ზედს. მეტისმეტად ტკბილი.
- á-зна** ზედს. სავსე.
- á-знашәа** არს. პირველი თოხი.
- зны** ზმნზ. ერთხელ.
- зны́затәхык** ზმნზ. მხოლოდ ერთხელ.
- зны... зны́** კავშ. ხან... ხან.
- зны́зынла** ზმნზ. ზოგჯერ, ხანდახან, დროდადრო, დროგამოშვებით.
- зны́к** ზმნზ. ერთხელ, ერთჯერ, ერთგზის.
- зны́ккъарала** ზმნზ. ერთი მოქნევით, ერთი დაკვრით.
- зны́кхъаа** ზედს. ერთნაყოლი მაგ., ძროხა.
- зны́кыр** ზმნზ. როდისმე, ოდესმე.
- зны́кыршы́რა** ზედს. ერთნახადი.
- знымзар-зны́** ზმნზ. ერთხელაც.
- a-зны́кәара** ზმნ. მოპყრობა. дызны́кәоит, дызны́кәеит ეპყრობა, მოეპყრო.
- a-зтәара** ზმნ. 1. (ითქმის ფასზე) დაჯდომა. изтәéит დაუჯდა.
- a-зтәарá** ზმნ. 2. დაჯდომა. изтәóуп უზის.
- á-зкәа** არს. (მრ.: მხ. არ აქვს) ზურგი. сы́зкәа сы́хьуеит ზურგი მტკივა.
- á-зкәынцара** ზმნ. აკიდება. иáзкәынцитоит, иáзкәынцитеит იკიდებს, აიკიდა.

зкы *რიცხვ.* ათასი (არაგონ.)
зкын-зыкыла *რიცხვ.* ათასობით (ბ.).
зкынтә *რიცხვ.* ათასჯერ.
зкынчыра *ზმზ.* ათას ადგილას.
а-зпаара *ზმზ.* 1. შეკითხვა.
а-зпаара *ზმზ.* 2. ვისმესთვის კითხვა.
 диáзпaaуeит, диáзпaaит ჰკითხავს, ჰკითხა.
а-зпаатәы *არს.* საკითხი; შეკითხვა.
а-зпысра *ზმზ.* ატყდომა. изпысйт აუტყდა.
а-зфытра *ზმზ.* დამახება. изфытит დაუმახა.
а-зхара *ზედს.* საკმარისი, საყოფი.
а-зхара *ზმზ.* კმარება, მყოფინება.
 изхәит ეყო.
а-зхарафара *ზმზ.* გაძლომა. изхара ифәит გაძლა.
а-зхынрхәра *ზმზ.* დაბრუნება. изхынирхәуeит, изхынирхәйт უბრუნებს, დაუბრუნა.
а-зхәыцра *ზმზ.* მოფიქრება, დაფიქრება. дазхәыцуeит, дазхәыцит უფიქრდება, დაუფიქრდა.
а-зхара *ზმზ.* ზრდა. иазхәуeит, иазхәйт იზრდება, გაიზარდა.
а-зхәара *ზმზ.* ქალის, ცოლის გარიგება. дизыхәoит, дизыхәeит ქალს, ცოლს ურიგებს – ქალი, ცოლი გაურიგა.
а-зынзыхара *ზმზ.* მორგება. изынзыхәeит მოერგო.
а-зылырхара *ზმზ.* წყალობა, შეწყალება. дизылырхәeит შეიწყალა.
зымәатәирахь *ზმზზ.* ერთ მხარეს.
азындәл *არს.* იალქნიანი გემი.
зынзә *ზმზზ.* სულ; სრულებით, სრულიად.
зынзәк, зынзәск *ზმზზ.* სრულიად, სრულებით.
а-зыразра *ზმზ.* თანხმობა. дазыразуп, дазыразын თანახმაა, თანახმა იყო.

а-зырхара *ზმზ.* 1. კმარება, მყოფინება. изирхәoит, изирхәeит აკმარებს, აკმარა, ამყოფინებს, ამყოფინა.
а-зырхара *ზმზ.* 2. გადიდება. иазирхәуeит, иазирхәйт ადიდებას, გაადიდდა.
а-зыршра *ზმზ.* ცდა, მოცდა, ლოდინი, დალოდება. дизыршит მოუცადა, დაელოდა.
зыкынашыкәса *რიცხვ.* ათასი წელი, ათასი წელიწადი.
зыкыны *რიცხვ.* ათასი ადამიანი.
зыкынык *რიცხვ.* ათასი ადამიანი; зыкынык аҧаá ათასი კაცი.
зыкыә-зыкыныла *რიცხვ.* ათასობით (ადამ.).
а-зыккара *ზმზ.* მომზადება. дазыккаoит, дазыккаeит ამზადებს, მოამზადა.
а-зыцхара *ზმზ.* შეთვლა. изыцхәуeит, изыцхәйт უთვლის, შეუთვალა.
а-зызырәра *ზმზ.* სმენა, მოსმენა. дизызырәуeит, дизызыრәeит უსმენს, მოუსმინა.
а-зыткәра *ზმზ.* დამგერება, მიგარდნა. дизыткәeит დაემგერა, მიუვარდა.
а-зыхалалхара *ზმზ.* შერგება. изыхалалхәeит შეერგო.
а-зәá *არს.* ჭირი.

Т

á-таара *ზმზ.* სთვლა, მოსთვლა. итаәуeит, итаәйт ხილის, ყურძნის კრეფა.
а-тáара *ზმზ.* 1. მოსაკითხითა და მხლებლებით სტუმრობა სათხოვრად, მაგალითად, მიწისა, ცხენისა... дитáаит ესტუმრა.
а-тáара *ზმზ.* 2. ბჟუტვა. итáауeит ბჟუტავს.

- a-таары́х** არს. ისტორია.
- a-таацэ́а** არს. ოჯახი; ცოლ-შვილი, ქმარ-შვილი.
- a-таацэ́ара** არს. ოჯახი; ცოლიანობა; ცოლშვილიანობა.
- таацэ́ашэ́ала** ზმნზ. შინაურულად.
- a-табаара́** ზმნ. სკივრში, უჯრაში, რაიმე სიღრმეში ჩაღვობა. ита-наа́ит ...ჩაღვა.
- a-табара́** ზმნ. ამოშრობა, გამოშრობა, დაშრობა. итабэ́ит ამოშრა, გამო-შრა, დაშრა.
- a-табгара́** ზმნ. ჩანგრევა, ჩამტვრევა, ჩატყდომა, ჩაქცევა. итабгэ́ит ჩა-ინგრა, ჩაიმტვრა, ჩატყდა, ჩაიქცა.
- a-та́биа** არს. სანგარი, თხრილი.
- á-табуура** ზმნ. მადლობა, მადლო-ბის გადახდა. дтаб́уеит, дтаб́уе-ит მადლობას იხდის, მადლობა გადაიხდა.
- тага́лан** არს. შემოდგომა.
- тага́лантэ́и** ზედს. შემოდგომისა.
- тага́лара** ზმნ. ჭირნახულის აღება, მოსავლის აღების დრო, შემო-დგომა.
- a-та́галара** ზმნ. შემოკავებულში, მა-გალითად, ეზოში შეტანა. ита́игал-лоит, ита́игалелит ...შეაქვს, ...შეი-ტანა.
- a-та́заара:** ზმნ. ута́заара дзы́азааит, ума́зара азха́аит! „შენთან ყოფნა კეთილი ყოფილიყოს, შენი ქონე-ბა გაიზარდოს!“ ეუბნება სტუმარ-რი მასპინძელს.
- a-та́ты́н** არს. თამბაქო.
- a-та́тэ́ара** ზმნ. ჩასხმა. ата́итэ́ოит, ита́итэ́ოит ასხამს, ჩასხმა.
- a-таиара́** ზმნ. ჩაწოლა. итаиэ́ит ჩა-წვა.
- a-таиара́** ზმნ. შიგ წოლა. дтаио́уп, дтаиáн შიგ წევს, შიგ იწვა.
- a-та́ак** არს. პასუხი.
- á-такра** ზმნ. პასუხის მიცემა. иáтаи-куеит, иáтаиკит პასუხს აძლევს, უპასუხა.
- a-такра́** ზმნ. დამწყვედევა. ита́იкуеит, ита́იკит ამწყვედევს, დაამწყვედია.
- a-та́кэ́ажэ** არს. დედაბერი, ბებერი, დედაკაცი.
- a-та́кы́хы́қара** არს. პასუხისმგებლო-ბა.
- a-та́лара** ზმნ. შემოკავებულში (მაგ., ეზოში). შესვლა, შემოსვლა. дта́-леит შევიდა, შემოვიდა.
- á-талау** არს. ხოლერა.
- a-талкы́** არს. ტყავის მოსაქნელი ია-რადი.
- a-та́мпара** ზმნ. პატიება, მიტევება. дта́имцеит აპატია, მიუტევა.
- a-та́мха** არს. სამი, თავებით ერთმა-ნეთზე მიბჯენილი კავებიანი დი-დი ჯობი, რომელზედაც ჩამოჰკი-დებენ ნადირთ ხორცს.
- a-танақы́тэ́ы** ზედს. თუნუქისა.
- a-танақы́ы** არს. თუნუქი.
- a-та́жы́лара** ზმნ. ეზოში, ჭიშკარში, საერთოდ შემოკავებულ ადგილ-ში შეშვება. ита́йжы́леит შემოლუშვა.
- a-та́жра** ზმნ. დიდი და მძიმე რამის ჩაგდება. ита́йжит ჩააგდო.
- a-та́жы́цэ́ара** ზმნ. ჩაფურთხება. дта́-жцэ́ოит, дта́жы́це́оит შიგ აფურ-თხებს, ჩააფურთხა.
- a-тажцэ́арта** არს. საფურთხი.
- a-тажэ́қэ́та́** არს. ფული ან სხვა რაი-მე, რასაც აძლევდნენ კაცს დახმა-რების მიზნით.
- á-тара** ზმნ. მიცემა. и́итеит მისცა.
- a-тара** ზმნ. 1. კარადაში, უჯრაში, კოლოფში, ტომარაში, ჯიბეში, და მისთანებში: დება. итóуп, ита́н დევს, იდო.
- a-тара́** ზმნ. 2. дитóуп, дита́н, áсас ды́итóуп სტუმარი ჰყავს.

- a-тарбарá** *ზმნ.* ჩაშრობა, ამოშრობა.
იტაирбэнт ჩააშრო, ამოაშრო.
- a-тарбгарá** *ზმნ.* ჩანგრევა, ჩამტვრევა.
იტაирбгэит ჩაანგრია, ჩამტვრია.
- a-тарттарá** *ზმნ.* ჩახარშვა, ჩამქვლევა.
იტаирттэит ჩახარშა, ჩამქვლევა.
- a-тарҕарá** *ზმნ.* წამოგება. იтаирҕэит წამოაგო.
- a-таркьацрá** *ზმნ.* ჩაწყლიტა. итаиркьацит ჩაწყლიტა.
- a-тáршәра** *ზმნ.* პატარა ან მსუბუქი რისამე: ჩაგდება. итáйршәит ...ჩააგდო.
- a-тарчѐи** *არს.* ეთნ. ერთგვარი თამაში წლისთავზე ქელების დროს. ცხენოსნები დაედევნებოდნენ ერთ-ერთ ცხენოსანს, რათა გამოეგლიჯათ ხელიდან ან უნაგირის ქვეშ უკან ამოდებული წითელი ან ლურჯი მატერია, ან კიდევ წაერთმიათ მიცვალბულის ახლონათესავი ქალიშვილის მიერ ნაბობები ქისა, პირსახოცი, ცხვირსახოცი და მისთანები.
- á-тарчрá** *ზმნ.* გაბერვა. итаирчүэит, итаирчít ბერავს, გაბერა; áхата аҕсыһ таирчít გულა ჰაერთი გაბერა.
- a-тареыла** *ზედს.* შეზნექილი.
- a-тареыларá** *ზმნ.* ბრტყელი რამის ჩაზნექა, შეზნექა. итаиреылеит ჩაზნექა, შეზნექა.
- a-тарцәрá** *ზმნ.* დაცლა, დაცარიელება. итаирцәйт დაცალა, დააცარიელა.
- a-тарзарá** *ზმნ.* ჩატევა. итаирзбит, итаирзеит ატევეს, ჩაატია.
- a-тархарá** *ზმნ.* დაღუპვა. дтаирхэит დაღუპა.
- a-тáрхәаларá** *ზმნ.* გრძელი ან მოგრძო რამის ჩაზნექა. итáйрхәалеит ჩაზნექა, ჩაღუნა.
- a-тарцьман** *არს.* თარჯიმანი.
- a-тасбырсá** *არს.* ატლასი, ქსოვილი, სტავრა.
- a-тáсра** *ზმნ.* ჩარტყმა, ჩაძვრომა, შეძვრომა. дтáсит ჩაარტყა.
- a-таттарá** *ზმნ.* ჩახარშვა, ჩამქვლევა.
იტаттэит ჩახარშა, ჩამქვლა.
- a-татәáртá** *არს.* ჩასაჯდომი.
- á-тауад** *არს.* თავადი.
- тауáди аамыстѐи** *არს.* თავადაზნაურობა.
- тауáдтас** *ზმნზ.* თავადღურად, თავადიშვილღურად.
- a-таҕаларá** *ზმნ.* ჩახტომა. дтáҕалеит ჩახტა; аҕы дтáҕалеит წყალში ჩახტა.
- a-таҕсарá** *ზმნ.* 1. ჩაყრა. итаҕсэит ჩაყრა.
- a-таҕсарá** *ზმნ.* 2. ჩაცვენა. итаҕсэит ჩაცვივდა.
- a-таҕсарá** *ზმნ.* 3. ფხვიერი მარცვლეულის, პატარა საგნების შიგ ყოფნა, ყრა. итаҕсóуп, итаҕсáн შიგ ყრია, შიგ ეყარა.
- a-таҕерá** *ზმნ.* ჩატყდომა, ჩამტვრევა. итаҕеит ჩატყდა, ჩამტვრა.
- a-таҕцәарá** *ზმნ.* ჩამტვრევა, ჩალეწვა. итаҕыицәеит ჩამტვრია, ჩალეწა.
- a-тáҕырра** *ზმნ.* ჩაღრმავებულ რამეში ჩაფრენა. итáҕырит ჩაღრმავებულ რამეში ჩაფრინდა.
- a-тáкаарá** *ზმნ.* ჩამახება. дтáкааит ჩამახა.
- a-такәтаҕара** *ზედს.* ღრანტე, ღირღალი, ოკრობოკრო, ოღრო-ჩოღრო.
- a-такьа-тáсра** *არს.* ღრანტე, ოკრობოკრო, ოღრო-ჩოღრო.
- a-тáшшра** *ზმნ.* შემოწვნა. итáишшит შემოწნა.
- a-ташәарá** *ზმნ.* მცირე ან მსუბუქი რისამე ჩავარდნა. иташәэит ვარ-

- დება, ჩავარდა.
- a-tachrá** *ზმნ.* წყლის, კვამლის დაგუბება. итачит წყალი, ჰაერი, კვამლი დაგუბდა.
- a-taeylara** *არს.* ჩაზნექილობა.
- a-taeylara** *ზმნ.* ბრტყელი რამის ჩაზნექა. итаеылеит ჩაიზნექა.
- a-táca** *არს.* რძალი; 2. პატარძალი.
- a-tacaagaráshə** *არს.* მყარული.
- a-tácaaga** *არს.* მყარი. მრ. атацаагацəа.
- a-tácalara** *ზმნ.* შერეკვა, შელაღვა. ита́ицалеит შერეკვა, შელაღვა.
- a-tacərá** *ზმნ.* დაცლა, დაცარიელება. итацəит დაიცალა, დაცარიელდა.
- a-tacəy** *ზედს.* ცარიელი; თავისუფალი.
- a-tacəyxa** *არს.* მოცლა.
- a-tazará** *ზმნ.* ჩატევა, დატევა. итазəит, итазəит ეტევა, ჩაეტია, ეტევა, დაეტია.
- a-tázhaxra** *ზმნ.* ჩაკერვა. ита́ижахеит, ита́изахит მიგ აკერებს, ჩაკერა.
- a-tachará** *ზმნ.* ჩადება. ита́ицəит ჩადო.
- a-tacháрта** *არს.* ჩასადები ადგილი.
- a-tachkəyım** *არს.* მუშტი, მჯილი.
- a-tachará** *ზმნ.* ჩარჩენა. дтахеит ჩარჩა.
- a-tachəálara** *ზმნ.* მოგრძო ან გრძელი რამის ჩაზნექა, ჩაღუნვა. ита́хəалеит ჩაიზნექა, ჩაიღუნა.
- tachpác** *ზედს.* მეგობრულად.
- a-tachrá** *ზმნ.* ნდომა. итахýп, итахýн უნდა, უნდოდა.
- a-tachxará** *ზმნ.* ნდომა, მონდომება. итахýп, итаххəит უნდა, მოუნდა.
- a-tachy** *არს.* მეგობარი.
- a-táchxa** *არს.* ჩაბერებული ქალი, გაუთხოვრად დარჩენილი ქალი.
- a-tachara** *ზმნ.* ჩავარდნა, ჩავარდნილი ადგილი. дта́хаит ჩავარდა.
- á-tachmada** *არს.* მოხუცი, მოხუცებული, ბებერი, ბერი კაცი, ხნიერი.
- á-tachmadažə** *არს.* ბებრუცანა, ბებრუცა.
- á-tachamadara** *არს.* ბებრობა.
- tachmadapac** *ზედს.* ბებერივით, ბებრულად.
- á-tbaa** *ზედს.* ფართო, განიერი.
- a-tbaatyčəra** *არს.* ხალვათობა.
- á-tbaara** *არს.* განი, სიგანე.
- á-tbaaxara** *ზმნ.* გაგანივრება, გაფართოება. итбаахəит გაგანივრდა, გაფართოვდა.
- a-tbará** *ზმნ.* შრობა, გამოშრობა. ит-бəит გამოშრა.
- a-tgará** *ზმნ.* ამოღება, ამოყვანა. иты́иגעит ამოიღო, ამოიყვანა.
- a-tél** *არს.* მავთული.
- a-ténčyr** *არს.* სპილენძის ქვაბი.
- a-terzy** *არს.* მკერავი, თერძი.
- a-teryz** *არს.* თარაზო.
- a-tesťy** *არს.* 1. დასტა.
- a-tesťy** *არს.* 2. სურა.
- a-tesčyhxə** *არს.* კრიალოსანი.
- á-tiira** *ზმნ.* 1. გაგზავნა. тиуəит, итиит გზავნის, გაგზავნა.
- á-tiira** *ზმნ.* 2. გაყიდვა. итииуəит, итии́т ყიდის, გაყიდა.
- á-tiitə** *ზედს.* გასაყიდი.
- á-tiidy** *არს.* გამყიდველი.
- a-tnyxra** *ზმნ.* ფასის აღება. иатны́и-хит ფასი აიღო.
- a-toybá** *არს.* ფიცი.
- a-touryx** *არს.* ისტორია.
- a-touryxthə** *ზედს.* ისტორიული.
- a-touryxčara** *არს.* ისტორიოგრაფია.
- a-trykəkəará** *ზმნ.* ამოწურვა. итиры-кəкəəит ამოწურა.
- tryšy-tryšy** *ზედს.* მოთეთრო.
- a-tsyč** *არს.* კრავი, ბატკანი დედალი.
- a-tčará** *ზმნ.* ამოხაპვა. иты́итоит, ит-ы́итеит ხაპავს, ამოხაპა.

- ა-ტტэрá** *ზმნ.* ნერბვა, დანერბვა. иттэ-
уэит, иттэйт ინერბება, დაინერბა.
- ა-тэán** *არს.* ჭერი.
- ა-тэбáр** *არს.* ძეხვი, კუპატი.
- ა-тэмбэл** *ზედს.* ბოთე, რეგენი, ჩერ-
ჩეტი, ტუტუცი, შტერი.
- ა-тэпáл** *ზედს.* კოჭლი.
- а-туць** *არს.* თუჯი.
- а-туцьáр** *არს.* სოვდაგარი, დიდი ვა-
ჭარი.
- а-тпаарá** *ზმნ.* ამოწვდა, შიშვლება,
ამოდრობა. итýипáаит ამოიწვდა,
იშიშვლა, იძრო.
- а-тпаáра** *ზმნ.* 1. ღრძობა, ამოვარდნა.
итпéит ამოვარდა.
- а-тпаáра** *ზმნ.* 2. კილოების ამოხვევა.
итýипóит, итýипéит კილოებს
ახვევს, კილოები ამოახვია.
- á-тпырра** *ზმნ.* ჩაღრმავებული რამი-
დან ამოფრენა. итпырít ჩაღრმა-
ვებული რამიდან ამოფრინდა.
- ткýкzа** *ზედს.* йлакæа ткýкzа дýкóуп
თვალეზდაჭყეტილია, თვალეზ-
გადმოკარკულია.
- а-ткьяáра** *ზმნ.* გავარდნა. მაგალი-
თად, თოფისა. иткýéит გავარდა.
- а-тшыáра** *ზმნ.* ჩაწება. итýишыít ჩააწო;
тшáша *ზედს.* ჟუჟუნა.
- а-тшэá** *ზედს.* ვიწრო.
- а-тшэáра** *არს.* ვიწრობი.
- а-тшэáра** *ზმნ.* მსუქანი ან პატარა რი-
სამე; გამოვარდნა. итшэéит გამო-
ვარდა, ამოვარდა.
- а-тшэáхарá** *ზმნ.* დავიწროება. итшэá-
хéит დავიწროვდა.
- а-тцарá** *ზმნ.* გარიცხვა, გამოგდება,
დათხოვნა. итýицеит გარიცხა,
გამოავდო, დაითხოვა.
- а-тцýн** *არს.* კედელი.
- а-тхацра** *ზმნ.* განცხრომა, დატკბო-
ბა. дýтхáцит დატკბა.
- а-тýн** *არს.* ვერძი.
- а-тýтýн** *არს.* თამბაქო.
- а-тýтýнтра** *არს.* სათუთუნე, თუთუ-
ნის კოლოფი.
- а-тýтýнжэга** *არს.* ჩიბუხი, ყალიონი.
- а-тýтýнкáцара** *არს.* მეთამბაქეობა.
- а-тýтýнкáцады** *არს.* მეთამბაქე.
- тýнч** *ზმნზ.* მშვიდად, წყნარად.
- а-тýнч** *ზედს.* მშვიდი, წყნარი, უწყი-
ნარი, მშვიდობიანი.
- а-тýнчра** *არს.* 1. სიმშვიდე, სიწყნარე;
მყუდროება.
- а-тýнчхара** *ზმნ.* დამშვიდება, და-
წყნარება. дтýнчхéит დამშვიდდა,
დაწყნარდა.
- а-тýнхá** *არს.* ახლო ნათესავი, ჭირი-
სუფალი.
- а-тýнхáда** *ზედს.* უპატრონო, უჭი-
რისუფლო.
- а-тýнхáдара** *არს.* უპატრონობა, უჭი-
რისუფლობა.
- а-тýнхарá** *არს.* 1. ჭირისუფლობა.
- а-тýнхарá** *ზმნ.* 2. დარჩენა. дýитýн-
хéит დარჩა.
- а-тýнжра** *ზმნ.* გამოშვება. итýнжуéит,
итýнжит უშვებს, გამოუშვა.
- а-тýнжýратэ** *ზედს.* საგამომცემლო.
- а-тýнжýрта** *არს.* გამომცემლობა.
- а-тýнжýды** *არს.* გამომცემელი.
- а-тýнрас** *არს.* გვიძრა, შდრ. áрас.
- а-тýрпаáра** *ზმნ.* ღრძობა. итýрпéит
იღრძო.
- á-тýркæа** *არს.* თურქი. მრ. áтýркæца.
- тýркæтэýла** *არს.* თურქეთი.
- á-тýркæшэа** *არს.* თურქული, თურ-
ქული ენა.
- а-тýркьяáра** *ზმნ.* სროლა, გასროლა.
итýркéит გასროლა.
- а-тýршарá** *ზმნ.* 1. გამოვლება, გამო-
დანდალება. итýршóит, итýршéит
ავლებს, გამოავლო, ადანდალებს,
გამოადასრულა.
- а-тýршэáшэáра** *ზმნ.* გამობერტყვა.

итыиршәшәэит გამობერტყა.
a-ты́сра ზმნ. ჩაღრმავებულ რამეში გავლა. дты́сит გავიდა.
a-ты́п არს. 1. სივრცე, ადგილი; ალაგი.
a-ты́п არს. 2. კარავი.
a-ты́ңара ზმნ. ამოხტომა. дты́ңеит ამოხტა.
a-ты́п ақәпара ზმნ. მოგვარება. аты́п иқәишеит მოაგვარა.
a-ты́ңхá არს. ქალიშვილი. მრ. аты́ңхацәа გასათხოვარი ქალიშვილი, ქალწული.
a-ты́ңха-тәахьá არს. ჩაბერებული ქალი, გაუთხოვრად დარჩენილი ქალი, შინაბერა.
a-ты́ңь არს. ყოჩი.
a-ты́ңьняара ზმნ. ამოფხეკა. иты́ңьняаит ამოფხიკა.
a-ты́шәшәара ზმნ. 1. სიღრმიდან, ღრუიდან, ჭურჭლიდან და მისთანებიდან: სუნის ამოსვლა. иты́шәшәоит, иты́шәшәеит სუნი ამოდის, სუნი ამოვიდა.
a-ты́шәшәара ზმნ. 2. ბევრი მსუბუქი ან პატარა რისამე: ამოვარდნა, ამოცვენა. иты́шәшәоит, иты́шәшәéит ვარდება, ამოვარდა, ამოცვოვდა.
a-ты́зты́п არს. კარმიდამო.
a-ты́зәәара ზმნ. ამორეცხვა, გამორეცხვა. иты́зәәааит ამორეცხა, გამორეცხა.
a-ты́пра ზმნ. რაიმე სიღრმიდან ან წყლიდან ამოსვლა, გამოსვლა. дты́пит ამოვიდა, გამოვიდა.
a-ты́хара ზმნ. ჩიჩქნა. дты́хоит, дты́хеит ჩიჩქნის, ჩიჩქნა.
a-ты́хра ზმნ. ამოღება. иты́хуеит, аты́хыит შიგნიდან იღებს, ამოიღო.
a-ты́цьцьаара ზმნ. რისიმე შიგნიდან ელვარება. иты́цьцьаауéит, иты́ць-

цьаáит ელვარებს, გაიელვარა.
a-ты́цьхá არს. ჩაბერებული ქალი, გაუთხოვრად დარჩენილი ქალი.
a-ты́ңара არს. სორო, ბუნაგი.
a-ты́ңырра ზმნ. დიდი რისამე გამოვარდნა. иты́ңы́რит გამოვარდა.

Тә

a-тәá არს. 1. თივა;
a-тәá არს. 2. атәá- ძლა ცაცხვი.
a-тәá არს. 3. ჩირქი, ბალღამი, ბაყლი.
a-тәара ზმნ. 1. (ცხიმეულის ან ლითონის) დნობა. итәоит, итәéит დნება; დადნა.
á-тәара ზმნ. შეფერება. иáтәоуп, иáтәан შეფერის, შეეფერებოდა.
a-тәарта არს. სათიბი მდელო.
a-тәархá ზმნ. თიბვა, მოთიბვა, ცელვა, მოცელვა. атәá ирхуéит, атәá ирхít თიბავს, მოთიბა, ცელავს, მოცელა.
a-тәархьга არს. სათიბი იარაღი.
атәархьста არს. სათიბი ადგილი.
a-тәархь არს. მთიბავი, მცელავი.
a-тәáсра დაჩირქება, დაჩირქიანება. итәáсит დაჩირქდა, დაჩირქიანდა.
a-тәáкәа არს. ხორომი, თივის ზვინი.
a-тәашьара ზმნ. კადრება. иáтәаишоит, иáтәаишеит კადრულობს, იკადრა;
a-тәра ზმნ. გავსება. итәуéит, итәит ივსება, გაივსო.
á-тәхәа არს. შელოცვა.
a-тәы́ ზედს. სავსე.
a-тәырңә́ არს. ხის ნიჩაბი ნაგვის ასაღები.

И

-ი კავში. და.
ია ნაწ. ან.
a-ია არს. საპალნე, ტვირთი.
იააკაყრшаны ზმნზ. გარშემო, ირ-
 გვლივ.
იაამтам ზმნ. ამის, იმის დრო არ
 არის.
იაаркыафны ზმნზ. მოკლედ, შემო-
 კლებულად.
იაарласны ზმნზ. ნაჩქარევად, თათა-
 რიახნად.
იაкэын ზმნ. იარა იაკэын ის მამაკაცი
 იყო.
იაлху ზედს. ამორჩეული, არჩეული.
იанаамтáз ზმნზ. თავის დროზე.
იанаамтáмыз ზედს. უდროოდ, უდ-
 როდ დროს.
იанаамтóу ზედს. თავის დროზე.
ианár არს. იანვარი.
იაжэу ზმნზ. ძველი, დაძველებული,
 ბებერი.
иарá ნაცვ. ის (მკ.), რაღაც (ნ.).
аиáра არს. საპალნე ტვირთი.
иарáзнак ზმნზ. ერთბაშად, უცებ.
иара үс ზმნზ. ისევ ისე.
иáшаны ზმნზ. სწორად.
иацтáй ზედს. გუშინდელი.
иацýха ზმნზ. გუშინდამ.
иацы ზმნზ. გუშინ.
иацынтэарак ზმნზ. მთელი გუშინ-
 დელი დღე.
иахá ზმნზ. წუხელ, წუხელის.
иахáнтэарак ზმნზ. მთელი წუხანდე-
 ლი ღამე.
иахатáй ზედს. წუხანდელი.
иахáтáкыа ზმნზ. ამაღამვე.
иахýá ზმნზ. დღეს.
иахýákызаалакý ზმნ. სადაც არ უნ-
 და იყოს.
иахýákэ ზმნზ. საიდანღაც.
иахýáнтэарак ზმნზ. მთელი დღევან-

დელი დღე.
иахýáнза ზმნზ. დღევანდლამდე.
иахýáрнахыс ზმნზ. დღეიდან.
иахýатáй ზედს. დღევანდელი.
иахýáтáкыа ზმნზ. დღესვე.
иахá ზმნზ. უფრო.
иахá-иаха ზმნზ. უფრო და უფრო.
избан? ზმნზ. რატომ?
избáн áкэзар ზმნზ. იმიტომ, რომ.
избáнзар კავში. იმიტომ, რომ; ვინაი-
 დან, რადგან.
издыруада ზმნზ. ვინიცობაა, იქნებ.
издырхэада ზმნზ. ვინ იცის.
итабýп არს. მაღლობა.
a-ýка არს. ბიბილო.
иманшэáлам ზედს. უხერხულია, მო-
 უხერხებელია, მოუმარჯვებელია.
ýмариоу ზედს. ადვილი.
имáчымкэа ზედს. არც თუ ცოტა,
 ბევრი.
ýмариазоу ზედს. სულ ადვილი.
имшáцкэан ზედს. უთენია, სისხამ
 დილით, უთენებლივ.
инагзám ზედს. დაუმთავრებელი.
ýнагзоу ზედს. დასრულებული.
ýнауашýтахý ზმნზ. ზეგისზეგ.
ýназам ზედს. არასრული.
иназанý ზმნზ. სრულად, მთლია-
 ნად, უკლებლივ.
инеипýнкýланы ზედს. ერთი მეო-
 რის მიყოლებით, ერთიანად.
инеипýхны ზმნზ. ვრცლად, ფარ-
 თოდ.
ижáны ზმნზ. იжáны дыкан ზარხო-
 შად იყო, ნასვამი იყო.
приицэáзóу ზედს. უარესი, უცუდე-
 სი, უგლახესი, უსამაგლესი.
приипазоу ზედს. უმცირესი.
приихáзóу ზედს. უფრო დიდი.
ýрласны ზმნზ. მალე.
ýрóуны ზმნზ. გრძლად.
иссанý ზმნზ. წვრილად.

იტატანი ზმნზ. რბილად.
იტათაზანი ზმნზ. სულ მთლად რბილად.
იუანაშთახ ზმნზ. ზეგისზეგ.
იქსაყიმკა ზმნზ. უთუოდ.
იკაყრშაყუ ზედს. დაკერებული, დაკოტიტებული.
ა-იწ არს. მსხვილი ღერდილი.
იწყაყანი ზმნზ. მაგრად, ღონივრად.
იკალაპ ზმნ. შეიძლება, შესაძლებელია, შესაძლოა.
იწალახოუ ზედს. ყოფილი, მომხდარი.
იწამლა ზედს. შეუძლებელი რამ, რაც არ იქნება, არმოსახდენი.
იშაკაყალაყ ზმნზ. ასე თუ ისე.
იწაგ ზედს. კიდევ.

К

-к, -ყ ნაწ. რიცხვითი სახელის (აკყ ერთი) შეკვეცილი ფორმა.
აკაყმეტ არს. ძვ. მეორედ მოსვლა; საშინელება.
აკაყარყყ არს. ჭლაკვი ხახვი.
აკაყბა არს. ახალუხი.
აკადიყა არს. ხვერდი.
აკატყარა ზმნ. 1. დაღვრა. იკატაყეიტ დაიღვარა.
აკატყარა ზმნ. 2. დაღვრა, დანთხევა. იკატაყეიტ. ღვრის, დაღვარა, ანთხევს, დაანთხია.
აკაკაყყინა არს. ხმარებიდან გამოსული ქალის ტანისამოსი გრძელკალთებიანი კოჭებამდე და ფართო სახელოებიანი.
აკაკაყყ არს. ადამიანის საშვილოსნო, საშო.
აკატა არს. ბადე.
აკაკალ არს. 1. მარცვალი. აყა კაკალ პურის კაკალი.
აკაკალ არს. 2. საუზმე.
აკაკალკრა ზმნ. საუზმობა.

აკაკან არს. კაკალი.
აკაკარა ზმნ. კაკანი. იკაკიტ, იკაკიტ კაკანებს, იკაკანა.
აკაკაყ არს. ყვავილი.
აკალატ არს. კალათი.
აკალაკაყტ არს. კაკუტი: კომბალა ჯოხი, რითაც სიმინდს ფშვნიან.
აკალამ არს. 1. ლერწამი.
აკალამ: არს. 2. აсрф აკალამ რიკული, სურაია.
აკალამყა არს. კალმისტარი.
აკალამყრა არს. ღორის ქონი, გლეშურძი.
აკალაყკაყრ არს. პატარა კალათი.
აკალეი არს. კალა.
აკალეი აყრშარა ზმნ. კალვა, მოკალვა. აკალეი თრშოიტ, აკალეი თრშეიტ კალავს, მოკალა.
აკალტ არს. კალთა.
აკალმაყა არს. კალმახი.
აკაკაყა არს. კამა.
აკამბაყშ არს. კამეჩი.
აკამბაყშტრა არს. ბოსელი კამეჩისა.
აკამყრშაყ არს. ბზიფ. აკამყრშა ლოკოკინა.
აკან არს. 1. ჭორფლი.
აკან არს. 2. კანი აბრეშუმის ჭიისა; აკან აყყრა კანში ამოსვლა.
აკანდელ არს. კანდელი.
აკანყარა ზმნ. ჭკნობა. იკანყეიტ და ჭკნა.
აკანყყყრა არს. მეჭეჭი.
აკანყა არს. იალყნინი გემი.
აკაყან არს. 1. წონა.
აკაყან არს. 2. საწყავი, რომელიც იტევდა (900) გრამ მარცვალს.
აკაყან არს. 3. ოყა.
აკაყანგა არს. სიმძიმის საზომი, სასწორი.
აკაყანრა ზმნ. აწონა. იკაყანყეიტ, იკაყანიტ წონის, აწონა.
აკაყანყი არს. მწონავი, ამწონი.

- а-капы́ста** არს. კომბოსტო.
- а-ка́жра** ზმნ. წაქცევა, დაცემა, дкайжит წაქცია, დასცა.
- а-ка́раҳара** ზმნ. მოქანცვა. дкарахеит მოიქანცა.
- а́-каркара** ზმნ. კრიახი. икарка́руе-ит, икарка́рит კრიახებს, იკრიახა.
- а-карыжэ** არს. (ზზიფ.) საზამთრო; შდრ. ахабырзакь.
- а-картош** არს. კარტოფილი.
- а-карттарá** ზმნ. თხელი რისამე მაგ., ფაფის: დანთხევა, დაღვრა. икаи-рттэит დანთხია, დაღვარა.
- а-каруа́т** არს. საწოლი, სარეცელი.
- а-карц́сарá** ზმნ. დაყრევინება. ика-ирц́сеит დააყრევინა.
- а-касны́парќя** არს. ქალის სამკუ-თხიანი თავსაფარი.
- а-касы́** არს. ხილაბანდი, თავსაფარი.
- а-кас-э́ицарса** არს. ქალის სამკუთხი-ანი თავსაფარი, ხილაბანდი.
- а-каткагара** ზმნ. ფამფალი. икатка-тóит, икаткатэ́ит ფამფალებს. იფამფალა.
- а-ка́цара** ზმნ. დახტომა. дка́цоит, дка́цеит ძირს ხტება, დახტა.
- а-кац́ка́ц** არს. მთის კაკაბი, შურ-თხი.
- а-кац́сарá** არს. 1. ცვენა, ჩამოცვენა, დაცვენა. икац́сеит ჩამოცვივდა, დაცვივდა.
- а-кац́сарá** ზმნ. 2. დაყრა. ика́ицсеит დაყარა.
- а-кақ́ҳара** ზმნ. ზედ გარჩენა. икақ́-хеит ზედ გარჩა.
- а-кашэ́á** ზმნზ. არაფრად.
- а-ка́ңьцэ́ара** ზმნ. გადაფურთხება. дка́ңьцэ́еит გადააფურთხა.
- а-кашэ́арá** არს. მსუბუქი ან პატარა რამის დავარდნა. икашэ́óит, ика-шэ́éит ...დავარდა.
- а-кашэ́арáх** არს. 1. ნაპოვნი, ნაპოვა-რი; 2. მიგდებული ბავშვი.
- а-кацарá** ზმნ. რეკა, გარეკა. ика́ицеит გარეკა.
- а-кацá** არს. ბაღლინჯო.
- а-кацáхэ́йр** არს. კოწახური.
- а-кац́ңь** ზედს. ციცაბო.
- а-кац́ңьра** არს. ციცაბო ადგილი.
- а-кач́бэ́и** არს. დანაყილი ნიგვზის გუნდა ურწყულის გამოწურვის შემდეგ.
- а-кач́беира** არს. სიძუნწე, ძუნწობა.
- а-каҳэ́á** არს. ყავა.
- а-каҳэ́áжэ́йртá** არს. ყავახანა.
- а-каҳэ́აңштэ́и** ზედს. ყავისფერი.
- а-каҳц́რა** ზმნ. სიძვა, მრუშობა.
- а-каҳц́ңь** არს. მეძავი, როსკიპი.
- а-кибе́йá** არს. კიბო.
- а-кíи́ра** ზმნ. კნავილი. икíи́уеит, икíи́т კნავის, იკნავლა იჩხავლა.
- а-кíи́ура** ზმნ. ყიფყიფი, ხიფხიფი. икíи́уеит, икíи́uit ყიფყიფებს, იყ-იფყიფა, ხიფხიფებს, იხიფხიფა.
- а-кғы́н** ნაცვ. უარყოფით წინადადე-ბაში: არც ერთი, არაფერი; აღარა-ფერი; არაფრის, არაფრად.
- а-кэ́ибажра** ზმნ. ერთმანეთის წაქცე-ვა. икэ́ибажуеит, икэ́ибажит ერ-თმანეთს აქცევენ, ერთმანეთი წა-აქციეს.
- а-кеи-кэ́и** ზედს. კამკამა.
- а́-кеи́кеира** ზმნ. კამკამი. икеи́кэ́иуе-ит, икеи́кэ́ит კამკამებს, იკამკამა.
- а-кќára** არს. დიდი უძებვ-ეკლო ტყე.
- а-кна́ҳара** ზმნ. ჩამოკიდება. икна́и-ҳаит ჩამოკვიდა.
- а-кнýх́ра** ზმნ. ჩამოხსნა. икнýи́хыит ჩამოხსნა.
- а-крá** ზმნ. 1. ჭერა, დაჭერა. ику́éит, икэ́ит იჭერს, დაიჭირა.
- а-крá** ზმნ. 2. დატევა, ჩატევა. иаку́éит, иаки́т ეტევა, დაეტია, ჩაეტია.
- а-крá** ზმნ. 3. კეტვა, დაკეტვა. иаку-

éит, иакит იკეტება, დაიკეტა.
а-кρά *ზმნ.* 4. მოკიდება, ანთება. иакуэит, иакит ეკიდება, მოკვიდა, ინთება, აინთო.
а-кρά 5. *ზმნ.* ჭერა. икүп, икын უჭირავს, ეჭირა.
á-кра *არს.* 1. კონცხი.
á-кра *არს.* 2. შუქურა.
крымфа-крымжә *ზედს.* უჭმელ-უსმელი.
крымфа-крымжә *ზედს.* ნაჭამ-ნასვამი.
а-крымфара *ზმნ.* ჭამა. крымфóит, крымфéит ჭამს, ჭამა.
а-крымфарта *არს.* სასადილო.
и-крымфааы *არს.* მჭამელი. მრ. акрымфааа.
а-кәáха *არს.* საწებელი. ахәаса кәáха. ტყემლის საწებელი.
а-күуа *არს.* კუ.
á-кша *ზედს.* მარქენალი, მრქენელი, მრჩოლელი.
á-кшара *ზმნ.* რჩოლა, რქენა. икшóит ირჩოლება, ირქინება.
а-кфьарá *არს.* სახლის კუთხე, სადაც აწყობენ ქვეშაგებს.
а-кфьарáматәа *არს.* ოჯახის ქვეშაგები ერთად.
а-кыдгылара *ზმნ.* მიყუდება, მიყრდნობა. дкыдгылеит მიეყუდა, მიეყრდნო.
а-кыддиаалара *ზმნ.* მიწოლა, მიყრდნობა, მიყუდება. дкыддиаалеит მიაწვა, მიეყრდნო, მიეყუდა.
а-кыдлара *ზმნ.* აღმართზე, კედელზე ასვლა, აყოლა. дкыдлеит ავიდა.
а-кыджьылара *ზმნ.* მიჯახება. икыдиджылеит მიაჯახა.
а-кыдкьара *ზმნ.* 1. დახეთქება, დახლა. икыдидкеит დახეთქა, დაახლა.
а-кыдцара *ზმნ.* დაკიდება, ჩამოკიდება. икыдидцеит დაკიდა, ჩამო-

ჰკიდა.
а-кыдыргылара *ზმნ.* მიყუდება, მიყრდნობა. икыдиргылеит მიაყუდა, მიაყრდნო.
а-кыдыргәәалара *ზმნ.* მიჭერა. дкыдиргәәáleит, მიაჭირა.
а-кыдыркьацылара *ზმნ.* მიჰყვლება. дкыдиркьацылеит, მიაჰყვლება.
а-кыдыпсалара *ზმნ.* რაიმე სიბრტყეზე მიყრდა. икыдидпсалеит მიაყრდა.
а-кы́ка *არს.* ძუძუ.
а-кы́кахш *არს.* ძუძუს რძე, ქალისა.
а-кы́кмацә *არს.* ძუძუს თავი, ძუძუს ცერი.
а-кы́ла *არს.* კონა.
а-кы́лаара *არს.* ჭუჭრუტანა.
а-кы́лапцәара *ზმნ.* ხვრელში მომტვრევა, მოტეხა. икы́лапцицеит მოიმტვრია, მოტეხა.
а-кы́лашәара *ზმნ.* პატარა რამის, მაგალითად, ფეხის, ჯოხის, თითის, კენჭის ნახვრეტში, ჭუჭრუტანაში ჩავარდნა. икы́лашәеит ჩავარდა.
а-кы́лазра *ზმნ.* გაქრობა, დაკარგვა, გადაკარგვა. дкы́лазрит გაქრა, დაიკარგა, გადაიკარგა.
а-кы́лапцәа *არს.* გულა.
а-кы́лахара *ზმნ.* გაჩხერა, გახირვა. икы́лахеит გაეჩხირა, გაეხირა.
а-кы́лдара *ზმნ.* გაყრა. икы́лидоит, икы́лидеит უყრის, გაუყარა.
а-кы́лжәара *ზმნ.* 1. შემტვრევა, გამტვრევა. икы́лижәеит შეამტვრია, გაამტვრია.
а-кы́лжәара *ზმნ.* 2. გახევა, გაგლეჯა. икы́лжәеит გაიხა, გაიგლეჯა.
а-кы́лрыхәхәара *ზმნ.* გამოყოფა. икы́лирыхәхәеит გამოყო.
а-кы́лсра *ზმნ.* გაძვრომა, შეძვრომა. дкы́лсрит გაძვრა, შეძვრა.
а-кы́лпцара *ზმნ.* ფანჯრიდან, ხვრელიდან, ნახვრეტიდან გადმო-

- ხტომა. დკылпѣит გადმოხტა.
a-кылпѣшра ზმნ. შექვრეტა. დკылпѣ-
 шуеит, დკылпѣшит იქვრიტება, შე-
 იქვრიტა.
a-кылшәара ზმნ. პატარა ან მსუბუქი
 რამის ნახვრეტიდან გადმოვარდ-
 ნა. икылшәеит გადმოვარდა.
a-кылтәара ზმნ. ხვრეტა, გახვრეტა,
 ბურღვა, გაბურღვა. икылытәеит
 გახვრიტა, გაბურღა.
a-кылхара ზმნ. ჩიჩქნა. დკылхоит,
 დკылхеит ჩიჩქნის, ჩიჩქნა.
a-кылхра ზმნ. რაიმე ნახვრეტიდან.
 ამოღება, გამოძრობა. икылихит
 ამოიღო, გამოაძრო.
a-кылырхәхәара ზმნ. გამოყოფა.
 икылырхәхеит გამოყო.
акып არს. კვნიტი, კვნიწი.
a-кыңәра არს. თარო, რაფა სახლის
 კუთხეში ჭურჭლისათვის.
a-кырґацара ზმნ. ჭმევა, კვება. акы-
 риґеитшоит, акыриґеитцеит აჭმევს,
 აჭამა, კვებავს, კვება.
a-кыңц არს. კრამიტი.
a-кыңцырґа არს. თუნი.
a-кычрґа ზმნ. დანაოქება. икычит და-
 ნაოქდა.
a-кычґра არს. ნაოქი.

Кә

- á-кәа** არს. უბე.
á-кәабара ზმნ. ბანაობა. икәаб́ит,
 икәаб́еит აბანავებს, დაბანა.
a-кәа́гґта არს. რაიმე ნაგებობის შიგ-
 ნითა კუთხე.
a-кәа́д́а ზედს. 1. მოშვებული, მოდუ-
 ნებული; სუსტი.
a-кәа́д́а ზედს. 2. მაგარი ძნელად გა-
 სარჩევი. а́р́а кәа́და მაგარი, ძნე-
 ლად გასარჩევი კაკალი.
a-кәа́дахарá ზმნ. მოშვება. икәа́д́хеит
 მოეშვა.

- a-кәа́дґыр** არს. უნაგირი.
a-кәа́дґыр áкә́тара ზმნ. უნაგირის და-
 დგმა, შეკაზმვა. акәа́дґыр áкә́и-
 тоит, акәа́дґыр áкә́ицеит უნაგირს
 ადგამს, უნაგირი დაადგა, კაზ-
 მავს, შეკაზმა.
a-кәа́дґыр-баа არს. კეხი, ანჩახი; შდრ.
 акы́ахь.
a-кәа́дґырра ზმნ. ცხენის შეკაზმვა,
 უნაგირის დადგმა. икәа́дґыруеит,
 икәа́дґырит ცხენს კაზმავს, ცხენი
 შეკაზმა, უნაგირს ადგამს, უნაგი-
 რი დაადგა.
a-кәа́дґыркә́тәаґы არს. მეუნაგირე, მე-
 კეხე, სარაჯი.
a-кәа́д́а ზედს. დოვლათიანი, მდი-
 დარი.
a-кәа́кә́р არს. მოხარშული კვერი.
a-кәа́кә́шь არს. ინდაური.
a-кәа́кь, акә́а́кьта არს. რაიმე შენობის
 შიგნით კუთხე.
a-кәа́лп არს. კოლოფი.
á-кәа́ლкәа́лара ზმნ. პატარა რისამე
 ქანაობა.
a-кәа́ლз, акә́алзґ ჯავშანი, აბჯარი,
 ჯაჭვი.
a-кәа́лыкәა́цьра ზმნ. კამკამი. икәа́лы-
 кәа́цьоит, икәа́лыкәა́цьеит კამკა-
 მებს, იკამკამა.
a-кәа́мґа ზედს. მკვახე, უმწიფარი.
a-кәа́нч არს. კოჭი.
a-кәа́н-цы́ба არს. უბის ჯიბე.
á-кәа́нызанра ზმნ. მერყეობა. дкәа́-
 ны́зануеит მერყეობს.
a-кәა́п́еи არს. კოპე, კოკოში.
a-кәа́р არს. იორღა, თოხარიკი ცხენი.
a-кәа́ра არს. დეღე.
a-кәа́р́а ზმნ. მოპირვა, გამოკვერვა.
 икә́რ́ит, икә́ეит პირავს, მოპირა,
 კვერავს, გამოკვერა.
a-кәа́рма არს. წვეთი, ხვარი.
a-кәа́скьа არს. ოდა.

a-kəastɕá არს. მუგუზალი.
a-kəáɕ არს. წერტილი.
a-kəatála არს. ქულა (ბავშვების თა-
 მაში).
a-kəatán არს. გუთანნი.
a-kəáɕ არს. ხორცი.
a-kəáɕ-žəy, ižəyú aɕúɕ არს. მო-
 ხარშული ხორცი, ხაშლამა.
a-kəáɕ-žy, ižyú akəáɕ არს. შემწვარი
 ხორცი.
a-kəáxɕa არს. ბეწვიანი მოუქნელი
 ტყავი ქვეშაგებად ხმარებული,
 ქეჩხო.
á-kəaxara ზმნ. ზელა, მოზელა. *იკəა-
 ხაუეიტ, იკəაxáიტ ზელს, მოზილა.*
a-kəacáɕ არს. ჭრაქი.
a-kəáš არს. მაგარი და ხმელი მერქა-
 ნი.
á-kəashara ზმნ. ცეკვა. *დკუაშóიტ,
 დკუაშéიტ ცეკვავს, იცეკვა.*
á-kəeiceira ზმნ. ციმციმი. *იკəეიციé-
 უეიტ, იკəეიციéიტ ციმციმებს, იციმ-
 ციმა.*
a-kəkəýna არს. მრგვლად დახვეული
 ძაფი, მორგვი ძაფისა.
a-kəkəýmdra არს. პატარა ბუჩქი.
a-kəmaán არს. სურა.
a-kəmjəý არს. ჩოხა.
a-kəmvɕá არს. მაუდი ხელთნაქსოვი,
 შინ ნაქსოვი.
á-kəmpyl არს. მრგვალი რამ.
á-kəna არს. ფაცერი, გოდორა.
a-kərbán არს. მსხვერპლი, შესაწირა-
 ვი, ზვარავი.
a-kərbánxara ზმნ. მსხვერპლად შე-
 წირვა. *დýkəרבანხეიტ მსხვერ-
 პლად შესწირა.*
a-kərkou არს. ჩაქუჩი, კვერი.
a-kərmá არს. ყაურმა.
a-kərra ზმნ. გორაობა პატარა რამი-
 სა. *იკəრუéიტ, იკəრýტ გორავს, გო-
 რაობს; იგორავა.*

a-kətaršac არს. ვარია, წრიაპი.
a-kətarɕ არს. კვერცხი.
a-kətarɕ-ɕy არს. ერბოკვერცხი, ტა-
 ფამწვარი.
a-kətrýɕga არს. მელა.
a-kətrýxɕš არს. ქორი.
a-kətpára არს. საქათმე.
a-kətpárta არს. საბუდარი ქათმისა.
a-kəty არს. ქათამი.
a-kətyž არს. ქათმის ხორცი.
a-kəčýš არს. წიწილა.
á-kəšamýkəša ზმნ. გარშემო, ირ-
 გვლივ.
á-kəshara ზმნ. 1. შემოვლა. *დákəšეიტ
 შემოუარა.*
a-kəýɕna არს. კუბო.
a-kəýɕakacəɕy არს. მეკუბოვე.
a-kəýɕrý არს. კოლო.
a-kəýkə არს. 1. გუგული.
a-kəýkə არს. 2. მაჩიტა, მაჩიტელა.
a-kəýkəbaá არს. სოკო.
a-kəýrt არს. ქვირითი.
á-kəýrshara ზმნ. გარს შემოვლება.
იákəýირшеიტ შემოავლო.
a-kəýx არს. ისვრიმი.

Кь

á-kya არს. შევარდენი.
a-kýátara ზმნ. ქრობა, გაქრობა, შრე-
 ტა, დაშრეტა, დავსება. *იკýáტეიტ
 გაქრა, დაიშრიტა, დაივსო.*
a-kýátara ზმნ. გაბედნიერება. *დкýá-
 ტეიტ გაბედნიერდა.*
a-kýákya ზედს. მაგარი.
a-kýalántár არს. მაღლა ამართული
 გრძელი სანთელი წლისთავზე,
 კელაპტარი.
a-kýamashəýšə არს. ცხვრის დუმის
 ბოლო, პოჩი.
á-kýan არს. წლისთავზე, ქელეხზე

ამართული გრძელი ლატანი, ზემოთ მორთული სხვადასხვა ხელსაქმარებით, რომლებსაც სროლით ჩამოაგდებდნენ.

a-кьáнч არს. კენჭი, წილი.

a-кьанчаá ზედს. პაწაწა, პაწაწკინტელა, ერთი ბეწო.

a-кьанца არს. ტიკინა, დედოფალა, თოჯინა.

a-кьáрдá არს. მძიმე, სასვენი ნიშანი.

á-кьарахэ არს. ფისტო, ფიშტო, დამჩაბა.

a-кьáса არს. ნაგვიანევი. акьáса лаецара ნაგვიანევი ნათესი, გვიან დათესილი.

a-кьáт ზედს. კეტი, აზარმაცი.

a-кьатáгəа ზედს. зыхəа кьатáгəа: კუდა, უკუდო; კუდმოკრეჭილი.

a-кьатéи არს. ნაწლავი.

a-кьáңа არს. სუთი, დუმა.

a-кьаңабрыу არს. თოფის დუმა, კონდახის ბოლო.

a-кьаңатрá არს. სარტყელს მიკერებული ლითონის პატარა კოლოფი, იარაღის წასასმელი ქონის ან ხურდა ფულის ჩასადები.

a-кьáф ზედს. 1. მოკლე.

a-кьáф არს. 2. ბლუზა, ხალათი.

a-кьáфəа არს. სიმოკლე.

a-кьáфəа არს. უმოკლესი.

a-кьáфəа ზმნ. კლება, შედგომა. икьафəаит დამოკლდა, შედგა.

a-кьáхь არს. კეხი, ანჩახი.

a-кьжы́, акьжы́-хəа ზმნ. акьжы́-хəа дцəыуеит გულამოსკვნით, გულამოჯდომით, სლუკუნით ტირის.

a-кьы́нəа არს. მთლიანი ხისაგან გაკეთებული საფეხურებიანი კიბე.

a-кьы́нты́жə არს. კონკი, მონძი, ჭინჭი, ჩვარი; შდრ. акасы́ж.

a-кьы́нты́р არს. კიტრი.

a-кьы́р არს. კირი.

á-кьыркьы́рəа ზმნ. ხვიხვინი. икьыркьы́руеит, икьыркьы́рит ხვიხვინებს, იხვიხვინა.

кьыс ზედს. **кьыс змáм** ხელუხლებელი.

a-кьы́сəа ზმნ. შეხება, მიკარება. дакьы́сит შეეხო, მიეკარა.

a-кьы́ңхь არს. ბეჭდვითი სიტყვა, პრესა.

a-кьы́ңхьəа ზმნ. ბეჭდვა, დაბეჭდვა. икьы́ңхит დაბეჭდა.

Л

a-л არს. მურყანი, თხმელა.

á-ла არს. თვალი.

a-лá არს. ძალი.

a-лáбəа არს. ხვადი ძალი.

á-лабá არს. ჯოხი.

a-лабкьəа არს. სოფლის უბანი.

a-лабкьəа არს. სოფლის უბნის უფროსი.

á-лабжыш არს. ცრემლი.

лабфəбá ზმნ. ცხადად, ნამდვილად.

a-лабфáс არს. თოფის სადგარი.

a-лабы́птə არს. ჩხირი.

á-лагалəа ზმნ. 1. რამეში, მაგალითად, ტყეში, ყანაში: შეყვანა, შეტანა дьлаиґаґеит შეიტანა, შეიყვანა.

á-лагалəа ზმნ. 2. შეტანა. иáлаиґаґеит შეიტანა.

á-лагəа ზმნ. 1. დაწყება, შედგომა. далаґеит დაიწყო, შეუდგა.

á-лагəа ზმნ. 2. ფქვა, დაფქვა. илаґéит დაფქვა;

á-лагəртə არს. დასაწყისი.

a-ლაგə-əáғəа ზმნ. დატარება, წყვან-წამოყვანა. илаиґə-əáиґоит, илаиґə-əáиґеит ატარებს, დაატარებს, დააწყავს, წაიყვან-წამოიყვანა.

á-лағə არს. თვალის კაკალი.

- á-лагәeimхуц** არს. გუგა, თვალის გუგა, ზაია, თვალის ჩინი.
- á-лагежра** ზმნ. დარევა. дрýлагежит დაერია.
- á-лада** ზმნზ. ბზიფ. áлда საპირისპიროა áаада; მიწის დაქანებულიობის მიხედვით ქვემოთ.
- á-ладара** არს. დაღმართი.
- а-ладахьы** ზმნზ. ქვემოთ.
- а-лáz** არს. ლაზი, ჭანი.
- а-лáz бызшәа** არს. ლაზური, ჭანური.
- а-латрá** არს. ძაღლის ხუხულა.
- á-лаиара** ზმნ. ქვეშაგებში, ბალახში, ნაცარში, ქვიშაში, ტყეში ჩაწოლა. дýлаиает ჩაწვა.
- á-лаитаҳара** ზმნ. ჩარგვა. иáлаитаихауеит, иáлаитаихаит შიგ რგავს, ჩარგო.
- á-лакация** არს. აკაცია.
- á-лакра** ზმნ. 1. რამეთი ჭერა. иáлакуеит, иáлаикыит რამეთი იჭერს, რამეთი დაიჭირა.
- á-лакра** ზმნ. 2. სხვისი რისამე მითვისების მიზნით, შიგ გარევა (მაგალითად, ცხენის თავის ჯოგში) иáлаикуеит, иáлаикыит ურევს, გაურია.
- а-лáкә** არს. ზღაპარი; საოცრება.
- а-лакәымха** არს. ხეჭრელი, (გურული) ლეკუხო, ლუკუფხა.
- лáкәын** ზმნ. ლარა лáкәын ის (ქ.) იყო.
- á-лакшара** ზმნ. მოქნევით განგმირვა, ჩხვლეტა. иáлаикшеит უჩხვლეტა, განგმირა.
- а-лакьтá** არს. თვალის უპე.
- á-лакь** ზედს. მოკაკული.
- á-лакьакьара** ზმნ. შესობა. иáлакьакеит შეესო.
- а-лалá** არს. ირაო საქონელი.
- á-лалара** ზმნ. 1. შესობა, შერჭობა. иáлалеит შეესო, შეერჭო.
- а-лámтц** არს. ძაღლის მწერი.
- á-ламысда** ზედს. უნამუსო, უპატიოსნო, არაკეთილსინდისიერი.
- áламысдара** არს. უნამუსობა.
- а-лапкьа** არს. ჭოლოკი, სატყორცნი ჯოხი.
- á-лажьра** ზმნ. დიდი, მძიმე ვისიმე ან რისამე ტალახში, ტყეში: ჩავდეტა. дáлаижьит ჩაავდო.
- а-лажьы** არს. ძაღლის ხორცი.
- а-лартá** არს. ფალიის ბუდე, ფოსო.
- а-ларта** არს. 1. ფიჭის უჯრედი.
- а-ларта** არს. 2. ფოსო ღერძისა.
- а-лартáшьа** არს. სამუხველი, სამულოვე, ტარაბუა, ჯარა.
- á-ларкьакьара** ზმნ. ჩხვლეტა, შეჩხვლეტა. иáлаиркьакеит ჩხვლიტა, შეჩხვლიტა.
- á-ларпъшара** ზმნ. 1. არჩევინება, ამორჩევინება. дáлаирпъшуеит, дáлаирпъшит არჩევინებს, ამოარჩევინა.
- á-ларкәра** ზმნ. დაშვება, დაწევა, მოხრა, დახრა. иáлаиркәйт დაუშვა, დაუწია, მოხარა, დახარა.
- á-ларшьшьра** ზმნ. ჩასობა, შესობა, ჩარჭობა, შერჭობა. иáлаиршьшьыит ასობს, ჩაასო, ასობს, შეასო, არჭობს, ჩაარჭო, არჭობს, შეარჭო.
- á-ларшәра** ზმნ. პატარა რისამე ტყეში, ბუჩქებში, კარში ყანაში, ბალახში შეგდება. иáлаиршәит შეავდო.
- á-лас** ზედს. მსუბუქი, მჩატე.
- á-ласа** არს. ბზიფ. áлас მატყლი.
- а-ласнá** არს. ბზიფ. аласны ლეკვი.
- á-ласкәандра** ზედს. ძალიან მსუბუქი, ძალიან მჩატე.
- á-ласкәандража** ზმნ. უმსუბუქესი, უმჩატესი.
- а-ласкәыгә** არს. საჩეჩელი.
- а-ласра** ზედს. 1. დარევა. дáласит დაერია.
- á-ласра** ზმნ. 2. სიმჩატე, სიმსუბუქე.

á-ლასრა არს. 3. სიჩქარე, სისწრაფე.
ლასყ, **ლასყყ** ზმნზ. ჩქარა, მალე.
ლასყ-ლასყ, **ლასყყ-ლასყყ** ზმნზ. ჩქარ-
 ჩქარა მალ-მალე.
á-ლასხარა ზმნ. გამსუბუქება. ილას-
 ხეიტ გამსუბუქდა.
á-ლაყშ არს. თვალღი.
á-ლაყშკრა ზმნზ. გათვალვა. áლაყშ
 იყყეიტ გაითვალა.
ა-ლაყშრა ზმნ. არჩევა. ძლაყშყუეტ,
 ძლაყშყიტ არჩევს, არჩია.
á-ლაყშყაშა ზმნ. მოფეთება, მო-
 ლანდება. ილაყშ იყაშაეიტ მოფ-
 ფეთა, მოელანდა.
ა-ლაყშყრა არს. არჩევანი.
á-ლაყხაყარა ზმნ. ჩარიცხვა, ჩა-
 თვლა. ძრყლაიყხაყაეიტ, ძრყლა-
 იყხაყაეიტ რიცხავს, ჩარიცხა, ათ-
 ვლის, ჩათვალა.
ა-ლაყყყაშა არს. თვალის თამაში.
ა-ლაყყყ არს. ლაღუმღი.
á-ლაყყყ არს. ცრემღი.
á-ლაყყა ზმნზ. დაღმა.
á-ლაყყარა არს. დაღმართი, თავდაღ-
 მართი, დამრეცი.
á-ლაყყარა ზმნ. 1. დაშვება, დაწევა,
 დახრა. ილაყყეიტ დაეშვა, დაიწია,
 დაიხარა.
á-ლაყყარა არს. 2. დაბღობღი.
á-ლაყყა ზედს. უმდაბღღესი.
á-ლაყყარა ზმნ. დადაბღღება. ილაყყ-
 ხეიტ, ილაყყეიტ დაბღღება, და-
 დაბღღდა.
á-ლასყშყრა ზმნ. 1. ტყეში, ბალახში,
 ყანაში შესვლა. ძყლასყშყყეიტ შევი-
 და.
á-ლასყშყრა ზმნ. 2. სულ ძთღად შე-
 სობა, შერყობა. იáლასყშყყეიტ ესო-
 ბა, შეესო, შეერყო.
á-ლასყყა არს. ბნელი.
á-ლასყყარა არს. 1. სიბნელი, წყვიღ-

ა-ლასყყარა ზმნ. 2. ილასყყეიტ დაბნე-
 ლება.
á-ლასყყაყარა ზმნ. დაბნელიება. ილა-
 შყყაყეიტ დაბნელიდა.
á-ლასყა არს. 1. ლაფშა.
á-ლასყა ზედს. 2. ნათელი.
á-ლასყარა ზმნ. ნათება. განათება,
 ბრწყინვა. ილასყეიტ, ილასყეიტ ანა-
 თებს, ანათა, ბრწყინავს, გაიბ-
 რწყინა.
á-ლასყარა ზმნ. ჩაღობვა. იáლაიშყშეიტ
 ჩაღობა.
á-ლასყა ზედს. ბრმა, უსინათლო.
á-ლასყარა არს. სიბრმავე.
ა-ლასყაყარა ზმნ. დაბრმავეება. ძლა-
 შაყეიტ. დაბრმავედა.
á-ლაყაყარა ზმნ. შერევა. ილაიყაყეიტ
 შერევა.
ა-ლაყყყა არს. საპენტიელი.
á-ლაყა არს. ქუთუთო, თვალისკილო.
á-ლაყაყაყარა ზმნ. გამოღაპარაკება.
 ძáლაყაყაყეიტ გამოელიაპარაკა.
á-ლაყაყაყ არს. წირბღი.
á-ლაყაყარა ზმნ. თვალის ხამხამი,
 დახამხამება. ძლაყაყაყეიტ, ძლაყა-
 ყაყეიტ თვალს ახამხამებს, თვალი
 დაახამხამა.
á-ლაყაყაყარა ზმნ. 1. ხამხამი, დახამ-
 ხამება თვალისა. ძლაყაყაყყეიტ,
 ძლაყაყაყყეიტ თვალს ახამხამებს,
 თვალი დაახამხამა.
á-ლაყაყაყარა ზმნ. 2. თვალის ჩაკვრა,
 თვალღი ნღიშნება. ძლაყაყაყყეიტ,
 ძლაყაყაყყეიტ თვალს უყრავს, თვა-
 ლღი ჩაყვრა, თვალღი ანღიშნებს,
 თვალღი ანღიშნა.
á-ლასყარა ზმნ. 1. ამტანობა, გამძღეო-
 ბა. ილასყეიტ, ილასყეიტ იტანს, აიტა-
 ნა, ძღებს, გაძღო.
á-ლასყარა ზმნ. 2. ჯერება, დაჯერება.
 ძáლასყეიტ, ძáლასყეიტ სჯერდება,
 დასჯერდა.

- á-лазара ზმნ.** 3. მორიგება. дйлазент მოურიგდა.
- a-латá áлатара ზმნ.** ყვავილის აცრა. алатá йлатеит ყვავილი აუცრა.
- латáн ზმნზ.** თესვის დროს.
- á-латара ზმნ.** 1. ჩარჭობა, შერჭობა. иáлаитцеит ჩაარჭო, შეარჭო.
- á-латара ზმნ.** 2. თესვა, დათესვა. илаитцóит, илаитцéит თესავს, და-თესა.
- a-лáпгара არს.** ძალღებით ნადირობა.
- a-лахáыла არს.** მოზიარე.
- á-лахэц არს.** წამწამი.
- á-лахфыха ზედს.** მკვირცხლი.
- á-лахфыхара ზმნ.** სიმკვირცხლე.
- á-лахы არს.** თავკომბალა, თავბერა, კიდურა.
- á-лахь არს.** შუბლი.
- á-лахь ейкəпара არს.** ნაღვლიანობა, დანაღვლიანება.
- á-лахь áтара ზმნ.** საყვედურის გამოცხადება. лахь йитеит საყვედური გამოუცხადა.
- a-лáхьча არს.** მეძალღე.
- a-лахь-цымшьáтəра ზმნ.** პირჯვრის გადაწერა. йлахь-йцымшь изáтəуеит, йлахь-йцымшь изáтəит პირჯვარს იწერს, პირჯვარი გადაიწერა.
- a-лахьынтá არს.** იღბალი, ბედი, ბედისწერა.
- a-лахьынтáцəгьа ზედს.** ცუდი ბედისწერის ადამიანი, უბედური.
- á-лахьышəшə ზედს.** ბედშავი.
- a-лáх არს.** ალაჰი. алах идырп алаჰმა უწყის.
- a-лахá არს.** ლელვი.
- a-лахарəá არს.** ლელვის ტკბილისკვერი.
- á-лахəа არს.** ყორანი.
- á-лахəара ზმნ.** 1. გახვევა, შეხვევა, შებურვა. илаихəеит გახვია, შეხვია, შებურა.
- á-лахəара ზმნ.** 2. ლეწვა, გალეწვა, ცეხვა, გაცეხვა. илахəóит, илахəéит ლეწავს, გალეწა, ცეხავს, გაცეხავს.
- á-лахəара ზმნ.** 3. გამოცხადება. иры-лаихəóит, ирылаихəеит აცხადებს, გამოაცხადა.
- a-лахəара არს.** საცეხველი, ჩამური.
- a-лахəарá-пыс არს.** ჩამურის ჩიტი, ბელურა, ჭივჭავი.
- a-лáф არს.** სახუმარო, სასაცილო ამბავი.
- á-лаəра ზმნ.** 1. ადამიანთა შორის რაიმე ამბის, ცნობის, ხმის გავრცელება, მოდება. ирылаəит ...გავრცელდა, ...მოედო.
- á-лаəра ზმნ.** 2. რამეთი, რაღაცათი წერა. дáлаəуеит, дáлаəит რამეთი წერს, რამეთი დაწერა.
- á-лбаагара ზმნ.** ჩამოღება, ჩამოტანა, ჩამოყვანა. дылáиґеит ჩამოიღო; ჩამოიტანა, ჩამოიყვანა.
- á-лбаадара ზმნ.** ყლაპვა, ჩაყლაპვა, გადაყლაპვა. илбаáиґеит ჩაყლაპა, გადაყლაპა.
- á-лбаара ზმნ.** ჩამოსვლა, ჩამოშვება, დაშვება. дылбаáиґит ჩამოვიდა, ჩამოემვა, დაემვა.
- á-лбаапəра ზმნ.** ჩამოხტომა. дылбаáпəеит ჩამოხტა.
- á-лбаапəрра ზმნ.** ზევიდან ქვევით ჩამოფრენა. илбаапəриґит ზევიდან ქვევით ჩამოფრინდა.
- á-лбааkəра ზმნ.** დაშვება, დაწევა. длбааkəéит დაემვა, დაიწია.
- á-лбаашьтəра ზმნ.** 1. ჩამოგდება, გადმოგდება. илбаაишьтəит ჩამოაგდო, გადმოაგდო.
- á-лбаацара ზმნ.** ჩამორეკვა. илбаái-цеит ჩამორეკა.
- á-лбаахəазара ზმნ.** ჩამოხობება, ჩა-

- მოჩოჩება. дылбаахәаээйт ჩამო-ხოხდა, ჩამოჩოჩდა.
- á-лбаахәара ზმნ.** 1. ჩამოთრევა. дылбааихәэйт ძირს, ქვევით ჩამოათრია.
- á-лбааңара ზმნ.** გადმოხტომა, ჩამო-ხტომა. дылбааңэйт გადმოხტა, ჩამოხტა.
- á-лбаарта არს.** ჩასასვლელი, ჩამო-სასვლელი.
- á-лгара ზმნ.** 1. გათავება, მოთავება. дáлгеит გაათავა, მოათავა.
- á-лгара ზმნ.** 2. ყანიდან, სათიბიდან, დასახლებული პუნქტიდან გამო-ყვანა. иáлигеит გამოიყვანა.
- á-лгара ზმნ.** 3. ტყიდან, ტალახიდან გამოყვანა, გამოტანა. и́лигоит, и́лигеит გამოიყვანა, გამოიტანა.
- á-лдара ზმნ.** გავლება, გაყოლება. иáлидеит გაავლო, გაყოლა.
- á-леизкәәра ზმნ.** ჩაკეცვა. длеизкәәй́т ჩაიკეცა.
- á-лентаҳара ზმნ.** ჩარგვა. иáлентаи-хауэйт, иáлентаиҳаит შიგ რგავს, შიგ ჩარგო.
- лóуп ზმნ.** ღარა лóуп ის (ქ.) არის.
- á-лра არს.** მურყნარი, თხმელნარი.
- á-лсра ზმნ.** 1. ხალხში, ტყეში, ტა-ლახში გავლა. дýлсит გაიარა.
- á-лсра ზმნ.** 2. ყანაში, სათიბში, და-სახლებულ პუნქტში გავლა. дáл-сит გაიარა.
- á-лгарра არს.** ახალი მურყნის, თხმე-ლის ტყე; ნოღნარი.
- á-лтәжәәа არს.** ლავიწი.
- á-лу არს.** წისქვილის ქვა, დოლაზი.
- а-лýга ზედს.** სულელი, გამოჩერჩე-ტებული.
- а-лукъантá არს.** ხელსაფეკვაი წის-ქვილის ზედა დოლაზის საბრუ-ნებელი ტარი.
- а-лучá არს.** მრგვალი პური.
- á-лңкаара ზმნ.** გამოჭრა. иалңи-кааит გამოჭრა.
- á-лңшаара ზმნ.** ამორჩევა, გამორჩე-ვა. далңшаауэйт, дáлңшааит არ-ჩევს, გამოარჩია.
- á-лңшра ზმნ.** ნახვა. дáлңшит ნახავს. ихы́ далңшра ды́коуп ის ნახავს თავის სეირს.
- á-лкәшәара ზმნ.** ამოკრეფა. иáли-кәшәааит ამოკრეფა.
- á-лкъара ზმნ.** 1. შედარებით დიდი სიმაღლიდან: ჩამოვარდნა, გად-მოვარდნა. дáлккэит ჩამოვარდა, გადმოვარდა.
- á-лкъара ზმნ.** 2. რაიმე გარემოცვი-დან, წრიდან გავარდნა. дры́лккэит გავარდა.
- á-лкъара ზმნ.** 3. გატანება. иáлккэит გაატანა.
- а-лшáра ზმნ.** შეიძლება. илшоит, илшеит შეუძლია, შეძლო.
- á-лашәара ზმნ.** პატარა რისამე ქვე-ვით ჩამოვარდნა. дáлшәэйт ჩამო-ვარდა.
- á-лщара ზმნ.** გამორეკა. иáлицэит გამორეკა.
- á-лщәәаара ზმნ.** გამოწყუნა, გამო-სრუტვა, ამოწოვა. иáлицәәааит გამოწყუნა, გამოსრუტა, ამოწოვა.
- á-лзаара ზმნ.** გამოლევა. и́лзааит გამოელა.
- á-лцра ზმნ.** 1. გამოსვლა, გახდომა. иáлцит გამოვიდა, გახდა.
- á-лцра ზმნ.** 2. ტყიდან, ტალახიდან გამოსვლა. и́лцит გამოვიდა.
- á-лфыс არს.** ნოლა, ახალი მურყნის, თხმელას ხე. мр. áлфар, алфарақәа.
- á-лхра ზმნ.** 1. გამომძრობა, ამოღება. иáлыыхы́т გამოამძრო, ამოიღო.
- а-лхра ზმნ.** 2. გაყვანა, გაჭრა. и́лы-ихы́т გაიყვანა, გაჭრა.
- а-лхра ზმნ.** 3. გამოყვანა. иáлыыхы́т

გამოიყვანა.

a-лхра *ზმნ.* 4. ამორჩევა. *дáлыыхыит* ამორჩია.

a-лхратә *ზედს.* საარჩევნო.

á-лхды *არს.* ამომრჩეველი.

á-лхәара *ზმნ.* განგმირვა. *íлыыхәент* განგმირა.

a-лыг *ზედს.* სულელი, გამოჩერჩეტებული.

a-лыгажә *არს.* ბებერი, მოხუცი კაცი, ბებერი კაცი.

a-лыкә *არს.* ურდული, სანძალი.

a-лы́кь *არს.* ლამი, შლამი.

a-лым *არს.* ლომი.

á-лым-апс *არს.* ძუ ლომი.

a-лы́мт *არს.* ჭუჭყი.

a-лы́мха *არს.* ყური.

a-лымхарәд *არს.* საყურე.

a-лымхатата *არს.* ყურბალიში.

a-лы́мхарт *არს.* ლაყური.

a-лы́мхартაკата *არს.* ლაყური.

a-лы́мхартახата *არს.* ლაყური.

a-лы́რა *არს.* ღერიძი.

á-лыргара *ზმნ.* 1. გათავებინება. *дá-лыиргеит* გაათავებინა.

a-лыргара *ზმნ.* 2. განკურნება, მორჩენა. *дáлыиргеит* განკურნა, მოარჩინა.

á-лырпшра *ზმნ.* ყურება. *дáлыирпшит* აყურებინა.

á-лырпха *არს.* წყალობა.

a-лырәра *არს.* სხვენი.

á-лышәшәара *ზმნ.* გამოყრა. *íлышә-шәент* გამოაყარა.

a-лы́х *არს.* ნაკეთობა, ნახელავი.

a-лы́хәта *არს.* საცერი.

á-лаа *არს.* კვამლი, ბოლი.

á-лаақ *არს.* ჭვარტლი, მური.

á-лаацә *არს.* ოხშივარი.

á-лаы́рра *ზმნ.* გადმოვარდნა ჩამოვარდნა. *дáлаы́рит* გადმოვარდა, ჩამოვარდა.

М

ма კავშ. ან.

á-маа *არს.* სახელური.

a-маáт *არს.* მანეთი.

a-маатнжá *არს.* ათშაურიანი.

a-маатпсá *ზედს.* მანეთის ღირებუ-
ლი.

a-маанá *არს.* ხერხი, ფანდი.

a-маахыр *არს.* მაყვალი.

a-магáна *არს.* ნამგალი.

амáг *არს.* ჩექმა, წაღა.

a-мáгәқацады *არს.* მეწაღე, მეჩექმე.

a-мáгәзахра *არს.* მეჩექმეობა, მეწაღე-
ობა, ხარაზობა.

a-мáгәзахды *არს.* მეჩექმე, მეწაღე, ხა-
რაზი.

a-мадén *არს.* მადანი.

á-маза(а)ра *ზმნ.* ქონა, ქონება. *íмоуп,*
íман აქვს, ჰქონდა.

a-мáзара *არს.* ქონება, სიმდიდრე,
ღოვლათი, ავლადიდება.

á-мат *არს.* გველი.

á-мата *არს.* 1. სახელური, კოტა, ტა-
რი, ხელტარი ხმლისა, ხანჯლისა.

á-мата *არს.* 2. სვრელი, ნაპირი;
матáк *ნáзგეит* მარგვლაში ნაპირი
ავიტანე, სვრელი ავიტანე.

a-матáра *არს.* დასაკვეცი ტყავის ჭიქა.

á-матпсыз *არს.* გველთევზა.

á-матәа *არს.* 1. ტანისამოსი, ფეხსა-
მოსი, ავეჯეულობა, ჭურჭლეუ-
ლობა.

a-матәáр *არს.* ბეწვიანი გულა ზურგ-
ზე მოსაკვიდებელი, რითაც მწყემ-
სები საგზალს ატარებდნენ.

á-матәазәәара *ზმნ.* სარეცხის რე-
ცხვა. *áматәа* *иәәжәэит*, *áматәа*
иәәжәэит სარეცხს რეცხავს, სარე-
ცხი გარეცხა.

á-матәахә *არს.* მასალა.

- á-მატაáყტა** არს. ბარგი-ბარხანა.
- á-макра** ზმნ. შეცილება, შედავება.
 íмаикуеит, íмаиқыит ეცილება,
 შეეცილა, ედავება, შეედავა.
- a-макэán** არს. (ქსოვილის) პარკი,
 ტომსიკა, პატარა ტომარა, თოფრა.
- á-макы** არს. მოდავე, მოკამათე, მო-
 ცილე.
- макыана** ზმნზ. ჯერ, ჯერ კიდევ.
- макыánaзы** ზმნზ. ჯერჯერობით.
- a-мáл** არს. სიმდიდრე, დოვლათი,
 ავლა-დიდება.
- a-малá** ზმნზ. 1. მუქთად, უფასოდ,
 უსასყიდლოდ; амала исытент
 უფასოდ მომცა.
- á-мала** ზმნზ. 2. მარტო, მარტოკა.
- малакры́фа** ზედს. მუქთახორა, მუქ-
 თამჭამელი.
- a-малағы́р** არს. მოლალური.
- a-малхám** არს. მალამო.
- a-малы́р** არს. ნაკლი, ზადი.
- мамзár,** **мáмзар** კავშ. თორემ.
- мамзárғы** კავშ. თუ არა და, ან და.
- мамоу** ნაწ. არა, არ.
- a-мамы́рцагэ** არს. ძერა, ყურბი.
- a-мамыршэáг** არს. საფრთხობელა.
- á-маншэала** ზედს. მოხერხებული.
- a-маны́за** არს. მუზარადი, ჩაფხუტი.
- мап** ნაწ. არა, არ.
- мáпкра** ზმნ. უარყოფა, უარის თქმა,
 უარზე დგომა. мáп икыеит, мáп
 икыит უარყოფს, უარყო, უარს ამ-
 ბობს, უარი თქვა, უარზე დგას,
 უარზე დადგა.
- á-мажэа** არს. ცომი.
- á-марда** არს. ფერდობი.
- a-мардэán** არს. კიბე.
- á-мариа** ზედს. იოლი, ადვილი.
- a-мариáл** არს. მორიელი.
- мариáла** ზმნზ. იავად.
- á-мариара** არს. სიადვილე.
- á-мариаза** ზედს. სულ ადვილი.
- á-мариахара** ზმნ. გაადვილება. имар-
 иахэит გაადვილდა.
- a-маркáл** არს. ნადირის გამომრეკავი
 ნადირობის დროს.
- a-маркáн** არს. ნარმა.
- a-маркаты́л** არს. მაკრატელი.
- a-мармáл,** **амармалтáшь** არს. მარმა-
 რილო.
- a-маруыга** არს. იარადი.
- a-мáръя** ზედს. ცალთვალთეთრი,
 მარღი.
- a-марцхáл** არს. მისხალი.
- a-мархэáц** არს. ორი წლის კვიცი.
- a-масáр** არს. სარი განაპობი.
- a-масáргэар** არს. (ზზიფ.), амасáр-
 гэара მესერი.
- a-мати** არს. ჭეო.
- a-матрá** არს. ძაბრი.
- á-мақарра** ზმნ. დამუქრება, დაქადე-
 ბა. дмақáруеит, дмақáрит იმუქრე-
 ბა, დაიმუქრა, იქადის, დაიქადა.
- a-ма́кыа** არს. მაქური, პატარა სალესი
 ქვა.
- a-мағра** არს. სახელო.
- a-макá** არს. ქამარი, სარტყელი.
- á-мака** ზედს. ხნიერი საქონელი, იმ-
 ვიათად, დაცინვით ადამიანი.
- á-мак(а)-жыы** არს. ხნიერი, საქონლის
 ხორცი.
- a-макахарá** ზმნ. საქონლის ხანში შე-
 სვლა. имакахэит ხანში შევიდა.
- a-макғахэáра** არს. წელი.
- a-мáшья** არს. მამა ნაკვერცხლის ასა-
 ლები.
- áмашы́цара** ზმნ. მოშინაურება. има-
 шы́цеит მოშინაურდა.
- a-машы́хэы́лц** არს. იდაყვი, ნიდაყვი.
- á-машэы́р** არს. მარცხი.
- машэы́рны** ზმნზ. მარცხად.
- мáчхэма** ზედს. ბლომად, ბლომდაა.
- a-маеáхэа** არს. მინქაფა, მჭადაქვა,
 თირი.

- a-máца** არს. ბანქო, კარტი.
á-мацара ზმნზ. მარტო.
a-мацасра ზმნ. ბანქოს თამაში. áмаца дáсуеит, амаца дасит ბანქოს თამაშობს, ბანქო ითამაშა.
a-máцасады არს. ყომარბაზი, ბანქოს მოთამაშე.
a-мацқарá არს. მასხარა, არასერიოზული ადამიანი.
á-мацақәпсара ზმნ. ბანქოთი მკითხაობა. амаца ықәиңсоит, амаца ықәиңсеит ბანქოთი მკითხაობს, ბანქოთი იმკითხავა.
a-мацәáz არს. ბეჭედი სამკაული.
a-мацәázнацәа არს. არათითი.
á-мацәыс არს. ელვა.
á-маза არს. საიდუმლო.
мазалá ზმნზ. საიდუმლოდ, მალვით, მალულად, ფარულად.
á-мазара ზმნ. (ბზიგ.) ხუროობა.
a-мазарáх არს. ნაქურდალი, ნაპარავი.
á-мазады არს. (ბზიგ.) ხურო.
a-máца არს. (ბზიგ.) амац კალია.
a-мацәár არს. მწევარი.
a-мацурá ზმნ. 1. სამსახური. íмá-циуéит, íмáциуит ემსახურება, ემსახურა.
a-мацурá არს. 2. სამსახური. áмáц иуéит, áмáц иуít მსახურობს, იმსახურა.
a-мацýрта არს. სამზარეულო სახლი.
a-мацуды არს. მსახური.
á-мацә არს. ხის ნორჩი და პატარა შტო, ნეკერი.
a-máч ზედს. ცოტა.
a-мачár არს. მაჭარი.
мачк ზედს. ცოტა, ცოტადა.
мачсáч ზედს. პატარა. máч сáч ýсу цýмшьааит. პატარა უბრალო საქმე არ გეგონოს.
a-мачкár ზედს. ბაჭაჭყანა, ბაჯაჯღა-
 ნა, ბასარსხლები.
a-мацá ზედს. ხელის გულის სიფართე.
á-маха არს. 1. ტახტა, კოტა.
á-маха არს. 2. ბარკალი.
á-маха-шьаха არს. კიდურები.
á-махә, áмахәта არს. ტოტი, რტო, შტო.
a-махәалáхья ზედს. ფიცხი, ფხუკიანი.
a-махәár არს. მკლავი.
a-máхе არს. აქლემი.
a-махмыз არს. დეზი.
a-махә არს. სიძე.
á-махәра არს. სიძეობა; სასიძოდ.
a-махәыла არს. ქვისლი.
á-маѿара ზმნ. შეხმობა, მიხმობა. иáмаѿеит შეახმა, მიახმა.
á-мба არს. ბერა, ბურთის თამაშის დროს სპეციალურად აგებული ბოძი ან მის მაგივრად სხვა რომელიმე მონიშნული საგანი (ქვა, ხე...).
á-мгәа არს. მუცელი.
a-мгәадýра ზმნ. ორსულობა, ფეხმძიმობა.
a-мгәадýхара ზმნ. დაორსულება. дымгәа-духеит დაორსულდა.
a-мгәартá არს. მუცლის ღრუ.
a-мгәархá არს. მოსართავი.
á-мгәа-чаңа არს. საქონლის ნაწლავებისა და კუჭისაგან გაკეთებული კერძი ნაწლავებსა და გრძლად დაჭრილ კუჭს დაწნავენ და მოხარშავენ, შემდეგ დაჭრიან და ნიგვზის წვენით შევაზმავენ.
мгәацәакýлышышь ზედს. დიდმუცელა, ღიპიანი.
a-мгәахáсра ზედს. მუცელა, მუცელკეთილა.
a-мгъáл არს. მჭადი.
á-мдыр ზმნზ. უმეცარი.

- á-мдырра** არს. უმეცრება, უვიცობა, უცოდინარობა.
- á-мз** არს. თვე.
- á-мза** არს. მთვარე.
- а-мзá** არს. ფიჭვი.
- а-мза-тəы́** არს. ბადრი მთვარე, სავსე მთვარე, მონავანი, შუქმონავანი მთვარე.
- á-мза-тəымта** არს. ბადრი მთვარე, სავსე მთვარე, მონავანი, შუქ-მონავანი, მთვარის მოვანება.
- á-мза тахáмта** არს. მცხრალი მთვარე.
- á-мзара** არს. ფიჭვნარი.
- а-мзарчá** არს. კვარი.
- á-мзатə** არს. თვიური, რიგი.
- á-мзаѣа** არს. ახალი მთვარე, მთვარის დაბადება.
- а-мзыз** არს. მიზეზი.
- а-мзыркүл** არს. ჯალღუზა.
- а-мта** არს. 1. საჩუქარი.
- á-мта** არს. 2. სახელური, კოტა. ტარი, ხელტარი ხმლისა, ხანჯლისა.
- а-милáт** არს. ერი.
- а-мирáн** არს. მირონი.
- а-мкəанды́р** არს. ჭინჭრის მხალი.
- á-мла** არს. შიმშილი.
- á-мла акрá** ზმნ. 1. მოშივება. áмла дакуéит, áмла дакы́ит შია, მოშივდა.
- á-мла аркрá** ზმნ. დამშვევა. áмла даиркы́ит დაამშია.
- а-млаѣы́р** არს. მოლალური.
- á-млашь** ზედს. მშიერი. საპირისპირო атəы́.
- á-млашьра** არს. შიმშილობა; შიმშილი.
- а-мóта** არს. შვილიშვილი.
- а-мпáхьшьы́** არს. ხელსახოცი.
- á-мпыл** არს. ბურთი.
- а-мпы́тцəара** ზმნ. ხელიდან გამოგლეჯა. импы́тцыижəеит ხელიდან გამოგლეჯა.
- а-мпы́тцəара** ზმნ. ხელიდან გამოტაცება. импы́тцыицəаит ხელიდან გამოსტაცა.
- а-мпытцəара** ზმნ. პატარა ან მსუბუქი რისამე ხელიდან გავარდნა. импы́тцəеит ხელიდან გაუვარდა.
- а-мпы́тцыжəра** ზმნ. ხელიდან გამგება. импы́тцыижы́т ხელიდან გაუშვა.
- а-мпы́тцəырра** ზმნ. მძიმე რისამე ხელიდან გავარდნა. импы́тцəы́рит ხელიდან გაუვარდა.
- á-мжыжкра** ზმნ. გამიზევება, გაღიზიანება. имжы́жкы́т გამიზევდა, გაღიზიანდა.
- а-мжəá, амжəá-цла** არს. თუთა, ბჟოლა, თუთის ხე, ბჟოლის ხე.
- а-мжəá-какал** არს. (მარცვალი) თუთა, ბჟოლა.
- á-мжəара** ზმნ. 1. აგლეჯა, მოგლეჯა. иáмыижəеит აგლიჯა, მოგლიჯა.
- а-мжəá-цла** არს. თუთის ხე, ბჟოლის ხე.
- а-мра** არს. მზე.
- á-мра агы́лара** ზმნ. მზის ამოსვლა. áмра гы́леит მზე ამოვიდა.
- а-мрагы́лара** არს. აღმოსავლეთი.
- а-мрагы́ларта** არს. აღმოსავლეთი.
- á-мраташəáрта** არს. დასავლეთი.
- а-мраташəáра** არს. დასავლეთი.
- á-мса** არს. 1. კორძი, კოჭრი, კოჭიყი.
- а-мстхəáг** არს. ღომის ჩასაზელი მოკლე და მომსხო ჯოხი.
- á-муча** ზედს. მუქთახორა, მუქთამჭამელი.
- а-мпəы́хьəашəара** ზმნ. ხელში ჩავარდნა. импəы́хьəашəеит ხელში ჩაუვარდა.
- á-мѳ** არს. ეკალი.
- á-мѳацара** ზმნ. წელზე შემორტყმა. и́мѳаицəеит წელზე შემორტყა, წელზე გაიკეთა.

á-მყრა არს. ეკალნარი.
á-მყყიშ არს. ეკალიქა.
á-მყყიშ არს. ერთი ეკალი.
á-მყყიშრა ზმნ. ხელიდან, თითიდან. მოძვრობა, წაძრობა. იმყყიშ წასძვრა.
ა-მყყიშრაძარა ზმნ. გარქობა. იმყყიშრაიშეიტ გაირქო.
á-მყყიშრა ზმნ. წელიდან შემოხსნა, შეხსნა. იმყყიშრაიშეიტ შემოიხსნა, შეიხსნა.
ა-მყყიშრა არს. (ზზიფ.) ამყყიშრა აყირო, ყელიანი გოგრა.
ა-მყყიშრა არს. (ზზიფ.) ნესვი.
ა-მყყიშრაძარა ზმნ. ხელიდან გავარდნა. იმყყიშრაიშეიტ ხელიდან გაუვარდა.
ა-მყყიშრაძიშარა ზმნ. ხელიდან გამოცლა. იმყყიშრაძიშაიშეიტ ხელიდან გამოეცალა.
á-მყყიშრა ზედს. უმწიფარი, მოუმწიფებელი, უნდილი, მკვახე.
ა-მყყიშრაძარა არს. მუშამბა.
á-მყყიშრა არს. ფეხი; იმყყიშრა ბზიოუპკარგი ფეხისაა; იმყყიშრა ცეგბოუპ ცუდი ფეხისაა.
ა-მყყიშრაძიშრა არს. იდაყვი, ნიდაყვი.
á-მყყიშრა არს. დღე.
á-მყყიშრა არს. აღდგომა.
მყყიშრაძარა არს. დიდმარხვა.
á-მყყიშრა აშარა ზმნ. áმყიშრაიშეიტ, áმყიშრაიშეიტ აკრძალული დღის დაცვა. აკრძალულ დღეს იცავს, აკრძალული დღე დაიცვა.
მყყიშრაძიშრა ზმნ. იმ დღეს. მყყიშრაძიშრაიშეიტ დშიშრაკაზ, დშიშრაკოუპ ისევე არის, როგორც მაშინ, იმ დღეს იყო.
მყყიშრაძიშრა! არს. გამარჯობა!
á-მყყიშრაძარა არს. უსაქმურობა. ამყიშრაიგბიტ, áმყიშრაიგბიტ უსაქმურობს, დროს უსაქმოდ ატარებს.
მყყიშრაძიშრა ვნი ზმნ. ოდესმე, როდისმე.

მყყიშრა ზმნ. დღიურად.
áმყიშრა ალაგარა ზმნ. ნამუსის ახდა. ამყიშრაიშეიტ ნამუსი ახადა.
á-მყყიშრაძიშრა არს. დღესასწაული.
á-მყყიშრაძარა არს. აკრძალული დღე.
ა-მყყიშრაძარა არს. (ეთნ.) აკრძალული დღე (ასეთ დღეს არ მუშაობდნენ).
áმყიშრაძიშრა არს. უამინდობა, ავდარი, ავდარიანი დღე, ცუდი დღე.
ა-მყყიშრა არს. ზღვა.
ა-მყყიშრა-ყიშრა არს. გედი.
ა-მყყიშრა-ყიშრა არს. ზღვის ღორი.
ა-მყყიშრაძიშრაძიშრა არს. ორმოცი დღე. ამყიშრაძიშრაძიშრაიშეიტ მიცვალეზულს ორმოცი გადაუხადეს.
á-მყყიშრა არს. დათვი.
á-მყყიშრაძარა არს. უშიშრობა; შეუპოვრობა.
á-მყყიშრა-ამყიშრა არს. ძუ დათვი.
ა-მყყიშრაძიშრა არს. არტახი.
á-მყყიშრა არს. ძალა, ღონე.
á-მყყიშრა ალაგარა ზმნ. ღონის მიხდა, ძალის გამოღევა. იმყიშრაიშეიტ ძალა გამოელია.
ა-მყყიშრაძიშრა არს. ქოთაო, სირაჯა, კატუჯარი (ცხენის სენი).
á-მყყიშრა არს. კვირა (შვიდი დღე).
á-მყყიშრაძარა არს. უღონობა, უძლურება.
ა-მყყიშრაძარა ზმნ. დაუძლურება. იმყიშრაძარაიშეიტ, იმყიშრაძარაიშეიტ აუძლურებს, დაუძლურა.
ა-მყყიშრაძარა ზმნ. დაუძლურება. იმყიშრაძარაიშეიტ დაუძლურდა.
მყყიშრა ზმნ. ძალად, ძალით, იძულებით, ძალდატანებით.
ა-მყყიშრა არს. კვირა დღე.
á-მყყიშრა არს. ტყუილი, სიცრუე.
á-მყყიშრა არს. ცეცხლი.
á-მყყიშრა არს. ალი.

- ámца-шоура** არს. სიცხე.
- á-мцкъара** არს. უწმინდურობა, უსუფთაობა, სიბინძურე, ჭუჭყიანობა.
- á-мцхә** ზედს. მეტი, ზედმეტი, ჭარბი.
- а-мцхәрá** ზედს. მაგიერი, სამაგიერო, სანაცვლო.
- á-мцхәара** ზმნ. ტყუილის თქმა. áмц ихәóит, áмц ихәéит ტყუილს ამბობს, ტყუილი თქვა.
- á-мцхәады** ზედს. ცრუ, მატყუარა, ცრუპენტელა.
- á-мцәара** არს. უძილობა.
- á-мц** არს. ბუზი.
- á-мца** ზმნზ. 1. მაგ., ხის ძირას. áтла-мца дтәóуп ხის ძირას, ძირში ზის. 2. წინ. аоны амца дгы́лоуп სახლის წინ დგას.
- á-мцажра** ზმნ. წინ დაგდება. íм-цаижит წინ დაუდლო.
- á-мцарсра** ზმნ. მოტაცება. дымцайр-сит მოიტაცა.
- á-мцасра** ზმნ. ხელის ტაცება, ხელის წავლება. дамцасит ხელი სტაცა, ხელი წაავლო.
- á-мцра** ზმნ. აძრობა. иáмцит ასძვრა.
- а-мпырбңьирá** არს. ანწლნარი, ანწლიანი.
- а-мцәы́жәа** არს. ფრთა.
- а-мцәы́шә** არს. გიდელი.
- а-мф́лы́х** არს. ხის ნაწარმი.
- а-мф́тәы́** ზედს. ხისა.
- а-мф́ы́** არს. შეშა.
- а-мф́ы́п́қарá** ზმნ. შეშის ჭრა. амф́ы́ п́ы́и́коит, амф́ы́ п́ы́и́кеит შეშას ჭრის, შეშა დაჭრა.
- á-мханыхра** ზმნ. შემოხარჯვა. иáмханыхыит შემოეხარჯა.
- á-мхап́сра** ზმნ. შემოკვდომა. диáм-хап́сит შემოაკვდა.
- á-мхашьра** ზმნ. შემოკვდომა. диáм-хашьыит შემოაკვდა.
- á-мхафара** ზმნ. შემოჭმევა. иáмха-феит შემოეჭამა.
- а-мхны́за** არს. ყანაში მომუშავე. мр. амхы́зцәа.
- á-мхра** ზმნ. წართმევა, გამორთმევა. íмихыит წაართვა; გამოართვა.
- а-мхәы́ста** ზედს. საყანე.
- á-мхшатә** ზედს. არგასაჩენი, არდასაბადებელი.
- а-мхы́** არს. ყანა.
- а-мхылды́з** არს. ანდამატი, მაგნიტი.
- а-мхылды́зқра** ზმნ. დამაგნიტება. имхылды́зикуеит, имхылды́зикуыит ამაგნიტებს, დაამაგნიტა.
- а-мхы́хьча** არს. მეველე.
- а-мхáбыста** არს. ლაფერა, ჩოგანი.
- а-мхарá** არს. პატარმალ-სიძის საცხოვრებელი სახლი, სამთიობო.
- а-мхáцә** არს. კოვზი.
- а-мхáцы́р** არს. მუჭავირი.
- а-мхáцы́рра** არს. მუჭავირობა.
- а-мхәы́р** არს. ბეჭედი.
- á-мфадара** არს. უჭმელობა.
- а-мы́дафьцәа** არს. ნიჟარა.
- а-мызгýт** არს. ანძა.
- мызлá** ზმნზ. თვიურად.
- á-мыкәкәара** ზმნ. გამოლევა. иáмы-кәкәеит გამოელია.
- а-мы́м** არს. ბუა.
- á-мыжда** ზედს. უბედური.
- а-мы́ргә** არს. მორგვი.
- мы́рза** არს. ქათმის ერთგვარი სენი.
- а-мыркы́лд** არს. სადაფი, მარგალიტი.
- á-мыршы́шьара** ზმნ. ჩამოპობა, მოჩეხა. иáмыршы́шьеит ჩამოაპო, მოჩეხა.
- а-мырччара** ზმნ. წვრილად მოტეხა, შემოტეხა. иáмырччеит წვრილად შემოატეხა.
- а-мырхы́** არს. ფერისმჭამელა.
- а-мы́скь сапы́н** არს. ხელის საპონი.

a-мыткума არს. მოთქმა.
á-мыньгыра ზმნ. მოფხეკა. иáмы-
 иньгыит მოფხეკა.
á-мышшьыра ზმნ. მოპობა, ჩამოპო-
 ბა. иáмышшьыит ჩამოპო.
á-мышшара ზმნ. ихшы́д и́мышшазеит
 и́мышшеит: გამოტვინდა.
á-мыччара ზმნ. წვრილად მოტყელო-
 მა. иáмыччеит წვრილად მოსტყე-
 და.
á-мѳа არს. გზა.
a-мѳажарá არს. შუაგზა, ნახევარი
 გზა.
á-мѳадара არს. უგზოობა.
a-мѳа-дý არს. შარა.
a-мѳаны́за არს. თანამგზავრი.
a-мѳаны́фа არს. (ზზიფ.) ამѳаны́ფ სა-
 გზალი.
á-мѳасѳы არს. გამვლელი.
á-мѳа-хара არს. შორი გზა.
a-мѳахáста არს. ბილიკი, საცალო
 გზა.
á-мырра ზმნ. მძიმე რამის რამის-
 გან: მოვარდნა, მოგლეჯა, მოძრო-
 ბა. иáмдырит მოვარდა, მოგლეჯა,
 მოსძვრა.

Н

ан არს. დედა
á-наа ზედს. გადახრილი.
a-наáлара ზმნ. 1. შერიგება. динаáлеит
 შეურიგდა.
a-наáлара ზმნ. 2. შეშვენება, დაშვენე-
 ბა. инаáлоит, инаáлеит შვენის, შე-
 შვენდა, შვენის, დაშვენდა.
á-наара არს. 1. ფერდობი, გვერდობი.
á-наара ზმნ. 2. გადახრა. инаáит
 გადაიხარა; áцла наауеит ხე იხრე-
 ბა.
нааны́тѳ ზმნზ. დასაბამიდან, მამა-
 პაპიდან, ათადან-ბაბადან, უხსო-

ვარი დროიდან.
a-набзы́т არს. მზითვევი.
a-на́гара ზმნ. მიტანა. инеигеит მიი-
 ტანა.
á-нагзара ზმნ. დაბოლოება, დასრუ-
 ლება. инеигзéит დაბოლოვა, და-
 ასრულა.
надаадá ზმნზ. გარდი-გარდმო, განივ.
a-на́тра ზმნ. ნათლვა, მონათლვა.
 дина́тит მონათლა.
a-на́тра-хьз არს. ნათლობის სახელი.
a-на́дгылара ზმნ. მიდგომა. дна́дгы-
 леит მიადგა.
a-надéл არს. მამული.
á-нади არს. (ცხენი) ლოხი; аѳы́ нади
 ლოხი ცხენი.
a-на́тра არს. ნათლობა.
a-намзт არს. მზითვევი.
á-намыс არს. სინდისი, ნამუსი.
á-намысда ზედს. უპატიოსნო, უნა-
 მუსო, უსინდისო.
á-намысдара არს. უნამუსობა.
á-намысдахара ზმნ. ნამუსის დაკარ-
 გვა. днамы́сдахеит ნამუსი დაკარ-
 გა, უნამუსო გახდა.
a-на́намга ზედს. ხელმოკლე, ღარი-
 ბი.
нанýу არს. ბებია.
a-наны́ра არს. ფარდული, საბძელი.
нанхэа არს. მარიამობა.
нанхэа-мза არს. მარიამობის თვე.
a-напынтá ზედს. ნაღდი.
a-напанцара ზმნ. 1. დაბარება. инапы́
 ианы́цеит დააბარა.
a-напанцарá არს. 2. ხელის მოწერა.
 инапы́ ианы́цеит ხელი მოაწერა.
a-напанцаѳы არს. ხელის მომწერი.
a-напаркрá ზმნ. ხელის მიყოფა, ხე-
 ლის მოკიდება, შედგომა. инапы́
 аиркы́йт ხელი მიჰყო, ხელი მო-
 ჰკიდა, შეუდგა.
a-нап аѳы́ аáгара ზმნ. დაყოლიება.

- ინაპ აყი დააიგენტ დაიყოლია.
- ა-напéибаркრა** *ზმნ.* ხელიხელ ჩაკი-დება.
- ა-напéимыхра** *არს.* დანადლევებისას ხელის გაჭრა. რнапкэа еимыхыит ხელი გაჭრა.
- ა-напéинкьара** *არს.* ტაშის დაკვრა. инапý еинийкэит ტაში დაუკრა.
- ა-наптарпá** *არს.* თათმანი, ხელთათმანი.
- ა-напкылх** *არს.* მრგვალი ფორმის ნამცხვარი, დუმის ქონით შემწვარი.
- ა-напсыргэыца** *არს.* ხელისგული, ნები.
- ა-напкáза** *არს.* ხელოსანი.
- ა-напкáзара** *არს.* ხელოსნობა.
- ა-напхáz** *არს.* 1. სამაჯური, სამკლავე, ხელსაბამი.
- ა-напхгарá** *არს.* ხელმძღვანელობა, ხელმძღვანელობის გაწევა.
- ა-напхгафы** *არს.* ხელმძღვანელი.
- ა-напхы** *არს.* ხელწამკვრელობა.
- ა-напхыц** *არს.* ფრჩხილი.
- ა-напы** *არს.* ხელი.
- ა-напыла-лыу** *არს.* ხელით საფეკვავი დოლაბი, ხელსაფეკვავი წისქვილი.
- ა-напымхра** *ზმნ.* ხელის ჩამორთმევა. инапý íмихыит ხელი ჩამოართვა.
- напышашэала** *ზმნზ.* ხელდახელ, ხელჩართულად; напышашэала еикэпéит, ебакыит ხელჩართულად შეებრძოლნენ ერთმანეთს, ხელდახელ შეიბნენ.
- ა-напфыра** *არს.* ხელნაწერი.
- á-нажра** *ზმნ.* პატიება, მიტევება, შენდობა. иáнаижит აპáтия, მიუტევა, შეუნდო.
- á-наргэыц, анаргэыца** *არს.* ხელისგული.
- ა-наршэ** *არს.* ხელით გასროლა.
- á-нарцэ, нарцэы** *არს.* საიქიო.
- á-нархэ-áархэра** *ზმნ.* მიმოზრუნება. ინარхэ-áაირхэуеит, ინარхэ-áაირхэит მიმოზრუნებს, მიმოზრუნა.
- á-нархэра** *ზმნ.* მიზრუნება. ინაირхэуеит, ინაირхэит იქით აზრუნებს, მიაზრუნა.
- нас** *ზმნზ.* მერე, შემდეგ.
- нас енбá?** *ზედს.* როდის-ღა?
- настхá** *ზმნზ.* მოშორებით.
- á-настха-аастхара** *ზმნ.* მოწევა, წაწევა. днастхэит მოიწია, წაიწია.
- á-настха-аастхара** *ზმნ.* მიწევ-მოწევა. инастхá-аастхэит მიიწ-მოიწიეს.
- наскýá** *ზმნზ.* მოშორებით.
- á-наскýа-ааскýара** *ზმნ.* მიწევ-მოწევა. инаскýá-áаскеит მიიწ-მოიწიეს, გაიწ-გამოიწიეს.
- á-наскýагара** *ზმნ.* მიწევა. инаскéи-геит მისწია; инаскýаг! მისწიე!
- á-наскýагафы** *არს.* გამცილებელი.
- á-наскýара** *ზმნ.* გაწევა, მიწევა, წაწევა. инаскéит გაიწია, მიიწია, წაიწია.
- á-наскýапýхýара** *ზმნ.* გახმობა. днаскéипýхэит გახმა.
- á-насыпý** *არს.* ბედნიერება, სვე, ბედი.
- á-насыпý змóу** *ზედს.* ბედნიერი, ბედსვიანი.
- á-насыпýда** *ზმნზ.* უბედო, ავბედი.
- á-насыпýдара** *არს.* უბედობა, ბედშავობა, ბედუკუდმართობა.
- á-насыпýеикэатпэа** *ზედს.* ბედშავი.
- á-насыпýцэгýа** *ზედს.* ბედკრული.
- á-науp** *არს.* მოჩვენება.
- а-напýанага** *არს.* 1. მარცვლოვანთა მოსავალი; 2. მარცვლოვანთა ღვთაება.
- á-напýшаапýшра** *ზმნ.* იქით-აქეთ ყურება. днапýшáапýшуеит, днапýшаапýшит იქით-აქეთ იყურება, იქით-აქეთ მიიხედ-მოიხედა.
- á-напýшфы** *არს.* მაყურებელი.
- á-напýхара** *არს.* ბეზღება, დაბეზღება.

днаѣхѣит დააბეზლა.
á-наѣхаѣы *ზმნ.* მაბეზლარი.
á-наѣ *ზედს.* დაბალი.
á-наѣа *არს.* ნისლი, ბურუსი, ჯანდი.
á-наѣоу *არს.* მყინვარი.
а-наша *არს.* (ბზიფ.) კიტრი; შდრ. акынтыр.
а-нашѣá *ზმნზ.* ჯიშნარევი. инашѣоп ჯიშნარევი.
а-наѣхѣарá *ზმნ.* წატრაბახება. днаѣ хѣѣит წაიტრაბახა.
анáцара *ზმნ.* მორეკვა. инѣицеит მორეკვა.
а-наáцхара *ზმნ.* წახემსება, წასაუზმება. днаáцхаит წაიხემსა, წაისაუზმა.
á-наáцхара *ზმნ.* შეეთვლა. инаáцхаит შეეთვალა.
а-нацѣá *არს.* თითი.
а-нацѣáз *არს.* 1. ბეჭედი, 2. სათითე, სათითური.
а-нацѣáз-нацѣа *არს.* არათითი.
а-нацѣкьыс *არს.* ნეკი მრ. анацѣкьыс-рақѣа.
а-нацѣ-кáгѣа *არს.* ცერი.
а-нацѣхкѣршá *არს.* დუდკო, გარცმულა, საწერელი.
а-нацѣхьн *არს.* ცერი.
á-назара *ზმნ.* მიწვდომა. дназѣიტ, дназѣიტ წვდება, მიწვდა.
назáз *ზმნზ.* მარად, სამარადისოდ.
а-нахаáха *ზმნ.* მიწევ-მოწევა. днаха-áხეიტ მისწი-მოსწია.
á-нахара *ზმნ.* შერჩენა. иáнахеიტ შერჩა.
а-на́хара *ზმნ.* გაწევა, გადაწევა. дна́хеიტ გასწია, მისწია, გადასწია.
а-нахѣарá *ზმნ.* მოსმა. днахѣѣიტ მოსვა; аѣы унаухѣа! ღვინო მოსვი!
áназзеи *არს.* ძიძა, დედამძუძე, გამზრდელი.
а-нахѣაѣшра *ზმნ.* შეხედვა, დახედვა. дна́ихѣაѣшит შეხედა, დახედა.

а-на́хѣта *არს.* ავშარა, ქორაკი.
нахьхьы *ზმნზ.* იქ (შორს).
нахьхьынѣ *ზმნზ.* იქამდის (შორს).
нацнáтѣ *ზმნზ.* დასაბამიდან, მამა-პაპიდან, ათადან-ბაბადან, უხსოვარი დროიდან.
á-нахѣра *ზმნ.* მიბრუნება, მიტრიალება. днахѣიტ მიბრუნდა, მიტრიალდა.
а-на́ѣра *ზმნ.* ხმის მიღწევა. ина́ѣიტ მიღწია; иджьы харá ина́ѣუѣიტ მისი ხმა შორს აღწევს.
а-ндарá *ზმნ.* დანიავება. инíдоит, инíდეიტ უნიავებს, დაუნიავა.
а-неи *არს.* მომსვლელი.
анду *არს.* დიდედა, ბებია.
á-неи-аáира *ზმნ.* წინ და უკან სიარული დнеи-აáიუѣიტ, днеи-аáიტ წინ და უკან დადის, წინ და უკან იარა.
á-неимдáаимдара *ზმნ.* ხელიდან ხელში გადაცემა. инеимдáаимы-деიტ ხელიდან ხელში გადასცეს.
а-не́ира *ზმნ.* მისვლა. дне́იტ მივიდა.
а-ниарá *ზმნ.* შესწრება. даниѣიტ შესწრო; áизара саниѣიტ კრებას შევესწარი.
а-ни́бархара *ზმნ.* ერთმანეთის დარჩენა. и́нибархеიტ ერთმანეთი დაარჩინეს.
а-нкьы́лара *ზმნ.* შეკავება. инíкьылеიტ შეკავა.
á-нкьа *ზმნზ.* ოდესღაც, უწინ, წინათ.
á-нкьазны *ზმნზ.* ოდესღაც.
á-нкьапышѣта *არს.* შარდის ბუმტი, ქანთილი.
á-нашьяиѣ *არს.* ბიძაშვილი ვაჟი (დედის ძმისა).
á-нлашьяиѣ *არს.* ბიძაშვილი ქალი (დედის ძმისა).
а-нлахѣшьяѣ *არს.* დეიდაშვილი ვაჟი.

á-нлахэшьаѣха არს. დეიდაშვილი ქალი.

á-нлахэшьа́зара არს. ღვიძლი დეიდა.

а-нраа́лара ზმნ. შერიგება. აнираа́-
лоит, აнираа́леит ურიგდება, შეუ-
რიგდა.

а-нѣра́ ზმნ. ასხლეტა. ианѣ́бит,
ианѣ́бит ასხლტება, ასხლტა.

а-нѣ́ра ზმნ. 1. მიჯახება, დაჯახება,
დატაკება. данѣ́кеит მიაჯახა, და-
აჯახა, დაატაკა.

а-нѣ́ра ზმნ. 2. მიჯახება, დაჯახება,
დატაკება. данѣ́кеит მიეჯახა, დაე-
ჯახა, დაეტაკა.

аншьа არს. ბიძა (დედით)

аншьа ип̄хэ́йс არს. ბიცოლა (დედის
ძმის ცოლი)

á-ншьан არს. ხალი.

аншьа́зара არს. ღვიძლი ბიძა (დედის
ძმა)

а-нцá არს. ღმერთი.

а-нцá-ины́с შორისდ. ღმერთმანი.

а-нз́ალара ზმნ. ბრტყელსა და ოდნავ
ამოღრმავებულ რამეზე: დატევა.
ианз́ა́леит დაეტია.

а-нц́ара ზმნ. ბრტყელსა და უფეხო,
აგრეთვე ოდნავ ამოღრმავებულ
რამეზე დადება. иანი́цеит დადო.

а-нц́ы́რა ზმნ. გაძლება. ни́цит გაძლო.

а-нц́ара́ ზმნ. გამოლევა, გათავება.
инц́ა́ეит გამოილია, თავდება, გა-
თავდა.

á-нча არს. ნეკერჩხალი.

а-нха́ра არს. მეურნობა.

а-нхарá ზმნ. 1. დასახლება. дынх́оит,
дынх́ეит სახლობს, დასახლდა.

а-нхарá ზმნ. 2. დარჩენა. дынх́ეит და-
რჩა; уá акы́раамта ханх́ეит იქ
დიდხანს დავრჩით.

а-нха́рта არს. დასასახლებელი, სა-
ცხოვრებელი ადგილი.

нхаѣ́тáс ზედს. გლეხურად.

а-нхаѣ́ს არს. გლეხი, გლეხკაცი.

нхы́тц არს. იმიერ, გადაღმა.

анхэ́а არს. დედამთილი.

á-нхъахъ არს. პატარძლის მისალოცი
ქმრის ახლო ნათესავებისაგან.

а-ны́га არს. საწველი, დურკი.

а-ны́дгы́лара ზმნ. გზად გავლა, გზად
შევლა. дны́дгы́леит გზად გაუარა,
გზად შეუარა.

а-ны́ლара ზმნ. 1. ჩაწერა. даны́леит
ჩაეწერა.

а-ны́ლара ზმნ. 2. გზის გადგომა.
даны́леит გაუდგა.

а-ны́жра ზმნ. დატოვება, მიტოვება.
ини́жит დატოვა, მიატოვა.

а-ны́риара́ ზმნ. შემთხვევა. данири-
éит შეამთხვია; ари́ сызнуриáзи?
ამას რას შემამთხვიე?

а-ны́ршáლара ზმნ. მოვლება. ианир-
шá́леит მოავლო.

а-ны́рц́эара ზმნ. განადგურება.
инирц́э́ეит განადგურა, გაჟლიტა.

а-ны́рхага-цэ́ы არს. მუშა ხარი.

а-ны́рхарá ზმნ. 1. დასახლება. дынир-
хеит დაასახლა.

а-ны́рхарá ზმნ. 2. დარჩენა. дынир-
хéит დაარჩინა.

а-ны́п̄жара ზმნ. ჩამოხტომა, გადმო-
ხტომა. даны́п̄ეит ჩამოხტა, გად-
მოხტა.

а-ны́п̄шра ზმნ. დატყობა. ины́п̄ши́т
დაეტყო.

а-ны́қәиара ზმნ. მიწოლა. дны́қә́еит
მიწვა.

а-ны́қәра ზმნ. დაფიცება. дины́қә́ит
დაიფიცა.

а-ны́қәრ̄ჟალара ზმნ. შეხტუნება.
ины́қә́ირ̄ჟა́леит შეხტუნა.

а-ны́қәჟალара ზმნ. შეხტომა. дны́-
қә́ჟა́ლეит შეხტა.

а-ны́қәтэара ზმნ. ჩამოჯდომა, წამო-
ჯდომა. дны́қә́тэ́ეит ჩამოჯდა,

წამოვდა.

- а-ныкәашә́** არს. სიარული; სვლა.
анҭса არს. დედინაცვალი
а-ныкәгара ზმნ. რჩენა, საზრდოობა, შენახვა. иныкәигоит, иныкәигеит არჩენს, არჩინა. ასაზრდოებს, ასაზრდოვა, ინახავს, შეინახა.
а-ныкәгатә არს. სარჩენი; კმაყოფაზე მყოფი.
а-ныкәгағ არს. მარჩენალი.
а-ныкәады არს. მგზავრი, მოგზაური.
а-ныкәибагара ზმნ. ერთმანეთის რჩენა. иныкәибагоит, иныкәибагеит ერთმანეთს არჩენენ, ერთმანეთი არჩინეს.
а-нышь არს. ნავი იხ. афли́ка.
а-нышьхьча არს. მენავე.
а-нышә არს. მიწა.
а-нышәара ზმნ. შერიგება. диньшә-ეит შეურთდა.
а-нышәаҭшь არს. თიხა.
а-нышәаҭшьра არს. თიხნარი.
а-нышәахә ზედს. (წყევლა) სამიწე.
а-нышәгә́л არს. ბელტი, გორიხი.
а-нышәгә́лра არს. ბელტნარი.
а-нышә-цәы არს. (ბზიფ.). მუშა ხარი.
а-нышәынтра არს. საფლავი, სამარე.
а-ныщә არს. კანაფი.
а-ныщра ზმნ. 1. ამოწერა. даныщит ამოწერა; ашәкәы саныщит წიგნიდან ამოვეწერე.
а-ныщра ზმნ. 2. გადმოსვლა. даныщит გადმოვიდა.
а-ных არს. გასავალი, ხარჯი.
а-ныха არს. ხატი.
а-ныхра ზმნ. 1. ბრტყელი რაიმედან აღება. иныхыит აიღო.
а-ныхра ზმნ. 2. ხარჯვა. иныхыит დახარჯა; аҭәра ныхыит ფული დახარჯა.
а-ныхра ზმნ. 3. წაშლა. иანი́хыит წაშალა, ამოშალა.

- а-ныхра** ზმნ. 4. გადაშენება. иანი́хы-იტ გადააშენა.
а-ныхра ზმნ. 5. გაღება, გამოშვება. иანი́хеит გამოიღო, გამოუშვა.
а-ныхәагатә არს. სალოცავი.
а-ныхәара ზმნ. 1. ლოცვა, დალოცვა. диньхәоит, диньхәეит ლოცავს, დალოცა; ймға иныхәეит გზა დაულოცა.
а-ныхәара ზმნ. 2. ლოცვა. дньхәоит, дньхәეит ლოცულობს, ილოცა; дньхәалон ლოცულობდა.
а-ныхәаҭә არს. სადღეგრძელო.

О

- а-оке́ан** არს. ოკეანე.
а-о́лагәы́р არს. ორაგული.

П

- а-па́** ზედს. წვრილი.
а-пап არს. მღვდელი, ხუცესი.
а-папы́ч არს. უსაქუსრო წაღა.
а-патара ზმნ. ბოდვა. дпатойт, дпа-тэйт ბოდავს, იბოდა.
а-па́тла არს. ვადა, ყავლი.
а-патуқә́цара ზმნ. პატივისცემა. пату́ йкәицоит, пату́ йкәицеит პატივს სცემს, პატივი სცა.
а-патка́леира ზმნ. ტიტინი. дапатка-лиэнуеит, дпаткалэит ტიტინებს, იტიტინა.
а-патырцә́н არს. ბადრიჯანი.
а-паты́у არს. პატივი.
а-па́ш ზედს. მოტვლეპილი; ихы́ па́шуп თავი მოტვლეპილი აქვს. მელოტია.
а-пашра არს. მოტვლეპილობა, სიმელოტე.
а-па́шхара ზმნ. გამელოტება, გაქაჩ-ლება, მოტვლეპა. ипа́шхеит გამელოტდა, გაქაჩლდა, მოიტვლიპა.

a-páshə ზედს. ჩათეთრებული.
a-páφ ზედს. პატარა.
a-paφa არს. ტკიპა, ჯღიბა.
á-peipeira ზმნ. გაპიპინება. *ipeipe-
 iueit, ipeipeiua íkan* გაპიპინე-
 ბულია, გაპიპინებული იყო.
á-pka არს. წერო, ფარანდა.
á-pkara ზმნ. გალახვა, ცემა. *dipkéit*
 გალახვა; სცემა.
a-pkáš არს. კობრი.
a-pылxát არს. წუმვე, ტლაპო.
a-пырпыл არს. წიწაკა, პილპილი.
a-пырпылцьыка არს. დანაყილი წიწა-
 კა მარილით, ნივრითა და სხვა-
 დასხვა სანელებლებით შეზავე-
 ბული.
a-пыхə არს. კურტუმო.

Жь

a-жь არს. ყურძენი.
a-жья́ არს. კურდღელი.
a-жья́бағь არს. მამალი კურდღელი.
a-жьяра́ ზმნ. მოტყუება, მოლორება,
 თვალის ახვევა. *дижье́ит* მოა-
 ტყუა, მოალორა, თვალი აუხვია.
a-жья́рҕаркья არს. ბაჭია (მოზრდი-
 ლი).
a-жья́ҕс არს. დედალი კურდღელი.
a-жья́кца არს. ჟანგი.
a-жья́қцара ზმნ. ჟანგვა, დაჟანგვა.
ижьа́кцеит დაიჟანგა.
á-жья́ғь არს. ჭაჭა.
a-жья́ғьыра́ага არს. ჭაჭის გასაწერი.
a-жья́хəа არს. ურო, სანგი.
a-жьба́а არს. ლეში, მძოვრი.
á-жьтаара არს. ყურძნის კრეფა,
 სთველი, რთველი; *áжь итаа́еит,*
áжь итаа́ит ყურძენს კრეფს, ყურ-
 ძენი მოკრიფა; *áжьтаара а́аит*
 სთველი, რველი დადგა.
á-жьтаады არს. ყურძნის მკრეფავი.
a-жьи́и არს. მჭედელი.

a-жьи́ира არს. 1. სამჭედლო, სამჭე-
 დური; *ажьи́иракны ды́коуп* სა-
 მჭედლოშია.
a-жьи́ира არს. 2. მჭედლის ხელობა,
 მჭედლობა; *ажьи́ираҕы и́лоуп*
 მჭედლობაც იცის.
a-жьи́ира ზმნ. 3. მჭედლობა, ჭედვა.
джьи́иueit, джьи́ит მჭედლობს,
 ჭედა, ჭედავს, ჭედა; *ажьи́и джьи́и-
 ueit* მჭედელი ჭედავს, მჭედ-
 ლობს.
á-жькəата არს. ვენახი, ზვარი.
a-жьцə́а არს. ფურთხი, ნახველი.
a-жьта́а არს. შაშხი, ლორი, აპობტი.
a-жьи́мдыр არს. ხორცმეტი, კორძი.
a-жьи́мжə́а არს. ყურძნის მტევანი.
a-жьи́нтəры არს. სელშავი, მოცვი.
á-жьи́ргə́ың არს. ყურძნის მარცვა-
 ლი.
a-жьи́рзы́ არს. წყალ-მაჭარა.
a-жьи́шара ზმნ. ხორცის მოწყურება.
a-жьи́хтəы́ არს. ქვაბიდან მოხარშუ-
 ლი ხორცის ამოსაღები ორი ან სა-
 მკავიანი რკინის შამფური.

Ж

á-жа არს. იფანი, კოპიტი.
a-жа́кья არს. წვერი, *ажа́кья и́фачы́*
 წვერგაბარდული, გაბურძგნული.
á-жара არს. იფნარი, კოპიტნარი.
á-жахə́ара ზმნ. ცოხნა. *ижахə́а́ит,*
ижахə́а́ეит იცოხნის, იცოხნა.
a-жра́ ზმნ. 1. თხრა, გათხრა. *ижу́еит,*
ижит თხრის, გათხარა.
a-жатə ზედს. იფნისა, კოპიტისა.
a-жы́га არს. ბარი.
a-жы́цə ზედს. მოზარდი, შეღერებუ-
 ლი.

Жə

жə-რიცხვ. რიცხვითი სახელი *жəна-ს*

- შეკვეცილი ფორმა; жә-пәак ცხრა ვაშლი.
- а-жә** არს. ძროხა.
- жәа-** რიცხვ. რიცხვითი სახელის (жәабá ცხრა) შეკვეცილი ფორმა; жәа-пәák, ათი ვაშლი.
- á-жәа** არს. სიტყვა.
- жәá** რიცხვ. თვრამეტი (წ.).
- жәáады** რიცხვ. თვრამეტი (აღამ.).
- жәáадык** რიცხვ. თვრამეტი (აღამ.).
- жабá** რიცხვ. ათი (წ.).
- жәааба-жәабá** რიცხვ. ათ-ათი (წ.).
- жәаба-жәабáла** რიცხვ. ათ-ათად (წ.).
- жәабаká** რიცხვ. ათიოდე (წ.).
- ажә** ზედს. ბებერი.
- á-жәәнж** არს. ამბავი.
- á-жәагәара** ზმწ. ჩურთვა, დაჩურთვა, გმანვა, დაგმანვა. ижәагәбит, ижәагәбит ჩურთავს, დაჩურთა, გმანავს, დაგმანა.
- жәантә** რიცხვ. ათჯერ.
- а-жәарá** ზმწ. ძეძვა, დაძენძვა, ბეგვა, დაბეგვა. ижәбит, ижәбит ძენძს, დაძენძა, ბეგვავს, დაბეგვა.
- жәáха** რიცხვ. ცამეტი (წ.).
- жәахá** ზმწზ. ამას წინათ.
- жәахаауахык** ზმწზ. რამდენიმე დღის წინ ღამეს, ღამით.
- жәахаенáк** ზმწზ. რამდენიმე დღის წინ.
- жәáхаады** რიცხვ. ცამეტი (აღამ.).
- жәáхаадык** რიცხვ. ცამეტი (აღამ.).
- жәáцъара** ზმწზ. ათ ადგილას.
- жәаф** რიცხვ. თექვსმეტი (წ.).
- жәáфды** რიცხვ. თექვსმეტი (აღამ.).
- жәáфдык** რიცხვ. თექვსმეტი (აღამ.).
- жәáфа** რიცხვ. თორმეტი (წ.).
- жәáфаады** რიცხვ. თორმეტი (აღამ.).
- жәáфаадык** რიცხვ. თორმეტი (აღამ.).
- жәады** რიცხვ. ათი (აღამ.); жәаа-хацәа ათი მამაკაცი; жәады-хәса ათი ქალი.
- жәадык** რიცხვ. ათი (აღამ.).
- жәадык-жәадык** რიცხვ. ათ-ათი (აღამ.).
- жәадыкка** რიცხვ. ათიოდე (აღამ.).
- жәадык-жәадыла** რიცხვ. ათ-ათი (აღამ.).
- жәба** რიცხვ. ცხრა (წ.).
- жәба-жәбá** რიცხვ. ცრა-ცხრა (წ.).
- жәба-жәбáла** რიცხვ. ცხრა-ცხრად (წ.).
- жәбаká** რიცხვ. ცხრაოდე (წ.).
- á-жәга** არს. 1. სასმისი.
- á-жәга** არს. 2. რითაც ხარშავენ; შდრ. ажәыга.
- á-жәгәара** არს. ძროხის ბავი.
- жәеиза** არს. თერთმეტი (წ.).
- жәеизаады** რიცხვ. თერთმეტი (აღამ.).
- жәеизаадык** რიცხვ. თერთმეტი (აღამ.).
- á-жәеилаца** არს. კომპოზიტი, რთული სიტყვა.
- á-жәеинраала** არს. ლექსი.
- а-жәеипъшаа** არს. ნადირობის ღვთაება, ნადირთ ღვთაება.
- жәецтәй** ზედს. გუშინწინდელი.
- жәецәхнатәи** ზმწზ. გუშინწინდამინდელი.
- жәецәы́ха** ზმწზ. გუშინწინდამ.
- жәецы́** ზმწზ. გუშინწინ.
- á-жәзәа** არს. ჯილეხი, ხუზარა.
- а-жәтра** არს. ბოსელი.
- жәибжь** რიცხვ. ჩვიდმეტი (წ.).
- жәйжьады** რიცხვ. ჩვიდმეტი (აღამ.).
- жәйжьадык** რიცხვ. ჩვიდმეტი (აღამ.).
- жәипъшь** რიცხვ. თოთხმეტი (წ.).
- жәйпъшьады** რიცხვ. თოთხმეტი (აღამ.).
- жәйпъшьадык** რიცხვ. თოთხმეტი (აღამ.).
- á-жәкамбашь** არს. ფურკამეჩი.
- á-жәла** არს. თესლი.
- á-жәлантә** არს. მოგვარე.
- á-жәлар** არს. ხალხი, ერი.
- á-жәмыжә** არს. ძველმანი, ჯღანმანი, ძველ-ძვეული.

жәһхә რიცხვ. თხუთმეტი (ბ.).
жәһхәды რიცხვ. თხუთმეტი (აღამ.).
жәһхәдык რიცხვ. თხუთმეტი (აღამ.).
á-жәпа ზედს. 1. სქელი.
á-жәпа ზედს. 2. დიდძალი, მრავალ-
 რიცხოვანი; ბევრი.
á-жәпара არს. სისქე.
á-жәпахара ზმნ. გასქელება. ижәпа-
 хәит გასქელდა.
á-жәра ზმნ. სმა, დაღევა. ижәуәйт,
 ижәит სვამს, შესვა, დალია.
а-жәра́ ზმნ. მოხარშვა. ижәуәйт,
 ижәит იხარშება, მოიხარშა.
а-жәры́тә არს. ურდული, საკვალთი,
 საკეტი.
а-жәркы́н არს. ნეხვი, ფუნა.
á-жәшә́ккә არს. ბეჭი.
á-жәцәеимаа არს. ქალამანი, ტყავუ-
 ჭი.
а-жәзы́н არს. დორბლი.
á-жәпара ზმნ. გადაჭირება. ижәи-
 цәит გადაუჭირა.
а-жәц, **áжәтыс** არს. მერცხალი.
á-жәхә არს. მეწველი ძროხა, საწვე-
 ლი ფური.
á-жәхьча არს. ძროხის მწყემსი, მე-
 ძროხე.
жәщара́ ზმნზ. ცხრა ადგილას.
а-жәы́га არს. სახარშავი ჭურჭელი.
а-жәы́лара ზმნ. იერიშის მიტანა, შე-
 ტევა, მივარდნა, ძგერება, მიწყლო-
 მა. дйжәлеит იერიში მიიტანა შე-
 უტია, მივარდა, ეძგერა, მიაწყდა.
а-жәы́нтхь არს. ზუთხი.
жәы́нтхь რიცხვ. ცხრაჯერ.
а-жәы́рт არს. შამბი, შამბნარი, ჟალ-
 ტამი.
а-жәырзы́ არს. ღვია.
жәы́у ზედს. უსმელი. фо сымамызт,
 жәы́у сымамызт უჭმელ-უსმელი
 ვიყავი.
а-жәы́шә́ккә არს. ბეჭი.

á-жәәа არს. 1. მხარი.
á-жәәа არს. 2. ნიჩაბი, ხოფი.
á-жәәан არს. ცა, ზეცა.
а-жәәахыр არს. მხარი.
а-жәәахыркы́ккә ზედს. მხარბეჭია-
 ნი, მხარბეჭგანიერი.

P

а-р არს. ჯარი, ლაშქარი, სპა.
а-ра́ არს. 1. კაკალი (ხე).
а-ра́ არს. 2. წყრთა ზომა; რაკ ერთი
 წყრთა; ძжь-ра́к შვიდი წყრთა.
á-рааигәра ზმნ. დაახლოვება. ира-
 агәит დაახლოვა.
а-ра́ара ზმნ. 1. გაჩეხა. ира́аит გაჩეხა.
а-ра́ара ზმნ. 2. თხოვება. ира́аит
 ათხოვა.
á-рааҭсара ზმნ. დაღლა, დაქანცვა.
 дйрааҭсеит დაღლა, დაქანცა.
а-ра́бара ზმნ. ბეგვა, მიბეგვა. дйра́-
 беит მიბეგვა.
а-ра́гд არს. წყრთა დამუშტული თი-
 თებით.
á-разны არს. ვერცხლი.
а-разкы არს. ბედი, იღბალი.
á-разкыда ზედს. უიღბლო, უბედო.
а-разкыщә́гә ზედს. ბედშავი, უბე-
 დური.
а-ра́кәа არს. მხვიარა.
ра́кәын ზმნ. დარა რაკәын ისინი იყ-
 ვნენ.
ра́мҭхьаза ზმნზ. პირველად, თავ-
 დაპირველად, უწინარეს ყოვლი-
 სა.
а-ра́პара ზმნ. ტკეპნა, დატკეპნა, ბეკ-
 ნა, დაბეკნა. ира́поит, ира́пеит
 ტკეპნის, დატკეპნა, ბეკნის, და-
 ბეკნა.
а-ра́жәра ზმნ. დაბერება, მოხუცება.
 дйра́жәит დააბერა, მოახუცა.
а-раса́ არს. თხილი.
а-раса́тра არს. თხილნარი (კულტუ-

- რული).
- a-pasará** არს. თხილნარი (ტყიური).
- a-pasáц** არს. ერთი ცალი თხილი, თხილის ცალი.
- á-paspa** არს. გვიმრიანი ადგილი; შდრ. атыраспа.
- a-pátta** არს. საფადართო, სასაქმებელი.
- a-páttra** ზმნ. ფადართი, მუცელში გახსნა. дарáтуеит, дарáтит აფაღართებს, აფაღართა, მუცელში ხსნის, მუცელში გახსნა.
- a-páп** არს. ზანგი, ნეგრი.
- a-páпa** არს. წენგო.
- a-páпara** ზმნ. გამეჩხერება. ира́поеит, ира́пеит ამეჩხერებს, გაამეჩხერა.
- a-páшь** არს. რაში, მერანი.
- á-раш** არს. თელა.
- a-рашы** არს. ურწყული, ნიგვზის ზეთი.
- a-рашых** არს. (ბზიფ.) ურწყული, ნიგვზის ზეთი. арашых сазнал ურწყულიანი საწებელი.
- á-рашәара** ზმნ. მარგველა. драшәоит, драшәеит მარგლავს; მარგლა, გამარგლა.
- á-рацәа** რიცხვ. ბევრი, მრავალი.
- a-páцәа** არს. ნახშირი.
- a-рацәа** არს. საწური, ავრეზი.
- á-разара** ზმნ. 1. დროება, დაცლა. иаиразеит ადროვს; დააცლა.
- á-разара** ზმნ. 2. წურვა, გაწურვა. иразе́ит გაწურა.
- a-páцәара** ზმნ. დამჯიღვა. ира́цәеит დამჯიღა.
- a-páч** ზედს. რაჭველი. მრ. ара́чкәа.
- á-рахә** არს. საქონელი, პირუტყვი.
- a-рахәаазара** არს. მეცხოველეობა.
- a-рахәы́ц** არს. ძაფი, მკედი.
- a-рахәы́цтә** ზედს. ძაფისა.
- a-рахәана** ზედს. რეჰანი.
- a-раха́ра** ზმნ. მაღლა აწევს. ира́хаит
- მაღლა სწევს, მაღლა ასწია.
- a-рбаара́** ზმნ. ლობოზა, დაღობოზა. ирбаа́ит დააღობო.
- á-рбаазара** ზმნ. დასველება. и́рбаазеит დაასველა.
- a-рбарá** ზმნ. 1. ჩვენება, დანახვება. иирбе́ит აჩვენა, დაანახვა.
- a-рбарá** ზმნ. 2. შრობა, გაშრობა. ирбе́ит გააშრო.
- a-рбе́иара** ზმნ. გამდიდრება. ди́рбе́еит გაამდიდრა.
- a-рбза́ра** ზმნ. ლოკვა, გალოკვა. ирбзе́ит გალოკა.
- á-рбжкра** ზმნ. გახელება, გაღიზიანება. ди́рбжкыит გაახელა, გააღიზიანა.
- a-рбы́цра́** ზმნ. დანამცეცება, ფშვნა, დაფშვნა. ирбы́цуеит, ирбы́цит ანამცეცებს, დაანამცეცა, ფშვნის, დაფშვნა.
- á-ргара** ზმნ. გაღმა გაყვანა, გადაყვანა. ды́ригеит წყაღზე, ხიდზე გაყვანა, გადაიყვანა.
- a-ргә́ара** ზმნ. გაჯავრება, გაგულისება, გაბრაზება. ди́ргә́аит გააჯავრა, გააგულისა, გააბრაზა.
- a-ргә́амтра** ზმნ. შეწუხება. иргә́амтуеит, иргә́амтит აწუხებს, შეაწუხა.
- a-ргә́აკра** ზმნ. 1. შეწუხება. ди́ргә́აკуеит, ди́ргә́აკит აწუხებს, შეაწუხა.
- á-ргәнзы́ңра** ზმნ. მიაღერსება. ди́ргәнзы́ңуеит, ди́ргәнзы́ңыит ეაღერსება, მიაღერსა.
- a-ргә́ырңьара** ზმნ. გახარება. ди́ргә́ырңьыит გაახარა.
- a-ргә́ыңра** ზმნ. დაიმედება. ди́ргә́ыңуеит, ди́ргә́ыңыит აიმედებს, დაიმედა.
- a-ргы́лара** ზმნ. 1. აყენებს. ди́ргы́леит ააყენა.
- a-ргы́лара** ზმნ. 2. აშენება. иргы́лоит,

- ირგýлеит აშენებს, ააშენა.
- a-ргýлады** არს. მშენებელი.
- á-ргýalara** ზმნ. ქანაობა. იргýалоит, იргýалеит აქანავებს, აქანავა.
- á-ргежьра** ზმნ. ტრიალი, ბრუნვა. იргежьуеит, иргежьит ატრიალებს, ატრიალა, აბრუნებს, აბრუნა.
- a-рдará** ზმნ. დაცხრობა. иардрит, иардеит აცხრობს, დააცხრო.
- a-рдýра** ზმნ. გადიდება. ирдýит გაადიდა.
- a-рдýрра** ზმნ. 1. ცნობა. иирдýрит აცნობა.
- a-риарá** ზმნ. დაწვენა. дириеит დააწვინა.
- a-риáшара** ზმნ. გამართვა, გასწორება. ириáшеит გამართა, გაასწორა.
- á-риешæара** ზმნ. გამწვანება. ирие-тæеит გაამწვანა.
- a-риирá** ზმნ. შობა, დაბადება. дылриит შვა, დაბადა.
- á-рикæатæара** ზმნ. გაშავება. ириқæ-атæеит გააშავა.
- a-ркáрара** ზმნ. მოქანცვა, დაქანცვა. диркáроит, диркáреит მოქანცა, დაქანცა.
- a-ркрá** ზმნ. 1. დაკეტვა. иаиркýит დაკეტა.
- a-ркрá** ზმნ. 2. მოკიდება, ანთება. иаиркýит მოუკიდა, ანთო.
- a-ркрá** ზმნ. 3. დაჭერინება, დაკავებინება. ииркýит დააჭერინა, დააკავებინა.
- a-ркрá** ზმნ. 4. ჩატევა, დატევა. иаиркýит ჩაატია, დაატია.
- a-ркæадарá** ზმნ. მოშვება. иркæадéит მოუშვა.
- a-ркæкæарá** ზმნ. დაწოთობა. иркæкæéит დააწოთ.
- a-ркýáфара** ზმნ. შემოკლება, დამოკლება. иркýáфит შეამოკლა, და-
- მოკლა.
- a-ркýáтара** ზმნ. 1. ქრობა, ჩაქრობა, შრეტა, დაშრეტა, დავსება. иркýá-теит ჩააქრო, დაშრიტა, დაავსო.
- a-ркýáтара** ზმნ. 2. გაბედნიერება. диркýáтеит გააბედნიერა.
- á-рласра** ზმნ. 1. დაჩქარება. ирласит დააჩქარა.
- á-рлашьцара** ზმნ. დაბნელება. ирла-шьцеит დააბნელა.
- á-рлашара** ზმნ. განათება, გაშუქება, გაბრწყინება. ирлашеит განათა, გააშუქა, გააბრწყინა.
- á-рлашæра** ზმნ. დაბრმავება. дýрла-шæит დააბრმავა.
- á-рманшæалара** ზმნ. ხელის შეწყობა. дýрманшæалеит ხელი შეუწყო.
- á-рмариара** ზმნ. გაადვილება, გაიო-ლება. ирмариეит გაადვილა, გააიო-ლა.
- á-рмашьцакра** ზმნ. მოშინაურება, შე-ჩვევა, ხელზე მიჩვევა. ирмашь-цакуеит, ирмашьцакýит აშინაუ-რებს, მოაშინაურა, იჩვევს, შეიჩ-ვია, ხელზე იჩვევს, ხელზე მიიჩ-ვია.
- a-рмáчра** ზმნ. შემცირება. ирмáчит შეამცირა.
- á-рмжьыжькრა** ზმნ. გაარჯლება, გა-ლიზიანება, გამიზეზება ჭრილობისა. ирымжьыжькуеит, ирымжьы-жькýიტ აარჯლებს, გააარჯლა, ამიზეზებს, გაამიზეზა.
- á-рнаара** ზმნ. გადახრა. ирнааит გადახარა.
- a-рнýкæара** ზმნ. გასეირნება. дирнý-кæоит, дирнýкæеит ასეირნებს, გაასეირნა.
- a-рóура** ზმნ. 1. დაგრძელება, წაგრძე-ლება. ирóуит დააგრძელა, წააგ-რძელა.
- á-ржæра** ზმნ. სმევა, დალევინება. ииржæит ასმევს, ასვა, დაალევინა.

á-ppa *ზმნ.* წყალზე გასვლა, წყალს გაღმა გასვლა. *ды́рит* წყალზე გავიდა, წყალს გაღმა გავიდა.
á-p rýmœa *არს.* შარაგზა.
á-rcara *ზმნ.* მონელება. *и́рсеит* მონეულა.
á-rcpa *ზმნ.* დარჭობა, დასობა. *иа́йре сит* დაარჭო, დაასო.
a-ptátara *ზმნ.* დარბილება. *артáтеит* დაარბილა.
á-ptlara *ზმნ.* დარღვევა. *и́ртлеит* დაარღვია.
a-ptytrá *ზმნ.* ჩიჩქნა. *иртытít* ჩიჩქნა, მოჩიჩქნა.
a-ptæará *ზმნ.* დასმა. *диртæи́т* დასვა.
á-ptmak *არს.* აბგა.
á-ptpa *ზმნ.* დამკვიჭება. *иартít* დამკვიჭდა.
a-ptšæará *ზმნ.* დავიწროება. *иртшæи́т* დაავიწროვა.
a-ptýнчра *ზმნ.* დამშვიდება. *диртýнчит* დაამშვიდა.
a-ptæará *ზმნ.* დნობა, დადნობა. *иртæи́т* დაადნო.
a-ptærá *ზმნ.* ავსება, გავსება. *иртæит* გაავსო, აავსო.
a-ptá *არს.* ქერი.
a-ptšaara *ზმნ.* ღობობა, დაღობობა. *и́рпшааит* დააღობო.
á-ptšaxpa *ზმნ.* სესხება. *и́рпшахыит* ასესხა.
á-ptšaxæara *ზმნ.* ღობობა, დაღობობა. *ирпшахæи́т* დააღობო.
a-ptšpá *ზმნ.* (ბზიფ.) ქრობა, ჩაქრობა, შრეტა, დაშრეტა. *ирпшít* ჩააქრო, დაშრიტა.
a-ptšýlara *ზმნ.* სუქება, გასუქება. *ирпшýлеит* გაასუქა.
арпшс *არს.* ჭაბუკი, ყმაწვილი.
a-ptšpá *ზმნ.* ყურებინება. *ирпшит* აყურებინა.
a-ptššpára *ზმნ.* გამოშრობა. *ирпш-*

шш́ит, *ирпшш́еит* აშრობს, გამოაშრო.
á-ptššzara *ზმნ.* გაღამაზება. *ды́рпшш́оит*, *ды́рпшш́еит* აღამაზებს, გააღამაზა.
a-ptšxará *ზმნ.* გათბობა. *ирпш́х́ит*, *ирпш́х́еит* ათბობს, გაათბო.
á-ptšxashýara *ზმნ.* შერცხვენა. *ды́рпш́хашýеит* შეარცხვინა.
á-pkæra *ზმნ.* ფიცის დადებინება. *ды́ркæи́т* ფიცი დაადებინა, აფიცა.
á-pkšanšyčpa *ზმნ.* განაზიზღება, გააზიზღება, გასათუთება. *ды́ркшанšычит* გაანაზიზღა, გაააზიზღა, გაასათუთა.
a-pkšýara *ზმნ.* გამართლება. *диркšýеит* გაამართლა.
á-pšaz *არს.* ხაზი.
a-pšášára *ზმნ.* ფეხების ჩაჩხვა, გაჩაჩხვა. *ирпšášеит* გაჩაჩხა.
á-pšyžra *ზმნ.* ბანის თქმა. *и́рпшы́зит* ბანი თქვა.
á-pkšapšýra *ზმნ.* გაწითლება. *и́ркšапшýеит*, *и́ркšапшýит* აწითლებს, გააწითლა.
á-pkšapšara *ზმნ.* გაკეთებინება. *и́ркšапш́еит* გააკეთებინა.
a-pkšáándara *ზმნ.* სითხის, ჰაერის გათბობა. *иркšáándоит*, *иркšáándеит* ათბობს, გაათბო.
a-pkšæatará *ზმნ.* მოქნა. *иркšæатéит* მოქნა.
a-pkšæýdrá *ზმნ.* კრეჭა, გაკრეჭა. *иркšæýдит* გაკრეჭა.
a-pkšædtšý *არს.* ფაფარშეკრეჭილი ერთი წლის კვიცი.
a-pkšæýčpá *ზმნ.* ჭმუჭნა. *иркšæýчит* დაჭმუჭნა.
a-pkšæantazra *ზმნ.* გამოშვლება, გატიტვლება. *ды́ркšæанта́зит* გაამიშვლა, გაატიტვლა.
a-pkšæatšý *არს.* ყოლინჯი.
a-pkšýšpára *ზმნ.* გაბრტყელება. *иркšýá-*

- რსიტ გააბრტყელა.
- a-pkыщра́ ზმნ.** ჭყლეტა, გაჭყლეტა. иркыщит გაჭყლიტა.
- ршыа ზმნ.** დაპობა. амғы ршыа დაპობილი შემა.
- á-ршыамхнышлара ზმნ.** მუხლის მოდრეკინება, დაჩოქება, მუხლის მოყრევეინება. дírшыамхнышлеит მუხლი მოადრეკინა, დააჩოქა, მუხლი მოაყრევეინა.
- a-ршыарá ზმნ.** პობა, გაპობა. иршит, иршеит აპობს, გააპო.
- a-ршырá ზმნ.** მოკვლევინება. дииршит მოაკვლევინა.
- a-ршыра ზმნ.** გამოთრობა, დათრობა. даирши́т გამოათრო, დაათრო.
- a-ршышьарá ზმნ.** ხდა, დახდა. иршышьит, иршышьеит ხდის, დახდა.
- a-ршышьрá ზმნ.** ლესა, ამოლესა, გალესა. иршышьеит, иршышьйт ლესავს, ამოლესა, ლესს, გალესა.
- á-ршыщыларა ზმნ.** შეჩვევა, მიჩვევა, დაჩვევა. иаи́ршыщылеит შეაჩვია, მიაჩვია, დააჩვია.
- á-ршара ზმნ.** გრება, დაგრება. иршоит, иршеит გრებს, დაგრობა.
- a-ршарá ზმნ.** გათენება. ирше́ит გაათენა.
- á-ршкәакәара ზმნ.** გათეთრება. иршкәакәоит, иршкәакәеит ათეთრებს, გაათეთრა.
- á-ршра არს.** მუცლის ტივი.
- a-ршрá ზმნ.** 1. ადუღება. иршуе́ит, ирши́т ადუღებს, აადუღა; აჰე иршуе́ит წყალს ადუღებს.
- a-ршрá ზმნ.** 2. ყევა. иршуе́ит, ирши́т აყეფებს, აყევა.
- á-ршәаа არს.** სივილი.
- a-ршәарá ზმნ.** 1. შეშინება, დაშინება. диршәе́ит შეაშინა, დააშინა.
- a-ршәарá ზმნ.** 2. გადახდევინება. ииршәе́ит გადაახდევინა.
- a-ршәрá ზმნ.** დაჩირქება, დააშწიფება. иршәи́т დააჩირქა; დააშწიფა.
- a-ршәшәара ზმნ.** ბერტყვა, დაბერტყვა. иршәшәоит, иршәшәе́ит ბერტყავს, დაბერტყა.
- á-рччара ზმნ.** გაცინება. дírччоит, дírччеит აცინებს, გააცინა.
- á-рчыхәчыхәра ზმნ.** ხიჩინი, ლიტინი. дírчыхәчыхуеит, дírчыхәчыхәи́т უხიჩინებს, უხიჩინა, ულიტინებს, ულიტინა.
- a-ре́ира ზმნ.** 1. გამოსწორება. ире́иуеит, ире́е́ит ასწორებს, გამოასწორა.
- a-рерá ზმნ.** დაკეცვა. ире́ит დაკეცა.
- a-рехәарá ზმნ.** ქება, შექება. дире́хәи́т, дире́хәе́ит აქებს, აქო.
- á-реуагъхыз არს.** ქება, ქება-დიდება.
- á-рцагәара ზმნ.** დაბლაგვება, დაჩლუნგება. и́рцагәе́ит, и́рцагәи́т აბლაგვებს, აჩლუნგებს.
- a-рцарá ზმნ.** გაცხელება. ирцо́ит, ирце́ит აცხელებს, გააცხელა.
- á-рцакра ზმნ.** აჩქარება, დაჩქარება. и́рцакы́т დააჩქარა.
- á-рцәаакра ზმნ.** ნამვა, დანამვა. и́рцәаакы́т დანამა.
- á-рцәага არს.** დასადინებელი.
- a-рцәáжәара ზმნ.** ალაპარაკება. дирцәáжәе́ит ალაპარაკა.
- á-рцәара ზმნ.** 1. დამინება. дírцәе́ит დაადინა.
- á-рцәара ზმნ.** 2. ჩაქრობა, გაქრობა, დაშრეტა, დავსება. и́რцәе́ит ჩააქრო, გააქრო, დაშრიტა, დავსო.
- a-рцәарá ზმნ.** აწოვებს. иаирцәе́ит აწოვებინა.
- á-рзара ზმნ.** გამომჟღავნება, გამხელა. и́рзе́ит გამოამჟღავნა, გაამხელა.
- á-рзра ზმნ.** დაკარგვა. и́рзи́т დაკარ-

- გა.
- á-рзсара ზმნ.** ცურვა. дирзсеит აცურავა.
- a-рзэра́ ზმნ.** პირიდან საქმება, რწყევინება, ამორწყევინება. дарзэит პირიდან ასაქმა, ამორწყევინა.
- á-рзээара ზმნ.** გარეცხვინება. ийрзээит გაარეცხვინა.
- a-рцáга არს.** სასწავლო.
- a-рцарá ზმნ.** სწავლება, გაწვრთნა. иирцáбит, иирцáеит ასწავლის, ასწავლა, წვრთნის, გაწვრთნა.
- a-рцáрта არს.** სასწავლებელი.
- á-рцарра ზმნ.** ლესვა, გალესვა. ирцаруеит, ирцарит ლესავს, გალესა.
- a-рцағарá ზმნ.** გათხელება. ирцағэит გაათხელა.
- a-рцағарá არს.** მასწავლებლობა.
- a-рцағы არს.** მასწავლებელი.
- a-рцысрá ზმნ.** რყევა, დარყევა. ирцысуéит, ирцысыт არყევს, დარყია.
- á-рцэаа, áрцэаа хэа არს.** წივილი. ахэычы́ áрцэаа-хэа áхэхэара дағыу́п ბავშვი წივის.
- á-рцэаа-сырцэаа არს.** წივილ-კივილი.
- a-рцэи́ира ზმნ.** მოგრება. ирцэи́ит მოგრიხა.
- a-рцэ-мырцэы́ არს.** წნილი, მჟავე.
- a-рцэара ზმნ.** მოქნა. ирцэуéит, ирцэйт ქნის, მოქნა.
- a-рцэы́ არს.** წნილი; მჟავე.
- a-рцэы́ра არს.** სასუქი, პატივი, ნაკელი.
- a-рцэы́рахэац არს.** ჭიკაყელა.
- a-рцэы́уага ზედს.** ამატირებელი, ტირილის გამომწვევი რამ.
- a-рцэы́уара ზმნ.** ატირება. дирцэы́уеит ატირა, აატირა.
- a-рцарá ზმნ.** დახდა. ирцáбит, ирцáеит ხდის, დახდა.
- a-рҕара ზმნ.** გაახალგაზრდავება. дирҕéит გაახალგაზრდავა.
- a-рҕы́цра ზმნ.** განახლება. ирҕы́цит განახლა.
- a-рҕыхара ზმნ.** გაღვიძება. дирҕыхэит გააღვიძა.
- á-рхаара ზმნ.** დატკობა. ирхааит დაატკობ.
- á-рхара ზმნ.** წევინება. даирхеит აწევინა. áцáкэа ауардын иасырхеит ხარებს ურემი ვაწვევინე.
- a-рхарá ზმნ.** 1. გაცვითა, დახევა. ирхéит გაცვითა, დახია.
- a-рхарá ზმნ.** 2. ხელის გაწვდენა. ирхéит გაიწოდა, გაშვერა გაიშვირა.
- á-рхарара ზმნ.** დაშორება. ирхареит დააშორა.
- a-рхáхара ზმნ.** ხელების, თითების გაფარჩხვა, გაპარჭყვა. ирхáхеит გაფარჩხა, გაპარჭყა.
- a-рхиарá ზმნ.** 1. მომზადება, გამზადება, დამზადება. ирхиéит მოამზადა, გაამზადა, დაამზადა.
- a-рхиарá ზმნ.** 2. მორთვა, მოკაზმვა. ирхиéит მორთო, მოკაზმა.
- a-рхиарá ზმნ.** 3. მომართვა, აწყობა. ирхиéит მომართა, ააწყო.
- a-рхн́ы́шьна არს.** ქვაბის საკიდელი, ცანდი.
- a-рхрá ზმნ.** მკა, მომკა. ирхуéит, ирехыит მკის, მომკა.
- a-рхэарá ზმნ.** დასაჭურისება. ирхэ́бит, ирхэ́еит დასაჭურისებს, დასაჭურისა.
- á-рхэара ზმნ.** 1. ღუნვა, მოღუნვა, დრეკა, მოდრეკა. ирхэ́оит, ирхэ́еит ღუნავს, მოღუნა, ზნექს, მოზნიქა, დრეკს, მოდრიკა.
- á-рхэара ზმნ.** 2. მოსახვევი. áмᄁá áрхэара გზის მოსახვევი.

- á-pxəašyра** *ზმნ.* მღვრევა. írəəašy-
eიტ, írəəašyიტ ამღვრევს, აამ-
ღვრია.
- a-pxəyčრა** *ზმნ.* დაპატარავება. írəəy-
čéიტ, írəəčიტ აპატარავებს, და-
პატარავა.
- a-pxჰარá** *ზმნ.* 1. მოჭიმვა, მოჭერა.
írxxჰიტ, írxxéიტ ჭიმავს, მოჭიმა,
უჭერს, მოუჭირა.
- á-pxyჰxyჰyრა** *ზმნ.* გაჯაგჯავება. ír-
xyჰxyჰyეიტ, írxyჰxyჰyიტ აჯაგ-
ჯავებს, გააჯაგჯავა.
- á-pxჰანტარა** *ზმნ.* დამძიმება. ír-
ჰანტოიტ, írჰანტეიტ ამძიმებს,
დაამძიმა.
- á-pxჰარხარა** *ზმნ.* ჟღარუნია, აჟღარ-
უნება. írჰარხარუეიტ, írჰარ-
ხარიტ აჟღარუნებს, ააჟღარუნა.
- a-pxჰრა** *ზმნ.* ტკენა. იირჰხიტ ატკინა.
- á-pxჰšəəašəარა** *ზმნ.* გაცივება. írჰ-
šəəašəოიტ, írჰšəəašəეიტ აცი-
ვებს, გააცივა.
- a-rcარá** *ზმნ.* ძრახვა, დამძრახვა. дир-
цóიტ, дирцéიტ ძრახავს, დამძრახა.
- a-rcჰარá** *ზმნ.* 1. დაფრთხობა. írჰა-
yéიტ, írჰáიტ ფრთხება, დაფრთხა.
- a-rcჰარá** *ზმნ.* 2. შრომით, მუშაობით,
ვაჭრობით და მისთ.: შეძენა, შოვ-
ნა, írჰაyéიტ, írჰáიტ იძენს, შოუ-
ლობს; შეიძინა, იშოვა.
- a-rcəazará** *ზმნ.* თრევა. írəəazéიტ
ათრია.
- a-rcəარá** *ზმნ.* თქმევიანება. იირჰაéიტ
ათქმევიანა.
- a-rcəარáx** *არს.* ჯიგარი; ფილტვ-
გულ-ღვიძლი.
- a-rcჰარá** *ზმნ.* მოვება. írჰაyéიტ, ír-
ჰáიტ ამოვებს, ამოვა.
- a-rcჰარá** *ზმნ.* ძარცვა, გამძარცვა. дир-
ჰაyéიტ, дирჰáიტ ძარცვავს, გამძარ-
ცვა.
- a-rcəარá** *ზმნ.* ძახვა, დამძახვა, მოძახ-
ვა írჰაyéიტ, írჰáიტ ძახავს, დამა-
ხა, ძახავს, მოძახა.
- a-rcəəყ** *არს.* მძარცველი, ავაზაკი.
- a-rcჰტə** *არს.* მარწუხი, გაზი.
- a-rcჰმჰ** *არს.* (ბზიფ.) სკამლოგინი.
- a-rcჰჰətə** *ზმნ.* სასმელი.
- a-rcჰრჰარა** *ზმნ.* დაფრთხობა. írჰრ-
ჰაyéიტ, írჰრჰაიტ აფრთხობს, და-
აფრთხო.
- a-rcჰურá** *ზმნ.* გაკეთებინება. იირუიტ გა-
აკეთებინა.
- a-rcჰრჰყა** *არს.* ირეჭი (მახეა ერთგვა-
რი). არჰრჰყა იაკჰიტ მახეში გაე-
ბა.
- a-rcჰრჰჰə** *არს.* რიკი, ტიზი, ჭურ-
ჭელთ საცობი ჩხირი.
- a-rcჰრჰჰრა** *ზმნ.* ასხმა, აცმა. არჰრჰ-
ჰხიტ ასხნა, ააცვა.
- a-rcჰრჰჰყ, არჰრჰყა** *არს.* ხალა, ჭოკი
გრძელი ჯოხი, რითაც ჩვეულებ-
რივ ბერტყავენ კაკალს.
- a-rcჰრჰჰა** *არს.* ფილტვი.
- a-rcჰრჰჰარაჰყ** *ზმნზ.* მარჯვნივ, მარ-
ჯვენა მხრით, მარჯვენა მხარეს.
- a-rcჰრჰც** *არს.* მარცვალი, კაკალი.
- a-rcჰრჰცყარა** *ზმნ.* წმენდა, გაწმენდა,
გასუფთავება. ირჰრჰცჰოიტ, ირჰ-
რჰცჰეიტ წმენდს, გაწმინდა, ასუფ-
თავებს, გაასუფთავა.
- a-rcჰრჰცჰა** *ზედს.* უბედური, საწყალი,
საბრალო, საცოდავი.
- a-rcჰრჰცჰარა** *არს.* საცოდაობა, უბედუ-
რება.
- რჰცჰარჰყლა** *ზმნზ.* 1. საცოდავად.
- a-rcჰრჰცჰატəრა** *არს.* გაუბედურება.
ირჰრჰცჰაიტəიტ გააუბედურა.
- a-rcჰრჰცჰაშყარა** *ზმნ.* შებრალება. ირჰ-
ცჰაიშყოიტ, ირჰრჰცჰაიშყეიტ იბრა-
ლებს, შეიბრალა.
- რჰცჰაშყარადა** *ზმნზ.* ულმობლად,
უწყალოდ, უმოწყალოდ.
- a-rcჰრჰცჰაშყატə** *ზედს.* შესაბრალისი,

საბრალო, საცოდავი, საწყალი.
a-рщцхәхәра *ზმნ.* გასაცოდავება.
 дрыщхәхәеит გასაცოდავდა.
a-рыхьтшьра *ზედს.* дарыхьтшит ციე-
 ბა.
a-рәá *ზედს.* გამხდარი. ашәыр-рәа
 ჩირი, ხმელი ხილი.
a-рәара *ზმნ.* ხმოზა, გახმოზა. ирә́ит,
 ирә́еит ახმოზს, გაახმო.
á-рәаш *არს.* ნაკადული.
a-рәэжьра *ზმნ.* გაყვითლება. ирә́э-
 жь́ит გაყვითლა.
a-рәра́ *ზმნ.* დაწერინება. и́йрә́еит,
 и́йрә́ит აწერინებს, დააწერინა.
á-рәра *ზმნ.* გაჭენება. и́рә́ует, и́რә́ит
 აჭენებს, გააჭენა.

C

a-cá *არს.* ნაჭერი.
a-caát *არს.* საათი.
a-caát-нжа *არს.* ნახევარი საათი.
a-caátкәаады *არს.* მესაათე.
a-caán *არს.* საინი, თეფში.
a-caára *არს.* გობი.
a-cáба *არს.* მტვერი.
a-cabáп *არს.* მადლი.
á-cabi *არს.* ბავშვი, ბალდი, ყმაწვილი.
a-cabра́д, асабы́рад *არს.* ნილაბი.
a-cáбша *არს.* შაბათი.
a-caгәréи *არს.* პატრუქი.
a-садакы *ზედს.* სამოწყალო, ნაწყა-
 ლობევი.
á-сазан *არს.* ტრიალი მინდორი.
á-сакаса *არს.* საკაცე.
сáкәын *ზმნ.* сара сакәын მე ვიყავი.
a-сакәма́л *არს.* საკმეველი.
a-cáл *არს.* სოლი.
á-салам *არს.* სალამი, მოკითხვა.
á-салам-шькәы *არს.* წერილი, ბარა-
 თი.
a-салкым *არს.* ფინდიხი, მსხვილი
 საფანტი.

á-самаркә́ыл *არს.* სახუმარო, სასაცი-
 ლო ამბავი.
a-самгә́л *არს.* ჩახმახი.
a-сапы́н *არს.* (ზზიფ.) асапán საპონი.
a-сапы́нтра *არს.* სასაპნე.
a-сапы́ншра *ზმნ.* საპნის ხარშვა, სა-
 პნის კეთება.
a-cár *არს.* მრ. მხ. асы́с; асар ры́мәа
 ცის იკანკლედი, ირმის ნახტომი,
 ხარის ნავალი, დათვისფეხა.
сарá *ნაცვ.* მე.
a-сарá *ზმნ.* 1. პარსვა, გაპარსვა. исéит
 გაპარსა.
a-сарá *ზმნ.* 2. ბურღულის, ღერღი-
 ლის ხარშვა, მოხარშვა. исéит მო-
 იხარშა.
a-сарáкә *არს.* დოღბანდი, ჩალმა,
 ყაუხი.
a-сарáнць, a-сарáць *არს.* ფიტი, ფიჭა,
 ხვეზა თაფლისა.
a-сары́ңа-хә́ша *არს.* კარაქი.
a-cáркә *არს.* მინა.
a-саркә́л *არს.* დიდი ზარი, სარეკე-
 ლი. асаркә́л иасуеит ზარს რე-
 კენ.
á-сac *არს.* სტუმარი
a-cáса *არს.* პირი, ხახა პირუტყვთა.
a-сасаáирта *არს.* სასტუმრო.
a-сасгә́ашә *არს.* სტუმრის შემოსას-
 ვლელი ალაყაფის კარები.
á-сасра *ზმნ.* სტუმრობა. дсасуеит,
 дсаси́т სტუმრობს.
асасхә *არს.* სტუმრის მიერ დატოვე-
 ბული კერძის ნაწილი.
á-сапъы́ць *არს.* კონკილა.
a-cáкә *არს.* პუდრი, დენდრა, ხრი-
 ლი.
a-сакәá *არს.* კუნძი.
a-cáз *არს.* ჯიქი.
a-сазбáл *არს.* საწებელი, წვენი.
a-сахтáн *არს.* ტარსიკონი, სახტიანი,
 სნატი, მოქნილი ტყავი.

a-saxtaneuápa არს. თოქალთო.
a-saxerén არს. ჩული, ყაჯარი, ასა-
 ლი, საძაგრავი.
a-sáxha არს. სახე, პირი, პირისახე.
a-sáxhatyhra ზმნ. სურათის გადაღე-
 ბა. ისაჩხა ტიხხიტ სურათი გადა-
 უღო.
a-sáxhatyxy არს. მხატვარი.
a-sáцán არს. საუენი.
a-saцáқ არს. სამფეხი; ზედადგარი.
a-séingýdтпа არს. თოვლაობა.
a-séingýdтpara ზმნ. თოვლაობა. асы
 еигэ́ндырцоит, асы еигэ́ндырцент
 თოვლაობენ, ითოვლავეს.
соуп ზმნ. მე ვარ.
a-соф არს. აივანი.
a-спá ზმნ. 1. ქსოვა, მოქსოვა. ису́еит,
 исы́ит ქსოვს, მოქსოვა.
a-спá ზმნ. 2. ქროლა. ису́еит, исы́ит
 ქრის, ქროდა; იქროლა.
á-спá ზმნ. ცემა. д́исит სცემა.
a-спáпа არს. თოვლის გუნდა.
á-сса ზედს. წვრილი.
a-сса-мы́сса არს. წვრილმანი, ხურ-
 და-მურდა.
á-ссаза ზედს. უწვრილესი.
a-ссазахара ზმნ. ძალზე, ძალიან და-
 წვრილება. иссазахе́ит ძალზე, ძა-
 ლიან დაწვრილდა.
á-ссахара ზმნ. დაწვრილება. исса-
 хе́ит დაწვრილდა.
á-ссир არს. სეირი. áссир сымн́ди! სე-
 ირს არ შევესწარი!
a-сп́áл არს. თოვლის ფიფქი, ფარტე-
 ნა.
a-скъáлá არს. ნავმისადგომი.
скъá-скъá! შორისდ. ქსი! სი! ეცი!
a-сы́ არს. თოვლი.
a-сы́нгáра არს. ზვავი.
a-сы́тэхá არს. ქარბუქი, ბუქი.
сы́мхэи! ზმნ. მეთქი! ус́пыртц,
 сымхэи! გამეცალე-მეთქი!

a-сы́ндыкэ́ра ზმნ. პატარა ჯამი.
a-сы́рз არს. გამდნარი თოვლი.
a-сы́рхэ́й არს. ხორხოშელა თოვლი.
a-сы́с არს. კრავი, ბატკანი. მრ. асар,
 асарақáа.
a-сы́пса არს. თოვლიყინული.
a-сы́псақáа არს. ბუქი, ქარბუქი.

T

a-тама́ არს. ატამი.
a-тара́ ზმნ. ხაპვა, სითხის ამოღება.
 итэ́ит ამოხაპა, სითხე ამოიღო.
a-тара́н არს. ტარანი.
á-та́рра ზმნ. მოქნილობა, ღვენთვა.
 ита́рруе́ит, ита́рр́ит იღვენთება,
 მოიღვენთა.
a-та́та ზედს. რბილი, თონთლო.
a-та́тара არს. რბილობი, რბილეუ-
 ლი; რბილი ადგილი; რბილი ნა-
 წილი.
a-та́тахара ზმნ. დარბილება. ита́та-
 хо́ит, ита́тахе́ит რბილდება, და-
 რბილდა.
a-ткьáц არს. ტყვი.
á-тла́ра ზმნ. გარღვევა. итлэ́ит გაი-
 ღვა.
á-тра ზმნ. გაფადარათება. да́туе́ит,
 да́т́ит აფადარათებს, გააფადარა-
 თა.
a-тса́ არს. ტყვია, ბრპენი.
a-ттарá ზმნ. გაფხრეწა. иттэ́ит გაი-
 ფხრიწა.
a-ты́ არს. ბუ, ბუკიოტი.
a-ты́ќра ზმნ. მიბეგვა. диты́куе́ит მი-
 ბეგვა.
a-ты́кэ́ არს. ყუა, გნდი.
a-ты́ша არს. უფსკრული.
a-ты́шахэ́ара ზმნ. გათრევა. иты́шаи-
 хэ́ეит გაათრევს.
a-ты́хრა ზმნ. აოშვა. иты́ххит აოშა.
a-ты́әраәр არს. ჭოტი.

Тә

- a-тәа́амаара** *ზმნ.* აჯა-ბაჯად სიარული. дтәа́амаауент *აჯა-ბაჯად დადის.*
- a-тәа́мба́ра** *ზმნ.* აბუჩად აგდება. датәа́имбеит *აბუჩად აიგდო.*
- a-тәа́н** *არს.* ნახარში, წვენი.
- атә́ара** *ზმნ.* 1. ჯდომა. дтә́оуп, дтә́ан. *ზის, იჯდა.*
- a-тә́арá** *ზმნ.* 2. ჯდომა. дтә́еит. *დაჯდა.*
- a-тә́арта** *არს.* დასაჯდომი ადგილი.
- a-тә́ра** *არს.* მონობა.
- a-тә́н** *არს.* მონა.
- a-тә́нла** *არს.* ქვეყანა.
- a-тә́нм** *ზედს.* უცხო, გარეშე.
- a-тә́нцара** *არს.* უცხო ადგილი.
- a-тә́нца** *არს.* რქა.
- a-тә́нцазатә** *არს.* ცალრქა.
- á-тә́ца** *არს.* ჩახმახი.
- a-тә́ца́сра** *ზმნ.* ბუსკნაობა. итә́ца́су-
еит, итә́ца́сит *ბუსკნაობს, იბუს-
კნავა.*

У

- á-уа** *არს.* ნათესავი.
- a-уа́á** *არს.* მრ. (მხ.ауа́ады) ხალხი, ადამიანები.
- a-уа́арá** *ზედს.* ნათხოვარი, სანათხოვრო.
- a-уа́арá атара** *ზმნ.* თხოვება, მინათხოვრება. ауа́арá *ჩინეიტ ათხოვა, მიანათხოვრა.*
- a-уа́апцýра** *არს.* ადამიანთა სული.
- a-ýнжарз** *არს.* ფერდი, საზარდული.
- a-уáда** *არს.* ოთახი.
- á-уа́даа, áуа́дааа** *ზედს.* ძნელი.
- a-уáз** *არს.* ქადაგება.
- a-уа́тáх** *არს.* ოთახი.

- a-уáтәа** *არს.* ბარძაყი.
- á-уаешýара, áуаишýара** *არს.* სახლი-კაცობა.
- уáкәын** *ზმნ.* уара уáкәын *შენ (მკ.) იყავი.*
- a-уáл** *არს.* 1. ვალი.
- уáлла** *ზმნზ.* ნისიად.
- a-уалагәýр** *არს.* ორაგული.
- a-уалафахәý** *არს.* ჯამაგირი.
- уáлтaмыж** *ზედს.* ვალის არშემრჩენელი.
- уáлмшәа** *ზედს.* ვალის არგადამხდელი.
- a-уáлшәады** *ზედს.* ვალის გადამხდელი.
- a-уáлхәады** *ზედს.* მევალე.
- a-уалýр** *არს.* კასრი.
- a-уалýркaтара** *არს.* მეკასრეობა.
- a-уалýркaтaртa** *არს.* საკასრო (სახელოსნო).
- a-уалýркaтaцады** *არს.* მეკასრე.
- a-уантá** *არს.* უთო.
- á-уантара** *ზმნ.* დაუთოება. дуантóит, дуантéит *აუთოებს, დააუთოვა.*
- a-уáпа** *არს.* ნაბადი.
- a-уапцәын** *არს.* პეშვი, მუჭა, ბლუჯი.
- a-уапцәá** *არს.* ქეჩა, თეჩა.
- уажә-аакýыскýа** *ზმნზ.* ახლახან, დიდი ხანი არაა.
- уажә-азý** *ზმნზ.* ამჟამად.
- уажәгýы** *ზმნზ.* ახლაც.
- уажәнáтә** *ზმნზ.* ამთავითვე, აქედანვე.
- уажәтәй** *ზედს.* ამდროინდელი, ახლანდელი, აწინდელი.
- уажәшýтá** *ზმნზ.* აწ, უკვე.
- уажәшýтáрнахýс** *ზმნზ.* ამიერიდან.
- уажәý** *ზმნზ.* ახლა; ამჟამად.
- уажәýраанза** *ზმნზ.* აქამდე.
- уýажә-уажәý** *ზმნზ.* ხშირ-ხშირად, ძლიერ ხშირად, წამდაუწყუმ.
- уажәýтәкýа** *ზმნზ.* ახლავე, ხელად.

- á-уара** არს. ნათესაობა.
уарá ნაცვ. შენ (კ.).
a-уарáш არს. ლუდი.
a-уáрба არს. არწივი, ორბი.
a-уáрбajә არს. ძერა.
a-уáргъала არს. საქანელა.
a-уардýн არს. ურემი.
a-уардýнхъча არს. მეურმე.
a-уартáл არს. ქცევა.
á-уарчан ზედს. გულარდო, ოჩანი.
á-уарчанра ზმნ. ოჩნობა. иуарчáнуе-
 ит, иуарчáнит ოჩნობს, იოჩნა, გუ-
 ლარდობა, გულარდობს.
a-уархáу არს. ნობი, ხალიჩა.
a-уасá არს. ცხვარი.
á-уаса-гэáрта არს. არვე, ფარა (ცხვრი-
 სა).
á-уасарýмѳа არს. ირმის ნახტომი,
 ცის იკანკლელი, ხარის ნავალი,
 დათვისფეხა; შდრ. асарýмѳа.
a-уасáхъча არს. მეცხვარე.
a-уастá არს. ხური.
a-уастара ზმნ. ოსტატობა. дуастóит,
 дуастéит ოსტატობს, იოსტატა.
уасеи-цмéи არს. ცხვარი და თხა.
a-уасиáт არს. ანდერძი.
a-уасцэá არს. ცხვრის ტყავი.
a-уасхýр არს. საძირკველი.
a-уатáла არს. ჯირკვალი.
уашьтáн ზმნზ. მერე, შემდეგ.
уашьтáнгы ზმნზ. მერეც, შემდეგაც.
уапэýха ზმნზ. ხვალ ღამეს.
уапэтáи ზედს. ხვალინდელი.
уáтэкъа ზმნზ. იქვე.
уатэý ზმნზ. ხვალ.
уатэýнза ზმნზ. ხვალამდე.
уахá ზმნზ. ამაღამ.
уахатáи ზედს. ამაღამდელი.
á-уахара ზმნ. დანათესავება, დამოყ-
 ვრება. дýуахеит დაუნათესავდა,
 დაუმოყვრდა.
уахáрнахыс ზმნზ. ამ ღამიდან.
a-уахэáма არს. ტაძარი.
a-уаххýá არს. ვახშამი.
уахыеи-еиеи არს. დღე და ღამე.
уахýк ზმნზ. ერთ ღამეს.
уацык ала ზმნზ. ერთს ღამეში, ერთი
 ღამის განმავლობაში.
уахýнгýн-еýнгý ზმნზ. დღედაღამ.
уахýнла ზმნზ. ღამით, ღამღამობით.
уáхъ ზმნზ. იქ; იქით.
a-уахýáд არს. ჯოგი, რემა (ცხენისა).
уáхъынтэ ზმნზ. იქიდან.
a-уацáк არს. ბუხარი.
a-уáцáккáцаѳы არს. მელუმელე.
уаха ნაცვ. მეტი, სხვა.
a-уаѳ-áса ზედს. ტანდაბალი, ტან-
 მომცრო, ჩია კაცი.
á-уаѳбжара არს. შუა ხნის კაცობა.
a-уаѳдý არს. დიდკაცი.
a-уаѳдýра არს. დიდკაცობა.
уаѳ-íимбáц ზედს. არნახული.
уаѳ-имахáц ზედს. გაუგონარი.
a-уаѳкýн ზედს. ხელმოჭერილი, ძუნ-
 წი, წულწურაქი, პურადმვირი.
a-уаѳжýнфара არს. კაციჭამიობა.
a-уаѳжýнѳаѳы არს. კაციჭამია.
á-уаѳрá არს. ადამიანობა.
á-уаѳтэра ზმნ. კაცად ქცევა, კაცად
 გახდენა. дуаѳéитэит კაცად აქცია,
 კაცად გახადა.
a-уаѳтýсýн არს. კაცი, ადამიანისშვი-
 ლი.
a-уаѳтýсжýнѳа არს. კაციჭამია.
уаѳтáс ზედს. ადამიანურად, კაცუ-
 რად.
á-уаѳхара ზმნ. კაცად გახდომა.
 дуаѳхéит კაცად გახდა.
a-уаѳхжéá ზედს. უკმეხი ადამიანი.
a-уаѳýн არს. ადამიანი, კაცი. მრ. ауаá.
a-уаѳýнтáыáса არს. საერთოდ ადამია-
 ნი, კაცი. მრ. ауаáтáыáса.
убáс ზედს. ისე.
убáскан ზმნზ. მაშინ.
убáскантэи ზედს. მაშინდელი, იმ-

- დროინდელი.
убáсканцэкъа *ზმზ.* მაშინვე, მაშინათვე.
убри-áкара *ზედს.* იმდენი, იმოდენი.
убри акнытэ *ზმზ.* იმიტომ, იმის გამო.
убыс *ზედს.* ისე.
убысканцэкъа *ზმზ.* მაშინვე, მაშინათვე.
убысцэкъа *ზმზ.* სწორედ ისე.
уезгы́ *ზმზ.* მაინც.
уезгы́-уезгы́ *ზმზ.* მაინცდამაინც.
а-ýтра *არს.* ბოსტანი.
а-уತ್ರატых *არს.* ბოსტნეული.
а-утракaцара *არს.* მებოსტნეობა.
а-ýтракaцады *არს.* მებოსტნე.
унáшьтахь *ზმზ.* მაზეგ.
унт! შორისდ. ხაბარდა! გადატ. დაიკარგე! გაეთრიე! შეაყოლე!
а-уодыхэ *არს.* კასრის სალტე, გვერგვი.
а-уорхál *არს.* ნოხი, ხალიჩა.
уóуп *ზმზ.* შენ (მკ.) ხარ.
уоцэазы́ *ზმზ.* ხვალისათვის, სახვალისათვის.
уоцэáшьтахь *ზმზ.* ხვალზევით, ზეგ.
уоцэáшьтахьтэи *ზედს.* ზეგინდელი.
уоцэáнза *ზმზ.* ხვალამდე.
уоцэáс *ზმზ.* ადამიანურად.
á-уп *ზმზ.* ის (ნ.) არის.
а-ýжэра *არს.* ყამირი.
á-ура *ზმზ.* მიღება, შოვნა. იბუიტ მიიღო; იშოვა.
а-ýра *ზედს.* 1. ურა. *ае-ýра* ურა ცხეხი.
а-ýра *არს.* 2. ურო.
а-урá *არს.* 1. მოსავალი, ჭირნახული.
а-урá *ზმზ.* 2. ქმნა. იუიტ ქმნა.
а-урагáгáлара *არს.* მოსავლის აღების დრო.
урт *ნაცვ.* ისინი.
а-ýрт *არს.* ბუქი, ქარბუქი.
а-ýс *არს.* საქმე.
ус *анáкэхá* *ნაწ.* მაშ, მაშასადამე.
а-ýсбарта *არს.* დაწესებულება.
ýсгы́ *ზმზ.* მაინც.
а-ýсдара *არს.* უსაქმეობა.
ус *ზმზ.* ისე.
а-ýсзуды *არს.* მუშაკი.
устýхэ! *ზმზ.* ხმა ჩაიკმიდე! გაჩუმდი!
а-ýсура *არს.* 1. მუშაობა; სამუშაო.
а-ýсура *ზმზ.* 2. მუშაობა. *аýс иуэит,* *аýс иуýt* მუშაობს, იმუშავა.
а-ýсуратэ *არს.* სამუშაო.
а-ýсурта *არს.* სამუშაო ადგილი.
ус-ýс *ზმზ.* თანდათან.
а-ýсутэ *ზმზ.* სამუშაო.
а-ýсуцэа *არს.* მრ. მუშები. მხ. *аýсуды.*
а-ýсуды *არს.* მუშა. მრ. *аýсуцэа.*
а-ýсцкá *არს.* ბრძანებულება.
ускáк *ზმზ.* იმდენად.
ýскан *ზმზ.* მაშინ; შდრ. *убáскан.*
ýсканцэкъа *ზმზ.* მაშინათვე, მაშინვე.
а-уý *არს.* ალიაქოთი, აურზაური.
а-ýура *ზმზ.* ძაღლის, მგლის ღმუილი, დაღმუვლება. *иýуэит,* *иýуит* ღმუის, დაიღმუვლა.
а-ýнэ *არს.* უღელი.
ýнэла *ზმზ.* უღლად; წყვილად.
ýнэ-ýнэла *ზმზ.* ხარები, ხარ-კამეჩები, ჩურჩხელები... წყვილად, წყვილწყვილად, ორ-ორად, უღლად.
ушьтáн *ზმზ.* მერე, შემდეგ.
ушьтáншэа *ზმზ.* ცოტა ხნის შემდეგ.
á-ушьтра *ზმზ.* გაშვება. *дóуишьтит* გაუშვა.
а-ýхэ *არს.* უკანალი.
ухэан-схэáн *არს.* ჭორი, მითქმა-მოთქმა.
ухэлá *ზმზ.* უკანით.
ухэ-шьтахькá *ზმზ.* უკან.

П

á-пѣа არს. ბზე, პურის ჩალა.
а-пѣá არს. ვაჟი, ვაჟიშვილი, ძე. მრ. апѣаца.
а-пѣаимѣáр არს. წინასწარმეტყველი.
а-пѣáгъа ზედს. ამაყი, ქედმაღალი, ყოყოჩა.
а-пѣáгъара არს. ამაყობა, ყოყოჩობა, ამპარტავნობა.
а-пѣáгъахара ზმნ. გაამაყება, გაამპარტავნება, გაყოყოჩება. дпѣáгъахейт გაამაყდა, გაამპარტავნდა, გაყოყოჩდა.
а-пѣáзатѣ არს. დედისერთა ვაჟი.
а-пѣáтхъ არს. ყანწი (ბზიფ.).
а-пѣáкѣа არს. ობი.
а-пѣáкѣахара ზმნ. დაობება. ипѣáкѣахейт დაობდა.
а-пѣáкьáл არს. ბადექონი.
пѣáлá-пѣáлá ზმნზ. ბარდნა ფანტელ-ფანტელ. асы пѣáлá-пѣáлá хѣа иауѣт ბარდნის.
а-пѣáн არს. ფონი.
а-пѣáра ზმნ. წვნა, დაწვნა. ипѣáრит, ипѣáრейт წვნავს, დაწვნა.
а-пѣáра ზმნ. ხტომა, ხტუნვა. дыпѣáრейт იხტუნავა, იხტუნა.
а-пѣáра არს. ფული.
а-пѣáрадара არს. უფულობა.
а-пѣáратра არს. საფულე.
а-пѣáрдá არს. ფარდა.
а-пѣáртá არს. 1. მომყოლი, ბუდე.
а-пѣáртá არს. 2. ქვირიტი.
á-пѣáртхалеира ზმნ. ფართხალი. дпѣáртхалейнуейт, дпѣáрхалейт ფართხალებს, იფართხალა.
а-пѣáрпѣáлык არს. პეპელა.
пѣáса ზმნზ. უწინ; წინათ.
а-пѣáса ზედს. ადრეული, ნაადრევი.
пѣáсатѣй ზედს. წინანდელი, უწინდელი.

а-пѣáсра ზმნ. გასწრება, გადასწრება. диапѣáсрит გაუსწრო, გადაუსწრო.
а-пѣáпѣáсá არს. გერი (ვაჟი).
а-пѣáкьпѣáкьра ზმნ. ფორთხვა. ипѣáкьпѣáкьуейт, ипѣáкьпѣáкьит ფორთხავს, იფორთხა.
á-пѣáшьа არს. ფაშა.
а-пѣáшѣ არს. ფესვი, ძირი.
а-пѣáчá არს. მხეცთ წინამძლოლი.
а-пѣáзара არს. ღვიძლი შვილი (ვაჟი).
а-пѣáтá არს. ულვაში.
а-пѣáтáсарá ზმნ. პირის გაპარსვა. ипѣáтá исейт პირი გაიპარსა.
пѣáтáгѣмжатѣ ზედს. თხაწვერა.
а-пѣáтáсарá არს. სადალაქო, საპარიკმახერო.
а-пѣáтáсаоы არს. დალაქი, პარიკმახერი.
пѣáтáкьáла ზედს. თხაწვერა.
а-пѣáхьá ზედს. მოქსოვილი.
апѣá ზედს. მაღალი, ციცაბო ნაპირი.
а-пѣáн არს. რკინის ბორკილი.
а-пѣáипѣá არს. შვილიშვილი (ვაჟი ვაჟიშვილისა).
а-пѣáипѣáчá არს. შვილიშვილი (ქალი ვაჟიშვილისა).
а-пѣáлуан არს. ფალავანი, მოჭიდავე.
а-пѣáнцъеыр არს. სარკმელი, ფანჯარა.
а-пѣáрѣш არს. ბედი, ბედისწერა, სვე.
а-пѣáхамѣáр არს. წინასწარმეტყველი.
á-пѣáтá არს. ღრუბელი.
á-пѣáтѣа არს. ცხვრის პირველი გაპარსვის მატყლი.
пѣáиá ზმნზ. პირდაპირ, მიუხვევ-მოუხვეველად; пѣáиá уцá! პირდაპირ წადი.
а-пѣáлáкь ზმნზ. მჭადის, ხაჭაპურის გამოსაცხობი ქვის კეცი.
а-пѣáжѣáра ზმნ. 1. ხევა, გახევა. ипѣáжѣáრейт გაიხა, გაიფხრიწა.
а-пѣáжѣáра ზმნ. ипѣáжѣáრейт ხევა, დახე-

- ვა.
- ა-ჟრა** არს. აფრა, იალქანი.
- ა-ჟსა** არს. 1. შუბი, ლახვარი.
- ა-ჟსა** არს. 2. სოჭი.
- ა-ჟსა** არს. ფასი; *изаџсџузи?* ფასი რაა? *аху аџсџа* რამდენი ღირს?
- ა-ჟსაა** არს. ფრინველი.
- ა-ჟსა-ააგარა** ზმნ. მოსულიერება. *иџсџы* ააიგეიტ მოასულიერა.
- ა-ჟსაა** ზმნ. ლბობა, დალბობა. *иџсџаит* დალბა.
- ა-ჟსაათე** არს. ფრინველი.
- ა-ჟსაათეააჯარა** არს. მეფრინველეობა.
- ა-ჟსაბარა** არს. ბუნება.
- ა-ჟსადგыл** არს. სამშობლო.
- ა-ჟსათა** არს. სასუფეველი.
- ჟსათაბზია** არს. ცხონებული; განსვენებული; შდრ. *ჟსათაშკააკაა*.
- ა-ჟსათათე** არს. მკვდრის სახელზე საკლავი.
- ჟსათაშკააკაა** არს. ცხონებული, განსვენებული; შდრ. *ჟსათაბზია*.
- ა-ჟსარდ** არს. დუქარი.
- ა-ჟსაसा** არს. წვრილფეხა საქონელი.
- ა-ჟსაჟა** არს. მადლი; *ჟსაჟოуп* მადლია.
- ა-ჟსაკყარა** ზმნ. დანიავება, განიავება. *иџсџакьбит*, *иџсџакьбит* ანიავებს, დაანიავა, ანიავებს, გაანიავა.
- ა-ჟსა-ჟლა** არს. სოჭი.
- ა-ჟსახარა** ზმნ. ღირებულება. *арн зыкька маат* იაჟსახიტ ეს ათასი მანეთი ეღირება.
- ა-ჟსახგა** არს. საცვლები, საცვალი.
- ა-ჟსახტყნჟარა** ზმნ. სიცოცხლის შეწირვა. *иџсџахтнџит*ოიტ, *иџсџахтнџит*ეიტ სიცოცხლეს სწირავს, სიცოცხლე შესწირა.
- ა-ჟსახრა** ზმნ. 1. გამოცვლა. *иџсџахыит* გამოცვალა.
- ა-ჟსახარა** ზმნ. 2. სესხება. *иџсџахыит* ისესხა.
- ა-ჟსახყრტა** არს. სასესხებელი. *аџარა* აჟსახყრტა *смоуит* ფული სასესხებლად ვერ ვიშოვე.
- ა-ჟსახყი** ზედს. მოღალატე, მუხთალი, მუხანათი.
- ა-ჟსახჟარა** ზმნ. ლტობა, დალტობა. *иџсџахџеит* დალტა.
- ა-ჟსაეიგარა** ზმნ. სულის მოთქმა. *иџсџы* *еиџнџигеит* სული მოითქვა.
- ა-ჟსაჟა** არს. ტყვია, ბრპენი.
- ა-ჟსაჟა** არს. ხეობა.
- ა-ჟსაჟააარა** ზმნ. სიცოცხლე, ცხოვრება.
- ა-ჟსაჟალარა** ზმნ. მოსულიერება. *иџсџы* *талеит* მოსულიერდა.
- ა-ჟსაჟარა** ზმნ. სულის ჩადგმა. *иџсџы* *таит*ეიტ სული ჩაუდგა.
- ა-ჟსაჟა** არს. ღრუბელი.
- ა-ჟსაჟყრ** არს. ჯარი, ლაშქარი; *ар*, *აჟსაჟყრ* ლაშქარი.
- ა-ჟსაჟაჟე** არს. ნეზვი, დედალი არჩვი.
- ა-ჟსაჟყ** არს. წავი.
- ა-ჟსაჟყმჟ** არს. ქვიშა. *აჟსაჟყმჟ* *каაა*.
- ა-ჟსაჟყმჟრა** არს. ქვიშრობი, ქვიშიანი ადგილი.
- ა-ჟსაჟყშ** არს. ტირიფი.
- აჟსაჟყ** არს. აფხაზეთი.
- აჟსაჟყა** არს. აფხაზი.
- ა-ჟსაჟრა** ზმნ. 1. სიკვდილი, გარდაცვალება. *дыџсџит* მოკვდა.
- ა-ჟსაჟრა** ზმნ. 2. (ბზიფ.) ქრობა, გაქრობა, შრეტა, დაშრეტა, დავსება. *иџсџит* გაქრა, დაიშრიტა, დაივსო.
- ა-ჟსაჟრავჟ** ზმნზ. სასიკვდილოდ.
- ჟსაჟრა-ენჟნჟა** ზმნზ. სამარის კარამდე, კუბოს ფიცრამდე.
- ა-ჟსაჟსარა** ზმნ. გვა, დაგვა. *иџсџсџит*, *иџсџсџеит* გვის, დაგავა.
- ა-ჟსაჟსაჟყ** არს. დამგველი.

ა-ჲსტჳნ არს. ცხოველი.

ა-ჲსქნ არს. საჭე.

ა-ჲსშჳრა ზმნ. დასვენება.

ა-ჲსყ აცარა ზმნ. სულწასულობა, სულის წასვლა. იჲსყ აცრით, იჲსყ აცრით სული მისდის, სული წაუვიდა.

ა-ჲსცჳაჲა არს. სიკვდილის ღვთაება.

ა-ჲსცჳარა ზმნ. სულის განაბვა. იჲსყ იჲცრით, იჲსყ იჲცრით სულს ნაბავს, სული განაბა.

ა-ჲსხაჲსრა ზმნ. უდანოდ, უიარაღოდ მოკვდომა, ჩაღრძობა. იჲსხაჲსრით უდანოდ, უიარაღოდ მოკვდა, ჩაიღრძო (არაგონ.).

ა-ჲსხაჲს-ჲხნ არს. უდანოდ, უიარაღოდ ჩაღრძობილის ხორცი.

ა-ჲსხაჲსყ არს. უდანოდ, უიარაღოდ, – სისხლგამოუშვებლად, – მკვდარი ჩამღრძვალის საქონელი, ფრინველი.

ა-ჲსხჳნ არს. იხ. აჲსხჳრა.

ა-ჲსხჳრა არს. ქელები.

ა-ჲსხა არს. აფხაზეთის მთავარი, მფლობელი.

ა-ჲსხჳსტრა არს. სირსველი.

ა-ჲსყ არს. 1. სული.

ა-ჲსყ არს. 2. მკვდარი, მიცვალებული. მრ. აჲსცჳა.

ჲსყ ზმნზ. კინალამ. ჲსყ იგხეით დკაჲარც კინალამ დაეცა.

ა-ჲსყლა ზედს. მსუქანი, ქონიანი.

ა-ჲსყლაჲარა ზმნ. გასუქება. იჲსყლაჲეით გასუქდა.

ა-ჲსყლჳშჳჲარა ზმნ. გულის შეწუხება, გულისწუხილი, გულის წასვლა. იჲსყ ილჳშჳშჳეით გული შეუწუხდა, გული წაუვიდა.

ა-ჲსყმა არს. მკვდრის, მიცვალებულის ტანსაცმელი, სამოსი.

ა-ჲსყმატჳ არს. მკვდრის, მიცვალებულის ტანსაცმელი, სამოსი.

ა-ჲსყმა არს. მზე ჩასვლისას, ჩამავალი მზე, მკვდარი მზე.

ჲსყმშჳ ზედს. მოუსვენარი, დაუდეგარი.

ა-ჲსყნგყრ არს. გრდემლი.

ა-ჲსყნკჳ არს. კელა.

ა-ჲსყნტყრ-კნაჲ ზედს. დღემოკლე, უხანო.

ა-ჲსყნტყრ არს. დღეგრძელობა, ხანგრძლივობა. აჲსყნტყრ იცაჲაჲ! იღღეგრძელე!

ა-ჲსყჲრა ზმნ. დაკრძალვა, დასაფლავება. აჲსყჲრა ანდყრ? დასაფლავება როდისაა?

ა-ჲსყჲრტა არს. სასაფლაო.

ა-ჲსყჲრყ არს. მესაფლავე. მრ. აჲსყჲრცა.

ა-ჲსყრტა არს. გარდაცვალების, სიკვდილის ადგილი. იჲსყრტა იაჲან იჲდყრამ სად მოკვდა, არავინ იცის.

ა-ჲსყრტკა ზედს. მომაკვდავი.

ა-ჲსყრტყა ზედს. წმინდა სული, წმინდა სულიერი. აჲსყრტყა იხ-უჲ წმინდა სულის პატრონია, კეთილშობილი კაცია.

ა-ჲსყრტყა ზედს. ხარბი, გაუმადლარი.

ა-ჲსყრტყარა არს. გაუმადრობა, მსუნაგობა, სიხარბე.

ა-ჲსყრტყ არს. თევზი.

ჲსყრტყა არს. ციდა.

ა-ჲსყრტყრა ზმნ. თევზის ჭერა, თევზაობა. აჲსყრტყ იყრეით, აჲსყრტყ იყრეით თევზს იჭერს, თევზი დაიჭირა, თევზაობს, ითევზავა.

ა-ჲსყრტყრყ არს. მეთევზე; მებადური, თევზის მონადირე.

ჲსყრტყა არს. საშველი.

ა-ჲსყრტყრა ზმნ. კერძილობა, დაკერძილება იაჲსყრტყრეით, იაჲსყრტყრეით კერძილობს, დაკერძილდა.

ა-ჲსყრტყ არს. ფუთი.

пѣут-пѣѹтла ზმნზ. ფუთობით.

а-пѣкара არს. 1. წესი.

а-пѣкара ზმნ. 1. ჭრა, დაჭრა. ипѣи-
коит, ипѣикеит ჭრის, დაჭრა, გა-
ჭრა.

пѣшьáла ზმნზ. ნელა.

а-пѣшьара ზმნ. კურთხევა. ипѣшьáит,
ипѣшьéит აკურთხებს, აკურთხა.

а-пѣшьáш არს. (ზზიფ.), აпѣшьáша
ხუთშაბათი.

пѣшьба რიცხ. ოთხი (ბ.).

пѣшьба-пѣшьбá რიცხვ. ოთხ-ოთხი
(ბ.).

пѣшьба-пѣшьбáла ზმნზ. ოთხ-ოთხად
(ბ.).

пѣшьбака́ რიცხვ. ოთხიოდე (ბ.).

á-пѣшьгара ზმნ. შემოღება. иáпѣшьы-
игеит შემოიღო.

á-пѣшьра არს. სატკბური, საყმაწვი-
ლო.

á-пѣшьрахáшá шкááкáа არს. ასისთა-
ვა.

áпѣшьхара ზმნ. გაქერავება, გაქარცე-
ბა. дапѣшьхéит გაქერავდა, გაქარ-
ცდა.

пѣшьынапѣха ზმნ. ოთხით სიარული.
пѣшьынапѣха аны́кáара.

пѣшьынтá რიცხვ. ოთხჯერ.

пѣшьындажáа რიცხვ. ოთხმოცი (ბ.).

пѣшьындажáады რიცხვ. ოთხმოცი
(ადამ.).

пѣшьындажéеи жéаба რიცხვ. ოთხ-
მოცდაათი (ბ.).

пѣшьындажéеи жéады რიცხვ. ოთხ-
მოცდაათი (ადამ.).

а-пѣшьырчá არს. სარქვანი; მთლიანი
ხისაგან გამოთლილი ცილინ-
დრისებური ჭურჭელი.

пѣшьышá რიცხვ. ოთხასი (ბ.).

пѣшьышáды რიცხვ. ოთხასი (ადამ.).

пѣшьышьара ზმნზ. ოთხ ადგილას.

пѣшьыды რიცხვ. ოთხი (ადამ.).

пѣшьыдык რიცხვ. ოთხი (ადამ.);

пѣшьыдык ахáцáа ოთხი მამაკაცი.

пѣшьыдыкка რიცხვ. ოთხიოდე (ადამ.).

пѣшьыды-пѣшьыдыла რიცხვ. ოთხ-ოთხი,
ოთხ-ოთხად (ადამ.).

а-пѣш არს. ოხ. áцыыкáреи, ачыкáреи.

а-пѣшá არს. ქარი.

á-пѣшаара ზმნ. 1. ძებნა. дпѣшаауéит,
дпѣшаáит ეძებს, ეძება.

á-пѣшаара ზმნ. 2. მოძებნა. ипѣшаáит
მოძებნა.

á-пѣшаады არს. მძებნელი. მრ. áпѣша-
ацáа.

á-пѣшандáга არს. მარაო.

а-пѣшáршáаа არს. ქარის სივილი.

а-пѣшáтлакé არს. გრიგალი, ქარიშხა-
ლი.

á-пѣшажа არს. ჭყინტი სიმინდი.

а-пѣшáхь არს. ცივი ქარი.

а-пѣшахьарсра არს. გასეირნება.

а-пѣштáы არს. ფერი; შდრ. апѣштáы,
აпѣшшáы.

á-пѣшлапкáа არს. სიმინდის ტარო,
კოტა; ოხ. áцыыкáреи-лапкáа.

а-пѣшрá ზმნ. 1. ცქერა, მზერა, ყურე-
ბა. дпѣшуéит, дпѣшит იცქირება,
იცქირა, იმზირება, იმზირა, იყუ-
რება, იყურა.

а-пѣшрá არს. 2. შესახედაობა, გარეგ-
ნობა, იერი. ипѣшрá бзйоуп სალი,
კარგი შესახედაობა, გარეგნობა,
იერი აქვს; კარგი შესახედაობისაა.

а-пѣшрá ზმნ. 3. გადარჩევა, დარჩევა.
ипѣшуéит, ипѣшйт არჩევს, გადაარ-
ჩია, არჩევს, დაარჩია.

а-пѣшрá ზმნ. 4. მკითხაობა, მარჩიე-
ლობა. дапѣшуéит, дапѣшйт მკი-
თხაობს, იმკითხავა, მარჩიელობს,
იმარჩიელა.

а-пѣштáы არს. ფერი.

á-пѣшфэнтé არს. ნაქურჩი.

а-пѣшшарá ზმნ. გამოშრობა. ипѣш-

шóит, ип̄шшéит შრება, გამოშრა.
ა-п̄шзá არს. თრია, თრითინა, ციყვი.
á-п̄шзa ზედს. ლამაზი, ტურფა.
п̄шзáла დალოცვის ფორმულა
 п̄шзáла иурхаait! მშვიდობაში!
 ბედნიერებაში!
á-п̄шзара არს. სილამაზე, სიტურფე,
 მშვენიერება.
á-п̄шзaзa ზედს. ულამაზესი.
á-п̄шырta არს. სიმინდის ყანა.
ა-п̄шы́ца არს. ლაფათინი, სავარცხე-
 ლი საფეიქრო.
ა-п̄шы́хэра ზმნ. ზვერვა, დაზვერვა.
 дып̄шы́хэait, дып̄шы́хэait ზვე-
 რავს, დაზვერა.
ა-п̄шы́хэды არს. მზვერავი.
ა-п̄шды́ არს. მკითხავი, მარჩიელი.
á-п̄шэма არს. მასპინძელი; პატრონი
 (მხოლოდ; ოჯახის უფროსის მი-
 მართ).
á-п̄шэмара ზმნ. მასპინძლობა.
ა-п̄шэ́мара ზმნ. სტუმრად.
ა-п̄шáтла არს. სიმინდის საცხველი
 ოთხფეხზე დაყენებული ძარა.
á-п̄шчарах ზმნ. მწყემსების, მონადი-
 რეთა უფროსი.
ა-п̄шчýкэ არს. მარცვლეულის საწყავი
 ხისა.
ა-п̄шэрá ზმნ. ტეხა, გატეხა. ип̄шýиait
 გატეხა.
ა-п̄шэрá ზმნ. ტყდომა. ип̄шýit ტყდება,
 გატყდა.
ა-п̄шэхá არს. ნატეხი, ნამსხვრევი.
ა-п̄шчарá ზმნ. დაწესება.
ა-п̄шчýн არს. ულვაში (ბზიფ.); შდრ.
 ап̄шчá.
ა-п̄шчэара ზმნ. 1. გაწყვეტა. ип̄шýитэ-
 аит გაწყვეტა.
ა-п̄шчэрá ზმნ. 2. გაწყდომა. ип̄шчэáit
 გაწყდა; ашаха п̄шчэáit თოვი გა-
 წყდა.
ა-п̄шчэхá არს. ნაგლეჯი, ნაწყვეტი.

ა-п̄шчачáр არს. ქოჩორი.
á-п̄шха ზედს. თბილი.
á-п̄шхамшья ზედს. უსირხვილო, ურ-
 ცხვი.
ა-п̄шхáра არს. სითბო.
ა-п̄шхарá ზმნ. თბობა, გათბობა.
 ип̄шхóит, ип̄шхéит თბება, გათბა.
ა-п̄шхáраxара ზმნ. დათბობა. ип̄шара-
 хait დათბა.
ა-п̄шхáрра არს. სითბო.
ა-п̄шхáррара ზმნ. დათბობა. ип̄шá-
 ррахait დათბა.
ა-п̄шхастá არს. ზიანი.
ა-п̄шхастатэрá ზმნ. წახდენა, გაფუჭე-
 ბა. ип̄шхастáитáit წახდინა, გაა-
 ფუჭა.
ა-п̄шхастаxара ზმნ. გაფუჭება, წახდე-
 ნა, დაზიანება. ип̄шхастахéит გა-
 ფუჭდა, წახდა, დაზიანდა.
á-п̄шхашьяра ზმნ. რცხვენა, შერცხვე-
 ნა. дп̄шхашýит, дп̄шхашýéит რცხვე-
 ნია, შერცხვა.
ა-п̄шхашья́рахэ არს. სიძის მიერ თავი-
 სი მშობლების და ნათესავების
 გამასპინძლება და დასაჩუქრება.
ა-п̄шхашья́рахьяшья́, ап̄шхашья́рахешья́
 არს. იხ. ап̄шхашья́ехья́.
ა-п̄шхашья́ехья́ არს. მამამთილის საჩუ-
 ქარი რძალს მასთან პირველად
 გამოლაპარაკების გამო.
áп̄шхашья́ды ზედს. მორცხვი, მორი-
 დებული, მოკრძალებული.
ა-п̄шхачарá ზმნ. უკუქცევა, გაქცევა,
 გამევება, გარეკვა, გაგდება. ип̄шá-
 итцéit უკუაქცია, გააქცია, გაამევა,
 გარეკა, გააგდო.
á-п̄шхт, áп̄шхты ზედს. მღიერიანი, ქე-
 ციანი, მუნნიანი.
ა-п̄шхтра არს. ქეცი, მუნნი, მღიერი.
ა-п̄шхтрá ზმნ. გაქეციანება, გამუნია-
 ნება. дп̄шхтit გაქეციანდა, გამუნია-
 ანდა.

- а-пхны́га** არს. მუშტის ოდენა მომრგვალო ქვა, რომლითაც სპეციალური დანიშნულების ბრტყელ ქვაზე ахáкьа-ზე ნაყვენ მარილს, წიწკას, ნიგოზს და სხვა.
- á-пхны́длара** ზმნ. ვინმესთან სირბილში შეჯიბრება, გაჯიბრება, ვინმესთან ერთად გასწრებაზე გარბენა, გაქცევა. диáпхны́длеит სირბილში გაეჯიბრა, ვიღაცასთან ერთად გასწრებაზე გაიქცა.
- а-пхчáшa** არს. შრომაში გამონადენი ოფლი.
- пхчáшaлa** ზმნზ. ოფლით.
- а-пхчын** არს. ოფლი.
- á-пхын** არს. ზაფხული.
- á-пхынра** არს. ზაფხული.
- á-пхынрахара** ზმნ. ზაფხულის დადგომა. ипхынрахеит ზაფხული დადგა.
- а-пхы́з** არს. სიზმარი.
- пхы́зрыла** ზმნზ. სიზმარში; სიზმარში ნახა.
- а-пхы́збара** ზმნ. დასიზმრება. апхы́з инéит დაესიზმრა.
- а-пхы́ára** ზმნ. კითხვა, წაკითხვა. дáпхы́оит, дáпхы́еит კითხულობს, წაკითხა.
- а-пхы́арá** ზმნ. ღამის გათევა. дпхы́éит ღამე გაათია.
- á-пхы́арта** არს. სამკითხველო. áпхы́арта азáла სამკითხველო დარბაზი.
- а-пхы́áртa** არს. ღამის სათევი ადგილი.
- а-пхы́áршэра** ზმნ. შეკეცვა, აკეცვა. ипхы́áиршэит შეკეცა, აკეცა.
- а-пхы́арцá** არს. ჭიანურის მსგავსი ორსიმიანი საკრავი (სიმები ძუი-საა).
- á-пхы́арылара** ზმნ. ფრინველის დაჯდომა ღამის გასათევად, დაბუ-
დება. ипхы́ары́леит დაბუდდა.
- а-пхы́ары́ларта** არს. ფრინველის ღამის გასათევი დასაჯდომი ადგილი, ფრინველთ საბუდარი.
- пхы́акá!** ზმნზ. წინ! шæинá пхы́акá! გასწიეთ წინ!
- á-пхы́азара** ზმნ. 1. თვლა, დათვლა. ипхы́азéит, ипхы́азéит თვლის, დათვალა.
- á-пхы́азара** ზმნ. 2. მიჩნევა, ჩათვლა. ипхы́азéит, ипхы́азéит მიაჩნია, მიიჩნია, თვლის, ჩათვალა.
- а-пхы́ынзарáх** არს. ფაშვი.
- а-пхчá** არს. ასული, ქალიშვილი. მრ. áпхчáцæа.
- а-пхчáзатæ** არს. დედისერთა ქალიშვილი.
- а-пхчáл** არს. კოკა.
- а-пхчáлпчá** არს. შვილიშვილი (ვაჟი ქალიშვილის მხრივ).
- а-пхчáлпчá** არს. შვილიშვილი (ქალი ქალიშვილის მხრივ).
- а-пхчáпчá** არს. გერი (ქალი).
- а-пхчáзара** არს. ღვიძლი ქალიშვილი.
- á-пхчæ** არს. ჩალა.
- á-пхчæакæа** არს. ჩალის ზვინი.
- а-пхчǽнзба** არს. ქალიშვილი, გასათხოვარი ქალი.
- а-пхчǽнс** არს. ქალი, დედაკაცი, დიაცი.
- а-пхчǽнсаара** ზმნ. დაქორწინება, ცოლის შერთვა, ცოლის თხოვა. пхчǽнс дааигéит დაქორწინდა, ცოლი შეერთო, ცოლი ითხოვა.
- а-пхчǽнс азчæარá** ზმნ. ცოლის შერთვა, დაქორწინება, ქალის გარიგება. пхчǽнс ди́зй́хæеит ცოლი შეერთო, დააქორწინა, ქალი გაურიგა.
- пхчǽнспас** ზმნზ. დიაცურად, ქალურად.
- а-пхчǽнсчæара** ზმნ. ცოლის თხოვა,

- შერთვა. *пыхәыс дихәэит* ცოლი შე-
ერთო.
- a-пыхьза** არს. ბელადი.
- a-пыхьзара** ზმნ. წინამძღოლობა.
диапыхьзеит უწინამძღოლა.
- a-пыхьзаа** არს. ბელადი; შდრ. *апыхьза*.
- пыхьтк** რიცხვ. ცოტა, ცოტაოდენი.
- пыхьтраамтәк** ზმნზ. ცოტა ხანს.
- пыхьтрак** ზმნზ. ცოტა ხანს; *пыхьтрак*
уаапыхьш! ცოტა ხანს მოიცადე!
- a-пыхьткәыр** არს. კვირტი, კოკორი.
- пыхьт-чьтк** რიცხვ. ცოტა რამ.
- пыхьтәык** ზედს. ცოტანი.
- a-пыхьлара** ზმნ. შეხვედრა, შემო-
ხვდომა, შეყრა. *дипыхьлеит* შეხვდა,
შემოხვდა, შეეყარა, შემოეყარა.
- a-пыхьлыгьды** არს. მენჯი, პოჭოჭიკი.
- a-пыхьმაцә** არს. ბარკლის წინა ნაწი-
ლი.
- a-пыхьнца** არს. ცხვირი.
- a-пыхьнцапхьссара** ზმნ. ცხვირის მო-
ხოცვა. *ипыхьнца* *ипхьსეит* ცხვირი
მოიხოცა.
- a-пыхьнтакь** არს. წვინტილი, ჟღვინტი.
- a-пыхьнтцеихачра** არს. სურდო.
- a-пыхьжәара** არს. უპირატესობა.
- a-пыхьრაқнахара** ზმნ. წინ ჩამოფარება.
иапыхьრაқнаихаит წინ ჩამოაფარა.
- a-пыхьрақәа** არს. წინსაფარი.
- a-пыхьрга** არს. წვრილი ფული.
- a-пыхьргара** ზმნ. 1. მოცილება, მოშო-
რება. *ипыхьрыигеит* მოცილა, მოი-
შორა.
- a-пыхьргарá** ზმნ. 2. დახურდავება.
ипхьრგეит დაახურდავა; *апхьра*
пхьრგეит ფული დაახურდავა.
- a-пыхьрра** ზმნ. ფრენა, გაფრენა. *ипхьრ*
გაფრინდა.
- a-пыхьртларá** ზმნ. შეხსნა. *ипхьრ*
тлеит შეხსნა; *имака* *пхьრ*
тлеит ქამარი
შეიხსნა.
- a-пыхьрғь** არს. ნაღვერდალი, ნაკვერ-
- ჩხალი.
- a-пыхьрцәқәа** არს. ფაფარი, ჯაგარი.
- a-пыхьрцра** ზმნ. ჩამოშორება, ჩამოცი-
ლება, ჩამოცლა, გაცლა. *дипыхь-*
рцит ჩამოშორდა, ჩამოსცილდა,
გაეცალა.
- a-пыхьрхáга** არს. მავნე, მავნებელი, სა-
ზიანო.
- a-пыхьрхáгахара** ზმნ. ხელის შეშლა.
дипыхьрхáгахеит ხელი შეუშალა.
- a-пыхьрхра** ზმნ. თავიდან მოშორება,
თავიდან მოცილება. *дипыхьры-*
ихьит თავიდან მოიშორა, თავი-
დან მოცილა.
- á-пыхьрды** ზედს. მფრინავი.
- a-пыхьсра** ზმნ. წასწრება, გასწრება,
გადასწრება, დასწრება. *диапыхьсит*
წაუსწრო, *გაასწრო*, *გადაუსწრო*,
დაასწრო.
- a-пыхьтларá** ზმნ. შეხსნა. *ипхь*
тлеит შე-
ეხსნა; *имака* *пхь*
тлеит სარტყელი
შეეხსნა.
- a-пыхьшәара** ზმნ. ცდა, გამოცდა.
ипхь
шәеит სცადა, გამოსცადა.
- a-пыхьшәтрыйкь** არს. რძით გაკეთებუ-
ლი თხელი ფაფა წვრილად და-
ფქვილი ფეტვის ფქვილისაგან.
- a-пыхьшәырчара** ზმნ. ჩალიძება. *дпыхь-*
шәырччеит ჩალიძა.
- a-пыхьхара** ზმნ. 1. დამსხვრევა, და-
ლეწვა. *ипхь*
иххаит დაამსხვრია,
დალეწა.
- a-пыхьхара** ზმნ. 2. დამსხვრევა, ლეწ-
ვა, დალეწვა. *ипхь*
иххаит დაიმ-
სხვრა, დაილეწა.
- пыхьхьа** ზმნზ. პირველად.
- á-пыхьц** არს. ბალთა, აზზინდა.
- Қ**
- a-қáда** არს. დოინჯი.
- á-қáда ахь акрá** ზმნ. დოინჯის შემო-
ყრა. *ақáда* *ахь* *икьит* დოინჯი
შემოიყარა.

á-қадақьра *ზმნ.* ორატორობა. дқадá-кьуеит, дқадáкит ორატორობს, ორატორა.

á-қадақьды *არს.* ორატორი, ქადაგი.

á-қалақь *არს.* ქალაქი.

á-қалақьхара *ზმნ.* გაქალაქება, ქალაქად ქცევა. иқалáкьхеит გაქალაქდა, ქალაქად იქცა.

á-қамса, *ზედს.* (ზზიფ.) ақáмс ბანჯგვლიანი, ბალნიანი, ბეწვიანი.

á-қамсара *ზმნ.* ბანჯგვლიანი, უშნო დიდი რამის ან ვინმეს ბაჯბაჯი. дқамсóит, дқамсéит ბაჯბაჯებს, იბაჯბაჯა.

а-қамсхэыць *ზედს.* (საალერსო) ბანჯგვლიანი.

á-қамсыс *ზედს.* ბანჯგვლიანი, ბალნიანი, ბეწვიანი; ხშირბეწვა.

á-қамсысра *არს.* ბანჯგვლიანობა, ფაჩვნიერობა.

а-қарбьч *არს.* კიპრუჭი.

а-қáруа *არს.* ქარვა.

а-қáт *არს.* 1. ხის ტყავქვეშა კანი; 2. ნაქაფი; ქაფი.

а-қáшь *არს.* ფაფა.

á-қашәқашәара *ზმნ.* ბიბინი. иқашәқашәóит, иқашәқашәéит ბიბინებს, იბიბინა.

á-қачаа *არს.* ქაჯი.

а-қды *არს.* მორი, დირე, ჯირკვი.

а-қдыжә *ზედს.* უვარგისი მორი, დირე.

а-қламышь *არს.* ფელამუში, თათარა.

а-қлапғáд *არს.* წინდა.

а-қәá *არს.* წვიმა.

а-қыта-нхашәа *არს.* სოფლის მეურნეობა.

а-қыта-уады *არს.* სოფლელი, სოფლის მცხოვრები.

а-қәаба-сабáа *არს.* თოვლ-ჭყაპი.

Қә

а-қәá *არს.* წვიმა.

а-қәáб *არს.* ქვაბი სპილენძისა.

а-қәабаá *ზედს.* გაწუწული. ақәабаá ихьыкәкәá даáит გაწუწული მოვიდა.

а-қәáбқатады *არს.* მექვაბე.

а-қәáбшьта *არს.* (ზზიფ.) ақәáбшьт კარდალი, პატარა ქვაბი სპილენძისა.

а-қәáдара *არს.* უწვიმობა.

а-қәáмáшь *არს.* ფარჩა, სტავრა.

а-қәарпьссá *არს.* იხ. ақәапьсатá.

а-қәаршәы́, ақәаршыө *არს.* (ზზიფ.) თავსხმა, კოკისპირული წვიმა, ღვართქაფი, თქემი.

а-қәасáб *არს.* არჩვი.

á-қәасқәасра *ზმნ.* ძუნძული. дқәасқәáсеит, дқәасқәáсит ძუნძულებს, იძუნძულა.

а-қәатәá *ზმნ.* სელის ქსოვილი.

а-қәაпьсатá *არს.* თქომი, თქორი.

а-қәáқәа *არს.* საპნის ბუმტი.

а-қәáча *არს.* იხვი.

а-қәáщә *არს.* მრგვლად ამოყვანილი წნულკედლებიანი ქობი კონუსისებრი სახურავით.

а-қәáтпа *არს.* 1. მაღლარი (აბჟ.); 2. მოვლილი გაშენებული პატარა ტყე.

а-қәáтпара *არს.* 1. მაღლარიანი ადგილი (აბჟ.) 2. ადგილი, სადაც არის პატარა მოვლილი გაშენებული ტყე.

á-қәацыма́цра *ზმნ.* თავმომწონედ, დარბაისლურად სიარული. дқәáцыма́цуеит, дқәáцыма́цит თავმომწონედ, დარბაისლურად დადის.

á-қәыблаара *ზმნ.* გადაწვა, გადაბუგვა. иқәыблааит გადასწვა, გადაბუგა.

á-қәыблра *ზმნ.* გადაწვა. иқәблит გადაიწვა.

ა-კაყგაყრა *ზმბ.* ვინმეზე, რამეზე იმედის დამყარება. დიკაგაყრუეიტ, დიკაგაყრუეიტ ვინმეზე, რამეზე იმედს ამყარებს.

ა-კაყგალარა *ზმბ.* 1. რამეზე დადგომა. დიკაგალეიტ რამეზე დადგა.

ა-კაყზაარა *ზმბ.* адунѣи икәу зегьы ყველა ვინც, რაც მსოფლიოში არის. დიკაჟუპ, დიკაჟყნ არის, იყო.

ა-კაყტაარა *ზმბ.* ზედ დასხმა, ზედ გადასხმა. იკაჟტაეიტ ზედ დასხმა, ზედ გადასხმა.

ა-კაყიარა *ზმბ.* აწეულზე, ამალღებულზე, დაფენილზე დაწოლა. დიკაჟიეიტ ...დაწვა.

ა-კაყიტრა *ზმბ.* რამეზე უფლების ქონა.

ა-კაყიტტაარა *ზმბ.* ნების დართვა, ნების მიცემა. დაკაჟიტტაეიტ ნება დართო, ნება მისცა.

ა-კაყკრა *ზმბ.* 1. მიშვერა, მითითება. იკაჟიკყიტ მიუშვირა, მიუთითა.

ა-კაყკრა *ზმბ.* 2. წასწრება. დაკაჟიკყიტ წაასწრო.

ა-კაყლა *ზმბზ.* ტოლი, ერთი ხნისა.

ა-კაყლარა *არს.* ტოლობა, თანამოასაკეობა.

ა-კაყლარა *ზმბ.* 1. აცოცება. დიკაჟლეიტ აცოცდა.

ა-კაყლარა *ზმბ.* 2. თავდასხმა, თავს დაცემა, შესევა, თარეში. დიკაჟლეიტ თავს დაესხა, თავს დაეცა, შეესია, ითარეშა.

ა-კაყლადაყ *ზმბ.* თავდამსხმელი.

ა-კაყმაყარრა *არს.* დამუქრება. დიკაჟმაყარუეიტ, დიკაჟმაყარიტ ემუქრება, დაემუქრა.

ა-კაყნაგაა *არს.* სარგო, მისაგებელი.

კაყნაგაა *ზმბზ.* რიგიანად, წესიერად, ჯეროვანად, სათანადოდ.

ა-კაყნაგარა *ზმბ.* რგება. იკაჟნაგოიტ, იკაჟნაგეიტ ერგება, ერგო.

ა-კაყინტაარა *ზმბ.* ამოწყდომა. იკაჟინტაეიტ ამოწყდენ.

ა-კაყნი *არს.* სელი.

ა-კაყიჯრა *ზმბ.* ზედ შეგდება, ზედ დაგდება. იკაჟიჯყიტ ზედ დააგდო, შეაგდო.

ა-კაყიჯაარა *ზმბ.* მოთხრა, გადათხრა. იკაჟიჯააიტ მოთხარა, გადათხარა.

ა-კაყირა *ზმბ.* დაფიცება, ფიცის მიცემა, ფიცის დადება. დაკაჟირ დაიფიცა, ფიცი მისცა, ფიცი დადო.

ა-კაყრა *არს.* ასაკი, ხნოვანება, წლოვანება.

ა-კაყირამაყრა *არს.* მცირეწლოვნება.

ა-კაყირანამყრა *არს.* ასაკუსრულობა, არასრულწლოვნობა.

ა-კაყრგაყრა *ზმბ.* დაპირება. დაკაჟირგაყრუეიტ, დაკაჟირგაყრუეიტ ჰპირდება, დაჰპირდა.

ა-კაყირგალარა *ზმბ.* იკაჟირგალეიტ აწეულ, ამალღებულ რამეზე დადგმა.

ა-კაყირგეჯრა *ზმბ.* რამეზე დატრიალება. იკაჟირგეჯყიტ დაატრიალა.

ა-კაყირპკარა *ზმბ.* უხვად მოპკურება, მოშხეფება, მოსხურება. იაკაჟირპკეიტ უხვად მოაპკურა, მოაშხეფა, მოასხურა.

ა-კაყირტაარა *ზმბ.* ასმა, შესმა. დაკაჟირტაეიტ ასვა; შესვა.

ა-კაყირჟაყრა *ზმბ.* დაჭერა. იაკაჟირჟაყრეიტ დააჭირა.

ა-კაყრკაყ *არს.* კოჭი.

ა-კაყირშაყატრა *ზმბ.* დათანხმება. დაკაჟირშაყატიტ თანახმა გახადა.

ა-კაყირშა *არს.* 1. გადასაფარებელი.

ა-კაყირშა *არს.* 2. საკერებელი, სადგმელი, ბეჭკი.

ა-კაყირშაარა *ზმბ.* მოხვედრა, მორტყმა. იაკაჟირშაეიტ მოახვედრა, მორტყა.

ა-კაყირშაარა *ზმბ.* 1. წამოხურვა, გა-

- დაფარება. იაკაირშაიტ წამოახურა, გადაფარა.
- á-კაყრშა** *ზმნ.* 2. შეგდება. იკაყრშაიტ შეაგდო.
- а-კაყრშә-пáршә** *ზმნ.* მიკერ-მოკერება.
- á-კაყრчабра** *ზმნ.* დაწებება, დაკვრა. იაკაყრчабит დააწება, დააკრა.
- á-კაყрхәхә** *ზმნ.* ფხვიერი რამის მოყრა, წაყრა. იაკაყрхәхәეит მოყარა, წაყარა.
- á-კაყсра** *ზმნ.* ხიდზე, მინდორზე, ეზოზე გადავლა. дыкაყсит გადავიდა.
- á-კაყпáра** *ზმნ.* 1. ჭიდაობა. дыкაყпáрит, дыкაყпáеит ჭიდაობს, იჭიდავა.
- á-კაყпáра** *ზმნ.* 2. ჭიდაობა. диáкაყпáеит ეჭიდავა.
- á-კაყпáоы** *არს.* მოჭიდავე.
- á-კაყпáсá** *ზმნ.* 1. დაყრა. იაკაყпáсеит დააყრა.
- á-კაყпáсáра** *ზმნ.* 2. გამოყრა. икაყнапáсеит გამოაყრა.
- á-კაყпáсычхáра** *ზმნ.* ამოხვრა, ამოხვნეშა. дкáყпáсычхáеит ამოიხრა, ამოიხვნეშა.
- а-კაყпáш** *ზედს.* მოზარდი.
- а-კაყпáшылáра** *არს.* ზედაპირი.
- á-კაყпáыера** *ზმნ.* გამოტეხა. икáყпáыеит გამოტეხა.
- á-კაყпáнә** *ზმნ.* დაჭერა. дáкáყпáнәеит დაჭირა.
- á-კაყпáнәýáра** *ზმნ.* მოფხეკა, გადაფხეკა, აფხეკა. икáყпáнәýáеит მოფხიკა, გადაფხიკა, აფხიკა.
- á-კაყпáкáра** *ზმნ.* დაყვირება, შეყვირება. дýкáყпáкáаит დაუყვირა, შეუყვირა.
- á-კაყпáкýра** *ზმნ.* 1. ფეხებმოსხლეტი დაცემა, წაქცევა. дыкáყпáкýеит ...დაეცა, წაიქცა.
- á-კაყпáкýра** *ზმნ.* 2. ფეხებმოსხლეტი: წაქცევა, დაცემა. дыкáყпáкýеит წააქცია, დასცა.
- á-კაყышь** *ზმნ.* (ბზიფ.) შალაშინი, ქუსტარი; შდრ. ашьалашьын.
- á-კაყышьра** *ზმნ.* გადასმა, მოსმა. икáყышьыит გადაუსვა, მოუსვა.
- á-კაყышахáтáра** *არს.* თანხმობა.
- á-კაყышахáтáхáра** *ზმნ.* 1. დათანხმება. дýкáყышахáтáхáеит დათანხმდა.
- á-კაყышахáтáхáра** *ზმნ.* 2. დათანხმება. дýкáყышахáтáхáеит ეთანხმება.
- á-კაყышә** *ზმნ.* მოხვდომა. иá-кáყышәеит მოხვდა.
- а-კაყыц** *არს.* ჯაგო.
- á-კაყыцáлáра** *ზმნ.* (ადამიანის, ცხოველის) შეგდება. икáყыцáлеит შეაგდო.
- á-კაყыцáра** *ზმნ.* საიდანმე გაგდება. икáყыцеит გააგდო.
- а-კაყыцáра** *არს.* ჯაგნარი.
- á-კაყыцышәáра** *ზმნ.* 1. გადაბუგვა. икáყыцышәáаит გადაბუგა.
- á-კაყыцышәáра** *ზმნ.* 2. გადაბუგვა. икáყыцышәáаит გადაიბუგა.
- á-კაყыцә** *არს.* (ბზიფ.) მწვერვალი; კენწერო, წვერო ხისა; შდრ. áцáкә.
- á-კაყыцәáра** *ზმნ.* ზევიდან ათლა. икáყыцәáаит ზევიდან ათალა.
- á-კაყзáра** *ზმნ.* ამოწყდომა, გადაშენება. дыкáყзáаит ამოწყდა, გადაშენდა.
- á-კაყзáхáра** *ზმნ.* დაკერება. иáкáყзáхáыит დააკერა.
- áкáყзáра** *არს.* სხვის გამო დაღუპვა. дýкáყзáыит სხვის გამო დაიღუპა.
- а-კაყыпá** *არს.* ზეთგამოწურული დანაყილი ნიგვზის გუნდა.
- á-კაყáра** *ზმნ.* ზედ დადება. икáყáеит ზედ დადო.
- а-კაყáрá** *ზმნ.* ქარგვა. дыкáყáрит, дыкáყáеит ქარგავს, ქარგა.

ა-კაყტარა *ზმნ.* ქარგვა, მოქარგვა. *იკაჲიტბიტ, იკაჲიტეიტ* ქარგავს, მოქარგა.

ა-კაყტათაჲს *არს.* წამოსასხამი, წამოსახურავი რამ.

ა-კაყტარა *ზმნ.* 1. გადმოსვლა, ჩამოსვლა. *დაკაყჲშჲტ* გადმოვიდა, ჩამოვიდა.

ა-კაყტარაარა *ზმნ.* სრიალი, გასრიალეზა. *დჲკაყტაჲრააჲტ* გასრიალდა.

ა-კაყტაჲჲრა *ზმნ.* ფეხის დაცურება, ფეხის გასხლტომა. *დჲკაყტაჲჲრჲტ* ფეხი დაუცურდა, ფეხი გაუსხლტა.

ა-კაყაბრა *ზმნ.* დაწებება. *იაკაყაბჲტ* დაეწება.

ა-კაყაჲჲტრა *ზმნ.* მიძახება. *იკაყაჲჲჲტჲტ* მიძახა.

ა-კაყაჲჲრა *ზმნ.* დარჩენა. *დჲიკაყაჲჲჲტ* დარჩა.

ა-კაყაჲჲრა *ზმნ.* ზედ გარჩენა. *იკაყაჲჲჲტ* ზედ გარჩა.

ა-კაჲჲრა *ზმნ.* 1. ამალღებულო ზედაპირიდან აღება. *იკაჲჲჲჲტ; იაკაჲჲჲჲტ* აღღო.

ა-კაჲჲჲრა *ზმნ.* შემოღამება. *იკაყაჲჲჲტ* შემოღამდა.

ა-კაჲჲჲრა *ზმნ.* მძიმე ვისიმე, რისამე ვინმეზე, რამეზე დავარდნა, დაცემა. *დჲიკაჲჲჲტ; დაკაჲჲჲტ* დავარდა, დაეცა.

ა-კაჲჲრა *ზმნ.* გადაგლეჯა. *იკაჲჲჲტ* გადაგლეჯა.

ა-კაჲჲჲაჲჲრა *ზმნ.* ტუქსვა, დატუქსვა, გაკიცხვა, ჯორვა, გაჯორვა. *იკაჲჲჲჲჲაჲჲტ* დატუქსა, გაკიცხა, გაჯორა.

ა-კაჲჲჲჲრა *ზმნ.* შეყვირება, დაყვირება. *დჲიკაჲჲჲჲჲტ* შეუყვირა, დაუყვირა.

ა-კაჲჲჲრა *არს.* მგელი.

ა-კაჲჲჲრა *არს.* გახმობა, მოხმობა. *იკაყაჲჲჲტ* გახმა, მოხმა.

ა-კაჲჲრა *წაწერა.* *იაკაჲჲჲტ* წააწერა.

ა-კაჲჲრა *არს.* სოფელი.

ა-კაჲჲრა-მჲა *არს.* სასოფლო გზა.

ა-კაჲჲტბჲჲჲჲრა *არს.* ქართული ენა.

კაჲჲტბჲჲჲრა *არს.* საქართველო.

ა-კაჲჲტრა *არს.* ქართველი. მრ. *აკაჲჲტრაჲ, აკაჲჲტრაჲ.*

ა-კაჲჲჲჲრა *ზმნ.* ცახცახი, აცახცახება. *დკაჲჲჲჲტაჲ, დკაჲჲჲჲჲტ* ცახცახებს, აცახცახდა.

კჲ

ა-კაჲაჲდ *არს.* ქალღიღობი.

ა-კაჲაჲლა *არს.* (ზზიფ.) აკაჲაჲლ კარავი.

ა-კაჲაჲლაჲჲ *არს.* ქალაქი.

ა-კაჲამტა *არს.* პარტახი, ნასახლარი.

ა-კაჲამსა *არს.* (აღამიანისა და ოთხფეხის) კუჭი, სტომაქი.

ა-კაჲარ *არს.* მოგება, ხეირი.

ა-კაჲარანჲ *არს.* მოჯამაგირე.

ა-კაჲარნჲრა *ზმნ.* მოჯამაგირეობა.

დკაჲარანჲრაჲტ, დკაჲარანჲრაჲტ მოჯამაგირეობს, იმოჯამაგირა.

ა-კაჲარმჲტ *არს.* აგური.

ა-კაჲარმჲტჲჲრა *არს.* აგურსაწვავი ღუმელი, აგურხანა.

ა-კაჲარსტა *არს.* ძელი.

ა-კაჲასა *არს.* ქისა.

ა-კაჲაჲსჲჲ *არს.* ზუმბა.

ა-კაჲაკაჲ *არს.* ულაყი, ვაყა, აჯიღლა.

ა-კაჲაჲრაჲრა *არს.* მაჭანკალი.

ა-კაჲაჲრაჲ *არს.* ლაზღანდარა.

ა-კაჲაჲრაჲრა *ზმნ.* ლაზღანდარობა.

დკაჲაჲრაჲრაჲტ, დკაჲაჲრაჲრაჲტ ლაზღანდარობს, ილაზღანდარა.

ა-კაჲაჲჲ *არს.* 1. გუნება, ქეიფი.

ა-კაჲაჲჲ *ზედს.* 2. *იკაჲაჲჲ, იკაჲაჲჲრაჲ* *კაჲანჲჲ* *დჲიკაჲოჲჲ* ზარზოზად, ქეიფიანად არის. მრ. *აკაჲაჲჲრაჲ.*

ა-კაჲაჲჲრა *ზმნ.* განცხრომა, ნეტარება. *კაჲაჲჲ* *იჲჲტ, კაჲაჲჲ* *იჲჲტ* განცხრომაშია, განცხრომაში გაატარა

დრო, ნეტარებაშია, ნეტარება ნა-
ხა, სიტკბოება ნახა.

а-кѡафына არს. ყალამქარი.

а-кѡишьмыр არს. ქიშმირი.

á-кѡа ზედს. პატიოსანი.

а-кѡара არს. პატიოსნება.

а-кѡра ზმნ. კვნესა, ოხვრა. дыкѡуэит, дкѡит კვნესის, იკვნესა, ოხრავს, იოხრა.

а-кѡынжжы არს. კვნესა, ოხვრა, კვნე-
სის ხმა, ოხვრის ხმა; ხვნეშა, ხვნე-
შის ხმა.

á-кѡызкѡызра ზმნ. ქვითინი.
дкѡызкѡызруэит, дкѡызкѡызрит ქვი-
თინებს, იქვითინა.

а-кѡынцыз არს. ღვინის დასაღვეო
ხის სასმისი, რომელიც ირეცხე-
ბოდა მხოლოდ ღვინით.

а-кѡыра არს. ქირა.

кѡырала ზმნზ. ქირით, დაქირავე-
ბით.

кѡырала акра ზმნ. დაქირავება, ქირა-
ობა, ქირით დაჭერა.

а-кѡырмыт არს. აგური.

кѡырса არს. შობა.

а-кѡырсиán ზედს. ქრისტიანი.

а-кѡырсиánра არს. ქრისტიანობა.

а-кѡышьмѡи არს. ყალყი.

а-кѡышьмышь არს. ქიშმიში, ჩამიჩი.

а-кѡышшэ არს. ბაგე, ტუჩი; ლაში.

а-кѡышшэицакѡа ზედს. პირმოღრე-
ცილი.

ბ

а-ბá არს. მტერი, დუშმანი.

а-ბáр ზედს. ღარიბი.

а-ბáра ზმნ. მტრობა, გადამტერება.
диабáრит, диабáრეит მტრობს, გადა-
ემტერა.

а-ბáрра არს. სიღარიბე, სიღატაკე.

а-ბáрхара ზმნ. გაღარიბება, დაღარი-
ბება. дѡáрхорит გაღარიბდა, დაღა-

რიბდა.

а-бáхарá ზმნ. 1. მტრად ქცევა, მტრად
გახდომა. дѡáрхорит მტრად იქცა,
მტრად გახდა.

а-бáхарá ზმნ. 2. გამეჩხრება. иабáхорит
გამეჩხრდა.

а-бáча ზედს. ჯუჯა, ჩია.

á-ბна არს. გემი, ხომალდი.

а-бáлáм არს. ღლავი, ლოქო.

á-ბна არს. ჭრელი, ფერად-ფერადი.

а-бáрáлара ზმნ. მუცელში, ტანში: შე-
ძვრომა. дибáрáлеит შეუძვრა.

á-ბрара არს. სიჭრელი.

а-бáра არს. სითხელე, მარჩხობა
წყლისა.

а-бáрá ზმნ. ღრენა. ибáруэит, ибáრ
იღრინება, იღრინა.

а-бáызрá ზმნ. ხვნეშა, ოხვრა. дѡызруé-
ит, дѡызრít ხვნეშის, დაიხვნეშა,
ოხრავს, იოხრა.

á-бáырлара ზმნ. ყურძნის შეთვალვა.
ибáырлéит შეითვალა.

а-бáытцысра ზმნ. გამოიზამთრება.
дѡытцысит გამოიზამთრა.

ბჟ

а-ბჟáкѡа არს. аѡáкѡа кáма ერთგვა-
რი ხანჯალი, სატევარი.

а-ბჟáкѡáмыса არს. ერთგვარი ხანჯა-
ლი, სატევარი, ყამა.

а-ბჟáბჟэ არს. აპვი.

á-ბჟáхара ზმნ. ბოყინი, დაბოყინება.
дѡáахáруэит, дѡáахáრит აბოყინებს,
დააბოყინა.

а-ბჟáы არს. ფიცარი.

а-ბჟáырткѡ არს. ჭიყყელა.

а-ბჟáыррбжы არს. ღორის დრუხუნი.
ахáа бѡáыррбжы.

á-ბჟэра არს. აღვირი.

а-ბჟáрра ზმნ. კრუტუნი, დაკრუტუ-
ნება. ибѡáрруэит, ибѡáррит კრუტუ-
ნებს, დაიკრუტუნა.

ა-ჭაჭა ზედს. ღონიერი.
 ა-ჭაჭა არს. პატარა ფიცარი.
 ა-ჭაჭა არს. სახერხი ხე-ტყისა.

ბ

ა-ბაბა არს. ნახნავი, ხნული.
 ა-ბაბა ზმნ. მოშუშება, მორჩენა, პირის შეკვრა (იარისა, წყლულისა). იბაბა მოშუშდა, მორჩა, პირი შეკრა.
 ა-ბაბა არს. ტაბიკი.
 ა-ბაბა ზმნ. მოჭირებული წითელი. იბაბა მოჭირებული წითელია.
 ა-ბაბა ზმნ. გაფხევა. იბაბა გაფხევა.
 ა-ბაბა არს. ქურდი, მპარავი.
 ა-ბაბა არს. ნაქურდალი, ნაპარევი.
 ა-ბაბა ზმნ. პარვა, მოპარვა, ქურდობა. იბაბა, დეხე, დეხე იპარავს, მოიპარა, ქურდობს, იქურდა.
 ა-ბაბა ზედს. ჭირვეული, ანჩხლი, ქაფარი.

კ

ა-კააბაბა არს. ყვირილის ხმა; ყვირილი.
 ა-კააბა ზმნ. ყვირილი, დაყვირება. იკააბა, დეხე, დეხე ყვირის, დაიყვირა.
 ა-კააბა არს. გოგრა, კვახი.
 ა-კააბა არს. ოსტატი.
 ა-კააბა არს. ოსტატობა, დახელოვნებულობა.
 ა-კააბა ზმნ. ყოფნა. იკააბა, დეხე არის, იყო.
 ა-კააბა ზმნ. ხასიათი.
 ა-კააბა არს. დანავსვა. დეხე დანავსა.
 ა-კააბა არს. მშვენიერი.

ა-კააბა არს. ყაითანი.
 ა-კააბა არს. ციხე, ციხესიმაგრე.
 ა-კააბა ზმნ. მოხდენა. დინამიკ. იკააბა მოხდა რაღაცად იქცა, დამწიფდა, ახდა, ასრულდა;
 სტატ. იკააბა, იკააბა არის, იყო.
 ა-კააბა არს. ხანჯალი, სატევარი, ყამა.
 ა-კააბა არს. მათრახი; შოლტი.
 ა-კააბა არს. ყანწი.
 ა-კააბა არს. აბრეშუმის ჭია.
 ა-კააბაააბა არს. მეაბრეშუმეობა.
 ა-კააბაააბა არს. მეაბრეშუმე.
 ა-კააბა ზმნ. დამოშმინება. დეხე იკააბა დაამოშმინა.
 ა-კააბა არს. სვია, ფშალა.
 ა-კააბა არს. ბულბული.
 ა-კააბა არს. ტლანქი ბაკაბუკები, ორჩოფეხები.
 ა-კააბაბა არს. საყასბო; ხორცის სავაჭრო.
 ა-კააბა არს. (ბზიფ.) აკააბა ყავარი.
 ა-კააბაბა არს. ოჩოფეხი, ბაკაბუკი.
 ა-კააბა ზედს. წითელი.
 ა-კააბაბა არს. სიწითლე.
 ა-კააბა ზმნ. ღეჭვა, დაღეჭვა. იკააბა, დეხე, დეხე ღეჭს, დაღეჭს.
 ა-კააბა არს. ალაფი.
 ა-კააბა ზმნ. კეთება, გაკეთება, ქმნა. იკააბა, დეხე, დეხე აკეთებს, გააკეთა, შვრება, ქნა.
 ა-კააბა ზმნ. გასაკეთებელი.
 ა-კააბა ზედს. მიუვალი, მაგარი ღობე-ყორე.
 ა-კააბა თანდ. 1. -თან; სარა სკნა ჩემთან. 2. -ში; აშკოლ აკნა სკოლაში.
 ა-კააბა ზმნ. ამოტეხა, ამოჭრა (სატეხით). იკააბა ამოტეხა, ამოჭრა.
 ა-კააბა არს. სატეხი, საჭრეთელი.
 ა-კააბა არს. ბატი.
 ა-კააბაბა არს. საბატე.
 ა-კააბაბა არს. მებატე.
 ა-კააბაბა ზმნ. ჟღერტული, დაჟღერ-

ტულეზა. икыжуеит, икыжит ჟღურტულეზს, დაიჟღურტულა.
a-кыра *ზმნ.* კვეთი, ნაჭერი, კალაპოტი საპონი; сапын кырак ერთი კვეთი, ნაჭერი, კალაპოტი საპონი.
a-кыра *ზმნ.* დაჩხავლება. икыруеит, икырит ჩხავის, დაიჩხავლა.
a-кыркмыць *არს.* ხვანჩი.
a-кыркчыда *არს.* ხორხი, სასულე.
a-кыркы *არს.* ყანყრატო, ყელი, ხორხი, საყლაპავი.
кыт! *არს.* ხმა! სიტყვა! კრინტი!
a-кыт-джы *არს.* კრინტი.
á-кыуцэыуура *ზმნ.* წუწუნი. дкыуцэыууеит, дкыуцэыууит წუწუნებს, იწუწუნა.
a-кычра *ზმნ.* მოჯერება. икычит მოიჯერა; игаы икычит გული მოიჯერა.

Кә

a-кәáz *ზედს.* მსხვილი.
a-кәалмыта *არს.* პიტნა.
a-кәáнда *ზედს.* თბილი, ნელ-თბილი (სითხე, ჰაერი).
a-кәáндара *ზმნ.* (ჰაერის, სითხის) თბობა, გათბობა. икәáндеит გათბა.
a-кәандашьшьыра *ზედს.* სითხე, ჰაერი, ქარი ძალიან თბილი.
a-кәáндахара *ზმნ.* სითხის, ჰაერის, ქარის თბობა, გათბობა. икәáндахеит გათბა.
a-кәарá *არს.* რიყე.
a-кәараán *არს.* ყვავი.
a-кәарá-мфы *არს.* წყალში ნაყარი შეშა.
a-кәарасá *არს.* გვრიტი.
a-кәараф *არს.* ქამანდი, საგდებელი.
a-кәарá-кәанеа *არს.* აწონ-დაწონა.
a-кәараш *არს.* თეთრი ქვებით მოფე-

ნილი რიყე.
a-кәáрдә *არს.* დაბალი და შედარებით პატარა, მოგრძო სკამი.
a-кәáрт *არს.* კრუხი.
a-кәáртәра *არს.* სახსარი, სადრეკი.
á-кәареарра *ზმნ.* დამველებული მორყეული ურმის, სკამის, მაგიდის და მისთ. ჯახაჯუხი. икәареáрует, икәареáрит ჯახაჯუხი გააქვს, ჯახაჯუხი გაჰქონდა.
a-кәарыл *არს.* ყვერული.
a-кәатá *არს.* მოქნილი, რბილი ტყავი.
a-кәатарá *არს.* ტყავეულობის მოქნილობა, სირბილე.
a-кәатахарá *ზმნ.* ტყავეულობის დარბილება, მოქნა. икәатахэит დარბილდა, მოიქნა.
a-кәáяк! *არს.* დარტყმის ხმა; თოფის ხმა.
a-кәáкәа *არს.* ზურგი.
a-кәáпра *ზმნ.* თავის განებება, მოშორება. дыикәáцит თავი გაანება, მოშორდა.
a-кәáп *არს.* ყვიბარი, პატარა ჭური, ქოცო.
a-кәáнбара *ზმნ.* ნაყოფის, ხილეულის: დაბერტყვა. икәáнбеит დაბერტყა.
a-кәáнблаарá *ზმნ.* არიდება, აშორება. икәáнблааит აარიდა, ააშორა.
a-кәáд *არს.* ლობიო.
a-кәáд калыа *არს.* პარკი ლობიო.
a-кәáдра *არს.* ადგილი, სადაც ლობიოა დათესილი; შდრ. акәáндыр-та.
a-кәáд-харкалеи *არს.* კირკაჟი ლობიო.
a-кәáндырта *არს.* ადგილი, სადაც ლობიოა დათესილი; შდრ. акәáндыр-ра.
a-кәáндырџады *არს.* ლობიოთი მკითხავი.

- á-шьаҭа** არს. 2. საფუძველი.
шьаҭанкыла ზმნზ. ძირფესვიანად.
а-шьақәҭәра ზმნ. სისხლის ღვრა.
 ашьа́ кáйтәоит, ашьа́ кáйтәеит
 სისხლს ღვრის, სისხლი დაღვარა.
а-шьақьтáхьа არს. შაკიკი.
а-шьáл არს. შალი.
а-шьáлашьын არს. შალაშინი.
а-шьáмакá არს. მსხვილფეხა საქონე-
 ლი.
а-шьáмашәыга არს. ჭიაფერა; შდრ.
 აჯამფაზ.
а-шьáмáчра არს. სისხლანკლებობა.
а-шьáмтлáхә არს. ბორკილი; ხუნდი.
а-шьáмхдырҭхá არს. კვირისთავი.
а-шьáмхҭарҭá არს. სამუხლე, საბარ-
 კული, საწვივე.
а-шьáмхнышлара ზმნ. დაჩოქება,
 მუხლის მოდრეკა. дшьáмхныш-
 леит დაიჩოქა, მუხლი მოიდრიკა.
а-шьáмхы არს. მუხლი.
а-шьáна არს. შანი.
а-шьáнзáф არს. ფურჩალი.
а-шьáнтца არს. ტალი, კაჟი.
а-шьáп-éиқәыршәра ზმნ. ფეხის ფეხ-
 ზე გადადება. ишьáпы́ еиқәыр-
 шәит ფეხი ფეხზე გადაიდა.
а-шьáп-éиҳгара ზმნ. ფეხის გადადგ-
 მა ишьáпы́ еиҳы́нгейт ფეხი გადა-
 დგა.
á-шьáпкра ზმნ. ვედრება, ხვეწნა,
 диáшьáпкит ევედრა, ეხვეწა.
а-шьáпсыргәы́ҭца არს. ფეხისგული.
а-шьáпғáршә არს. კვანტი, სარმა, მო-
 გვერდი.
а-шьáпхыц არს. ფეხის ფრჩხილი.
а-шьáпы არს. ფეხი.
а-шьáпы́ акрá ზმნ. საფუძვლის ჩაყრა.
 ашьáпы́ икы́ит საფუძველი ჩაუყა-
 რა.
а-шьáпы́затә არს. სავათი.
шьáпы́ла ზმნზ. ქვეითად, ფეხით.
а-шьáпы́матәа არს. ფეხსამოსი.
а-шьáпы́мпыл არს. ფეხბურთი.
а-шьáпы́мпыласәы არს. ფეხბურთე-
 ლი. мр. ашьáпы́мпыласәә.
а-шьáпықәҭá არს. აკვანში ჩაწვენილი
 ბავშვის მუხლებზე დასადები პა-
 ტარა ბალიში.
а-шьáжәәы ზედს. სისხლისმსმელი.
а-шьáра ზმნ. 1. დაპობა, დაჩეხა, გა-
 პობა. ишьáбит, ишьáейт იპობა, დაი-
 პო, იჩეხება, დაიჩეხა, იპობა, გაი-
 პო.
а-шьáра ზმნ. 2. ишьáбит, ишьáейт *ეთ-*
ნოვრ. ადამიანის ან ცხოველის
 სახელის ტაბუ, ნამდვილი სახე-
 ლის მაგივრად სხვა სახელის შე-
 რქმევა.
а-шьáргәáцә არს. წვივი, კანჭი.
а-шьáргәы́ҭца არს. (ბზიფ.) აშბარ-
 гәы́ҭ; შდრ. ашьáпсыргәы́ҭца.
шьáрда რიგბვ. ბევრი.
шьáрдахааит: ზმნ. ýсалам шьáрда-
 хааит! მრავალჯამიერ იყოს შენი
 სალამი! ეტყვიან სალამის გადმო-
 მცემს.
шьáрдáцъара ზმნზ. ბევრგან; გადატ.
 ბევრჯერ.
а-шьáршьáл არს. ლოლუა.
а-шьáршьáф არს. ზეწარი.
а-шьáуардын არს. შევარდენი.
а-шьáурá ზმნ. სისხლის აღება, შუ-
 რისძიება, შურისგება. ашьá иу́йт
 სისხლი აიღო, შური იძია.
а-шьáуҭс არს. სისხლის სამართლის
 საქმე.
а-шьáуәы́ არს. შურისმამიებელი,
 სისხლის ამღები.
а-шьáуҭсá არს. სისხლის ფასი.
а-шьáқáр არს. შაქარი.
а-шьáқáртра არს. საშაქრე.
á-шьáқәргы́лара ზმნ. დადგენილება.
 ишьáқәи́ргы́леит დაადგინა.

á-шыака არს. ბოძი.

á-шыакаады არს. ქვეითი; áшыака уаа ქვეითნი.

а-шыака́р არს. ყლორტი.

а-шыащə́ არს. შედედებული, დალე-კერტებული სისხლი, ლეკერტი.

а-шыáц არს. მოლი.

а-шыацарá ზმნ. სისხლის დენა, ტა-ბასტა.

а-шыацмá არს. საფანტი.

а-шыацра არს. მოლიანი ადგილი.

а-шыацхə́ არს. ხაფანგი.

а-шыацə́ არს. ფეხის თითი.

а-шыацəкьы́с არს. ფეხის ნეკი.

а-шыацəкь́арақə არს. მრ. მხ. ашыа-ца́ ფეხის თითები.

а-шыацəхны́слара ზმნ. წაბორძიკება, ფეხის წაკვრა, წაფორხილება. ишыацəхны́слеит წაიბორძიკა, ფეხი წაიკრა, წაიფორხილა.

а-шыацəхы́н არს. ფეხის ცერი.

а-шыацá არს. ფეხსაცმელი.

á-шыацара ზმნ. წელს ქვეით ფეხებ-ზე ჩაცმა. ишыаицəит ჩაიცვა.

а-шыацатə́ არს. ფეხსაცმელი.

а-шыацкь́á არს. ერთი წყვილი ლანჩა, ძირი ფეხსაცმლისა.

а-шыацхə́ არს. ქალამნის თასმა.

а-шыақə́ არს. ნაბიჯი, ბიჯი.

а-шыахара ზმნ. 1. სისხლად ქცევა. ишыахəит სისხლად იქცა.

ашыахарá ზმნ. 2. ფეხზე ჩამოწდომა. дшыахəит ფეხზე ჩამოწდა.

а-шыáхə ზედს. რიგიანი, დიდებუ-ლი, წესიერი.

а-шыаазхə́ არს. ძელის ტვინი.

а-шыахəшыə́ара ზედს. (საზომი) ერ-თი წვივის ოდენა, ერთი კანჭის ოდენა.

á-шыахага არს. ბორკილი.

á-шыахара ზმნ. შებორკვა, დაბორკვა (ცხენისა, საქონლისა). ишыахəит

შებორკვა, დაბორკვა.

а-шыахариа არს. ვერმიშელი.

а-шыахə́рчы́у არს. ხომი, კომახი.

а-шыақə́ ზმნ. გოჭების დაყრა. ишь-ақуəит, ишыақəит გოჭებს ყრის, გოჭები დაყარა.

á-шыы́ж არს. დილა.

шыежы́лá ზმნ. დილაობით.

шыежы́натə ზმნ. დილიდანვე.

шыежы́наты́ ზმნ. დილაადრიან.

шыы́жхьá არს. საუზმე.

шыежы́мтáн ზმნ. დილით.

шы́та ზმნ. აწ; шы́та уаала!. აწ წავი-დეთ!

á-шы́та არს. კვალი; ნაკვალევი.

á-шы́табжь არს. ფეხის ხმა.

á-шы́тазаара ზმნ. დადევნება, მიდევ-ნა дишы́тоуп, дишы́тан. მისდევს, დასდევდა, მისდევს, მისდევდა.

а-шы́тáзаара ზმნ. დება. ишьт́оуп, ишьт́áн დევს, იდო.

á-шы́тазааады არს. მრ. áшы́тазаааца მდევნელი, მდევარი.

á-шы́такра ზმნ. ძირს, დაბლა მიჭერა. ишьт́áнкыит მიაჭირა.

á-шы́талара ზმნ. 1. დადევნება, გამო-დევნება, გამოდგომა, გამოკიდე-ბა. диштáлеит დაედევნა, გამოე-დევნა, გამოუდგა, გამოეკიდა.

á-шы́талара ზმნ. 2. დაწოლა. дышт́á-леит დაწვა.

á-шы́тамта არს. ნაკვალევი; კვალი.

á-шы́та-мышьта არს. ნაკვალევი; კვა-ლი.

á-шы́танеира ზმნ. უკან მიდევნება. дишы́танеиуəит, дишы́танеит უკან მისდევს, უკან მისდია.

á-шы́таны́кəара ზმნ. უკან მიდევნე-ბა, უკან მიყოლა. диштáны́куəит უკან მისდია, უკან მიჰყვა.

á-шы́тапы́шра ზმნ. თვალთვალი. дишы́тапы́шуəит, дишы́тапы́шит უთ-

ვალთვალეbs, უთვალთვალა.
a-шьтаҕача ზედს. ჩასკვნილი, ჯმუ-
 ხი.
a-шьтаҕытра ზმნ. ადნობა. иштáгы-
 тит ადნა.
á-шьтацара ზმნ. 1. დაბლა, ძირს და-
 დება. иштáитцеит ...დადო.
á-шьтацара ზმნ. 2. ადევნება, და-
 დევნება, გამოდევნება. дйшьтаи-
 цеит დაადევნა, გამოადევნა.
á-шьтахь ზმნზ. შემდეგ, მერე.
á-шьтахь ზმნზ. 2. უკან.
шьтахьлá ზმნზ. шьтахьла днаскьóит
 უკან-უკან მიიწევს.
á-шьтахька ზმნზ. უკან.
a-шьтахьы ზმნზ. შემდეგ, შემდეგში,
 მერე.
á-шьтра არს. 1. შთამომავლობა.
á-шьтра ზმნ. 2. გაგზავნა. ишьтйт გა-
 გზავნა.
шьтралá ზმნ. მემკვიდგრობით.
á-шьтҕраара ზმნზ. აფრენა. ишьтҕ-
 раáит აფრინდა.
á-шьтҕыრა ზმნ. აფრენა. ишьтҕрыт
 აფრინდა.
á-шьтырцкьаара ზმნ. აწმენდა. ишьт-
 ыирцкьааит აწმინდა.
a-шьтҕыра ზმნ. ახტომა. дыштҕы-
 ит ახტა.
á-шьтыхра ზმნ. აღება, აწევა. ишь-
 тыихыит აიღო, ასწია.
a-шькыл არს. პაჭანაგი, საკოჭური.
шьоукы ნაცვ. ვიღაცები.
шьоукы-шьоукы ნაცვ. ზოგიერთი;
 ზოგიერთნი.
a-шьрá ზმნ. მოკვლა. дишит მოკვლა.
a-шьтáá არს. საკლავი დაკოდლილი მა-
 მალი თხა.
a-шьтáы ზედს. მოსაკლავი.
a-шьýшьа არს. ჭიჭლა, ბუშტულა.
á-шькьыრა ზმნ. შრიალი. ишькьыр-
 ыéит, ишькьырыт შრიალებს, იშ-

რიალა.
a-шьшь ашьшьы́хэа ზმნზ. ნელ-ნე-
 ლა; წყნარ-წყნარად.
a-шьшьрá ზმნ. ხელის გადასმა.
 ишьыéит, ишьшьы́т ხელს უსვამს,
 ხელი გადაუსვა.
a-шьшьы́га არს. ლასტებისაგან გაკე-
 თებული დაუზურავი სადგომი
 თიკნებისა, ბატკნებისა და
 ცხვრისათვის.
a-шьшьы́хэа ზმნზ. ნელა, წყნარად.
a-шьчóтка არს. ჯაგრისი.
a-шьцы́лара არს. ჩვეულება.
á-шьцы́лара ზმნ. მიჩვევა, დაჩვევა.
 дáшьцы́леит მიჩვია, დაჩვია.
á-шьха არს. 1. მთა.
á-шьха არს. 2. ფუტკარი.
a-шьхагáра არს. საფუტკრე.
a-шьхáлбаан ზმნზ. მთებიდან, ია-
 ლალებიდან, ბარში საქონლის ჩა-
 მორეკვის დრო.
шьха-ны́хэа არს. ფუტკრის სალოცა-
 ვი.
a-шьхáр არს. მუშა ფუტკარი.
á-шьхара არს. მთიანი ადგილი.
a-шьхарáн არს. დედაფუტკარი.
á-шьхарахьтэ ҕша არს. მთის ქარი.
a-шьхарáц არს. ჟოლო.
a-шьхарҕы, ашьхарҕыра არს. მთე-
 ბის წყებათა წინ მდებარე ადგი-
 ლი.
á-шьхаруа არს. მთიელი. 1. მრ. áшь-
 хараацэа; 2. მრ. áшьхаруаа აშხა-
 რელი, ჩრდილოეთ კავკასიაში
 მოსახლე აფხაზების, აბაზების
 ერთ-ერთი განშტოება.
a-шьхатáыла არს. მთიანეთი, საპი-
 რისპირო агатáыла.
á-шьхауаы არს. მთიელი.
á-шьхашьапы არს. მთის ძირი.
шьхáцан ზმნზ. მთაში, იალალებში
 საქონლის გარეკვის დრო.

ა-шьхáтә არს. გუნდი ფუტკრისა.
а-шьхәа არს. ქუსლი.
á-шьххәара ზმნ. ტლანქად, უხეშად, მოურიდებლად: წელქვეშ გახდა. и́шьхыхәеит გაიხადა, გახადა.
а-шьхымза არს. სკა.
á-шьхыц არს. ერთი ფუტკარი.
á-шьынбжъ არს. შუადღე.
шьынбжьон არს. შუადღე.
á-шьынбжьон ზმნზ. შუადღეს, შუადღისას.
шьынбжьонла ზმნზ. შუადღეობით.
а-шьынбжьхьá არს. სადილი.
а-шьынбжьхьáфара ზმნ. სადილობა. шьынбжьхьá ифóрит, шьынбжьхьá ифéит სადილობს, ისადილა.
шьынбжьыншьтахъ ზმნზ. ნაშუადღევით; ნაშუადღევს.
á-шьынбжьыншьтахъ ზმნზ. ნაშუადღევით; ნაშუადღევს.
а-шьынгахәшә არს. საწამლავე, სამსალა, შხამი.
шьыжы бзйá! დილა მშვიდობისა!
шьынри ნაწ. ნეტავ, ნეტა.
á-шьышь არს. გოჭი.
á-шьышьжы არს. გოჭის ხორცი.
а-шьынцар არს. ლერწამი.
а-шьынцра ზმნ. შეშურება. дшьыцуеит, дшьыцит შურს, შეშურს; შეშურდა.
а-шьынцды ზედს. შურიანი, ხარბი.
а-шьынхра ზმნ. მობათქაშება. ишьынхыит მობათქაშა.
а-шьынхә არს. (ბზიფ.) პიტნა.

Ш

а-ш არს. ტილო, ქათანი, მიზღურა.
á-ша არს. მწარე.
а-шá არს. თოკი, ბაწარი, საბელი.
шáанза ზმნზ. უთენებლივ, უთენია.
а-шанхарá ზმნ. გარინდება, გაშეშება.

дшанхéит გარინდება, გაშეშდა.
а-шáра ზმნ. გათენება.
ашарá ზმნ. თენება, გათენება. ишейт გათენდა.
а-шарá ზმნ. 1. შექმნა. ишейт შექმნა.
а-шарá ზმნ. 2. გაყოფა, განაწილება. ишейт გაყო, განაწილა.
а-шарҭаззá ზმნზ. დილაადრიან, განთიადზე.
шарҭыетәа არს. ხარიპარია დილას, ცისკრის ვარსკვლავი.
á-шарылара ზმნ. (ძროხის) გამრობა. ишарылеит შრება, გაშრა.
шакá ზედს. რამდენი (ნ.).
шакá хәа ზედს. რამდენად, რა ფასად? шакá хәа иаáухәеи? რამდენად, რა ფასად იყიდე?
шакáаң ზედს. რამდენი (ადამ.).
á-шакәа ზედს. ლაყე.
á-шакәара ზმნ. გალაყება. ишакәéит გალაყდა.
á-шакь-шакьара ზმნ. 1. წანწალი. дшакь-шакьóит, дшакь-шакéит წანწალებს, იწანწალა.
а-шацәá არს. მრ. (მხოლოდითი არა აქვს) გამჩენი, შემომქმედი, შემქმნელი.
а-шáха არს. თოკი, საბელი, ბაწარი; შდრ. ашá.
áшахара ზმნ. გამწარება. иашахéит გამწარდა.
á-шахат არს. მოწმე.
á-шахатра ზმნ. მოწმედ დადგომა, მოწმეობის გაწევა.
á-шеишеира ზმნ. ელვარება. ишеишеиуеит, ишеишейт ელვარებს, იელვარა.
шеишықәсá ზმნზ. მთელ წელიწადს.
а-штóф არს. კვარტი ჭურჭელი.
а-штрá არს. ფეტვის ბეღელი.
á-шкәакәа ზედს. თეთრი.
á-шкәакәара არს. სითეთრე.

á-шкәакәахара *ზმნ.* გათეთრება.
 дшкә́акәахеит გათეთრდა.
á-шла *ზედს.* ჭადარა.
á-шлара *ზმნ.* გაჭადარავება. длышлэ-
 ит გაჭადარავდა.
а-шьларкәын *нда არს.* ურწყულიანი
 ღომი.
а-шоуара *არს.* სიცხე, პაპანება, პაპა-
 ნაქება.
а-шр́а *ზმნ.* 1. ყეფა. ишу́еит, ишит,
 ყეფს, დაიყეფა.
а-шр́а *ზმნ.* 2. დუღილი. ишу́еит,
 ишит დუღს, ადუღდა.
а-штэр́а *ზმნ.* მძუვნება, ამძუვნება.
 иаштэ́йт ამძუვნდა.
а-шпырх́а *არს.* სამკერდული, სა-
 მკერდე ცხენისა.
á-шш *არს.* წნელობე, წნული ღობე,
 ტრუმული.
а-шш́а *არს.* ცხიმი, ქონი, საპოხი.
á-шшафъыч *არს.* წიწკანა.
á-шшра *ზმნ.* 1. ჩივილი. дашши́т
 იჩივლა.
á-шшра *ზმნ.* 2. წნელით ღობვა.
 ишшы́ит დაღობა.
á-шшыбжь *არს.* ყეფა, ყეფის ხმა.
á-шшыпъхы *არს.* საჩივარი.
á-шшды *არს.* 1. მწვნელი, მღობავი;
 акал́ат áшшды კალათის მწვნელი.
á-шшды *არს.* 2. მომჩივანი, მოჩივა-
 რი.
á-шхәа *არს.* მთლიანი ხისაგან გაკე-
 თებული საკმაოდ დიდი მრავალ-
 ნიჩბიანი ნავი.
á-шхәараады *არს.* მეკობრე. мр. áш-
 хәараацәа.
а-шхырцафъ *არს.* კრაზანა, ბზიკი.
á-шхам *არს.* შხამი, გესლი, სამსალა.
а-шы́ *არს.* ფეტვი, ჭადის-მჭადა.
а-шы́ла *არს.* ფქვილი.
а-шы́ми *არს.* მწყერფება, მწყერისფე-
 ბა.

а-шы́мха *არს.* წყავი.
а-шы́мхазы *არს.* სასმელი, წყავზე
 დაყენებული, წყავის ბურახი.
а-шырт́а *არს.* საფეტვე, ფეტვის ყანა.
а-шыслампыр *არს.* თხუნელა.
á-шыкәс *არს.* წელიწადი, წელი.
á-шыкәспъхъазара *არს.* წელთაღრი-
 ცხვა.
шыкәысы-бжьа́х шыкәсык *ზმნზ.*
 წელ-გამოშვებით.
шыкәысктәи *ზედს.* წლიური.
а-шы́шкамса *არს.* ჭიანჭველა.
а-шы́щ *არს.* ბზა.
а-шы́щра *არს.* ბზიანი ადგილი.
а-шы́щламшә *არს.* ხავსი.
а-шы́щ *არს.* ციება, ციებ-ცხელება.

Шә

á-шә *არს.* 1. წიფელა.
а-шә *არს.* 2. კარი.
шәа *ნაცვ.* თქვენ. шәара-ს შეკვეცილი
 ფორმა.
а-шә́ага *არს.* სიგრძის საზომი.
á-шә́агаа *არს.* სიმაღლე, ტანი ადამი-
 ანისა.
а-шә́აკәа *არს.* ბრკე ღვინისა.
шә́აკәын *ზმნ.* шә́ара шә́აკәын თქვენ
 იყავით.
шә́аны́ *არს.* სვანეთი.
á-шә́аны́уа *არს.* სვანი. мр. áшә́ан,
 áшә́анцәа, áшә́анкәа.
á-шә́ара *ზმნ.* მარგვლა. 1. дашә́оит,
 дашә́еит მარგლავეს, მარგლა.
á-шә́ара *ზმნ.* მარგვლა, გამარგვლა.
 иашә́оит, иашә́еит მარგლავეს, გა-
 მარგლა.
а-шә́ара *არს.* საშიშროება, საფრთხე,
 ხიფათი, შიში, განსაცდელი.
шә́ар́а *ნაცვ.* თქვენ; შდრ. шә́арт, шә́а.
а-шә́ар́а *ზმნ.* 1. ზომვა, გაზომვა.
 ишә́оит, ишә́еит ზომავს, გაზომა.

a-შეარა არს. 2. შიში.

a-შეარა ზმნ. 3. გადახდა. იშაით იხდის, გადაიხდა.

a-შეარა ზმნ. 4. დაშლა, აშლა. იშაით, იშაეიტ შლის, დაშალა, შლის, აშალა.

a-შეარა ზმნ. 5. რეცხვა, წარეცხვა. იაშაეიტ გარეცხა, წარეცხა.

ა-შეარაცარა ზმნ. ნადირობა. დშეარა-ა-ციოიტ, დშეარა-ციეიტ ნადირობს, ინადირა.

a-შეარაცაფი არს. მონადირე.

ა-შეარახ არს. ნადირი.

ა-შეარახ-ჯი არს. ნადირის ხორცი.

a-შეარგყინდა ზედს. მშიშარა, მხდა-ლი, ლაჩარი, ჯაბანი, ქალაჩუნა.

a-შეარტა ზედს. სახიფათო, საფრთხილო, საშიში, საშიშარი.

a-შეარტახარა ზმნ. საშიშად გახდომა. დშეარტახეიტ საშიში გახდა.

a-შეარტლეი არს. სახვევი, გრაგნილი წვივისა, შარვალზე, წვივსაკრავი.

a-შეაქუშ არს. დაფიონი.

a-შეაქუშაქ არს. მცენარეულობა.

a-შეაქ არს. თოფი.

აშეაქ ამფი არს. თოფის ხე.

აშეაქ-შხა არს. თოფის კონდახი.

a-შეაქ-ხაშა არს. თოფის წამალი, დენთი.

ა-შეაქ არს. წიწიბო.

a-შეაქ არს. ქაფი, პერი, პერეული.

a-შეაქტა არს. გადასახადი; ხარკი.

a-შეაქყა არს. ნაიარევი, ნაჭრილობევი.

a-შეაქა არს. ორშაბათი.

ა-შეაქარა ზმნ. ამოქოლვა, ამოყორვა, ამოშენება. იშეაქა-ა-აიტ ამოქოლა, ამოყორა, ამოაშენა.

ა-შეაქა არს. თხილამური, ზანკალი.

a-შეაქი არს. 1. გადამხდელი.

a-შეაქი არს. უკანა ტანი, სახსენე.

შეაქტუპ ზმნ. ბარი-ბარში ხართ. ბა-

რი-ბარსა ხართ, ბათილსა ხართ.

a-შეაქ არს. კარის ჩარჩო, ბაზო.

ა-შეაქ არს. ყვავილი.

ა-შეაქტრა არს. ყვავილნარი.

ა-შეაქტრა ზმნ. აყვავება. იშეაქტუ-ეიტ, იშეაქტი-ეიტ ყვავის, აყვავდა.

ა-შეაქტეაქარა არს. თაიგული, კონა ყვავილებისა.

ა-შეაქტუც არს. ერთი ყვავილი.

შეაქ აქი რიცხვ. ას ერთი (ნ.).

a-შეაქი არს. ქამბალა, ხვია, ტაბაკა თევზი.

შეაქ აქი რიცხვ. ას ერთი (ადამ.).

ა-შეაქი რიცხვ. წყეული, შეჩვენებული, დაწყეული.

ა-შეაქირა ზმნ. 1. წყევლა, დაწყევლა. დშიშეაქი-ეიტ დასწყევლა.

ა-შეაქირა ზმნ. 2. წყევლა, დაწყევლა. დშიი-ეიტ, დში-ეიტ იწყევლება, დაიწყევლა.

შეაქი-ქაქ ზედს. წყეული, შეჩვენებული, დაწყეული, დაკრული.

ა-შეაქი არს. მაწყევარი, მკრულავი, შემჩვენებელი.

a-შეაქი-ში-ი არს. (ზზიფ.) იხ. აქა-აქა-ში-ი, აგა-აგა-ში-ი, ინდაური.

შეაქი რიცხვ. ასი (ნ.).

შეაქი-შეაქი რიცხვ. ას-ასი (ნ.).

შეაქი-შეაქი რიცხვ. ასობით (ნ.).

შეაქუპ ზმნ. შეა შეაქუპ, შეარა შეაქუპ თქვენ ხართ.

ა-შეაქა ზედს. მსხვილი.

ა-შეაქარა არს. სიმსხო.

ა-შეაქარა ზმნ. დამსხვილება. იშე-აქარა-ეიტ, იშეაქარა-ეიტ მსხვილდება, დამსხვილდა.

ა-შეაქა არს. წიფლნარი.

a-შეაქა ზმნ. 1. ლეხვა, შელეხვა. იშეაქ-ა-ეიტ შელეხვა.

a-шəpá ზმნ. 2. მომწიფება, დამწიფე-
ბა. იშაიტ მომწიფდა, დამწიფდა.
á-шəpá ზმნ. 3. დაჩირქება, დამწიფე-
ბა.
á-шəpá არს. 4. მუწუკი. აшəpа йлцит
მუწუკი გაუჩნდა.
a-шəpá ზმნ. 5. გაყინვა. იშაიტ გაიყი-
ნა.
á-шəyаnа არს. ჯილღაო.
a-шəkəy არს. წიგნი, წერილი.
a-шəkəyнџыц არს. ფურცელი წიგ-
ნისა.
a-шəkəyнџы არს. მწერალი. მრ.
ашəkəyнџыа.
á-шəч არს. სურო.
a-шəшəyípa არს. ჩრდილი, ჩერო.
a-шəпapá ზმნ. 1. საერთოდ ჩაცმა.
იშაინციეит ჩაიცვა.
a-шəпapá ზმნ. 2. წელს ზევით ტან-
საცმლის ჩაცმევა. იშაინციეит ჩა-
აცვა.
a-шəпapəhы არს. ტანსაცმელი, ტანი-
სამოსი, სამოსი.
á-шəхapџapа ზმნ. წამოსხმა. იშəхa-
ирџэит წამოსხმა.
a-шəхaxapá ზმნ. ტანზე შემოცვეთა,
ტანზე შემოგლეჯა. იშəхaxəит
ტანზე შემოაცვეთა, ტანზე შემოეგ-
ლეჯა.
a-шəхымса არს. (ბზიფ.) აшəхымс კა-
რის ზღურბლი.
шəды-шəды რიცხვ. ას-ასი (ადამ.).
á-шəyа არს. ჩრდილოეთ კავკასიაში
მოსახლე აფხაზი. მრ. áшəyаа.
a-шəhыnа არს. საღებავი.
a-шəhы არს. 1. ძაძა, შავები.
a-шəhы არს. 2. ჩრდილოეთ კავკასიაში
აფხაზი ტომებით დასახლებული
მხარე.
a-шəхымгəp არს. ღრუბელი (ზღვისა).
a-шəхындыкəpа არს. ზანდუკი, სკივ-
რი.

a-шəhыpа არს. ხოკერი, ბოყვი.
a-шəhыpаazapа არს. მეხილეობა.
a-шəhыpəхчa არს. ხილნარი.
a-шəhынтə რიცხვ. ასჯერ.
á-шəхыртatа არს. ჩვილი ყველი.
a-шəхырџиы არს. მეხილე, ზაყალი.
a-шəхыршəхыр არს. სასტვენი.
á-шəхыр-шəхыpгa არს. სასტვენი.
a-шəхыр-шəхыppа ზმნ. 1. სტვენა.
дшəхыр-шəхыpуеит, дшəхыр-шəхыpит
სტვენს, დაისტვინა.
a-шəхыр-шəхыppа ზმნ. 2. ფრიალი.
ишəхыршəхыpуеит, ишəхыршəхыpит
ფრიალებს, აფრიალდა; абиpак
шəхыршəхыpуеит დროშა ფრია-
ლებს.
a-шəхырхы არს. დაგრეხილი ყველი
და გადაზელილი.
a-шəhыntа არს. დალილავებული, გა-
ლურჯებული ადგილი სხეულ-
ზე, ლები, ლიბრი.
a-шəхышəpа ზმნ. 1. სტვენა. дшəхышəу-
еит, дшəхышəйт სტვენს, დაისტვი-
ნა.
a-шəhышəpа ზმნ. 2. მურვა, გამურვა.
ишəхышəуёт; ишəхышəхыит მურავს,
გამურა.
a-шəhыxpa ზმნ. წელს ზევით ტანისა-
მოსის გახდა. ишəхыhыхыит გაიხა-
და, გახადა.
шəhыцyapа ზმნზ. ას ადგილას, ასგან.
шəды რიცხვ. ასი (ადამ.).
шəдык რიცხვ. ასი (ადამ.).

ყ

a-ч არს. ფერდის ქარი, ფერდელა.
a-чá არს. პური.
á-ча არს. მწყერი.
a-чавpá არს. ცხვირსახოცი.
a-чáз არს. ბზე.
a-чáи არს. ჩაი.

- a-чái-жәырта** არს. საჩაიე.
- a-чákəaxa** არს. პურის ფეკილის ცომი.
- á-чалаа** არს. ჭაღვი.
- a-чáлт** არს. ჩელტი, ლასტი.
- a-чáлтəы** არს. მფარცხავი.
- a-чамгəы́р** არს. ჩონგური.
- a-чамскəы́л** არს. ჩამჩა, ციცხვი.
- á-чамыкəа** არს. ყველითა და რძით გაკეთებული ღომი.
- a-чанáба** არს. ჩვენება.
- a-чанáх** არს. 1. თეფში.
- a-чанáх** არს. 2. მინანქარი.
- a-чанáх-гəаəа** არს. მათლაფა.
- a-чанáх атшы́ра** ზმნ. მომინანქრება. ачанáх тшы́шыт მოამინანქრა.
- a-чанáх-кыа́ҕс** არს. ფრიალო თეფში.
- a-чáра** არს. პურობა, ლხინი, ნადიმი.
- a-чарá** ზმნ. ჭამა. дчóит, дчéит ჭამს, ჭამა.
- a-чáраз** არს. ხორბალი, პური მარცვლად.
- a-чáрт** არს. ურმის ხელნა. уардын ачáрт.
- a-чартá** არს. პურის ყანა.
- a-чáრғə** არს. მწყემსების სამგზავრო, უფეხებო პატარა და მოგრძო ფიცარ-მაგიდა, ჩვეულებრივ შუაში ამოთლილი, ამოღრმავებული; შდრ. аеáрғə.
- a-чáрзра** არს. 1. ფურნე, თორნე, სახაზო; შდრ. афры́на.
- a-чáрзра** არს. 2. პურის ცხობა, ხაზო.
- a-чáрзəы** არს. ხაზო, პურის მცხობელი, მეპურე, მეფურნე, მეთორნე.
- a-чáрхь** არს. სალესავი ჩარხი.
- a-чархəы́** არს. ბლითი; შდრ. абаб-лй́ка.
- á-ча́ра** ზმნ. 1. ჭედვა, დაჭედვა. ича́рóит, ича́рéит ჭედს, დაჭედა.
- á-ча́ра** ზმნ. 2. იჩაქრბიტ, იჩაქრბიტ საჭმლის შენელება. ანელებს, შეა-ნელა.
- a-ча́рəа** არს. ლასტი, გაკეთებული ჩვეულებრივ სიმინდის ღეროები-საგან აბრეშუმის ჭიების დასასხამად.
- á-ча́рəшы́а** არს. მოყვანილობა, ტანადობა.
- a-ча́рəрáз** არს. ლითონის საკინძე, შესაკრავი.
- a-чáғшы́** არს. ხორბალი.
- a-чакы́** არს. (ბზიფ.) კალმის დანა, ჯიბის დანა, ჯაყვა.
- a-чáңьа** არს. ხემსი.
- a-чакəá** არს. ხის მოზრდილი ხელიანი ტოლჩა.
- a-чáкəа** არს. გროვა, ხვავი.
- a-чашы́ла** არს. პურის ფეკილი.
- a-чашə** არს. ხაჭაპური.
- a-чачмá** არს. საპირფარეო.
- a-чáзырҕа** არს. სახაზო, პურის საცხობი.
- a-чáх** ზედს. ჭმეული, გასუქებული; ауаса-чáх ჭმეული, გასუქებული ცხვარი.
- a-чáхаа** არს. ნაზუქი.
- a-чáхра** ზმნ. გასუქება. ичахуеит, ичáхыит ასუქებს, გაასუქა.
- a-чaxəáтka** არს. ჭლექი.
- a-чáць** არს. 1. ყველით გატენილი თაფლიანი ღვეზელა პური, დუმის ქონში შემწვარი.
- a-чaxáржə** არს. ხინკალი.
- a-чаəы́р** არს. გუდის ყველი.
- a-чáра** არს. მარხვა.
- a-чгарá** არს. მარხულობა дычгóит, дычгéит მარხულობს, იმარხულა.
- a-чгахьá** ზედს. სამარხვო.
- á-чгаəы́** არს. მემარხულე.
- ачéи-цыка** არს. პურ-მარილი.
- á-чҕа** არს. 1. დაკლოლი თხის, ძროხის, ფურკამეჩის და მისთანების ცური.

á-чта არს. 2. ანჯამა, რკინის კილო.
а-чкaмжəýр არს. წირპლი.
á-чма არს. სიძის საჩუქარი სიმამრ-სიდედრისადმი საცოლის მიზდად; ურვათი.
á-чныр არს. რამდენიმე წლით (ჩვეულებრივ ხუთი წლით) მწყემსად წასული კაცი.
чoу შორისდ. აჩუ! შემახილი ცხენის გასარეკად.
а-чрá ზმნ. გასივება, დასივება. дчйт სივდება, გასივდა, დასივდა.
а-чyán არს. ქვაბი.
а-чпýхəшəтpа არს. საპირისწამლე.
á-ччарa ზმნ. სიცილი. дыччóит, дыччéит იცინის, გაიცინა.
á-ччархəýн ზედს. სასაცილო, საცინელი, საცინარი; дыччархəзи!
á-ччархəýрa არს. სიგლახაკე.
ччáрхəýс ზმნზ. სასაცილოდ, მახრად.
а-ччархəýтəрa ზმნზ. დაგლახაკება. дччáрхəýиттəит დააგლახაკა.
á-ччархəхарa ზმნ. დაგლახაკება. дччáрхəýхəит დააგლახაკადა.
а-ччýа ზედს. გლახაკი.
а-чхəýн არს. ქერტლი, თებო.
а-чхəýрá ზმნ. შარდზე გასვლა. дычхəýит შარდზე გავიდა.
а-чхьнч არს. ქვაბის ჩამოსაკიდებელი, ცეცხლის პირას აღმაცერად დასობილი ჭდეებიანი ჯოხი.
á-чхарa ზმნ. 1. თმენა, მოთმენა. ичхəуéит, ичхáит ითმენს, მოითმინა.
а-чнá არს. უხაო თექისაგან შეკერილი, ხალათის მაგვარი სამოსელი, რომელსაც მწყემსები იცვამდნენ.
а-чýмáзарa არს. ავადმყოფობა, სენი, სნეულება; ачýмáзарa фкы გადამდები ავადმყოფობა.
а-чýмáзəтхəрá ზმნ. ავად გახდომა, დაავადება. дычмáзəтхəит ავად

გახდა, დაავადდა.
а-чýмáзəт არს. ავადმყოფი, სნეული, დაავადებული.
á-чýргəý არს. ცური, ჯიქანი.
а-чýрчарa ზმნ. ვინმეზე წაქეზება, გადაკიდება. дичýрчəит ვილაცაზე წააქეზა, გადაკვიდა.
а-чýсмáтəа არს. ჭურჭელი, ჭურჭლეულობა სუფრისა.
а-чýскáтəа არს. მზარეული.
а-чýқтý-касý არს. მარმამის ხილბანდი, თავსაფარი.
а-чýқтý არს. მარმამი.
а-чýқəრéи არს. სიმინდი (ბზიფ.); შდრ. áцýқəрéи.
а-чýк არს. ბუჩქი, ჩირგვი.
а-чýқýмáцáá არს. კოლოფი, ზარდახშა.
а-чýқýрa არს. ბუჩქნარი, ჩირგვნარი.
а-чýкə არს. ჩინჩახვი.
а-чýчхá არს. ხოხოზიკი; შდრ. ачýнчхá.
а-чýнхə არს. ფოჩი; ахтырпə чýнхə ყაბალახის ფოჩი.
а-чýхəчa არს. ხინდა, ხორი, ახორი, ბაგა.
а-чýщýхa არს. ხოხოზიკი; შდრ. ачýнчхá.

ე

а-еá არს. ფურირემი.
еаанý ზმნზ. გაისად.
а-еáбa არს. მამალი ცხენი, აბტა, ვაყა (საპირისპირო а-еáн).
а-еáбaa, аеáбaaжə არს. ჯაგლაგი, ჯახრაკი ცხენი.
а-еáгa არს. (ბზიფ.) аеáг თოხი.
а-еáгáтpаркáнт არს. თოხწერაქვა.
а-еагýларa არს. საირმე. ის ადგილი, სადაც ირემი ცხოვრობს.
а-еадá არს. ვირი, საერთოდ.

a-eaდაბაფ არს. ვირი, სახედარი.
a-eaდაბც არს. ჭაკი ვირი, ფაშატი ვირი, ხრდალი.
a-eaდшыыларა ზმნ. თავის შეკვლა. ие адыишыылеит თავი შეკვლა.
a-eaдхэыс არს. ჩოჩორი, მუტრუკი.
a-eaватпәахра ზმნ. ამოფარება. ие а́ваитпәахыит ამოფარა.
a-eaзкρά ზმნ. მონდომება, დაპირება. иеазы́иқыит მოინდომა, დააპირა.
a-eaзы́ккацара ზმნ. მომზადება, გამზადება. иеазы́ккаитцент მოემზადა, გაემზადა.
a-eaн არს. ფაშატი, ჭაკი (ცხენი, ვირი და მისთ.).
a-eaнышәара ზმნ. ცდა. иeanышәeит ეცადა.
a-eaрá ზმნ. ბარვა, დაბარვა, თოხნა, დათოხნა. иeéит დაბარა, დათოხნა.
a-eaргарá ზმნ. (иeаиргéит: ады иe аиргéит) ღვინოში ჩაიხრჩო; ღვინოთ გაილეშა.
a-eaрғә არს. მოგრძო ფიცარი, რომელიც მაგიდის მაგივრობას უწყევდა მწყემსებს.
a-eaщә არს. ხარირემი.
a-eaщәы́хьчара ზმნ. გაფრთხილება. иеащәы́хьчoит, иеащәы́хьчeит უფრთხილდება, გაუფრთხილდა.
a-eaхәтәы́ არს. ცხენით მკერდაობა.
a-eaхэыс არს. ირმის შვილი, ირმის ხბო, ბიჭიკი.
a-eaәрá არს. მოსავალი; аeәрá нз́иа-хeит მოსავალი კარგი გამოვიდა.
a-eaәрáдаф არს. მოსავლის ზაყაყი, ვასაკა.
a-eaәратагáларა არს. შემოდგომა. eаәратагáлароуп შემოდგoმაა.
eаәратагáлан ზმნზ. შემოდგომაზე.
eаәратагáлантәи ზედს. საშემოდგომო; შემოდგომისა.

a-eaәратагáларатәи ზედს. საშემოდგომო; შემოდგომისა.
a-eбы́га არს. ცელი.
a-eеи არს. კეთილი, სიკეთე.
a-eéилахәара ზმნ. ჩაცმა. иeéилаи-хәoит, иeéилаихеит იცვამს, ჩიცვა.
a-eéилыхра ზმნ. ტანთ გახდა. иe éилыхуeит, иeéилыхыит ტანთ იხდის, ტანთ გაიხდა.
a-eéимаа არს. (ცხენის) ნალი, ლუმბა, საჭედარი.
a-eéикәá არს. შავი ცხენი, შავრა.
a-eéикәкpa ზმნ. დამშვიდება, დაწყნარება. иeéикәиқыит დამშვიდება, დაწყნარდა.
a-eéиҗрацара ზმნ. გატყვრომა. иe éиҗраитцент გატყვრა.
a-eéиәшара ზმნ. ორად გაყოფა. аe éиәнашоит, аeéиәнашеит ორად იყოფა, ორად გაიყო.
a-eвакы́ არს. მარქაფა ცხენი.
a-eтpá არს. საჯინიბო, თავლა.
a-eкнáҳара ზმნ. თავის ჩამოკიდება. иекнáихаит თავი ჩამოიკიდა.
a-eкәáр არს. იორლა, თოხარიკი ცხენი.
a-eларц არს. თეთრა (ცხენი).
a-eлымсырпы́ра არს. თხუნელა, მუდო. иb. ащәыслымпы́р.
aенáк ზმნზ. ერთ დღეს, ერთხელ.
a-eры́щкьяра ზმნ. თავის გასუფთავება. иeйры́щкьeит თავი გაისუფთავა.
a-eýра არს. ურა ცხენი.
a-eпъны́хәа არს. საყვედური, ყვედრება.
a-eпъныхәара ზმნ. საყვედურის თქმა, დაყვედრება, დამადლება. иáe пъныхәeит უსაყვედურა, დაყვედრა, დაამადლა.
a-eпърхы́ არს. სამკვრდული, სა-

- მკერდე, ჯირიმი.
- a-еҕы́ч** არს. ცხენის ქურდი, ცხენი-პარია.
- a-еҕы́чра** ზმნ. ცხენის ქურდობა, ცხენიპარობა.
- a-еҕы́** არს. ჩონჩორიკი.
- a-ешра́** ზმნ. თავის მოკვლა, თვით-მკვლელობა. иеыишит თავი მოკლა.
- a-еца́** არს. მრ. (მხ. аеыааы) ცხენოსნები, მხედრები.
- a-епарақәа** არს. მრ. (მხ. аетпыс).
- a-етпы́с** არს. კვიცი.
- a-еҳарззала** ზედს. ყოყოჩი, მზვაობარი, ზვიადი, ქედმაღალი, დიდგული, ამპარტავანი.
- a-еҳарззалара** ზმნ. ქედმაღლობა. ие хайрззалеит იქედმაღლა.
- a-еҳарҕарта** არს. ცხენების მისაბმელი ტოტებიანი ბოძი.
- a-еҳәа** ზედს. მკვეხარა, ტრაზახა, ბაქია. аҕәа́л еҳәа მკვეხარა ქოთანი.
- a-еҳәара** ზმნ. თავის ქება. дыеҳә́оит, дыеҳә́еит თავს იქებს, თავი იქო.
- á-еҳәааы** არს. მკვეხარა, ტრაზახა, ბაქია.
- á-еҳәа** არს. ცეცხლის პირი.
- á-еҳәагы́лара** ზმნ. 1. ცეცხლისპირას დადგომა. иеҳәагы́леит ცეცხლისპირას დადგა. 2. ცეცხლისპირას დგომა. иеҳәагы́лоуп, иеҳәагы́лан ცეცხლისპირას დგას, ცეცხლისპირას დადგა.
- a-еҳәаргы́лара** ზმნ. ცეცხლის პირას მიდგმა, დადგმა. иеҳәаиргы́леит ცეცხლის პირას დადგა.
- a-еҳәатәра́** ზმნ. 1. ცეცხლის პირას ჯდომა. дыеҳә́атә́еит ცეცხლის პირას დაჯდა.
- a-еҳәатәра** ზმნ. 2. ცეცხლის პირას ჯდომა. дыеҳә́атә́оуп, дыеҳә́атә́ан ცეცხლის პირას ზის, ცეცხლის პირას იჯდა.
- a-еы́** არს. ცხენი.
- a-еы́нҕақәа** არს. მოჯირითე.
- a-еы́гәара** არს. ბორცვაკი.
- a-еы́дара** არს. უცხენობა, ცხენის უყოლობა.
- aеыз** არს. ქურანი, რასხი, შვინდა, წაბლისფერი ცხენი.
- a-еы́т** ზედს. (ერთი) ბეწო, ცოტა პატარა.
- еы́т-еы́тла** ზმნზ. ნაწილ-ნაწილ.
- a-еы́кәабара** ზმნ. ბანაობა. ие ы́нкәабеит იბანავა.
- a-еы́кәабарта** არს. საბანაო, საბანებელი (ადგილი).
- a-еы́кәабааы** არს. მობანავე.
- a-еы́кәаха** არს. ბაკმი, ბაკი, შარავანდი, შარავანდედი.
- a-еы́кә́ал** არს. უბელო, შეუკაზმავი ცხენი.
- a-еы́лаҳәара** ზმნ. თავის გახვევა. ие ы́лаиҳеит თავი გაიხვია.
- a-еы́მა́тәа** არს. აკაზმულობა ცხენისა.
- еы́нла** ზმნზ. დღისით.
- a-еы́жәлара** ზმნ. ცხენზე შეჯდომა. деы́жә́леит ცხენზე შეჯდა
- a-еы́жәңара** ზმნ. ცხენიდან ჩამოხტომა. деы́жә́ңеит ცხენიდან ჩამოხტა.
- a-еы́жә́пара** ზმნ. ცხენზე შესმა. де ы́жә́теит ცხენზე შესვა.
- a-еы́жә́пра** ზმნ. ცხენიდან ჩამოხტომა. деы́жә́тцит ცხენიდან ჩამოხტა.
- a-еы́жә́хра** ზმნ. ცხენიდან გადმოსმა, ცხენიდან ჩამოსმა. деы́жә́ыхы́т ცხენიდან გადმოსვა, ცხენიდან ჩამოსვა.
- a-еы́рааңсара** ზმნ. თავის დაღლა. ие ы́рааңсеит თავი დაიღალა.
- a-еы́რბ́абара** ზმნ. გაბღინძვა. ие ирб́а́беит გაიბღინძა.

- a-ц** არს. სიმინდის ერთი მარცვალი.
á-ца არს. კუჭი.
á-ца არს. ბალი, კახაბალი.
a-цá არს. 1. სასიმინდე; ნალია.
a-цá ზედს. 2. ცხელი; აჟ цá ცხელი წყალი.
a-цá ზედს. 3. მწარე, ცხარე.
a-цагә ზედს. ჩლუნგი, ბლაგვი.
a-цáгәхара ზმნ. დაჩლუნგება, დაბლაგვება. ицагәхәит დაჩლუნგდა, დაბლაგვდა.
a-цалáкьа არს. სასიმინდის, ნალიის კარის წინ გადებული ძელი ან ფიცარი.
á-цар არს. დვრიტა, მაჭიკი, კვეთი.
ацáла არს. შილი (მაზლის ცოლი)
a-царá ზმნ. წასვლა. дцәит წავიდა.
цас, цáс-хәа ზმნზ. განზრახ, ჯიბრზე, ჯიბრით, განგებ, ყასიდად.
a-цацъá არს. გასაღები.
a-цацъá ზმნ. გამზრდელების მიერ გაზრდილის მშობლებისათვის წარდგენა.
á-цакьа არს. 1. სიპი ქვა.
á-цакьа არს. 2. ეჩო.
á-цаша არს. ბალამწარა.
a-цахарá ზმნ. გაცხელება. ицахәит გაცხელდა.
цáхә არს. გაისის მეორე წელი.
a-цгәы არს. კატა.
a-цгәáбáгъ არს. ხვადი კატა.
a-цгәáпъс არს. კატა (ძუ).
a-цгә́пъшкa არს. კნუტი, ცინდალი.
a-цтәá არს. ამბავი; ицтәá здьруада? მისი ამბავი ვინ იცის! ицтәá кам მისი ამბავი არ ისმის.
á-цтәалара ზმნ. დამატებით დასხმა, სითხის ჩამატება, დამატება. иáцылтәалеит დამატებით დაასხა, ჩააამატა, დაამატა.
a-цигáр არს. ацигáр киаад პაპიროსის ქალაღი.
a-цýл არს. ცილა.
a-цýнк არს. თუთია.
a-цирк არს. ცირკი
a-цкýн არს. სამაგიერო. ацкýн итәит სამაგიერო მისცა.
á-цлабра ზმნ. შეჯიბრება. диáцлабит შეეჯიბრა.
a-цламхá არს. ნიკაპი.
á-цлара ზმნ. 1. მომატება, მატება, ადიდება. и́цлеит მოემატა, იმატა, ადიდდა.
á-цлара ზმნ. 2. შეერთება. ди́и́цлеит შეუერთდა.
a-цлымхá არს. 1. ნიკაპი; 2. ყბა; и́ц-лымхá пи́иршаáит სილა გააწნა.
á-цныкәара ზმნ. ვინმესთან რამესთან ხლება. ди́цныкәәит მასთან აიარა.
a-црá არს. მარცვალი.
a-црáлара ზმნ. მოკიდება. иацрáлеит მოეკიდა.
a-црацарá ზმნ. ცეცხლის მოკიდება, ცეცხლის წაკიდება. ицрáтәит ცეცხლი მოუკიდა, ცეცხლი წაუკიდა.
a-цраҳәара ზმნ. უკან მიბმა. иацрáи-хәәит უკან მიაბა.
a-цры́цра ზმნ. მოშორება, ჩამოშორება. ди́цры́тит მოშორდა, ჩამოშორდა.
a-цры́хра ზმნ. მოშორება. иацры́ихы-ит მოაშორა.
á-цубжара არს. სასოფლო გზა.
á-цуфара არს. გამოცანა.
á-цкьа ზედს. 1. სუფთა, წმინდა.
á-цкьа არს. 2. წმინდანი.
á-цкьара არს. სისუფთავე, სიწმინდე. ацкьара б́нáа иб́сит სისუფთავე უყვარს.
á-цкьахара ზმნ. წმენდა, გაწმენდა, გასუფთავება. ицкьахәит გაიწმინდა, გასუფთავდა.

á-цкъара ზმნ. 1. გაპენტვა. ицкэит გა-
პენტა. адамнá ицкьоит ბამბას პენ-
ტავს. 2. გაფანტვა (გაფანტა).

á-цшра ზმნ. წაკვლა. иáцишит წაკ-
ვლა.

á-цц არს. ქინქლა.

á-ццакра ზმნ. სიჩქარე. дццакуéит,
дццакьит ეჩქარება, ჩქარობს, იჩ-
ქარის, მოეშურება; იჩქარა.

á-ццакыра ზედს. სასწრაფო, საჩქარო,
საშური.

á-ццара ზმნ. გაყოლა, წაყოლა.
дйццеит გაჰყვა, წაჰყვა.

а-ццахá არს. პატარა ნაჭერი (ქსოვი-
ლისა).

á-ццышә არს. ფერფლი.

á-ццышәтра არს. საფერფლე.

á-ццышәтәра ზმნ. დაფერფლვა.
иццышәиттәит დაფერფლა.

á-ццышәхара ზმნ. ფერფლად ქცევა.
иццышәхеит ფერფლად იქცა.

á-цпара ზმნ. 1. მიმატება, დამატება,
მომატება. иáцитцеит მიუმატა,
დაამატა, მოუმატა.

á-цпара ზმნ. 2. გაყოლება. дйцци-
цеит გაყოლა.

á-цха არს. თაფლი.

á-цхабжон არს. შუალამე.

á-цхамажәა არს. პურის ფქვილის, ან
ქერის ფქვილის ცომი თაფლით
შეზავებული.

á-цхамгьал არს. თაფლიანი მჭადი.

а-цхарпá არს. უცეცხლო თაფლი.

а-цхарзы არს. თაფლაწყალი, შარბა-
თი.

а-цхаршәы, ацхаршәыра არს. თაფ-
ლით მოდულეებული სიმინდის ან
ფეტვის ფქვილის ტკბილკვერი.

á-цхазәа არს. თაფლწყალი (რომლი-
თაც წყურვილს იკლავენ).

á-цхраара ზმნ. შველა. дйцхраауеит,
дйцхрааит შველის, უშველა.

а-цхыраара ზმნ. დახმარება.

á-цхысра ზმნ. ვინმესთან ერთად
სროლა, გასროლა. дйцхысит ვინ-
მესთან ერთად გაისროლა.

á-цхь არს. კატის სენი. áцхь уагáаит!
კატის ჭირმა წაგიღოს!

á-цха არს. ხიდი.

á-цхара ზმნ. 1. კბენა. ицхауéит იკბი-
ნება.

á-цхара ზმნ. 2. კბენა, დაკბენა. ицха-
ит უკბინა, დაკბინა.

á-цхара ზმნ. 3. შეთვლა. ицхáит შე-
უთვალა.

а-цхарáжәхәады არს. მოციქული.

а-цхатәры არს. წანწალა, კოჭის ხი-
დი.

цыгәтáс ზმნზ. კატასავით.

а-цынаха არს. 1. თავად-აზნაურთა
სასახლეებში მსახური ქალი, რომ-
ლის მოვალეობას შეადგენდა სა-
ჭმელ-სასმლის შენახვა და ულუ-
ფის, კერძის დარიგება; 2. ლხინ-
ში, ჭირში ულუფის, კერძის და-
მრიგებელი.

а-цынахара ზმნ. 1. თავად-აზნაურთა
სასახლეებში მსახური ქალის მო-
ვალეობა, რომელიც გამოიხატე-
ბოდა სურსათ-სანოვანის შენახვა-
სა და ულუფა, კერძის დარიგება-
ში; 2. ლხინში, ჭირში ულუფის,
კერძის დარიგება.

а-цынхәрá ზედს. სამაგიერო, მაგიერი.

а-цынхәрáс ზმნზ. მაგიერად.

а-цыжәжәáх არს. ნაგლეჯი, ნაფლე-
თი, ნარჩენი (ქალაღლისა, ქსოვი-
ლისა).

а-цыжәха არს. ნაკუწი. ნაჭერი, ნა-
ფლეთი, ნაგლეჯი ბებუკი.

á-цыр არს. კვეთი.

а-цыра არს. ცალი.

а-цыркь ზედს. კოჭლი, მკელობელი.

á-цыркьра ზმნ. კოჭლობა. дйцркьуé-
ит, дйцркькьит კოჭლობს, იკოჭლა.

á-цыркътәра *ზმნ.* დაკოჭლება. дцыр-
кьыитәит დააკოჭლა.
á-цыркьхара *ზმნ.* დაკოჭლება. дцыр-
кьхәит დაკოჭლდა.
á-цырғызра *ზმნ.* ბანის მიცემა.
и́ацыирғызуеит, и́ацыирғызит
ბანს აძლევს, ბანი მისცა.
а-цырцырра *ზმნ.* ბრწყინვა. ицырцы-
руеит, ицырцырит ბრწყინავს, გა-
ბრწყინდა.
á-цырзъ *არს.* დვრიტის წყალმარი-
ლი.
á-цързъзәах *არს.* ნარეცხი, ნაბანი
(წყალი).
а-цързъзәаха *არს.* საპნიანი წყალი,
ნარეცხი, ნაბანი წყალი.
а-цырҕжәахá *არს.* ნახევი, ნაგლეჯი,
ნაფლეთი, ნაფხრეწი.
а-цырҕцәахá *არს.* ნატეხი.
а-цырҕхá *არს.* გასაღები.
а-цырҕхь *არს.* შხეფი.
а-цырҕ *არს.* კვერნა.
а-цырҕхара *ზმნ.* კვერნაზე ნადირობა.
á-цышыштәalara *ზმნ.* ვინმესთან დაწო-
ლა. д́ицышыштәлеит ვინმესთან და-
წვა.
а-цыңа *არს.* ზამთრის ბოლოკი.
а-цыңа *არს.* თაღგამი.
á-цыхтәы́ *არს.* ნაოხარი, უპატრონოდ
დარჩენილი ქონება.
а-цыңфа *არს.* შეჭამადი.
а-цыңфаха *არს.* ნასუფრალი, ნახორხა-
ლი.

Цә

а-цә *არს.* ხარი.
а-цәá *არს.* 1. ტყავი.
а-цәá *არს.* 2. ცვილი, თაფლის სანთე-
ლი.
á-цәа *არს.* ძილი.
á-цәаак *ზედს.* ნესტიანი ტენიანი;

სველი.
á-цәаакра *ზმნ.* დანესტიანება, დატე-
ნიანება. ицәаакы́т დანესტიანდა,
დატენიანდა.
á-цәаакыра *არს.* ტენიანობა, სისვე-
ლე.
а-цәáбáжә *არს.* ფიჭა, ფიჭი, ხვეზა.
а-цәатцарá *ზმნ.* გადატ. ტყავის ძრო-
ბა. ицәá дтýицеит ტყავი გააძრო.
а-цәатýпра *ზმნ.* გადატ. ტყავში გა-
ძრომა. ицәá дтýицит ტყავში გა-
ძვრა.
а-цәáлашәара *ზმნ.* 1. წინათგრძნობა;
ицәá иáлашәәит ტანმა უგრძნო.
а-цәáлашәара *ზმნ.* 2. დაორსულება.
лцәá иáлашәәеит დაორსულდა.
а-цәáлахá *ზმნზ.* მძინარა; ძილის გუ-
და.
á-цәама *არს.* მუცლის ჭია.
á-цәáматәа *არს.* ტანისამოსი, ტანსაც-
მელი.
á-цәамт *არს.* уцәамт хаахáаит! ტკბი-
ლი ძილი.
а-цәáмыжыма *არს.* მერქნის ცილა,
ნაქურთენი.
á-цәáжәара *ზმნ.* გამოლაპარაკება, გა-
ბაასება. ди́ацәáжәәит, ди́ацәá-
жәәит ელაპარაკება, გამოელაპა-
რაკა, ებაასება, გაებაასა.
а-цәáжәара *ზმნ.* ლაპარაკი. дцәá-
жәәит, дцәáжәәит ლაპარაკობს,
ილაპარაკა.
а-цәáжәааы *არს.* მოლაპარაკე.
á-цәара *ზმნ.* 1. დამინება. дýцәәит
დაიძინა.
á-цәара *ზმნ.* 2. ჩაქრობა, გაქრობა,
დავსება, დაშრეტა. и́цәәит ჩაქრა,
გაქრა, დაივსო, დაიშრიტა.
а-цәара *ზმნ.* წოვა, მოწოვა. иáцәә́ит,
иáцәә́ит (არაგონ.) წოვს, მოწოვს.
á-цәарта *არს.* სამინებელი ადგილი.
а-цәартá *არს.* ლოგინი, ქვეშაგები.

ა-ძეარდაფჷნ არს. ტახტი (გაფიცრული საწოლი კედლის სიგრძეზე).
ა-ძეარტალარშე არს. ზეწარი.
ა-ძეარსყ არს. თვლემა.
ა-ძეაფჷარა ზმნ. 1. ხვნა. ძეაფჷარით, ძეაფჷარით ხნავს, ხნავდა.
ა-ძეაფჷარა ზმნ. 2. ხვნა, მოხვნა, ხვნა, დახვნა. იძეაფჷარით მოხნა, დახნა.
ა-ძეაფჷარსტა არს. ნახნავი, ხნული, თერძული.
ა-ძეაფჷარსტა არს. კვალი.
ა-ძეაფჷარაფი არს. მხვნილი, გუთნის დედა.
ა-ძეაფჷ არს. კურო, ბულა.
ა-ძეაჩჷა არს. ცისარტყელა.
ა-ძეაშხარშე არს. ცვილულა.
ა-ძეაშხარ არს. თაფლის სანთელი, წმინდა სანთელი.
ა-ძეაშჷპატჷ არს. ტანსაცმელი, ტანისამოსი.
ა-ძეაშჷპატჷნ არს. ტანსაცმელი, ტანისამოსი.
ა-ძეაჷნ არს. ცვილის მოხდის შემდეგ დარჩენილი წყალი.
ა-ძეაჷნჷრა ზმნ. 1. გატყავება, ტყავის გაძრობა. აძეა ჷიხჷნით გაატყავა, ტყავი გააძრო.
ა-ძეა ახჷშჷრჷ ზმნ. გასანთვლა. აძეა ახჷნიშჷნით, აძეა ახჷნიშჷნით სანთლავს, გასანთლავს.
ა-ძეაჷჷ არს. ზოლი.
ა-ძეაჷმდჷნ ზედს. აყლაყუდა, ალაწოდა.
ა-ძეარჷ ზმნ. ჩამორთმევა, წართმევა. იძეარჷნით ჩამორთვავს, წართმევს.
ა-ძეარჷშჷრჷ ზმნ. მდურვა, წყრომა, გაბუტვა. დიძეარჷშჷრჷნით, დიძეარჷშჷრჷნით ემდურის, ემდუროდ, ებუტება, გაბუტება.
ა-ძეარჷ არს. ცუდი, ავი.
ა-ძეარჷმდჷნარჷლა ზმნ. ვაი-ვაგლახით.
ა-ძეარჷმდჷნარჷლა ზმნ. ცუდი განზრახვით.

ა-ძეარჷმდჷნარჷლა ზმნ. მეტისმეტად, ძალიან.
ა-ძეარჷმდჷნარჷლა ზმნ. შეშლა. იძეარჷმდჷნარჷლა შეშალა.
ა-ძეარჷმდჷნარჷლა არს. სხეული.
ა-ძეარჷმდჷნარჷლა ზედს. მოშავგვრემანო.
ა-ძეარჷმდჷნარჷლა არს. მოშავგვრემანობა.
ა-ძეარჷმდჷნარჷლა არს. სახნისი.
ა-ძეარჷმდჷნარჷლა ზედს. ცელქი, ანცი.
ა-ძეარჷმდჷნარჷლა ზმნ. ცელქობა, ანცობა. დიძეარჷმდჷნარჷლა იცელქავს, ანცავს.
ა-ძეარჷმდჷნარჷლა ზედს. მოშავო.
ა-ძეარჷმდჷნარჷლა ზმნ. დაღვრა. იძეარჷმდჷნარჷლა დაეღვრა.
ა-ძეარჷმდჷნარჷლა ზმნ. მსუბუქი ან პატარა რამის დავარდნა. იძეარჷმდჷნარჷლა დაეღვრა.
ა-ძეარჷმდჷნარჷლა არს. ხარკამეჩი.
ა-ძეარჷმდჷნარჷლა ზმნ. მძიმე ან დიდი რამის დავარდნა. იძეარჷმდჷნარჷლა დაეღვრა.
ა-ძეარჷმდჷნარჷლა არს. (ბზიფ.) წირპლი.
ა-ძეარჷმდჷნარჷლა არს. მძერხლი.
ა-ძეარჷმდჷნარჷლა არს. მანჭო, ხელა.
ა-ძეარჷმდჷნარჷლა არს. გუთნის დედა.
ა-ძეარჷმდჷნარჷლა არს. კავი, აჩაჩა, ოქოქა, ერქვანა.
ა-ძეარჷმდჷნარჷლა ზმნ. გადარჩენა. დიძეარჷმდჷნარჷლა გადარჩენს.
ა-ძეარჷმდჷნარჷლა ზმნ. თლა, გათლა, თრაშვა, გათრაშვა. იძეარჷმდჷნარჷლა, იძეარჷმდჷნარჷლა თლის, გათლავს, თრაშვავს, გათრაშვავს.
ა-ძეარჷმდჷნარჷლა არს. ხვნის სიმღერა.
ა-ძეარჷმდჷნარჷლა ზმნ. ქუქუნება. იძეარჷმდჷნარჷლა იქუქუნება.
ა-ძეარჷმდჷნარჷლა არს. საკვეთი გუთნისა.
ა-ძეარჷმდჷნარჷლა არს. (ბზიფ.) მწვერვალი.
ა-ძეარჷმდჷნარჷლა არს. ზვირთი, ტალღა.
ა-ძეარჷმდჷნარჷლა ზმნ. ბობოქრობა. იძეარჷმდჷნარჷლა, იძეარჷმდჷნარჷლა ბობოქრობს, იბობოქრება.
ა-ძეარჷმდჷნარჷლა ზედს. ნელთბილი.
ა-ძეარჷმდჷნარჷლა ზმნ. (ჰერზე, სითხე-

- ზე) განელთბილება. ицə́кəы́á-ндеит განელთბილდა.
- a-цə́кьá** არს. მახე.
- a-цə́кьáра** არს. სამიზნე, მიზანი, ნიშანი.
- a-цə́кьáра** ზმნ. 1. გადატყავება. ицə́й-кеит გადაატყავა.
- a-цə́шəхə́** არს. სახვნელი კბილი.
- a-цə́шəáра** ზმნ. ვისიმე ან რისიმე შიში. дицə́шə́ბит, дицə́шə́éит მისი ეშინია, მისი შეეშინდა.
- a-цə́цəра** ზმნ. გაქცევა. дицə́цéит გაექცა.
- á-цə́цə** არს. ბურბუმელა, წარანდი.
- á-цə́цəáра** ზმნ. წუწნა. ицə́цə́ბит, ицə́-цə́éит წუწნის, წუწნა.
- a-цə́цəра** ზმნ. მზეზე, წვიმაში, საერთოდ გარეთ: გაშლა, გაფენა. ицə́й-цеит გაშალა, გაფინა.
- acə́цыс** არს. მოზვერი. (ბზიფ.) მრ. acə́цəpə́кəá.
- a-цə́хəы́цхə́ра** ზმნ. პატარად მოსვლა, არ მორგება. ицə́хəы́цхéит პატარა მოუვიდა.
- á-цə́хьá** არს. 1. ყანწი. ады́ злə́ржə́уа ღვინის დალევა; შდრ. афə́тхь.
- a-цə́хьá** არს. 2. ფოსოებიანი, ბრტყელი და მრგვალი კოლოფი ტყვიების ჩასაწყობად.
- a-цə́хə́р** არს. ხის (მაგ. თუთის ხის) წვრილად გახდილი კანი, ლაფანი, ხრალი.
- á-цə́хəра** ზმნ. 1. გინება, შეგინება, ლანძღვა, გალანძღვა диáцə́хəуéит, диáцə́хə́ბит აგინებს, აგინა, ლანძღავს, გალანძღვა.
- á-цə́хəра** ზმნ. 2. გინება, შეგინება. дицə́хəуéит, дицə́хə́ბит იგინება, შეიგინა.
- á-цə́хəады́** არს. მაგინებელი, მლანძღველი, მთათხველი.
- a-цə́ы́нбы́лрə** ზმნ. შემოწვა. ицə́й-былы́ит შემოწვა.
- a-цə́ы́нбы́лхы́** არს. ნამწვი.
- a-цə́ы́нзə́** არს. (ахатцə) მკ. საყვარელი, კურო, (афхə́ы́с) ქ. ხასა, ხარაჭა.
- a-цə́ы́нбы́ларə** ზმნ. გამოკოპიტება. ицə́ы́нбы́лы́ит გამოაკოპიტა.
- a-цə́ы́нбы́лакы́** არს. მაჯლაჯუნა.
- a-цə́ы́нбжə́хə́ра** ზმნ. გამორჩენა, გამოტოვება. ицə́ы́нбжə́хə́ბит გამორჩა, გამოტოვა.
- a-цə́ы́нгьхы́фə** არს. არამზადა.
- a-цə́ы́кə́ბə́р** არს. წვეთი, ცვარი, ღვეთი.
- a-цə́ы́ლə́ра** ზმნ. მინდორში, მზეზე, წვიმაში: გამოსვლა, გამოფენა. дицə́ы́леит გამოვიდა, გამოეფინა.
- a-цə́ы́лə́шьцə́ра** ზმნ. ჩამობნელება, დაბინდება. ицə́ы́лə́шьцеит ჩამობნელდა, დაბინდდა.
- a-цə́ы́лə́шə́мтə** არს. ცისკარი, რიჟრაჟი, გარიჟრაჟი, ალიონი, განთიადი, აისი.
- a-цə́ы́ლə́шə́მтəзы́** ზმნ. განთიადზე, გარიჟრაჟზე, ალიონზე, ცისკარზე.
- a-цə́ы́ლə́шə́ра** არს. 1. განთიადი, რიჟრაჟი, გარიჟრაჟი, აისი, ალიონი.
- a-цə́ы́ლə́шə́ра** ზმნ. 2. რიჟრაჟი, გარიჟრაჟება. ицə́ы́ლə́шə́ბит, ицə́ы́ლə́შეит რიჟრაჟდება, გარიჟრაჟდა.
- a-цə́ы́лсрə** ზმნ. გამოჟონვა, გამოტანება. ицə́ы́ლə́სит გამოჟონა, გამოატანა.
- a-цə́ы́мзə** არს. სანთელი.
- a-цə́ы́მзкრə** ზმნ. ბუნაკბენობა, ბუნაკბენის წამოხტომა და მოკურცხვა. ицə́ы́მзкы́ბит წამოხტა და მოკურცხლა.
- a-цə́ы́მзы́мкრə** ზმნ. უძილობა. дицə́ы́мзы́мкүéит უძილობა სჭირს.
- a-цə́ы́მсə́** არს. აბედი.
- a-цə́ы́მწყə** არს. სიძულვილი, ძაგება.

- იцə́нм҃ыуп, ицə́нм҃ын სძულს, სძულდა, სძაგს, სძაგდა.
- а-цə́нм҃ыхара ზმნ.** შეძულება, შეჯავრება. дицə́нм҃ыхеит შესძულდა, შეჯავრდა.
- á-цə́нм҃ц არს.** ბუზანკალი.
- á-цə́нм҃ха არს.** საწოვარა.
- а-цə́ынхара ზმნ.** 1. გადარჩენა. да-цə́ынхэит გადარჩა.
- а-цə́ынхарá ზმნ.** 2. დარჩენა. ицə́ын-хэит დარჩა მას.
- а-цə́ыр҃гара ზმნ.** 1. გამოტანა, გამოყვანა, გამოჩენა. ицə́ынхэит გამო-იტანა, გამოიყვანა, გამოაჩინა.
- а-цə́ыр҃сыс არს.** თვლემა.
- а-цə́ыр҃ышзá არს.** ყვავილი, (ავად-მყოფობა).
- а-цə́ыр҃ышзатың ზედს.** ნაყვავილარი, ჩოფურა, დაკენკილი.
- а-цə́ыр҃кəándара ზმნ.** (სითხის) განელთბილება, მოთბობა. ицə́ыр-кəándеит გაანელთბილა, მოათბო.
- а-цə́ыр҃цə́мá არს.** თაფლით და ქონით შეზავებული ღომი.
- а-цə́ыр҃шə́ага ზედს.** საძაგელი, მახინჯი, გონჯი, პირნასი, მაიმახი, ართვალი.
- а-цə́ыр҃шə́агара არს.** საძაგლობა, სისაძაგლე.
- а-цə́ыр҃шə́агахара ზმნ.** გასაძაგლება. дцə́ыр҃шə́агахеит გასაძაგლდა.
- а-цə́ыр҃зра ზმნ.** სხვისი რამის დაკარგვა. ицə́ыр҃зит დაუკარგა.
- а-цə́ыр҃пра ზმნ.** გამოჩენა, გამოსვლა. дцə́ыр҃пит გამოჩნდა, გამოვიდა.
- а-цə́рхə́rá ზმნ.** ბდღვნა, გაბდღვნა, პუტვა, გაპუტვა. ицə́рхə́йт გა-ბდღვნა, გაპუტა.
- а-цə́ыслампыр არს.** თხუნელა, მუდო.
- а-цə́ып҃ссарá ზმნ.** თლა, გათლა, ფცქვნა, გაფცქვნა. ицə́ынп҃ссоит, ицə́ынп҃ссеит თლის, გათალა, ფცქვნის, გაფცქვნა.
- а-цə́ын҃ყрá ზმნ.** 1. ფხაჭნა, დაფხაჭნა. ицə́ынп҃ყит დაფხაჭნა, ბლაჯნა, დაბლაჯნა.
- а-цə́ын҃ყрá ზმნ.** 2. ფხაჭნა, დაფხაჭნა. ицə́ынп҃ყйт დაიფხაჭნა.
- ацə́ыншлара ზმნ.** (ქლიავის, ვაშლის) დამწიფება. ицə́ыншлэит დამწიფდა.
- а-цə́ыншхара ზმნ.** გაფითრება, გაფერმკრთალება. дцə́ыншхеит გაფითრდა, გაფერმკრთალდა.
- а-цə́ыщə́rá ზმნ.** გალალბა. ицə́ыщə́-ыит გალალდა.
- ацə́ынз არს.** დანაკარგი.
- а-цə́ынзра ზმნ.** დაკარგვა. ицə́ынзит და-ეკარგა.
- а-цə́ын҃цажра ზმნ.** ჩაფვლა, დაფლა. ицə́ын҃цаижит ჩაფლა, დაფლა.
- а-цə́ын҃цабаара ზმნ.** რისამე ქვეშ და-ლპობა. ицə́ын҃цабааит (რისამე ქვეშ დალპა).
- а-цə́ын҃цагалара ზმნ.** გამოქვაბულში, მიყრუებულ-ჩაბნელებულ კუნჭულში შეტანა, შეყვანა. дцə́ын҃ца-игалеит შეიტანა, შეიყვანა.
- а-цə́ын҃цалара ზმნ.** გამოქვაბულში, მიყრუებულ-ჩაბნელებულ ადგილას, კუნჭულში შეძვრომა. дцə́ын҃цалеит შეძვრა.
- а-цə́ын҃цара არს.** მიყრუებულ-ჩაბნელებული ადგილი ტყეში, ყანაში.
- а-цə́ын҃тыччара ზმნ.** ხითხითი. дцə́ын҃тыччоит იხითხითა.
- а-цə́ын҃хара არს.** 1. ქეცი, მუნი, მდიერი. ацə́ын҃хара зы́хьуа მუნიანი, ქეციანი.
- а-цə́ын҃хара ზმნ.** 2. ქავილი. дцə́ын҃ხოит, дцə́ын҃хеит ექავება, აქავდა.
- а-цə́ын҃хəа ზედს.** მონაცრისფრო, მორუხო, მოყომრალი, მოლეგაო.
- а-цə́ын҃хəашь ზედს.** მომღვრიო.

a-цə́хəашьра *ზმნ.* შემღვრევა. ицə́х-
хəашьит შეიმღვრა.
a-цə́хəыпсарá *ზმნ.* რანდვა, გარან-
დვა. ицə́хəипсə́ит, ицə́хəипс-
ə́ит რანდავს, გარანდა.
a-цə́хəхшəашəара *ზმნ.* 1. გაგრილება,
გაცივება ицə́хəхшəашəəит გაუგ-
რილდა, გაუცივდა.
a-цə́хəхшəашəара *ზმნ.* 2. გადატ.
ვინმეზე რამეზე გაგულგრილება.
ацə́хəхшəашəəит გაგულგრილდა.
a-цə́əáжə *ზედს.* გაშვლებილი, გაქუ-
ცული.
a-цə́əéжə *ზედს.* მოყვითალო.
a-цə́əéжьра *არს.* მოყვითალობა.
á-цə́əычə *არს.* ტანისამოსი.

3

a-з *არს.* რწყილი.
a-за *არს.* მტკაველი.
á-за *ზედს.* ნელი.
a-зáакра *ზმნ.* წყალში ან საერთოდ
სითხეში ჭერა, დაკავება. изáаи-
кыит დაიჭირა, დაიკავა.
a-зáаргылара *ზმნ.* ჩაყენება. зáаргы-
леит წყალში ან საერთოდ სითხე-
ში ჩაყენა.
a-зáартəалара *ზმნ.* ჩასმა. дзáаир-
тəалеит წყალში ან საერთოდ სი-
თხეში ჩასვა.
a-зáаркəрлара *ზმნ.* ჩადირვა. изааир-
кəырлеит ჩადირა.
a-зáапсəлара *ზმნ.* ჩაცვენა. изáапсə-
леит სითხეში ჩაცვივდა.
a-зáакəрлара *ზმნ.* ჩადირვა. изаакəы-
рлеит ჩადირა.
a-зáацара *ზმნ.* ჩადება. изáаитцент
წყალში ან საერთოდ სითხეში ჩა-
დო.
a-зáахра *ზმნ.* ნათლვა, მონათლვა,
ნათლობა. дзáахыит მონათლა.

a-зáахымта *არს.* ნათლული.
a-зáага *არს.* მუჯა.
a-зáагаа *არს.* ლოყა, ყბა, ღწვი, ყვრი-
მალი.
á-зара *ზმნ.* 1. რგება, შეხვედრა, წი-
ლად ხვდომა. иажеит ერგო, შე-
ხვდა.
á-зара *არს.* 2. დრო, ვადა.
a-зáра *არს.* წელი.
a-зарá *ზმნ.* მოპარვა. изə́ит მოიპარა.
a-заратáршə *არს.* უკალთო ჩოხა, წე-
ლამდე ჩოხა.
a-зáрцəи *არს.* ღველერჭი.
a-зáтə *არს.* ზვარავი.
a-зáңьə *ზედს.* 1. მძაღ. акакán зáңьə
მძაღ ნიგოზი.
a-зáңьə *არს.* 2. ბებერა, ბურცი.
a-зáңьəхара *ზმნ.* დამძაღება. изáңь-
əхоит, изáңьəхеит მძაღდება, და-
მძაღდა.
a-зацəá *არს.* ხის ქერქი.
a-зáза *არს.* სადგისი.
a-зáза *არს.* ცვარი, ნამი.
á-зах *არს.* ნაკერი.
á-захра *ზმნ.* კერვა, შეკერვა. изах-
yéит, изахы́ит კერავს, შეკერა.
á-захтə, áзахтəы *ზედს.* შესაკერავი,
შესაკერი.
a-захə *არს.* ვაზი.
á-захырстə *არს.* ნაკერი.
á-захəы *არს.* მკერავი, თერძი.
a-зəá *არს.* წყურვილი.
a-зəá-кრá *ზმნ.* წყურვილი, მოწყურე-
ბა. азəá дакуéит, азəá дакы́ит წყა-
ლი სწყურია, მოსწყურდა.
á-зəáхə *არს.* ამბავი.
á-зəныəы *არს.* მოსამართლე.
a-зтáс *არს.* ჭარლი, ალკუნი, ზამ-
თარმჩევი, წყალჩიტა.
a-зтəчы *არს.* ტბა.
á-зтра *არს.* სარწყილე.
a-зтрá *ზმნ.* დნობა, დადნობა, ლლო-

- ბა, გაღღობა. *изтүеит, изтйт* დნე-
ბა, დადნა, ლღვება, გაღღვა.
a-зидá არს. ტბა.
a-зидкәа არს. შარვალი.
a-злагáра არს. წისქვილი.
a-злагáрахьча არს. მეწისქვილე.
a-злачрá ზმნ. გაჯირჯვება. *излачит*
გაჯირჯვდა.
a-змáх არს. ჭაობი, ჭანჭრობი.
a-змáхра არს. ჭაობიანი ადგილი.
a-змышь არს. პატარა ტბა.
a-знырцә ზმნზ. წყლის გაღმა.
á-зра ზმნ. დაკარგვა. *дызит* დაიკარგა.
a-зрá ზმნ. ცხოზა, გამოცხოზა. *изыеит,*
изйт ცხვება, გამოცხვა.
a-зрыжәра ზმნ. წრთოზა, გაწრთოზა.
изырыжәуеит, изырыжәит აწრ-
თოზს, გამოაწრთო.
á-зсара ზმნ. ცურვა. *дысыбит, дысыеит*
ცურავს, ცურაოზს, იცურავა.
á-зсады არს. მცურავი, მოცურავე.
á-зҗаб არს. გოგო, გოგონა.
a-зҗы არს. ლოყა, ღაწვი.
a-зҗы́ არს. ჩქარმავალი მდინარე.
á-зкы არს. ჩვილი, ქორფა, თოთო
ზავშვი, ძუძუმწოვარა ზავშვი.
a-зкѐи არს. ძიძა.
a-зпәытәы არს. მჟავე წყალი (მინერა-
ლური).
a-зхá არს. წყლის მიდამო.
a-зхы́тра არს. წყალდიდოზა.
a-зы არს. წყალი.
a-зы́га არს. მატყლის გრეხილი ძაფი.
a-зыгмацәáz არს. სათითე, სათითუ-
რი.
a-зы́иас არს. მდინარე; შდრ. *азымәас*.
a-зыкәты არს. გარეული იხვი.
a-зы́махә არს. შენაკადი.
a-зымпáр არს. ღარი; შდრ. *азымпáр*.
a-зы́мәас არს. მდინარე; შდრ. *азы́иас*.
a-зын არს. ზამთარი.
á-зынра არს. ზამთარი. *зынроуп* ზამ-
თარია.
á-зынрахара ზმნ. დაზამთრება. *изын-*
рахеит დაზამთრდა.
a-зыркәи არს. ციციანთელა.
a-зырлашә არს. ძლოკვი, ანკარა,
გველხოკერა.
a-зы́ржәра ზმნ. (ბზიფ.) წრთოზა,
გამოწრთოზა. *изы́ржәуеит, из-*
ы́ржәит აწრთოზს, გამოაწრთო.
a-зы́ржәтә არს. სასმელი წყალი.
a-зырҗхá არს. სამკურნალო თბილი
წყალი (მაგ., წყალტუზო).
a-зыркәáнда არს. თბილი წყალი.
a-зы́ршла არს. მაწონწარევი წყალი,
რომელსაც სვამენ წყურვილის
მოსაკლავად.
a-зыршы́ არს. მდუღარე წყალი.
a-зырцá არს. გაცხელებული წყალი.
азы́рәаш არს. ნაკადული.
a-зырәра ზმნ. სმენა, მოსმენა. *дыр-*
әуеит, дырәит უსმენს, მოუსმინა.
a-зыс არს. თიკანი, ციკანი.
a-зысаамта არს. გაზაფხულ-ზაფ-
ხულში წვიმიანოზა.
a-зы́ткәа არს. გუბე.
a-зы́шьтра არს. მდინარის კალაპო-
ტი.
a-зы́шьтырта არს. წყალჩასაშვები
წისქვილის.
a-зы́ш არს. ძერა. *ды́шша* *дышлѐит*
ძერ-ქორივით გაჭადარავდა.
a-зы́ша არს. წყურვილი.
a-зы́шара ზმნ. წყურვილი *ды́шоит,*
ды́шеит სწყურია, მოსწყურდა.
a-зы́цәа არს. ყანჩა.
a-зы́зара ზმნ. ძრწოლა, შეძრწოლება,
შეკრთომა. *ды́зоит, ды́ზეит*
ძრწის, შეძრწოლდა, კრთის, შე-
კრთა.
a-зы́злан არს. ალი, ფერია.
a-зычча არს. პატარა, თხელი წყალი,

მდინარე.

азыхь არს. წყარო, азыхь-зы წყაროს წყალი.

азы хьшәашә არს. ცივი წყალი.

á-зәара ზმნ. შეზავება. издойт, издэ-ит აზავებს, შეზავა.

Зә

а-зәарá ზმნ. პირის ლებინება. дзәойт, дзәейт ალბინებს, ალბინა.

á-зәзәара ზმნ. ბანა, დაბანა. иззәойт, иззәэйт ბანს, დაბანა.

а-зәзәатә არს. სარეცხი.

Ц

а-ца არს. 1. ფსკერი; амшын áца ზღვის ფსკერი.

а-ца არს. 2. ყუნწი (ნემსისა); агәыр áца ნემსის ყუნწი.

а-ца არს. ტილი, მკბენარი.

а-цаá არს. 1. ყინული.

а-цаá ზედს. მწუთხე, მარილიანი, მლაშე.

á-цаара ზმნ. დამარილება. ицаауэйт, ицаáйт ამარილებს, დაამარილა.

а-цаáра ზმნ. ყინვა. ицаáауэйт, ицаáйт ყინავს, ყინვა იყო.

а-цаáра არს. მარილ-წიწაკით შეკაზმული ცხარე შეჭამადი (ლობო, მხალი და მისთანანი).

а-цаарá ზმნ. კითხვა. дцаауэйт, дцаáйт კითხულობს, იკითხა.

а-цаáршәыра არს. ყინული.

а-цаатәы არს. მარილ-წიწაკიანი საჭმელი.

а-цаатцла არს. არყი, არყის ხე.

а-цаады არს. მკითხავი.

á-цабаара ზმნ. რისამე ქვეშ დაღობა. ицаабааит რისამე ქვეშ დაღობა.

á-цабгара ზმნ. ჩანგრევა. ицабгэйт

ჩაინგრა.

а-па́бьргазы ზმნზ. მართლა.

а-па́бьрг არს. სიმართლე.

а-па́бьргцәкьа არს. ნამდვილი სიმართლე, ხალასი სიმართლე.

а-пабьргхара ზმნ. გამართლება. итабьргхэйт გამართლდა.

á-пагылара ზმნ. ვისიმე, რისამე ქვეშ დადგომა. да́пагылеит დადგა.

á-паиара ზმნ. რისამე ქვეშ წოლა, დაწოლა. да́паиэიტ დაწვა.

а-пакра́ ზმნ. 1. შებმა. итаикы́ит შეაბა.

а-пакра́ ზმნ. 2. გატილიანება, ტილის, მკბენარის დახვევა. дцакы́ит გატილიანდა, ტილი დაეხვია.

á-пакра ზმნ. 1. რისამე ქვეშ შემწყვდება. итакы́ит შემწყვდია.

á-пакра ზმნ. 2. ქვეშ შესმა. иáтаикы́ит ქვეშ შეუსვა.

á-палара ზმნ. რისამე ქვეშ შესვლა. ды́палеит შევიდა.

á-пан არს. ზღაპრული ჯუჯა ხალხი, ქონდრის ხალხი.

а-панаҳәалара ზმნ. სახლის ქვეშ, აივანზე, გამოქვაბულში და მისთანებში: შემობუქვა, შემოყრა. и́пан-аҳәалеит შემობუქა, შემოაყრა.

á-пар ზედს. 1. მახვილი, მჭრელი, მკვეთრი, ბასრი.

á-пар ზედს. 2. წვრიალა; ахжы́-пар წვრიალა ხმა.

а-парá ზმნ. 1. სწავლა. итц́оит, итц́эйт სწავლობს, ისწავლა.

а-парá ზმნ. 2. კვერცხის დება. иатц́оит, иатц́эიტ: акәта́ғь атц́оит, акәта́ғь атц́эიტ ქათამი კვერცხს დებს, ქათამმა კვერცხი დადო.

а-паргәá არს. ბიჯგი, საბრჯენი, ბრჯენი.

а-паргәара ზმნ. ბრჯენის შედგმა.

- იტყრგაბიტ, იტყრგაბიტ ბრჯენს უდგამს, ბრჯენი შეუდგა.
- ა-ყარгылары** *ზმნ.* შედგმა, შეყენება. იაყაირгылеит შეუდგა, შეუყენა.
- а-ყартыша** *არს.* ქრთამი.
- а-ყартышагады** *არს.* მექრთამე, ქრთამის ამღები.
- а-ყаркánt** *არს.* წერაქვი, წალკატი.
- а-ყармакъ** *არს.* დარიშხანა, თავვის შაქარი, თავვის წამალი.
- ა-ყарра** *არს.* მჭრელობა, სიმკვეთრე, სიმახვილე, სიბასრე.
- а-ყарра** *ზმნ.* წკნავილი. იტყრუეит, იტყრიტ წკნავის, იწკნავლა.
- а-ყарпығалара** *ზმნ.* წათელვა. იტყაირпығалеит წათელა.
- а-ყаршыń** *არს.* ლანჩა, ძირი.
- ა-ყаршәра** *ზმნ.* მსუბუქი ან პატარა რისამე ქვეშ შეგდება. იტყაირшәнт ქვეშ შეაგდო.
- а-ყарғыларა** *ზმნ.* შიგ შეკვეცვა. იტყაირғылеит შიგ შეკვეცა.
- ა-ყархара** *ზმნ.* 1. წაგებინება, მოგება, დამარცხება. დაყაირხეит წააგებინა, მოუგო, დაამარცხა.
- ა-ყархара** *ზმნ.* 2. ქვეშ მოყოლება. იაყაირხეит ქვეშ მოყოლა.
- а-ყархәра** *ზმნ.* ბღვერა, დაბღვერა. ილაқәа ტაირхәйт დაიბღვირა.
- а-ყары** *ზედს.* ცქვიტი, მარდი.
- қарыхә** *ზედს.* წკრიალა. аңжыы парыхә კრიალა, წკრიალა, წკარუნა ხმა.
- а-қас** *არს.* წესი, ჩვეულება, ადათი.
- а-қасра** *ზმნ.* ჩარტყმა. дыңқасит ჩაართყა.
- а-қатәара** *ზმნ.* რისამე ქვეშ ჯდომა, დაჯდომა. дыңқатәеит დაჯდა.
- а-қатәы** *არს.* შესასწავლი, გაკვეთილი.
- а-қайларა** *არს.* სიღრმე.
- а-қайсара** *ზმნ.* 1. ქვეშ შეყრა. იტყაиңсеит შეყარა.
- а-қайсара** *ზმნ.* 2. მოკეცვა, მორთხმა. ақтайңсеит მოიკეცა, მოირთხა.
- а-қайқара** *ზმნ.* ძირში მოჭრა. იტყаиңкеит ძირში მოჭრა.
- а-қайғера** *ზმნ.* ვისიმე ან რისამე ქვეშ ჩატყდომა, ჩამტვრევა. იტყაиңеит ჩაუტყდა, ჩაემტვრა.
- а-қайтәара** *ზმნ.* ვისიმე ან რისამე ქვეშ ჩატყდომა, ჩამტვრევა. იტყაиңтәеит ჩაუტყდა, ჩაემტვრა.
- а-қакъра** *ზმნ.* ტვირთქვეშ: ხვნეშა, ამოხვნეშა. дақтакъеит, дақтакиит ხვნეშის, ამოიხვნეშა.
- а-қағá** *ზედს.* თხელი, სიფრიფანა.
- а-қағáңс** *ზედს.* ძალზე თხელი, სიფრიფანა.
- а-қағахара** *ზმნ.* გათხელება. იტყაғахәит გათხელდა.
- а-қақа** *ზმნზ.* ქვეშ.
- қакáла** *ზმნზ.* ქვევიდან, ქვეშიდან, ქვემოდან, ძირიდან.
- қакатәй** *ზედს.* ქვედა, ქვემო.
- қакатәй аиңқәа** *არს.* პერანგის ამხანაგი, ნიფხავი.
- а-қашыыцра** *არს.* შურიანობა, სიხარბე. дыңқашыыцит შემურდა, შეეხარბა.
- а-қашыыцы** *ზედს.* შურიანი, ხარბი.
- а-қачағыара** *ზმნ.* ქვევიდან მიჭედება. იაყაиңჩаиңеит. ქვევიდან მიაჭედა.
- а-қацалара** *ზმნ.* 1. რისამე ქვეშ შერეკვა. იტყეиңцалеит შერეკა.
- а-қацалара** *ზმნ.* 2. ღრმად ჩასობა, ღრმად ჩარჭობა. იტყეиңцалеит ღრმად ჩაასო, ღრმად ჩაარჭო.
- а-қазахра** *ზმნ.* ამოკერება, ქვევიდან, ქვეშ გამოკერება. იაყაиңзахыит ამოაკერა, გამოაკერა.
- а-қацара** *ზმნ.* ქვეშ ამოდება. იაყაиңцеит ქვეშ ამოსდო.
- а-қатқәы** *არს.* საფენი საგები (საქონ-

- ლისა).
- á-пaфaхәара** *ზმნ.* აკვრა, აბმა. иáцa-
фaиxәoит ააკრა, ააბა.
- á-пaxapa** *ზმნ.* ქვეშ მოყოლა. дáцa-
хeит ქვეშ მოჰყვა.
- á-пaxәара** *ზმნ.* გაბმა, შებმა. ицaи-
хәeит გააბა, გაუბა, შეაბა, შეუბა.
- á-пaxәхәара** *ზმნ.* შეყვირება. дáцaxә-
хәeит შეუყვირა.
- a-пaфы** *არს.* მოსწავლე, მოწაფე.
- á-пeиbапapa** *ზმნ.* ერთმანეთის ჩა-
ფვლა. и́цeиbапeит ერთმანეთი
ჩაფლეს.
- a-пiаа** *არს.* მცენარე.
- a-пиáр** *არს.* მწვეარი.
- пис** *არს.* ფისო, ფისუნია.
- a-пкы́** *არს.* კაბა.
- a-пла** *არს.* ხე.
- á-пла** *არს.* შირა.
- á-плapa** *ზმნ.* შირათი დაწებება.
ицлóит, ицлeит შირათი აწებებს,
შირათი დააწება.
- a-пларкәы́кә** *არს.* კოდალა, ხეკოდა-
ლა, ხეკაკუნა.
- á-плаш** *არს.* ჭადარი, ჭადრის ხე.
- a-пмы́хәхәár** *არს.* ნადირალა, ქურ-
დბაცაცა.
- á-пжаара** *ზმნ.* ძირის გამოთხრა, ქვე-
შიდან გამოთხრა. и́цижаaит ძირი
გამოლუთხარა, ქვეშიდან გამოლ-
უთხარა.
- á-пжара** *ზმნ.* ამოგლეჯა, ამოდრობა,
ამოთხრა. и́цижeит ამოგლიჯა,
ამოაძრო, ამოთხარა.
- a-прá** *ზმნ.* დროის გასვლა. ицүeит,
ицiт დრო გასულია, დრო გავიდა.
- a-псаарá** *ზმნ.* ამოპარსვა. ицисaáит
ამოპარსა.
- á-пcра** *ზმნ.* ვისიმე, რისამე ქვეშ გა-
სვლა. дáцcит გავიდა.
- á-пцъраара** *ზმნ.* ნელ-ნელა აფრენა.
и́ццъраaит აფრინდა.
- á-пцърpa** *არს.* აფრენა. и́ццъpит აფ-
რინდა.
- a-пцәпа** *არს.* ქეჩა, ჩული.
- пкarkәтхiа** *არს.* ნათლისღება, წყალ-
კურთხევა.
- á-пкъа** *არს.* სარჩული, ქვესადები.
- á-пкъара** *ზმნ.* ავარდნა, წამოჭრა,
წამოვარდნა, წამოხტომა. ды́ткeит
ავარდა, წამოიჭრა, წამოვარდა,
წამოხტა.
- a-пшьра** *ზმნ.* 1. გამოსმა, ქვევიდან
გასმა; გამოსმა. иáтцыишьит გამო-
უსვა; ქვევიდან გამოუსვა.
- á-пшьра** *ზმნ.* 2. მორევა. иáтцыишьит
მოურია; амхáтцeла иáтцыршьуeит
კოვზით ურევენ.
- á-пшәара** *ზმნ.* პატარა რისამე ამო-
ვარდნა. и́цшәeит ამოვარდა.
- á-ппра** *ზმნ.* 1. რისამე ქვეშიდან, ქვე-
მოდან გამოსვლა. дáтцпит გავიდა,
გამოვიდა.
- á-ппра** *ზმნ.* 2. ამოსვლა. и́тцпит ამო-
ვიდა. азы́хь и́тцпуeит წყარო ამო-
დის.
- á-пх** *არს.* ღამე.
- a-пхаáра** *არს.* ნახრახნი.
- á-пхабжон** *არს.* შუალამე.
- á-пхара** *ზმნ.* 1. дáтцхeит: ашәáкь
ашьaпы́ дáтцхeит თოფს დააცემი-
ნა.
- á-пхара** *ზმნ.* 2. (ცეცხლის) შეკეთება.
дáтцхeит შეუკეთა.
- á-пхра** *ზმნ.* 1. ამოთხრა, ამოგდება.
и́тцыхыит ამოთხარა, ამოაგდო.
- á-пхра** *ზმნ.* 2. ქვეშიდან გამოღება.
иáтцыхыит 1. ქვეშიდან გამოიღო;
ахáхә иáтцыхыит ქვის ქვეშიდან
ამოიღო; 2. გამომჟღავნება, გამო-
აშკარავება, მხილება.
- a-пчы́бра** *არს.* ქონდარი.
- a-пчы́гъра** *ზმნ.* წიხლვა, წიხლისკვრა,
წიხლის სროლა. и́тчы́гъуeит,

a-пәа́кьа არს. ნაფოტი; შდრ. ака́ж.

a-пәа́ша არს. მაჯალო; შდრ. апәа́сса

a-пәа́-пла არს. ვაშლის ხე.

a-пәа́х არს. პროშტი.

а́-пәахра ზმნ. შენახვა. ипәаху́ейт, ипәаху́йт ინახავს, შეინახა.

а́-пәахтә, а́-пәахтәы ზედს. შესანახი.

пәахы ზედს. შენახული. пәахык бы́мазар? თუ შენახული რაიმე გვაქვს?

a-пәа́хә არს. კავი, კაუჭი, ლაკარტი.

a-пәа́гәыр არს. ანკესი.

a-пәра́ ზმნ. დაწნილება, დამჟავება. ипәи́т დაწნილდა, დამჟავდა.

a-пәры́ ზედს. 1. ბერწი.

a-пәры́ ზედს. 2. გრძელი.

a-пәры́ңсара ზმნ. წვერის წათლა, წაწვეტება. ипәиры́ңсеит წვერი წათლა, წაწვეტა.

а́-пәца არს. 1. ჭიქა.

a-пәца́ არს. 2. ბროლი.

пәцоуп ზმნ. а́жәәан пәцоуп ცა მოწმენდილია, გადაწმენდილია.

a-пәцәა́ არს. ზარი.

a-пәцәა́-сра ზმნ. ზარის რეკა. апәцәа́ д́а́суейт, апәцәа́ д́а́сит რეკს, დარეკა.

a-пәы́ არს. ჩხირი, წკირი.

a-пәы́нзы́ არს. პეპელა (პირუტყვის ავადმყოფობა, სენი).

апәы́ңы́ғәы არს. მიწაზე დასასობი კავიანი მოკლე პალო.

a-пәы́зы́ ზედს. უშნო გრძელი, აყლაყუდა.

a-пәы́мҕ არს. ლურსმანი.

a-пәы́мќа არს. სატეხი, საჭრეთელი.

a-пәы́нпәла́ңь არს. ფრინველთ კუჭი.

a-пәы́рса არს. გაფუებული ცომი.

a-пәыры́ңпәра́ ზმნ. დაწნილება. ипәыры́ңи́пейт, ипәыры́ңи́тцейт აწნილებს, დააწნილა.

a-пәы́уара ზმნ. 1. ტირილი. дпәы́уо-

ит, дпәы́уейт ტირის, იტირა.

a-пәы́уара ზმნ. 2. დატირება. дпәы́уоит, дпәы́уейт დასტირის, დაიტირა.

a-пәы́уатә ზედს. სატირალი.

a-пәы́уады არს. მოტირალი, დამტირებელი. მრ. апәы́уадыа.

a-пәы́ңьара ზმნ. ამოსვლა, აღმოცენება. ипәы́ңейт ამოვიდა, აღმოცენდა.

a-пәы́пәра́ ზმნ. დამჟავება, დამმარება. ипәы́пәи́т დამჟავდა, დამმარდა.

a-пәы́пәы́ ზედს. მჟავე. аә-пәы́пәы́ мჟავე, ამჟავებული ღვინო.

a-пәы́пәы́ра ზედს. მჟავე.

a-пәы́ң არს. წუმწემა, ასანთი.

a-пәә́н არს. სარი, მარგილი.

ყ

a-ყა́ბრა ზმნ. დაწებება იყა́ბუейт, иყა́ბуан წებდება, დაწებდა.

a-ყაбы́рхәа არს. ხეზი.

a-ყა́д, а́ყа́джы არს. ყურძნის ჯიშია ერთგვარი.

а́-ყა́н არს. უმემკვიდრეოდ დარჩენილი ქონება.

a-ყандáр არს. ჭადარი.

a-ყа́нхара ზმნ. ქონების, მამულის, ოჯახის უმემკვიდრეოდ დარჩენა, პარტახად ქცევა. иყа́нхейт დარჩა; პარტახად იქცა.

a-ყაпа́н არს. ჭიპი.

a-ყапы́рхәа არს. ხეზი.

a-ყара́ ზმნ. დახდა. ичы́т, ичы́ейт იხდება, დახდა.

a-ყара́м არს. ჭერამი.

a-ყархáл არს. ჭარხალი.

a-ყархáл არს. 2. (ზზიფ.) ფხალი: ნიგვზით გაკეთებული კომბოსტო-ფხალი.

ა-чапшыра *ზმნ.* 1. ავადმყოფის-თვის, მიცვალებულისთვის ღამის თევა, ტეხა. дичапшыбит, дичапшыбит ავადმყოფს, მიცვალებულს ღამეს უთევს; ავადმყოფს, მიცვალებულს ღამე გაუთია.

ა-чáча *არს.* თირკმელი, ჭაჭა.

ა-чныш *არს.* თევზიყლაპია, მეთოვლია, ჭარო, ფოცხვი, დედამთვრალა.

ა-чкəын *არს.* (ბზიფ.) ახალგაზრდა, ყმაწვილი.

ა-чкəын *არს.* ვაჟი, ვაჟიშვილი.

ა-чкəынра *არს.* ახალგაზრდობა, სიყმაწვილე.

ა-чкəын ңшыра *არს.* ახალგაზრდული შესახედაობა, გარეგნობა.

ა-чкəынахара *ზმნ.* გაყმაწვილება. дычкəынахоит, дычкəынахеит ყმაწვილდება, გაყმაწვილდა.

ა-чóу *არს.* აჭარელი. მრ. ачóукəа.

ა-чкəрапáт *არს.* ორთითი, ორკაპი; შდრ. ачрапáт.

ა-чкəндáр *არს.* ეპისკოპოსი.

ა-чкəртáт *არს.* იონჯა.

чýндала *ზმნზ.* განსაკუთრებით.

ა-чýк *ზმნზ.* კინლამ, ცოტა გაწყდა.

ა-чýкə *არს.* ვარცლი.

ა-чýнча *არს.* პატარა ჩიტი, რომელიც ღობეებში ძვრება.

ა-чýркəа *არს.* მიწავაშლა.

ა-чырчырра *ზმნ.* ჭიკჭიკი. ичырчыруеит, ичырчырит ჭიკჭიკებს, იჭიკჭიკა.

ა-чýкə *არს.* ნარმა.

ა-чыңчыңыра *ზმნ.* ფინია ძაღლის ყეფა. ичыңчыңыуеит, ичыңчыңыит ყეფს, იყეფა.

ა-чýшьа *არს.* მისაქსელი, საზედაო, სარბიკი.

ა-чýшəра *ზმნ.* გამურვა. ичýшəуеит,

ичýшəит მურავს, გამურა.

ა-чычрá *ზმნ.* ხალვა, მოხალვა. ичычүеит, ичычýт ხალავს, მოხალვა.

ა-чычýга *არს.* ჩიხრიხი.

ფ

ა-фá *არს.* თასი.

ა-фá *ზედს.* ახალგაზრდა; ახალი, ნორჩი.

ა-фáгəбзыңра *ზმნ.* პირფერობა. дифáгəбзыңуеит, дифáгəбзыңыит პირში ეფერება, პირში მოეფერა.

ა-фагылара *ზმნ.* აღმართზე დადგომა. дафагылеит აღმართზე დგება, აღმართზე დადგა.

ა-фаңың *ზედს.* მჭევრმეტყველი.

ა-фатарá *ზმნ.* აღთქმის მიცემა. ифáитеит აღთქმა მისცა.

ა-фатахýá *ზმნ.* აღთქმა.

ა-факрá *ზმნ.* პირში დაჭერა. ифáикыит პირში დაიჭირა.

ა-фáжыцəара *ზმნ.* პირში შეფურთხება. дифáжыцəеит პირში შეფურთხა.

ა-фáлара *ზმნ.* გამოხსმა, გამოხმა. иафáлеит გამოხსხა, გამოხსხა, გამოიხა, გამოიხა.

ა-фáмкəара *ზმნ.* უშნო ჭამა, ლეჭვა. дфáмкəóит, дфáмкəéит უშნოდ ჭამს, ლეჭავს.

ა-фáмəа *არს.* ყლაპი, ყლუპი.

ა-фанңшылара *არს.* გამომეტყველება (სახისა) შესახედაობა.

ა-фáр *არს.* ახალგაზრდობა, ახალგაზრდები, ყმაწვილკაცობა, ყმაწვილკაცები.

ა-фáра *არს.* ახალგაზრდობა, სიყმაწვილე.

ა-фáрá *ზმნ.* წნელის მოჭრა. ифéит მოჭრა.

ა-фáрпáн, афáрпын *არს.* სალამური.

- a-ფარტრა ზმნ.** მარხვისაგან პირის გასსნა, გახსნილება.
- a-ფარტარა ზმნ.** გამოდება, მოდება, წამოდება. იაფაირტრეიტ გამოსდო, მოსდო, წამოსდო.
- a-ფარტურა ზმნ.** შედარება. იაფაირტურეიტ, იაფაიორტურეიტ ადარებს, შეადარა.
- a-ფარშარა ზმნ.** გამოდება, მოდება, წამოდება. იაფაირშარეიტ გამოსდო, მოსდო, წამოსდო.
- a-ფარხხარა ზმნ.** მოჭიმვა. იაფაირხხეიტ მოუჭიმა.
- a-ფარხერა ზმნ.** პირში მიხლა. იაფაირხიტ პირში მიახალა.
- a-ფასახა არს.** სახე, პირისახე.
- a-ფასრა ზმნ.** სახეში გარტყმა, სახეში ჩარტყმა. დიფასიტ სახეში გაარტყა, ჩარტყა.
- a-ფაღა არს.** ალიკაპი, აკაპი (ქეჩისა ადამიანისთვის, ხისა თიკნისთვის).
- a-ფაღარა ზმნ.** გამოდება, მოდება, წამოდება. დაფაღეიტ გამოედო, მოედო, წამოედო.
- a-ფაღურა ზმნ.** პირისახეში ცქერა, შეხედვა, ყურება. დიფაღურეიტ, დიფაღურეიტ პირისახეში უცქერის, პირისახეში უცქირა, უყურებს; შეხედა, უყურა.
- a-ფაღურა ზმნ.** რისამე წინ.
- a-ფაღურეიტ ზმნ.** გამოტება. დეფაღურეიტ გამოტება.
- a-ფაღურეიტ ზმნ.** პირში შეფურთხება. დიფაღურეიტ პირში შეფურთხება.
- a-ფაკარა არს.** ქდე, ნაქდევი.
- a-ფაკარა ზმნ.** დაქდევა. აფაკარეიტ, აფაკარეიტ აქდევს, დააქდევა.
- a-ფაკარა არს.** ქდე, ნაქდევი.
- a-ფაკა ზედს.** ციცაბო ფერდი, ციცაბო ფერდობი, ციცაბო გვერდობი.
- a-ფაკარა არს.** ციცაბო ფერდობი, ციცაბო გვერდობი, ციცაბო ფერდობი, ციცაბო ფერდობი.
- ფაშაა ზმნ.** ფაშაა უმრუააიტ! (წყველაა) პირში არაფერი ჩაგსვლოდეს!
- a-ფაშარა ზმნ.** 1. მოდება, წამოდება. იაფაშარეიტ მოედო, წამოედო.
- a-ფაშარა ზმნ.** 2. პირში მოხვედრა, ჩასვლა. იაფაშარეიტ პირში ჩაუვიდა.
- a-ფაა არს.** (ყაბალახის, შარფის, ცხვირსახოცის და მისთანების) ბოლო.
- a-ფაა არს.** ნერწყვი.
- a-ფაა არს.** ლუკმა.
- a-ფაა ზმნ.** 1. ჭმევა, წოვება, მოწოვება. იაფააიტეიტ, იაფააიტეიტ აჭმევს, აჭამა; აწოვებს, მოაწოვა.
- a-ფაა ზმნ.** 2. დაგირავება, დაწინდება. იაფააიტეიტ დააგირავა, დაწინდა.
- a-ფაა ზმნ.** 3. დაკვეთა, შეკვეთა. იაფააიტეიტ დაუკვეთა, შეუკვეთა.
- a-ფაა ზმნ.** გაყმაწვილება. დაფააიტეიტ გაყმაწვილდა.
- a-ფაა ზედს.** ფაა რაკ აბნაა ერთი ამოგება ღომი.
- a-ფაა ზმნ.** ძირში მიჭრა. იაფააიტეიტ ძირში მიაჭრა.
- a-ფაა არს.** პირსახოცი.
- a-ფაა ზედს.** მუნჯი.
- a-ფაა-დააა ზედს.** ყრუ-მუნჯი.
- a-ფაა-დააა არს.** ყრუმუნჯობა.
- a-ფაა ზმნ.** სიმუნჯე, მუნჯობა.
- a-ფაა ზმნ.** შეფეთება, შეჩეხება. დიფააიტეიტ შეეფეთა, შეეჩეხა.
- a-ფაააა ზედს.** ბლუ, ენაჩლოუნგი, ენაბორძიკი.
- a-ფაააა ზმნ.** დამუნჯება. დეაააა

ხეიტ დამუნჯდა.
a-ფახაარა *ზმნ.* შეკვრა. იფახაეიტ შე-
 კრა; ფაიხაეიტ ბარგი შეკრა.
ა-ფახათა *ზედს.* შესაკრავი.
a-ფაფაკხ *არს.* კულულო, ზილფი, კა-
 ვი.
a-ფაა *არს.* სილის გარტყმის, აგრეთ-
 ვე ჯოხის, ტოტის, ხის და მისთა-
 ნების გადატყდომის ხმა.
a-ფააა *არს.* მთიანი ადგილი.
a-ფააარა *არს.* მთიანეთი.
a-ფააააშა *არს.* ჩრდილოეთის ქარი.
ფაა-ფაა *არს.* ღრაჭა-ღრუჭი (მაკრატ-
 ლისა).
a-ფაარა *ზმნ.* მარხვა.
a-ფეიხხრა *ზმნ.* პირის დაღება. იფე
 ეიხეიხეიტ პირი დააღო.
a-ფეიხხე *არს.* ძახილის ხმა, ძახი-
 ლი.
a-ფეი *ზედს.* გადამდები.
a-ფენაჰრა *ზმნ.* ამორწყევა, პირის ლე-
 ბინება, პირიდან საქმება. იფენა-
 ხეიტ ამოარწყევინა, პირიდან აღე-
 ბინა, პირიდან ასაქმა.
a-ფეჰარა *ზმნ.* მოგლეჯა. იაფეიხე-
 ეიტ მოგლეჯა.
a-ფერაჰა *ზედს.* პირღია, დოყლაპია,
 შტერი, ყეყეჩი, ჩერჩეტი.
a-ფეშაჰარა *არს.* შესახედაობა, გა-
 რეგნობა, იერი.
a-ფეჰარა *ზმნ.* 1. სარის, პალოსა და
 მისთანების წაწვეტება, წაწვი-
 ლება. იაფეიხეიტ წაწვეტა, წაწ-
 ვრილა.
a-ფეჰარა *ზმნ.* 2. ციცაბო კლდიდან
 გადმოვარდნა. დაფეხეიტ გადმო-
 ვარდა.
a-ფეშა *არს.* ფური.
a-ფეშეარა *ზმნ.* პატარა მსუბუქი რი-
 სამე მოწყდომა, მოვარდნა.
 იაფეშეეიტ მოწყდა, მოვარდა.
a-ფეჰარა *არს.* ვადა.
a-ფეი *არს.* პირი.

ფეი *თანდ.* თან; სარა ცფეი ჩემთან.
a-ფეიხარა *ზმნ.* ჩამოქცევა, ჩამოშლა.
 იფეიხეიტ ჩამოიქცა, ჩამოიშალა.
a-ფეიტრა *ზმნ.* დაძახება. იაფეიტიტ და-
 იძახა.
ფეიმიტ *ზედს.* ჩუმი.
ფეიმიტკაა *ზმნზ.* უჩუმრად, ჩუმად,
 დუმლით, უსიტყვოდ, მდუმ-
 რედ, ხმაამოუღებლივ.
a-ფეიჰეჰეა *ზედს.* პირდაუბანელი.
a-ფეიხარა *ზმნ.* რომელიმე მიმარ-
 თულებით წასვლა. იაფეიხეიტ
 გაემართა.
a-ფეიჰეი *არს.* წვრილი ფული.
a-ფეიჰეიარა *არს.* პირის ნახევი.
a-ფეიჰეიარა *არს.* პირსაბანი.
a-ფეიჰეი *არს.* მთქნარება.
a-ფეიჰეიარა *ზმნ.* მთქნარება, და-
 მთქნარება, დეიჰეიჰეი, დეიჰ-
 ეიჰეი ამთქნარებს, დაამთქნარა.
ფეიუმტი! *ზმნ.* ხმა, კრინტი!
a-ფეიჰე *არს.* 1. ნაპირი. აჰეი აფეიჰეი
 წყლის (მდინარის) ნაპირი.
a-ფეიჰე *არს.* 2. სარეკელი.
a-ფეიჰე *ზმნ.* თავის ბანა, თავის და-
 ბანა. იაფეიჰეი, იაფეიჰეი თავს
 ბანს, თავი დაბანა, თავს იბანს,
 თავი დაიბანა.
a-ფეიჰე *ზედს.* ახალი. აჰეიჰეიჰეი
 ახალი წელი.
ფეიჰე *ზმნზ.* ხელახლა, თავიდან.
a-ფეიჰეიჰეი *ზედს.* ახალმოსახლე,
 ახალბინადარი.
a-ფეიჰეი *ზედს.* უახლესი, ახალთახა-
 ლი.
ფეიჰეი *ზმნზ.* პირქვე.
a-ფეიჰეიჰეი *ზედს.* ახალთახალი.
a-ფეიჰეიჰეი *ზმნ.* მობანა, მორეცხვა.
 იაფეიჰეიჰეიჰეი მობანა, მორეცხა.
a-ფეიჰეიჰეი *ზმნ.* პირის დაბანა. იაფეი
 ჰეიჰეიჰეი, იაფეიჰეიჰეიჰეი პირს იბანს,
 პირი დაიბანა.

a-ფыцгъара *ზმნ.* პირში დატევა. ифыцгаигъеит პირში დაიტია.

a-фыцakra *ზმნ.* პირში ჩადება. ифыцгаикыит პირში ჩაუდო.

a-фыцaxьa *არს.* თურქული (საქონლის ავადმყოფობა).

a-фыцкьара *ზმნ.* წამოცდენა. ифыцкьეит წამოსცდა.

a-фыцшәара *ზმნ.* 1. მსუბუქი და პატარა რისამე პირიდან გავარდნა, პირიდან გამოვარდნა. ифыцшәеит პირიდან გაუვარდა, პირიდან გამოუვარდა.

a-фыцxра *ზმნ.* პირიდან გამოღება. ифыцыхыит პირიდან ამოუღო.

a-фыцпыргара *ზმნ.* სილის გაწვნა, თხლემა. ифыцпыргейт სილა გააწნა, თხლიმა.

a-фыцпышәшәара *ზმნ.* სუნის ამოსვლა. ифыцпышәшәеит, ифыцпышәшәеит სუნი ამოსდის, სუნი ამოუვიდა.

a-фыцфьрра *ზმნ.* დიდი და მძიმე რისამე პირიდან გამოვარდნა. ифыцфьрыт პირიდან გამოუვარდა.

a-фыxара *ზმნ.* გაღვიძება, გამოღვიძება. дфыxейт გაიღვიძა, გამოიღვიძა.

a-фыxра *ზმნ.* 1. მოწყვეტა. ифыxыит მოწყვიტა.

a-фыxра *ზმნ.* 2. მოხსნა, ჩამოხსნა. ифыxыит მოხსნა, ჩამოხსნა.

a-фыxра *ზმნ.* 3. დახსნა, გამოხსნა. дфыxыит დაიხსნა, გამოიხსნა.

a-фыxра *ზმნ.* 4. ჩამორთმევა. ифыxыит ჩამორთვა.

a-фыxра *ზმნ.* 5. ამონთხევა, ამორწყევა. ифыxыит ამონთხია, ამორწყია.

a-фыxәара *ზმნ.* მოსმა, პირის გასველება, გემება, გემოს ნახვა.

дафыxуейт მოსვა, პირი გაისველა, იგემა, გემო ნახა.

X

x- *რიცხვ.* რიცხვითი სახელის (xпъа სამი) შეკვეცილი ფორმა. x-пәак სამი ვაშლი.

a-x *არს.* თხლე.

á-xa *არს.* 1. ტოტებშემოკვეცილი ბოძი; 2. ტოტებშეკვეცილი ჭიგო; 3. ტოტებშეკვეცილი ბარჯი კიბედ სახმარი.

á-xaa *ზედს.* ტკბილი, გემრიელი.

xaáла *ზმნზ.* თავაზიანად.

á-xaa-мыхаа *არს.* ტკბილეულობა.

a-xaán *ზმნზ.* თავის დღეში, (უარყოფით ფრაზაში) არასდროს, არასოდეს.

á-xaara *არს.* სიტკბო.

á-xaatәкәa *არს.* ტკბილეულობა.

a-xaatә́ *ზედს.* სახსნილო (საპირის-პირო ачгахьá)

a-xaатá *არს.* დედა (მაწვნისა); (რძის შესადედებელი მასალა ყველისთვის).

á-xaaxара *ზმნ.* გატკბილება, დატკბილება. ихааxейт გატკბილდა, დატკბილდა.

a-xaბáр *არს.* ამბავი.

a-xáбжь *ზედს.* ფუთხიანი. თავფუთხიანი.

a-xáбжьра *არს.* თავფუთხიანობა.

a-xáбжьxара *ზმნ.* ფუთხიერობა, გაფუთხიერება. дxáбжьxейт გაფუთხიერდა.

a-xáга *ზედს.* გიჟი, გაგიჟებული, გადარეული.

a-xáгалара *ზმნ.* ამოტანა. иxáигалеит ამოიტანა.

a-xáгара *არს.* სიგიჟე, შეშლილობა,

- გადარეულობა.
- a-xáğaxara ზმნ.** გაგიჟება, ჭკუაზე შემლა. dxáğaxeit გაგიჟდა, ჭკუაზე შეიშალა.
- xağəxá ზმნ.** შვეულად, ჩამოსწვრივ, ჩამოსწორ.
- a-xağýlara ზმნ.** თავზე დადგომა. dixahýleит თავს დაადგა.
- a-xğýlara ზმნ.** თავზე დგომა. dixahýloup თავზე ადგას, თავზე ადგა.
- a-xağežəra ზმნ.** რამეზე: ტრიალი. iaxáğežəyeit, iaxağežəyit ტრიალებს, იტრიალა.
- a-xazmám ზედს.** მოუცლელი.
- xaz-xazý ზმნ.** ცალ-ცალკე.
- xazý ზმნ.** ცალკე. xazý synxóit გან-ცალკეებულად ვცხოვრობ.
- á-xazýna არს.** 1. ხაზინა.
- á-xazýna ზედს.** 2. მშვენიერი, ტურფა, ნატიფი.
- xazýnxađý არს.** ერთპიროვნული მეურნე.
- a-xatá ნაცვ.** თვით, თვითონ.
- xatála ზმნ.** პირადად.
- xatá-xatála ზმნ.** ცალ-ცალკე, სათითაოდ.
- a-xatáɸsata ზედს.** პირწავარდნილი, ნამდვილი.
- a-xatýɸyaəra არს.** მოადგილეობა.
- a-xatýɸyaədy არს.** მოადგილე.
- a-xála ზმნ.** თავისით.
- a-xálara ზმნ.** ასვლა dxáleit. ავიდა.
- a-xálarɸa არს.** ასასვლელი.
- a-xálaədy არს.** მისანი.
- x-ámamkəa ზმნ.** týxə-ámamkəa უთავ-ბოლოდ, გაუგებრად.
- a-xámuxəý ზედს.** პატარა.
- a-xamý არს.** ქურქი.
- a-xan არს.** სასახლე.
- a-xánra არს.** 1. სახანო.
- á-xantəəra არს.** თავმჯდომარეობა.
- a-xantəədy არს.** თავმჯდომარე.
- a-xaný ზმნ.** თავში.
- a-xanýnza ზმნ.** თავამდე, პირამდე.
- a-xanýtə ზმნ.** პირველადვე, იმთავითვე, თავიდანვე.
- a-xapá ზმნ.** სიმღერის დასაწყისი.
- a-xážýlara ზმნ.** აშვება, ამოშვება. dxahýžýleit ამოუშვა.
- á-xara ზმნ.** წევა. dáxoit, dáxeit სწევს, ეწევა; მოსწია.
- xará ზმნ.** შორს, შორი, შორეული.
- a-xára არს.** ბრალი, დანაშაული.
- a-xará ზმნ.** გაცვეთა. ixeit გაცვითა.
- xár ámam ზედს.** გვარიანია, რიგია-ნია, არა უშავს რა.
- xarántə ზმნ.** შორიდან, შორი მხრიდან.
- á-xarara არს.** სიმორე.
- xarátə ზმნ.** შორიდან, შორი მხრიდან.
- á-xaratəi ზედს.** შორი, შორეული.
- a-xaratəra ზმნ.** ბრალის დადება, დანაშაულის დაწამება, დაბრალება. ixaɸraiteit ბრალი დასდო, დანაშაული დასწამა, დააბრალო.
- xarazá ზმნ.** ძალიან შორს.
- xara-xará ზმნ.** შორი-შორს.
- a-xarğýlara ზმნ.** ზედ დადგმა, დაშენება. iaxairğýleit ზედ დაადგა, ზედ დააშენა.
- a-xartəaara ზმნ.** შევსება. ixairtəa-ayeit, ixairtəaaait ავსებს, შეავსო.
- a-xarkrá ზმნ.** დაწყება, შედგომა. axý airkýt დაიწყო, შეუდგა.
- a-xárɸ არს.** პერანგი.
- a-xarɸá არს.** ზეწარი ურმისა.
- a-xarɸará ზმნ.** ჩამოცმა. iaxairɸéit ზედ ჩამოაცვა.
- á-xarɸəəará ზმნ.** ზედ დამაგრება. iaxairɸəəéit ზედ დამაგრა.
- a-xarkəýsra ზმნ.** თვლენა, ჩათვლენა. dxarkəýseit, dxarkəýsit

- თვლემს, ჩასთვლიმა.
- a-xárштра** *ზმნ.* დავიწყებინება. ихá-
иришит დაავიწყებინა.
- a-xárшә** *არს.* პატარძლის მისალოცი
საჩუქარი, პირის სანახავი.
- a-xárшәра** *ზმნ.* წამოცმა, გადამცევა.
иахаи́ршәуеит, иахаи́ршәит აც-
მევს, წამოაცვა, აცმევს, გადააცვა.
- a-xáрера** *არს.* ლანდი (მაფისა).
- a-xарпала́нь** *არს.* მძევალი კვერცხი.
- a-xарпара́** *ზმნ.* დაჯერება, დარწმუ-
ნება. ихаирпéит დააჯერა, დაარ-
წმუნა.
- a-xарпәзы́рз** *არს.* მარილ-წიწაკით,
მწვანილით შეზავებული მაწვნის
წვენი.
- a-xарпә́н** *არს.* მაწონი.
- a-xарха́** *არს.* ტახტის ზემოთ ჰორი-
ზონტალურად მთელი სიგრძე-
სიგანით გაჭიმული საფარი.
ტახტზე დაწყობილი ქვეშაგებ-
ლის ფერფლისა და ჭვარტლისა-
გან დასაცავად.
- a-xáрхәара** *ზმნ.* მოხმარება. ихы́
иаи́рхуеит მოიხმარა.
- a-xáсра** *არს.* მთარული სენი.
- a-xатәара́** *ზმნ.* 1. ზედ, მაგ., მაგიდას-
თან ჯდომა. дахатéит მაგიდას-
თან დაჯდა.
- a-xаңсарá** *ზმნ.* ზედ დაყრა. иахаи́п-
сеит ზედ დაყრა.
- xаңсы́ра** *არს.* ვაგლახი, ვაი-ვაგლახი,
ვაი-უბედურება, გაჭირვება.
- a-xáңхьара** *ზმნ.* წესის აგება, ანდერ-
ძის აგება. дыихáңхейт წესი აუგო,
ანდერძი აუგო.
- a-xаңы́за** *ზედს.* განებივრებული,
თავგასული, თავაშვებული, თავ-
ვაწყვეტილი, აღვირახსნილი.
- a-xаңы́зара** *ზმნ.* თავგასულობა, თავ-
ვაშვებულობა, აღვირახსნილობა.
- a-xáңы́рра** *ზმნ.* ვისიმე, რისამე თავ-
ზე ფრენა. дыихáңы́руеит, дыихá-
ңы́рит ვისიმე, რისამე თავზე
ფრენს.
- a-xаңы́ц** *არს.* კბილი.
- a-xакәитра** *არს.* თავისუფლება.
- a-xáкәцара** *ზმნ.* თავის დადება.
áкәи́тцеит თავი დადო.
- a-xаша** *არს.* (ბზიფ.) аха́ш ოთხშაბა-
თი.
- a-xáштра** *ზმნ.* დავიწყება. ихáштит
დაავიწყდა.
- a-xáшшаара** *ზმნ.* ჩივილი, შეჩივლე-
ბა. даха́шшаауеит, даха́шшааит
ჩივის, უჩივის; შესჩივლა.
- a-xáшәалара** *ზმნ.* 1. მორჩენა. даха́-
шәалеит მორჩა.
- a-xашәалара** *ზმნ.* 2. გამორჩენა, მო-
გება. ихáшәалеит გამორჩა, მოიგო.
- a-xашәалахә́н** *არს.* შემოსავალი.
- a-xашәара́** *ზმნ.* ჩამოაცვა. иахашәéит
მსუბუქი რისამე ზედ ჩამოცმევა.
- a-xацәгара́** *ზმნ.* თავის დაღწევა.
ихы́ацә́нгейт თავი დააღწია.
- a-xáца** *არს.* 1. კაცი, მამაკაცი: ვაჟკა-
ცი; 2. ქმარი. მრ. ахацәа; хáцәақәак.
- xáца áтиира** *ზმნ.* გათხოვება. хáца
дити́нуеит, хáца дити́йт ათხო-
ვებს, გაათხოვდა.
- a-xацара́** *ზმნ.* 1. დაცმა, ჩამოცმევა.
иахаи́тцеит დააცვა, ჩამოაცვა.
- a-xацара́** *ზმნ.* 2. დახურვა. ихáи́тцеит
დაიხურა.
- a-xацара́** *ზმნ.* 3. გაბმა სიმისა. иаха́-
и́тцеит სიმი გააბა.
- a-xацара́** *ზმნ.* 4. დაჯერება, რწმენა.
ихáи́тцоит, ихáи́тцеит სჯერა, დაი-
ჯერა, სწამს, იწამა.
- xáцацара** *ზმნ.* გათხოვება. хáца
дцéит გათხოვდა.
- xáцапас** *ზმნზ.* ვაჟკაცურად, მხნედ,
მამაცურად, გულადად.
- a-xáцахара** *ზმნ.* დავაჟკაცება, дхáца-
хеит დავაჟკაცდა.

хатей-пъхэйси არს. ცოლ-ქმარი.

хатей-пъхэйсреи არს. ცოლქმრობა.

а-хатёуара ზმნ. ზედ დატირება.

дыхатёуеит, дыхатёёит ზედ დასტირის, ზედ დაატირა.

а-хачапыр არს. ხაჭაპური; შდრ. ачашә.

а-хаџсáхья არს. პირისახე.

а-хаџ არს. სახე, პირისახე.

а-хáхара ზმნ. რთვა, მორთვა. ихá-хоит, ихáхеит, რთავს, მორთო.

а-хахарá ზმნ. დარჩენა. дахахéит და-რჩა; аклáсс дахахéит კლასში და-რჩა.

а-хацьгәá არს. საცობი, ცობოლა.

а-хацьгәарá ზმნ. თავის დაცობა. иа-хá-ицьгуеит თავი დაუცო.

а-хáхара ზმნ. წამოგება, წამოცმევა. иахáхаит წამოეგო, წამოეცვა.

а-хахарá ზმნ. შერგება. иахáхаит შერგ-გო.

а-хáхә არს. ქვა; акәарá хахә რიყის ქვა.

а-хахә-гәáл არს. ლოდი.

а-хáхәра არს. ქვანარი, ქვადოჯი; და-და-ლუდა.

а-хáхәраца არს. ქვანახშირი.

а-хáхәтә ზედს. ქვისა, ქვითკირისა.

а-хáхәтәра ზმნ. გაქვავება. дхахәýи-туеит, дхахәýитәиит აქვავებს, გა-აქვავა.

а-хахәпәáхә არს. ნივნივი, ჩალანგა-რი.

а-хáхәхара ზმნ. გაქვავება. дхахәхéит გაქვავდა.

á-хөы არს. მწვეელი თამბაქოსი.

а-хáџаала ზედს. უმწო ძალალი.

а-хбáџлашәá არს. ტვინი.

а-хблаахы არს. ნამწვი.

а-хбыкьрá ზმნ. შენობის, ერთიმეო-რეზე დაწყობილი რამის გვერდ-ზე დახრა, გადახრა. ихбькíт გადაიხარა.

а-хбыџлашәá არს. ტვინი.

а-хгарá ზმნ. 1. გადატანა, რამეზე გა-დატანა. иахыíгéит გადაიტანა.

а-хéилагара ზმნ. შეშლა, გაგიჟება, გადარევა. ихы éилагéит შეიშალა, გაგიჟდა, გადაირია.

á-хемта ზედს. 1. მძიმე; 2. ორსული, ფეხმძიმე.

а-хемта არს. 2. ჰარამხანის ქალი.

á-хента ზედს. 1. მძიმე; áидара хента მძიმე ტვირთი; 2. ორსული, ფეხ-მძიმე.

á-хента არს. 2. ჰარამხანის ქალი.

а-хежәкөýжә ზედს. დაფლეთილი, დაკონკილი.

á-хеџарч არს. ზღარბი.

хечхәáма არს. ახალი წლის დღესას-წაული.

а-хíна არს. ქინაქინი.

а-хтáкрá ზმნ. აკვიატება, აჩემება, და-ჟინება. ихтáикьит აიკვიატა, აიჩე-მა, დაიჟინა.

а-хтáцáлага არს. თოვის გასატენი მოკლე ზუმბა (ჩვეულებრივ ხმა-რობდნენ სამს ერთად).

а-хтрá არს. ხის ბრტყელი და მრგვა-ლი, ბუდეებიანი კოლოფი ტყვიე-ბისათვის.

а-хткьá ზედს. თავქარიანი.

а-хтынцарá ზმნ. საფასურის მიცემა.

а-хтырпá არს. ყაბალახი, ჩაბალახი, ბაშლაყი.

а-хтыс არს. თავგადასავალი.

а-хтып არს. ნატყვიარი.

а-хтыпшшыа ზედს. თავცარიელი, ჩერჩეტი.

а-хиарá ზმნ. აწყობა, მომართვა. их-иéит აეწყო, მომართა.

хаир შორისდ. ხეირი! სიცოცხლე! хаир, абзýара уáнахәааит ხეირი! სიცოცხლე!

а-хкаáра არს. შემოღობილი ადგილი,

რომელიც ეზოს აკრავს.
a-xkaapá *ზმნ.* შემოღობვა. ихыйкааит შემოღობა.
a-xkaapá *ზმნ.* (წვიმის, თოვლის) გადაღება. ихкәэит გადაიღო; ақәа хкәэит წვიმამ გადაიღო.
a-xky *არს.* ჭაშნიკი.
á-xla *არს.* ცოლ-ქმრის დედები ერთმანეთისათვის, მძახალი.
a-xmachyp *არს.* მაგარი ჯიშის ხის კორძისაგან გაკეთებული სახელურიანი პატარა ტოლჩა.
a-xmyrxaýga *არს.* საშალი, სახრახნისი.
a-xnykəpara *ზმნ.* თავის მიდება, მიწოლა. ихы ныкәйтцеит თავი მიდო, მიწვა.
a-xnykəgara *ზმნ.* თავის რჩენა, თავის შენახვა. ихы ныкәიгоит, ихы ныкәიгеит თავს ირჩენს, თავი ირჩინა, თავს ინახავს, თავი შეინახა.
a-xnyshyaxaga *არს.* დუშაყი, ფალმანდი, პალვანდი.
a-xpásh *ზედს.* მელოტი, თავმოტვლეპილი.
a-xpáshpa *ზედს.* მელოტი, სიმელოტი.
a-xpáç *არს.* პატარა კუნძი.
a-xjəýlaara *ზმნ.* დაყოლება. иахыи жәылаауеит, иахыи жәылааит აყოლებს, დააყოლა.
á-xpa *არს.* ციცაბო კლდე.
a-xpá *ზმნ.* 1. ტივტივი. ихыу́п, ихы́н ტივტივებს, ტივტივებდა.
a-xpá *ზმნ.* 2. ლესვა, გალესვა. иху́эит, ихы́нт ლესავს, გალესა.
a-xpá *ზმნ.* 3. ხერხვა, დახერხვა, ხერხვა, გახერხვა. иху́эит, ихы́нт ხერხავს, დახერხა, ხერხავს, გახერხა.
a-xpá *ზმნ.* 4. ხეხვით ნაყვა, დანაყვა. иху́эит, ихы́нт ხეხვით ნაყავს, ხეხვით დანაყა. ащы́ка иху́эит მა-

რილს ნაყავს.
á-xpata *არს.* სასუფეველი.
a-xpazaga *არს.* საწური (რძისა).
a-xpáça *არს.* ხის თასი, ფახრაჯა.
a-xrykəshara *ზმნ.* თავის მომრგვალება. ихы́иркәшоит, ихы́иркәшеит თავს უმრგვალებს, თავი მოუმრგვალა.
xryjy-xryjy *ზმნზ.* სვენებ-სვენებით, დინჯად, ხამუშ-ხამუშად, ნაწყვეტ-ნაწყვეტად.
a-xsaála *არს.* თარგი.
a-xsapá *ზმნ.* მოკვეთა. ихы́исеит ჰკვეთს, მოჰკვეთა.
a-xtrá *ზმნ.* თავის მოხდა, ახდა. ихы́итит თავი მოხდა, ახდა.
a-xtəálara *ზმნ.* ბუდეში, წყალზე დაჯდომა. ихтә́ა́леит დაჯდა.
xpə *რიცხვ.* სამი (ნ.).
á-xpəra *ზედს.* მეტიჩარა, მატრაკვეცა.
xpəká *რიცხვ.* სამიოდე (ნ.).
xpə-xpá *რიცხვ.* სამ-სამი (ნ.).
xpə-xpála *რიცხვ.* სამ-სამი, სამ-სამად (ნ.).
a-xpərapá *ზმნ.* საბუდარიდან გაფრენა, გადმოფრენა. ихпəра́аит გაფრინდა, გადმოფრინდა.
a-xkəá *არს.* პირი (ბალიშისა, ლეიბისა, მუთაქისა), შალითა.
a-xkəapá *ზმნ.* 1. დაფარვა, მოფენა. ихкә́эит დაიფარა, მოიფინა.
a-xkəapá *ზმნ.* 2. გადაკვრა, პირის გადაცმა. ихы́იკеит გადააკრა; პირი, საპირე გადააცვა.
a-xkəapá *ზმნ.* 3. გადავარდნა. ихкә́эит გადაუვარდა.
a-xkəara *ზმნ.* გადაკვრა, გადაჭირება. ихы́იკеит გადაჰკრა, გადაუჭირა.
xshyapyk *ზედს.* სამფეხა.
a-xshyrapá *ზმნ.* გადმოფენა, გადაკიდება. ихы́ишы́эит გადმოფინა, გადა-

კიდა.

a-xш არს. რძე.

a-xшáра არს. 1. შვილი (ადამიანისა).

a-xшарá ზმნ. 2. შობა, დაბადება.
длыхшэит შობა, დაბადა, ахучы́
длыхшэит ბავშვი დაბადა, შობა.

a-xшáраура არს. მშობიარობა.

a-xшáрадара არს. უშვილობა, უძეობა.

a-xшáцá არს. გახურებული ქვით გა-
ცხელებული ახლად მოწველილი
რძე.

á-xшцэгъа არს. აშრატებული რძე.

a-xшы́ндаы არს. ტვინი.

a-xшы́нд არს. ჭკუა. ихшы́нд цеит გა-
მოსულელდა, გამოყეყედა, გამო-
ტვინდა.

a-xшы́нда ზედს. უტვინო.

a-xшы́ндара არს. უჭკულობა.

a-xшы́ндкыаф ზედს. ჭკუამოკლე.

a-xшэаарá ზმნ. 1. რამეში მიცემა,
გადახდა ფულისა. иахы́шэааит
რადაცაში ფული მისცა გადაიხა-
და.

a-xшэаарá ზმნ. 2. სხვის მაგიერ გა-
დახდა. ихы́шэааит სხვის მაგიერ
გადაიხადა.

a-xшэаарá ზმნ. 3. წაყინვა, მოყინვა,
დაზრობა. ихшэаауэит, ихшэаáит
იყინება, წაყინა, იყინება, მოიყი-
ნა.

a-xшэáлара ზმნ. პატარა, მსუბუქი
რამის სითხეში, თვალში ჩავარდ-
ნა. ихшэáлеит ჩავარდა.

a-xшэарá ზმნ. 1. არღვევა, გადაძრო-
ბა. ихы́шэаეит აარღვია; გადააძ-
რო.

a-xшэарá ზმნ. 2. გადავარდნა. ихшэé-
ит გადაუვარდა.

a-xчкэртэыл არს. ქოჩორი (ფრინვე-
ლებისა).

a-xчы́ არს. ბალიში.

á-xчы́лара ზმნ. ჩამოწოლა. ихчы́леит

ჩამოაწვა.

a-xчы́хы́кы́а არს. ბალიშისპირი.

a-xшара ზმნ. მაღლობზე გადარეკვა,
მაღლობზე გადატარება. дахы́ице-
ит გადარეკა, მაღლობზე გადაა-
ტარა.

a-xшэ́н არს. ნაწნავი.

a-xшы́ არს. 1. ფარფლი.

a-xшы́ არს. 2. ცილა.

a-xшы́заара ზმნ. ვინმეზე, რამეზე:
კანკალი. дахшы́заауеит დაჰკანკა-
ლებს.

a-xшарá ზმნ. 1. წოდება. иахы́тцеит
უწოდა.

a-xшарá ზმნ. 2. გემის, ნავის წყალში
ჩაშვება. ихы́тцеит ...ჩაუშვა; áшна
амшы́н ихырцеит გემი ზღვაში ჩა-
უშვეს.

a-xшарá ზმნ. 3. გადასახლება. дхы́и-
тцеит, дхы́тцеит ასახლებს, გადაა-
სახლა.

a-xшарá არს. (ბზიფ.) ахшáр სერი (ნი-
შანი); áжә сыхшáра аны́уп ძროხას
ჩემი სერი აქვს.

ахшарá არს. (თოფის) საცობი ტიზი.

a-xшы́ста არს. ალაგე (ღობეზე გადა-
სასვლელი ადგილი, გადასაბი-
ჯი).

a-xшэарá ზმნ. 1. გადაჭრა. ихы́тцеит
გადაჭრა.

a-xшэарá ზმნ. 2. საცხოვრებელი ად-
გილიდან აყრა. дыхшэéит აიყარა.

a-xшэахá არს. მონაჭერი, მონაკვეთი.

a-xшэахы́ არს. მონაჭერი, მონაკვეთი.

á-xшэыр არს. (ბზიფ.) რქა (ვაზისა).

a-xчáт არს. ნაღები.

a-xчá არს. ისარი ლითონის თავიანი,
ბოძალი; შდრ. ахэымпáл.

a-xчэатрá არს. კაპარჭი.

a-xчарá ზმნ. ახოს გატეხა. ихы́феит
ახო გატეხა.

a-xчáрра არს. ახო განაკავი.

- a-xцaцá** არს. ხსენი.
- a-xцыц** არს. ძირკვი.
- a-xxáá** არს. სავარცხელი.
- a-xxáарá** ზმნ. ვინმეზე ან რამეზე რისამე თქმა. иахыхааит თქვა.
- a-xxáарá** ზმნ. წვერის, კატრის ამოღება. иxxáéит წვერი, კატარი ამოიღო.
- a-xxááцá** არს. საგველა.
- a-xы́** არს. თავი.
- a-xы́н** არს. სახურავი.
- a-xы́нбаа** არს. ქალა (თავისა).
- a-xы́нбра** ზმნ. ხურვა, დახურვა. ихы́нбит დახურა.
- a-xы́нблаарá** ზმნ. 1. თავის შემოწვა. ихы́нблааит თავი შემოწვა.
- a-xы́нжа** არს. თავის ნახევარი (საპატივცემულო კერძი).
- a-xы́нгежъаара** არს. თავმომრგვალებულობა, დამრგვალებულობა, მომრგვალებულობა.
- xы́да** ზმნზ. უთაოდ, უთავბოლოდ.
- á-xыз** არს. შრავი, სველი, წაქა.
- a-xы́за** არს. საბანი.
- a-xы́заткыа** არს. საბნის ზეწარი.
- a-xы́затá** არს. ტყვია, ცალტყვია (საფანტის საპირისპირო).
- a-xы́ткыá** ზედს. თავქარიანი, ქარაფშუტა.
- a-xыи атцыхэи** არს. თავი და ბოლო; თავი და თავი.
- a-xыибахра** ზმნ. ერთმანეთის გადაბირება. ихыибахыит ერთმანეთი გადაიბირეს.
- a-xы́кэшара** ზმნ. შემოვლა. дахы́кэшеит შემოლუარა.
- хыланты́** ზმნზ. თავქვე, თავდაყირა, კირწი-კორწით.
- a-xы́лара** ზმნ. 1. მოდება. ихы́леит. მოედო.
- a-xы́лара** ზმნ. 2. აცურება, ატივტივება. дхы́леит აცურდა; ატივტივდა.
- a-xы́лара** ზმნ. 3. ოჯახში დაბრუნება. дахы́леит ოჯახს დაუბრუნდა.
- a-xы́лархара** ზმნ. დაპირქვაება, გადმოპირქვაება. ихы́лаирхеит დააპირქვაა, გადმოაპირქვაა.
- a-xы́лапшыаы** არს. მეთვალყურე, ზედამხედველი, თავმდეგი. მრ. ахы́лапшыаа.
- a-xы́лапъара** არს. თავდაღმართი; დაღმართი.
- a-xы́лпá** არს. ქული.
- a-xы́лпáрч** არს. ფაფახი, ბოხოხი.
- a-xы́лпáзыхаы** არს. მექუდე, ჭონი.
- a-xы́ლá-псы́лá** არს. ორთქლი.
- a-xы́маа** არს. 1. ხის ოჩოფეხებზე, ბაკაბუკებზე გადაჭიმული ტყავი, მატერია.
- a-xы́маа** არს. 2. ერთგვარი არფა.
- хы́ма-псы́ма** ზმნზ. ჰაი-ჰარად, ფაცაფუციტ, თათარიახნად.
- a-xы́мбабы́л** არს. ქოჩორი (ფრინველისა).
- хы́мпáда** ზმნზ. აუცილებლად, უთუოდ.
- a-xы́мца** არს. საქონლის დასაცავად საძოვრებზე მწყემსების მიერ გაჩაღებული კოცონი.
- a-xы́мхэа** ზედს. უმწეო.
- a-xы́мхэара** არს. უმწეობა.
- хы́мха-цымшы́а** ზმნზ. უსარგებლო-უმაღურად.
- a-xы́мџас** არს. როყიო ტყვია.
- a-xы́наара** ზმნ. გადახრა. дхы́наауеит, дхы́нааит იხრება, გადაიხარა.
- хы́нтá** რიცხვ. სამჯერ.
- a-xы́ншы́áлара** ზმნ. დამგვანება, ნაცნობად მოჩვენება. дихны́ишы́алеит დაამგვანა, ნაცნობად მოეჩვენა.
- a-xы́нхэра́** ზმნ. დაბრუნება. ихы́нхэ́йт დაბრუნდა.
- a-xы́нырхэра́** ზმნ. დაბრუნება. ихы́нырхэ́йт დააბრუნა.

ხინდაჯა რიცხვ. სამოცი (ნ.).
ხინდაჯააფი რიცხვ. სამოცი (ადამ.).
ხინდაჯააფიკ რიცხვ. სამოცი (ადამ.).
ხინდაჯაეი **ჯააბა** რიცხვ. სამოცდაათი (ნ.).
ხინდაჯაეი **ჯააფი** რიცხვ. სამოცდაათი (ადამ.).
ა-ხырбгаларá *ზმნ.* დარღვევა, დაზღვევა, დაქცევა. იხырбгалэит დაარღვია, დაანგრია, დააქცია.
ა-хыргæдырá *ზმნ.* ხვრა, მოხვრა. იхыргæдырт მოხრა.
ა-хыргъагъá *არს.* ღვლერქისაგან ან ეკალიქისაგან გაკეთებული რგოლი, რომელშიაც დგამენ თუჯის ქვაბს ღომის დაზელის დროს; მეგრ. ჩართი.
ა-хыртæарá *ზმნ.* შეესება. იхиртæааит შეავსო.
ა-хыртытаарá *ზმნ.* გადაქექვა. იхыirtyтааит გადაქექა.
ა-хыркъара *ზმნ.* თავის გამართლება. ихы иркъеит თავი გაიმართლა.
ა-хырп *არს.* ღერღილი, ნაღერდი.
ა-хыркæйсра *ზმნ.* თვლემბა, ჩათვლემბა. дхыркæйсуеит, дхыркæйсит თვლემს, ჩათვლემბა.
ა-хыркæყара *ზმნ.* მოხრა. ихыркæყаит მოხარა.
ა-хыршæтра *ზმნ.* 1. პირქვე დამბობა, გადაბრუნება. ихыршæтит პირქვე დაამბო, გადააბრუნა.
ა-хыреҳæарá *ზმნ.* თავის ქება, კვენხა. ихы ирехæбит, ихы ирехæеит თავს იქებს, თავი იქო, შეიქო, იკვენხის, დაიკვენხა.
ა-хыреҳæაფი *არს.* თავის მაქებარი, მკვენხარა, ბაქია, ტრახახა.
ა-хырчара *ზმნ.* ნაწიბურის ამოხვევა, შემოტეხვა. ихырчэит ნაწიბური ამოუხვია, შემოტეხა.
ა-хыρχáрта *არს.* მიმართულება.

ა-хырхә *არს.* ქატო.
ა-хырхæара *ზმნ.* თავის დაკვრა. дхырхæоит, дхырхæеит თავს ხრის სალმის მისაცემად, თავი დახარა სალმის მიცემის ნიშნად.
á-хырхыра *ზმნ.* ხვრინვა.
á-хырхыр хәа *ზმნზ.* ხვრინვით.
а-хырцъацъара *ზმნ.* კბილების კრეჭა. ахапъыцкæа рхырцъацъара.
а-хырхáга *ზმნზ.* хырхáгас иуóуааит! სასიკეთოდ დაგორჩეს! გაამოს! შეგერგოს!
а-хыс-нацæа *არს.* სალოკი თითი, საჩვენებელი თითი.
а-хысра *ზმნ.* 1. სროლა, გასროლა. дхысит გაისროლა.
а-хысра *ზმნ.* 2. გავლა. дахысуеит, дахысит გადის, გაიარა.
а-хыссарá *ზმნ.* 1. ჭრა, მოჭრა. ихыиссоит, ихыиссеит ჭრის, მოჭრა.
а-хысыбжь *არს.* სროლის ხმა, სროლა.
а-хысфы *არს.* მსროლოელი.
а-хыпъара *ზმნ.* 1. გადახტომა. дахыпъоит, дахыпъеит ზედ ხტება, გადახტა.
а-хыпъара *ზმნ.* 2. გადაცილება. иахыпъеит გადაცილდა.
а-хыпсаарá *ზმნ.* 1. გამოფხიზლება. ихыпсааит გამოფხიზლდა.
а-хыпсáлара *ზმნ.* 1. სითხეში, თვალში: ცვენა, ჩაცვენა. ихыпсáлеит ჩაცვივდა.
а-хыпсáлара *ზმნ.* 2. სითხეში, თვალში შეყრა. ихыипсалеит ...შეაყრა.
а-хыпшá *არს.* 1. მძოვრის სუნი.
а-хыпшá *არს.* 2. ჰაერის ტალღა.
а-хыпшыслара *ზმნ.* სითხის ზედაპირზე, თვალში ყურება. дхыпшыслоит, дхыпшылеит უყურებს, უყურა.
а-хыпшынга *არს.* თავსამტვრევი.
а-хыпшыпъра *ზმნ.* ჩაქჩაქი, ჩორთით სიარული. ихыпшынпъеит, ихып-

- хы́тцит ჩაქჩაქებს, იჩაქჩაქა, ჩორ-
თით მიდის.
- a-хы́тцхьаза́лара ზმნ.** მითვლა, მირი-
ცხვა. иахы́тцхьаза́леит მიათვა-
ლა, მიარიცხა.
- a-хы́тцхьаза́ра არს.** რაოდენობა, ოდე-
ნობა, სათვალავი.
- a-хы́қә არს.** წყლის (მდინარის,
ზღვის, ტბის), თხრილის ნაპირი.
- a-хы́қәыгы́лара ზმნ.** რისამე ნაპირზე
დადგომა. дхы́қәыгы́леит დადგა.
- a-хы́қәыгы́лара ზმნ.** რისამე ნაპირზე
დგომა. дхы́қәыгы́лоуп, дхы́қәыгы́-
лан დგას, იდგა.
- a-хы́ңәыра́ არს.** მოფიცრული, ფი-
ცარნაგი.
- a-хы́шьтә არს.** მოსართავი სამკერ-
დული, შუა მოსართავი.
- a-хы́шә არს.** 1. სახლის წინაკარი.
a-хы́шә არს. 2. სარკმელი (უფანჯრო
სახლში პატარა ოთხკუთხი ნახვრე-
ტი კედელში სინათლისათვის).
- a-хы́шә რიცხვ.** სამასი (ნ.).
- a-хы́шәтра ზმნ.** პირქვე დამხოზა.
дхы́шәтит 1. პირქვე დაემხო,
2. გადაბრუნდა.
- хы́шәды რიცხვ.** სამასი (ადამ.).
- хы́шәдык რიცხვ.** სამასი (ადამ.).
- a-хы́ччара ზმნ.** დაცინვა. дихы́ччоит,
дихы́ччеит დასცინის, დასცინა.
- a-хы́ччаады́ ზედს.** დამცინავი, მს-
ხრად ამგდები, მქირდავი.
- a-хы́цә არს.** ბალახეულის წვრილი
ღერო.
- a-хы́цәкәкә́ын არს.** საქოჩრე, კორტო-
ხი. კინკრისო.
- a-хы́цә́ы́ицә́ра ზმნ.** გამოკოპიტება.
и́хы́цә́ы́ицә́ит გამოაკოპიტა.
- a-хы́тцакы́рта არს.** თავშესაფარი.
- a-хы́тцра ზმნ.** 1. ძრობა, გამძრობა,
გადაძრობა. и́хы́тцит გასძვრა, გა-
დასძვრა.
- a-хы́тцра ზმნ.** 2. შესრულება. и́хы́тцит
შეუსრულდა.
- a-хы́тцырта არს.** გადასავალი, გადა-
სასვლელი მაგ., ლობეზე.
- a-хы́ххра ზმნ.** 1. გამძრობა. иахы́ихы́т
გააძრო; ацә́а ахы́ихы́т ტყავი გა-
აძრო.
- a-хы́хәара ზმნ.** თავის შველა. и́хы́
дә́хәоит, и́хы́ дә́хәеит თავს შვე-
ლის, თავს უშველა.
- a-хы́хәәара ზმნ.** სითხით ძალზე გა-
ვსება, გაპიპინება. и́хы́хәәоит,
и́хы́хәәеит გაპიპინებულა, გა-
პიპინდა.
- a-хы́хшь არს.** მიწაში ჩასობილი და
თავებით ერთმანეთზე მიბჯენი-
ლი კარგა მოზრდილი ჯოხები,
რომლებზედაც ჰკიდებენ ქვაბს ან
სხვა რამეს.
- a-хы́хтә́ალара ზმნ.** რამეზე კვერცხის
დება, დადება. и́хы́хтә́алоит, и́хы́х-
тә́алеит რამეზე კვერცხს დებს.
- a-хы́ххы́ლა არს.** მწვანილი, რომელ-
საც ზედ აჭრიან საჭმელს შეკმაზ-
ვის დროს.
- a-хы́ххы́ლара ზმნ.** დაჭრა. и́хы́иххы́ло-
ит, и́хы́иххы́леит აჭრის, დააჭრა.
- a-хы́хды არს.** მაცდური.
- a-хы́хь არს.** თავის ტკივილი.
- хы́хь ზმნზ.** ზევით, ზევითკენ.
- хы́хьтә́й ზედს.** ზედა.
- a-хы́хьчара ზმნ.** თავდაცვა, თავის
დაცვა. и́хы́ и́хьч́оит, и́хы́ и́хьч́еит.
თავს იცავს, თავი დაიცვა.
- хы́хьынтә ზმნზ.** ზევიდან, ზემოდან.
- хы́цьара ზმნზ.** სამ ადგილას.
- a-хы́цьгә́гә́ын არს.** მორვევი ძაფისა.
- a-хә́ა არს.** 1. სარქველი, თავსახური,
ხუფი (ჭურჭლის) სახურავი.
- a-хә́ა არს.** 2. ზედა დოლაზი; (საპი-
რისპირო а́тәა).
- a-хә́აарá ზმნ.** დახურვა, დაფარება.

ихыиѿеит დახურა, დააფარა.
хѿы რიცხვ. სამი (ადამ.).
хѿык რიცხვ. სამი (ადამ.).
хѿыкка რიცხვ. სამიოდე (ადამ.).
а-хѿылаара ზმნ. გადაწერა. ихыиѿы-
 лааит გადაწერა.
хѿык-хѿык რიცხვ. სამ-სამი (ადამ.).
хѿы-хѿыла რიცხვ. სამ-სამი (ადამ.).

Хѿ

хѿ-хѿыба რიცხვ. ხუთი რიცხვითი
 სახელის შეკვეცილი ფორმა.
ѿ-хѿ არს. 1. ფასი.
ѿ-хѿ ზედს. 2. დაჭრილი, დაკოდ-
 ლი. მრ. ѿхѿѿა; აхѿѿაқѿაკ.
ѿ-хѿა არს. 1. ნაცარი.
ѿ-хѿა ზედს. 2. акѿмжѿы-хѿა ლეგა
 ჩოხა.
ѿ-хѿა ზედს. 3. მრუდი; алаѿ-хѿა
 მრუდი ჯოხი.
ѿ-хѿა არს. 4. ხორცის მატლი.
а-хѿაара ზმნ. ბღავილი, ღრიალი,
 дхѿаауѿიტ, дхѿаაит ბღავის, იბღავ-
 ლა, ღრიალებს, იღრიალა.
ѿ-хѿაახѿытра ზმნ. ვაჭრობა. дхѿაა-
 хѿтуѿიტ, дхѿაахѿытит ვაჭრობს,
 ივაჭრა.
ѿ-хѿაახѿытѿы არს. ვაჭარი. მრ. ѿхѿა-
 ахѿытѿა; хѿაахѿытѿақѿაკ.
а-хѿაамц არს. ტანი (წელს ზევით).
ѿ-хѿაажѿ არს. შქერი.
ѿ-хѿაажѿა არს. კონუსისებრი კვერი,
 რომელსაც სპეციალურად მსხვერპ-
 ლის შეწირვის დროს, ანდა ყვე-
 ლიერის თავზე აკეთებდნენ.
а-хѿაажѿкыра არს. ყველიერი.
ѿ-хѿაажѿა არს. შქერნარი.
ѿ-хѿაара ზმნ. დახმარება, შველა, ხე-
 ლის შეწყობა. дихѿოит, дихѿეит
 ეხმარება, დაეხმარა, შველის, უშ-
 ველა, ხელს უწყობს, ხელი შეუწყო.
а-хѿარѿ ზმნ. 1. წურვა, დაწურვა, წნე-

ხა, დაწნება. ихѿоит, ихѿეит წუ-
 რავს, დაწურა, წნებს, დაწნობა.
а-хѿарѿ ზმნ. 2. ზელა, დაზელა. ихѿо-
 ит, ихѿეит ზელს, დაზილა.
а-хѿарѿ ზმნ. 3. ლამბვა, დალამბვა, შე-
 ბლანდვა. ихѿоит, ихѿეიტ ლამბავს,
 დალამბა, ბლანდავს, შებლანდა.
а-хѿарѿ ზმნ. 4. მოხნიქა, მოღუნვა.
 ихѿоит, ихѿეიტ იხნიქება, მოიხ-
 ნიქა, იღუნება, მოიღუნა.
а-хѿарѿ ზმნ. 5. მოსმა. дахѿоит, да-
 хѿეიტ მოსვამს, მოსვა; аѿы дахѿეიტ
 ღვინო მოსვა.
хѿарѿ არს. 1. საშველი. хѿарѿта
 имѿуит საშველი არ მიეცა, ვერა-
 ფერმა უშველა.
а-хѿарѿ არს. 2. ჩამოსაკიდებელი ხე-
 ლიანი ხელკალათა (მეგრ. კარა-
 ჩხა), რომელშიც საჭმელს (ლომს,
 ყველს...) ინახავდნენ.
ѿ-хѿарѿтахара ზმნ. მოხდომა; რგება,
 შველა. дихѿарѿтахеит არგო, უშვე-
 ლა.
а-хѿარѿтахара ზმნ. ვარგისობა, გამო-
 დგომა. ихѿარѿთაхеит ივარგა, გამო-
 დგა.
ѿ-хѿარѿ ზმნ. ხელით, ბაწრით და
 მისთანებით: დახრჩობა, ჩამო-
 ხრჩობა. дихѿарѿт დაახრჩო, ჩამო-
 ახრჩო.
а-хѿარѿш, ахѿарѿшы არს. ბობოლი (ხის
 დიდი მატლი).
а-хѿარѿхь არს. ხერხი.
а-хѿარѿхьра არს. ხერხვა, დახერხვა.
 ихѿარѿхьуѿიტ, ихѿარѿхит ხერხავს,
 დახერხა.
а-хѿაѿѿ არს. (ბზიფ.) ობი, ფორი.
ѿ-хѿაѿѿса ზედს. ჭიანი, დაჭიანებუ-
 ლი, დამატლული.
ѿ-хѿაѿѿсахара ზმნ. დაჭიანება. их-
 ѿაѿѿсахѿეიტ დაჭიანდა.
ѿ-хѿაѿѿшра ზმნ. ცქერა, ყურება.

дйхәаҭшит უცქირა, უყურა.
á-хәаҭштәала ზედს. ნაცრისფერი, ლეგა, რუხი.
á-хәашь ზედს. მღვრიე, ამღვრეული.
á-хәашьра ზმზ. მღვრევა. ихәашьйт აიმღვრა.
á-хәаша არს. პარასკევი.
á-хәашабга ზედს. საწყალი, საბრალო, საცოდავი, ბეჩავი.
а-хәáша არს. ნამცეცი. ნაფხვენი, ნაფშვენი.
а-хәачарá არს. შამბი, შამბნარი, ქალტამი.
а-хәача-хәачá არს. შხაპუნი.
á-хәаера ზმზ. ცხვირში ხელის მოჭერით ან კვამლით, გაზებით აირით, წყალში: ხრჩობა, დახრჩობა. дйхәаейт დაიხრჩო.
á-хәац არს. ჭია.
á-хәац არს. ჭინჭარი.
á-хәацра არს. ჭინჭარი.
а-хәача-мáча არს. 1. ჭია-ლუა. 2. მწერი.
а-хәахәа ზედს. მრუდე.
á-хәахәара არს. სიმრუდე.
а-хәáхәара ზმზ. ბეგვა. дйрхәáхәейт მიბეგვა.
а-хәáчыа არს. მოლა.
хәы́нá რიცხვ. ხუთი.
хәбака რიცხვ. ხუთიოდე (ნ.).
хәба-хәбá რიცხვ. ხუთ-ხუთი (ნ.).
хәба-хәбáла რიცხვ. ხუთ-ხუთად (ნ.).
á-хәбжа არს. ნახევარფასი.
á-хәда არს. კისერი.
хәы́нда ზმზ. უფასოდ, უსასყიდლოდ.
а-хәдатагы́ла არს. ხუნაგი, ყალათმა.
а-хәдапáра არს. ქეჩო (ადამიანისა).
а-хәдарчы́ არს. ყბაყურა.
хәдарцәы́н ზმზ. хәдарцәы́нжа сызҭа-рá-коуп ყელამდე მამდარი ვარ.
хәы́нда-ҭсáда ზმზ. უფასოდ, უსას-

ყიდლოდ.
á-хәдацы́ҭраа არს. ყელჭრელა.
а-хәдацы́áл არს. კეფა, კინწი.
а-хәды́ра არს. ხრტილი, კაკნატელა.
á-хәды́кәҭа არს. თავდები.
á-хәды́кәҭара არს. თავდებობა.
хәды́кәҭас ზმზ. თავდებად.
а-хәтá არს. წილი, ხვედრი.
хәтхәы́тла ზმზ. ჩურჩულით.
á-хәтхәы́ტра ზმზ. 1. ჩურჩული. дхәтхәы́туейт, дхәтхәы́тит ჩურჩულებს, იჩურჩულა.
á-хәйтәи́რა ზმზ. ზომორება, გაზმორება. дхәйтәи́нуейт, дхәйтәи́ით იზმორება, გაიზმორა.
а-хәы́л არს. ხვიტი, კეჟერა.
а-хәы́ლა არს. ხვიმირი, ძაბრი (წისქვილისა).
а-хәламшәы́ არს. სასუნთქი მილი.
á-хәлара ზმზ. დაღამება. ихәләйт დაღამდა.
á-хәлбыхәа არს. საღამო.
хәлбыхәáла ზმზ. საღამოობით.
á-хәлҭазтәи ზედს. საღამოსი, მწუხრისა.
á-хәлҭазы ზმზ. საღამოს.
хәлҭазы́ла ზმზ. საღამოობით.
а-хәы́лҭчы́с არს. ღამურა, მღამიობი.
хәлҭы́ეტәა არს. ხარიპარია, მწუხრის ვარსკვლავი.
а-хәы́лхра ზმზ. ბდღვნა, გაბდღვნა, პუტვა, გაპუტვა. ихәы́лыихуейт, ихәы́лыыхы́ит ბდღვნის, გაბდღვნა, პუტავს, გაპუტა.
á-хәы́марга არს. სათამაშო.
á-хәмарра ზმზ. თამაში.
á-хәмарра ზმზ. თამაში. дыхәмарит თამაშობს, ითამაშა.
á-хәмары́ტა არს. სათამაშო ადგილი.
á-хәмары́ არს. მოთამაშე.
á-хәмга ზედს. საძაგელი, საზიზღარი.
á-хәмგара არს. სისაძაგლე, საზი-

- ზღრობა.
- a-xəmpál** არს. ისარი; ахыци ахəmpáli მშვილდისარი; შდრ. ахѣá.
- a-xəymšpa** არს. ხუთდღიური.
- a-xəmpár** არს. ხვანჯარი.
- á-xəna** რა *ზმნ.* ასვლა. дыхənéит ავიდა.
- xəyntə** რიცხვ. ხუთჯერ.
- a-xəjəpá** რა *ზმნ.* წელში გაწყდომა, წელის მოწყვეტა. дыхəjəéит წელში გაწყდა, წელი მოსწყდა.
- á-xəra** არს. ფასი, ღირებულება. íxəra цəгьбуп ძვირად აფასებს, მეძვირეა.
- á-xəra** არს. 1. ჭრილობა, იარა, წყლული. íxəra мжыньжыкыит ჭრილობა გაუმიზეზდა.
- á-xəra** რა *ზმნ.* 2. დაჭრა, დაკოდვა. дихəйт დაჭრა, დაკოდა.
- a-xəpá** რა *ზმნ.* ცრა, გაცრა. ихəéит, ихəыит ცრის, გაცრა.
- a-xəyрма** არს. ხურმა.
- a-xəyрцын** არს. ხურჯინი, აზგა.
- a-xəyс, хəyс-xəyс** არს. ხბო (ბავშვის ენაზე, აგრეთვე საალერსო).
- á-xəyсхə** არს. ქინძი.
- á-xəyпxа** არს. 1. გაზრდილი. ípa-азаз; 2. ნათლია азáахы.
- á-xəyпxара** არს. ნათლიობა.
- a-xəyпxь** არს. დაფხვნილი მარილი. ащыка хəyпxь.
- á-xəšə** არს. ერბო; კარაქი.
- a-xəyštaapá** არს. კერა. ажыípa-xəyštaapá ქურა.
- a-xəyštaapaxь** არს. კერის ამალღებულო თავი.
- a-xəšლაпсá** არს. თეთრწინწკლებიანი (ცხენი).
- a-xəšпырць** არს. ღადარი.
- a-xəšырр** არს. (ბზიფ.) მტვერი; შდრ. асáბа.
- a-xəyšыкəсатəи** რა *ზმნ.* ხუთწლიანი.
- á-xəšə** არს. წამალი.
- a-xəyššə** რიცხვ. მეხუთასე (ნ.).
- xəšə** რიცხვ. ხუთასი (ნ.).
- a-xəšətəpá** რა *ზმნ.* წამლობა, მკურნალობა. дихəšətəyéит, дихəšətəéит წამლობს, უწამლა, მკურნალობს, უმკურნალა.
- a-xəšətəyрta** არს. სამკურნალო (დაწესებულება).
- a-xəšətəəнь** არს. მკურნალი.
- xəšəəнь, хəyššəəньк** რიცხვ. ხუთასი (ადამ.).
- a-xəšətapá** არს. (ბზიფ.) ажыратə სამკედლო ქურა, ბრძმედი.
- a-xəyšц** არს. (ერთი), თმა, ბეწვი.
- a-xəyšцá** არს. ნასუფრალი, ნახორხალი.
- á-xəyз** არს. ღომი (მარცვალი).
- a-xəцapxá** არს. აპეური.
- a-xəцəнь** არს. ყუნწი.
- a-xəцíпцара** რა *ზმნ.* პაწაწა, პაწაწკინტელა, ერთი ბეწო.
- a-xəцкəршá** არს. არტახი.
- a-xəy** არს. 1. ულუფა, კერძი.
- a-xəy** არს. 2. ნაწილი, წილი.
- a-xəy** არს. 3. გორაკი, ბორცვი, ბექობი.
- a-xəy** არს. 4. ტარი, სახელური, ხელტარი (დანისა, თოხისა, ნაჯახისა, ხმლისა და მისთ.).
- a-xəy** არს. 5. თმა.
- a-xəy** არს. 6. ბუმბული, გერმა.
- a-xəy** არს. 7. ყელი; амагə ахəy ჩექმის ყელი.
- xəyнда-псáда** რა *ზმნ.* უფასოდ, უსასყიდლოდ.
- a-xəyчpá** არს. ბავშვობა, ბაღლობა.
- a-xəyчзá** არს. სულ ბავშვი, სულ პატარა.
- xəyчзáк** რა *ზმნ.* ძალიან ცოტა, ერთი ბეწო, სულ ცოტა.
- a-xəyчззá** რა *ზმნ.* ყველაზე პატარა.

хәыццас *ზმზ.* ბალღურად, ბავშვურად.

а-хәычарá *ზმზ.* დაპატარავება.
ихәычхәит დაპატარავდა.

хәыч-хәычý *ზმზ.* ცოტ-ცოტა.

а-хәычý *ზედს.* პატარა, მცირე, მომცრო.

а-хәычýмыц *არს.* წვრილმანი რამ.

а-хәычýмыцтииы *არს.* მეწვრილმანე.

хәычý-хәычла *ზმზ.* ცოტ-ცოტა.

а-хәхарá *ზმზ.* ვისიმე ან რისამე კერძად, წილად გახდომა. дахәыхәит წილი გახდა.

а-хәыхәа *ზედს.* გრძელი.

хәычýара *ზმზ.* ხუთ ადგილას.

á-хәычáахәытра *ზმზ.* ვაჭრობა. дхәычáахәытуеит, дхәычáахәытит ვაჭრობს, ივაჭრა.

á-хәычáахәытды *არს.* ვაჭარი. მრ. áхәычáахәытцәа.

хәды *რიცხვ.* ხუთი (ადამ.).

хәдык *რიცხვ.* ხუთი (ადამ.).

хәдыкка *რიცხვ.* ხუთიოდე (ადამ.).

хәдык-хәдык *რიცხვ.* ხუთ-ხუთი (ადამ.).

хәды-хәдык *რიცხვ.* ხუთ-ხუთი (ადამ.).

Хь

á-хьа *არს.* წაბლი.

а-хьáа *არს.* ტკივილი, სატკივარი.

а-хьатрá *არს.* ხალთა, გულა.

á-хьамтá *ზედს.* მძიმე.

á-хьамтара *არს.* სიმძიმე.

а-хьáмуамра *ზმზ.* (ზზიგ.) მეწველი საქონლის ურჩობა წველაში. ихьáмуамруеит, ихьáмуамрит ურჩობს, იურჩა.

а-хьамдám *არს.* ბერწი (ძროხა, ცხვარი და მისთ.).

á-хьантá *ზედს.* მძიმე.

á-хьантара *არს.* 1. სიმძიმე.

á-хьантахара *ზმზ.* 1. დამძიმება. дхьантахәит დამძიმდა.

á-хьаж *არს.* ჩხიკვი, ჯაფარა.

а-хьарá *ზმზ.* 1. ხბოს მოგება. ихьәит, ихьәит ხბოს იგებს, ხბო მოიგო.

а-хьарá *ზმზ.* 2. წველა, მოწველა. ихьәит, ихәит წველის, მოწველა.

á-хьара *არს.* წაბლნარი.

а-хьáрахә *არს.* მეწველი საქონელი.

а-хьáржәтә *არს.* რძეულობა.

а-хьáрәра *ზმზ.* გადაკეცვა, გადმოკეცვა. ихьáрәрит გადაკეცა, გადმოკეცა.

á-хьархьарра *ზმზ.* ჟღარუნი. ихьархьáруеит, ихьархьáрит ჟღარუნებს, იჟღარუნა.

а-хьархьáркәа *არს.* ჩხარუნები, ჟღარუნები, ეჟვნები.

а-хьáса *ზედს.* абыста хьáса დაუშუშებელი ღომი.

а-хьáсахара *ზმზ.* დაუშუშებლად დარჩენა. ихьáсахеит დაუშუშებელი დარჩა.

á-хьатә *ზედს.* წაბლისა.

á-хьапәрч *არს.* ზღარბი.

а-хьапштәáла *ზედს.* წაბლისფერი, შავწითელა.

а-хьапшра *ზმზ.* უკან მოხედვა. дхьáпшит უკან მოხედა.

á-хьаца *არს.* რცხილა.

á-хьтá *არს.* სიცივე.

á-хьтахара *ზმზ.* აცივება. ихьатахәит აცივდა, სიცივე დაიჭირა.

а-хьнырхáлара *ზმზ.* ვინმეზე, რამეზე ჩამოკიდება, მობმა, მიბმა. ихьын-ирхәлеит ჩამოჰკიდა, მოაბა, მიაბა.

á-хьра *ზმზ.* 1. ტკივილი. ихьуеит, ихит სტკივა, ეტკინა.

á-хьтәý *ზედს.* ოქროსი; ахьтәý саат ოქროს საათი.

á-хьшь *არს.* ქორი.

ა-ხьурჳს არს. ღომის წყალი.
ა-ხьшьრა ზმნ. 1. წაცხება, წასმა.
 иахьыишьит წაუცხო; წაუსვა.
ა-хьшьцба არს. მიმინო.
ა-хьшәашәа ზედს. ცივი, გრილი.
ა-хьшәашәара არს. სიგრილე.
а-хьшәашәара ზმნ. გაცივება. ихьшә-
 ашәеит გაცივდა.
а-хьшәашәахара ზმნ. გაცივება. ихь-
 шәашәахеит გაცივდა.
а-хьшәашәарахара ზმნ. აგრილება.
 ихьшәашәарахеит აგრილდა.
ахьча არს. მწყემსი.
а-хьчара ზმნ. 1. მწყემსობა. ихьчóит,
 ихьчéит მწყემსობს, მწყემსი იყო.
а-хьчара ზმნ. 2. მწყემსვა. ихьчóит,
 ихьчéит მწყევსავს, მწყემსა.
а-хьჳ არს. სახელი.
а-хьჳარá ზმნ. დაწევა, მიწევა, მოწევა.
 диҳьჳéит დაეწია, მიეწია, მოეწია.
а-хьჳ-аңшá არს. დიდება, სახელი.
а-хьჳтара ზმნ. სახელის დარქმევა.
 ихьჳтцеит სახელი დაარქვა.
а-хьჳыркrá ზმნ. მოვარაყება. ихьჳир-
 куéит, ихьჳыркыит ავარაყებს,
 მოავარაყა.
а-хьтәыуара ზმნ. წატირება. диҳь-
 тәыуоит, диҳьтәыуеит მისტირის,
 წასტირა.
а-хьхьá არს. ჩუხჩუხი, რაკრაკი.
а-хьхьыра ზმნ. დანანება. дахь-
 хәыуеит, дахьхәуит ნანობს, ინანა.
а-хьхәазарá ზმნ. ჩამოცურვა. дахьхә-
 азóит, дахьхәазéит ქვევით ცურ-
 დება, ჩამოცურდა.
а-хьы́ არს. ოქრო.
а-хьы́и არს. ოქრომჭედელი.
а-хьы́ира ზმნ. ოქრომჭედლობა. дхь-
 ы́иуеит, дхьы́ит.
а-хьымჳს არს. აუგი, სირცხვილი.
а-хьымჳს агарá ზმნ. სირცხვილის ჭა-
 მა. а́хьымჳს игéит სირცხვილი ჭა-

მა.
а-хьынҭашáлара ზმნ. წაპოტინება,
 დაბლაუჭება. дахьынҭашáлеит წა-
 ეპოტინა, დაებლაუჭა.
а-хьынхáлара ზმნ. მობლაუჭება.
 дахьынхáлеит მოებლაუჭა.
а-хьыжәкәы́жә ზედს. დაფლეთილი,
 დამონძილი.
а-хьы́рҭყარ არს. ბრწყინვალე ახალ-
 გაზრდობა.
а-хьы́ршарá ზმნ. გადავლება. иахьыр-
 шóит, иахьыршéит ავლებს, გადა-
 ავლო.
а-хьы́რшәы́ არს. ოქროს ზოდი.
а-хьы́რхәрá ზმნ. დანანება. дахьы́რ-
 хәуит ანანა, სანანებლად გაუხა-
 და.
а-хьы́шьаш არს. კავშა, კოჭბროლი.
а-хьы́шьтра ზმნ. ნაჩვევ ადგილას.
 áжә ахьы́шьтрака ицéит ძროხა ნა-
 ჩვევ ადგილას (იქ, სადაც გა-
 ზრდილი იყო) წავიდა.
а-хьы́ჳцынхәрá არს. ნაცვალსახელი.
хьы́ჳхәáла ზმნ. სახელდობრ.
а́хьы́хамплаць არს. ოქროს ზოდი.

Ць

а-ць არს. მუხა.
ацьаамá არს. მეჩეთი, მიზგითი, ჯა-
 მე.
а-цьабáа არს. ჯაფა.
а-цьабарá ზმნ. გლოვა. дцьабóит,
 дцьабéит გლოვობს, იგლოვა.
а-цьабәәпáс ზმნ. მგლოვიარესა-
 ვით.
а-цьабәәы́ არს. მგლოვიარე. მრ.
 ацабаәәá.
цьабрáн არს. თხის ქალღმერთი.
а-цьаз არს. თითბერი.
а-цьакьал არს. დეკეული, უშობელი.
а-цьám არს. 1. სპარსი, ირანელი.
а-цьám არს. 2. ჯამი.

а-цѣмѣѣз არს. ჭიაფერა.
а-цѣámш არს. შრომადღე.
а-цѣанат არს. სამოთხე; სასუფეველი.
 цѣанат гылартáс иуóуааит! დმერთ-
 მა სასუფეველი დაგიმკვიდროს!
а-цѣанцѣыхѣа არს. ჩურჩხელა, ჯან-
 ჯუხა.
а-цѣár არს. 1. შეკრებილი ხალხი;
 ацѣár (ду) еизыит დიდმალი ხალ-
 ხი შეგროვდა.
а-цѣár არს. 2. ჯვარი.
цѣарá ზმნზ. ერთ ადგილას.
цѣарáкыр ზმნზ. სადმე.
цѣарáмзар-цѣара ზმნზ. სადმე.
цѣарá-цѣара ზმნზ. ადგილ-ადგილ;
 ალაგ-ალაგ, ზოგგან, აქა-იქ.
а-цѣаргѣál არს. ძელური; ацѣаргѣál-
 ѣны ძელური სახლი.
цѣаргѣý ზმნზ. (უარყოფით წინადა-
 დებაში) არსად, ვერსად.
а-цѣармы́кѣа არს. ბაზარი.
а-цѣарсáхѣа არს. ჯვარის სახე.
а-цѣаѣсá არს. ხელფასი, ქირა, გასამ-
 რჯელო.
а-цѣаѣханá არს. ტყვია და წამალი.
 (ахýи áхѣшѣи)
á-цѣаѣ არს. 1. რკო.
á-цѣаѣ არს. 2. (ზზიფ.) ჭაჭა; შდრ.
 áжѣаѣ.
а-цѣáкѣá არს. 1. ჯაყვა, ჯიბის დანა,
 კალმის დანა; შდრ. ачáкý.
а-цѣáкѣá არს. 2. ხარისძირა.
а-цѣაшьарá ზმნ. გაკვირება, გან-
 ცვიფრება, გაოცება. ицáишоит,
 ицáишеит უკვირს, გაუკვირდა,
 განცვიფრებაშია, განცვიფრდა,
 გაოცებაშია, გაოცდა.
а-цѣашьатѣý ზედს. საოცარი, გასაო-
 ცარი, საკვირველი, განსაცვიფრე-
 ბელი.
а-цѣáцѣа ზედს. მსხვილი; ხამი.
цѣаханýм არს. ჯოჯოხეთი; ჯანდაბა.

á-цѣбара ზედს. მაგარი; атытын
 цѣбара მაგარი თამბაქო.
а-цѣгѣарá ზმნ. დაჩურთვა, გამოჩურ-
 თვა, გამოტენა. ицѣгѣоит, ицѣгѣéит
 ჩურთავს, დაჩურთა, ჩურთავს,
 გამოჩურთა, ტენის, გამოტენა.
цѣит არს. დახუჭობანა, დამალობანა.
á-цѣма არს. თხა.
á-цѣматра არს. სათხებო.
á-цѣмажý არს. თხის ხორცი.
а-цѣмаѣѣатá არს. თხაწვერა.
а-цѣмакѣý არს. დენგრა. კურკელი.
а-цѣмацѣаз არს. რკოს ბუდე.
á-цѣмахѣча არს. თხის მწყემსი.
á-цѣныш არს. სატანა, ეშმაკი.
цѣоукы-цѣоукы ნაცვ. ზოგიერთი.
á-цѣра არს. მუხნარი.
а-цѣрá ზმნ. ხრაკვა, მოხრაკვა. ицѣ-
 éит, ицýит ხრაკავს, მოხრაკა.
á-цѣрыц არს. რკო.
а-цѣуá არს. ვერცხლის წყალი.
а-цѣуатѣý არს. ვერცხლის წყლისა.
а-цѣуѣ არს. რკოს ბუდე.
а-цѣшьара ზმნ. 1. მაღლობა. ицѣ-
 ýишьоит, ицѣýишьéит უმაღლის,
 დაუმაღლა.
а-цѣшарá ზმნ. 2. წყალობა. ицѣшьóуп,
 ицѣшьáн წყალობაა, წყალობა იყო.
а-цѣшьарá ზმნ. გონება. цýишоит,
 цýишеит ჰგონია, ეგონა.
á-цѣшьятѣ ზედს. გასაოცარი, საკვირ-
 ველი, საოცარი, განსაცვიფრებელი.
а-цѣшьяхѣý ზედს. საკვირველება, გა-
 საკვირი, გასაოცარი, საოცარი, სა-
 ოცრება.
а-цѣýнá არს. ჯიბე.
а-цѣýкá არს. მარილი.
а-цѣýкáтра არს. სამარილე.
а-цѣýкáц არს. კვნიწი მარილი.
а-цѣýкáзýрз არს. მარილწყალი, წა-
 თხი.

ა-цыхахыш არს. სუფრის მარილი.
ა-цыхлытра არს. მხიარულობა, ლხენა.
ა-цыхмшь არს. წარბი.
ა-цыхмшьхა არს. ერთი თავი ხახვი.
а-цыхмшьы არს. ხახვი.
а-цыхынцътэыла არს. მამული, სამშობლო; შდრ. аҕсáдҕыыл.
а-цыхынцътэылатэи ზედს. სამამულო. ацыхынцътэылатэи áибашьра სამამულო ომი.
á-цыхссара არს. ნორჩი მუხის ტყე.
а-цыхкәреи არს. სიმინდი.
а-цыхкәреи-лапкья არს. სიმინდის ტარო; შდრ. áҕш-лапкья.
а-цыхкә ზედს. კუზიანი áнҕацыхкә.
а-цыхкәра არს. კუზი; კუზიანობა.

Ц

а-ц არს. კანის ჭუჭყი.
а-цадра ზედს. алымха цадра დიდყურიანი, ფართო ყურიანი, დიდყურა.
á-царцарра ზმნ. (ицарцáруеит, ицарцáрит) სიმინდი გახარებულია.
цаца არს. ნაყოფიერების, მოსავლიანობის დმერთქალი, რომელიც, თუ თავი არ შეაწყალე, ზიანს აყენებს ნათესს და ხელს უშლის ყანაში მუშაობას.
а-цыр არს. ფოლადი.
а-цырлых ზედს. ფოლადისაგან გაკეთებული.
а-цыртә ზედს. ფოლადისა.
а-цыш არს. ნიორი.
а-цыш არს. წყალმანკი.
а-цых ზედს. ჯმუხი.

Х

х- хара ნაცვალსახელის შეკვეცილი

ფორმა; х-ан ჩვენი დედა.
ха ნაცვ. хара ჩვენ ნაცვალსახელის შეკვეცილი ფორმა.
а-х არს. მთავარი.
а-хá არს. 1. მსხალი.
а-хá არს. 2. ქსელი, საქსუალი.
а-хабырзакь არს. საზამთრო.
хазтóу ზედს. საყოვლადწმინდო.
а-хазыр არს. ჩოხის მასრა.
а-хазыртра არს. ჩოხის მასრის ჩასაგები, ჯიბეები.
á-хата არს. (аа-азы, ღვინისა): ტიკი, სატკბილე.
а-хатархәыхә არს. გუდაფშუტა (სოკო).
а-хатгәын არს. მატური.
а-хатхәыжә არს. ხალთა, გუდა.
á-хатыр არს. პატივი.
á-хатыркәпара ზმნ. პატივის ცემა. ахатыр íкәиҗоит, áхатыр íкәиҗеит პატივს სცემს, პატივი სცა.
хаитóуп ზმნ. ბარი-ბარში ვართ, ბარი-ბარსა ვართ, ბათილსა ვართ.
а-хайр არს. ჰაერი.
á-хаиуан არს. პირუტყვი, საქონელი.
хáкәын ზმნ. (хара хáкәын) ჩვენ ვიყავით.
а-халал ზედს. კეთილი, გულკეთილი.
á-халалпра არს. გულკეთილობა.
á-халалхара ზმნ. სასმელის, საჭმელის საამოდ გახდომა, შერგება. ихалáлхеит საამო გახდა, სასარგებლო გახდა.
а-халуá არს. 1. თაფლ და დუმის ქონგარეული სიმინდის ან ფეტვის ფქვილის ტკბილიკვერი.
а-халуá არს. 2. ხალვა, ალვა, ალვახაზი.
а-халкá არს. ანჯამა, რკინის კილო.
а-хамám არს. მიწურიატაკიანი სა-

ხლის უკანა კუთხეში, სოხანეში ამოღრმავებული და ქვადაყრილი ადგილი, სადაც ჭურჭელს, სარეცხს რეცხავენ და ტანსაც იბანენ.

хамтак, хамтакы *ზმზ.* ცოტა ხანს. хамтак уаапышь! ცოტა ხანს მოიცადე, დაიცადე!

хамтакы *ზმზ.* ცოტა ხანს, ერთ ხანს. **харá** *ნაცვ.* ჩვენ.

а-харá *ზმზ.* საქსუალის გაბმა. ихауэит, ихáит საქსუალს აბამს, საქსუალი გააბა.

á-харак *ზედს.* მაღალი (ყველაფერი გარდა ადამიანისა).

á-харакра *ზმზ.* აწევა, მაღლა აწევა, ამალღება. ихарáикыит ასწია, მაღლა ასწია, აამალღა.

á-харакза *ზედს.* უმაღლესი.

á-харакы *ზედს.* მაღალი.

á-харакыра *არს.* მაღლობი.

хара хтáы *ნაცვ.* ჩვენი.

а-хáргь *არს.* ქოლგა.

а-хáрць *არს.* მაქმანი.

а-хасá *არს.* სილა, რომელიც ამღვრეულ მდინარეს მოაქვს.

а-хаскы́н *არს.* ბალახი.

а-хаскы́нра *არს.* ბალახიანი ადგილი.

а-хауá *არს.* ჰავა, კლიმატი.

хауп *ზმზ.* (хара хауп) ჩვენ ვართ.

а-хапышьá *არს.* ქვევრი, ჭური.

а-хапышьáрзра *არს.* სამეურნეო სახელოსნო.

а-хапышьáкaтaфы *არს.* მეთუნე.

а-хапышьáжэжэага *არს.* სარცხი, ორჩხუში.

а-хапы *არს.* გამოქვაბული, მღვიმე.

хапы́хьа *ზმზ.* მერმისი, გაისი, მომავალი წელი; გაისად, მომავალ წელს.

а-хáк *არს.* ამაგი.

а-хақы́м *არს.* ექიმი.

а-ха́кьа *არს.* შუაში ამოღრმავებული, საკმაოდ სქელი ბრტყელი ქვა, რომელსაც ხმარობენ მარილის წიწაკის, ნიგვზისა და სხვათა დასანაყად.

а-ха́ша, а-хашá *არს.* 1. თეთრი თიხა.

а-ха́ша *არს.* 2. წვრილი და თეთრი ჯიშის მსხალი.

а-хашхатэ́ра *ზმზ.* საქსუალის დამზადება, გაბმა ქსოვილისათვის. ихашхáнтáит საქსუალი გააბა ქსოვისათვის.

á-хашхатэ́ы *არს.* საქსუალად გამოყენებული ძაფი; სასაქსუალო ძაფი.

а-хачáшь *არს.* (მველად) სტუმრის მისაღები სახლი სოფლად.

а-хачу́á *არს.* გარეული მსხალი, პატარა მსხალი.

á-ха́хара *ზმზ.* ხარბად ჭამა. ихахауэит, ихахáит ხარბად ჭამს, ხარბად ჭამა.

á-ха́хафы *არს.* მყვლეფელი.

Хә

а-хәá *არს.* ღორი.

а-хәáá *არს.* საზღვარი, მიჯნა, ზღვარი.

а-хәáанхы́т *არს.* საზღვარგარეთი. уи хәáанхы́тыуп ис საზღვარგარეთია.

а-хәáанхы́ттәи *ზედს.* საზღვარგარეთელი, საზღვარგარეთული, საზღვარგარეთის.

а-хәáазара *არს.* მელორეობა.

а-хәáа́хьчафы *არს.* მენაპირე, მესაზღვრე ჯარისკაცი.

а-хәáа́ыж *არს.* ჯაჭვი.

а-хәáá-мазара *ზედს.* ლასლასი, ლასლასით სიარული.

а-хәáара́ *ზმზ.* ცოცვა, ხოხვა. дхәáзóит, дхәáзéит ცოცავს, იცოცავს, ხო-

- ხავს, იხობა.
- a-ҳаатра** არს. საღორე.
- a-ҳаажьн** არს. ღორის ხორცი.
- a-ҳаарá** ზმნ. 1. თქმა. იხა́იტ, იხა́ეიტ ამბობს, თქვა.
- a-ҳаарá** ზმნ. 2. თხრობა, მოთხრობა, მოყოლა. ია́იხაეიტ უთხრა, მოუთხრო, მოუყვა.
- a-ҳаарá** ზმნ. 3. აṽḥა́ყსḥა́რა ცოლის თხოვა, ცოლის შერთვა. ṽḥა́ყს დიხა́ეიტ ცოლი ითხოვა, ცოლი შეერთო.
- a-ҳаарá** ზმნ. 4. ვარცხნა, დავარცხნა. ახა́იტ, იხა́ეიტ ვარცხნის, დავარცხნა.
- a-ҳаарá** ზმნ. 5. აṽḥა́ჯა აḥა́რა ნამვა, დანამვა. აṽḥა́ჯა ხა́იტ, აṽḥა́ჯა ხა́ეიტ ნამავს, დანამა.
- á-ҳаара** ზმნ. 1. მახოვრობა. dáḥა́ოიტ, dáḥა́ეიტ მათხოვრობს, იმათხოვრა.
- á-ҳаара** ზმნ. 2. თხოვნა. dáḥა́ოიტ, dáḥა́ეიტ ითხოვს, ითხოვა.
- á-ҳаара** ზმნ. 3. თხოვნა, ხვეწნა. díḥა́ოიტ, díḥა́ეიტ თხოვს, თხოვა, ეხვეწება, შეეხვეწა.
- ҳаара-тахума** ნაწ. რასაკვირველია, რა თქმა უნდა, დიად, ოღონდაც, უეჭველად, ცხადია.
- ҳаарáс натаҳу́зи** ნაწ. რა თქმა უნდა.
- a-ҳаартра** არს. სახბორე; შდრ. აḥა́ყს-სტრა.
- a-ҳаарсḥა́арсра** ზმნ. მსუქანი რამის ან ვინმეს სიარული: გვანგვალი. დḥა́არсḥა́არсეიტ, დḥა́არсḥა́არსიტ დავგანგვალე, იგვანგვალა.
- a-ҳа́асаг** არს. ხვედა.
- a-ҳаатáყ** ზედს. სათქმელი; ḥა́ათá сýмам არაფერი მაქვს სათქმელი.
- a-ҳа́აṽḥа** არს. ტახი, ქოსმენი.
- a-ҳа́აṽḥაṽ** არს. კერატი.
- a-ҳа́ა́шьḥа** არს. მური; შდრ. აḥა́რყს-шьḥа.
- a-ҳа́шьḥá** არს. ძირდიდა, ძირმაგარა, ბმო; შდრ. აṽḥა́ყსḥа.
- a-ҳа́ათḥყს** არს. (ზზიფ.) გოჭი.
- a-ҳа́ა́ḥყჩа** არს. მეღორე, ღორის მწყემსი.
- a-ҳа́აḥყ** არს. მათხოვარი, გლახა, გლახაკი.
- a-ҳა́ყირа** არს. შამბი, შამბნარი.
- a-ҳა́რა** ზმნ. 1. ცარვა, დაცარვა, ძახვა, დახვევა. იḥა́ეიტ, იḥა́იტ იცარვება, დაიცარა, იძახება, შეიძახა.
- a-ҳა́რა** ზმნ. 2. ძოვა იḥა́ეიტ, იḥა́იტ ძოვს, მოძოვა.
- a-ҳა́რყსḥყ** არს. მური; შდრ. აḥა́ა́-шьḥа.
- á-ҳа́са** არს. ქალები.
- á-ҳа́саḥა́ყჩḥა** არს. მრ. (მზ. აṽḥა́ყსḥა) ქალიშვილები, ქალწულები, გასათხოვარი ქალები.
- a-ҳა́шьადყ** არს. მამიდა.
- a-ҳა́ṽḥყ** არს. (საქონლის, მაგ., ცხენის) მკერდი, გულმკერდი.
- á-ҳа́ḥა́ბḥყ** არს. ყვირილის ხმა, ყვირილი.
- a-ҳа́ḥა́აḡа** არს. ფოცხი.
- a-ҳа́ḥა́ара** ზმნ. ყვირილი, დაყვირება. дыḥა́ḥა́იტ, дыḥა́ḥა́ეიტ ყვირის, დაიყვირა.
- a-ҳა́ყყგәра** არს. ბორცვაკი.
- a-ҳა́ყყზა** არს. დანა.
- á-ҳა́ყყზატра** არს. დანის ქარქაში.
- á-ҳა́ყყḥა́ყყრა** ზმნ. დაკუტება. დḥა́ყყ-ḥა́ყყყყიტ დაკუტდა.
- a-ҳა́ყყмца** არს. კოცონი სამოვრებზე, მწყემსების მიერ გაჩაღებული.
- a-ҳა́ყყნაṽ** არს. თავვი.
- a-ҳა́ყყნაṽყყ** არს. ვირთავვა, ვირთხა.
- a-ҳა́ყყნაṽყყყḡа** არს. სათავური.
- a-ҳა́ყყნტḡარ** არს. მეფე, ხონთქარი, ხელმწიფე.
- a-ҳы́нтḡარра** ზმნ. 1. მეფობა.

ა-ჰაყნტკარა არს. 2. სახელმწიფო, სამეფო, საბრძანებელი.
ა-ჰაყნტაა არს. ტალახი, ლავი, ტლა-პო.
ა-ჰაყნტაარა არს. ტალახიანი ადგილი.
ა-ჰაყნტერა არს. ღილი.
ა-ჰაყნტერაჟაშ არს. გულწითელა.
ა-ჰაყნტერკაჟაშ არს. (ზზიფ.) იხ. ახანტერაკაჟაშ გულწითელა.
ა-ჰაყრტა არს. სამოვარი, საბალახო.
ა-ჰაყნც არს. ხბო.
ა-ჰაყნცტრა არს. სახბორე.
ა-ჰაყნც-ხაჩა არს. მეხბორე.
ა-ჰაყნშა არს. ოთხ ბოძზე მოწყობილი სადარაჯო ყანაში.
ა-ჰაყნშატ არს. ოთხ ხის ბოძზე აღმართული სადარაჯო; ჩვეულებრივ მას აწყობდნენ ყანაში.
ა-ჰაყნჟა არს. მტრედი.
ა-ჰაყნჟაჟაშტაა ზედს. მტრედის ვერი, ცისფერი, ღია ლურჯი.

ფ

ფ- რიცხვ. რიცხვითი სახელის (ფნა ექვსი) შეკვეცილი ფორმა.
ა-ფარა ზმნ. 1. ჭამა.
ა-ფარა არს. 2. მჭამელი. აყნმავარა ავადმყოფობა.
ა-ფარყნ არს. ქარიშხალი, ქარტეხილი, გრიგალი.
ა-ფარჰა არს. ფიჩხი.
ა-ფარცრა ზმნ. მეხის დაცემა. აფყნყნყნ მეხი დაეცა.
ა-ფატა არს. საჭმელი, საკვები.
ა-ფატა აჯატა არს. საჭმელ-სასმელი, სურსათ-სანოვაგე.
ა-ფატაკატაყა არს. მზარეული.
ა-ფაკა არს. ორთქლი.
ფნა რიცხვ. ექვსი (ნ.).
ფნაკა რიცხვ. ექვსიოდე (ნ.).

ფნა-ფნა რიცხვ. ექვსი-ექვსი (ნ.).
ფნა-ფნა რიცხვ. ექვსი-ექვსად (ნ.).
ა-ფერგა, აფერგა ზმნ. ძლივძლივობით, რის ვაინაჩრობით.
ფერვალა არს. თებერვალი.
ა-ფეიდა არს. მოგება.
ა-ფერყმ! შორისდ. ბარაქალა! ყოჩად! აფერყმ! აფერყმ, აფერყმ, აფერყმ! აფერყმ, ბიჭო, ეფერყმ!
ა-ფესკა არს. ფესი.
ფი! შორისდ. ფუ! ფუი! ფიე!
ა-ფინარ არს. ფანარი; შდრ. აფონარ.
ა-ფლიკა არს. ნუშა (მცირე ნავი); შდრ. ანყნშა.
ა-ფლიკაჟაჩა არს. მენავე.
ფო ზედს. უჭმელი. ფო-ყნმამყმ, ჟაყნყნ ყნმამყმ უჭმელუსმელი ვიყავი; იხ. ჟაყნყნ.
ა-ფყნ არს. 1. ჭექა-ქუხილის ღმერთი.
ა-ფყნ არს. 2. მეხი.
ფყნმჟთი ზედს. ექვსთვიანი.
ფყნმშთი ზედს. ექვსდღიანი.
ფყნტა რიცხვ. ექვსჯერ.
ა-ფყრყმ არს. ქარიშხალი, ქარტეხილი, გრიგალი; შდრ. აფარყნ.
ა-ფყრმაჟა არს. (ზზიფ.) წნელი; შდრ. აყნყნ.
ა-ფყრჟა ზედს. ყოჩალი, ვაჟკაცი, მამაცი.
ა-ფყრჟაყარა არს. ვაჟკაცობა, სიმამაცე.
ა-ფყრჟაყარა ზმნ. ყოჩადად, მამაცურად, ვაჟკაცურად.
ა-ფყრჟაყარა ზმნ. დფყრჟაყარაჟთ ვაჟკაცობის, მამაცობის გამოჩენა.
ა-ფყრყაყნ არს. სირჩა.
ა-ფყრჟა ზმნ. მყის, სასწრაფოდ, წამსვე.
ფყნშა რიცხვ. ექვსასი (ნ.).
ფყნშაყა რიცხვ. ექვსასი (ადამ.).
ფყნყარა ზმნ. ექვს ადგილას.
ა-ფარა ზმნ. ყნოსვა, დაყნოსვა, სუნ-

ვა, დასუნვა. дафудэит, дафэит ცნოსავს, დაყნოსა, სუნავს, დასუნა.

ფფყ რიცხვ. ექვსი (აღამ.).

ა-ფფყ არს. სუნი.

ფფყ რიცხვ. ექვსი (აღამ.).

ა-ფფყრა ზმნ. სუნის აღება. აფფყ акуэит, აფფყ акыит სუნს იღებს, სუნი აიღო.

ფფყкка რიცხვ. ექვსიოდე (აღამ.).

ფფყ-ფფყ რიცხვ. ექვს-ექვსი (აღამ.).

ფფყ-ფფყლა რიცხვ. ექვს-ექვსი (აღამ.).

ღ

ღ- რიცხვ. რიცხვითი სახელის (ღნა ორი) შეკვეცილი ფორმა.

ღ-ღ არს. ჩრჩილი.

ა-ღა ზედს. ხმელი.

ა-ღაგარა ზმნ. ამოყვანა.

ღ-ღагылара ზმნ. წამოდგომა. даа-гылеит წამოდგა.

ღ-ღада ზმნზ. (მიწის დაქანებულობის მიხედვით) ზემოთ (საპირის-პირთა ალადა).

ა-ღადარა არს. აღმართი.

ა-ღадахьы ზმნზ. ზემოთ.

ა-ღაза არს. 1. ქანჩი.

ა-ღаза არს. 2. ლაქა სახეზე.

ა-ღაза ზედს. 3. ნახმარი, გაცვეთილი, მოძველებული (მაგ., ტანისამოსი).

ა-ღазахара ზმნ. მოძველება. иღаза-хеит მოძველდა. (ჩვეულებრივ ტანისამოსზე იტყვიან).

ა-ღазахара ზმნ. მოძველება. иღаза-хахеит მოძველდა. (ჩვეულებრივ იტყვიან ტანისამოსზე).

ღажэа რიცხვ. ოცი (ნ.).

ღажэаа რიცხვ. ოცი (აღამ.).

ა-ღაp არს. ღვარი, ნიაღვარი, ნაღვარევი.

ღ-ღара არს. ბუნავი, სორო, ჩიბე.

ა-ღарá ზმნ. ხმოზა. иღóит, иღéит ხმება, გახმა.

ა-ღаршьтра არს. ღვარის, ნიაღვრის კალაპოტი.

ა-ღы аршьра ზმნ. (ღვინით) თროზა, დათროზა. аღы даиршьйт დაათრო.

ა-ღаpара ზმნ. ახტომა. дааpэит ახტა.

ა-ღы ашьра ზმნ. ღვინით თროზა. аღы дашьйт ღვინით დათვრა.

ა-ღаша არს. (ზზიფ.) აააშ სამშაბათი.

ა-ღаpкьара ზმნ. წამოხტომა. даа-pкьóит, дааpкьéит წამოხტება, წამოხტა.

ღ-ღаф-ღафара ზმნ. (ზაყაყზე) ყიყინი. иღаф-ღафэует, иღафღафэит ყიყინებს, იყიყინა.

ღна რიცხვ. ორი (ნ.).

ღнань რიცხვ. ორად.

ღнакá რიცხვ. ორიოდე (ნ.).

ღна-ღна რიცხვ. ორ-ორი(ნ.).

ღна-ღнала რიცხვ. ორ-ორად, წყვილ-წყვილად (ნ.).

ა-ღэж ზედს. ყვითელი.

ა-ღэжьра არს. სიყვითლე.

ა-ღэжьхара ზმნ. გაყვითლება. иღэжьхеит გაყვითლდა.

ღеpхьá ზმნზ. ისევ, კვლავ, კვალად, კიდევ.

ა-ღнага́лара ზმნ. შენობაში, ოთახში შეყვანა. иღнага́леит შეიყვანა.

ა-ღна́лара ზმნ. შენობაში, ოთახში: შესვლა, შემოსვლა. дыღна́леит შევიდა, შემოვიდა.

ა-ღна́ларта არს. შესასვლელი.

ა-ღна́жьларა ზმნ. შენობაში, ოთახში: შეშვება, შემოშვება. иღна́жьлеит შეშვდა, შემოშვდა.

ა-ღна́жьра ზმნ. დიდი, მძიმე რისამე შენობაში შეგდება. иღна́жьбит შეაგდო.

ა-ღнарта́ არს. ოჯახი.

ა-ღнарп̄харá ზმნ. შენობაში, ოთახში

შენათება. ионаирѣхѣит შეანათა.
a-онáршѣра ზმნ. მსუბუქი რისამე შენობაში, ოთახში შეგდება. ионаиршѣит შეაგდო.
a-онарчрá ზმნ. კვამლის, ორთქლის და მათ მსგავსთა შენობაში, ოთახში დაგუბება. ионаирчѣит დააგუბა.
a-онархѣазара ზმნ. (შენობაში, ოთახში) შეთრევა. ионаирхѣазѣит შეათრია.
a-онáпырра ზმნ. (სახლში, ოთახში) შეფრენა. ионáпыррит შეფრინდა.
a-онахѣазарá ზმნ. შენობაში შეცოცება, შეძვრომა, შეხოხება. ионахѣзѣит შეცოცდა, შეძვრა, შეხოხდა.
a-онцарá ზმნ. გამორეკვა, გამოგდება, გარეკვა. ионѣицент გამორეკვა, გამოაგდო, გარეკა.
a-онѣ არს. სახლი.
a-онѣматѣა არს. ავეჯი, ავეჯეულობა, დგამი.
a-онѣцѣкала ზმნზ. შიგნიდან.
a-онѣпырра ზმნ. რაიმე შენობიდან, ოთახიდან გამოფრენა. ионѣпыррит გამოფრინდა.
a-онѣнка ზმნზ. შინ; аонѣнка дѣѣит შინ წავიდა.
a-онѣшѣшѣარá ზმნ. შენობიდან, სულის დენა. ионѣшѣшѣѣიტ; ионѣшѣшѣѣიტ სუნი გამოდის, სუნი გამოვიდა.
a-онѣнѣпра ზმნ. გამოსვლა, გასვლა. дѣонѣнѣцит გამოვიდა, გავიდა.
a-онрá ზმნ. 1. დღეება, გადღეება თქვევა, ათქვევა, გათქვევა, გაქნა. иѣუѣიტ, иѣнѣიტ დღეებს, გადღეობა, თქვეფს, ათქვიფა, თქვეფს, გათქვიფა, ქნის, გაქნა.
a-онрá ზმნ. 2. წერა. иѣუѣიტ, иѣнѣიტ წერს, დაწერა.

a-онрá-რѣхѣара áмдырра არს. უწიგნურობა, წერა-კითხვის უცოდინაობა.
a-онрá-რѣхѣара ззымдыруа ზედს. უწიგნური.
a-онѣ არს. ღვინო.
a-онѣга არს. 1. სადღეები იარაღი.
a-онѣга არს. 2. საწერი იარაღი.
a-онѣз არს. ტკბილი ღვინისა, ამბოხი.
a-онѣза არს. ამხანაგი. მრ. аонѣзѣа.
онѣзатѣас ზმნზ. ამხანაგურად.
a-онѣзы ზედს. უშნოდ გრძელი.
a-онѣмаა არს. ერთგვარი არფა.
a-онѣმсáг არს. ცოცხი.
a-онѣнашѣა არს. მეორე თოხი, მეორეჯერ გამარგვლა.
a-онѣнаха არს. ღვინის მწდე, მერიქი-ფი.
онѣнтѣ რიცხვ. ორჯერ, ორგზის.
онѣнтѣыршыра ზედს. ორნახადი.
 онѣнтѣыршыра уатка ორნახადი არაუი.
a-онѣнѣѣѣѣა არს. ანაოშვი.
a-онѣнѣѣѣѣარა არს. აოშვა.
онѣნѣაჟѣა რიცხვ. ორმოცი (6).
онѣნѣაჟѣეи жѣабá რიცხვ. ორმოცდაათი (6).
онѣნѣაჟѣეи жѣაонѣ რიცხვ. ორმოცდაათი (ადამ.).
a-онѣრა არს. დამწერლობა.
á-онѣстаа არს. ეშმაკი.
á-онѣस्ताара ზმნ. ეშმაკობა, ქაჯობა.
a-онѣкѣѣარა არს. მეღვინეობა.
a-онѣкѣѣაонѣ არს. მეღვინე.
онѣшѣ რიცხვ. ორასი (6).
онѣшѣонѣ რიცხვ. ორასი (ადამ.).
a-онѣчара ზმნ. შემკობა, მორთვა.
 ионѣчѣიტ, ионѣჩѣიტ ამკობს, შეამკო, ორთავს, მორთო.
a-онѣцарá არს. მარანი.
a-онѣнѣა არს. ილლია.
a-онѣнѣრა არს. ილლია.

ა-აწყრაკრა ზმნ. ამოღლიავება, იღლიაში ამოდება, იღლიაში ამოჩრა. იაწყრაიკყიტ ამოიღლიავეა, იღლიაში ამოიღო, იღლიაში ამოიჩარა.

ა-აწყრაყრა ზმნ. ამოიღლიავება, იღლიაში ამოდება, იღლიაში ამოჩრა. იაწყრაყეიტ ამოიღლიავეა, იღლიაში ამოიღო, იღლიაში ამოიჩარა.

ა-აწყრაყრა ზმნ. ამოღლიავება, იღლიაში ამოდება, იღლიაში ამო-

ჩრა. იაწყრაირჟიტ ამოიღლიავეა, იღლიაში ამოიღო, იღლიაში ამოიჩარა.

აყრა რიგებ. ორი (ადამ.), ორნი.

ა-აყრაგყ რიგებ. ორივე კაცი, ადამიანი.

აყრა ზმნზ. ორ ადგილას.

აყრაყა რიგებ. ორიოდე (ადამ.).

აყრა-აყრა რიგებ. ორ-ორი (ადამ.).

აყრა-აყრაღა რიგებ. ორ-ორი, ორ-ორად (ადამ.).